

СВІТИЛЬНИК ІСТИНИ

PUBLISHED BY UKRAINIAN CATHOLIC UNIVERSITY OF POPE ST. CLEMENT

WORK OF THE GREEK-CATHOLIC THEOLOGICAL ACADEMY OF LVIV

Vol. XLIV.

Svitylnyk Istyny

THE LIGHT - BEARER OF TRUTH

THE HISTORICAL SOURCES OF THE UKRAINIAN CATHOLIC THEOLOGICAL ACADEMY OF LVIV

1928/29 — 1944

VOLUME 2

Collected and edited by Dr. Pawlo Senycia

Prepared for print by Rev. Volodymyr Zolkewych, publ. Julian Beskyd and Mgr. Jaroslav Chumak

Published by Alumni of the Ukrainian Catholic Theological Academy of Lviv

Toronto 1976 Chicago

ВИДАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. СВ. КЛИМЕНТА ПАПИ

ПРАЦІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Том XLIV.

Світильник Істини

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У ЛЬВОВІ

1928/29 — 1944

ЧАСТИНА ДРУГА

Матеріяли зібрав і опрацював:
д-р ПАВЛО СЕНИЦЯ

До друку приготовили:
о. рад. ВОЛОДИМИР ЖОЛКЕВИЧ, ред. ЮЛІЯН БЕСКИД і маґ. ЯРОСЛАВ ЧУМАК

НАКЛАДОМ АБСОЛЬВЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Торонто 1976 Чікаго

Printed by Kiev Printers Ltd., 860 Richmond Street West, Toronto, Ontario, M6J 1C9

П Р И С В Я Т А

Основникові й Меценатові Української Богословської Академії

у Львові,

СЛУЗІ БОЖОМУ КИР АНДРЕЄВІ,

Організаторові й Ректорові

БЛАЖЕННІШОМУ КИР ЙОСИФОВІ

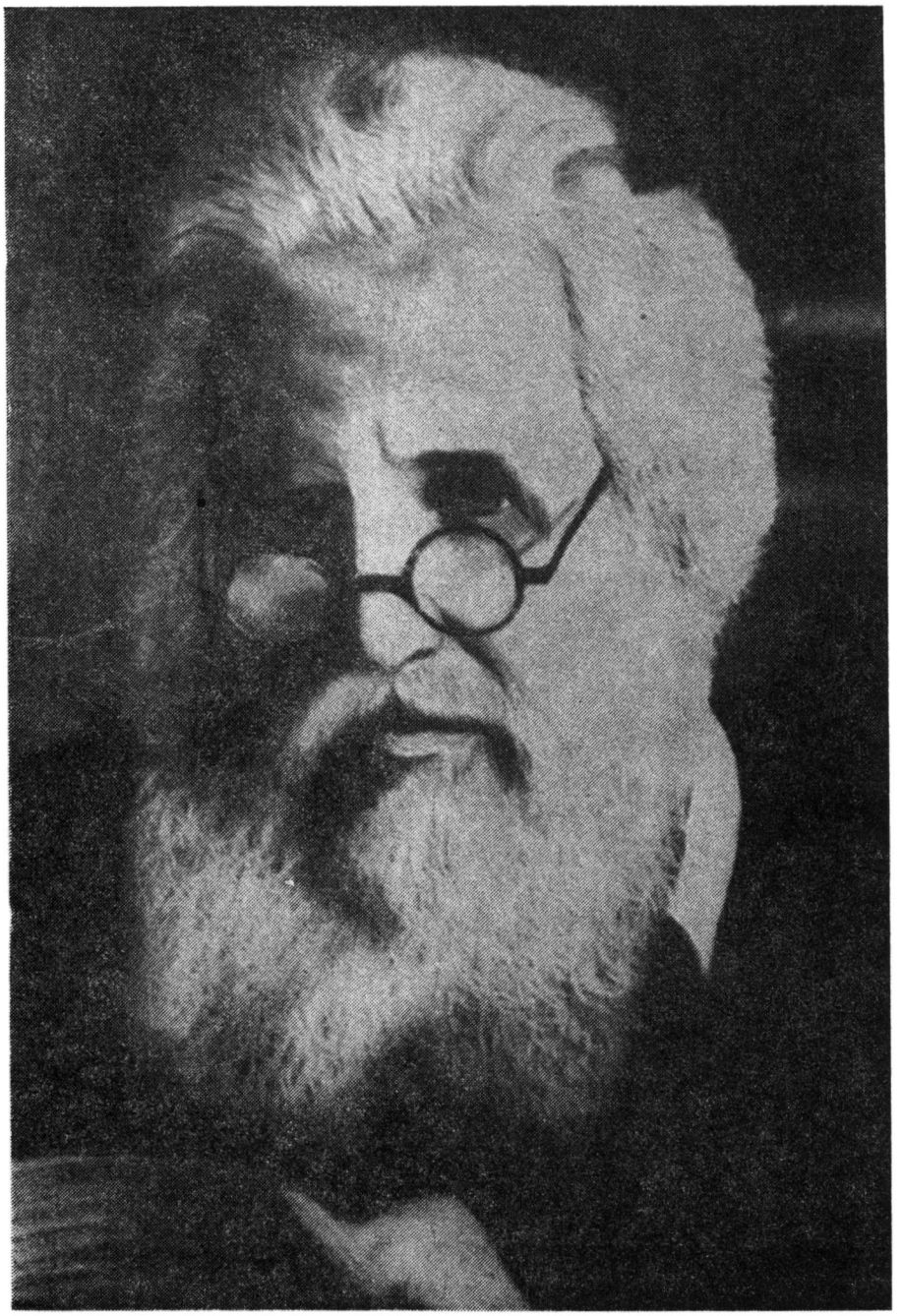
та всім

ПРОФЕСОРАМ і ДРУЗЯМ,

що живуть, і світлим тіням Тих, що відійшли геройською смертю...

Павло Сениця
автор

За дозволом Церковної Влади

Слуга Божий Митрополит Кир Андрей Шептицький
Основник і Меценат Богословської Академії

Верховний Архиєпископ-Митрополит Йосиф Кардинал Сліпий-Коберницький-Дичковський
Організатор і Ректор Богословської Академії у Львові

ВСТУПНЕ СЛОВО

"І підеш Ти у мандрівку століть
З мого духа печаттю."

Іван Франко

Другий том "Світильника Істини" є продовженням великої праці над славною історією двох інституцій вищих шкіл, Львівської Духовної Семинарії та її переємниці, Богословської Академії. Водночас це історія двох велетнів нашого народу, невід'ємно пов'язаних з цими школами - інституціями, історія Митрополита Андрея Шептицького і Блаженнішого Патріярха Йосифа І.

Уже сама тема: провідні люди і провідні виховні установи, вказує на вагу і вартість нашої книги, без якої годі собі навіть уявити можливість пізнання історії нашої вужчої батьківщини, Галицької України.

Завівся в нас гарний звичай видавати друком історію наших міст і сел, і таким чином зберегти культурні здобутки окремих повітів і околиць, людей і одиниць, ось так постали прецікаві історичні збірники, присвячені окремим місцям і людям.

Наша книга є таким збірником з однією різницею: її терен обіймає всю Галичину й навіть усю нашу батьківщину Україну, наскільки праця і діяльність Митрополита Андрея Шептицького і Блаженнішого Патріярха Йосифа виходили дуже часто далеко поза межі Галиччини і заторкували загально українські справи.

У книзі майже недоступні для загалу матеріяли, що відносяться до історії нашої Церкви і Народу. Тут належать у першу чергу:

1. *Звіт про Петроградський Синод,*
2. *Послання Митрополита Андрея в справі погрому Холмщини,*
3. *Проповідь Митрополита Андрея по закінченні большевицького наїзду,*
4. *Останні хвилини Митрополита Андрея, Його провість про мученицький шлях нашої Церкви та її відродження,*
5. *Тернистий шлях Блаженнішого Патріярха Йосифа, Його заслання, звільнення і приїзд до Риму,*
6. *Богословська Академія, її праця і змагання в очах своїх і чужих (оцінка тридцятиліття існування і діяльности).*

Велитенську працю над зібранням цього багатого історичного матеріялу доконав колишній студент і абсольвент Богословської Ака-

демії, сьогодні лікар, д-р Павло Сениця. Він працював над нею понад десять років, не жаліючи ні коштів, ні труду, ні часу. Основним рушієм його праці було: зберегти в пам'яті майбутніх непроминальні вартості, передані нам такими велетнями, як — Митрополит Андрей Шептицький і Блаженніший Патріярх Йосиф і такими виховними інституціями, як — Духовна Семинарія і Богословська Академія. Д-р П. Сениця використав багату літературу, малощо не 400 позицій, в тому числі безліч журналів, газет, книжок і документів в українській, білоруській, англійській, французькій, німецькій, латинській, голляндській та інших мовах, та понад 200 знімок. Один Господь знає, як автор зумів те все зібрати і використати у важких еміґрантських умовинах. Відповіддю може бути тільки велика любов автора - впорядника до свого народу, до його минулого і християнська надія в його краще майбутнє.

Ярослав Чумак

РОЗДІЛ XX

БОГОСЛОВСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО У ЛЬВОВІ

І) ДІЯЛЬНІСТЬ БНТ В ГАЛИЧИНІ ВІД 1923 Р. ДО УВ'ЯЗНЕННЯ МИТРОПОЛИТА ЙОСИФА 11 КВІТНЯ 1945 Р.

А. Організаційна діяльність БНТ.

1 Потреба БНТ.

Пишучи про працю й осяги Богословської Академії під проводом о. ректора Й. Сліпого, не можна поминути без згадки Богословського Наукового Товариства. Його членами були всі професори Богословської Академії і своєю діяльністю тут доповняли працю й осяги Богословської Академії. Потреба Богословського Наукового Товариства датувалася ще з часів заснування Літературно-Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові 1873 р., де були згуртовані наші історики, етнографи та мовознавці, що своїми науковими працями хотіли протидіяти Валуєвському (1863 р.) й Емському (1876 р.) указам про заборону друкувати наукові праці та книжки для народу українською мовою. Завдяки соборницькій співпраці науковців з-під обох займанщин нове товариство могло 1892 р. зреорганізуватися на зразок модерних академій, і так перебудоване Наукове Товариство ім. Шевченка стояло довгі роки в центрі загальної уваги спільноти. Тут виховувались і пробували своїх наукових сил будучі професори Українського Університету, що мав почати діяти в 1916 р. завдяки стараннням Митрополита Андрея і наших послів з австрійського парляменту. Однак І світова війна перекреслила надії українського наукового світу.

По війні наші землі були розшматовані чотирма окупантами. Галичина з українцями-католиками була загарбана Польщею, яка від самого початку повела ворожу політику проти всього, що було українське. Наукове Товариство ім. Шевченка втратило державні субсидії, українські катедри у Львівському Університеті (було їх 8) були зліквідовані, вступ для української молоді до університету був обмежений (т. зв. нумерус клявзус), виїзд на закордонні студії був утруднений. Єдиним науковим центром у 20-их рр. в Галичині було ще Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Коло нього могли згуртуватися всі наші науковці, тут у журналі цього ж товариства могли друкувати свої наукові праці.

Наукового богословського товариства та журналу, де зорганізовані молоді священики-науковці-богослови могли б друкувати свої богословські твори, в ті часи не було. Наша Церква пекуче потребувала такого наукового товариства, бо над нею нависли чорні хмари. Церква мусіла боронитися від ворожих їй ідей комунізму й сектанства, які поширювали не лише наші вороги, але і свої збаламучені люди. Церква мусіла оборонятися від польських не лише світських, але і духовних чинників, що легковажили Унію й уважали, що це поміст до латинізації, а заразом польонізації народу. Наші богослови мусіли дати моральну піддержку священикам в інших країнах, які були в подібній ситуації, але не мали змоги боронитися від ворожих затій. Дальшим завданням Церкви в ті часи було збереження чистоти обряду з 16 і 17 століть та усунення з нього латинських і православно-синодальних московських впливів чи практик.

Потреба богословського наукового товариства випливала також із післанництва України на Сході. Українська Католицька Церква, найсильніша вітка Східньої Церкви в злуці з Апостольською Столицею, мала окремі обов'язки сприяти зближенню між Церквами Сходу і Заходу. Врешті проблеми нашої Церкви, її історії та обряду були темами закордонних з'їздів у Велеграді й інших наукових центрах світу. Треба було дати чужим науковцям-богословам праці догматичного, обрядового й історичного змісту.

Митрополит Андрей і професори-богослови досконало розуміли, що переконати противників і добитися рівнорядного місця для української Церкви у Вселенській Церкві можна не пустими фразами, але історичною правдою, спертою на солідних підставах. Про генезу та заснування БНТ-ва читаємо:[1])

"Нуртуючі в спільноті, а зокрема в українських католицьких наукових колах думки призвели до скликання окремого з'їзду професорів-богословів усіх трьох епархій Галицької провінції, що відбувсь у Львові 29 і 30 вересня 1922 р., з ініціятиви й за стараннями о. д-ра Тита Галущинського, ЧСВВ, тодішнього ректора Львівської Греко-Католицької Духовної Семінарії.[2]) Митрополичу консисторію репрезентував о. митрат А. Бачинський, який з'їзд відкрив. З львівської архиєпархії були оо. професори: о. д-р І. Бучко, ректор о. д-р Т. Галущинський, ЧСВВ, о. дир. Ю. Дзерович, о. д-р Д. Дорожинський, о. д-р С. Кархут, о. д-р П. П. Кисіль, ЧСВВ, о. д-р Г. Костель-

---

[1]) Володимир Янів: Нарис історії Українського Богословського Товариства. Наукові записки УВУ 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 144-146.

[2]) Інформації про З'їзд на підставі матеріялів, уміщених у "Богословії", т. І за 1923 р., стор. 91-93 ("Українське Наукове Богословське Товариство") і в місячнику "Нива", річник XVII за 1922 р., стор. 369-371 ("З'їзд професорів Богословія всіх трьох дієцезій галицької провінції".)

ник, о. д-р В. Лаба, о. д-р Я. Левицький, о. Л. Лужницький, о. д-р Й. Маркевич, о. В. Д. Садовський, о. д-р Й. Сліпий; з перемиської дієцезії — о. ректор проф. д-р Г. Лакота та о. проф. д-р Р. Решетило; із станиславівської дієцезії — оо. проф. д-р І. Лятишевський та Д. Стек. Нарадами керувала президія у складі оо. д-рів Г. Лакоти (голова), І. Лятишевського (заступник) та І. Бучка (секретар).

Цей Збір прийняв м. ін. наступні важливі постанови:

1) Заснувати Богословське Наукове Товариство, спільне для оо. професорів усіх трьох дієцезій. Для опрацьовання статутів і переведення організаційних заходів обрано комісію в складі оо. Бучка, Галущинського, Дзеровича, Дорожинського та Костельника, з тим що Загальні Збори передбачено вже на грудень 1922 р.

2) Приступити в першому кварталі 1923 р. до видавання богословського наукового журналу. До Редакції запрошено оо. Бучка, Левицького та Сліпого.

3) Приступити до організації наукової бібліотеки.

4) Узгіднити наукові програми богословських студій для всіх трьох дієцезій. Відповідні проєкти виготовлено таки на самому з'їзді.

З постанов здійснено у передбачений час видання квартальника, який названо "Богословія" і редактором якого став о. д-р Йосиф Сліпий. Випередивши постання самого товариства, квартальник "промощував дорогу будучому товариству і по оснуванню товариства став його власністю".

Натомість основні збори самого товариства запізнилися порівняно із пляном точно на рік. Організаційна комісія виявилася непрацездатною, і її довелося реорганізувати. З обраних до комісії уступили оо. Дзерович та Дорожинський, а на їх місце докооптовано о. д-ра Й. Сліпого, що й уложив статути (які згодом 1924 р. враз із коментарем з'явилися окремою брошурою, виданою коштами Товариства). Статути затвердив Митрополичий Ординаріят 8 грудня 1923 р., а Львівське воєвідство 21 листопада 1923. Ініціятори подбали рівно ж про згоду ординаріятів перемиської, станиславівської, пряшівської та крижевецької епархій, протоігуменату оо. Василіян у Львові, головного заряду Згромадження Чина св. Ізбавителя у Збоїсках та ігуменату Чина св. Теодора Студита в Уневі.[3]) Після такої основної підготови скликано Загальні Конституюючі Збори на день 16 грудня 1923 р. і цю дату треба вважати днем постання БНТ.

На Зборах були присутні священики: 1) о. Л. Куницький, як уповноважений Митрополичого Ординаріяту; 4 члени організаційно-підготовної комісії, а саме: 2) о. д-р Т. Галущинський, як голова комісії, 3) о. д-р І. Бучко, 4) о. д-р Г. Костельник та 5) о. д-р Й. Сліпий;

---

[3]) На підставі звіту із Загальних Зборів, поданого їх секретарем, о. д-ром Й. Скрутнем, ЧСВВ, і друкованого у "Богословії", т. II. 1924. Стор. 83-85 та 255-256.

крім того з'явилися на Зборах: 6) о. С. Біленький, 7) о. І. Гнатів, 8) о. Ю. Дзерович, 9) о. д-р Д. Дорожинський, 10) о. д-р С. Кархут, 11) о. П. Кисіль, ЧСВВ, 12) о. М. Кравчук, 13) о. д-р В. Лаба, 14) о. д-р Я. Левицький, 15) о. Л. Лужницький, 16) о. д-р Т. Мишковський, 17) о. д-р Р. Решетило, 18) о. В. Д. Садовський, 19) о. Й. Скрутень, ЧСВВ, 20) о. Д. Стек, 21) о. І. Туркевич, 22) о. П. Філяс, ЧСВВ та 23) о. д-р Іг. Цегельський. Врешті, дальших 4 зголосило письмово вступ до БНТ, виправдавши свою відсутність: 24) о. С. Бараник, ЧСВВ, 25) о. М. Лада, 26) о. І. Рудович та 27) о. Кл. Шептицький, ЧСт.[4]) Всі названі стали автоматично членами-засновниками.

Нарадами керувала президія Зборів в складі: о. Філяса (предсідник) та оо. д-ра Цегельського й Скрутеня (секретарі). Збори прийняли до відома звіт Голови про підготовну працю, затвердили листу перших 17 дійсних членів, з спеціяльною увагою вислухали звіт о. д-ра Й. Сліпого про перший рік редакційної праці у "Богословії" та обрали перші керівні органи. Об'єднання наукового активу з усіх трьох епархій Галицької провінції, дбайлива підготова Загальних Зборів, діловість нарад, перші успіхи у редакційній праці, що зустрінулися навіть із визнанням нунціятури, незвичайно корисно вплинули на настрій присутніх і знайшли позитивну оцінку у періодичній пресі ("Діло" ч. 208 з 1923 р. та "Наш Прапор" ч. 39 (1923)."

2. Ціль БНТ.

Організатори БНТ визначили 29 вересня 1922 р. потрійну ціль Товариства (§2)[5]):

а) плекання і розвиток богословських наук,

б) видавання богословських книжок, і

в) видавання періодичних письм.

Зновуж §2-ий прийнятого статуту формулював цілі так:

"Товариство має на меті:

а) згуртувати в українському народі наукові богословські сили,

б) плекати богословську науку,

в) дбати про вище богословське образування Духовенства".

Як бачимо, цілі в статуті в одному виразно поширено, а саме в точці в) передбачено можливість заснування богословської школи. Натомість деякі завдання перенесено до наступного параграфу (3-го), що постановляв:

---

[4]) Список членів-засновників БНТ поданий у "Богословії", том II. 1924. Стор. 84 (на підставі листи присутніх), але в списку помилка: пропущено о. І. Туркевича, що був вписаний в листу, як 11-ий. Крім цього, в списку двічі повторяється число 26. Справлений список на підставі огляду 10-літньої праці БНТ (цитованої) о. д-ра Глинки та д-ра Чеховича, стор. 10.

[5]) Володимир Янів: Нарис історії Українського Богословського Товариства. Наукові записки УВУ 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 146-147.

"Середниками до сеї ціли є:

а) Наукові досліди в усіх ділянках богословського знання,

б) видавання наукових богословських праць,

в) наукові богословські з'їзди, відчити, дискусії й ведення науково-богословських семінарів,

г) піддержування зносин зі своїми і чужими Академіями і Науковими Товариствами,

ґ) удержування архіву, бібліотек і читальні наукових часописів,

д) спомагання вчених (католицьких) богословів,

е) удержування друкарні, книгарні, літографії та переплетні".

3. Члени БНТ.

Членами БНТ могли бути не лише священики, але і науковці миряни в краю і поза кордонами Галичини. Від членів вимагав статут католицької віри й академічного образування, хоч Загальні Збори могли приняти кожну особу, яку уважали за відповідну.

4. Секції БНТ.

Наукова праця БНТ велася в чотирьох секціях (параграфи 19-22):

1. біблійній;

2. філософічно-догматичній;

3. історично-правничій;

4. практично-богословській; (педагогіка, катехитика, проповідництво).

Завдання секцій було:

Розвивати наукову діяльність у призначених їм наукових ділянках, вести листу членів товариства й наукових працівників секцій. До секцій належали:

1. До біблійної секції належали: о. д-р Тит Мишковський, о. Теодосій Галущинський, ЧСВВ. 2. до філософічно-догматичної секції: о. Олександер Бачинський, о. д-р Гавриїл Костельник, о. д-р Йосиф Сліпий; 3. до історично-правничої секції: о. д-р Діонисій Дорожинський, о. д-р Андрій Іщак, о. д-р Григорій Лакота, о. д-р Василь Масцюх, о. Леонід Лужницький, о. д-р Іван Лятишевський; 4. до практично-богословської секції: Єпископ о. д-р Йосиф Боцян, о. Ісидор Дольницький, о. д-р Ярослав Левицький, о. Йосиф Схрейверс, Ч. св. Ізб., о. Юліян Дзерович, о. д-р Спиридон Кархут. Цих 17 дійсних членів, як перших членів поодиноких секцій, стали членами-основниками секцій, до яких вони належали.

5. Рада БНТ.

Товариством, згідно з §23 статуту, управляє Рада БНТ, що складається з 10 членів, тобто 4 членів, обраних на зборах Товариства, та 6 вірилістів, відпоручника Митрополичого Ординаріяту, декана або делеґата Богословського Виділу та 4 голов секцій, з яких один по

старшині членства повнить уряд заступника Голови Товариства. На Установчих Зборах Товариства обрано таких членів до Ради БНТ: Голова — о. Теодосій Галущинський, ЧСВВ; генеральний секретар — о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ; директор бібліотеки — о. д-р Йосиф Сліпий; скарбник — о д-р Іван Бучко. Перша повна Рада БНТ по уконститууванні поодиноких секцій та визначенні Митрополичим Ординаріятом свого відпоручника мала такий склад: о. Теодосій Галущинський — голова Товариства; Єп. о. д-р Йосиф Боцян — голова практично-богословської секції; о. крил. Василь Лициняк — відпоручник Митрополичого Ординаріяту; о. д-р Спиридон Кархут — відпоручник Богословського Виділу; о. д-р Тит Мишковський — голова біблійної секції; о. Мітрат Олександер Бачинський — голова філософічно-догматичної секції; о. д-р Діонисій Дорожинський — голова історично-правничої секції; о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ — ген. секретар; о. д-р Йосиф Сліпий — директор бібліотеки; о. д-р Іван Бучко — скарбник. До складу першої Контрольної Комісії увійшли: о. д-р Роман Решетило, о. д-р Гнат Цегельський, о. Володимир Д. Садовський. Всі аґенди Товариства, а зокрема редакцію й адміністрацію "Богословії" та бібліотеку приміщено в будинку Гр.-Кат. Духовної Семінарії у Львові, вул. Коперника, ч. 36.

Виданням "Богословії", прийняттям на Зборах статуту, вибором голови і членів Ради та уконститууванням поодиноких секцій покладено основи діяльности і розвою БНТ. Добрим завдатком для розвою Товариства та дуже важною моральною основою його діяльности були свідомість потреби Товариства, ідейність цих кількох одиниць з-поміж нашого духовенства, що трудилися над заснуванням і розвитком Товариства, та піддержка зі сторони Митрополичного Ординаріяту у Львові, Єпископського Ординаріяту в Станиславові та Протоігуменату Чину св. Василія Великого, які своїми грамотами (18. I. 1924; 15. I. 1924; 24. III. 1924) затвердили статути Товариства і тим самим схвалили його діяльність. Дуже скріпило моральну основу Товариства в пізніші роки схвалення грамотами з 23 серпня 1926 р. і 27 липня 1927 р. видавництва "Богословії" Апостольським Престолом через дворазове уділення Святішим Отцем Папою Пієм XI Апостольського благословення для видавництва "Богословії", редактора і його співробітників. Перша грамота, адресована до Високопреосв. Митрополита Андрея Шептицького, греко-українського Архиепископа у Львові, що вийшла зі Св. Конґреґації "Для Східньої Церкви" під ч. 19664/24:

Див. Додаток ч. 1.

Друга грамота, що вийшла з Секретаріяту Стану Його Святости під ч. 63956 з 1927 р., була адресована до Всв. Отця д-ра Йосифа Сліпого, ректора Дух. Семінарії у Львові. Вона була відповіддю на вру-

чення Святішому Отцеві головою БНТ, о. д-ром Й. Сліпим усіх видань Товариства.

Див. Додаток ч. 2.

Третя грамота, адресована до Митрополита Йосифа Сліпого з дня 29 серпня 1964 р.

Див. Додаток ч. 3.

Моральна основа Товариства, визнана найвищим церковним авторитетом Апостольського Престолу, стала сильною вже на початках існування і розвою БНТ. Вона кріпшала з бігом часу в наслідок успішної діяльности Товариства, бо Товариство своєю діяльністю доказало рацію свого існування і життєздатність.

6. Члени ради БНТ (1923-1939 рр.)[6])

"А. Рада БНТ. Рада Товариства складалася з 4 виборних членів, з делеґатів 4 Секцій, з уповноваженого Митрополичого Ординаріяту та з Декана Богословського Виділу. Нижче списки вибираних членів з датами Загальних Зборів, на яких їх вибрано:[7])

Основні Загальні Збори, 16 грудня 1923: Голова — о. ректор д-р Теодосій Тит Галущинський, ЧСВВ; ген. секретар — о. Йосафат Скрутень, ЧСВВ; скарбник — о. д-р Іван Бучко; директор бібліотеки — о. д-р Йосиф Сліпий.

II Загальні Збори, 3 лютого 1925: Голова — о. ректор д-р Т. Галущинський, ЧСВВ; ген. секретар — о. Микола Ґалянт; скарбник — проф. Михайло Тершаковець; директор бібліотеки — о. д-р Й. Сліпий.

III Загальні Збори, 10 травня 1926: Голова о. ректор д-р Й. Сліпий; ген. секретар — о. М. Ґалянт; скарбник — о. Михайло Лада; дир. бібліотеки — о. Олександер Малиновський.

IV Загальні Збори, 6 березня 1928: Голова — о. ректор д-р Й. Сліпий; ген. секретар — о. Петро Хомин; скарбник — о. д-р І. Бучко; дир. бібліотеки — о. д-р Василь Василик.

V Загальні Збори, 11 грудня 1929: Голова — о. ректор д-р Й. Сліпий; генеральний секретар — о. Петро Хомин; скарбник — о. канцлер М. Ґалянт; дир. бібліотеки — о. д-р Микола Конрад.

VI Загальні Збори, 25 грудня 1931: Голова — о. ректор д-р Й. Сліпий; ген. секретар — д-р Константин Чехович; — скарбник — о. д-р Лев Глинка; дир. бібліотеки — о. д-р М. Конрад.

---

[6]) Володимир Янів: Нарис історії Українського Богословського Товариства. Наукові записки УВУ 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 154-156.

[7]) Склад Ради, обираної першими шости Загальними Зборами, поданий в звітній брошурі о. Глинки—Чеховича, на стор. 21-24. Дані провірено з кожночасними звітами, міщеними після Загальних Зборів у "Богословії".

VII Загальні Збори, 26 грудня 1933.[8]) Раду перебрано в тому самому складі, але о. д-р Л. Глинка вибору не прийняв, а тому на засіданні Ради 3 березня 1934 ведення каси перебрав Голова Т-ва.

VIII Загальні Збори, 23 грудня 1935: Голова — о. ректор д-р Й. Сліпий; ген. секретар — д-р К. Чехович; скарбник — о. д-р І. Чорняк; дир. бібліотеки — о. д-р М. Конрад.[9])

IX Загальні Збори, 2 лютого 1939: Голова — о. ректор д-р Й. Сліпий; ген. секретар — мгр. Ярослав Чума; скарбник — о. д-р Михайло Сопуляк; дир. бібліотеки — о. д-р М Конрад.[10])

Як бачимо, зміни у Раді були досить часті, — тільки о. ректор д-р Й. Сліпий був у Раді весь час, бувши в 1923—26 рр. директором бібліотеки, а з 1926 р. головою. Це найкраще свідчить про вклад праці о. д-ра Й. Сліпого в розбудову БНТ. З 1929 р. устабілізувалося також становище директора бібліотеки, відколи на цей пост прийшов о. д-р М. Конрад. Врешті довгий час був ще секретарем Т-ва д-р К. Чехович (1931—39).

З десигнованих членів Ради постійно засідав в ній о. крилошанин Василь Лициняк,[11]) як уповноважений Митрополичого Ординаріяту, а малі зміни були також на становищі відпоручника Деканату Богословського Виділу: Від початку існування БНТ пост цей займав о. д-р Спиридон Кархут, а після його смерти (17. III. 1931) — о. д-р Тит Мишковський,[12]) який помер напередодні світової війни, 4. II. 1939.[13])

Б. Проводи Секцій. Конститууючі Збори Секцій відбулися негайно після Основних Зборів БНТ, а саме 24 грудня 1923, — тільки Історично-правнича Секція відбула свої повні збори пізніше, 4 березня 1924.[14])

В Біблійній Секції головою став о. д-р Тит Мишковський, і свої функції виконува він до смерти (4. II. 1939). Заступником голови був о. д-р Теодосій Галущинський, ЧСВВ.

Філософічно-догматична Секція: Голова — о. д-р Олександер Лешкович-Бачинський (аж до смерти, 9. VI. 1933), заступник голови — о. д-р Гавриїл Костельник, який був також постійним делеґатом

---

[8]) "Богословія", т. XII. 1934. Стор. 85-86.

[9]) Т. XIV. 1936. Стор. 76.

[10]) Т. XVII. 1939. Стор. 78; також "Нива", річник XXXIV. 1939. Стор. 78-79.

[11]) о. Глинка—Чехович, стор. 24. Згодом: Інформація про засідання Ради з 3 березня 1934, на якім прочитано грамоту з продовженням делеґації ("Богословія", т. XII. 1934. Стор. 86).

[12]) о. Глинка—Чехович, стор. 24.

[13]) "Богословія", т. XVII. 1939. Стор. 77-78.

[14]) "Богословія", т. II. 1924. Стор. 256-257.

до Ради. Як такий він репрезентував Секцію ще після відновлення діяльности у 1941 р.[15]) Секретар — о. д-р Йосиф Сліпий.

Історично-правнича Секція: Голова — о. д-р Діонисій Дорожинський (помер 1. VII. 1930), заступник — о .д-р Василь Масцюх (помер 12. IV. 1936), секретар — о. Леонід Лужницький, який став 1930 р. головою[16]) і репрезентував Секцію на засіданні Ради ще 31. VII. 1941.

Практично-богословська Секція: Голова — Єп. д-р Осип Боцян, до смерти (21. XI. 1926), заступник голови — о. Йосиф Схрейверс, ЧсвІ, секретар — о. Юліян Дзерович.

Після смерти Владики Боцяна, головою Секції 1927—31 рр. був о. Володимир Садовський[17]), а від 1931 р. о. Юліян Дзерович,[18] який репрезентував Секцію ще на засіданні Ради, 31. VII. 1941.

Іншими словами, зміни в проводах Секцій були радше рідкі."

7. Бібліотека БНТ.

Велику вагу до справи обладнання бібліотеки БНТ-ва присвятив її перший бібліотекар, о. д-р Й. Сліпий, який на початку діяльности товариства зібрав 562 томи і кілька рукописів з XVI і XVII ст. Вже 30. VI. 1933 р. бібліотека мала 10.035 томів, 5.898 порядкових катологічних чисел і крім того, 115 дуже рідких рукописів, 125 стародруків та більший цінний архів.

"Зростання бібліотеки можна характеризувати на підставі періодичних звідомлень директорів на загальних зборах.[19])

II Загальні Збори (1925): 1040 т., 32 стародруки, 10 рукописів.[20])

IV Загальні Збори (1928): 1539 т.[21])

V Загальні Збори (1929): 4000 т. (приблизно) у 3622 числах.[22])

VI Загальні Збори (1931): 4004 т. у 3854 числах і 147 стародруків.[23])

30. VI. 1933 р бібліотека нараховувала — у десятиліття існування — 5898 скаталізованих чисел у 10035 томах, а крім цього 115 дуже рідких рукописів і 125 стародруків.[24])

---

[15]) "Богословія", т. XVII-XX. 1939-42. Стор. 228.

[16]) На підставі життєписної довідки у звідомленні о. Глинки — д-ра Чеховича, на стор. 66.

[17]) Життєписна довідка, там же, стор. 78.

[18]) Життєписна довідка, там же, стор. 77.

[19]) Володимир Янів: Нарис історії Українського Богословського Товариства. Наукові записки УВУ 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 163-165.

[20]) "Богословія", т. III, 1925. Стор. 267.

[21]) Т. VI. Стор. 119.

[22]) Т. VII. 1929. Стор. 263.

[23]) Т. VI. 1932. Стор. 90.

[24]) о. Глинка—Чехович, стор. 30.

VIII Загальні Збори (1935): 6579 чисел у 11109 томах, 143 рукописи та 172 стародруків.[25])

Звіт з останніх Загальних Зборів (1939), на жаль, не подавав даних про стан бібліотеки, але, мабуть, в той час не було більших прибутків, бо в статті Архиєп. Йосифа про відновлення праці після двох перших років війни говориться, що бібліотека начисляла бл. 12000 томів і 300 рукописів та стародруків.[26])

Це швидке зростання завдячувалося дарункам, обмінові, надсиланню рецензійних примірників і — тільки в незначній мірі — купівлі. У звіті за перше десятиліття праці є список 7 добродіїв бібліотеки, як теж 91 дальших жертводавців,[27]) які разом подарували 2745 т.[28]) на всіх томів у той час 10035 (отже, дари творили 27,3%). Серед добродіїв бібліотеки треба назвати: Митрополита Андрея (225 т.), о. Митр. О. Бачинського (216), о. офіцияла А. Білецького (962), п-ю Бодянську, вдову по проф. Бодянському (150), о Т. Бородайкевича (150), Єпископа О. Боцяна (263 і цінний архів), о. прелата І. Дольницького (112 та архів), а згодом о. В. Громницького (113 книжок у 139 т.)[29])

Бувши директором бібліотеки, о. д-р Й. Сліпий започаткував дуже важливу акцію: "переглянути всі церковні і парохіяльні бібліотеки, в яких ще криються нераз великі цінності, заховані в воєннім лихоліттю, а які Товариство безумовно мусить стягнути і врятувати перед загибіллю".[30]) Сам ініціятор відвідав з цією метою бл. 30 церков, як про те він звітував на II Загальних Зборах,[31]) не подаючи однак цифрових даних, скільки книжок він у той спосіб придбав до бібліотеки.

Щоб усвідомити, як мало пропорційно приходило книжок з купівлі, можна зацитувати кілька цифер із річних касових зведень: На бібліотеку видано в рр. 1925 — 675,20 зл. (враз з видатками на інвентар), 1926 — 1468,11 зл. (єдина велика позиція за увесь час), 1927 — 244,12 (разом із коштами кліш), 1928 — 241,19 (з клішами),

---

[25]) "Богословія", т. XIV. 1936. Стор. 76.

[26]) Т. XVII. 1939-42. Стор. 91.

[27]) о. Глинка—Чехович, стор. 32-35.

[28]) Там же, стор. 30.

[29]) Про перших жертводавців-добродіїв, там же; про о. Громницького: "Богословія", т. XIV, 1936. Стор. 274.

[30]) В брошурі: Богословське Наукове Товариство і його статути. Стор. 9. Що в поодиноких парохіях були справді неоцінені скарби, можу сказати на підставі власного досвіду. 1925 р., як ґімназійний учень, бачив, я на дзвініці у Старім Самборі залишені без ніякої опіки книжки старої бібліотеки, серед яких дослівно валялися стародруки з XVI століття.

[31]) "Богословія", т. III. 1925. Стор. 267.

1929 — 218,55 (з клішами), 1930 — 525,88 (з клішами та образами), 1931 — 495,51 (з клішами), 1932 — 162,77 (з клішами). Вправді дуже шкода, що записи різних витрат подавано на одному конті, але якщо б навіть прийняти, що 90% з названих сум ішло на бібліотеку, то і так всі ті позиції є неймовірно малі. А проте, бібліотека дійшла до того ступеня розвитку, що нею можна було вже похвалитися. Як і скрізь у історії БНТ, так і тут був помітний той ідеалізм, що при малих засобах доходив до чималих досягнень."

Про бібліотеку БНТ Преосв. Кир Йосиф писав в "Богословії" (1939—1942): У вересні 1939 р. (Див. Розділ XII. Ч. I, стор. 405).

Редакція "Богословії" обмінювалася своїм журналом і виданнями з 27-ма редакціями і видавництвами в краю та 30-ма за границею (Див. "Бібліотека Богословської Академії", Розділ XII, Частина I, стор. 401—404).

Богословське Наукове Товариство і його бібліотека конечно потребували свого власного дому.

"Справа купна власного дому для Т-ва виринула ще раз у повній яскравості (16. VI. 1931), але вкінці все розбилося через брак кредиту і надто високу ціну (22. XI. 1931). У сфері нездійснених планів Т-ва залишилася теж справа видавання архівних матеріялів до історії Унії (28. XI. 1930 і Н. Збір 30. XI. 1932)."[32])

8. Здійснення завдань БНТ.

Згідно з пляном праці перших і дальших загальних зборів кожночасні Ради пильно старалися здійснювати завдання БНТ. В першу чергу осягнено те, що всі Єпископські Ординаріяти Галицької провінції затвердили статути Т-ва й схвалили видавання наукового богословського журналу "Богословія" та наукових богословських праць. Другою пекучою справою був брак власного приміщення. Однак цього питання не вдалося ні одній Раді зреалізувати до вибуху другої світової війни через брак фондів. Хто знає, чи власний дім не був би врятував від знищення німецькою бомбою у вересні 1939 р. цінної бібліотеки БНТ-ва й наукового дорібку Богословської Академії.

Крім чисто організаційних справ, члени БНТ-ва не забували про пекучу потребу власного університету.

"Оснування греко-катол. Богословської Академії у Львові треба також зв'язати генетично з нарадами й постановами БНТ. На Науковому Зборі дійсних членів Секцій БНТ (11. XI. 1927) ухвалено звернутися з проханням "щоб Ексц. Митрополит, користуючися своїми історичними правами, заснував своєю грамотою чи окремим законом Богословську Академію у Львові, бо для розвитку нашої богослов-

---

[32]) Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятиліттю свого існування (1923-1933): о. д-р Глинка і д-р Константин Чехович, Львів 1934. Накл. БНТ.

ської науки й підготовки нових наукових сил конечна є Академія, як установа вищого типу з науковими аспіраціями, тим більше що на цілім світі не мають гр.-католики такої вищої наукової інституції".

Зі звітів, виголошених на четвертих Загальних Зборах БНТ (6. III. 1928), довідуємося, що БНТ подбало про те, щоб "рушити справу Богословської Академії і щасливо ту справу поведено, бо Митрополит затвердив статут Академії, і з академічним роком 1928/29 нова установа входить у життя.[33])

Одначе головним завданням БНТ-ва була наукова й видавнича праця. І вже треті Загальні Збори, що відбулися 10 травня 1926 р., ухвалили для нової Ради директиву, щоб, крім праць чисто наукових, видавати також богословські підручники й популярні книжки з ділянки практичної богословії.

На пізніших засіданнях Ради рішено не змішувати книжок дарованої бібліотеки бл. п. єп. д-ра Йосифа Боцяна з книжками БНТ, але зберігати її в цілості (23. II. 1927). Ухвалено друкувати "Граматику української церковно-слов'янської мови" о. проф. др. С. Кархута (23. II. 1927), та рішено звернутися до професорів історії з проханням, щоб вони занялися збиранням і редагуванням матеріялів для історії львівської гр.-кат. Духовної Семінарії (17. II. 1928).[34])

На Загальних Зборах БНТ-ва, що відбулися в 1929 р.,[35]) у видавничій справі вирішено, що "видавання наукового тримісячника "Богословія" і Видання "Богословії" остають надалі при БНТ, а "Праці", які досі Т-во видавало, має перебрати на себе Богословська Академія" (10. IV. 1929).

Науковий переклад аскетичних творів св. Василія Вел., зладжений І. Е. Митрополитом Андреєм, і переданий для БНТ, вирішено друкувати як IV і V томи Праць БНТ. (10. IV. 1929), а голові Т-ва, о. д-рові Й. Сліпому, доручено почати переговори в справі винайму друкарні Ставропігії (23. X. 1929).

П'яті Загальні Збори Т-ва (11. XII. 1929) виявили факт близьких зв'язків Т-ва з усіма ділянками життя української нації. Жахливі умовини життя української нації під большевицьким режимом одержали належну оцінку Загальних Зборів. "Присутні піднесли рішучий протест проти кривавого терору на Україні", і ухвалили такі резолюції:

"І. Загальні Збори Богословського Наукового Товариства у Львові дня 11 грудня 1929 з приводу невгаваючих релігійних переслідувань на Радянщині висловлюють щире співчуття переслідуваним

---

[33]) Богословське Товариство у Львові в першім десятиліттю свого існування 1923-1933): о. д-р Лев Глинка — д-р Константин Чехович, Львів 1934. Накл. БНТ, стор. 19.

[34]) Там же, стор. 18-19.

[35]) Там же, сторінка 19 - 20.

жертвам і заразом з обуренням осуджують такий режим, який у XX ст. гнобить усіх своїх громадян за їх релігію і плямить людство та його культуру.

II. Загальні Збори Богословського Наукового Товариства рівночасно протестують проти нечуваного в світі насильного змушування найвищих наукових установ псевдонауковими методами оправдувати і спомагати протирелігійну терористичну пропаганду".[36])

Інша пекуча справа — це проєкт нового подружнього закону в Польщі з його виразними протикатолицькими тенденціями, що викликав сильний відгомін у БНТ. На шостих Загальних Зборах (25. XII. 1931) вирішено, "щоб в одному з найближчих чисел "Богословії" помістити фахову статтю на цю тему, де була б подана наукова критика цілого проєкту з католицького становища". Це рішення переведено в життя так, що в X т. "Богословії" з 1932 р. поміщено статтю о. д-ра Л. Глинки п. н. "Становище Католицької Церкви до цивільних супруж і розводів та новий проєкт польської Кодифікаційної Комісії".

На тих самих зборах вирішено видати друком звіт з дотеперішньої діяльности Т-ва, та "доручено Раді цей звіт у скороченні надрукувати також латинською мовою" (25. XII. 1931). Пізніше цілу справу друкування звіту з десятилітньої діяльности БНТ Рада передала Президії (12. III. 1933).

Недалекі 150-літні роковини існування Духовної Семінарії у Львові викликали потребу негайного збирання матеріялів для відповідної історичної монографії. В цій справі Рада поробила заходи, щоб така монографія в найближчий час появилася (3. IV. 1932).

З рамени БНТ доручило д-рові Володимирові Січинському з Праги вести наукові досліди над архітектурою храму св. Юра у Львові та зладити про цей храм основну наукову монографію (3. IV. і 6. XI. 1932).

На своїх останніх засіданнях (6. XI. 1932; 12. III. і 18. VI. 1933) Рада звернула особливу увагу на провірку членства всіх своїх давних членів та на приєднування нових. У пресі поміщено окремий заклик Ради про приєднування нових членів та призбирування видавничого фонду для БНТ (12. III. 1933).

Рада вирішила звернутися до І. Е. Митрополита Андрея з проханням, щоб журнал "Нива" перейшов на власність БНТ". (18. VI. 1933).

Як уже на початку цього розділу згадано, цей реєстр рішень проводу БНТ дуже неповний, але й з цього видно, скільки ініціятиви й активности виявило БНТ за перше десятиліття свого існування. Дещо з того, що залишилося у сфері нездійснених плянів, тут також

---

[36]) Там же, стор. 19-20.

зареєстровано, бо воно напевно стало підвалиною для дальших зусиль Т-ва і тим самим належало до його початкової історії.[37]) К. Ч.

Б. НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ БОГОСЛОВСЬКОГО НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА

1. Відчитова діяльність.[38])

"Якщо судити по збережених результатах, то БНТ зосередило свою наукову діяльність на видання. Менше уваги присвячено доповідям, які — проте — досить часто попереджували видання; уможливлюючи обмін думок і внесення деяких коректив перед друком, вони виконували важливу функцію. З цього погляду спеціяльне значення мали засідання Секцій; на жаль, доступні джерела не дають можливости скласти повної картини саме праці Секцій: із секційних засідань не давано інформацій для преси, і про них не згадується у хроніці, міщеній у "Богословії". Тільки брошура з оглядом діяльности за перше десятиліття зберегла повні дані на підставі архівних матеріялів та протоколів, — до дальших шости років брак будьяких джерел. Все таки можна скласти собі бодай погляд щодо періодичности засідань та інтенсивности праці. Не можна — натомість — дати повного цифрового підсумку за цілий час існування Товариства.

а) У Філософічно-догматичній Секції занотовано наступні доповіді:

1) 19. X. 1924: о д-р Й. Сліпий. Реферат праці о. д-ра А. Ляндграфа н. т. Partes animae norma gravitatis peccati.

2) 19. X. 1924: о. д-р Й. Сліпий. Про вплив св. Томи на орієнтальну теологію.

3) 4. I. 1925: д-р Г. Костельник. Про інтуіцію.

4) 4. I. 1925: о. д-р Г. Костельник. Рецензія праці о. д-ра Й. Сліпого н. т. Св. Тома з Аквіну і схолястика.

5) 4. IV. 1925: о. д-р Т. Галущинський, ЧСВВ. Українські переклади св. Письма.

6) 14. VI. 1925: о. д-р Й. Сліпий.De principio spirationis in SS. Trinitate.

7) 23. XII. 1926: о. д-р Й. Сліпий. Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet?

8) о. д-р Г. Костельник. Принцип тотожности основою всіх судів.[39])

---

[37]) Там же, стор. 20-21.

[38]) Нарис Історії Українського Богословського Наукового Товариства: Володимир Янів: Наунові Записки УВУ. 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 166-168.

[39]) о. Глинка — Чехович, стор. 45-46. Засідання Філософічно-догматичної Секції були спільні і для Біблійної Секції, яка не мала відповідної кількости членів для розгортання самостійної праці.

б) Історично-правнича Секція:

1) 10. XI. 1927: д-р Я. Гординський. Нікейський Собор в українській традиції

2) 21. II. 1928: о. д-р А. Іщак. Погляд на дві томістичні школи.

3) 3. III. 1930: д-р М. Чубатий. Реферат праці Бавмґартена про хрещення Володимира.

4) 16. XII. 1930: о. д-р Іщак. Ігнатій і Фотій у відношенні до Риму.

5) 3. III. 1932: о. Й. Скрутень, ЧСВВ. Реферат про перший зошит кодексу нового церковного права.

6) 28. XI. 1932: о. д-р А. Іщак. Справа церковної лучности Риму і Візантії в часі між Фотієм і Керуларієм.[40])

в) Практично-богословська Секція:

1) 23. V. 1924: Єпископ Й. Боцян. Плян діяльности Практично-богословської Секції.

2) 11. XI. 1924: о. д-р С. Кархут. Автореферат праці: Граматика української церковно-слов'янської мови.[41])

Хоч названих 16 секційних доповідей не відзеркалює повністю праці Секцій, то проте вони вказують, що засідання не були періодичні та відбувалися рідко.

Тоді як інформація про секційну відчитову діяльність є неповна, можемо точно назвати всі доповіді на шістьох:

г) Наукових Зборах:

I Науковий Збір, 29. I. 1925 р.: 1) о. д-р Т. Галущинський, ЧСВВ. Наука богословії та її завдання під нинішню пору.

II Науковий Збір, 11. XI. 1927 р.: 2) д-р Я. Гординський. Нікейський Собор у українських пам'ятниках.

III Науковий Збір, 13. XI. 1929 р.: 3) о. д-р В. Масцюх. Заручини в Галицькій провінції.

4) о. д-р Й. Сліпий. Дискусія про візантійство.

IV Науковий Збір, 30. XI. 1932 р.: 5) о. д-р А. Іщак. Захарій Копистянський і його палінодія.

6) о. д-р Г. Костельник. Поняття матерії у старовинних атомістів і найновіших фізиків.[42])

V Науковий Збір, 20. III. 1936 р.: 7) д-р В. Залозецький. Відгомін хрестоносних походів у мистецтві Сходу.[43])

VI Науковий Збір, 29. V. 1938 р.: 8) о. д-р А. Іщак. Процесове і карне право в новій кодифікації Східньої Церкви.

---

[40]) Там же, стор. 46.

[41]) Там же, стор. 46.

[42]) Там же, стор. 45. (Про доповіді 1-6).

[43]) "Нива", річник XXXI. 1936. Стор. 118-119

9) о. д-р Л. Глинка. Про кодифікацію східнього церковного права.[44])

г) Ювілейна Академія:

Крім секційних доповідей та викладів на наукових Зборах, було ще кілька виступів на святочних імпрезах, зокрема на Ювілейній Академії в пошану св. свщм. Йосафата Кунцевича.[45]) Академія відбулася 15 лютого 1925 р. та, крім доброї мистецької програми і вступного слова голови Товариства о. д-ра Т. Галущинського ЧСВВ, мала дві наукові доповіді: Преосв. д-ра О. Боцяна: "Свщм. Йосафат у світлі історії і критики", та о. д-ра Й. Сліпого: "Богословське образование і літературна творчість св. свщм. Йосафата". Обидві доповіді з'явилися згодом друком у ювілейному Збірнику, що вийшов як І том "Праць БНТ".

д) Унійний з'їзд:

Однак найбільшим досягненням у ділянці відчитової діяльности був науковий Унійний З'їзд,[46]) який відбувся для започаткування 300-літнього ювілею смерти митрополита Йосифа Рутського († 5 лютого 1637) у Львові, 22—25 грудня 1936 р. З'їзд організувало БНТ — за ініціятивою Митрополита Шептицького у співдії із ОО. Василіянами, Редемптористами та Студитами, а головним організатором був голова БНТ, о. ректор Й. Сліпий".

(Див. Частина І. Розділ XIX/5, стор. 574-592)

Унійний З'їзд у Львові був одним з найбільших наукових імпрез в той час на Західньо-Українських Землях. З'їзд викликав великий ентузіязм серед духовенства, мирян та, взагалі, інтеліґенції, тим більше, що він відкривав перспективи активізації українських католиків на зовнішньому секторі. На з'їзд наспіла телеграма із Апостольським благословенням св. Отця,[47]) а один із дискутантів ствердив, що відбутий з'їзд стояв вище від подібних починів заграницею.[48]) Родилися сподівання, що Львовові судиться відограти ролю Велеграду, Любляни, Праги, Пинська, і не дивно, що вже був плянований черговий унійний з'їзд — з нагоди 500-ліття Фльорентійської Унії.[49]) Але війна

---

44) "Нива", р. XXXIII. 1938. Стор. 296.

45) "Богословія", т. III. 1925. Стор. 268.

46) "Нива", р. XXXI. Стор. 36 (коротна хронінарська замітка). "Нива", р. XXXII. 1937. Стор. 27-33 і 45-57 (обширна звітна стаття о. П. Хомина п. н.: "Унійний з'їзд у Львові", — з поданням змісту доповідей і дискусії, резолюціями, рефлексіями, тощо). "Дзвони". 1937. Стор. 62-63. (Довша замітка у Хроніці, за ініціялами редактора Петра Ісаєва).

47) Там же, стор. 29, 52.

48) Там же, стор. 54. (о. д-р В. Левицький).

49) Рішення IX Загальних Зборів, 2. II. 1939, див. "Богословія", т. XVII. 1939. Стор. 78; "Нива", р. XXXIV. 1939. Стор. 79.

унеможливила ті далекосяжні пляни. Проте праці З'їзду збереглися, бо їх видано окремим томом — XI-XII — "Праць БНТ".

Загальний — неповний — підсумок доповідей за 16 літ діяльности БНТ виявляється отже числом 39.[50])

2. Академічні вечори.

Професори Богословської Академії та члени Богословського Наукового Товариства брали участь не лише в унійних велеградських конґресах, в унійтих пинських конференціях та унійнім львівськім з'їзді, але також в "Академічних вечорах", які були зорганізовані за почином Українського Католицького Академічного Сеньйорату для українського громадянства у Львові і по більших містах Галичини.[51])

"Коли кількість чисто наукових доповідей була радше скромна, тоді БНТ добуло собі тривку заслугу улаштовуванням Академічних Вечорів для інтеліґенції. Вони відбувалися під гаслом "За католицький світогляд"[52]) та мали дати відповідь на великий сумнів і неспокій людини переходових часів, на межі двох епох, коли то "смеркає вчорашнє, а світає завтрішнє". Вправді перша світова війна захитала вже основами матеріялістично-гедоністичного демолібералізму, зближаючи людину до Бога, проте на овиді з'явилися нові небезпеки для її духовости, породжені воєнним здичавінням та післявоєнними революціями. І ось небезпекам модерної доби на нашому терені мало протиставитися БНТ. До свого завдання воно приготувалося дуже серйозно, добираючи на прелеґентів найбільше кваліфіковані сили, насамперед своїх дійсних членів та професорів Богословської Академії.

По всіх більших містах виголошено в рр. 1933-38 коло 124 доповідей (Докладніше див. "Академічні вечори" в праці: "Нарис Історії Українського Богословського Наукового Товариства: Володимир Янів: Наукові Записки УВУ. 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 170-175") і в списку "Література".

"Ані в "Богословії", ані в "Ниві", ані в "Дзвонах" (які приносили коротші чи довші хронікарські замітки про Академічні Вечори) нема ніякої згадки про доповіді у сезоні 1938/39, і тому треба припустити, що тоді доповідей не було, що пояснюється загальною полі-

---

[50]) Секційних доповідей — 16 (8 на Філософічно-догматичній Секції, 6 на Історично-правничій, 2 на Практично-богословській); 9 доповідей на шістьох Наукових Зборах, 2 на ювілейній Академії, 12 на Унійнім З'їзді. До речі, цей підсумок також вказує на ту ролю, яку відограв у житті БНТ Унійний З'їзд.

[51]) Нарис Історії Українського Богословського Наукового Товариства: Володимир Янів: Наукові Записки УВУ. 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 170.

[52]) Під таким наголовком вмістив статтю у "Дзвонах" головний редактор, мґр. Петро Ісаїв (Річник 1935, стор. 350-353), даючи підсумки перших двох серій Академічних Вечорів (рр. 1933/34 та 1934/35).

тичною ситуацією (напруження у міжнародних стосунках в зв'язку з натиском гітлерівської Німеччини на Чехо-Словаччину; постання Карпатської України, що призвело до піднесення настрою в Галичині, але також до натиску польської адміністрації; передвоєнні настрої і загальна непевність).

Останній Академічний Вечір у Львові відбувся майже кілька днів перед скиненням німецьких бомб на місто Львів; прелеґентом був о. д-р Гавриїл Костельник, (тема "Наступ антихриста на Европу"); проводив вечором ред. Ю. Бескид, секретарював д-р Михайло Драган; приявних було на вечорі 28 осіб; не слід теж забувати, що в Академічному Домі, при 21 вул. Супінського у Львові кілька разів кожного року з рамени Академічних Вечорів відбувалися ширші студентські сходини, на яких промовцями були: о. д-р С. Кархут, о. д-р Г. Костельник, о. д-р Ю. Дзерович і зі світських — д-р Іван Раковський, д-р Іван Брик, інж. Юліян Павликовський та інші.

(Ю. Б.)

Систематичні академічні виклади на провінції це була рішуче важлива новина, яка чимало спричинилася до пожвавлення нашого духового життя й до поглиблення зацікавлень суспільности. Таким чином, і з цього погляду Академічні Вечори треба розцінювати, як важливу позицію у діяльності БНТ, хоч вони і не були суто наукові. Популяризуючи найновіші наукові досліди, вони спричинювалися до витворення відповідної загальної атмосфери, так дуже потрібної для розвитку науки. Окрема роля Академічних Вечорів для християнського середовища, — вони були однією із найвідповідніших форм світського апостольства. Незаперечно вони також спричинилися до зростання престижу християнських установ, і тим самим діяли позитивно на оточення, тим більше, що жадне з Західньо-українських толішніх середовищ не змогло здобутися на таку ініціятиву."[53])

В. ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ БНТ.

Богословське Наукове Товариство протягом свого існування видало: 1. Богословсько-науковий журнал "Богословія". Від 1923 до 1944 р. появилося 17 томів, 2 книги 11-го тому і 2 книги т. XVII-XX. Кожний том складається пересічно з 300 сторінок. У згаданих томах надруковано 110 розвідок і статтей з різних ділянок богословських і з богословією споріднених наук. Крім того, обговорювано в журналі вибрані питання й рецензовано праці з різних ділянок науки і різними мовами.

---

[53]) Там же, стор. 174-175.

Про видавничу діяльність Богословського Наукового Товариства так сказав голова товариства, Кир Йосиф[54]) "Саме перед війною, в 1939 р., БНТ-во досягало вершка свого розквіту. При всіх своїх скромних засобах воно видало 13 томів "Праць Наукового Богословського Т-ва", 23 томи "Видань Богословії", 17 томів тримісячника "Богословія", "Ниву" допровадило до 34 тому, разом з окремим додатком — "Проповідями". Крім цього, Товариство влаштувало серію наукових викладів та кількадесят "Академічних Вечорів" у Львові й по інших містах. Звіт із удатного "Унійного З'їзду" появився як останні томи "Праць Богосл. Наук. Т-ва". Теж за перше десятиріччя Товариства появився звіт окремою книжкою".

Докладніше про видавничу діяльність БНТ читаємо в праці проф д-ра Володимира Янова: "Нарис Історії Українського Богословського Наукового Товариства: Володимир Янів. Наукові Записки УВУ. 1967-68. Ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 175-181 і 183-184.

"Коли Унійний З'їзд належав до вершинних виявів наукової відчитової діяльности з уваги на відкривані перспективи, — коли Академічні Вечори спричинилися до пробудження творчої думки нашої інтелігенції, тоді — незаперечно — найбільшим досягненням Богословського Наукового Товариства, яке рішило про його місце в українському науковому світі і здобуло йому визнання в міжнародних богословських колах, були його видання.

А. "Богословія". Серед видань БНТ на перше місце вибивається богословський науковий квартальник "Богословія". Щоб зрозуміти його значення, вистачить пригадати регулярність його появи впродовж 17 років, як також факт, що у той час це був єдиний український постійний науковий журнал на Західньо-українських Землях та еміграції.

"Богословія" випередила постання БНТ, почавши виходити з 1923 р. і підготовляючи остаточно ґрунт для заснування Товариства. На Основних Загальних Зборах передано квартальник — враз із зачатками бібліотеки — у власність нового наукового об'єднання, а звіт редактора належав до точок програми, які викликали найбільше зацікавлення.[55])

Розміри однієї книжки усталено на 6 друкарських аркушів (96 сторінок), при чому деякі випуски виходили за два квартали разом у відповідно збільшеному об'ємі. На жаль, фінансові труднощі, про які була мова вище і які навіть грозили припиненням видавання, примусили зменшити об'єм книжки до 5 аркушів (80 сторінок) — рішен-

---

[54]) По дволітній перерві: Йосиф, архиєп. "Богословія", т. XVII-XX, кн. 2-4, 1939-42, Львів 1943, стор. 91.

[55]) "Богословія", т. II. 1924. Стор. 83-85 та 255-257.

ням Ради з 10. V. 1925 р.[56]) Все таки, річники "Богословії" (томи) досягали об'ємом 300 сторінок, і це уможливлювало публікацію значних наукових творів.

Зміст книжки складали оригінальні праці (статті, студії, розвідки, які часто виходили згодом окремими відбитками), коротші "вибрані питання", багатий відділ рецензій, хроніка важливіших подій, що могли цікавити науковий богословський світ. Окремо виділено хроніку самого БНТ, яка спочатку була дуже точна, і вона в значній мірі уможливила й написання цієї студії. На увагу заслуговує спосіб подавання бібліографії надсиланих книжок, — насамперед тому, що ця бібліографія багата (доказ, що обмін із видавництвами — своїми та чужими — був добре наладнаний і що цей відділ ведено дуже дбайливо), по-друге тому, що при подаванні назв надсиланих журналів зазначувано точний зміст. Таким чином, цей відділ "Богословії" для історика нашого культурного життя має величезне значення, бо дає змогу зорієтуватися в проблематиці часу й у авторах.[57])

Коли значна кількість доповідей пропала (всі ті, які не були друковані у журналах, які є доступні на Заході) і залишилися тільки титули, як картина зацікавлень і колишньої праці середовища, тоді матеріяли "Богословії" збереглися, як тривалий вклад в українську богословську думку. Незаперечно, "Богословія" заслуговує на те, щоб їй присвятити окрему студію. Проте, коли така студія зможе бути написана, є дуже доцільним дати для сучасних українських богословів-дослідників можливість орієнтації в багатстві зібраних матеріялів, а тому у доповненні до самої студії подаю бібліографію всіх статтей, вміщених у "Богословії" та у її виданнях. Знаючи проблематику та авторів, зможуть скористати із надбань попередників навіть ті сучасні дослідники, що не мають безпосереднього доступу до річників "Богословії", але можуть замовити мікрофільми у бібліотеках, в яких вона зберігається. Звичайно, таке бібліографічне зіставлення уможливлює крім цього певний статистичний підсумок друкованих авторів та вміщених статтей-студій.

Редактором "Богословії" був весь час о. д-р Йосиф Сліпий, що ще тільки підкреслює його винятковий вклад праці у розбудову Товариства. Від 1960 р. редактором є о. д-р Іван Хома.

---

[56]) о. Глинка—Чехович, стор. 18.

[57]) Для прикладу, як старанно був ведений цей відділ, подамо деякі числа. Так, напр., у кн. 1-2, IX-го тому (1931 р.) бібліографія надісланих видань займає 10 сторінок, і на них подані бібліографчні дані 37 книжок та точні змісти 33 журналів; 2-3 кн. XII тому (1934); 10 сторінок, — 68 книжок, 51 журналів; 1 кн. XIV тому (1936); 9 сторінок, 55 книжок, 39 журналів; 1 кн. XVIII тому (1939); 12 сторінок, 40 книжок, 45 журналів.

"Богословія" здобула собі належну оцінку та визнання. Насамперед, великим заохоченням для праці було Апостольське благословіння, яке св. Отець Пій XI переслав 23. VIII. 1926 р. за посередництвом свящ. Конґрегації на адресу митрополита Андрея Шептицького, а згодом — 27. VII. 1927 р. за посередництвом Секретаріяту Стану (і за підписом самого Секретаря Стану, Еміненції кард. П. Ґаспарі) на адресу о. Редактора.[58]) (Див. Додаток ч. 1, 2 і 3).

З приходом большевиків до Львова, 1939 р., видавання квартальника припинилося. В той рік вийшла тільки І-ша книжка, а готову вже 2-3 книжку цього ж тому знищено в друкарні "Бібльос".[59]) За німецької окупації були намагання відновити видавання "Богословії", які тільки у обмеженій мірі увінчалися успіхом. Вийшов лише один випуск, 1942 р. Для зазначення традиції видання та рішучої волі продовжувати розпочате діло в найтяжчих умовах, цей випуск позначено роками 1939-42, і послідовно позначено його як том XVII—XX, а саму пагінацію продовжено з р. 1939. (Видана перша книжка в тому році мала 90 сторінок, а том за рр. 1939—42 починається з 91 стор. і кінчається стор. 242, тобто має 152 сторінок).

Цей випуск вийшов за цією самою редакцією (тільки о. Редактор тим часом став Архиєпископом) і має усталений раніше уклад. В додатку додано тільки сумлінно зладжений бібліографічний показник видань БНТ та Греко-католицької Богословської Академії, наче в передчутті, що видавання квартальника не пощастить продовжувати й що останнє число "Богословії" повинно бути одночасно підсумком того, що зроблено в найважливішій ділянці праці.

Воєнний випуск "Богословії" належить до бібліографічних рідкостей, бо його не можна було вислати до бібліотек на Заході, з якими БНТ стояло у обміні до війни. Про відновлення "Богословії" на чужині пишемо в окремому розділі.

Б. Видання "Богословії" та "Праці Богословського Наукового Товариства". Більші студії, міщені в "Богословії", з'являлися згодом окремими відбитками. Так постала окрема серія видань, знана під окресленням "Видання "Богословії" (в якій серії згодом виходили й самостійні праці, а не тільки відбитки). Поруч із виданнями "Богословії" виходила ще інша серія: "Праці БНТ", — в якій друкувалися більші розміром і значніші монографії, чи збірні праці. Після заснування Богословської Академії виник проект (рішення Ради БНТ з 10 квітня 1929,[60]) щоб видання "Праць БНТ" сполучити із аналогіч-

---

[58]) о. Глинка—Чехович, стор. 13-14.

[59]) "Богословія", т. XVII-XX. 1939-42. Стор. 92.

[60]) о. Глинка—Чехович, стор. 19. БНТ мало видавати тільки "Богословію" та "Видання БНТ", а всі "Праці" мали виходити під фірмою Академії. Вправді "Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Великого" у перекладі митрополита Андрея Шептиць-

ною серією "Праць Греко-католицької Богословської Академії", тим більше що редактором обидвох серій (як і всіх наукових видань БНТ взагалі) був о. д-р Й. Сліпий. Проте цього рішення не переведено послідовно в життя, і, напр., вже й після постанови маємо деякі нові томи "Праць БНТ".

Повний список "Видань 'Богословії'" і "Праць БНТ" подаємо в Бібліографії праць БНТ, в доповненні до самого нарису.

Годиться тільки відзначити, що "Видання Богословії" це послідовне продовження й поширення діяльности Редакції "Богословії". Вправді вони — на загал — менші об'ємом, проте в сумі — при 30 виданих до війни позиціях — вони нараховують 107 аркушів (понад 1700 стор.)[61])

Як згадано, "Праці БНТ" — це більші розмірами праці або ж збірники, і тому при 13 томах продукція складається з 146 аркушів (понад 2300 стор). В "Працях" є два Збірники, і в загальному бібліографічному показнику вони будуть подані з точним змістом (подібно, як є названі всі статті поодиноких авторів у "Богословії".[61A])

Говорячи про наукові видання БНТ, треба ще згадати дві книжечки, що вийшли поза серіями, а саме:

1) о. д-р Й. Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статути. Львів 1924. Стор. 19.

2) о. д-р Л. Глинка та д-р К. Чехович: Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятилітті свого існування (1923—33). Львів 1934. Стор. 92.

Обидві брошури послужили, м. ін., до написання цієї студії.

В загальному підсумку наукових видань слід пригадати, що БНТ видало до війни XX томів "Богословії"[62]) та 45 книжок.[63]) Під-

---

ного є названі, як том IV—V зарівно у "Працях БНТ", що й у працях Академії, проте — як бачимо — згодом вийшло ще 8 самостійних томів у "Працях БНТ" (в 1934 р. і пізніше, отже вже після згаданого рішення).

[61]) Позиції 1—23 і 26—27 з'явилися до війни. Дальші випуски подані на підставі бібліографічного зіставлення, вміщеного у "Богословії", т. XVII—XX, 1939—42, стор. 241, при чому нема певности, чи позиції під чч. 24, 25—26, 29, 30 дійсно з'явилися. В списку вони подані, як книжки "в друку". Тому при них нема поданої паґінації. Все таки, позиції наводимо, бо віддання їх до друку — це свідоцтво праці БНТ. Зрештою, все те, були відбитки з "Богословії" і їх, мабуть, знищили большевини в часі першої окупації.

[61A]) Всі томи "Праць БНТ", за винятком позиції 4-5 та 13, я бачив "де візу", і тому мав змогу дати повний бібліографічний опис. Бракуючі позиції подаю за списком у "Богословії", як вище (примітка 7), стор. 242. В описі бракує дати появи (як і місця, але місце відоме: Львів).

[62]) Нормальних томів "Богословії" (виданих за пляном, як квартальник) вийшло XVI, — 1928—38 рр. Натомість у 1939 р. вийшла, як передбачено, ще тільки одна книжка XVII тому (дві дальші книжки були знищені після приходу большевиків до

сумок у аркушах дає 563 аркуші.[64]) Це підсумок приблизно 20-літньої праці, при чому треба пригадати, що за останні чотири воєнні роки праця була дуже утруднена й обмежена (або й взагалі унеможливлена). Пересічно річна продукція становила статистично: том "Богословії" і 2-3 книжки, разом приблизно 28-30 аркушів друку (450-500 сторінок).

Завдяки цій інтенсивній праці БНТ стало поруч із нашими найвизначнішими науковими установами: Науковим Товариством ім. Шевченка та Українським Науковим Інститутом у Варшаві,[65]) а випередило такі важливі наукові установи, як УВУ, Український Науковий Інститут у Берліні, тощо.

Звичайно, самі статистичні дані говорили б мало, якщо б не зазначити, що наукова продукція була багата не тільки кількісно, але головне якісно. Про це насамперед свідчили ті численні відгуки, які появилися у фахових чужинних органах у зв'язку з появою "Богословії" та її видань. "Богословію" і діяльність БНТ тепло приняли українські наукові кола на сторінках української преси. Зокрема часто були фахові рецензії у компетентному органі "Записки ЧСВВ" (7 рецензій за 10 рр. праці). Часті огляди подавала "Нива" (13 статтей та заміток за той сам час). Менше згадок й рецензій було у "Дзвонах" (4), "Ділі", "Душпастирі" з Ужгороду (2), "Новій Зорі", "Меті", "Старій Україні". Працьовиту бібліографію відгуків зладила з приводу десятиліття видання "Богословії" д-р Марія Струтинська,[66]) і

Львова). Закінчення XVII тому вийшло разом у спільній книзі за 1939—42 рр., позначеній, як том XVII—XX.

[63]) 30 чисел "Видань Богословії", 13 томів "Праць БНТ" та 2 книжки поза серіями.

[64]) "Богословія" 303 аркуші (16 томів, приблизно по 18 аркушів, а воєнні річники 15 аркушів), "Видання Богословії" — 107 аркушів, "Праці БНТ" — 146 аркушів, дві інформативно-звітні брошури 7 аркушів).

[65]) Як була вже згадка, НТШ видало в той самий час бл. 120 томів своїх праць (ЕУ/І. стор. 905), Український Науковий Інститут у Варшаві — при значно сприятливіших умовах, при постійнім річнім бюджеті — за десять літ існування 54 томи праць і, крім того, 13 томів наукового видання творів Шевченка (ЕУ/І, стор. 914 подає помилково "понад 40 томів". Точніші дані подаю за списком на обкладинці одного з останніх томів, що з'явився заходами УНІ, як 49 том його "Праць": "З минулого". Цей том датований 1939 роком, і називає м. ін. ще дві праці, які були в друку, отже список треба вважати повним). Скромніше виглядала суто наукова праця УВУ (4 томи Наукових Збірників, — V-тий том вийшов вже у Мюнхені після війни, 1948 р.) Історично-філологічне Товариство у Празі, засноване у той самий рік — 1923 — що й БНТ, видало до 1941 р. ледве 3 томи своїх праць (ЕУ/І, стор. 913).

[66]) "Чужі і свої про "Богословію" та її видання" (З приводу десятиліття). "Дзвони". 1934. Стор. 179—185, 248—250 та 333—336. Авторка дає також деякі відгуки про працю Богословської Академії, але в підсумку беру до уваги тільки ті голоси, що стосуються "Богословії" та БНТ.

вона нарахувала загально 32 статті та нотатки в українській пресі. Значно більше було їх у чужій пресі: не менше 36 рецензій, оглядів, заміток у 32 наукових квартальниках та журналах. Зокрема можна скласти уявлення про позицію, що здобув собі наш богословський квартальник, якщо згадаємо, що інформації подавали австрійські, англійські, бельгійські, білоруські, італійські, німецькі, польські, словінські, французькі, хорватські та чеські наукові періодичні видання. Те загальне визнання чимало спричинилося до пожвавлення діяльности в дальші роки праці, стаючи стимулом до нових зусиль.

В. "Нива". Крім наукових публікацій, БНТ видавало ще від 1 серпня 1933 р. місячник, присвячений церковним і суспільним справам "Ниву". "Нива" виходила у Львові від початку століття, і до 1932 р. вона видала вже XXVII річників. Вона перейшла у власність БНТ рішенням Митрополита Андрея Шептицького,[67]) спричиняючися до пожвавлення діяльности в дальші роки праці, а мотивом була необхідність якнайбільшого популяризування богословських наук серед духовенства, серед якого "Нива" найбільше розходилася. Коли рівень "Богословії" був для загалу надто високий, "Нива" мала виконувати ролю посередника, отже її завдання було приблизно те саме, що академічних вечорів у викладовій ділянці (тільки, звичайно, обсяг "Ниви" був значно ширший). Свою функцію "Нива" могла тим легше виконувати, що вона вже й перед тим мала низку спільних з "Богословією" співробітників,[68]) і присвячувала чимало уваги розвиткові богословської науки, питанню богословських студій та пізнішої доповнюючої освіти духовенства, а навіть діяльності БНТ.

"Нива" виходила щомісячними 3-аркушевими (48-сторінковими) зошитами, за редакцією о Петра Хомина, і до приходу большевиків, які припинили цю публікацію (таксамо, як і всіх християнських органів) вийшло ще 7 річників. Звичайно, перейшовши у власність БНТ, "Нива" ще більше уваги присвячувала діяльності БНТ, а частково навіть у подаванні інформацій вона заміняла "Богословію". Так, наприклад, вістки про останні 2 Наукові Збори БНТ маємо тільки в "Ниві",[69]) і "Нива" була джерелом до встановлення повного списка дійсних членів БНТ. Зокрема на увагу заслуговує обширний та ентузіястичний репортаж про Унійний З'їзд, пера о. П. Хомина, який то репортаж свідчить про те позитивне враження, що його З'їзд зали-

---

[67]) "Богословія", т. XI. 1933. Стор. 166—167. Першого річника "Ниви" я не знайшов у бібліотеках, але на підставі нумерації річників можна устійнити, що перше число вийшло 1906 р.

[68]) Варто м. ін. відзначити, що й перша значніша друкована студія голови БНТ, о. д-ра Й. Сліпого, появилася у "Ниві", а саме: "Рудольф Айкен та його погляд на християнство". "Нива", р. XII. 1916. Стор. 471—477 та 542—549.

[69]) Річник XXXI. 1936. Стор. 118—119; Річник XXXIII. 1938. Стор. 295—296.

шив на учасниках. Виступ о. П Хомина — своїм теплим сприйняттям почину — підготовляв заздалегідь відповідний настрій, так потрібний для продовження ініціятиви. З цього погляду "Нива" — незаперечно — виконувала функцію органу, що витворював опінію середовища, шляхотною метою якого стало знову вирішально вплинути на пожвавлення культурного процесу серед земляків, і — автоматично — скріпити престиж Церкви, а тим самим спричинитися до поглиблення релігійности спільноти..."

"Давши тут загальну характеристику діяльности всього Товариства, треба пригадати виняткову заслугу його Голови, отця, а згодом Архиєпископа та Митрополита Сліпого. Входячи до складу гуртy ініціяторів Товариства у час, як серед них послаб початковий запал, і перебираючи на себе обов'язок скласти статути, о. д-р Й. Сліпий у вирішній спосіб спричинився до існування БНТ. В Проводі Т-ва він стояв увесь час, — спочатку, як організатор видавництва та директор бібліотеки (1923-1926 рр.), а з 10 травня 1926, як голова. Він був весь час редактором "Богословії" і всіх її видань, як теж праць БНТ, натхненником діяльности Філософічно-догматичної Секції, організатором ювілейних святкувань та Унійного З'їзду. Він, врешті, з руїн підніс БНТ після перших років воєнної хуртовини, яка — як здавалося — безповоротно знищила науковий дорібок Товариства за 1923-39 рр. Це Він у найважчий час нашої історії кинув гасло "не розпачати", відновив "Богословію", провадив працю. Не диво, що це Він — як "Великий Неприсутній", як в'язень і ісповідник, — був справжнім натхненником відновлення БНТ на еміграції, коли Його учні та послідовники саме Йому віддавали вислів своєї пошани, починаючи 1959 р. нову сторінку історії Товариства".

Г. Десятиліття Богословського Наукового Товариства[69A])

Г. Останні Загальні збори БНТ перед вибухом другої світової війни 1939 р.

Про останні Загальні Збори БНТ перед вибухом другої світової війни маємо згадку в "Ниві", лютий 1939 р. ч. 2, Р. XXXIV. З цього короткого звіту бачимо, що товариство гарно розвивалося головно на видавничій ділянці У статті під загол. "Загальні Збори Богосл. Наук. Товариства" читаємо:

"Чергові Загальні Збори Богословського Наукового Товариства у Львові відбулися 2 лютого 1939 в одній з викладових заль Богосл. Академії у Львові. Зранку в сам день відправлено поминальне богослужeння за померлих дійсних і звичайних членів Т-ва, про що львівське громадянство було сповіщене окремими клепсидрами. На збори

[69A]) Докладніше про Богословське Товариство в першім десятилітті його існування. Див. розділ XXIII, додаток ч. 15/XV/2.

прибуло к. 30 членів з самого Львова. Відкрив збори голова Т-ва, о. ректор Сліпий, покликаючи на голову о. крил. Лужницького, а на секретаря мґра Чуму.

На основі звіту з діяльности за час від останніх загальних зборів, що його зложив о. Голова, треба ствердити, що Товариство у своїй тихій і послідовній праці йде постійно вперед. Вказує на те його наукова праця, що виявляється назверх: у видаванні наукового тримісячника "Богословія" і церковно-суспільного місячника "Нива", наукових Праць БНТ та т. зв. Видань "Богословії", 2) в уряджуванні Академічних Вечорів — тобто наукових викладів — з метою поширити й розбудити католицький світогляд серед широких кругів інтеліґентного громадянства у Львові і на провінції, які відбуваються рік-річно в осінні і зимові місяці (звичайно до Великодня) і врешті 3) участю у різних наукових чи унійних з'їздах та організацією таких з'їздів у нас. Що торкається цієї останньої точки діяльности Т-ва, належить піднести урядження величавого Унійного З'їзду у Львові у кінці грудня 1936 у 300 літню річницю смерти митроп. Рутського, яким ми зазначили наше становище до унійної ідеї та одночасно запротестували проти обмежування нашої участи в унійній праці. Цілому Унійному З'їздові присвятило Т-во окрему працю, видану в 1938 році, на яку католицький світ, в першу чергу круги, зацікавлені унійним питанням, дуже живо відгукнувся.

По відчитанні касового звіту, з якого присутні довідалися, що Т-во мало за час від останніх Заг. Зборів 24.723 зол. обороту, відчитано реферат о. Волод. Кучабського н. т. "Внутрішні діяння БНТ-ва", в якому він торкнувся т. сказати б ідеології цілої праці Т-ва та її впливу на наше громадянсто.

Над звітами розвинулася жива, а при тім дуже ділова дискусія, у якій заторкнено багато важливих справ (дальша розбудова наукової й ідеологічної праці Т-ва, притягнення свіжих членів до праці у Т-ві, заборона "Ниви" у станиславівській епархії, скликання чергового Унійного З'їзду у Львові в цьому році з нагоди 500-ліття Фльорентійської Унії) та вирішено деякі справи на майбутнє, м. ін. вирішено: 1) щороку друкувати звіт з діяльности Т-ва та 2) передати Раді Т-ва справу згаданого Унійного З'їзду для обміркування й евентуальної реалізації.

На внесення комісії-матки Заг. Збори вибрали о. ректора Сліпого головою Т-ва, мґра Яр. Чуму секретарем, о. д-ра Сопуляка касієром, о. дек. Конрада бібліотекарем, а о. канцл. Ґалянта, о. проф. Ладу і о. д-ра Стасюка членами Контрольної Комісії".

II. ВІДНОВЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТИ УБНТ НА ЧУЖИНІ

Вибух другої світової війни знівечив пляни БНТ, яке так гарно розвивалося і видало багато цінних наукових богословських праць протягом свого існування. Розривна німецька бомба знищила цінну бібліотеку БНТ і Богословської Академії, та склад готових до розпродажі наукових праць. Під час першої окупації большевиками Галичини, не було мови про якунебудь організовану наукову чи видавничу працю БНТ. Большевики знищили в друкарні все, що було надруковане пр. "Богословія", проф. А. Андроховича "Історія Духовної Семінарії", відбитки праць "Богословії" готові до брошурования та манускрипти наукових праць. Здавалося, що по приході німецьких військ БНТ зможе розвинути наукову і видавничу працю, як перед війною. Та так воно не було. Основник та голова БНТ Преосв. Кир Йосиф відновив справді діяльність товариства, згуртував членів, зорганізував бібліотеку, одначе воєнні дії, та скупий приділ паперу не дозволив на видавничу передвоєнну діяльність. З трудом Владика виєднав дозвіл і приділ паперу на друк "Богословії", том XVII-XX.

Знову прийшов тяжкий час для нашої Церкви і народу. Поновний прихід большевиків припинив культурне життя в Галичині, а про богословську наукову працю не можна було навіть згадувати. Трагічний день 11 квітня 1945 р., арештування Митрополита Йосифа, галицьких єпископів, професорів, та визначних священиків і громадян, жорстоке переслідування Церкви примусили десятки тисяч синів і дочок України покидати рідні села й міста, мандрувати в світ, і шукати ліпшої долі на чужині.

Розпорошені колишні члени БНТ по різних краях рішили відновити діяльність БНТ. Ініціятива виразно скристалізувалася наприкінці 50-тих років, як українська Католицька Церква в діяспорі досягла завдяки далекозорій доброзичливості Папи Пія XII своє організаційне завершення. Проф. В. Янів у "Нарисі Історії УБНТ", пише:

"Конкретне рішення щодо відновлення діяльности прийняла Конференція Українського Єпископату, яка радила в Римі 12-16 жовтня 1959 р. з нагоди посвячення нової обителі Малої Семінарії ім. свщм. Йосафата (точно у тридцятиліття покладення основного каменя під будинок нашої Понтифікальної Колегії на "Джіянікольськім горбку") та історичного з'їзду нашого Єпископату під проводом митрополита Андрея, закінченого пам'ятною авдієнцією у папи Пія XI. Конференція рішила передати протекторат над відновленим Товариством Архиепископові Іванові Бучкові, якого невтомним старанням можна було завдячувати постання Малої Семінарії й який був Господарем Конференції (це було саме в тридцятиліття його Єпископських свячень). На внесення Протектора Конференція затвердила Головою Ініціятивної Ради, яка мала підготовити Загальні Збори БНТ, о. д-ра

Атанасія Григорія Великого, ЧСВВ, відомого вже із монументальної публікації джерел із Ватиканських архівів до історії України.[70])

Високопреосвященніший Протектор Т-ва повідомив про рішення Конференції о. д-ра А. Великого листом з 7 листопада 1959 р., а цей — підібравши склад Ініціятивної Ради — дав свою письмову згоду (20. XI.). В днях 18-19 грудня відбулося перше засідання Ініціятивної Ради, в якої склад увійшли: о. д-р Іван Гриньох, як заст. Голови, та о. д-р Іван Хома, як секретар. Найважливішим рішенням Ради було не творити нове товариство, але "відновити діяльність колишнього БНТ поза межами України в змінених правних формах та пристосованих до сучасного життя.[71]) Автоматично, до відновленого Товариства рішено притягнути всіх тих колишніх членів, які опинилися закордоном, — але, звичайно, запросити також і нових. Рада мала тільки запросити членів, але стрималася від кваліфікації членів, залишаючи це право за Секціями.

Статут і уточнення назви. В дальшому Рада виготовила списки членів та підготовила нарис статуту, щодо якого мали висловитися всі запрошені члени.

В статуті виразно відзначено бажання утриматися в рамках традиції, і так у § 2 наголошено при з'ясовуванні генези Тва:

"Виходячи зі становища, що Українська Католицька Церква поза межами батьківщини є духовою дитиною Матері-Церкви, Галицької Митрополії, Українське Богословське Наукове Товариство є спадкоємцем ідей і традицій та продовжувачем богословської наукової праці, що їх плекало і здійснювало Богословське Наукове Товариство у Львові".[72])

Відповідно до конечности дії поза рідною територією доповнено назву, додаючи національне визначення товариства: Українське Наукове Богословське Товариство (УБНТ), щоб не було непорозумінь, зокрема в перекладі назви.[73]) Тяглість традицій загарантовано в статуті ще окремими постановами у розділі про цілі і завдання Товариства, коли то, беручи до уваги специфічні умови праці,[74]) на першому місці поставлено, як основне завдання:

---

[70]) Із звіту секретаря Ініціятивної Ради, о. д-ра І. Хоми на Загальних Зборах 4-5. VIII. 1960 р., збереженого в архіві БНТ.

[71]) З архівних матеріялів БНТ, — протокол засідання Ради.

[72]) Виданий друком у Римі — 1960 р. — "Статут УБНТ".

[73]) Проф. В. Янів в праці "Нарис Історії Українського Богословського Наукового Товариства", стор. 186 пише:

Статут передбачив два офіційні переклади: латинський: Theologica Societas Ucrainorum, та англійський: The Ukrainian Theological Society.

[74]) Преамбуля до § 5 про цілі і завдання УБНТ виразно виходить від ненормальних умов дії, кажучи: "Беручи до уваги 1) особливий характер і становище Української Католицької Церкви у Вселенській Христовій Церкві, 2) її теперішнє тяжке положення

"Своїм постанням зберегти тяглість богословської думки в Українській Католицькій Церкві, йдучи слідами її світлих творців та ісповідників".[75])

Традиційно підкреслено в статуті також необхідність поглиблення студій і дослідів, які "стосуються християнського Сходу", а тому зокрема пильно треба "слідкувати за розвитком богословської думки в різних Церквах Християнського Сходу і науковою та унійною працею шукати можливостей і шляхів до наближення християнського нез'єдиненого Сходу до правдивої ідеї церковної єдности".[76]) Це наче відгомін того Унійного З'їзду у Львові, який за нормальних умов був би визначив шляхи Товариства на цілі десятиліття

Коли зв'язок з Україною був запевнений завдяки нав'язанню до традиції, то цей зв'язок був одночасно актуалізований постановою, яка членів зобов'язувала "пильно стежити за релігійним життям і становищем Христової Церкви в країнах комуністичного режиму, зокрема в Україні", а рівночасно члени мали "досліджувати й розвивати справжнє обличчя атеїстичного комунізму".[77])

Знову ж на УБНТ, як на українську установу, що діяла в чужому оточенні, з природи речі падав окремий обов'язок "слідкувати за розвитком богословської католицької думки в світі".[78]) В цей спосіб уже постанови статута оберігали УБНТ від заклякнення у певній однобості.

В "засобах" передбачав статут відновлення власного журналу, заснування бібліотеки, утримування архіву, секційні доповіді та наукові конференції й студійні дні, а зокрема, як і в давнім БНТ, наголошено допомогу для наукових працівників, як теж обов'язок "промостити шлях видатним українським католицьким науковцям до високих шкіл та установ",[79]) отже бачимо виразне намагання дбати про науковий доріст і співдіяти із різними навчальними установами, як свого часу БНТ співдіяло із Академією у Львові.

Загальні Збори й новий провід. Статут, якого проєкт розіслано заздалегідь всім запрошеним членам до перестудіювання й до запропонування змін, був прийнятий на Загальних Зборах, які відбулися в днях 4-5 серпня 1960 р. у Мюнхені, при нагоді Світового Евхаристійно-

---

на українських землях, 3) її розпорошення по різних країнах світу та похідні з цього недоліки, — УБНТ ставить собі такі цілі і завдання".

[75]) § 5а.

[76]) § 5е-ж.

[77]) § 5д-е.

[78]) § 5ґ.

[79]) § 9, зокрема ж т. е-є.

го Конгресу.[80]) В загальних Зборах взяло участь особисто 26 запрошених членів, а 16 дали свої письмові уповноваження (запрошених до участи було в той час 63). Нарадами керувала Президія в складі: о. прел. Петра Голинського (предсідник), проф. д-ра Миколи Чубатого та о. д-ра Володимира Гавліча, ЧСВВ (заступники). Секретарями були: о. д-р Степан Вівчарук та о. д-р Іван Тилявський, Салез.[81])

Загальні Збори обрали Раду УБНТ, до якої увійшли: о. д-р А. Г. Великий, ЧСВВ, як голова; о. д-р І. Хома, як Генеральний Секретар; о. д-р І. Тилявський, Салез, як скарбник. Заступником голови став, згідно із постановою статуту,[82]) найстарший Директор Секції, о. д-р Іван Гриньох. За деякий час, о. д-р А. Г. Великий зрезигнував із свого посту голови, переобтяжений новими завданнями Головного настоятеля Василіянського Чину.[83]) Склад Контрольної Комісії, обраної Загальними Зборами: о. прел. П. Голинський (голова) та оо. д-р С. Вівчарук і д-р Т. Патрило, ЧСВВ (члени).

Загальні Збори, які були старанно підготовлені, були сполучені із Науковою конференцією, присвяченою Таїнству Пресв. Евхаристії (відповідно до загального тла і місця: Світового Евхаристійного Конгресу у Мюнхені, в склад програми якого входили і Загальні Збори УБНТ і Наукова Конференція).

Взагалі в перший період діяльности відновленого УБНТ більше уваги присвячено доповідям, зокрема в рамцях діяльности Секцій, коли пізніше провід сконцентрувався на видання відновленої "Богословії". Видавнича діяльність початково була унеможливлена браком відповідних фондів.

Члени УБНТ. З огляду на велике розпорошення, членів згуртовано за територіяльним принципом, при чому структура товариства була так подумана, що кожній більшій території — Европі, З'єдиненим Державам Америки й Канаді — відповідала одна із трьох наукових Секцій, в яких мала гуртуватися наукова праця. Тому що Про-

---

[80]) "Богословія", т. XXI—XXVI. 1943—63. Стор. 149.

Відновлення Товариства було попереджене деякою інформативно-підготовною працею у нашій періодичній пресі, — статтями у щоденнику "Америка" (за 17 і за 20 лютого 1960), у мюнхенському тижневику "Християнський Голос" (28. II. та 6. III.), у тижневику "Наша Мета" (20. II. та 26. III.). З невтральної преси про плян відновлення УБНТ писала Сучасна Україна" (17. IV. 1960). Перед самими Загальними Зборами відповідну статтю вмістив "Християнський Голос" (31. VII. 1960), який згодом звітував також про "Загальні Збори УБНТ" (28. VIII. 1960). Дані про пресову акцію — на підставі вирізків з преси зберіганих в архіві УБНТ.

[81]) На підставі протоколу Загальних Зборів, — з архіву УБНТ.

[82]) § 14 статуту.

[83]) 15 липня 1964 р. Лист із резигнацією, адресований до Ген. Секретаря о. д-ра І. Хоми; лист з тої ж самої дати до о. д-ра І. Гриньоха з проханням перебрати обов'язки голови. (Обидва листи в архіві УБНТ).

від був у Європі (з осідком у Римі), до Європейської Секції приєднано також членів з інших територіяльних зосереджень (поза Канадою та ЗДА). Загальні Збори рішили продовжити рішення Ініціятивної Ради, щоб покищо не переводити точнішої кваліфікації членів, хоч статут виразно передбачував почесних та дійсних членів, членів-кореспондентів та звичайних членів. На кінець 1961 р. згуртовано 126 кандидатів".[84])

Наукова діяльність УБНТ

Наукова діяльність УБНТ в перших роках свого існування на чужині була дуже обмежена. Члени були розсіяні по різних континентах світу, брак матеріяльних засобів і брак джерельних матеріялів не дозволяли науковцям на видання більших праць, хоч Рада товариства поставила собі за головну ціль об'єднати науковців і дати їм можність поміщувати праці в "Богословії".

"Товариство об'єднює наукових працівників і дослідників у ділянці богословських та допоміжних і пов'язаних з ними наук, щоб плекати й розвивати богословське знання. Вся наукова праця зосереджується й провадиться в таких трьох його наукових Секціях: біблійній і богословсько-філософічній, що має свій осідок в Канаді і її очолює о. д-р Михайло Гринчишин, ЧНІ; в правничій і практично-богословській, що має свій осідок в ЗДА і її очолює о. д-р Ізидор Нагаєвський; та в історичній і дослідів християнського Сходу, що має свій осідок в Європі і її очолює о. д-р Іван Гриньох. На жаль, дотепер, Товариство не розвинуло, задля браку засобів, наміченої видавничої діяльності і спромоглося лише, при частинній піддержці, видати разом з автором о. д-ром Іваном Гриньохом один том "Слуга Божий Андрей — Благовісник єдности".[85])

1. Відчитова діяльність.

Натомість більшу активність виявило Товариство в організуванні Наукових Конференцій. Перша Конференція відбулася в Мюнхені в 1960 р. з нагоди світового Евхаристійного Конгресу, тому й центральною ідеєю доповідей було Таїнство Пресвятої Евхаристії.

Друга **Спільна наукова конференція в Римі** в днях 18-20 жовтня 1963 р. НТШ-УБНТ-УВАН-УВУ після звільнення Основника і Голови БНТ Митрополита-Ісповідника Йосифа Сліпого.[86])

"Звільнення Основника і Голови УБНТ, Митрополита-Ісповідника Кир Йосифа спричинилося до пожвавлення діяльности. Насам-

---

[84]) "Нарис УБНТ". В. Янів. Записки УВУ. 1967-68. Ч. 9-10/1969, стор. 189-90.

[85]) "Богословія". Т. XXI-XXIV. Кн. 1-4, стор. 149.

[86]) Докладний список доповідей на обох конференціях поміщений в "Нарис УБНТ-ва", стор. 192-196.

перед, виникла думка зустрічі української інтелектуальної еліти Европи із Митрополитом. До цього траплялася дуже добра нагода, бо ж 1963 р. відзначало найстарше українське наукове товариство — НТШ — своє 90-ліття, а з часу заснування УБНТ саме минало 40 років. Ці роковини рішено відзначити спільною конференцією у Римі, що було облегшене фактом, що українських інтелектуалістів запросив до Риму (чи вірніше до Рокка ді Папа під Римом) Український Християнський Рух на свої Студійні Дні, присвячені питанню "Український мирянин в житті Церкви, спільноти та людства". До співдії у Науковій Конференції притягнено ще дві дальші наукові корпорації: УВУ та УВАН. Конференція відбулася в днях 18-20 жовтня 1963 р. на доосередню тему: "Релігія в житті українського народу". Для учасників Конефренції відслужив митрополит Йосиф на закінчення нарад св. Літургію, і тоді учасники Конференції мали нагоду персональної зустрічі із довголітнім організатором українського наукового богословського життя й віддати йому пошану у 40-ліття започаткування праць УБНТ".[87])

2. Загальні Збори Українського Богословського Наукового Товариства (29-30 вересня 1969 р.)

Загальні збори УБНТ не відбувалися щороку, як перед війною, але принагідно тому, що члени ради живуть в різних краях і трудно їм з'їздитися. Останні загальні збори товариства відбулися в днях 29-30 вересня 1969 р. з нагоди посвячення церкви св. Софії в Римі. Звіт з діяльности склав місто-голова о. проф. д-р Іван Гриньох (вибраний голова на загальних зборах 1960 р. Протоігумен о. д-р А. Великий ЧСВВ зрезигнував), вітаючи присутнього Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа Сліпого кол. голову УБТ у Львові, Владик і членів УБНТ.

(Привіт і благословення Папи Павла VI для "Богословії", див. Додаток ч. 3).

"УКРАЇНСЬКЕ БОГОСЛОВСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО"[88])

"Після торжественного посвячення Собору Св. Софії в Римі в присутності Святішого Отця Папи Павла VI і всього Українського Католицького Єпископату з Верховним Архиєпископом і Кардиналом Кир Йосифом на чолі, в днях 29 і 30 вересня 1969 р. відбулися Загальні Збори Українського Богословського Наукового Товариства у викладовій авлі Українського Католицького Університету ім. св. Климента Папи в Римі.

Збори звеличив своєю присутністю Верховний Архиєпископ і Кардинал Кир Йосиф, Митрополит Кир Максим Германюк, Архиєп.

---

[87]) Там же, стор. 196-97.

[88]) "Богословія". Том XXXIII. Книга 1-4. 1969, стор. 5-10.

Кир Іван Бучко, Єп. Кир Ніль Саварин, Єп. Кир Іван Прашко, Єп. Кир Платон Корниляк, Єп. Кир Володимир Маланчук і Єп. Кир Йоаким Сеґеді. Збори відкрив уступаючий містоголова УБНТ-ва, о. проф. д-р Іван Гриньох наступною промовою:

"Ваше Блаженство, Високопреосвященні і Преосвященні Владики, Всесвітліші і Високопреподобні Отці, Високодостойні Пані, Панове й Гості.

1. Користаючи з незвичайної історичної нагоди посвячення Храму Святої Софії, Рада Українського Наукового Богословського Товариства в особах вибраних останніми конституючими Загальними Зборами Т-ва в 1960 р. — Містоголови о. Івана Гриньоха й Генерального Секретаря о. Івана Хоми — скликала своїх членів на Загальні Збори, що мають відбутися сьогодні. Повідомлення про Загальні Збори було оголошено в "Вістях з Риму" та передруковане в усій католицькій пресі і тому задосить учинено вимогам Статуту для леґального відбуття Загальних Зборів.

2. Як усім відомо, УБНТ-во, як це відмічено в Статутах, постало в 1960 р., після проведеної кількарічної підготовчої праці та після того, як Конференція Владик Української Католицької Церкви поза межами України в 1959 р рішила покликати до життя науково-богословську установу та затвердила Статути Товариства, прийняті Загальними Зборами в 1960 р., в часі Міжнароднього Євхаристійного Конгресу в Мюнхені.

В цьому ж часі відбулася також І Наукова Конференція Т-ва, присвячена богословській проблематиці "Таїнства Пресвятої Євхаристії". Загальні Збори вибрали свій керівний орган, Раду Товариства — в складі о. Атаназій Великий — голова, о. Іван Гриньох — містоголова, о. Іван Хома — генеральний секретар. Директорами Секцій обрано — о. Івана Гриньоха на европейські країни й о. Ізидора Нагаєвського для Америки, а о. Михайла Гринчишина для Канади.

УБНТ-во — не являлося, якщо мова про зміст, **якоюсь новою установою в Помісній Українській Католицькій Церкві:** воно так у своїй генезі, як і щодо змісту своєї праці, мало стати продовженим раменем Богословського Наукового Товариства, створеного на початку двадцятих років у Львові для цілої Галицької Митрополії. Цей момент тяглости відмічено виразно в Статутах УБНТ-ва, де дослівно читаємо: "Виходячи зо становища, що Українська Католицька Церква поза межами Батьківщини є д у х о в о ю дитиною Матері-Церкви, Галицької Митрополії, Українське Богословське Наукове Товариство є с п а д к о є м ц е м ідей і традицій та продовжувачем богословської наукової праці, що їх плекало і здійснювало Богословське Наукове Товариство у Львові" (§ 2 Статутів).

Отже, в основу УБНТ-ва лягли два основні принципи: Єдність цілої Помісної Української Церкви: Мати-Церква — Галицька Митро-

полія і Дочка-Церква — поза межами українських земель; і друге тягліcть — ідейна, духова, навіть органічна — між Богословським Науковим Товариством в Батьківщині й Українським Богословським Науковим Товариством в країнах поселення українців в цілому світі.

Згідно з тими принципами УБНТ-во почало свою, не легку в умовах розсіяння наукових сил, працю. (Точніше про це у звідомленні Ген. Секретаря).

3. Вже на самому початку своєї праці заіснували дві події, які мали вплив на становище УБНТ-ва: а) Заповідження Вселенського Ватиканського Собору та покликання Голови Ради Т-ва, о. Атанасія Великого на Секретаря Соборової Комісії для питань східніх Церков, б) Приїзд до Риму на Вселенський Собор Блаженішого Верховного Архиєпископа Кир Йосифа, Голови Матірного Богословського Наукового Товариства, якого продовженням являлося на чужині УБНТ.

О. д-р Атанасій Великий склав свої обов'язки Голови на руки містоголови, о. Івана Гриньоха.

Роки Вселенського Собору і після нього, характерні новою проблематикою та науково-богословськими шуканнями в цілій Церкві, та ряд питань ієрархічно-структурального характеру з проблематикою збереження одности цілої Української Католицької Церкви в Батьківщині і поза нею, а в зв'язку з тим дезорієнтація членства, не сприяли наладнанню систематичної богословсько-наукової роботи. Та залишаючи на боці питання статутово-правного характеру, щасливим збігом умов склалося так, що сама праця, яку накреслюють статути матірного БНТ-ва та УБНТ-ва, проходила завдяки ініціятиві та праці Голови БНТ-ва, Блаженішого Верховного Архиєпископа. Зі створенням Українського Католицького Університету почали появлятися також видання Богословського Наукового Товариства, зокрема ж відновлено науковий журнал Товариства, Богословію, і Праці УБНТ-ва та Видання "Богословії".

4. Сьогодні йдеться про те, щоб, поладнавши правно-статутові проблеми БНТ-УБНТ-ва, накреслити дальшу працю Товариства. Йдеться про те, щоб наше наукове Товариство стало осередком і кузнею наукової й дослідної праці на службі Українській Помісній Церкві, а тим самим на службі Вселенської Христової Церкви.

Богословське Наукове Товариство, якого праця в Україні припинена, але яке себе ніколи не розв'язало, мусить дати свідчення невмірущости української богословської думки. В ньому гуртуються наукові працівники без уваги на країни і структуральну схему нашої Церкви поза межами рідних земель. Тому воно відзеркалюватиме ту єдність Української Церкви, якої завершення в помісності і власному патріярхо-синодальному устрої є не тільки бажанням, але наказом хвилини для дальшого росту й життя нашої Церкви.

5. Після тих кількох вступних завваг вважаю великою честю для себе — привітати Вас усіх, Високопреосвященні і Преосвященні Владики, Вас, що в 1959 р. благословили ініціятиву віднови праці БНТ-ва на чужині; вітаю зокрема Високопреосвященного Владику Ахиепископа Кир Івана, Протектора УБНТ-ва, покликаного на цей пост тодішнього Єпископською Конференцією. Я вітаю Вас, як одне живе пастирське тіло нашої Церкви, як наш Синод, очолений Верховним Архиепископом, Блаженішим Кир Йосифом. Якою буде Ваша єдність, такою буде й праця Богословського Товариства.

6. Особливою ж честю і радістю для мене є привітати на нашому Зборі Вас, Ваше Блаженство, Вас, не тільки як символ і персоніфікацію єдности нашої Церкви в Батьківщині і в розселенні по всіх країнах світу, але як справжнього Главу і Замісника Київо-Галицького Митрополичого Престолу Української Помісної Церкви. На цьому ж місці вітаю Вас особливо, як члена основника Богословського Наукового Товариства в Україні в двадцятих роках, його довголітнього Голову і основника науково-богословської праці в Українській Церкві.

7. Ви, Блаженіший Владико, недавно, коли Вам вручили на Українському Вільному Університеті Грамоту Почесного Доктора цієї нашої наукової Установи, сказали дуже знаменні слова: "Ця грамота мені незвичайно дорога, бо саме в науковій праці я завжди почував себе найкраще... У світі можуть проходити різні зміни, досягнення, відкриття, та л ю д с ь к и й мозок завжди залишиться підставою життя, поступу і живучости людської спільноти".

Це наскрізь зрозуміло, бо людський ум, це відбитка відвічної Божої Мудрости, це не сама Софія "кат екзохін", але людський ум це найпевніший шлях, щоб людина наблизилася в своєму житті до Софії.

Дослідна і наукова праця — тиха, негаласлива, вона відбувається в тишині, концентрації й контемпляції, але вона творить душу живої спільноти; вона — ця науково-дослідна праця на богословському полі — оживляє також надприродну спільноту, якою є Христова Церква.

Наукову працю, зокрема ж працю на філософсько-богословському полі, можна зарахувати до своєрідних імпондерабілій. Але ці імпондерабілія є такі, що їх можна окреслити як такі, "quae sunt maximi ponderis".

Вас, Блаженіший Владико, як того, хто відкрив значення тих імпондерабілій для життя нашої Церкви і поклав основи для їх воплочення в історичному бутті нашої Церкви, щиро вітаю і прошу про Ваше слово та Ваше батьківське благословення для нашої дальшої праці".

3. **Звіт** Верховного Архиепископа Кардинала Йосифа Сліпого про початок і діяльність БНТ-ва у Львові аж до його ув'язнення 11 квітня 1945 р. ("Богословія". Том XXXIII. Книга 1-4, 1969, стор. 5-10).

Верховний Архиєпископ Кардинал Йосиф звітував в коротких словах про початок і діяльність БНТ у Львові аж до його ув'язнення 11 квітня 1945 р.

Світлі Збори!

Як останньому діючому Голові Богословського Наукового Товариства у Львові належало б мені першому привітати Вас, Достойні члени БНТ-ва на цих Зборах, на відбутті яких мені дуже залежало вже після приїзду до Риму. Та одночасно не менше мило мені подякувати Вам усім за привіт, висловлений Всесв. о. проф. д-ром Іваном Гриньохом, урядуючим містоголовою УБНТ-ва на поселеннях.

Як відомо, БНТ-во постало у Львові в 1923 р., після жорстокої війни і утвердження польської влади на Західніх Українських Землях. Після повороту із студій з-за кордону до Львова в серпні 1922 р., я бачив конечність такого наукового теологічного товариства, бо воно могло тоді зібрати наші розбиті сили і розпочати серед дуже недогідних умовин бодай скромну працю та загалом промостити дорогу відновленню нашого життя, громадського і наукового.

Перша така нагода для здійснення цього задуму трапилася на З'їзді професорів всіх наших трьох Духовних Семінарій 29 вересня 1922 р., який скликав пок. тодішній о. ректор Теодосій Галущинський, Василіянин, бажаючи злучити якось разом три Семінарії під оглядом науково-виховним в одно тіло. Виникали тоді різні пляни, але, на жаль, ніщо з того не могло здійснитися. Осталася тільки думка створити товариство. Випрацювавши проєкт Статутів, я предложив тоді у воєвідстві, колишньому намісництві, до затвердження. Велику прислугу віддав тоді пок. віцепрезидент намісництва, українець Володимир Децикевич.

Устрій БНТ-ва був у загальному такий, який був принятий у всіх наукових Товариствах, поділених на Секції. Праця БНТ-ва зосереджувалася зокрема в чотирьох Секціях: 1. Біблійній, 2. Філософічно-догматичній, 3. Історично-правничій і 4. Практично-богословській, з завданням наукових дослідів, студій і рефератів. Дальша праця Товариства мала проявлятися в друкованих виданнях, створенні Бібліотеки і Архіву. Щоб у прилюдній громадській опінії підготовити грунт для Товариства, вже скоріше почав виходити тримісячник "Богословія", якого редакцію і адміністрацію довелося взяти мені самому, бо треба було починати все з нічого, без готових співробітників, без приготованих матеріялів, без технічного персоналу і без фондів. Перші конституючі збори відбулися щойно для 14 грудня 1923 р. І треба сказати, що відгомін був прихильний, навіть голосний, так

серед своїх, громадських і наукових кіл, як і серед чужих. Прийшлось основувати бібліотеку. Першим вкладом у неї був дар о. духовника Ісидора Дольницького, який свою приватку бібліотеку подарував Богословському Науковому Товариству. У видавничій праці слідом за тримісячником "Богословія" почали появлятися більші твори в серіях "Праці БНТ-ва" і "Видання Богословії". Видавнича праця БНТ-ва була спонукою для інших наших згромаджень, наукових та громадських установ, щоб випускати в світ свої праці теологічного та наукового змісту з різних ділянок знання. Дотепер вийшло XXXIII томи "Богословія", XVII томів "Праць Богословського Наукового Товариства" і XXXVIII чисел "Видань Богословії", а крім цього від 1 серпня 1933 р. БНТ-во переняло "Ниву", місячник присвячений церковним і суспільним питанням.

Пороблено заходи, щоб купити на власність дім, — один при вул. Зиблікевича, пізніше, в часі війни, знищений бомбою, і другий напроти Політехніки. До купівлі дому однак не прийшло. Тому БНТ-во Бібліотека, Архів і Видання приміщувалися в Духовній Семінарії, в старому будинку, який опісля дощенту знищила німецька бомба. Жертвою тоді впала також церква Святого Духа.

Першим Головою БНТ-ва обрано о. д-ра Теодосія Галущинського, Василіянина, тодішнього ректора Духовної Семінарії. В 1926 р. головою вибрано тодішнього професора і ректора Духовної Семінарії у Львові, о. д-ра Йосифа Сліпого. З огляду на воєнні і післявоєнні події остав він ним по сьогодні. Для доповнення цього побіжного погляду на діяльність БНТ-ва треба сказати, що воно відбуло 9 Загальних Зборів і 5 чи 6 Наукових Зборів, а від 1933 р. уряджувало Академічні Вечорі — виклади для ширшої публіки, передусім інтелігенції і студенства, у Львові, Станиславові, Коломиї, Тернополі, Стрию, Дрогобичі, Яворові, Бродах, Рогатині і ін. Товариство брало участь в різних наукових з'їздах і само організувало такі з'їзди. В 1934 р. Товариство надрукувало звіт за перше десятиліття 1923-1933.

Я згадую коротко про минуле Товариства, бо бачу на зборах тільки кількох членів з-перед 1939 року. Та, одначе, не хотів би я виголошувати тут надгробного слова БНТ-ва, а навпаки, його діяльністю і широким розмахом виказали конечність дальшого його існування та продовжування праці на поселеннях, бо на Україні нема змоги.

Згідно зі Статутом мені, як голові Товариства треба б здавати звіт від останніх Загальних Зборів, які відбулися 2 лютого 1939 р., на яких мене знову вибрано головою. І розпочинаючи мій звіт, в першу чергу мушу згадати з пошаною, вдячністю і заупокійними молитвами високозаслужених покійників, ісповідників і мучеників, яких жорстока війна і криваві переслідування косили так безпощадно.

На першому місці треба згадати 1. Сл. Б. митр. Андрея Шептицького, почесного члена БНТ († 1. XI. 1944).

2. о. проф. д-ра Теодосія Галущинського, Василіянина, першого голову БНТ і архимандрита († 31. VIII. 1952 в Мондер — Канада).

3. о. Йосифа Схрейверса, протоігумена Редемптористів і дійсного члена БНТ († 4. III. 1945).

4. Єп. д-ра Григорія Лакоту, ісповідника, дійсного члена БНТ († в Абезь коло Воркути 12. XI. 1950).

5. Єп. д-ра Івана Лятишевського, ісповідника, дійсного члена БНТ († 30. X. 1957 р. в Станиславові).

6. о. декана проф. д-ра Миколу Конрада, мученика, убитий большевицькою кулею 27. VI. 1941.

7. о. проф. д-ра Андрія Іщака, рівнож убитий, як о. Конрад, большевицькою кулею 27. VI. 1941.

8. Єп. Никиту Будку, ісповідник († 1. X. 1949 р. в Караганді).

9. Єп. д-ра Николая Чарнецького, ісповідник († 2. IV. 1959 р. у Львові).

10. Д-ра Ярослава Гординського, дійсний член БНТ († 31. VII. 1941 у Львові).

11. о. проф. д-ра Тита Мишковського, дійсний член БНТ († 4. II. 1939 у Львові).

12. о. Дамяна Лопатинського, звичайний член БНТ († 8. II. 1950 в Америці).

13. о Теодосія Кудрика, звичайний член БНТ († 18. I. 1951 в Німеччині).

14. о. проф. Леоніда Лужницького, член-основник БНТ († 16. X. 1951 р. в Німеччині).

15. о. Климентія Шептицького архимандрита Студитів, звичайний член БНТ († в тюрмі у Володимирі над Клязмою в 1952).

16. о. Омеляна Ґорчинського, звичайний член БНТ († 27. VII. 1954 в Потьмі).

17. о. митрата Олександра Малиновського, звичайний член БНТ († 18. XI. 1957 в Англії).

18. о. Юстина Гірняка, звичайний член БНТ († 16. VII. 1958 в Америці).

19. о. Петра Задворняка, звичаний член БНТ († 1958 в Деревлянах).

20. о. Дмитра Стека, звичайний член БНТ († в 1959 в Станиславові).

21. о. Антона Казновського, звичайного члена БНТ († в 1959 на засланні над Азовським морем).

22. о. Михайла Дороцького, звичайний член БНТ († в 1960).

23. о. д-ра Лева Глинку, дійсний член БНТ († 1960 в Брошневі).

24. Архиеп. Константина Богачевського, звичайний член БНТ († 6. I. 1961 у Філядельфії).

25. Єп. Артура Михайла Лянґраф, дійсний член БНТ († 8. IX. 1958 в Бамбергу).

26. о. д-ра Кирила Королевського, дійсний член БНТ († 19. IV. 1959 в Римі).

27. о. проф. д-ра Івана Брінктріне, дійсний член БНТ († 12. XII. 1965 в Падерборні).

28. о. Володимира Кучабського і багато інших, яких дати смерти не можна ще подати.

Рік 1939 був уже важкий для наукової праці. Можна було видати одну книжку "Богословії" і друкувати історію Духовної Семінарії проф. д-ра Амврозія Андруховича, якої рукопис і склад знищили війська. Щойно 31. VIII. 1941 р. могла знову зібратися Рада БНТ для намічення праці і можна було видати т. XVII-XX "Богословії" за роки 1939-1942. 11 квітня 1945 р. арештовано голову БНТ-ва, що в цьому часі, як Галицький Митрополит і Львівський Архиепископ, перебрав пастирську службу в Українській Католицькій Церкві після смерти бл. п. Сл. Б. митр. Андрея. Життя нашої Церкви здушено, а разом з тим завмерло і Богословське Наукове Товариство.

БНТ-во розгортало свою працю з широким розмахом; дійсними членами і співробітниками Товариства були також визначні німецькі науковці, як єп. Лянґраф, проф. Брінктріне, проф. Шмавс, а крім того воно розвинуло дуже плідну і успішну діяльність. Та, на жаль, війна припинила його працю, а бомба знищила зовсім його Бібліотеку і Архів при вул. Коперника у Львові, як згадано було вище.

В межичасі 4-5. VIII 1960 р. за благословенням Української Католицької Церкви на чужині, в часі Світового Евхаристійного Конґресу в Мюнхені, скликано Збори БНТ і відновлено його на поселеннях. Головою вибрано о. д-ра Атанасія Великого, Василіянина, містоголовою о. д-ра Івана Гриньоха, а секретарем о. д-ра Івана Хому.

Бачачи, прибувши до Риму, що за кілька років існування УБНТ-во не вело плянової, зокрема видавничої праці, та з уваги на те, що вибрана на Загальних Зборах Рада УБНТ-ва не поробила заходів, щоб звернутися до законного голови матірного БНТ-ва, чи то як до Голови, чи то до Митрополита, якому прислуговувало право затверджувати кожночасного голову БНТ-ва, мені довелось відновити всі видання БНТ-ва, тобто "Богословію", "Видання Богословії" і "Праці Богословського Наукового Товариства". В 1965 р. редакцію видань перебрав на доручення голови БНТ-ва о. проф. д-р Іван Хома. Щойно після того дійшло до мого відома, що о. д-р Атанасій Великий зрезигнував з посту голови Ради УБНТ-ва на руки містоголови, о. проф. д-ра Івана Гриньоха, який і промовляв на оцих Зборах.

Виникає тепер питання, чи БНТ-во в нових умовинах поселення має рацію дальшого існування; це тим більше, що діє тепер на поселенні Український Католицький Університет. Та на це питання треба відповісти рішуче потверджуючо. Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи має інше завдання і інший обсяг. Його наукова діяльність носить на собі виховний характер і має обмежене число відносних професорів. Навпаки БНТ-во гуртує загал науковців і прихильників української науки, з різними науковими кваліфікаціями і необмеженим числом членів. Те, що не може виконати Український Католицький Університет, може зробити БНТ-во, і навпаки. Це потверджує і 25-літня практика у Львові, де побіч БНТ-ва існувала і Богословська Академія. Зрештою дотеперішня діяльність БНТ-ва на поселеннях доказала потребу свого існування, а навіть його конечність. В Українськім Католицькім Університеті БНТ-ва знайде своє вигідне приміщення.

Кінчаючи оцей загальний свій Звіт останнього голови БНТ-ва на Україні, я передаю провід теперішньому діючому містоголові БНТ-ва на поселеннях, бажаючи всещедрого Божого благословення для дальшого діяння високо заслуженого вже Товариства для української науки, а водночас, щоб вибрана нова Рада основно зрозуміла вагу свого завдання і відповідальности.

4. Видання УБНТ.

"Видання".[89]) Менше задовільно представляються видання. До часу звільнення Митрополита Кир Йосифа вийшов тільки один том "Праць УБНТ", а саме книжка о. д-р Івана Гриньоха н. т. Слуга Божий Андрей — Благовісник Єдности. Рим 1961. Стор. 200. Видавнича діяльність пожвавлюється щойно після 1963 р., коли то зачинають правильно появлятися дальші томи. "Богословії", — правда не як квартальник, але як річні Збірники, прибл. по 10 аркушів друку. Богословія форматом, зовнішнім оформленням, укладом змісту зовсім нагадує довоєнне видання. Для підкреслення тяглости, при першім томі нової серії зазначено, що він з'являється за 1943 — 63 рр. Редакцію веде о. д-р Іван Хома, генеральний Секретар УБНТ. Досі маємо п'ять томів, отже правильність щорічного видавання утримано.*) В підрахунку цих 5 томів становить 62 і чверть аркуша друку.

---

[89]) Нарис УБН. В Янів: Записки УВУ. 1967-68. Ч. 9-10. 1969, стор. 196-97.

*) 1963 р. вийшов том XXI—XXV за 1943—63 рр. із 168 стор.
1964 р. вийшов том XXV—XXVIII із 192 стор.
1965 р. вийшов том XXIX із 253 стор.
1966 р. вийшов том XXX із 156 стор.
1967 р. вийшов том XXXI із 227 стор.
Разом 10 річників із 2281 стор.
1968 р. вийшов том XXXII із 296 стор.

Рівночасно із "Богословією" відновлено й "Видання Богословії", в яких з'являються відбитки більших статтей, вміщених попередньо в Богословії Досі таких випусків вийшло 4, об'ємом 17 і пів аркушів. (Заввага: до 1967 р.).

Іншими словами: разом видало УБНТ в діяспорі точно 10 випусків, розміром 92 аркушів друку, які практично вийшли у 5 останніх роках. Аналогічні числа до війни: XX томів "Богословії" та 45 книжкових видань разом розміром 563 аркушів (практично за 16 літ праці, бо воєнних років рахувати вже не можна). Окремо ще треба назвати спільні видання УБНТ із НТШ, УВУ та УВАН, яких оце появляється другий том, що в ньому містимо й наш історичний нарис 45-ліття існування, праці та росту.

Якщо у історії УБНТ були хвилини застою то вони були спричинені виключно зовнішніми умовами, але врешті-решт воля українських вчених — духовних богословів і мирян — перемагала, а прикладом був завжди той, що стояв у Проводі УБНТ від початку існування, для відзначення якого відновлено УБНТ на еміграції, який зумів натхнути його новим динамізмом після 17 років заслання й примусового безділля. Тому Ювілей 45-ліття УБНТ — це насамперед свято Блаженнішого Українського Первоієрарха, Кир Йосифа Дичковського-Коберницького Сліпого. А надбання Товариства, закріплені у його виданнях, — це не тільки свідоцтво доби, це також стимул до праці в майбутньому, щоб наші духові нащадки зуміли відбудувати те, що знищило вороже насилля, — щоб вони насамперед зуміли зрозуміти післанництво Української Церкви в лоні Вселенської в її змаганні до єдности. Бо саме з цього погляду праця цілого УБНТ і його Надхненника насамперед є найбільше цінною й далекосяжною".

Праці Українського Богословського Наукового Товариства

Opera Theologicae Societatis Scientificae Ucrainorum

Т. I.

Св. священмуч. Йосафат Кунцевич (S. Josaphat Kuncevyč) — матеріяли і розвідки з нагоди ювілею. Зібрав о. Д-р Йосиф Сліпий. Ст. 261. Львів 1923.

1969 р. вийшов том XXXIII із 269 стор.

1970 р. вийшов том XXXIV із 296 стор.

1971 р. вийшов том XXXV із 256 стор.

1972 р. вийшов том XXXVI із 228 стор.

Також і в цій серії "Богословії" вміщувано правильно "хроніку УБНТ", як це було до війни (пор. замітки 2 на стор. 184), і ця "хроніка" послужила до опрацювання нашого "нарису". І так "Хроніка" є на наступних сторінах: XXI-XXIV, 1943-63, стор. 144—151. XXV—XXVIII, 1964, стор. 175. XXIX. 1965, стор. 237—240; XXX, 1966, стор. 140—144; XXXI, 1967, стор. 215. 1968, стор. 278—282. 1969, стор. 247—256; 1970, стор. 280—284; 1971, стор. 253—256; 1972, стор. 221—228.

Т. II. Dr. Jos. Slipyj: De principo spirationis in SS. Trinitate, p. VIII+120. Leopoli 1926.

Т. III.

о. Д-р Спиридон Кархут: Граматика української церковно- слов'янської мови (Grammatica linguae ecclesiastico-slavicae ucrainicae). Ст. XIX 284. Львів 1928.

Т. IV-V.

Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Вел. (Opera Ascetica S. Basilii Magni). — Переклав з грецького митр. Андрей Шептицький. Ст. XIV + 490. Львів 1929.

Т. VI.

Д-р Володимир Січинський: Архітектура Катедри Св. Юра у Львові (L'architecture de la Cathédrale St. Georges à Léopol. Ст. 97+ XXX. Львів 1934.

Т. VII-VIII.

Д-р Соломія Цьорох, ЧСВВ: Погляд на історію та виховну діяльність С.С. Василіянок (Conspectus historiae et opera paedagogica Sororum Ordinis Sancti Basilii M.). Ст. 256. Львів 1934.

Т. IX.

Михайло Возняк: У століття "Зорі" Маркіяна Шешкевича (1834-1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина перша. (De Marciani Šaškevyč "Zorja" occasione primi centenarii peracti (1834-1934). Nova scientifica investigatio in actionem cooperatorum Marciani. Pars prima). Ст. 1-146. Львів 1935.

Т. X.

Михайло Возняк: У століття "Зорі" Маркіяна Шашкевича (1834-1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка. Частина друга. (De Marciani Šaškevyč "Zorja" occasione primi centenarii peracti (1834-1934). Nova scientifica investigatio in actionem cooperatorum Marciani. Pars secunda). Ст. 147-324. Львів 1936.

Т. XI-XII.

Унійний З'їзд у Львові 1936 р. (Congressus Unionisticus Leopoli 1936 a.). Матеріяли зібрав і упорядкував о. Володимир Кучабський. Ст. 270. Львів 1937.

Т XIII.

Д-р Ф. В. Фестер: Старе і нове виховання (Dr. Fr. W. Foerster: Educatio vetus et nova). Авторизований переклад з німецького зладив мгр. Ярослав Чума. Ст. 153. Львів 1939.

Т. XIV.

о. Д-р І Гриньох: Слуга Божий Андрей — Благовісник єдности (Servus Dei Andreas — apostolus unionis). Ст. 200. Рим 1961.

Т. XV.

Д-р А. Базилевич: Пастирські Листи Митр. Андрея (Litterae Pastorales Metr. Andreas). Ст. В-237+277. Торонто 1965.

Т. XVI-XVII.

Cyrille Korolevskij: Metropolite André Szeptyckyj 1865-1944. Pp. XXXII+429. Rome 1934.

Т. XVIII.

о. Д-р Ю. Федорів: Обряди Української Церкви (De ritibus Ecclesiae Ucrainae). Ст. 282. Рим-Торонто 1970.

Т. XIX.

Jean Madey: Le Patriarcat Ukrainien. Vers la perfection de l'état juridique actuel. Pp. 270. Rome 1971.

О. д-р Йосиф Сліпий: Богословське Наукове Товариство і його статути. Стор. 19.

О. д-р Лев Глинка і д-р Константин Чехович: Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятиліттю свого існування (1923-1933). Львів 1934. Накл. Товариства.

"Нива" Том I-XXXIV.

"Проповіді".

5. Видання "Богословії".

Видання "Богословії", це переважно відбитки більших праць друкованих у тримісячнику. Деякі відбитки, приготовані до брошурування перед війною чи в часі війни, були знищені большевиками, і вони не збереглися.

1. Dr. Jos. Slipyj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. Pag. IX+29. Львів, 1923.

2. о. Д-р Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Стор. 61. Львів, 1925.

3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati, Pag. 54. Leopoli, 1924.

4. о. Д-р. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схоластика (Dr. Jos. Slipyj: De S. Thoma Aq. atque theologia et philosophia scholastica). Стор. 76. Львів, 1925.

5. Dr. Theod. Haluščynskyj OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. Pag. 22. Leopoli, 1925.

6. Dr. Jos. Slipyj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet. Pag. 36. Leopoli, 1928.

7. о. Д-р Сп. Кархут: Нове видання Служебника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Стор. 34. Львів, 1929.

8. о. Д-р Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Стор. 44. Львів, 1931.

9. P. Josep Scrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. Pag. 40. Leopoli, 1931.

Слуга Божий Митрополит Кир Андрей Шептицький і Кир Іван Бучко
після архиєрейської візитації між вірними перед церквою в Бродах у 1930 р.

10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo XIV florentis. Quaestio de cooperatione divina. Pag. 38. Львів, 1932.

11-12. Д-р Ярослав Пастернак: Коротка археологія західно-українських земель. (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes á l'epoque préhistorique, protohistorique et chrétienne). Стор. 94+XVII таблиць. Львів, 1932.

13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskyj: La tour et la Maison De Corgnacte à Leopol). Стор. 20+VI таблиць. Львів, 1932.

14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Pag. 74. Львів, 1933.

15. Д-р Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antique brevis conspectus). Стор. 53. Львів, 1933.

16-17. Д-р Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 90. Львів, 1934.

18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Pelenśkyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Стор. 198. Львів, 1934.

19. Д-р Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 112. Львів, 1935.

20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. Pag. 46. Leopoli, 1935.

21. Д-р Микола Конрад: Основні напрямки новітньої соціології (Dr. Nikolaus Konrad: Sociologia). Стор. 78. Львів, 1936.

22. В. Січинський: Замкова церква св. Миколая у Львові V. Sičynśkyj: De Ecclesia S. Nikolai Leopoli), Стор. 36+X. Львів, 1936.

23. Д-р Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (Dr. I. Śpytkovśkyj: Famille et armoiries des Szeptycki). Стор. 1+128+IX. Львів, 1939.

24. Dr. A. Langraf: Neue Gesichtspunkte für die Einschätzung des Zacharias Chrysopolitanus. Leopoli, 1942.

25-26. Dr. Michajlyščuk: De occasione et scopo Metrop. Javorśkyj operis Petra fidei. Pag. 84. Leopoli, 1942.

27. Д-р М. Конрад: Нарис історії старинної філософії, четверта частина (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus), Стор. 93. Львів, 1939.

28. Д-р Ст. Сампара: Прачоловік і праоб'явлення (Dr. S. Sampara: Primus homo et revelatio primitiva). Стор. 204. Львів, 1938.

29. Д-р Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких. Друга частина (Dr. I. Šputkovškyj: Famille et armoiries des Szeptycki). Львів, 1942.

30. Д-р В. Фіголь: Церковні брацтва Галицької гр.-кат. провінції в XVIII ст. (Dr. V. Figol: De canfraternitatibus Ecclesiae graeco-cath., quae Galiciae terris XVIII s. decursu exstiterint), Стор. 79. Львів, 1938.

31. о. Д-р Мирослав Марусин: Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні (Dr. M. Marusyn, De educatione cleri in Ucraina conspectus historicus). Стор. 55. Рим, 1963.

32. о. Д-р Мирослав Марусин: Божественна Літургія в Київській Митрополії по списку Ісидорового Літургікона з XV ст. (Dr. M. Marusyn, Divinae Liturgiae in Metropolia Kieviensi secundum manuscriptum liturgicum Metropolitae Isidori saec. XV exposition). Стор. 62. Рим, 1964.

33. Joseph Slipyj: Die Auffassung des "Lebens" nach dem Evangelium und I. Briefe des Hl. Johannes. Pag. 62. Рим, 1965.

34. о. проф. Д-р Мирослав Марусин: Пастирсько-літургічна діяльність святого Йосафата (De opera Liturgico-Pastorali Sancti Josaphat), Стор. 100. Рим, 1967.

35. Д-р Петро Ісаїв: Меморандум митрополита Андрея Шептицького до урядів Центральних Держав 3-15 серпня 1914. (Peter Isajiw, Ph. D., Archbishop-Metropolitan Andrew Sheptytsky's Memorandum of August 15, 1914 to the Central Powers). Стор. 46. Рим, 1968.

36. о. Д-р Олександер Баран: Церква на Закарпатті в роках 1665-1691. (Rev. Dr. Alexander Baran, The Church in Subcarpatia from 1665 to 1691). Стор. 68. Рим, 1968.

37. Іван Кейван: Василь Кричевський — творець українського національного стилю. (Ivan Keywan, Vasyl Krychevsky — Author of the Ukrainian national style). Стор. 24. Рим, 1968.

38. о. мітрат Мирослав Ріпецький: Спогади про село Угринів сокальського повіту та про утринівських діячів. (Inful. Miroslaus Ripeckyj, De chronica Uhryniw, centri culturalis ucraini). Стор. 48. Рим, 1968.

39. С. Гординський: Українські церкви в Польщі, (Sviatoslav Hordynsky, Ukrainian Churches in Poland). Стор. 20+71 ілюстрацій. Рим, 1969.

40. Д-р Богдан Казимира, Успіхи і труднощі у великому замірі (Dr. Bohdan Kazymyra, Obstacles and achievements of a great undertaking). Стор. 52. Рим, 1969.

41. Проф. д-р В. Кармазин-Каковський: Українська народна архітектура. Хати і дерев'яні церкви XVIII сторіччя з 40 ілюстраціями. (Prof. Dr. V. Karmazyn-Kakovsky, Ukrainian Folk Architecture with 40 illustrations). Стор. 53. Рим, 1972.

42. Проф. д-р Олекса Горбач: Рукописна церковнослов'янська "Риторика" з 2-гої половини 18 в. манастирської бібліотеки в Нямц у Румунії (Prof. Dr. Olexa Horbatsch, Eine ukrainisch-kirchenslavische handschriftliche Rhetorik aus der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts in der Klosterbibliothek zu Neamt (Rumänien). Стор. 57. Рим, 1972.

43. О. д-р Юрій Федорів: Замойський Синод 1720 р. (Dr. Georgius Fedoriw, De Synodo Zamostiana an. 1720. In occasione 250-anniversarii). Стор. 68. Рим, 1972.

44. О. д-р Іван Хома: Нарис історії храму Жировицької Богоматері і свв. мучеників Сергія і Вакха в Римі (Dr. Joannes Choma, De brevi historia ecclesiae sanctorum Sergii et Bacchi vulgo dictae Reginae pascuorum). Стор. 45. Рим, 1972.

ДОДАТОК Ч. 1.

1. Привіт Святішого Отця Пія XI для "Богословії"*)

S. Congregazione
"Pro Ecclesia Orientali" Roma, 23 Agosto 1926.
Protocollo № 19664/26

Mentionem facias, quaeso, huius numeri in tua responsione.

On prie de citer ce même numéro dans la réponse.

Oggetto

Illmo et Revmo Signore,

Ho il piacere di significate alla S. V. che il S. Padre, informato del vero spirito cattolico cui si inspira la Rivista "Bohoslovia" che si pubblica in cotesta città sotto la direzione del rev. Giuseppe Slipyj, si é degnato concedere una speciale Benedizione Apostolica al periodico, al Direttore ed ai suoi Collaboratori.

L'Augusto Pontefice mentre mi dava il venerato incarico di partecipare questo atto di sovrana benevolenza, formulava l'augurio che anche col mezzo di tale pubblicazione si cerchi sempre piu di allargare il Regno di Gesu Christo, facendo sfolgorare davanti alle menti la luce della verità ed eccitando nei cuori dei credenti i piu puri entusiasmi.

Intanto, rinnovando Le i sensi del mio profondo ossequio, godo raffermarmi

della S. V. Illma e Revma
dev-mo servo
per l'Emo Sig. Card. Pro Segretario
Filippo Giobbe Sost.
Ignatio Melice off.

*) "Богословія", Тримісячник Богосл. Наукового Товариства, т. IV, кн. 4, Львів 1926, стор. 341—342.

Illmo e Revmo Signore
Mons. Andrea Szeptyckyj
Arcivescovo Greco Ruteno
di Leopoli.

Св. Конгрегація
"Для Східної Церкви"
Ч. 19664/26

Рим, 23 серпня 1926.

Прошу навести се число в відповіди.

Предмет:

Всесвітлійший і Високопреосвященний Владико,

Мило мені донести Вашому Високопреосвященству, що Святійший Отець, довідавшися, яким щирим католицьким духом перенятий часопис "Богословія", видаваний в тамошньому місті під управою Всв. О. Йосифа Сліпого, зволив уділити особливше Апостольське благословенство часописові, редакторові і його співробітникам.

Святійший Отець, даючи мені достойне поручення передати сей вираз найвисшого признання, висказав бажання, щоби і через се видавництво було поширюване Царство Христове, роз'яснюючи для умів світло правди та збуджуючи в серцях вірних найчистійші чуства одушевлення.

Передаючи на разі вислови моєї найглибшої пошани,

остаю Вашого Високопреосвященства
найвідданійшим слугою
за Еміненцію Кардинала просекретаря
Филип Джоббе, Заступн.
Ігнатій Меліче офіц.

Всесв. і Високопреосв. Митрополит
Андрій Шептицький
Греко-український Архиєпископ
у Львові.

ДОДАТОК Ч. 2.

2. Привіт Святішого Отця Папи Пія XI для Богословії*

ПИСЬМО АП. ПРЕСТОЛА

1927, стор. 195-196.

Segreteria di Stato
di Sua Santita
№ 63956

dal Vaticano, 27 Luglio 1927

*) "Богословія", Тримісячник Богосл. Наукового Товариства, т. V, кн. 4, Львів

Da Citarsi Nella Risposta

Ill. mo. Signore,

Compio il venerato incarico di significare alla S. V. Illma che il Santo Padre ha vivamente gradito l'omaggio delle edizioni «Bohoslovia" che Ella Gli ha umiliato in segno di devoto e filiale ossequio.

L' Augusto Pontefice, mentre di cuore la ringrazia fa voti che codesta attivita editoriale giovi all' incremento degli studi ecclesiastici, le imparte, in auspicio di celesti favori, la Benedizione Apostolica.

Con sensi di ben distinta stima mi professo

di V. S. Ill. ma
Aff.mo per servirla
P. Card. Gasparri

Ill.mo Signore
Dott. Giuseppe Slipyj
Rettore del Seminario Ruteno di Leopoli

Секретаріят Стану
Його Святости.

З Ватикану, дня
27 липня 1927

Ч. 63956
має бути наведене в відповіди.

Всесвітлійший Отче!

Сповняю почесне поручення повідомити Вашу Всесвітлість, що Святійший Отець з живим вдоволенням приняв чолобитню видавництва "Богословія", яку Ваша Всесвітлість Йому зложили як вислів глибокої синівської відданости.

Святійший Отець дякуючи зі серця Вашій Всесвітлости бажає Вам, щоби це видавництво причинилося до скріплення церковних студій і уділяє йому в надії небесних ласк свого Апостольського Благословення.

З висловом найглибшої пошани

Вашій Всесвітлости
відданий для услуг
П. Кард. Ґаспаррі.

Всв. Отець
Др. Йосиф Сліпий
ректор української Семінарії у Львові.

ДОДАТОК Ч. 3.

3. Привіт і благословення Папи Павла VI для "Богословії"*

Secretaria di Stato
di Sva Santita
№ 29662

Dal Vaticano, 29 agosto 1964

Eccellenza Reverendissima,

con pensiero di filiale delicatezza, che è tornata assai gradita a Sua Santità, l'Eccellenza Vostra Rev. ma ha voluto testé presentare in omaggio il Tomo XXI-XXIV della Rivista "Bohoslovia" pubblicata a cura della Società Scientifica Ucraina di Teologia.

L'Augusto Pontefice ha accolto con viva soddisfazione il dono gentile, compiacendosi per la vigorosa volontà che anima i singoli membri e studiosi del Sodalizio, e ne ispira gli autorevoli contributi di ricerca scientifica su argomenti che particolarmente interessano la storia religiosa della loro terra.

Il Santo Padre ha altresi ammirato le riproduzioni delle numerose Icone sacre, illustrate nel fascicolo, prezioso tesoro artistico che Vostra Eccellenza ha raccolto a suo tempo nella sede ucraina dell'Accademia greco-cattolica di Teologia.

Nel rivolgere il Suo ringraziamento, il Vicario di Cristo Le invoca i copiosi conforti del Cielo, mentre imparte a Vostra Eccellenza, ai membri della menzionata Società ed agli estensori della Rivista la propiziatrice Benedizione Apostolica.

Profitto dell'incontro per confermarmi con sensi di distinto ossequio

di Vostra Eccellenza Rev.ma
dev.mo
A. G. Card. Cicognani

A Sua Eccellenza Rev.ma
Mons. GIUSEPPE SLIPYJ
Arcivescovo Metropolita
di Leopoli degli Ucraini
Città del Vaticano

---

*) "Богословія", Тримісячник Богосл. Наукового Товариства, т. XXV—XXVIII, кн. 1—4, 1964.

Державний Секретаріят
Його Святости

Ч. 29662.

Ватикан, 29 серпня 1964

Ваша Ексцеленціє,

з почуванням синівської ніжности, що було дуже миле Його Святості, Ваша Ексцеленція зволили недавно зложити в дарі XXI-XXIV том журналу "Богословія", виданий старанням Українського Богословського Наукового Товариства.

Святий Отець з великим задоволенням прийняв цей милий дар і висловив своє уподобання для сильної волі, яка оживляє поодиноких членів і вчених Товариства, і с натхненням поважних причинків у наукових дослідах над аргументами, що зокрема цікавлять релігійну історію їхньої країни.

Святий Отець також подивляв репродукцію численних святих ікон, поміщених у виданню, цінний артистичний скарб, який, свого часу, Ваша Ексцеленція зібрали в осідку української греко-католицької Богословської Академії.

Висловлюючи Свою подяку, Христовий Намісник, благає для Вас щедрої помочі з неба, а одночасно уділяє Вашій Ексцеленції, членам згаданого Товариства і співробітникам Журналу ласкаве Апостольське Благословення.

Користаю з нагоди, щоби заявити вислови особливої пошани

Вашої Ексцеленції

відданий

А. Дж. Кард. Чіконяні

Його Ексцеленції
Монс. Йосифові СЛІПОМУ
Архиєпископові Митрополитові
Львівському Українців
Ватикан.

РОЗДІЛ XXI

БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ В РОКАХ 1939-1941/42-44

Найменше джерельних матеріялів маємо до розділу про воєнні роки 1939/40-44 в історії Богословської Академії. Під час першої дворічної окупації Галичини большевиками не було мови про друкування праць, статтей на богословські теми, і не багато умовини поліпшилися під час чергової дворічної окупації німцями. Багато рукописів, готових до друку, і вже видрукуваних аркушів "Богословії", "Ниви" та III-го тому "Історії Духовної Семінарії" пропало в друкарні "Бібльос" після реквізиції друкарні. 15 вересня німецька бомба поцілила й цілковито знищила церкву Святого Духа, цей храм, оспіваний і овіяний сантиментом молитви багатьох владик, священиків і питомців Духової Семінарії протягом 160 літ на чолі з Маркіяном Шашкевичем; всі вони заносили гарячі молитви до Бога не лише в трагічні моменти нашої історії, в час невдач і упадку, але і в радісні хвилини. Під руїнами церкви був погребаний прегарний іконостас, кивот і церковна скарбниця разом з цінними чашами, ризами та рідкісними книгами в крилосах. В румовище обернулася цінна бібліотека Духовної Семінарії разом з архівом, Богословської Академії з тисячами примірників наукових праць, які видала Богословська Академія протягом 10 літ. Була зруйнована неоціненна бібліотека Богословського Наукового Товариства з цінними унікатами рукописів, історичних, богословських та літературних видань. Пропав безслідно архів Барбареум. Чого не знищила бомба, того доконали пізніше атмосферичні опади, дощ і сніг. Під руїнами згинув також богослов із зеленої Буковини, Іван Ткачук.

Преосвященний архиєпископ Кир Йосиф у богословському журналі "Богословія"[1]) писав в статті п. з.

"ПО ДВОЛІТНІЙ ПЕРЕРВІ"

"Воєнні страхіття найбільш діймаво відбились на Богословському Науковому Товаристві. Саме перед війною, в 1939 р., БНТ-во досягало вершка свого розквіту. При всіх своїх скромних засобах воно видало 13 томів "Праць Наукового Богословського Т-ва, 23 томи "Видань Богословії", 17 томів тримісячника "Богословія", "Ниву" допровадило до 34 тому, разом з окремим додатком — "Проповідями".

---

[1]) "Богословія". Т. XVII—XX. Кн. 2—4, 1939—42, Львів 1943, стор. 91—93.

Крім того Товариство влаштувало серію наукових викладів та кількадесят "Академічних Вечорів" у Львові й по інших містах. Звіт із удатного "Унійного З'їзду появився як останні томи "Праць Богосл. Наук. Т-ва". Теж за перше десятиріччя Товариства появився звіт окремою книжкою.

Книгозбірня Богословського Наукового Т-ва начисляла коло 12.000 томів (500 рукописів і стародруків), між ними чимало унікатів і різних видань з ділянки богословської орієнталістики й сучасної богословської літератури, передусім західньої, з численними комплектами журналів: 71 українських, 10 російських, 22 польські, 8 німецьких, 3 італійські, 5 французьких, 2 англійські, 1 голляндський, 8 латинських, 7 чеських, 6 сербо-хорватських, 4 білоруські. Поміж іншими, бібліотека вміщала в собі книгозбори покійних о. прелата Ізидора Дольницького, єпископа д-ра Йосифа Боцяна, о. мітрата Бачинського й інших.

Та втім дня 15 вересня 1939 р. в четвер сполудні, о год. 14.45 упало кілька величезних бомб, що поцілили церкву Духовної Семінарії та останки старого будинку Дух. Семінарії поруч прегарної семінарсько-церковної вежі. Там приміщувались бібліотека, архів і магазин всіх видань Богословського Наукового Т-ва. Чудовий семінарський храм ліг у руїнах, а звалища прикрили весь дорібок Наук. Богосл. Т-ва, зокрема ж цінну книгозбірню. Неймовірно могутня розривна сила бомб перемішала не тільки самі книжки, але й подерті картки поодиноких томів всуміш з грузом розбитих мурів. І з цим усім узяв Господь найбільшу жертву, студента Богосл. Академії, бл. п. Івана Ткачука з Черновець, що в цю пору там перебував. Була це побожна й спосібна людина, справді надійний майбутній працівник греко-кат. Церкви на Буковині.

Дня 17 вересня 1939 р. увійшли до Львова большевицькі війська, а відтак і большевицьке правління, що припинило всяку діяльність Т-ва. Тоді також знищено в друкарні "Бібльос" вже викінчену 2-3 книжку "Богословії", "Ниву" та інші приготовані видання. Ледве чи яке інше товариство може рівнятися своїми втратами з втратами Наук Богосл. Т-ва, якому збереглись тільки книги протоколів, список членів та кільканадцять книжок, що їх студенти Богосл. Академії вигребали з руїн і які переховав пізніше Голова Т-ва.

Упродовж большевицької інвазії були спроби продовжувати потайки діяльність Т-ва, та все ж ці спроби виявились зразу неможливими.

За останні два роки померли деякі члени Товариства: д-р Я. Гординський, о. Володимир Домет Садовський та ін., а вже в останні дні, в час відступу, большевики вбили о. проф. д-ра Миколу Конрада, дійсного члена Філос.-догмат. Секції і директора бібліотеки, та о. проф.

д-ра Андрія Іщака, дійсного члена Філос.-догмат. Секції, обох чільних наукових співробітників "Богословії".

Справді величезний балянс втрат! Можна сказати, що безповоротно пропав науковий дорібок Т-ва від 1923 — 1939 рр., дорібок незвичайно інтенсивної праці, якою Т-во промостило собі право громадянства серед найповажніших українських і заграничних установ та згуртувало біля себе найкращі наукові сили. Може було б Товариство зберегло дещо зі свого дорібку, якщо був би вдався передвоєнний плян — купити дім для Т-ва, для приміщення у ньому бібліотеки й видань. На жаль, цього пляну не можна було перевести в діло.

І так стаємо зараз на звалищах нашого Т-ва й забираємось знову до праці, з довір'ям на Боже Провидіння та Його поміч. Завдання і мета Т-ва не перестали й сьогодні бути актуальні. В першу чергу лежить перед нами облогом широка нива богословських наук, не тільки за останні два роки на Західній Україні, але ще більше на Великій Україні. Наукові сили розбрелись по всіх усюдах, а вигляд на приріст нових сил ще менший, ніж перед війною. Теж припинена війною наукова продукція знайшлась у важких умовинах. Далі, боротьба з большевизмом та іншими протирелігійними течіями і розбите церковне життя домагаються зосередження всіх сил для творчої, зорганізованої праці, яка змогла б завести лад в умах і душах, розбурханих воєнним лихоліттям і большевицьким безбожництвом.

Оцю книжку видаємо, як доповнення річників "Богословії" з 1939 — 1940, 1941 і 1942 рр., і маємо сильну надію, що Боже благословення спочине на нашій праці та що Богословське Наукове Товариство підійметься до давнього рівня і стане знову поруч Богословської Академії провідним, творчим чинником у нашому богословському науковому житті".

Жертвою воєнного молоха впала також каплиця Богословської Академії, перлина церковного мистецтва пензля мистця Петра Холодного. Семінарію віддано під гуртожиток студентів Університету ім. Івана Франка, іконостас, крилоси і проповідальницю роботи різьбаря Коверка перенесено в підвал, а мальовила на стінах побілено крейдою. По відході большевиків у 1941 р. стіни з образами-символами св. Письма відмито, одначе чар кольорів не був такий живий, як перед тим. Музей з сотнями старих образів, хрестів, різьб, посуду, чаш, антимінсів, фелонів, поясів, плащаниць, фотографій і інших дрібних предметів передано іншим публічним музеям, а рештки бібліотеки — іншим бібліотекам.

Дехто з отців професорів разом з о. ректором мусів покинути мури Богословської Академії та переселитися до приміщень св. Юра, а дехто перейшов на душпастирську працю до поблизьких львівських сіл, бо большевики протягом цих двох літ заарештували 28 священиків, які пропали без вісті, а 6 замучили на смерть — між ними о.

проф. д-ра Миколу Конрада та о. проф. д-ра Андрія Іщака. Не ліпша доля стрінула і питомців. Одні опинилися на еміґрації чи на інших студіях, інші коротали своє молоде життя по тюрмах і засланнях, а були й такі, що з рушницею в руках під примусом пішли захищати "родіну" перед фінами й там лягли своїми головами.

Оце балянс цих коротких воєнних місяців. Пропав дорібок праці майже 160-літньої Духовної Семінарії і 11-літній — Богословської Академії. На вид руїни єдиної високої богословської школи не одному громадянинові Галичини й України кривавилося з жалю серце. Щож діялося в серцях основника Богословської Академії, Слуги Божого Митрополита Андрея, та її організатора ректора Владики Йосифа, важко розказати. Однак вони не упадали на дусі, рятували з попелищ і воєнної руїни все, що могли.

Митрополит Андрей під час численних конференцій, а також листами-посланіями, писаними і переписуваними ручно, закликав до молитви й піддержував на дусі, як Христос апостолів в Оливнім городі словами "Чувайте і моліться!" Новоіменований у грудні 1939 р. єпископ Кир Йосиф помагав знеможеному недугою Митрополитові Андрееві кермувати і держати в рівновазі корабель-Церкву на розбурханому "морю" воєнних подій. Преосвящений Кир Йосиф далі вдержував тісні зв'язки з рештками професорів Богословської Академії, а для питомців улаштовував конференції і викладав дещо з богословії. Сам посвятився далі науці й приготовляв праці до друку. Одну з цих праць, написану в ці воєнні часи, спеціяльну догматику, врятував д-р Богдан Казимира і видав її окремою відбиткою в Канаді в рр. 1952-60 у видавництві "Логос". [1]) (Див. Розділ XXIII, додаток ч. 6 (VI) 3.

Нелегко було обом Владикам під безнастанним терором кермувати довіреним їм "стадом".

Митрополит Андрей, безстрашний Христовий Воїн, не завагався перед большевицькою владою запротестувати, коли большевики почали втягати молодь до шкільних комуністичних гуртків. "Митрополит звернувся з гострим меморіялом до шефа львівської шкільної округи Жарченка, протестуючи проти "фанатичної атеїстичної пропаґанди" в школах та проти "насилування совісти молоді".[2]) Другий протест вислав Митрополит до голови "Наркому" України, Микити Хрущова, в справі непосильних податків на церкви, духовенство і вірних. Цей протест мав деякий успіх. Третій протест склав Митрополит у Москві

---

[1]) Богдан Казимира: Кілька слів до видання твору Їх Енсц. Впреосв. Кир Йосифа Сліпого, Митрополита Галицького. Догматика Вселенської Церкви: Архиєп. Йосиф Сліпий. Т. III, Ч. I. Бібліотека ЛОГОС, Т. I. Кн. 1. Січень—Березень 1950, стор. 6-8.

[2]) Ярослав Нагурський: Митрополит Шептицький у літах 1939—40. "Життя і Слово", стор. 164.

в справі відмови релігійної обслуги хворим і вмираючим по шпиталях. (Див. розділ XXIII, Додаток ч. 4/IV/B. 6).

Під яким терором перебували отці св. Юра, свідчить факт "що в останній тиждень свого перебування у Львові в 1941 р. большевики вивели Пресв. Сліпого, о. крил. Степана Рудя, о. Омеляна Ґорчинського, о. крил. Миколу Ґалянта і навіть єпископа Никиту Будку на святоюрське подвір'я, поставили їх "под стєнку" обличчям до стіни та заявили їм, що будуть розстріляні: щойно після кількох годин такого знущання їх звільнили".[3])

У червні 1941 р. здавалося, що заблисло сонце волі крізь навислі чорні хмари воєнної грози над Україною і над нашою Церквою.

Завдяки невтомній праці і заходам Митрополита Андрія та архиєп. Йосифа "Греко-кат. Богословська Академія почала свій академічний рік дня 3 вересня 1941. Конференція всіх викладаючих сил відбулась дня 21 серпня 1941. Оголошено виклади майже в тім самім об'ємі, що перед війною. Студії тривають 5 років".[4])

В той час відновлено також Богословське Наукове Товариство. "Рада Богословського Наукового Товариства відновила з днем 31 липня 1941 р. діяльність Т-ва. На відбутому засіданні взяли участь Преосвящ. д-р Йосиф Сліпий — голова Т-ва, мгр. Ярослав Чума — секретар, о. крил. Леонід Лужницький від історичної, о. крил. Юліян Дзерович від практично-богосл. та о. д-р Гавриїл Костельник від філософічно-догматичної Секції. На засіданні рішено відновити видавництво та наново зорганізувати бібліотеку Т-ва".[5])

Богословську Академію знов очолив ректор ВПреосв. Кир Йосиф Сліпий, деканом теологічного виділу був обраний о. д-р Ярослав Левицький, продеканом — о. д-р Василь Лаба, декана філософічного виділу заступав о. ректор Сліпий. Професорська колегія була трохи змінена й доповнена, бо деякі професори не вернулися з еміграції, а два о. д-р Микола Конрад і о. д-р Андрій Іщак — замучені. Вліті 1943 р. помер о. крил. Юліян Дзерович. Їх місце зайняли о. Йосиф Осташевський — катихитика, о. Іван Миронюк — практичні обряди і церковний спів, о. д-р Євген Кравчук — історія української Церкви. Преосв. Николай Чарнецький — моральна богословія і філософія, д-р Іван Раковський — астрономія і антропологія, мгр. Ярослав Чума — педагогіка, мгр Богдан Казимира — соціологія, д-р Богдан Гординський

---

[3]) о. Юліян Дзерович: Мартирологія українського духовенства під пануванням большевиків. Розділ II, стор. 142.

Західня Україна під большевиками: (IX. 1939 — VI. 1941). Збірник за редакцією Мілени Рудницької. НТШ в Америці, Нью Йорк 1958.

[4]) Всячина. "Богословія". Т. XVII—XX, нн. 2—4, стор. 224. (Початок акад. року БА 3. IX. 1941 і відновлення діяльности БНТ-ва).

[5]) Там же, стор. 228.

— гігієна, мгр Іван Ілечко — фізичні вправи. Ректором Духовної Семінарії був іменований о. д-р Іван Чорняк, духовником — о. Лев Куленій, настоятелями були о. д-р Лев Глинка, о. д-р Степан Сампара, о. Антін Рижак, о. Йосиф Труш, о. Михайло Ратушинський і о. Микола Пристай. Професорський склад 27 осіб.

На всіх роках напочатку було разом понад 70 питомців, а в 1944 р. кількість студентів зросла до 97. Крім студентів-питомців, було кілька абсольвентів, що приготовлялися до докторської промоції, на жаль, їх мрії не сповнилися через нову большевицьку окупацію.

Статистика показує, що в роках 1928-44 на обох семестрах студіювало приблизно понад 6.300 студентів, а скінчило свої студії коло 530 студентів. Це гарне число випускників Богословської Академії, високо освічених, свідомих будучих священиків, здатних виховувати молодь у початкових, середніх і високих школах, чи то в селах, чи в містах, провадити їм повірене стадо, працювати на полі церковнім та рівночасно очолювати освітні, економічно-господарські товариства. Вони сміло могли протиставитись всім шкідливо релігійним та політичним впливам. (Див. Розділ XXIII, додаток ч. 16/XVI/3).

Практика показала, що всі питомці науково були добре приготованіі без труднощів могли продовжувати студії в західніх університетах, здобувати наукові звання. Тепер вони займають високі становища професорів в університетах, музик-мистців, економістів, журналістів чи професіоналістів.

Видавнича справа Богословської Академії і Богословського Товариства під час німецької окупації найбільше потерпіла. Цензура і брак паперу не дозволяли на публікації богословських праць. З трудом удалося ВПреосв. Владиці Йосифові видати одно число "Богословія" Т. XVII - XX, кн. 2-4, 1939 - 1942, Львів 1943 у друкарні "Студіон" у Львові, "Історію Духовної Семінарії" том 3-тій, Львів 1941 і "Греко-катол. Богословська Академія у Львові в третьому трьохлітті свого існування 1934-37", Львів 1941. Воєнні дії не дозволили переслати ці видання до різних бібліотек, як це перед війною, тож нині цих видань в бібліотеках нема, хіба мають поодинокі примірники приватні особи. Можливість публікації богословських журналів чи часописів була дуже обмежене. Заледве два щоденники появлялися під час німецької окупації: "Краківські вісті" в Кракові і "Львівські вісті" у Львові. Однак вони були під стислим німецьким контролем і не могли поміщувати статтей богословського характеру чи вістей про працю нововідкритої Богословської Академії. Тому нині прямо неможливо знайти якінебудь статті чи матеріяли про Богословську Академію.

На еміграції лише доривочні статті появлялися на цю тему і майже нічого не написано про працю Богословської Академії в рр. 1939-44. Цю прогалину в історії Богословської Академії обов'язково повин-

ні доповнити ще живі свідки-професори, абсольвенти і студенти з цих часів. Повинна обов'язково появитися книга "Греко-католицька Богословська Академія в четвертому трилітті 1939-44", а напевно кол. ректор Богословської Академії, Блаженніший Митрополит Йосиф, її доповнить і передасть будучим поколінням. Коли це не буде зроблене тепер, доки живуть учасники, то пізніше може бути запізно бо матеріяли по архівах на рідних землях можуть безслідно пропасти, як пропало дотепер багато матеріялів у бібліотеках Києва та в інших містах. Почасти почав це робити Український Католицький Університет в Римі, що продовжує працю Богословської Академії, оснований і організований тією самою особою, що довела до розцвіту Богословську Академію — Митрополит Йосиф Кардинал Сліпий. Одначе він потребує від нас помочі і то не лише матеріяльної, але і моральної. Найвищий час об'єднатися довкруги особи Ісповідника Владики Йосифа й помогти йому зреалізувати його задуми стосовно нашої Церкви, щоб колись не стрінув теперішніх церковних і політичних діячів закид, що прогайнували час, змарнували нагоду і не підтримали особи з тих, що трапляються раз на століття.

РОЗДІЛ XXII

БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ ПІДЧАС І ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

а) Богословська Академія підчас другої світової війни

Д-р Богдан Казимира:

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ (СЛІПИЙ, КОБЕРНИЦЬКИЙ-ДИЧКОВСЬКИЙ)[1]

(Мої спогади з воєнних років, 1939 — 1944)

"За Твій вірний зв'язок з оцим Апостольським Престолом Тебе засуджено на каторгу і Ти мусів залишити Твоє вірне стадо. Опісля Тебе в'язнили по різних тюрмах..." (Папа Пій XII до Митрополита Йосифа у відручному Апостольському Письмі з 25 грудня 1957 р.)* (Див. Розділ XXIII. Додаток ч. 19 (XIX) 1.

Первоієрарх, Слуга Божий Митрополит Андрей, передбачав в дуже похилому віці, що Українську Католицьку Церкву чекають тяжкі часи, про що нераз прилюдно говорив. Ще в 1938 р. у проповіді, виголошеній до студентів Богословської Академії у Львові, сказав, що для Христової Церкви й українського народу грядуть важкі часи. Прийдуть хвилини, коли треба буде безстрашних священиків, які будуть готові на найбільшу жертву.

Ті часи прийшли скоро: Восени 1939 р. совєтські війська зайняли Західню Україну. В ті важкі роки прикладом безстрашности і готовости на найбільшу жертву став о. ректор Йосиф Сліпий, пізніший наступник Слуги Божого митрополита Андрея. Настала хвилина, коли о. Йосиф, символ української богословської науки, мусів відкласти перо і книги, і з 1945 року став символом вірности Богові, Церкві і народові, з якого вийшов.

Нещодавно** деякі українські газети вмістили світлину митрополита-ісповідника Йосифа з 1960 р. Ця світлина пригадала велику трагедію Української Католицької Церкви в Україні та героїчну постать її Архиєрея. Він не заломився під ударами фізичного й мораль-

---

[1]) Наукові Записки УВУ. 1967—68. Ч. 9—10, Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 249-266.

* Повний текст — див. Розділ XXIII, додаток ч. 19. XIX. 1.

**) Писане 1962 р. — І цього часу стосується це місце.

ного насильства, не прохав ласки ні в кого, а тільки стояв і стоїть міцно у своїй вірності Вселенській Церкві і Наступникові Верховного апостола св. Петра. З його вимученого каторгою, тортурами і довгою неволею обличчя пробивається особлива велич і безмежна сила духа, яка підтримує тіло 70-річного в'язня, а нам подає приклад геройства і самопосвяти.

Зокрема для нас усіх, які співпрацювали з митрополитом Йосифом і плекали мрії-пляни великого митрополита Андрея, вищезгадана світлина зворушлива і цінна. Кир Йосиф був правою рукою митрополита Андрея і виконавцем його творчих плянів. Він сам мав багато нових задумів, щоб вивести Українську Католицьку Церкву далеко поза межі вузької батьківщини, ставити українську науку, зокрема богословську, нарівні із західнім світом. І це йому вповні вдалося.

Моїм завданням є розповісти про митрополита Йосифа в часи большевицької і німецької окупацій, в 1939 — 1944 роках, так як я собі пригадую.

СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОЇ БОГОСЛОВСЬКОЇ НАУКИ

Львівський митрополит Йосиф належить до видатніших науковців і богословів новіших часів. Попри різні зайняття, він встиг написати низку книжок і багато статтей. Знавці подають, що з-під його пера вийшло понад 100 праць.

Свою увагу він звернув на розвиток і розбудову Богословської Академії. Науковий рівень Богословської Академії під його кенівництвом був справді високий. Там навчали люди, які не поступались ні в чому західньо-европейським науковцям. Сам Митрополит був широковідомий у науковому світі, як дослідник догматичного питання походження Святого Духа. Пригадую собі, що у Відні проф. Єлюшек шукав праць нашого Владики, щоб їх використати у своїх публікаціях. Твори Кир Йосифа знайшли дуже прихильні оцінки фахівців, як Жюжі, Каттенбуш, Бартманн й інші, та зробили його відомим авторитетом. Він увійшов у загальну богословську літературу і, таким чином, підніс українську богословську науку в очах чужинців.

Тепер, у 70-річчя з дня народження митрополита Йосифа наша думка намагається перебороти далекі простори, розшукати його між в'язнами-засланцями і запевнити його у нашій вдячності і солідності з ним.

"МІЙ ОБОВ'ЯЗОК — ЗАЛИШИТИСЬ ТУТ"

Запам'яталось мені, зокрема, моє прощання в ним. 18 років минає відтоді, коли я в гарячий серпневий день 1944 р. прощався з Владикою на Святоюрській горі. Це було за кілька днів перед зайняттям Львова Червоною армією. Ніколи не забуду зажуреного обличчя Кир

Йосифа. Чоло в нього стягнене, брови насуплені, його мозок невпинно працював, шукаючи слів потіхи й надії для тих, що були з ним.

— Владико, ідіть на Захід, — якось непевно сказав я.

— Не можу, — впала рішуча відповідь Кир Йосифа.

— Мій обов'язок залишитись тут разом з митрополитом Андреєм і вірними. Потім звів очі на мене і благословив мене:

— Ви йдіть, брате.

Так ми розпрощались, мабуть, назавжди.

Архиєрея Йосифа я знав з 1936 року. Радше я повинен сказати, що він краще мене знав, бо я був його студентом впродовж чотирьох з половиною років. Близько нього я стояв у 1942 — 1944 роках, коли став викладачем у Богословській Академії у Львові, де він був ректором. У той час я виконував не одне його доручення.

Закінчивши Лювенський Університет у 1936 р., з Бельгії, я написав заяву, щоб мене було включено у список студентів Богословської Академії, найвищої української наукової установи в Західній Україні. Найперше треба було пройти особисте побачення з о. Ректором. Одного серпневого дня, зайшовши до будинку Академії на вулиці Коперника 36, я пішов довгим коридором, що провадив до квестури Академії та її музею, далі до церкви Святого Духа, щоб опісля сходами податися вгору до канцелярії о. ректора д-ра Йосифа Сліпого. Стіни коридору, так само обидва боки сходів були прикрашені старими іконами, що їх з пильністю і любов'ю, цими властивими йому прикметами, збирав о. Ректор. Повіяло давниною і витонченістю української духовости в церковному мистецтві. Я не сподівався, що побачу таке багатство, хоч до того часу мав змогу оглядати мистецькі скарби в різних музеях Західньої Европи, зокрема в Бельгії й Німеччині.

Збірка рідного церковного мистецтва зробила на мене глибоке враження. В почекальні, перед канцелярією о. Ректора, стіни, були прикрашені картинами сучасних мистців, як О. Новаківського, Ів. Труша, О. Кульчицької, Ів. Іванця і інших. Це була справжня галерія у мініятюрі. Я постукав до дверей. Двері відкрилися, і бачу високу, стрункy постать у чорній рясі. Високе чоло, темне волосся, зачіска вгору, борода і вуси темні, тут і там злегка вкриті сивиною. Все це додавало йому особливої величі та викликало пошану. Недовга була моя розмова. Кілька основних питань, далі обмін думками про старий університет у Лювені, з яким наш о. Ректор був добре обзнайомлений.

Восени того ж року я був зачислений у студенти Богословської Академії. І поплили дні за днями, роки за роками аж до другої світової війни у вересні 1939 р. В той час я мав нагоду часто зустрічатися з о. Ректором, чи то відвідуючи його, чи приходячи в ділових справах від о. д-ра М. Конрада, професора соціології й філософії, в якого я був асистентом. Була добра нагода навчитися багато чого від

високоосвіченого о. Ректора і брати собі приклад з його гарних прикмет.

ВИСОКІ ПРИКМЕТИ

О. д-р Й. Сліпий відзначався глибоким богословським знанням. Він ґрунтовно знав церковну історію Заходу і Сходу, зокрема слов'янського. Хоч був навантажений різними зайняттями, знаходив вільну хвилину, щоб вивчати не лише клясичні, але також живі европейські мови і заглиблюватися у мистецьку та літературну проблематику. У нього була побожність, подиву гідна працьовитість, послідовність, переконання в ідеал призначення Української Католицької Церкви бути посередницею між Вселенською Церквою і православним Сходом, батьківське піклування про підлеглих, безмежна любов до рідного народу і прадідівського обряду, турбота за розбудову української богословської науки і науки взагалі. При цьому ця небуденна людина забувала про себе. Ніякий труд не був надто великий, ніяка жертва не була страшна.

Літні канікули в 1939 р. я проводив у Львові, приїхавши сюди по короткому перебуванні в родинному домі, щоб збирати, як і в попередні роки, в бібліотеці Богословського Товариства і Ревізійному Союзі Українських Кооператив матеріяли до своєї соціологічної тези. О. Ректор навіть під час канікул, коли був у Львові, мав свій точно укладений плян праці і з властивою йому пунктуальністю притримувався його. Так було також і в 1939 році. Він бував не раз між нами — студентами, що працювали в бібліотеці, одначе більше часу проводив у себе в канцелярії, де працював наполегливо, приготовляючися до нового академічного року.

Крім цього, в друкарні "Біблос" друкувалися чергові томи праць Богословської Академії, квартальник "Богословія", праці Богословського Наукового Товариства, різних семінарів, місячник "Нива" тощо. Все це було під його доглядом. Також господарські справи Духовної Семінарії і Богословської Академії належали до обсягу його діяльности.

Коли восени 1939 р. вибухла польсько-німецька війна, він далі без найменшого хвилювання продовжував свою систематичну працю.

ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКА ВІЙНА

Пригадую собі мов сьогодні, як до Львова приїздили молоді резервісти, бо 30 серпня 1939 р. Польща проголосила загальну мобілізацію. В той час у приміщеннях Богословської Академії йшла нормальна праця. Однак це не тривало довго. 1 вересня впали перші німецькі бомби на Львів. Почалася польсько-німецька війна, яка незабаром перетворилася у другу світову війну, з якою українці зв'язували стільки мрій і надій!

Одного дня німецькі частини, оточивши Львів, почали обстрілювати місто. Кілька професорів Академії (о. Лев Глинка, о. Степан Сампара, о. Степан Рудь, о. Іван Чорняк) і студентів (Петро Олійник, Іван Ткачук з Чернівців, Москва та інші, які працювали в бібліотеці БНТ і Академії), сиділи в підвалі.[2]) Нараз ми почули вигуки польських вояків. Вони шукали шпигунів, які, нібито, стріляли з вікон до польського війська.

Відомо, що коли війна з Німеччиною ставала безвиглядною, поляки шукали в українцях винуватців своїх невдач. Покійний д-р Іван Німчук, очевидець тих подій, написав у своїх спогадах таке: "У Львові положення для українців було просто нестерпне. Полякам увижався в кожному українцеві як не саботажист, то зрадник і німецький шпіон".[3])

ЗЛОВИЛИ "ДИВЕРСАНТІВ"

Вояки помітили нас і дуже зраділи, що зловили "диверсантів". Підвалами повели нас на двір і поставили під стіну на подвір'ї, коло викладової залі 3-го курсу, лицем до церкви Святого Духа. Ми нічого поганого не відчували, були життєрадісні і в думках своїх снували пляни невідомого майбутнього. Перед нами рядом станула частина вояків. Запасний старшина в ранзі четаря дав команду, вони скинули рушниці і їх зарядили. В цю хвилину наші очі звернулися на браму, з якої виходив о. ректор Йосиф, спокійний і зрівноважений, як звичайно, однак дуже блідий. Польський старшина, побачивши Ректора, який ішов у його напрямі, сказав йому, що вояки знайшли небезпечних шпигунів, які, мовляв, стріляли по маршуючих колонах польського війська із вікон Академії, що виходили на вулицю Коперника. Щойно тепер ми зрозуміли, яка небезпека нам загрожує. Щоб довести безпідставність обвинувачення, о. Ректор попросив показати вікна, з яких, нібито, впали стріли на польських вояків. Частина вояків пішла шукати тих вікон. Ніхто фронтових вікон не відчиняв, бо на вікнах стояв порох. Це був доказ на нашу користь. Але польський старшина далі твердив, що ми диверсанти. І ми далі стояли під "мушкою" рушниць, чекаючи, що наступна хвилина принесе.

У нещасті буває і щастя. Так було і з нами. Щодня між 1 і 2 годиною пополудні налітали ескадри німецьких літаків, що бомбардували військові споруди. Саме тоді в повітрі було чути гуркіт моторів, постріли зенітних гармат, вибухи бомб. "Відважні" польські вояки разом зі старшиною, почувши постріли, повтікали, а ми дякували

---

[2]) Про це докладніше розказую в статті "Слуга Божий Кир Андрей і Митрополит-ісповідник Йосиф, якими я їх бачив". "Українські Вісті", ч. 16. Едмонтон, 18 квітня 1960 р.

[3]) Про положення українців у Львові під час облоги міста, дивись: д-р Іван Німчун. "595 днів совєтським в'язнем". Торонто 1950. В-во ОО. Василіян. Стор. 11 і наступні.

Богові, що зберіг нас від неминучої смерти. Між нами стояв о. Ректор. Був блідий, однак тримався добре, хотів нас розвеселити якимось жартом і не згадував про щойно минулу небезпеку. Як ми пізніше довідалися, він під час обстрілювання працював у себе в кімнаті нагорі, зійшов аж тоді, коли почув, що з нами сталось якесь лихо.

І знов минали дні. Трохи при праці, трохи в сховищі. Проте нещастя висіло над нами далі.

ЧЕТВЕР, 14 ВЕРЕСНЯ 1939 Р.

Був чудовий осінній день. По обіді ми пішли до авлі Академії, щоб відпочити і пізніше з новими силами взятися до праці. Добрим прикладом для нас служив о. Ректор, як також і ті оо. професори, що перебували облогу Львова разом з нами. Четверга, 14 вересня 1939 р. я не забуду ніколи. Промені осіннього сонця продиралися крізь галуззя каштанів і лип та золотили мистецькі розписані стіни (маляром П. Ковжуном) репрезентативної залі. Вздовж довгих стін, попід саму майже стелю, були розвішені портрети владик Української Католицької Церкви. Вони доброзичливо дивилися на нас, своїх духових нащадків. Раптом ми почули знайомий гуркіт німецьких літаків й одночасно з тим вибухи бомб. Будинок Академії задрижав, посипалося скло з вікон, земля застогнала, всюди було повно пороху і куряви. Відруховo ми заклали примітивні протигазові маски, що закривали тільки наші носи.

За кілька хвилин ми побачили страшну картину: в церкву Святого Духа[4]) і в бібліотеку Богословського Наукового Товариства поцілили бомби, розбили цілковито семінарську церкву і сильно пошкодили її славну вежу-дзвіницю. Це сталося точно о год. 2.45 пополудні, бо так показував теж годинник у ризниці духовної семінарії, що уцілів на стіні.

Ми знали, що о. Ректор ніколи не йшов до підвалу, і пішли подивитися, чи ще стоїть приміщення музею Академії, над яким були його канцелярія і мешкання. Якраз сходами вниз сходив о. д-р Йосиф. Як завжди поважний, зберіг рівновагу духа. Одежа його була притрушена пилом.

Він і тоді в своїй кімнаті працював, не втрачаючи часу, хоч міг за це заплатити життям. А втім, у час війни ніхто не знає, де його чекає смерть. Перше слово о. Ректора був запит, чи ми всі живі і здорові. Щойно тоді ми помітили, що між нами нема Нюня (Івася Ткачука), який був "під вежею" і там загинув. Дізнавшись про цю

---

[4]) Церкву Святого Духа разом з Духовною семінарією збудовано в 1722—1729 р. Дивись: д-р Олена Степанів. "Сучасний Львів" (в 700-річчя заснування міста Львова) 2-ге вид. Нью-Йорк. 1953. Українська Книгарня Говерля. Стор. 32.

трагічну смерть, о. Ректор сказав з болем: "Відбудувати, наново набути можна все, але втраченого людського життя не зможемо ніколи повернути".

ВЕЛИКА РУЇНА

Під руїнами пропала велика частина архіву й бібліотеки Богословського Наукового Товариства, як також листування Преосв. Й. Боцяна, що чекало свого опрацювання.

Про цю подію архиєпископ Йосиф згодом писав так: "Дня 15 вересня 1939 р. в четвер[5]) сполудні о год. 14.45 упало кілька величезних бомб, що поцілили церкву Духовної Семінарії та останки старого будинку Духовної Семінарії поруч прегарної семінарсько-церковної вежі. Там приміщувались бібліотека, архів і магазин всіх видань Богословського Наукового Товариства. Чудовий семінарський храм ліг у руїнах, а звалища прикрили ввесь дорібок Наукового Богословського Товариства, зокрема цінну книгозбірню. Неймовірно могутня розривна сила бомб перемішала не тільки самі книжки, але й подерті картки поодиноких томів всуміш з грузом мурів. І з цим взяв Господь найбільшу жертву, студента Богословської Академії, бл. п. Івана Ткачука з Черновець, що в цю пору там перебував. Була це побожна й спосібна людина, справді надійний майбутній працівник Греко-католицької Церкви на Буковині".[6])

Ножем у спину загибаючій Польщі було доручення уряду СССР для Червоної армії перейти 17 вересня 1939 р. Збруч і Буг, щоб "визволити" Західньо-українські і білоруські землі. Приблизно за тиждень, себто в п'ятницю 22 вересня в пополудневих годинах, увійшли червоноармійські частини до Львова.[7])

З приходом большевицького режиму до Львова завмерло українське життя. Припинили свою діяльність Богословська Академія, Духовна Семінарія, Богословське Наукове Товариство — духові діти о. д-ра Сліпого. Тоді в друкарні "Бібліос" знищено 2-3 книжки квартальника "Богословія", закінчене число місячника "Нива", перший том праць соціологічного семінара п. з. "Корпоративний лад", автором

---

[5]) Дату первісно Автор подав за статтею у "Богословії", т. XVII—XX, на тему: "По дволітній перерві" (див. пом. 4) на "четвер, 15 вересня"; ото ж 15. IX. 1939 р. був не четвер, але п'ятниця, і дату треба було виправити. На відповідне питання Редакції, Автор відповів, що це був напевно четвер, бо запам'ятав таку дрібничку, що тоді на обід сестри давали ковбасу (лист із 13. IV. 1968 р.), отже треба прийняти дату: четвер, 14. IX. 1939 р., а дату із статті "По дволітній перерві" уважати помилковою. (В п'ятницю в Духовній Семінарії м'яса не давали). Редакція.

[6]) Дивись: Архиєп. Йосиф. "По дволітній перерві". "Богословія", т. XVII—XX, кн. 2-4. 1939-42. Львів 1943. Стор. 92.

[7]) Докладний опис перших днів совєтської влади у Львові, дивись: д-р Ів. Німчук, цит. твір, стор. 15 і наступні.

якого був Б. Казимира, том праць мистецько-історичного семінара про храм св. Юрія (заголовку докладно не пригадую), автором якого був Маріян Войновський, та інші видання. Здається, що БНТ зазнало найбільше втрат з усіх українських наукових установ, бо, крім книги протоколів, списка членів і кількanадцяти книжок, що ми їх пізніше видістали з руїн, нічого не залишилося.

Богословське Наукове Товариство за 17 років існування дуже добре розвивалося і мало багатий "дорібок незвичайно інтенсивної праці", як стверджував архиєпископ Йосиф. Сама лише бібліотека БНТ мала близько 12.000 томів, в тому числі 500 рукописів і стародруків і чималу кількість скомплектованих періодиків. Там були 71 українських, 22 польських, 10 російських, 8 німецьких, 3 італійських, 5 французьких, 2 англійських, 1 голляндський, 8 латинських, 7 чеських, 8 сербо-хорватських і 4 білоруських журналів.[8])

ПЛЯН, ЯКОГО НЕ ВДАЛОСЯ ЗДІЙСНИТИ

Кілька разів згадував мені о. проф. д-р Микола Конрад, що о. ректор Й. Сліпий плянував купити у Львові дім, в якому мали приміщуватися різні українські католицькі установи. На ту ціль, якщо добре пам'ятаю, було вже 15,000 дол., себто на ті часи чимала сума. Архиєпископ Йосиф згадував у цитованій вище статті п. з. "По дволітній перерві", що, на жаль, не вдалося закупити для БНТ окремого дому, як було запляновано.

Крім цього, д-р Ів. Німчук подає ще один маловідомий плян Преосвященного Йосифа, а саме "здвигнути на західніх периферіях Львова, а саме на кол. спортовій площі жидівського товариства "Гасмонея", на височині за Личаківським парком, монументальну церкву, в підвалах якої мали бути хоронені не тільки високі церковні достойники, але й заслужені для народу світські діячі. Ця церква мала домінувати над Львовом подібно, як Святоюрська катедра. На жаль — писав д-р Німчук — і цей плян не дочекався свого здійснення".[9])

Коли Львів восени 1939 р. зайняли большевики, тоді приміщення Духовної Семінарії зайняли для різних утікачів, зокрема жидів, біженців з Польщі. Незабаром там влаштували гуртожиток для студентів Львівського Університету ім. Ів. Франка. Тоді о. д-р Й. Сліпий перенісся до забудовань св. Юра і там, як звичайно, далі працював.

СОВЄТСЬКА ОКУПАЦІЯ

У час першої совєтської окупації Кир Йосиф ще більше цікавився кожним із своїх студентів, бажав нам добра і болів нашою

---

[8]) Дивись: Архиєп. Йосиф, цит. стаття, стор. 91.

[9]) Д-р Іван Німчук. "Митрополит Йосиф Сліпий". Календар Української Родини на 1950 р. Мондер. В-во оо. Василіян. Стор. 101.

долею. Одні з нас залишилися по цей бік ріки Сян, інші пішли по той бік, де були німці. Кожний з нас, хто жив у Львові, мав відкриті двері до свого колишнього Ректора. Він радо вітав нас у себе, розпитував, що кожний робить, і болів душею, коли вістки були невеселі. Які ж веселі вістки могли бути в той час? Цего вивезли, того заарештували, той пропав без вістки... Мов сьогодні бачу біль на обличчі Кир Йосифа, коли йому сказали, що заарештували студента Ів. Пецу, а Гриць Самчук десь пропав (його, як пізніше виявилось, убили большевики).

Коли ми приходили на відвідини, то о. Ректор завжди був за своїм робочим столом. Як колись, так і тепер він працював і не втрачав буквально ні хвилини. А працювати було над чим.

У січні 1940 р. митрополит Андрей скликав епархіяльний Синод, в якому активну участь брав о. д-р Й. Сліпий, у той час уже архиєпископ-помічник Митрополита. Однак про це знало тільки дуже вузьке коло людей. Далі, він хотів вести таємно Богословське Наукове Товариство, але цю думку скоро мусів залишити, бо в совєтських умовах це було неможливе. Тоді він написав теж незвичайно цінну розвідку п. з. "Обрядова однообразність", яку пізніше вміщено в "Богословії".[10])

Довголітній професор спеціяльної догматики Кир Йосиф в дні воєнного лихоліття взявся писати академічний підручник п. з. "Догматика Вселенської Церкви". Встиг підготовити до друку тільки третій том, і то не весь. У 1945 р. аж у Відні мені вдалося врятувати машинопис, де він чекав своєї черги в "Українському Видавництві". Прибувши в 1950 р. до Канади, я передав твір Кир Йосифа тодішньому о. протоігуменові ченців Редемптористів о. д-рові М. Германюкові, який радо погодився друкувати працю в квартальнику "Логос".[11])

Дуже цікавився Кир Йосиф людьми і життям за Збручем. Деякі львівські студенти належали до хору "Трембіта", що ним керував Дм. Котко, і мали змогу виїздити поза Львів, також за Збруч. Зокрема цікавився о. Ректор тим, як виглядає релігійне життя в Східній Україні. Це зрозуміле, бо митрополит Андрей 9 жовтня 1939 р. призначив його екзархом для Східньої України.[12]) Кожний з нас був

---

[10]) "Богословія". Т. 17-20, кн. 2-4, 1939—42. Львів 1943. Стор. 100-110.

[11]) Дивись: "Логос", т. I, кн. I, січень-березень 1950 до т. 10, кн. 2, квітень-червень, 1959. Опісля цей твір вийшов окремою відбиткою в п'ятьох частинах, а саме: ч. 1. Загальна науна про св. Тайни. Йорктон 1953; ч. 2. Тайни хрещення й миропомазання. Йорктон 1955; ч. Тайна Пресв. Євхаристії, частина перша. Йорктон 1957; ч. 4. Тайна Пресв. Євхаристії, частина друга. Йорктон 1959; ч. 5. Тайна Пресв. Євхаристії, частина третя. Йорктон 1960. Друкарня не мала грецьких черенок, тому не подавано грецьких слів і текстів в оригіналі.

[12]) Дивись: о. Михайло Гринчишин ЧНІ. "Артикули для започатнування процесу". Рим 1958. Стор. 26.

цікавий довідатися про долю української католицької парохії в Києві та її безстрашного душпастиря о. Щепанюка.

ЄПИСКОПСЬКІ СВЯЧЕННЯ

На схилі свого трудолюбивого віку, на початку першої совєтської окупації митрополит Андрей просив Апостольський Престол призначити ректора Богословської Академії і митрофорного крилошанина Митрополичої капітули о. д-ра Й. Сліпого єпископом-помічником з правом наступництва. Це призначення сталося 25 листопада 1939 р.[13])

Єпископське свячення відбулося таємно 22 грудня 1939 р.,[14]) на свято Непорочного Зачаття Матері Божої у митрополичій молитовниці у Львові. Святителями були митрополит Андрей і владики Кир Никита (Будка) і Кир Николай (Чарнецький). Присутніми під час свячень були члени митрополичої капітули. За жезл послужила палиця Преосв. Йосифа (Боцяна), що її вживав митрополит Андрей у Києві 1914 р. при свяченнях того Владики. Вона зберігалася в музеї в Богословській Академії у Львові. Це наче вказувало символічно на тернистий шлях архиєрейської праці нововисвяченого.

Преосвященний Йосиф у 1942 р. у листі до Швайцарії писав про своє призначення так:

> "Я не міг ставити перешкоди моїм свяченням, бо в час гонення свячення не є честю, а в першій мірі тягарем. За єпископський жезл отримав я дерев'яну палицю митрополита, яку він уже раз дав був бл. п. єпископові Йосифові Боцянові в Києві, як пастирський жезл, а також той самий єпископський перстень і той самий гієратикон. Ці всі речі дуже дивним способом урятувались перед большевицьким знищенням у Духовній Семінарії. Я добачував у цьому особливий палець Провидіння".[15])

Ніколи ні словом о. Ректор не признався про свій архиєрейський сан. Проте ми помічали, що коли ми прощались з ним, він робив над нами знак св. хреста, наче давав апостольське благословення, бо був справді наступником Апостолів.

Тимчасом він далі цікавився теж станом приміщення ним виплеканих установ Богословської Академії, Духовної Семінарії і Малої духовної семінарії. У семінарській молитовниці, мистецьки розмальованій артистом Петром Холодним, большевики зробили руханкову залю, з саду духовної семінарії, докладніше з центрального павільйо-

---

[13]) Там же, стор. 25.

[14]) Див.: Annuario Pontificio. Roma 1960. Стор. 312.

[15]) Цитує о. І. Назарко ЧСВВ в статті "Митрополит Йосиф Сліпий". "Світло", ч. 1. Торонто, січень 1960. Стор. 44.

ну галерії, ("під аркадами") усунули мистецької вартости пам'ятник митрополитові Андрееві, засновникові Академії, роботи мистця Андрія Коверка. Як відомо, урочисте відкриття цього пам'ятника відбулося в неділю 9 жовтня 1932 р. під час інавгурації нового академічного року в Богословській Академії. Пам'ятник був виконаний з білого українського вапняка. Він зображував митрополита Андрея з хрестом у руці, з виразом глибокої задуми та пережитих страждань в очах. Цей пам'ятник робив імпозантне враження на глядача глибиною свого ідейного замислу і розмірів (подвоєна природна величина). Далі, большевики розбили на подвір'ї статую Матері Божої. Бібліотеку і архів Богословської Академії вивезли частково в університет, а частково до бібліотеки ім. Оссолінських. У Малій духовній семінарії розташувались червоноармійці і жили там два роки. Не доводиться описувати, в якому стані знаходилися викладові залі, житлові кімнати, приміщення наукових семінарів?

НІМЦІ НАСТУПАЮТЬ

22 червня 1941 р. почався німецький наступ на СССР. В перші дні німецько-большевицької війни Кир Йосиф мало що не загинув. Червоноармійці чатували на його життя. Про це він сам згодом писав так:

> "Страшним був відворот большевиків. Пополудні заїхав большевицький танк перед катедру. Нас витягнула поліція з помешкань і поставила під мур. Енкаведисти роздерли теж на мені рясу. Так стояли ми дві до трьох годин, а за плечима скорострільні, ручні гранати, танки й панцерні гармати. Ми розбудили в собі жаль за гріхи і очікували смерти. Від часу до часу нас ще слідили. Вкінці прийшов старшина й пустив нас на волю".[16])

Із здобуттям Львова німецькими військами і їх дальшим походом на схід, нам здавалося, що зближається довгоочікувана година української державности. Кожний працював у своїй ділянці в тому напрямі, щоб це якнайскорше сталося.

При першій зустрічі з о. ректором Сліпим дістав я враз із ще однією особою доручення перебрати приміщення Духовної Семінарії при вулиці Коперника, бо о. Ректор думав восени розпочати виклади в Богословській Академії. Думки були поділені, яке приміщення брати. Та й тут він виявив себе людиною правопорядку і шанування чужої власности. Перед нами стояла потреба розбудови Богословської Академії, її філософічного й богословського факультетів. Крім того о. Ректор вже від довшого часу бажав відкрити ще юридичний факуль-

---

[16]) Там же, стор. 44.

тет.[17]) Треба було приміщення для Духовної Семінарії, для Богословської Академії, яка мала стати українським католицьким університетом, приміщення для Малої духовної семінарії, треба було кімнат на наукові семінари, бібліотеки, приміщення для студентів, приміщення для Богословського Наукового Товариства тощо.

Дехто в той час думав про будинки кол. манастиря римо-католицьких черниць Сакре-Кер, що прилягав до т. зв. Єзуїтського саду (недалеко Катедрального храму св. Юра). За совєтської влади ті будинки були зайняті на гуртожиток для артистів. Зрештою, ця посілість була колись наша. У половині 19 сторіччя у Львові з'явилась група римо-католицьких черниць Сакре-Кер, які приїхали, мабуть, з Румунії. Галицький митрополит кардинал Михайло Левицький (1774 - 1858) зовсім безкоштовно дав їм приміщення. Згодом черниці побудували нові будинки на цій посілості і вважали її за свою власність.

Не дивно, що в час німецько-совєтської війни в декого з львівських українців було бажання "ревіндикувати" колишню українську посілість. Цей плян був поданий о. Ректорові, але він не погодився на це. Його відповідь була коротка й рішуча: "Не можемо цього зробити". Таким чином, наші установи залишилися в колишніх приміщеннях при вулиці Коперника і при вулиці Сикстуській.

ПРАЦЯ В БОГОСЛОВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ

Незабаром Богословська Академія, Духовна Семінарія і Мала духовна семінарія відкрили свої двері. Студентів у Богословській Академії у той час було на всіх курсах майже 70 осіб. Склад професорів трохи змінився. Деякі з них загинули з рук большевиків (о. д-р Микола Конрад і о. д-р Андрій Іщак), деякі залишилися по той бік Сяну. Прийшли деякі інші, які на заклик архиєпископа Йосифа взялись до праці. До наукової праці він заохочував кожного, хто виявляв зацікавлення нею. Старався теж дати роботу науковцям із Східньої України, які почали прибувати до Львова. Цікавився незвичайно можливостями церковної праці по той бік Збруча.

Як подає довідник Львівської архиєпархії за 1943 рік (появився у Львові на початку 1944 р.), професорська колегія Богословської Академії начислювала в той час 27 осіб. Тоді діяли два відділи: богословський і філософічний. Богословський відділ мав 15 професорів, в тому числі 4 звичайних (ВПреосв. Кир Йосиф, о д-р Василь Лаба, о. д-р Ярослав Левицький і д-р Микола Чубатий, що був у відпустці); 4 доцентів (о. д-р Лев Глинка, о. д-р Степан Сампара, о. д-р Іван Чорняк і о. д-р Володимир Фіголь); 2 покликаних надзвичайних професорів (о. протоєрей Петро Табінський і д-р Олександер Надрага) та 5

[17]) О. д-р Василь Лаба. "Заслуга Мирополита Андрея перед українською богословською наукою". "Логос", т. 6, кн. 2. Квітень-червень 1955. Стор. 158.

заступників професорів (о. канонік Леонид Лужницький, о. канонік Степан Рудь, о. Йосиф Осташевський, о. Іван Миронюк і д-р Евген Йосиф Кравчук). Філософічний виділ мав 12 професорів, в тому 2 надзвичайних (д-р Володимир Залозецький, що був у відпустці, і д-р Константин Чехович); 4 покликаних надзвичайних професорів (Преосвященний Кир Николай Чарнецький, д-р Іван Раковський, д-р Ярослав Пастернак і д-р Іван Старчук) та 6 заступників професорів (о. д-р ВолодимирМаксимець, д-р Михайло Соневицький, мгр. Ярослав Чума, мгр. Богдан Казимира, д-р мед. Богдан Гординський і мгр. Іван Ілечко).

Ректором Академії був Впреосв. Кир Йосиф (Сліпий), деканом богословського виділу о. д-р Ярослав Левицький, продеканом о. д-р Василь Лаба, декана філософічного виділу заступав тимчасово ректор Академії, секретарем був о. Василь Кучабський, квестором о. Петро Козіцький, управителем бібліотеки о. Йосиф Труш, музеєм завідували Антін Будзан і Корнило Филипович.

Хоч у той час у Львові не було харчів, ані палива, існували різні обмеження, все таки Академія працювала повною силою. Навіть кілька світських студентів і абсольвентів Академії працювали над своїми дипломними працями, щоб у близькому майбутньому здобути академічні ступені. Як відомо, польський уряд у свій час не допускав був до того, щоб Богословська Академія могла надавали академічні ступені. Поляки боялися, щоб Академія не перетворилася у повний університет, і безперестанно ставили всілякі перешкоди. Без уваги на їхні інтриги, ректорат Академії спокійно очікував визнання Апостольським Престолом. Зроблено було вже всі заходи, щоб в академічному 1939/40 році допустити абсольвентів до складання стислих іспитів для здобуття наукового ступеня.[18]) Щойно за німецької окупації одержано з Риму дозвіл надавати наукові ступені абсольвентам Академії, які виконали всі приписані для цього вимоги.[19])

В Академії, крім регулярних викладів, працювали наукові семінари, деякі навіть мали готові праці до друку. Так, наприклад, соціологічний семінар мав готовий переклад енцикліки "Рерум Новарум" з поясненням, що мав друкуватися як ч. 2. видань цього ж семінара. Почалась теж праця над перекладом енцикліки "Квадрагесімо Анно" і коментарем до неї.

Архиепископ Йосиф був людиною діла. Він був також вимогливий супроти інших. Коли хтось вирішив щось зробити, то має це зробити, — говорив він нераз, — навіть якби довелось заплатити життям.

---

[18]) Там же, стор. 157-8.

[19]) Дивись: д-р Василь Ленцик. "Богословська Академія у Львові". "Логос", т. 9, кн. 2. Квітень-червень 1958. Стор. 95.

Однак суворість була в нього поєднана з уважливістю і делікатністю супроти інших. Пригадую, наприклад, такий випадок: Наприкінці 1943/44 академічного року я проводив іспити з соціології із студентами другого року. Членами іспитової комісії були два Владики: Кир Йосиф і Кир Николай (Чарнецький), який був професором філософії і морального богослов'я. Присутність двох церковних достойників, признаюсь, трохи бентежила мене, зокрема особа архиєпископа Йосифа, який пильно дивився і на студентів, і на мене. Іспити відбувалися нормально, аж трапились два студенти, які не зовсім добре підготовились до іспиту. Щоб рятувати їх, я дав їм додаткове питання, але так зформульоване, що в питанні, власне, вже була відповідь. Архиєпископ Йосиф не сказав ні слова.

Щойно згодом, після іспиту, він попрохав мене зайти до нього. Дав мені кілька фахових порад щодо іспиту, а після цього спитав мене, чому я поставив двом слабшим студентам додаткове питання в такій формі, як я це зробив. Я сказав йому правду: це був мій перший іспит, і я не хотів "палити" студентів. Владика посміхнувся, покрутив вуса і сказав: "Брате, вистерігайтесь робити це часто".

— Учіть, говорив мені Владика, студентів слухати і вчитися, щоб вони самі пізніш уміли бути провідниками. Розмова ця відбулась сам на сам, в дружньому тоні, і запам'яталася вона мені й донині.

Свято Зіслання Святого Духа урочисто відзначувано кожного року в Духовній Семінарії. Тоді прибував митрополит Андрей, о. Ректор запрошував теж визначних достойників. Одного року, пригадую собі, а то було чи не в 1937 р., присутніми на святі були президент д-р Кость Левицький, ген. Мирон Тарнавський та інші. Під час воєнної хуртовини свято було куди скромніше. В 1943 р. архиєпископ Йосиф запросив до себе професорів і викладачів Богословської Академії. Владика старався почастувати нас щиросердечно, чим хата багата. На обід подано навіть смажені курчата, прислані з Андріївки чи Якторова.

Між гістьми були Владика Николай (Чарнецький), о. Ю. Дзерович, о. Л. Лужницький — усі вже небіжчики. Я сидів коло проф. Я. Пастернака. Розмова була весела. Владика Кир Йосиф теж повеселішав з нами. Говорилось про різні справи зв'язані з дальшою долею Академії.

"БОГОСЛОВІЯ"

Як було вже згадано, архиєпископ Йосиф сам був людиною праці і вимагав від професорів і викладачів Академії виявляти себе науково, опрацьовуючи питання з ділянок, в яких вони були фахівцями. Він належав до тієї категорії спеціялістів, які, як висловився один з близьких його співробітників, "думкою і оком сягають далеко поза

стіл і стіни своєї робітні".[20]) Органом Богословської Академії і Богословського Наукового Товариства був квартальник "Богословія", що мав уже вироблене ім'я між своїми і чужими. У вересні 1939 р. большевики знищили в друкарні "Біблос" готове число того журналу. Архиєпископ Йосиф дуже хотів видати чергове число квартальника, але натрапив на непереможні труднощі. Потрібний був окремий дозвіл німецької влади на приділ паперу. Єдиним видавництвом, яке в той час діяло, було "Українське Видавництво" у Кракові із своєю філією у Львові. За приділ паперу німці хотіли домогтись від архиєпископа Йосифа деяких заяв політичного характеру. Але він був людиною, яка політикою не цікавилася. Не раз нарікав на ставлення німецьких чинників і далі стояв при своєму.

Нарешті, 1943 року одержано дозвіл. Того року появилася єдина публікація Богословського Наукового Т-ва за час другої світової війни. Те число "Богословії" — то бібліографічна рідкість. По цей бік залізної завіси є лише кілька примірників.[21])

Формат був такий, як раніш. Зате папір був поганий, воєнний. Цікаві й цінні статті були в цьому числі: історичний нарис о. ректора Сліпого про розвиток українського обряду, стаття д-ра В. Лева; крім того, були чисто богословські статті А. Ляндграфа, о. В. Фіґоля і о. Д. Михайлищука, рецензії та огляд книжок. Число мало 152 сторінки друку (сторінки 91 — 242.[22])

Очолюючи рух з'єднання серед українців, архиєпископ Йосиф старався у всьому виходити з нашого славного минулого. Дбав, зокрема, про чистоту обряду. На його владичій митрі були мотиви із корони короля Данила. Виступаючи в архиєрейських ризах, він так само, як митрополит Андрей, ніколи не наслідував латинських форм (фіолетові облачення, "піюска" тощо). До кожного прилюдного виступу підготовлявся ґрунтовно, питав інших про раду і, виробивши собі погляд на справу, старався у розв'язці давати продуману синтезу.

Відразу на початку німецької окупації він почав з властивою йому енергією думати про направу пошкодженої вежі-дзвіниці і про будову нової церкви Духовної Семінарії. Перший плян він з важким трудом здійснив. Щодо другого пляну, то розписав конкурс на проєкт

---

[20]) О. д-р Василь Лаба. "Митрополит Йосиф Сліпий як науковець і науковий організатор". "Логос", т. 7, кн. І. Січень-березень 1956. Стор. 11.

[21]) "Богословія". Т. 17-20, кн. 2-4, 1939-42. Львів 1943. Цей том видруковано в митрополичій друнарні "Студіон" у Львові, площа св. Юра ч. 5, формат 6¾×9¾ інча. Як мені відомо, один примірник зберігається в бібліотеці Кир Ніла (Саварина ЧСВВ), Едмонтонського Єпископа, один в о. ред. П. Хомина в Торонто, один у бібліотеці ченців Василіян у Римі, один в бібліотеці НТШ у Сарселі.

[22]) Докладний зміст цих книг "Богословії" дивись у бібліографії видань УБНТ, вміщений у цьому збірнику.

нової церкви Духовної Семінарії. На конкурс подано так багато високомистецьких проєктів, "що можна було", як висловлюється д-р Ів. Німчук, "приступити до будови кільканадцяти стилевих церков... Що сталося з тими цінними проєктами, невідомо".[23])

З приходом німецької влади наради епархіяльного Синоду далі продовжувалися. Одного дня, за дозволом архиєпископа Йосифа, троє світських людей (д-р Петро Саноцький, А. Б., і я) брали участь у нарадах, як гості. Сесією проводив Кир Йосиф. Настрій був дуже серйозний. Синод проходив у великій конференційній залі митрополичої палати в присутності самого митрополита Андрея. Архиєпископ Йосиф читав речення за реченням і питався присутніх панотців, чи згідні. Зібрані відповідали: "згідні". Коли хтось хотів пояснення чи пропонував вставку, брав слово і висловлював свою думку. Кожному дискутантові відповідав Владика Йосиф.

Ще треба коротко згадати, що під час німецької окупації у Львові створено наукову комісію для перекладу Літургії українською мовою. До комісії входили видатні богослови і світські мовознавці. Її очолював Кир Йосиф. Весною 1944 р. комісія виконала своє завдання, зробивши переклад Служби Божої українською літературною мовою. Другий прихід большевиків перешкодив появі цієї праці друком, хоч Кир Йосиф доклав чимало старань, щоб переклад з'явився книжкою.[24])

СИМВОЛ ВІРНОСТИ БОГОВІ, ЦЕРКВІ І НАРОДОВІ

Коли прийшов 1944 рік, кожний бачив, як закінчиться війна. Німці, щоправда, потішали себе обіцянками про "чудесну зброю", але ми знали, що доведеться залишати Львів. Владика Йосиф мав плян вислати студентів і професорів Богословської Академії на Словаччину. Цього, однак, не вдалося зробити.

Сам Владика і не думав покидати Львова, хоч багато хто намовляв його і просив їхати на Захід. Це велике рішення було в нього невідкличне. Залишаючись із митрополитом Андреєм — у похилому віці у княжому Львові, Кир Йосиф знав, яка доля його чекає далі. Почуття архипастирського обов'язку казало йому залишитись з рідним народом, не зважаючи на особисту небезпеку.

1 листопада 1944 р. митрополит Андрей помер. Митрополичий уряд перейняв його наступник Кир Йосиф. Совєти дозволили зробити у Львові величній похорон, про що звітував до Риму новий Галицький митрополит письмом з 19 листопада 1944 р.[25]) "Це єдиний писаний

---

[23]) Д-р Іван Німчук. "Митрополит Йосиф Сліпий". Цит. стаття, стор. 101.

[24]) Там же, стор. 102.

[25]) Dr. Gregor Prokoptschuk. "Der Metropolit". Verlag Ukraine. Munchen 1955. Pag. 245.

документ, що його посідаємо, і останній акт Української Церкви",[26] — написав о. Джузеппе Мойолі (тепер архиєпископ), який був тоді вищим службовцем Конґреґації для Східньої Церкви.

Після похорону митрополита Андрея совєтська окупаційна влада почала підготовляти похорон усієї Української Католицької Церкви. Можна припускати, що совєти робили тиск, щоб Кир Йосиф та інші Владики погодилися на "воз'єднання" з московською патріярхією і зірвати зв'язки з Апостольським Престолом у Римі.[27]) Ні один з наших єпископів не завагався ні на хвилину. У повітрі вже висів совєтський удар.

Наближалася хвилина, коли мали здійснитися слова пророка Ісаї: "Прийде час, коли вони зранку будуть з тугою ждати вечора, а ввечорі — ранку". Прийшов день 11 квітня 1945 р. Вночі заарештовано митрополита Йосифа. Водночас із ним заарештовано усіх українських католицьких єпископів Галицької митрополії. Щойно в березні 1946 р. проголошено, що військовий суд у Києві засудив українського митрополита і єпископів на довголітню тюрму.

Пляновий наступ совєтів на Українську Католицьку Церкву, започаткований уночі з 10 на 11 квітня 1945 р., продовжується з посиленою послідовністю далі. Всі темні сили виступили проти незламного духа католицької України. Ієрархія, духівництво, і вірні ставлять геройський опір у цій боротьбі.

Всі Владики виявились вірними пастирями Христового стада. Всі померли, як мученики або ісповідники за віру. Тільки Кир Йосиф — поряд із пряшівським Владикою-помічником Василем (Гопком) залишився живим. Він безстрашно пробув 17 років у совєтській в'язниці.

б) Продовження діяльности Богословської Академії після війни.

Після окупації Галичини, Буковини й Закарпатської України багато професорів, абсольвентів та студентів Богословської Академії у Львові, перемиської та станиславівської Семінарії переїхали на еміґрацію до Австрії, Німеччини, Франції та інших країн. Абсольвенти зараз по закінченні війни зорганізувалися в "Товаристві б. абсольвентів теології Богословської Академії (і інших Духовних Семінарій) ім. Андрея" в Мюнхені й відбули кілька років підряд духовні вправи-реколекції, нав'язали контакт з Владикою Кир Іваном і поробили старання про свячення. Не забули кол. професори Богословської Академії про кол. студентів, що не мали змоги закінчити своїх богослов-

---

[26]) Msgr. G. Mojoli. "The persecution of the Church in Ukraine" in "First victims of communism". Rome 1953. P. 106.

[27]) Дивись: Григор Лужницький. "Українська Церква між Сходом і Заходом". "Провидіння". Філядельфія 1954. Стор. 582.

ських студій, і по довших стараннях виклопотали приміщення в Гіршбергу (Баварія, Німеччина) та про харчування в УНРА.

Ректорат Української Греко-Католицької Семінарії очолив о. митрат проф. д-р Василь Лаба й Апостол. Адміністратор о. митрат Олександер Малиновський, кількох кол. професорів Богословської Академії і молоді науковці, її вихованки.

Коли ІРО відмовило дальшу поміч Семінарії, заходами Апостольського Візитатора для країв Західньої Европи, Високопреосвященного Архиєпископа Івана Бучка і його Генерального Вікарія, О. Маврикія ван де Мале, ЧНІ, під час літніх ферій 1948 р. Українська Католицька Духовна Семінарія на чужині переселилася 24 квітня 1948 р. з Німеччини до Голляндії і була передана в повну опіку голляндському[27]) "Апостолятові З'єднання Церков", якого ініціятором був Слуга Божий, Великий Митрополит Андрей.

До Голляндії переселювалася Духовна Семінарія у поменшеному складі так щодо настоятелів і професорів, як теж студентів. Ті, що були зв'язані родинами або готувалися до виїзду за океан, залишилися в Німеччині. Виїхали ректор-виховник Духовної Семінарі, п'ять професорів, диригент семінарського хору і сорок два студенти. Такий стан Духовної Семінарії був ще вистачальний, але відпадала надія на приплив нових кандидатів, яких можна було діставати тільки з Німеччини, а переїзд з держави до держави у той час не був легкий. Духовна Семінарія справді не росла, а маліла.

У Голляндії Українська Католицька Духовна Семінарія знайшла приміщення в монастирі ОО. Августинів-еремітів у містечку Куленборгу, недалеко від Утрехту. Приміщення було дуже скромне, не подібне до графського замку Гіршберг з розкішним парком, ставами та прегарним видом на недалекі Альпи. Одначе у відступленому для неї крилі монастиря Духовна Семінарія розташувалася доволі вигідно. На невигоду скаржилися тільки студенти, що мешкали на душному піддаші і в літі терпіли спеки.

Дуже прихильно поставилися до Духовної Семінарії її свіжі опікуни — Управа Апостоляту З'єднання Церков, зокрема тодішній директор о. Антін Смит, а також ОО. Августини та все місцеве населення. Управа "Апостоляту З'єднаних Церков" не тільки покрила всі кошти прожитку настоятелів, професорів і студентів Духовної Семінарії, але старалася за одяг для них давала їм невелику місячну грошову підмогу. ОО. Августини, які харчували настоятелів, професорів і студентів з своєї кухні, були сусідами, яких тільки можна собі бажати. Те саме можна сказати про місцевих пожильців. Усім їм належить найбільше признання і найщиріша вдяка. У Куленборгу Духова Семінарія провела два останні роки свого існування так, наче б не була на чужині.

Упродовж цих двох, уже зовсім нормальних шкільних років, професорський збір збільшився одним професором, присланим з Риму, один професор доїздив на виклади з Бельгії, а один О. Августинець навчав студентів англійської мови. Натомість кількість студентів щораз меншала, врешті залишилися тільки ті, що в Духовній Семінарії починали свої філософічно-богословські студії — усіх їх коло десятка. Українська Католицька Духовна Семінарія виконала своє завдання, бо одним студентам дала змогу закінчити студії, а іншим пройти приписаний п'ятирічний курс філософічно-богословських студій. За дозволом Високопреосвященного Архиєпископа Івана Бучка вона зліквідувалася під час літніх ферій 1950 р. Всі акти її квестури відіслано до архіву Високопреосвященного Архиєпископа Івана Бучка.

Понад тридцять абсольвентів Української Католицької Духовної Семінарії на чужині прийняли єрейські свячення і душпастирюють по різних епархіях країв Західньої Европи та за океаном.

Коли мова про дворічне перебування Української Католицької Духовної Семінарії в Голляндії, то годі не згадати про семінарський хор, що його з невеликого числа студентів скомплектував і вміло вишколив диригент проф. Мирослав Антонович. Семінарський хор у продовж двох років проспівав у різних місцевостях Голляндії коло п'ятдесят богослужб і концертів, якими захоплював слухачів. Кожного року семінарський хор співав поминальну панахиду на могилі сл. п. полковника Євгена Коновальця на цвинтарі в Ротердамі.

В Голляндії семінарський хор залишив по собі славу і свого славного переємця. По ліквідації Української Католицької Духовної Семінарії на чужині його диригент, проф. Мирослав Антонович, зорганізував з самих голляндців і по-мистецьки вишколив репрезентаційний Візантійський церковний хор, знаний з блискучих виступів у краях Західньої Европи та награних з нього грамофонних пластинок.

(Про перенесення Духовної Семінарії на скитальщині до Голляндії, див. Розділ XXIII. Додаток ч. 16 (XVI) 1, 2).

РОЗДІЛ XXIII

ГОЛОСИ ПРЕСИ ПРО БОГОСЛОВСЬКУ АКАДЕМІЮ

ТЕЛЕГРАМИ, ПИСЬМОВІ ПРИВІТИ Й ГОЛОСИ ПРЕСИ ПРО КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ТА НАУКОВІ ЗДОБУТКИ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ ПРОТЯГОМ ЇЇ ІСНУВАННЯ

А) Голоси преси про перше триліття Богословської Академії 1928/29 — 1930/31

Крім згадки про відкриття Богословської Академії в майже усіх католицьких часописах і журналах, численні телеграми та привіти, прислані на руки о. ректора Йосифа Сліпого, свідчать про велику вагу й значення, яку мала осягнути Богословська Академія в нашій Церкві й нашім народі.

ДОДАТОК Ч. 1.

І) Телеграми, письмові привіти і голоси преси з нагоди заснування і святочного відкриття Богословської Академії.[1])

1) Телеграми:

Città del Vaticano

Sanctitas Sua Academiae Theologicae Graecocatholicae imploratam Benedictionem Apostolicam paterna dilectione largitur.

Card. Gasparri

Roma 28, Piazza S. Maria Maggiore 7.
Benediction cordiale.

† *Michael D'Herbigny,*
Episc. tit. Illon. Praeses.

Перемишль

В торжество святочного відкриття Богословської Академії сердечний привіт і побажання підйому і розцвіту богословських наук за Божим благословенням пересилає

† Єпископ Лакота.

---

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в першім трьохліттю свого існування (1928 - 31), Львів 1932. Ст. 14 - 27.

Станиславів

З нагоди відкриття Академії засилає желання

Греко-католицька Капітула
в Станиславові.

Перемишль, 5. X. 1929.

Божого благословення до найкращого розвою на славу й благо гр.-кат. Церкви.

о. мітрат Зубрицький.

Вильно, 6. X. 1929.

Eis polla ete Akademia!

Толлочко.

Перемишль, 5. X. 1929.

Щасть Боже у святому, великому ділі на славу та добро Церкви й Народу.

Професори Богословського Ліцею:
Решетило, Трохимчук, Мягкий.

Станиславів, 6. X. 1929.

Нехай Академія процвитає і стане огнищем богословської католицької науки на всі українські землі.

Бойчук, Лятишевський.

Станиславів, 6. X. 1929.

Нехай працює на більшу славу Божу нововідкрита Богословська Академія.

о. Стек.

Станиславів, 5. X. 1929.

З нагоди відкриття Академії засилають найщиріші побажання. Щасть Боже!

о. Коновалець і о. Слезюк.

2) Письмові привіти: а. від Єпископів і священиків:

До Гр.-кат. Богословської Академії
у Львові.

"Товариство Гр.-кат. Українських Катихитів" шле радісний привіт Гр.-кат. Богословській Академії у Львові з нагоди Її святочного

відкриття й бажає своїй найвищій Науковій Інституції якнайкращого розвитку на славу нашої Церкви.

За Головний Виділ "Т-ва Гр.-кат. Укр. Катих."

о. Леонід Лужницький, голова.

У Львові, дня 5 жовтня 1929.

Пресвітлій Преясній Гр.-кат. Богословській Академії
в дні святочного Її відкриття

пересилає священиче Товариство Львівської Архиепархії "Єдність" свої найкращі побажання.

Нехай Академія наша кладе підвалини, будує основи і ставить велитній храм богословської науки, нехай багатством творів задивляє цілий учений світ, нехай скріпляє велику науку Христову в серцях цілого українського народу, нехай виносить преясні перлини нашого прегарного богослуження на світло денне, нехай скріпляє любов і прив'язання до святої католицької Церкви.

о. Юліян Дзерович,
голова.

о. Петро Хомин,
секретар.

До Духовної Академії у Львові,
на руки Всесв. О. Ректора д-ра Сліпого.

Вість про отворення Дух. Академії у Львові дуже мене потішила. Я в тім акті виджу один великий крок наперед у розвою богословських студій для всіх кандидатів богословії Галичини, Підкарпаття, Америки, Канади, Бразилії і Югославії і для того найгорячіше прошу, щоби Предвічна Мудрість по отвітованню всіх подвижників єдности св. Церкви дальше провадила П. Т. Організаторів сеї Святині богословських студій і допомогла їм знайти відповідних помічників, котрі будуть могти виховати якнайбільше число добрих пастирів — учених священиків — свідомих робітників на здійснення великої ідеї Христа-Царя, за котру жив і помер св. Йосафат.

"Да вси єдино будуть".

Остаю з архипастирським благословенням для Вп. П. ОО. Ректора, Професорів і всіх кандидатів богословів.

При гробі св. Йосафата в Празник Покрова Пресв. Богородиці 1929.

о. Діонисій, Епкп Крижевацький.

Серет на Буковині, дня 10. X. 1929.

Високопреподобний Отче Ректоре!

Ласкаве запрошення на святочне відкриття Богословської Академії одержав я аж сьогодні.

Дякуючи за пам'ять, умоляю благословенства й опіки Всевишнього для нам усім так цінної Академії, а для Вашого Високопреподобія сили й здоров'я до проводу нею.

Поручаюся пам'яти в молитвах і остаю з глибокою пошаною

Климентій Злепко,
Апостольський Адміністратор Русинів у Румунії.

Сл. І. Хр.

Всесвітліший Отче Ректоре!

Запросини на святочне відкриття Богословської Академії не застали мене дома, бо я на той час був у Трускавци.

Тож доперва тепер можу зложити мої найщиріші побажання зі згаданого приводу.

Хай Бог благословить і дасть Академії якнайкращий розвиток.

Просячи о св. молитви, остаю з найглибшою пошаною
слуга в Христі

Перемишль, 17. X. 1929. **В. Пинило.**

Жовківський монастир ОО. Василіян складає щирі привітання в день торжественного відкриття Богословської Академії у Львові.

о. В. Градюк ЧСВВ, ігумен.

У Відні, дня 14 жовтня 1929.

Всесвітлійший і Впреподобний Отче Ректоре!

Пересилаючи на Ваші руки привіт Впреосв. Владики Діонисія, котрий так, як і я, пізно отримав звідомлення про відкриття нашої Духовної Академії у Львові, сердечно дякую за ласкаве переслання мені сеї радісної вістки. Цілим серцем тішуся, що се велике діло — започатковане Вами, Всесв. Отче Ректоре, — здійснюється на наших очах, на добру славу нашого імени далеко за границями рідного краю. Дай Боже, щоби воно скоро вже видало прегарні, а в сей важкий час так дуже потрібні плоди для загального добра нашої св. Церкви, про

що все горяче молитиму Всевишнього при гробі нашого великого Заступника, св. Свщмч. Йосафата.

Прошу приняти вислови моєї глибокої пошани для Вас і для всіх Ваших співпрацівників.

о. д-р М. Горникевич,
парох ц. св. Варвари.

Берлін, дня 7. X. 1929.

Всесвітлішому й Високопреподобному
Ректорові Гр.-кат. Богословської Академії
у Львові.

По повороті з місійної поїздки застав я ласкаве запрошення на відкриття Гр.-кат. Богословської Академії у Львові, яка то врочистість відбулася вже дня 6. X. с. р.

З приводу повище згаданої службової поїздки не міг я на час вислати мої побажання й привіт до відкриття Академії й проте прохаю приняти мої щиросердечні побажання до відкриття й дальшого розцвіту тоїж Академії на хвалу Божу й славу Української Нації.

З признаками глибокої поваги остає й чертається

слуга в Христі
о. д-р Петро Вергун.

Marechal Mallet, Parana
Brasil., 12. XI. 1929.

Всесвітліший і Високопреподобний Отче Ректоре!

Не лиш від себе, але також від сеї нашої парохії й оселі складаю — враз з подякою за запрошення на відкриття Гр.-кат. Богословської Академії у Львові — наші сердечні, горячі побажання, щоби ласкою Божою Інституція ся причинилася много до прославлення нашої гр.-кат. Церкви так на Заході як і на Сході, для успішнішого виконання великої святої місії, яку хоче вложити Бог на наш бездольний український нарід.

Залучаю також Всесв. Отцю Докторови мій щирий, дружній привіт та остаю все з глибокою пошаною, на Його услуги все готов

у Христі Ісусі негідний слуга

о. Омелян Ананевич,
за пароха.

Сл. Іс. Хр.

Всесвітліший Отче Ректоре!

До вдячности зобов'язує мене Ваша пам'ять: запрошення на відкриття Духовної Академії, Вами славно започаткованої, і присилки правил Семінара.

В день відкриття Академії я був — здається мені — далеко на Волинськім Поліссю, позбавлений можности відповідно поздоровити так важну для нас інституцію. А може й інша була яка перешкода, та я молився на Вашу інтенцію, се собі виразно пригадую тепер.

Академію симпатично приняли православні.

Низький поклін і привіт Вам, Всесв. О. Докторе, і всім Вашим сотрудникам.

о. Н. Чарнецький, Ч. св. Ізб.

Ковель, 9. XII. 1929.

Львів, 6. X. 1929.

Всесвітліший Ректорате!

З нагоди відкриття Гр.-кат. Богословської Академії у Львові пересилаю щирі побажання для нашої рідної Високої Школи.

350 літ сього року минуло, як великий Патріот покликав до життя високу школу в Острозі. Не всі його наміри сповнилися, але зерно ним засіяне причинилося з бігом часу до покликання до життя й нашої Академії.

Наша Академія в сім'ї других — crescat, floreat!

З повною пошаною

о. Михайло Лада, катихит.

Горожанна Велика, 5. X. 1929.

Всесвітліший Отче Ректоре!

Парохіяльний обов'язок, що не дався перенести на інший час, перешкодив мені прибути на свято відкриття Богословської Академії. Тому отсим письмом зголошую мою духову участь в сім історичнім торжестві та пересилаю мої побажання, щоби Утішитель, Дух істини, оживотворив нововідкриту Богословську Академію для підйому й розцвіту богословських наук та поширення Божого царства на світі.

о. Др. В. Масцюх.

б. Від університетів, наукових інститутів і товариств
Ab universitatibus, institutis societatibusque scientificis

Breslau, den 15. Oktober 1929.

Der Rektor der Schlesischen Friedrich Wilhelms Universität.

Euer Magnifizenz

danke ich verbindlichst für die freundliche Einladung zur feierlichen Eröffnung der griechisch-katholischen Geistlichen Akademie am 6. Oktober 1929. Die Beteiligung meiner Universität an dieser Feier war nicht möglich, da die Einladung erst am 5. Oktober hier eingig. Ich vermag daher die Glückwünsche der Universität Breslau nur auf diesem Wege auszusprechen.

Dr. Paul Ehrenberg.

Ректор Української Господарської Академії в Ч. С. Р.

9. X. 1929. м. Подєбради

Ваша Магніфіценціє, Отче Ректоре!

В імені Української Господарської Академії маю приємність скласти до Ваших рук щире привітання Богословській Академії у Львові з приводу її святочного відкриття.

Звістка про день відкриття дійшла до нас, на жаль, уже після того, як урочисте свято відбулося. Але дозволяю собі хоча в пост фактум висловити свої радісні почуття з приводу сієї визначної події в історії української культури.

Сама назва новоотвореної високої школи нав'язує її до традицій Києво-Могилянської Академії, що так багато спричинилася до розцвіту науки й культури на Українських Землях та виховала стількох патріотів і борців за волю України. Се дає надію, що й нова Богословська Академія просвітить і надтхне українську молодь до служення на добро й славу свого народу, до боротьби за краще його майбутнє.

Хай довгі роки живе й квітне Богословська Академія у Львові.

Ректор Академії
Професор Іваницький.

Телеграма

Berlin

Kuratorium auch namens Ukrainischen Wiseenschaftlichen Institutes sendet aufrichtigste Glückwünsche zur Akademieeröffnung.

Skoropys.

Dekanat teološke fakultete v Ljubljani. Ljubljana, 7. oktobra 1929.

Gr.-kat. Bogoslovski Akademji v Lvovu.

Dekanat teološke fakultete v Ljubljani pozdravlja osnovanje Vaše Bogoslovne Akademije s prisrčnimi čestitkami in z željo za dolgotrajno uspešno in plodonosno delovanje.

Dekanat:
Dr. F. K. Lukman.

Ректорат Гр.-кат. Духов. Семінара в Перемишлі.

Всесвітліший Отче Ректоре!

В сей торжественний день, яким є отворення одинокої в своїм роді на українських землях Святині Наук, якою безперечно буде Гр.-кат. Богословська Академія у Львові, позволяю собі зложити на Ваші руки щирі побажання від Богословського Наукового Заведення в Перемишлі. Нехай Всевишній благословить почате діло, нехай Він своєю ласкою скріпить єдність у св. кат. вірі всіх гр.-кат. Епархій та наверне всіх заблудивших українців до Петрового Апостольського Престолу.

Від Ректорату Гр.-кат. Богосл. Наукового Заведення

Перемишль, дня 5 жовтня 1929. в. з.
о. А. Перхач,
віцеректор.

Наукове Товариство імени Шевченка у Львові.

Львів, дня 6 жовтня 1929.

До Світлого Ректорату Гр.-кат. Богословської Академії у Львові.

Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові шле нововідкритій Гр.-кат. Богословській Академії у Львові свій щирий привіт. Воно вітає Її як одиноку високу школу на українських землях, що остають під пануванням Польщі, та висловлює глибоке переконання, що вона стане новим огнищем української науки та культури у Львові.

Д-р Цегельський,
за Президію.

Д-р Максим Музика,
член Виділу.

Національний Музей у Львові. Дня 5. X. 1929.

Високоповажаному Отцю Ректорови Богословської Академії.

З приводу Її відкриття засилаю щирі побажання доброго розвитку й процвітання нової наукової установи та особливого розцвіту

в Ній історичного досліду народнього побуту, зв'язаного з Церквою, й українського церковного мистецтва.

З глибоким поважанням
І. Свєнціцький.

в. Від культурних, політичних і економічних установ та від культурних і політичних діячів
Ab institutionibus culturalibus, politicis atque oeconomicis.

Телеграма

Берлін.

Вітаю відкриття Богословської Академії — діло високої духовної культури і взаїмної любови на українських землях.

Гетьман Павло Скоропадський.

Львів, дня 6 жовтня 1929.

До

Його Магніфіценції О. Ректора Богословської Академії
у Львові.

Головний Виділ Товариства "Просвіта" радіє вельми з приводу відкриття Богословської Академії, тієї нової Святині української науки й культури, яка — ставши переємницею світлих традицій колишньої Київської Могилянської Академії — повинна стати в часи нинішнього народнього лихоліття світлою зорею й започаткувати нову добу в історії Української Нації. Хай жеж нововідкрита Академія виховує нові кадри пройнятого найвисшими ідеалами духовенства, яке понесе Божу й Українського Народу Істину у найдальші закутки Рідного Краю. Хай серед сірих хмар, що вкривають наше національно-культурне життя, стане Академія тим ясним світильником, що розсвічуватиме всі области Української Землі на славу Богови й на щастя Українському Народові!

За Головний Виділ Тов-а "Просвіта"

Володимир Децикевич,
м.-голова.

Василь Мудрий,
секретар.

У Львові, дня 5 жовтня 1929.

До
Світлого Ректорату Гр.-кат. Богословської Академії
у Львові.

З нагоди святочного відкриття Гр.-кат. Богословської Академії у Львові Головна Управа "Рідної Школи" має шану переслати на руки Світлого Ректорату щирі побажання якнайкращого Її розвитку для добра Українського Народу та його національних і релігійних змагань.

Велика мета, до якої прямуватимуть елєви Академії в свойому дальшому життю, нехай ніколи не зійде з овиду їхньої діяльности та нехай буде в тісному зв'язку з традицією й життєвими потребами нашого народу.

І сьогодні, коли українське громадянство щиро вітає нове огнище української культури, Головна Управа "Рідної Школи" долучує до цього акорду і свій голос: хай воно розвивається і високо несе в народ прапор світла й науки, піднятий в половині минулого століття великим пробудителем Галицької України, Маркіяном Шашкевичем.

Головна Управа "Рідної Школи" у Львові

Іван Кокорудз,
голова.

Д-р Мирон Коновалець,
секретар.

До
Високопреподобного Ректорату Гр.-кат. Богословської Академії
у Львові.

Українське Національно-Демократичне Об'єднання вітає з радістю отворення Богословської Академії у Львові під світлим проводом Його Ексцеленції Високопреосвященого Митрополита Андрія. Ся хвиля несе нас думками в давні, великі часи Могилянської Академії у Києві в минулому, — вона є і завдатком яснійшого майбутнього, бо високий підйом науки одинокої на усіх просторах українських земель Духовної Академії є запорукою нових великих чинів нашого духовенства. Відкриття сеї великої культурної Інституції доведе нас у майбутньому до віднови великих національно-політичних традицій і дасть нам змогу продовжувати національну працю наших славних предків на всіх ділянках українського національного життя.

За Президію Центрального Комітету
Українського Національно-Демократичного Об'єднання:

Д-р Дмитро Левицький,
голова.

Д-р Любомир Макарушка,
головний секретар.

До Всесвітлішого і Високопреподобного Ректорату
Гр.-кат. Богословської Академії у Львові.

Вітаємо щирими думками відкриття Гр.-кат. Богословської Академії і рівночасно повідомляємо, що нашу установу заступить на Святі президент нашого Союзу Д-р Степан Федак.

"Народня Торговля"

Юліян Павликовський **Д-р Тома Бариляк.**

Ужгород, 7 октобра 1929 р.

Щирі побажання в день відкриття Академії.

Редакція "Записок Ч. С. В. В."

Львів, дня 6 жовтня 1929 р.

Високодостойний Пан
О. Д-р Йосиф Сліпий, Ректор Духовної Академії
у Львові.

Отсим маю честь потвердити доручення мені повідомлення про відкриття Богословської Академії у Львові дня 6 жовтня 1929. Я не був в Ужгороді, так що мені було тото повідомлення доручене щойно нині.

Жалую, що не міг я особисто бути присутним при так важному висококультурному акті, як відкриття Богословської Академії.

Радуюся тому цілою душею, вітаю щиро з-поза теплішої сторони Карпат наших братів з нагоди того великого дня, вітаю так іменем своїм, як також іменем нашого Товариства "Просвіта", яко його голова. Дай Боже, щоби сеся Академія стала жерелом світла із Сходу і кращої будучности для нашого Народу.

А всім каменярам, творцям того великого, незнищимого моменту кличу: Дай Вам, Боже, много щастя й здоров'я до тої великої праці і многая літа!

З високим поважанням

Д-р Юлій Бращайко.

Берлін, 31. X. 1929.

Високодостойний Отче Ректоре!

Дуже мені прикро, що я не міг у свій час озватись на свято відкриття Богословської Академії у Львові. Сталося се з причин, від

мене цілком незалежних. Ваші запросини до Укр. Наук. Інституту в Берліні прийшли в той час, коли я був у Празі та, зайнятий участю в Конгресі слов'янських фільольогів, не читав часописів і взагалі переочив свято відкриття. Привіт від Інституту був висланий без мене. Колиж на днях повернув я до Берліна, то прийшли запросини до мене персонально: вислані на мою стару адресу (я вже двічі змінив помешкання з того часу!), вони майже цілий місяць десь блукали, аж поки потрапили до моїх рук. Рідкий се випадок для берлінської почти, але на жаль, стався якраз зі мною!

Дозвольте Ви мені, Високодостойний Отче Ректоре, хоч запізно, скласти на Ваші руки мій сердечний привіт і моє щире побажання для найуспішнішого розвитку новому українському огнищу науки. Дай Боже, щоб воно стало несокрушимою твердинею християнської культури, поза якою нема для нашого народу спасіння, а єсть тільки одна загибель!

Щиро Вас поважаючий

Дмитро Дорошенко.

В сей день, який пам'ятатимуть і в майбутньому довгі, довгі літа, вітаю Високопреосв. Митрополита, о. Ректора, Професорську Колегію і п.п. Студентів з великим Святом.

Бажаю щасливого творчого виявлення своїх сил на славу Академії і честь української нації.

Петро Холодний.

Р. Б. 1929-ого 6 жовтня.

До Ректорату Гр.-кат. Богословської Академії
на руки Його Магніфіценції Отця Ректора Д-ра Йосифа Сліпого
у Львові.

З нагоди святочного відкриття нової величної кріпости наук на нашій рідній землиці — пересилаю іменем Дирекції Академічної Гімназії щирий привіт і сердечні бажання: щоби свіжо відкрита Академія, шляхом старої Могилянської Колегії й Академії, стала на довгі-довгі віки розсадником правдивого знання, огнищем культурного життя не лише нашого духовенства, але через нього й найширших кругів нашого народу й рефлектором, з якого спливали б на всю Україну ясні жмути світла правдивої віри й на ній оперті хрустальні струї чистої криниці наук.

З високим поважанням

Д-р Михайло Сабат.

До
Високопреподобного Ректорату Гр.-кат. Богословської Академії
у Львові.

На святочне відкриття Гр.-кат. Богословської Академії у Львові, на мій превеликий жаль, прибути не можу, тому сею дорогою позволяю собі переслати щирий привіт і побажання.

Хай Богословська Академія у Львові — наслідниця славної Академії Петра Могили — розвиває свою благодійну діяльність на всі простори українських земель, хай розносить славу української науки по цілому світу, хай видає великих борців за віру, правду й волю свого Народу.

Д-р Дмитро Левицький.

Львів, дня 6 жовтня 1929 р.

Париж, 7. X. 1929.

Високоповажаний Отче Ректоре!

Повідомлення про відкриття Богословської Академії, присланням якого Ви зробили мені честь, одержав я, на жаль, тільки сьогодні ранком, тобто якраз день після свята. Тим самим не міг я й післати в час привіт на свято.

В організацію Академії Ви, Високоповажаний Отче Ректоре, певно вложили львину частину Своєї праці. З щирої душі бажаю Вам, собі і цілій нашій Нації, щоб Академія ся причинилася до збереження, піддержання й скріплення внутрішніх духових зв'язків нашої Церкви й Нації з духом Заходу, воплоченим у дусі Romae immortalis — єдиної й головної учительки білих народів,, організаторки права, будівниці держав, законодавниці найвищої й найдоступнішої моралі й етики. Quod bonum...!

Юрій Панейко.

ДОДАТОК Ч. 2.

II. Голоси преси з нагоди заснування і святочного відкриття Богословської Академії.[1])

Вся українська й заграничпа преса прийняла відкриття Академії дуже прихильно, уважаючи сей акт хвилиною історичної ваги. Найоб-

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в першім трьохліттю свого існування (1928-31), Львів 1932. Ст. 27-52.

ширніший звіт подав секретар Академії о. Петро Хомин в "Богословії" 1930, кн. 1 і 3-4.

Постання гр.-кат. Богословської Академії у Львові — се подія в життю не тільки нашої Церкви, але й цілого народу першорядної ваги. Се одинока сього роду школа на всіх просторах українських земель, одинока не тільки під сучасну пору, але й одинока від часу славної колись Могилянської Академії в Київі. Вона й повинна стати наслідницею і переємницею того доброго імени й тієї слави, якою втішалася колись Київська Академія серед своїх і чужих, та має продовжувати започатковану нею давню світлу традицію нашої богословської науки, опертої в своїх початках на католицьких основах. Своєю працею, науковою й виховною, буде вона збогачувати рідну культуру новими цінностями та підсилюватиме благородні змагання цілої нації до можливо як найскорішого здійснення її найвищого ідеалу тут на землі.

Високопреосвящений Митрополит, реалізуючи отсей черговий великий почин, вибрав догідну пору для оснування Академії. Саме тепер ідуть у цілій католицькій Церкві сильні змагання піднести богословську науку. Основуються нові католицькі університети, поширюються старі, постають нобі бібліотеки, наукові товариства й ін. Все те вказує, що богословські науки, які колись цвіли таким буйним життям, вертають до давніх своїх світлих традицій, щоби спинити в народах розклад і декаденцію. І в нашому народі — після невдалих зривів до високого лету й після тих страшних ударів, які в останніх літах упали на нас — постають змагання обновити національне життя на всіх ділянках його творчого виявлення. Ще сильніше оживає давня туга створити свої високі школи, щоби тисячам молоді дати змогу добувати без перепон науку, щоби створити варстат праці для наших наукових сил і щоби, вкінці, завершити та заокруглити наші культурні й наукові досягнення в останніх десятиліттях національного життя. Та створити нині високу школу з усіми потрібними факультетами ми не можемо і, до деякої міри, не сміємо. Для заспокоєння тієї туги народу в час найважчого лихоліття приходить у поміч Церква, та повсякчасна творча сила народу, зо своїм світлим чином — Богословською Академією, маючи при тому не тільки власну, ближчу ціль, але й дальшу ціль всенароднього значення. Звідси той радісний відгомін, який відкриття Академії викликало серед українського громадянства тут у краю, а головно серед нашої політичної еміграції, розкиненої по цілій Европі, яка — відірвана від рідного краю і стоячи в більше безпосередніх психічних відношеннях до нашої недавньої, молодої державности, яку й репрезентує — зареаґувала на факт відкриття Академії, стихійно добачуючи в ньому задаток не тільки великого культурного, але й державницького значення.

Належить також — і то з радістю — піднести, що вагу Академії зрозуміла й оцінила назагал краще еміграція наддніпрянська, дарма, що у своїй більшости православна, але також серед наших православних братів у польській республіці стрінулася Академія з радістю і прихильністю.

На свято відкриття Академії, що відбулася дуже торжественно і в якому взяли участь крім її Основника, Впреосв. Митрополита, оба наші львівські Владики, Митрополича Капітула, оо. професори Академії з ректором на чолі й багато представників наукових, культурних, політичних і економічних установ, наспіло багато письмових привітів, які для увіковічнення тієї світлої хвилини ось тут поміщуємо. Також подаємо голоси преси, нашої й чужинної, що відгукнулися на те свято, подаючи довші або коротші його описи.

Першу вістку про свято подало львівське "Діло" (ч. 224, з 9 жовтня 1929), що в рублиці "З церковного життя" помістило такий опис свята:

В неділю, 6 жовтня с.р. відбулося у Львові в забудуваннях греко-католицької Духовної Семінарії при вул. Коперника 36. святочне відкриття Греко-католицької Богословської Академії. Свято почалося торжественною Службою Божою, яку відправив о. єпископ Будка в церкві Духовної Семінарії. О год. 12. в полудне зібралися в авлі Духовної Семінарії о. Митрополит Андрій, о. єпископ Будка, о. єпископ Бучко, греко-католицька Митрополича Капітула, професори Академії з.о. ректором Д-ром Сліпим на чолі, студенти Академії та численні гості, щоби відбути святочний акт відкриття Академії.

Хор студентів Академії відспівав Лаврівського "Услиши, Господи, глас мой", по чім виголосив обширний реферат о. ректор Д-р Йосиф Сліпий на тему "Значіння й устрій Богословської Академії у Львові". Змісту сього незвичайно річевого реферату наслідком недостачі місця передати не можемо. Зазначимо тільки, що завдання Академії поставлені в ньому дуже гідно та доцільно. З черги слідувала хорова продукція студентів Академії, що відспівали Дм. Бортнянського "Господи, кто обитает". О. Хомин відчитав привіти, що наспіли до ректорату з нагоди відкриття Академії. З них нотуємо слідуючі: від о. єпископа-помічника Лакоти з Перемишля, від греко-католицької Купітули в Станиславові, від професорів Богословського Ліцею з Перемишля, від Українського Національно-Демократичного Об'єднання і від його голови д-ра Д. Левицького зі Львова, від б. гетьмана Скоропадського з Берліна, від Наукового Т-ва ім. Шевченка зі Львова, від "Рідної Школи", від артиста проф. Петро Холодного, від т-ва греко-катол. свяще-

ників "Єдність" у Львові, від т-ва українських греко-католицьких катихитів, від редакції "Записок ЧСВВ" і багато інших.

Після відчитання привітів промовив о. Митрополит Кир Андрій. У своєму слові спинився над богословськими студіями як наукою, і над великими та відповідальними перед історією завданнями Богословської Академії для греко-католицької (уніятської) науки. Закінчив своє слово відчитанням телеграми з Ватикану від кардинала Ґаспарі, що передає апостольське благословенство Папи для Академії та її праці. На сьому й закінчено се свято відкриття одинокої нині на українських землях Богословської Академії.

Також львівський "Новий Час" з дня 21. X. 1929, ч. 117, подав під заг. "Святочне відкриття Гр.-кат. Богословської Академії у Львові" довший і основніший опис свята, подаючи при тому велику вагу тієї високої установи для української богословської науки. Стаття, підписана криптонімною буквою X., ось як описує цілу врочистість:

В неділю, дня 6-го жовтня с. р., відбулося святочне відкриття нової української наукової станиці, а заразом найвищої богословської школи на всіх землях — Богословської Академії у Львові. Богословська Академія існує вже цілий рік. За той короткий час вона перебороля усі початкові труднощі й перепони, закріпила й поглибила свою організацію та, згуртувавши наші найкращі богословські сили, вспіла вже витворити правдиво наукову атмосферу й розбудити науковий інтерес серед членів професорської колегії і слухачів, і можна сміло сказати, що вона під сим оглядом вийшла вже зі сфери непевности чи проблематичности, а стануля на твердий шлях розвитку, який певно заведе її у світле майбутнє та рознесе славу української католицької богословської науки широко по світі. З правного боку забезпечене її існування грамотою Митрополичого Ординаріяту у Львові з 22 лютня 1928.

Апостольський Престол, що прихильно поставився до її основання, певно також не буде довго отягатися з її затвердженням, що вже й почасти зробив, приславши на відкриття свій привіт і благословення.

Тому що організація Академії поставлена на зразок модерних заграничних богословських високих шкіл, то й дістане вона — з хвилиною затвердження через Апостольський Престол — право надавати своїм абсольвентам докторські дипломи та стане тим самим науковою централею для всіх наших гр.-кат. епархій. З тої причини повинна вона стати вже тепер предметом журі й належної опіки з боку всіх наших єпископів, що повинні за всяку ціну забезпечити свою високу школу матеріяльно і вивінувати її в усі засоби наукової праці та збудувати правдивий храм науки, звідки виходили б не тільки святі, але й учені священики.

Свято відкриття складалося з двох частин: торжественної архиєрейської Служби Божої, котру відправив у заступстві Митрополита при сослуженню оо. професорів і численної асисти єп. Н. Будка, та академії, що відбулася в гарно прибраній авлі Дух. Семінарії. За почесним президіяльним столом засів Митрополит на прегарнім троні, маючи по обох своїх боках: єп. Будку і єп.-номіната Бучка. Крім них, явилися члени Митр. Капітули, колегія оо. професорів і студенти Академії, львівське духовенство й багато світських гостей — представників наукових і культурних установ.

Свято розпочав хор студентів Академії відспіванням псальми "Услиши, Господи, глас мой", після чого ректор Академії, о. д-р Йос. Сліпий, виголосив реферат п. з. "Значення й устрій Богословської Академії". В тому рефераті подав найважніші точки статуту Академії, відтак начеркнув дальші завдання, які її ждуть на полі наукового досліду, усіх богословських дисциплін, головно ж тих, що тісно зв'язані зі Східньою Церквою.

Особливий натиск положив на те, що Академію нашу основує Впрсосв. Митрополит саме в пору, як у цілому світі ідуть великі змагання — зреформувати й двигнути з повоєнного занепаду на вищий рівень університетські студії.

По рефераті слідувала дальша, вокальна точка, псалом "Господи, кто обитает", після якої секретар Академії відчитав низку привітів, які наспіли на свято.

При кінці сказав промову Митрополит, що поставив перед очі присутніх велике й відповідальне завдання Академії, котра насамперед має допомогти нам стати апологетами 300-літнього діла нашого церковного З'єднання, а відтак своїми науковими працями має влегшити так Заходові як і Сходові пізнати нас, що стоїмо на арені, на котру звернені очі всіх, що пильно глядять, які ми — ті східні католики. Схід цікавить те, чи ми справді східні, чи може вже "латинники", які його зрадили, — а Захід, чи ми правдиві католики, чи перейняті духом вселенської Церкви, а при тому чи ми направду східні. На закінчення своєї промови відчитав Митрополит найважніший привіт, бо привіт і благословення для Академії, яке надійшло від Апостольського Престолу, що приявні прийняли довго невгаваючими оплесками.

Закінчено свято відспіванням гимну "Боже великий, єдиний".

"Нива", орган духовенства, помістила в 10 числі за 1929 рік опис свята:

> В неділю, дня 6 жовтня с. р. відбулося святочне відкриття нової української наукової установи — Гр.-кат. Богословської Академії у Львові. Існує вона вже цілий рік. На протязі того року вона перейшла основний підготовчий і організаційний процес і, поборовши усі початкові труднощі й перепони, згуртувала наші

найкращі богословські сили та вспіла за такий короткий час витворити поважну наукову атмосферу серед професорської колегії й студентів. Постання Богословської Академії у Львові — се річ під сю пору для уніятської Церкви конечна, не тільки з огляду на самий престіж тієї Церкви, що досі за ввесь час існування не мала свого вищого наукового середовища, а мусіла скитатися по чужих заведеннях, але також з огляду на змагання цілого нашого народу під Польщею — створити свої високі школи. Академія піднесе українську гр.-кат. Церкву в очах Заходу і Сходу та стане тим світочем, що присвічуватиме не тільки з'єдиненим, але й нез'єдиненим українцям. Академія має дати новим науковим силам захист і змогу посвятитися виключно науковій богословській праці. Всей спосіб збільшиться наукова продукція й виповниться бодай у части велика прогалина в католицькій богословії на Сході.

Правне її існування забезпечене грамотою Високопреосв. Митрополита з дня 22 лютого 1928 р., а Апостольський Престол, що в засаді прихильно поставився до її оснування, певно також не буде довго зволікати з її затвердженням, що вже й почасти вчинив, прославши на відкриття свій привіт і благословення. Організація Академії поставлена на взір модерних заграничних богословських факультетів і тому вона — з хвилиною затвердження Апостольським Престолом — дістане право надавати своїм абсольвентам докторські дипломи. Отже, вже і з того огляду стане науковою централею для всіх наших гр.-кат. епархій.

Свято відкриття розпочалося торжественною архиєрейською св. Літургією, котру відправив у сослуженню оо. професорів і численної асисти єп. Н. Будка. Після того відбулася академія в святочно прибраній авлі Дух. Семінарії. На академії явився Високопреосв. Митрополит, Преосв. єп. Будка і єп.-номінат Бучко, що творили почесну президію академії, члени Митроп. Капітули, колегія оо. професорів з ректором на чолі, львівське духовенство, студенти Академії й світські гості — представники наукових і культурних установ.

Академію розпочав хор студентів Академії, відспівавши Лаврівського "Услиши, Господи, глас мой", після чого ректор Академії, о. д-р Сліпий, виголосив реферат п. з. "Значення й устрій Богословської Академії". Подавши й об'яснивши найважніші точки статуту Академії, начеркнув ті великі завдання, які її ждуть на полі наукового досліду усіх богословських дисциплін, головно тих, що зв'язані зі Східньою Церквою.

По тім дуже річевім і бадьорім докладі слідувала дальша, вокальна точка — Бортнянського "Господи, кто обитает", а після того секретар Академії відчитав цілу низку привітів, які — хоч запрошення на свято були вислані всього два дні наперед —

наспіли в доволі показнім числі. Привіт прислали: Преосв. Няраді з Крижівців, Преосвящ. єп. Лакота, Єпископська Капітула в Станиславові, професори Богосл. Ліцею в Перемишлі, гетьман Павло Скоропадський з Берліна, Ректорат університету в Бреславі, Кураторія Укр. Наук. Інституту в Берліні, Наук. Товариство ім. Шевченка, Рідна Школа у Львові, Укр. Нац.-Демокр. Об'єднання, Т-во Катехитів, Т-во "Єдність" у Львові, Тов. "Просвіта" в Ужгороді, багато привітів від поодиноких осіб, духовних і світських, між ін. від Вячеслава Липинського, д-ра Бращайка з Ужгороду й багато ін.

При кінці промовив Високопреосв. Митрополит, ставлячи перед очі присутніх ту велику й відповідальну задачу Академії, котра має нам допомогти передусім стати апологетами 300-літнього діла нашого церковного з'єднання. Займаючи центральне місце між Сходом і Заходом, стоїмо немов на арені, на котру звернені очі так Сходу як і Заходу. Православний Схід глядить, які ми — ті "латинники, що їх зрадили", а католицький Захід рад би знати, чи ми правдиві католики та чи перейняті духом Вселенської Церкви. Відповідь одним і другим має дати Академія, котра своїми науковими працями має засвідчити перед світом, що ми справжні католики, хоч і східнього обряду, має влегшити Заходові пізнати Схід, а нас приготовити до місійної праці на Сході.

На закінчення своєї промови відчитав Митрополит найважніший привіт, бо привіт і благословення для Академії, яке надійшло від Апостольського Престолу.

Закінчено свято відспіванням гимну "Боже великий, єдиний".

"Діло" помістило в ч. 230 з 16 жовтня 1929 довшу й основну статтю про причини й потреби постання Академії п. з. "Греко-катол. Богословська Академія у Львові (з нагоди її відкриття)". Криптонімний автор К. Д. пише ось що:

Як вже донесло перед кількома днями "Діло", в неділю, 6 жовтня ц. р. відбулося в мурах гр.-кат. Духовної Семінарії святочне відкриття Греко-католицької Духовної Академії у Львові. Подія се так важна у культурному розвою української нації в Галичині, що заслугує, щоби над нею спинитися та зазнайомити з нею наше громадянство. На наших очах реалізує о. Митрополит — при запопадливій та ревній співпраці о. ректора д-ра Сліпого — діло, якому в історії нашої культури може рівнятися хіба лише заснування Києво-Могилянської Академії в І половині XVII ст.

Постання Греко-католицької Богословської Академії у Львові стоїть у тіснім зв'язку з нашою університетською справою. Коли 1919 р. усунено українські катедри з львівського університету, тоді позбавлено також гр.-кат. Церкву тих прав на богословськім фа-

культеті, які вона досі там мала, себто права до половини професорів сього виділу. Світська академічна молодь — при допомозі українських учених — організує тоді тайний український університет, а для богословської молоді покликує о. Митрополит до життя в мурах Духовної Семінарії тимчасово богословський виділ у надії, що з хвилиною заснування публичного українського університету у Львові ввійде він у склад будучого університету. До 1928 р. існував богословський виділ, не маючи ні свого статуту, ні кріпких матеріяльних основ; з конечности він сповняв лише завдання дієцезального ліцею — себто виховував душпастирів без аспірацій бути розсадником богословської науки.

З одного боку праця в сих невеликих розмірах показала, що існують у нас всі дані створити вищу богословську школу з повним університетським характером, а з другого боку всесторонній культурний розвій нашої нації ставив категоричне домагання створити принайменше для богословських наук інституцію, яка, крім практичної цілі — виховувати душпастирів, стала б розсадником богословських наук та давала б Церкві свіжий нарибок учених богословів. На Львів мусів спасти обов'язок створити сього роду інституцію, коли зважиться, що на цілій земській кулі, на всіх 9 греко-католицьких дієцезій Галичини, Підкарпаття й Америки нема ні одної духовної академічної школи, яка ставила б собі вище намічену ціль. Створення вищої богословської наукової інституції стало конечністю з огляду на завдання, які під теперішню хвилину та в найближчій майбутності ставить собі наша Церква в Галичині, а саме — зреалізувати на українських землях велику ідею церковної єдности, не допустити до того, щоби ся ідея стала на наших землях предметом експериментів різних псевдо-уній, біритуалізмів і т. д., а вкінці, щоби оживити та засадити релігійне життя на територіях духового запустіння, яке оставить по собі більшовизм. Церква, перед якою в майбутності така місія, мусіла подбати про створення наукового богословського осередка в серці наших західніх земель у Львові.

Чи й привернення 2-3 українців-професорів на богословськім виділі Львівського Університету могло б заспокоїти сі потреби тоді, коли всі студії на польських університетах ведуться під кутом інтересів польського римо-католицького Костела, при узгляднению лише інтересів польської науки? Ясно, що ні! Такі потреби міг заспокоїти тільки окремий греко-католицький виділ на Українськім Університеті, бо лише там міг би він мати свободу організації студій. Перед нашими богословами стоїть обов'язок не лише віддатися студіям католицької богословії взагалі, але католицької богословії у приноровленню до релігійного життя українського народу зокрема. Де можна би розвинути студії догма-

тики нез'єдиненого Сходу, а передусім нез'єдиненої України, історії східнього церковного права з узглядненням українських питоменностей, історії Унії, вільної інтерпретації московських та польських істориків, історії українського церковного мистецтва, східньої патристики, святого Письма у слов'янськім тексті або й нашого обряду — як не у власній Богословській Академії? Якщо наші богословські студії не мали заснітитися, а наша Церква не мала датися звести до якогось провінціонального типу, без власної індивідуальности і без завтра — конечним було взятися за се велике діло.

І хто ж міг його зреалізувати, як не теперішній Митрополит нашої Церкви, безперечно історична вже постать в історії нашого культурного життя і половини XX ст. Користаючи з постанов церковного права та конкордату, о. Митрополит при кінці 1927 р. поручив о. ректорові д-рові Сліпому опрацювати статути Академії. Опрацьовані та прийняті професорською колегією дотеперішнього богословського виділу статути потвердив о. Митрополит і 22 лютого 1928 р. оголосив їх в Архиепархіяльних Відомостях, чим сталися вони для дієцезії законом.

Організація Академії оперта на взорах католицьких університетів. На чолі Академії стоїть ректор, іменований Митрополитом на 3 роки, та декан, вибираний професорами на рік — оба з-поміж звичайних професорів Академії. Професорську колегію творять: 12 звичайних і 6 надзвичайних професорів та доценти; всі вони мусять бути габілітовані, лиш у виїмкових випадках може Митрополит, на предложення професорської колегії, іменувати визначні наукові сили звичайними професорами без габілітації. Академія тішиться широкою самоуправою, бо професора навіть Митрополит може усунути лише по переведенім канонічнім процесі. Катедрами є заступлені всі ділянки греко-католицьких богословських наук з узглядненням вивчення релігійного та церковного життя на Україні. При катедрах існують наукові семінарі та просемінарі. Слухачі можуть кінчити свої студії на річних іспитах (5 літ) або по скінченню тих добути ще науковий степень по написанню наукової дисертації та зложенню строгих іспитів (ріґорозів).

Академічний рік 1928/29 був посвячений організації Академії. З подивугідним запалом взялися дотеперішні негабілітовані професори богословського виділу до праці, щоби згідно зі статутом перевести свої габілітації. Деякі з них вже осягнули габілітації, інші є на покінченню. З кінцем академічного року організація поступила вже так далеко наперед, що з початком академічного року 1929/30 можна було приступити до публичного відкриття Академії. Ректором Академії на 3 роки іменував Митрополит її організатора о. д-ра Йосифа Сліпого, звичайного професора догма-

тичної богословії, деканом на сей рік вибрала професорська колегія о. д-ра Спиридона Кархута, звичайного професора церковнослов'янської мови. Нині має Академія 4-ох звичайних професорів та число їх в найближчій будучині подвоїться, бо габілітації кількох професорів вже добігають до кінця. Завдяки печаливій опіці о. Митрополита стягнено до Львова визначні богословські сили з провінції, а навіть з чужих дієцезій, а Академія фінансово стає на щораз кріпших основах. Наукові семінарі дістають своє вивінування, як льокалі, бібліотеки, а богословська молодь здобуває собі з кожним днем зрозуміння для наукової праці.

Перші леди скептицизму та недовір'я у власні сили проломано. На наших очах твориться богословсько-наукова інституція, що своїм значінням переходить вузькі межі львівської дієцезії, стає власністю не лише нашої галицької церковної провінції, але усіх греко-католиків українців. Висловом зрозуміння сеї історичної події в життю українського католицтва були численні привіти від провідних українських інституцій, від духовних та світських діячів, від єпископів: Преосв. Нярадого й Лакоти, а передусім признання та благословення від Апостольської Столиці, яке наспіло в день отворення Академії.

Свято відкриття Академії найшло свій відгомін і в чужинній пресі. М. ін. впливовий римський щоденник "L'Osservatore Romano" приніс в ч. 227 за 28 листопада 1929 докладний опис свята, покладаючи на Академію надії відносно місійної праці на Сході. Подаємо сей опис в італійському оригіналі:

Significativa cerimonia a Leopoli (nostre informazioni). Leopoli 24. — Con la benedizione del Santo Padre mandata da. S. Em. il Cardinale P. Gasparri, Segtetario di Stato, la festa dell'inaugurazione dell'Accademia Teologica grecocattolica in Leopoli è riuscita solennissima.

Il Pontificale per l'occasione è stato celebrato, con tutto lo splendore del rito bizantino, nella chiesa del Seminario dal Vescovo Mons. Budka, in concelebrazione coi Revmi Padri professori ed in presenza di una numerosissima assistenza di chierici che prestavano servizio. Erano anche intervenute molte alte personalità ecclesiastiche e civili.

Dopo la santa Messa e l'invocazione allo Spirito Santo tutti si sono recati all'ampio salone del Seminario splendidamente addobbato per la solenne inaugurazione dell'Accademia. Fra fiori, ghirlande e luci troneggiava la grande immagine di San Josafat assieme a quella del Santo Padre Pio XI. Mons. Andrea Szeptyckyj, Arcivescovo-metropolita, col suo neo-eletto coadiutore Mons. Buczko, Vescovo titolare di Cada, e Mons. Budka avevano preso il posto di onore. Erano presenti: il Capitolo della Cattedrale al completo, il corpo dei Revmi

Professori col decano, dott. Karchut ed il rettore P. dott. Slipyj; erano intervenuti pure rappresentanti degli istituti culturali e scientifici, ecclesiastici e civili, numerose personalità del mondo scientifico, professori e insegnanti. Vi erano pure il grande Seminario (oltre 170 persone) ed il piccolo Seminario (90 alunni) ed altri ospiti ancora.

Secondo il programma della festa, il coro dei giovani seminaristi ha eseguito il canto del "Exaudi Domine" del maestro Lauriwskyj (Лаврівський). Dopo il salmo, il nuovo Rettore prof. dott. Slipyj, tenne un discorso sul tema: Importanza e organizzazione dell'Accademia. Il Rettore Magnifico ha esposto ed esaminato tutti i punti dello Statuto dell'Accademia stessa, la quale si è organizzata sul modo delle altre Università cattoliche d'occidente. Poi ha parlato dello scopo e dello sviluppo delle scienze ecclesiastiche ai giorni nostri, grazie alle cure ed al lavoro instancabile del regnante Pontefice, il gloriosissimo Pio XI: "Non tanto per difendere la nostra fede — ha detto l'oratore — ma anche per indicare la vera luce a quelli che si sono staccati dalla Madre Chiesa". L'Accademia ha quindi un gran lavoro da compiere: Educare i sacerdoti santi, dotti, ed anche far rifiorire lo studio delle scienze ecclesiastiche orientali.

Segue una seconda audizione vocale dei giovani leviti, dopo la quale si da lettura dei numerosissimi telegrammi arrivati: da Mons. Njaradi, Vescovo di Krizevci, da Mons. Lacota, Vescovo titolare e coadiutore di Przemysl, dal Capitolo della cattedrale di Stanislav, dal Rettore dell'Universita di Breslau, dal Direttore dell'Istituto Szewczenki di Leopoli, dalla Società dei sacerdoti catechisti, dalla Società sacerdotale "Unitas" ecc.

In fine prese la parola il Metropolita Mons. Szeptyckyj, Arcivescovo di Leopoli per gli Ucraini: attiro l'attenzione degli intervenuti alla grande importanza della Accademia teologica per lo sviluppo delle scienze ecclesiastiche, per la propagazione della vita cattolica e per l'unione dei fratelli separati. Il grande compito dell'Accademia sarà di dare incremento all'azione unionistica, difendere le vie seguite dalla santa Unione da tre secoli, correggere quello che già è fatto, completare cio che ancora manca, cosi da poter raggiungere al piu presto la desideratissima unione delle Chiese. Allora l'Accademia potrà preparare molti missionari per lavorare nel vicino oriente.

Найпочитніший у цілім світі французький тримісячник "Revue des sciences Philosophiques et Théologiques", виданий Домініканами з Saulchoir, Kain у Бельгії, помістив (том XIX, 1930, ст. 183-4) з нагоди відкриття Академії таку статтю:

Université. — Depuis plusieurs annees, la Rev. sc. ph. th. recense régulièrement la revue Bohoslovia (=Théologie), publiée sous la

direction du Prof. Slipyj par les professeurs de la faculté ukrainienne de théologie de Léopol (Galicie orientale). Cette faculté, et avec elle les études théologiques dans l'Eglise catholique ruthène, viennent d'être définitivement organisées sous le patronage et avec l'appui de Mgr. Szeptyckyj, métropolite de Léopol: une Académie, "Graeco catholica Academia theologica", est constituée afin de "fournir une préparation scientifique adéquate aux candidats à l'état ecclésiastique dans le rite ruthène, et de procurer aux Ukrainiens catholiques les moyens de développer les études théologiques supérieures".

L'Académie comporte comme personnel douze professeurs ordinaires, six professeurs extraodinaires et quelques lecteurs (docteurs passant leur examen d'agrégation). Les études durent cinq ans. Les élèves au nombre 170 vivent en commun dans un Séminaire annexé à l'Académie, le plus grand Séminaire certes de tout l'Orient catholique. Cf. les statuts qui viennent d'être publiés: Graeco-catholica Academia theologica eiusque status et constitutiones (texte ucrainien et latin), par J. Slipyj, Léopol 1930; in—8°, 30 pp.

A la séance inaugurale, en octobre dernier, le recteur J. Slipyj, déjà connu en Occident par ses publications, a montré se que représente une Université dans la tradition catholique, et l'importance que prend la nouvelle création pour le peuple ukrainien. Mgr Szeptyckyj souligna à son tour nette importance au point de vue de l'étude des anciennes traditions orientales et de l'apostolat de tout l'Orient slave.

C'est en ce sens que sont orientées les études: theéologie spèciale des Pères grecs, liturgie orientale, hostoire de l'Union, théologie de l'Orient séparé, art de l'Orient chrétien, etc. On y veut unir, tout en les distinguant, l'influence de la Byzance chrétienne et l'élément propre de l'Ukraine.

De ce centre chrétien ainsi équipé, on peut prévoir la féconditè, puisque déjà annexée á Bohoslovia, paraissait une collection de monographies très prècieuses (De principio spirationis in SS. Trinitate, du Dr. Slipyj; Grammaire philologique du paléoslave, du Dr. Karchut; récemment, une Herméneutique biblique, du P. Laba, et une traduction des oeuvres ascetiques de S. Basile par Mgr. Szeptyckyj). La Nyva, revue spirituelle mensuelle du clergè ukrainien, est désormais sous la direction du Prof. Slipyj et de ses confrères de l'Académie.

В "Houvelle revue théologique" з 1 червня 1930, редагованім бельгійськими Єзуїтами, читаємо знову таку оцінку:

Opuscule *Dr. J. Slipyj, Greko-katolicka bogoslovska Akademija i ii statuti (Graeco-cath. Academia theol. eiusque status et constitutiones). Lviv, 1930, (24X17 cm), 30 p.* de trente pages n'est pas

sans intérêt, car il nous fait connaitre une oeuvre qui pourra exercer une grande influence sur l'avenir de l'Eglise slave du rite grec uni. Il s'agit de la fondation de l'Académie théologique gréco-catholique de Lwow en Galicie (Pologne), la première de faculté de théologie des Ukrainiens (Ruthènes) catholiques du rite gréco-slave. L'institution témoigne de la culture du clergé gréco-catholique ruthène; on y verra surtout la preuve de la hauteur de vue de celui qu'on appelle le "Moise ruthène", le métropolite Mgr. Chepticki. — L'ouvrage s'ouvre par quelques considérations (en ruthène) sur l'importance de la nouvelle faculté pour l'Eglise et pour la nation ruthène; elles sont du premier recteur de l'Académie, le prof. Dr. Slipyj, bien connu par ses études dogmatiques sur des questions controversées. Viennent ensuite les statuts de l'Académie, texte ruthène et traduction latine; l'organisation est celle des autres facultés de théologie catholiques (les cours sont de cinq années), mais avec une attention plus spéciale pour les choses de l'Orient chrétien — Que la nouvelle Académie recoive ici nos voeux de prospérité croissante. — *R. Pate, S. J.*

"Theologische Revue" № 5, 220/1 1930, що правильно подає оцінки найновішої богословської літератури, подає своїм читачам ось таке звідомлення:

Griechisch-katholische Akademie in Lemberg. Nachdem sich die nach dem Kriege von der ukrainischen Bevölkerung in Lemberg gegründete Universität neben der national-polnischen nicht halten konnte, wurde unter dem Protektorat des Metropoliten Andreas Szeptyckyj eine griechisch-katholische theologische Akademie gegründet. Sie setzt sich zum Ziele, der ukrainischen Bevölkerung Geistliche ihres (des ruthenischen) Ritus zu geben. Die theologischen Studien dauern zehn Semester. In den Statuten der Akademie sind 12 ordentliche und 6 ausserordentliche Professoren vorgesehen. Die Promotions- und Habilitationsordnung entspricht etwa der im alten Österreich üblichen. Die Hörerzahl beträgt augenblicklich 170. Naturgemäss kommt der Akademie eine besondere Mission für den katholischen slavischen Orient zu. Sie hat denn auch in den Vorlesungen wie in ihrem sonstigen wissenschaftlichen Programm der Erforschung der alten und gegenwärtigen Kirche des Orients einen breiten Raum gewährt. Sie ist auch schon mit namhaften wissenschaftlichen Arbeiten an die Offentlichkeit getreten. So übernimmt sie die Herausgabe der 1923 von Prof. Dr. Slipyj (dem Organizator und derzeitigen Rektor der Akademie) gegründeten Zeitschrift *Bohoslovia,* deren teils in lateinischer teils in ruthenischer Sprache erscheinenden Artikle sowohl für die historische wie für die systematische Theologie bedeuten, insbesondere aber für die Kenntnis der

orientalischen Theologie unentbehrlich sind. Ein weiteres wissenschatliches Organ der Akademie ist die Serie *Opera theologicae Societatis Ucrainorum,* von der bisher sieben Nummern vorliegen.

Французький щоденник "La Croix" з 12. VI. 1930 ч. 14504 приніс довшу статтю про значення львівської Богословської Академії.

L'Académie de théologie des gréco-catholiques de Léopol. A Léopol (Lwow, en Galicie orientale, Pologne), le Séminaire archidiocésain gréco-catholique (ou de rite ruthène) a été transformé en haute Ecole de théologie. A vrai dire, les traditions de ce Séminaire furent toujours universitaires, mais avec le temps et les difficultés de defférents ordres, grandissant toujours, Mgr. le métropolite Szeptyckyj, ainsi que le corps des directeurs et professeurs ont jugé qu'il valait infiniment mieux concentrer tout le travail de la préparation du jeune clergé ukrainien de Galicie, autour d'un seul foyer, que de maintenir l'ancien système, jadis en vigueur, en Autriche, qui faisait des Séminaires de simples internats ecclésiastiques, et livrait toute la charge de l'enseignement à des Facultés de l'Etat.

A plus d'un titre, l'ouverture de la haute Ecole ou, comme l'on dit là-bas, de l'Académie ukrainienne gréco-catholique de théologie, mérite d'éveiller l'attention des catholiques d'Occident.

D'abord, il est infiniment utile que les Ukrainiens de Pologne, qui ne possédent jusqu'à présent, aucune haute Ecole qui leur soit propre, puissent débuter dans cette voie, sous les auspices de l'Eglise. Cela est de la plus ancienne, et de la meilleure des traditions, et la comprendra et l'appréciera à son juste titre quiconque connait les travaux des PP. Denifle ou Mandonnet sur la part prépondérante de l'Eglise dans la création des vieilles Universités d'Occident et sur le rôle que la "Pagina Sacra" d'autrefois, la théologie, y a joué pour le plus grand bien de la formation intellectuelle et morale de la chrétienté et voire même de notre monde moderne. En ce qui regarde les Ukrainiens, cela est d'autant plus un fait réjouissant et nécessaire, qu'ils sont ailleurs, au delà de la frontière polonaise, l'objet à la fois des brutalités et des avances des bolchevistes qui, tout en voulant se créer des justes aspirations nationales de ceux-ci un instrument de propagande politique, hostile au christianisme, en général, et à l'Eglise catholique, en particulier, multiplient, cependant, les fondations artistiques, littéraires et scientifiques qui, à Kiev, ou ailleurs, en Ukraine soviétique, doivent, selon leurs désirs, leur assurer, semblerait-il, le monopole de la renaissance nationale ukrainienne.

L'Eglise catholique qui, par l'Union religieuse, a sauvegardé jusqu'ici l'âme nationale ukrainienne, n'oublie pas de montrer ainsi, par l'organe autorisé de ses représentants nés, qu'elle songe également

aujourd'hui à coopérer efficacement au relèvement de cette nation et à tous ses besoins.

Mais la création de l'Académie de théologie gréco-catholique (c'est le nom un peu étrange, pour nous, que l'on donne là-bas aux catholiques de rite ruthène) comporte encore une autre signification. Elle rentre dans le réseau, toujours plus serré et toujours plus universellement répandu sur le monde, des Facultés libres catholiques. Depuis que S. G. Mgr Baudrillart leur a consacré un livre, leur nombre a immensément grandi. Non seulement la France et la Belgique, ou leur institution est née, mais la Hollande, la Pologne, l'Italie, la Chine, le Japon, etc., en sont maintenant dotés. Cela marque une vigoureuse reprise de la vie intellectuelle et de l'activité scientifique dans l'Eglise: cela signifie aussi sa volonté de juger librement de tout le mouvement intellectuel laique de notre temps.

Il est souverainement heureux que l'Union ruthéne, cette portion sinon la plus ancienne, du moins la plus nombreuse des chrétientés catholiques orientales et le symbole vivant de l'action bienfaisante de l'Eglise chez les Slaves, ait été en mesure d'embolter si rapidement le pas aux côtés d'autres régions catholiques et qu'elle ait pu offrir à ses enfants, si souvent martyrisés et abaissés, une institution de si haute portée. Assurément, cette race ardente et bien douée, que sont les Ukrainiens, saura mettre á profit le nouveau champ d'action qui lui est offert. Déjà, l'activité scientifique augmente rapidement dans le jeune clergé ukrainien et la Société scientifique d'études théologiques, qui a pris siège auprès de l'Académie et qui unit les professeurs de celle-ci à d'autres savants catholiques ruthénes, montre bien, par le nombre et la valeur de ses publications, ce que l'on peut attendre de prêtres distingués, tels que les PP. Slipyj, recteur de l'Académie, connu par ses nombreux travaux publiés soit en latin, soit en ukrainien, soit en allemand; Myszkowskyj, Haluszczynskyj; Laba, qui autrefois fut à Fribourg; Kharchut, philologue slavisant renommé; Sampara et autres. C'est assez dire que S. Em. Mgr le métropolite André Szeptyckyj, que nous avons, il y a cinq ans, entendu chanter le *Credo* grec à Notre-Dame de Paris, pour le jubilé du Concile de Nicée, et dont personne n'ignore l'action profonde et si apostoliquement avisée dans tout ce qui touche d'éclosion moderne de l'action unioniste dans l'Orient slave, n'a pas craint de faire paraitre dans les collections de cette Société sa magistrale traduction des oeuvres ascétiques de saint Basile. La Societe publie d'ailleurs également une revue trimestriele de théologie, la *Bohoslovia* sous la direction du P. Slipyj, revue qui par sa tenue et la valeur de ses études, publiées en diverses lanques, soutient magnifiquement la comparaison avec des revues similaires de l'Occident. On y découvre, quelquefois, aussi, en français ou en

ukrainien, la prose toujours intéressante du R. P. Schryvers, le Rédemptoriste belge de rite oriental, fixé en Galice en qualité de vice-provincial de cette branche des plus intéressante des Fils de Saint-Alphonse et dont l'éloge, comme auteur ascêtique, n'est plus à faire.

Un bref article ne peut pas tout énumérer. Il ne peut être, hélas, qu'une esquisse dont le seul but est de donner un gout de "revenez-y". C'est pourquoi, hâtons-nous de dire l'essentiel.

Le principal intérêt de la haute Ecole ecclésiastique ruthène de Léopol nous semble être sans amoindrir ou diminuer le moins du monde la valeur suffisemment importante des considérations exposées plus haut, celui en somme de nous offrir un premier noyau d'une Faculté catholique orientale, menée spontanément par des catholiques orientaux et précisément à Léopol.

Celui qui, il y a quelque temps encore, se serait figuré qu'en pénétrant au Séminaire ruthène de Léopol, il y trouverait les traces authentiques de l'enseignement d'une théologie tirée des Pères grecs, par exemple, se serait cruellement trompé. Si, ayant vu les grands centres scientifiques de la pensée religieuse chez les catholiques d'Occident, Paris, Louvain ou Fribourg, et si, y ayant pris joyeusement sa part à la restitution de la place qui lui est due â l'immortelle scolastique de saint Thomas d'Aquin, il se serait imaginé qu'en venant chez les byzantino-ruthènes catholiques de Galicie il y trouverait, avec saint Thomas, quelque chose d'analogue de fait pour la pensée patristique de l'Orient catholique, il aurait été amplement déçu. Les manuels, devenus archiclassiques dans les maisons d'education ecclésiastique d'Allemagne, par exemple, y régnaient en maitres. C'est que le Séminaire devait se conformer au régime en vigueur à la Faculté officielle de Léopol et que les Facultés de ce genre ne se donnaient pas une peine par trop grande. Evidemment, qu'avec ce système, le clergé ukrainien grandissait dans un étrange amalgame d'observances orientales et de mécanisation mnémotechnique, empruntée aux manuels occidentaux, sans jamais pouvoir sortir librement d'entre les murailles matérielles qui l'enserraient de part et d'autre. Ce qu'il y avait de vital des deux côtéx lui demeurait comme interdit.

Le mal si peu conforme aux grands principes de l'Eglise catholique qui élève, amplifie, illumine, attire et parachève tout germe bon et précieux, fut rapidement aperçu par l'attentif regard du métropolite. Mgr Szeptyckyj. Il décida donc d'élever tout d'abord un jeune clergé qui aurait puisé les sèves les plus nourricières aux Facultés catholiques de l'Occident — un peu à chacune d'elles, — afin de commencer, avec son aide, la restauration, par son fond de plus intime, de la pensée catholique orientale, étant pour cela en harmonie

avec les grandes directives pontificales sur la restauration similaire des études théologiques en Occident. Ainsi, son initiative prenait source aux mêmes besoins et aux mêmes idées inspiratrices qui présidèrent à la création de l'Institut pontifical oriental et ă tout le mouvement contemporain occidental en faveur de la connaissance de l'Orient.

L'heure des réalisations étant venue, et l'institution de l'Académie en question, la marque peut être mieux qu'autre chose, il nous plait singulièrement de voir et de pouvoir déclarer que, désormais, à Léopol, la liturgie orientale catholique cessera d'être une simple formule; que l'histoire ecclésiastique et l'art religieux de l'Orient y trouveront place dans la formation du jeune clergé; que la mystique catholique orientale y sera étudiée pour le plus grand profit et la plus grande diffusion de la pratique des conseils évangéliques dans le sein de cette nation naturellement pieuse et aux vocations riches et variées qui, jusqu'à présent, du moins, avaient de la difficulté à être comprises et fixées; que l'Orient séparé n'y serait pas oublié; que le zèle apostolique y croitra, donc, en proportion des fondements intellectuels qui le viendront favoriser; qu'enfin, une synthése de la pensée des Pères grecs, et de celle des Docteurs latins, s'y essayera por l'illumination de tous les coeurs et de toutes les intelligences slaves, ces Slaves que les précisions par trop sèches et trop rigoureuses quelquefois, dans leurs façons de s'exprimer, de telle ou telle école d'Occident, fatiguent sans éclairer.

C'est donc une grande oeuvre catholique qui est heureusement née, à Léopol. Et il est heureux qu'elle soit née justement ici ou tant d'influences viennent se croiser et, quelquefois, se heurter, depuis des siècles, et ou, auprès de sa cathédrale Saint-Georges, vit et travaille un des maitres de l'Action catholique contemporaine, comprise dans son sens le plus sublime et le plus profond, Mgr Szeptyckyj.

Saint Thomas et saint Jean Damascène! Ces deux portraits qui ornèrent la salle, ou se fit l'inauguration de la nouvelle année scolaire, ces deux noms que le recteur, le R. P. Slipyj aime à associer dans son recueil d'études, *Voies de renouvellement,* et que le *Bohoslovia* porte à son frontispice, nous garantissent, tout en symbolisant très exactement la portée et l'idée maitresse de la nouvelle Académie, que, désormais, ce ne seront plus de sèches nomenclatures que le visiteur trouvera au Séminaire de Léopol, nomenclatures exactement pareilles à celles qu'il aurait pu trouver ailleurs, sur son long parcours, dans maint établissement pas trés florissant. Le programme des cinq années d'études théologiques, la valeur personnelle des professeurs, leurs cours qui s'impriment déjà, tout cela nous garantit que, dans ce trés proche Orient catholique ruthène,

les grandes pulsations contemporaines de l'Eglise universelle, qui cherche à donner toujours plus de vie fraiche et limpide á ses enfants, se font parfaitement bien sentir, au même titre et à la même heure que chez nous.

D'ailleurs, si même nous n'avions pas les programmes de l'Académie, les publications de ses professeurs, les réglements du Séminaire qui lui est adjoint; si nous n'avions pas pu juger par le dedans, en approchant les hommes et les institutions, le milieu enfin, assez pour le deviner ou le connaitre assez aussi, pour saisir le sens des belles cérémonies qu'il nous y fut donné de voir; il nous suffirait, ainsi qu'à des hôtes plus hâtifs, de visiter la maison ou se concentre le Séminaire, l'Académie, la Société d'études théologiques et mainte autre création, pour porter un jugement de plus élogieux sur ce que nous décrivons. Il nous suffirait de prier dans la vieille église du Séminaire, remise à neuf et décorée de peintures qui s'harmonisent si bien avec ce vieux barocco-oriental du XVIII-e siècle, qu'on lui remarque et qui lui donne un cachet de violette quelque peu desséchée. Il nous suffirait de nous arrêter, enfin, longuement dans la chapelle du Séminaire, spécialement réservée aux jeunes lévites, ou l'art chrétien moderne de l'Orient est venu prouver éloquemment que l'Eglise catholique continue à être pour les Ruthènes ce qu'elle fut de tous temps à d'autres peuples, la mère et la protectrice de toute réelle beauté: *Mater pulchrae dilectionis*, pourrait-on dire en lui appliquant l'hommage qui convient à son type, Marie. C'est un hommage, dont la délicate et mystérieuse portée pleine, d'ample signification est spécialement faite, il nous semble, pour charmer d'un charme virginal les âmes de l'Orient. Vraiment, toutes ces choses que nous avons vues à Léopol, chez les Ruthènes catholiques, sont belles et bonnes.

Et ajoutons tout de suite que, pour ce qui est de la grande église du Séminaire ruthène, elle marque déjà le rayonnement extérieur de la nouvelle Académie. Tous les dimanches, à 11 h ½, une messe avec instruction appropriée, une "divine liturgie", y réunit l'élite de la jeunesse universitaire laique de langue ukrainienne et de rite ruthène. Ces centaines de jeunes gens, on ne peut certainement pas les aborder, surtout aujourd'hui, sans préparation intellectuelle fraiche et spéciale. Ils risquent de se perdre dans les brumes de cet intellectualisme de lEurope orientale que les nouveaux rayons de la pensée chrétienne n'arrivent presque pas â percer, Mais á l'Aca démie ses professeurs sont là. Ils peuvent leur parler le langage qu'il faut, et déjà nombre d'entre eux vinrent se presser avidement à la première des "liturgies" universitaires ruthènes. C'est un premier et fécond rayonnement extrérieur de la nouvelle haute

École ecclésiastique qui, au jour de son inauguration, fut bénite par le Saint-Père.

Також французький місячник "Unité des Églises" — Paris ч. 47. Річник IX помістив обширну статтю про Академію, подаючи при цьому багато світлин.

L'Académie de théologie des gréco-catholiques de Lwow. A Léopol (Lwow), en Galicie orientale (Pologne), le Séminaire archidiocésain gréco-catholique a été transformé en Haute Ecole de théologie. A vrai dire, les traditions de ce Séminaire furent toujours universitaires, mais, avec le temps et la multiplication des difficultés de tout ordre, Mgr le métropolite Szeptyckyj et le corps des directeurs et professeurs ont jugé qu'il valait infiniment mieux concentrer l'oeuvre de formation du jeune clergé ukrainien autour d'un seul foyer, que de maintenir le système jadis en vigueur en Autriche, qui réduisait l Séminaires à n'être que des pensions ecclésiastiques et abandonnait l'enseignement â des Facultés de l'Etat.

Pourquoi cette Académie? A plus d'un titre, l'ouverture de la Haute Ecole ou, comme dit là-bas, de l'Académie ukrainienne gréco-catholique de théologie, mérite d'éveiller l'attention des catholiques d'Occident. D'abord, il est infiniment utile que les Ukrainiens de Pologne, qui ne possèdent jusqu'à présent aucune Haute Ecole qui leur soit propre, puissent débuter dans cette voie sous les auspices de l'Eglise.[1]) Cela est de la plus ancienne et de la meilleure tradition, et la comprendra et l'appréciera selon son importance quiconque connait les travaux des PP. Denifle ou Mandonnet sur la part prépondérante de l'Eglise dans la création des vieilles Universités d'Occident et le rôle que la *Pagina Sacra* d'autrefois, la théologie, y a joué pour le plus grand bien de la formation intellectuelle et morale de la chrétienté, voire de notre monde moderne. En ce qui regarde les Ukrainiens, cela est d'autant plus un fait heureux et nécessaire, qu'ils sont ailleurs, au delà de la frontière polonaise, l'objet à la fois des brutalités et des avances des bolcheviks. Les Soviets ont voulu tabler aussi sur les justes aspirations nationales des Ukrainiens astreints à leur régime et en faire un instrument de propagande politique, hostile au christianisme en général et à l'Eglise catholique en particulier. Ils multiplient les fondations artistiques, littéraires et scientifiques qui, à Kiev ou ailleurs en Ukraine soviétique, accaparent, sans y réussir, le monopole de la renaissance nationale ukrainienne. L'Eglise catholique, qui, par l'union religieuse, a sauvegardé jusqu'ici l'âme nationale ukrainienne,

[1]) Les Ukrainiens catholiques disposent, a part Lwow, de deux Séminarein Pologne à savoir Peremysl et Stanislawiw; de deux autres en Tchécoslovaquie, Ushorod et Prjasiv, et d'un Séminaire en Yougoslavie à Krijevci.

n'oublie pas de montrer ainsi, par l'organe autorisé de ses représentants-nés, qu'elle songe également aujord'hui à coopèrer efficacement au relèvement de cette nation et à tous ses besoins.

Mais la création de l'Académie de théologie gréco-catholique (c'est le nom, peu étrange pour nous, que l'on donne là-bas aux catholiques de rite ruthène) porte encore une autre signification. Elle rentre dans le réseau, toujours plus serré et toujours plus universellement répandu, des Facultés libres catholiques. Depuis que S. G. Mgr Baudrillart leur a consacré un livre, leur nombre a grandi immensément. Non seulement la France et la Belgique, ou leur institution prit essor, mai la Hollande, la Pologne, l'Italie, la Chine, le Japon, etc., en sont maintenant dotés. Cela marque une vigoureuse reprise de la vie intellectuelle et de l'activité scientifique dans l'Eglise; cela indique de même sa volonté de juger librement le mouvement intellectuel laique de notre temps.

Maitres d'élite; productions scientifiques de premiere valeur. Il est souverainement heureux que l'Union ruthène, cette portion, sinon la plus ancienne, du moins la plus nombreuse des chrétientés catholiques orientales et le symbole vivant de l'action bienfaisante de l'Eglise chez les Slaves, ait été en mesure d'emboiter si rapidenment le pas aux côtés d'autres régions catholiques et qu'elle ait pu offrir à ses enfants, si souvent martyrisés et opprimés, un établissement d'une telle envergure. Assurément, cette race ukrainienne ardente et bien douée saura cultiver le nouveau champ d'action qui s'ouvre devant elle. Déjà l'activité scientifique augmente rapidement dans le jeune clergé ukrainien, et la *Société scientifique d'Etudes théologiques*, qui a pris siège auprès de l'Académie et qui unit les professeurs de celle-ci á d'autres savants catholiques ukrainiens, montre bien par le nomre et la valeur de ses publications ce que l'on peut attendre des prêtres distingués tels que les PP. Slipyj, recteur de l'Académie, connu par ses nombreux travaux en allemand; Myszkovskyj, Haluszczynskyj, Karchut, philologue slavisant renommé; Laba, qui autrefois fut à Fribourg, et d'autres. C'est assez dire que S. Exc. Mgr le métropolite André Szeptyckyj, que nous avont, il y a quatre ans, entendu chanter le *Credo* grec à Notre-Dame de Paris pour le jubilé du Concile de Nicée et dont personne n'ignore l'action profonde, si apotsoliquement avisé dans tout ce qui touche le développement moderne de l'action unioniste dans l'Orient slave, n'a pas craint de faire paraitre dans les collections de cette Société sa magistrale traduction des Oeuvres ascétiques de saint Basile. La Société, d'ailleurs, publie également une revue trimestrielle, Bohoslovia (Théologie), sous la direction du P. Slipyj. Par la tenue et la valeur de ses études, publiées en diverses langues, elle soutient magnifiquement la comparaison avec les revues similaires de l'Oc-

cident. On y découvre quelquefois aussi, en français ou en ukrainien, la prose toujours intéressante du R. P. Schryvers, le Rédemptoriste belge de rite oriental, fixé en Galicie en qualité de viceprovincial de cette branche des plus interessantes des fils de saint Alphonse. Son éloge comme auteur ascétique n'est plus à faire.

Un bref article ne peut pas tout énumérer. Il ne peut être, hélas! qu'une esquisse dont le seul but est de donner un gout de "revenez'y". C'est pourquoi, hâtons-nous de dire l'essentiel.

Le principal intérêt de la Haute Ecole ecclésiastique ukrainienne de Lwow nous semble être, sans rien ôter de leur poids aux considérations exposées plus haut, celui de nous offrir, en somme, un premier noyau d'une Faculté catholique orientale indépendante, créée et dirigée á Lwow par des Orientaux catholiques.

Berceau d'une Université catholique orientale. Celui qui, il y a quelque temps encore, se serait figuré qu'en pénétrant au Séminaire ukrainien de Léopol il y trouverait les traces authentiques de l'enseignement d'une théologie tirée des Pères grecs se serait cruellement trompé. Si, ayant vu les grands centres de la pensée catholique en Occident, Paris, Louvain, Fribourg, et si, ayant pris allégrement sa part dans le renouveau qui fait fleurir l'immortelle scolastique de saint Thomas d'Aquin, il s'était imaginé qu'en venant chez les byzantino-ukrainiens de Galicie, il y trouverait, avec saint Thomas, une exploitation critique et brillante des trésors partistiques de l'Orient catholique, il aurait été amplement déçu. Les mêmes manuels, devenus archiclassiques dans le maisons d'éducation ecclésiastiques d'Allemagne ou d'ailleurs, y régnaient en maitres. C'est que le Séminaire devait se conformer au programme imposé à la Faculté officielle de Lwow et que les Facultés de ce genre ne se donnaient pas une peine par trop infinie. Evidemment, ainsi façonné, le clergé ukrainien grandissait dans un étrange amalgame d'observances orientales et de mécanisation mnémotechnique. Il empruntait à l'Occident ses manuels, sans jamais sortir librement d'entre les murailles matérielles qui l'enserraient de part et d'autre. Ce qu'il y avait de vital de deux côtés lui demeurait comme interdit.

Le mal, si peu conforme aux principes de l'Eglise catholique qui élève, amplifie, illumine, attire et parachève tout germe bon et précieux, fut rapidement aperçu par l'attentif regard du métropolite Mgr Szeptyckyi. Il décida donc d'éduquer tout d'abord un jeune clergé, qui aurait puisé les séves les plus nourricières aux Facultés catholiques d'Occident, un peu à toutes, afin de commencer avec ce premier concours *la restauration par son fonds le plus intime de la pensée catholique orientale en harmonie avec les grandes directives pontificales sur la restauration similaire des études théologiques en Occident.* Ainsi, son initiative jaillissait des mêmes besoins des mêmes

inspirations que celles que provoquèrent la création de l'Institut pontifical oriental et le mouvement contemporain occidental en faveur de la connaissance de l'Orient.

L'heure des réalisations étant venue (et l'institution de l'Académie en question le marque peut-être mieux que tout le reste), il nous plait singulièrement de voir et de pouvoir déclarer *que désormais, á Lwow, le liturgie orientale catholique cessera d'etre une simple formule; que l'histoire eccésiastique et l'art religieuex de l'Orient y trouveront place dans la formation du jeune clergé; que la mystique catholique orientale y sera étudiée pour le plus grand profit et la plus grande diffusion de la pratique des conseils évangéliques dans le sein de cette nation naturellement pieuse et aux vocations riches et variées,* qui, jusqu'á présent du moins, étaient difficilement compris et fixés; que l'Orient séparé n'y serait pas oublié; que le zèle apostolique y croitra donc en proportion des fondements intellectuels qui le viendront favoriser; qu'enfin *une synthèse de la pensée des Peres grecs et de celle des Docteurs latins y sera tentée* pour l'illumination de tous les coeurs et toutes les intelligences slaves que les précisions trop rigoureuses dans leurs façons de s'exprimer de telle ou telle école d'Occident fatiguent sans éclairer.

C'est donc une grande oeuvre catholique qui est heureusement née á Lwow. Et il est heureux qu'elle soit née justement ici ou tant d'influences viennent se croiser et quelquefois se heurter depuis des siècles et ou, auprès de la cathédrale Saint-Georges, vit et travaille un des maitres de l'action catholique contemporaire prise dans son sens le plus sublime et le plus profond, Mgr Szeptyckyj.

Saint Thomas et saint Jean Damascène! Ces deux portraits qui ornaient la salle ou se fit l'inauguration de la nouvelle année scolaire, ces deux noms que le recteur, le R. P. Slipyj, aime à associer dans son recueil d'études *Voies de renouvellement,* et que la *Bohoslovia* porte sur son frontispice, nous garantissent, tout en symbolisant très exactement la portée et l'idée maitresse de la nouvelle Académie, que, désormais, ce ne seront plus de sèches nomenclatures que le visiteur trouvera au Séminaire de Lwow exactement pareilles à celles qu'il aurait pu rencontrer sur son long parcours dans maint établissement. Le programme des cinq années d'études théologiques, la valeur personnelle des professeurs, les cours qui s'impriment déjà, tout cela nous garantit que dans ce très proche Orient catholique ukrainien les grandes pulsations contemporaines de l'Eglise universelle, qui cherche à donner toujours plus de vie fraiche et limpide à ses enfants, se font parfaitement bien sentir, au même titre et à la même heure que chez nous.

D'ailleurs, même si nous n'avions pas les programmes, les publications, les règlements et le compte rendu de la presse *Dilo* ou *Nyva*

que nous avons sous es yeux, toutes choses que nous avons pu observer librement de par nous-même durant un séjour qui révèle sans cesse d'autres découvertes à retenir; même si nous n'avions pas pu juger par le dedans, en approchant les hommes et les institutions, le milieu enfin, ni l'analyser assez pour l'exposer — et combien de choses est-il possible de dire dans un article de revue? — assez aussi pour saisir le sens des belles cérémonies quil nous fut donné de voir cet automne, cérémonies pleines de promesses, paroles pleines de sens exquis, il nous suffirait, ainsi qu'à des hôtes hâtifs, de visiter la maison ou se concentre le *Séminaire, l'Académie,* la *Societe d'Etudes théologiques* et mainte autre création, de prier dans la vieille église, remise à neuf et décorée de peintures qui s'harmonisent si bien avec ce vieux barocco oriental du XVIII-e siècle qui lui donne un cachet de violette quelque peu desséchée; de s'arrêter, enfin, longuement dans la chapelle du Séminaire, spécialement réservée aux jeunes lévites, ou l'art chrétien moderne de l'Orient est venu prouver éloquemment que l'Eglise catholique continue à être pour les Ukrainiens ce qu'elle fut de tout temps: la mère et la protectrice de toute réelle beauté: *Mater pulchrae dilectionis,* pour charmer d'un charme virginal les âmes de l'Orient.

Et ajoutons tout de suite que, pour ce qui est de la grande église du Séminaire ukrainien, elle marque dejà le rayonnement extérieur de la nouvelle Académie. Tous les dimanches, à 11 h. ½, une messe avec instruction appropriée, une "divine liturgie", y réunit l'élite de la jeunesse universitaire de langue ukrainienne. 500 jeunes gens, qu'on ne peut cependant pas aborder, surtout aujord'hui, sans préparation intellectuelle fraiche et spéciale, et qui risquent de se perdre dans les brumes de cet intellectualisme de l'Europe orientale que les nouveaux rayons de la pensée chrétienne ne viennent presque pas toucher, 500 jeunes gens ukrainiens, émoulus des Hautes Ecoles séculières de Lwow, se pressent avidement à la première de ces "liturgies universitaires". Quelle piété dans leurs rangs, quelle ferveur mystique!

Programmes. Corps professoral. Esprit de l'Institut. A l'Académie on enseigne toutes les branches de la théologie, et les études y comportent également des pro-séminaires et des séminaires scientifiques. Un Grand Séminaire y est adjoint, ou les étudiants de l'Académie vivent en commun, protégés par la clôture habituelle et sous la direction de prêtres expérimentés. L'ensemble des professeurs de l'Académie est constitué par un collège de douze professeurs ordinaires, de six professeurs extraordinaires et de lecteurs. Les études sont de cinq années. Il faut être bachelier pour devenir étudiant. Un profeseur ordinaire doit être lecteur agrégé ou un professeur extraordinaire qui prouve sa valeur scientifique par de nouveaux travaux

ou qui a déjà dans son passé une activité scientifique reconnue. Pour devenir professeur extraordinaire, il faut être lecteur agrégé, travailler scientifiquement ou être appelé par le collège professoral à cause de ses mérites scientifiques. Enfin, pour être lecteur, il faut être docteur en théologie et passer son examen d'agrégation. Pour centaines chaires, on peut admettre des lecteurs laiques. Le recteur, actuellement le P. Slipyj, agrégé de la Grégorienne de Rome et connu pour ses nombreux travaux publiés soit en latin, soit en ukrainien, est nommé pour trois ans par S. Exc. le métropolite ukrainien de Lwow, devant lequel il prête serment. C'est lui qui, à son tour, reçoit le serment des professeurs. Le régime est à la fois celui de la dépendance à l'égard de l'autorité ecclésiastique diocésaine, brillamment représentée par l'illustre et très aimé partout dans le monde catholique, le métropolite André Szeptyckyj, tout dans le monde catholique, le métropolite André Szeptyckyj, restaurateur du monachisme slave, et celui d'une large autonomie intérieure, qui trouve tantôt son expression dans les attributions et les droits de regard du recteur, tantôt dans le rôle des doyens et les fonctions du corps professoral à ses divers degrés. Ainsi, il nous semble que l'Académie reproduit les bonnes traditions des Hautes Écoles catholiques dans leur âge d'or. Inutile de dire que tout s'est organisé avec l'approbation du Saint-Pére lui-méme ou de la S. Congrégation pro Ecclesia Orientali. Plus récemment, à l'inauguration de la premiére année scolaire, du Séminaire (autrefois universitaire) ainsi transformé, un télegramme de S. Em. le cardinal Pierre Gasparri venait apporter la Bénédiction Apostolique.

Cette séance inaugurale mérite de retenir un instant notre attention, non seulement parce qu'elle fut une très belle manifestation de cette renaissance générale de la pensée catholique et la bonne formation théologique qui s'observe partout ou vit et agit la sainte Église, mais encore pour les paroles significatives qui y furent prononcées. Le recteur montra d'une part la chaine presque ininterrompue des Hautes Écoles catholiques qui, de France et de Belgique à travers la Hollande, l'Italie, l'Allemagne, l'Autriche, la Pologne, rejoint les continents; le Japon, la Chine ont leurs Universités catholiques, sans parler de Washington, du Chili, du Brésil, etc., et, d'autre part, l'importance capitale de la nouvelle création pour le peuple ukrainien tout entier dépourvu actuellement d'Université. L'Eglise catholique lui a prouvé sa sollicitude en le dotant de ce bien que d'autres lui refusent. Enfin la Haute École de Lwow doit remplir un rôle d'apostolat intellectuel spécial vis-à-vis de cet Oriens auquel elle appartient par ses traditions et son rite, cet Orient qui est loin d'être connu, approché, étudie, malgré les appels des Souverains Pontifes. Orientaux catholiques, les Ukrainiens ont une mission á semplir vis-á-vis de nos frères séparés de l'Orient slave.

Il est à souhaiter que la réponse de Mgr le métropolite, prononcée à cette occasion, puisse intégralement voir le jour. Le prince de l'Église a spécialement insisté sur la nécessité pour les catholiques d'aller à la recherche des anciennes traditions catholiques de l'Orient et sur le rôle si utile que les Ukrainiens peuvent exercer sous ce rapport.

Le Séminaire uni à l'Académie est centainement le plus grand de l'Orient catholique, et comparé aux Instituts similaires d'Occident, il ne mérite pas moins de considération. 210 élèves y suivent les cours de l'Académie s'y préparent à la vie sacerdortale. Dans leur formation, ni la théologie spéciale des Pères grecs, ni la vie liturgique orientale, ni l'histoire de l'Union, ni la théologie de l'Orient séparé ne sont oubliées. Et il y a quantité d'autres matières, voire même la sociologie et la pédagogie modernes et l'art de l'Orient chrétien, qu'on leur propose de s'assimiler.

Le Séminaire est doté d'une vieille église et d'une chapelle intêrieure entièrement neuve qui est un vrai joyau par son iconostase précieux, son tabernacle oriental, ses peintures murales, exécutés dans le gout de l'art religieux moderne byzantino-ukrainien. Car il faut savoir distinguer à la fois et unir ces deux éléments dans toute la vie des Ukrainiens catholiques.

Французький голос про Гр. кат. Богословську Академію у Львові

Журнал "L' unité de l' Eglise", в Ч. 47, IX річника в статті "Гр. кат. Богословська Академія у Львові" подав низку інформацій про Академію і загалом про нашу богословську науку. Ось що пише:

"Головна вартість Високої Церковної Української Школи у Львові лежить після нас у тому, що вона — все разом взявши — це перший завязок східного, независимого, катол. Факультету, що створений і є під кермою східних католиків у Львові. Цей, що ще недавно уявлявби собі, що ввійшовши в укр. Семинарію у Львові, знайде там автентичні сліди навчання богословії, взятої від грецьких Отців — жорстоко помиливсяби. Якщо хтось — звидівши великі осередки католицької думки на Заході: Париж, Louvain, Фрібург, — і взявши участь в відродженню безсмертної схолястики св. Томи з Аквіну, — уявлявби собі, що прибувши між византійських українців в Галичині, — знайде там поруч св. Томи — глибокі і блискучі студії над патристикою католицького Сходу, — цей вельми розчарувавсяби. Ті самі підручники, що стали архиклясичними в духовних школах в Німеччині і деінде, — панують і тут всевладно. Причина цього, що Семинар мусів узгіднити свою програму з офіціяльною програмою Теольогічного Факультету у Львові, що не дуже то брав собі до серця сю справу. Очевидно, в цей спосіб виховане україн. духовенство творило, з кождим днем що раз

більше дивну амальґаму східних останків і мнемотехнічної механізації. Воно брало зі Заходу його підручники, середної вартости, — і в цей спосіб не могло вийти з тісних матеріяльних стін так Сходу, як і Заходу. Це, що було справді животного по обох сторонах, було для нього немов заборонене.

І те зло, так незгідне зі засадами катол. Церкви, яка підносить, просвічує, поглиблює, притягає та кладе послідню руку на всякий добрий і цінний почин, не уйшло бачному поглядові Впреосвящ. Митрополита Шептицького. Він рішив виховати спершу групу молодого духовенства, яке могло би почерпати на Заході усі поживні соки, на всіх факультетах по трохи, щоби після цього за підмогою цих нових почати відновлення в найтайніших глибинах кат. східної думки в гармонії з великими папськими директивами відносно подібного відновлення теольоґічних студій на Заході. В цей спосіб його ініціятива вийшла з тих самих потреб та розважань, з яких повстав Папський Орієнтальний Інститут та теперішній західний рух в напрямі пізнання Сходу.

І коли прийшла година реалізації (а оснування згаданої Академії свідчить про це може красше, як все інше) — ми з приємністю бачимо це і стверджуємо, що від тепер у Львові східна катол. літуґія перестає бути простою формулою; що історія східної Церкви та східна штука зачинає займати своє почесне місце в навчанню молодого клиру; що повстають студії над східною катол. містикою, на великий хосен та на скріплення зросту зерна еванг. совершенства в самім лоні цього з природи побожного народу, багатого в ріжноманітні і численні покликання, які принайменше до тепер знаходили часто так мале зрозуміння; що не забудеться тут відлученого Сходу; що зі зростом інтелектуального зрозуміння річей зростатиме також евангельлька ревність; що вкінці зачнеться праця над синтезою думки грецьких Отців та латинських Учителів Церкви на просвічення всіх сердець та умів словянських.

У Львові народжується оце щасливо велике католицьке діло. І це є щастя, що народжується воно якраз у Львові, де перехрещується і тепер, і від віків стільки ріжнородних впливів, і де в катедрі св. Юра живе і працює один з керманичів сучасної Католицької Акції і то керманич в найзнеслішому та найглибшому значінню цього слова.

Св. Тома і св. Йоан Дамаскин! Ці 2 портрети, що прикрашували салю, де відбулася інавґурація нового шкільного року, ці 2 імена, які О. Ректор Сліпий так любить наводити разом у своїй книжечці "Шляхом Обнови", і які "Болословія" має виписані на своїй титуловій картці, це символ провідної гадки Нової Академії, — і вони дають ґарантію, що кождий, який колинебудь поспішить в цю Академію, не знайде там сухої термінольоґії, як це так часто лучається в неоднім іншім заведенню".

З польських часописів львівська "Gazeta Kościelna" (№ 43. неділя 27. X. 1929) принесла таке звідомлення:

W bieżącym miesiącu odbyło się w murach gr.-kat. Duchownego Seminarium we Lwowie uroczyste otwarcie „Grecko-katolickiej Teologicznej Akademii".

Początkiem tej instytucji było stworzenie w 1919 r. „studium domesticum" przy gr.-kat. Seminarium Duchownym zamiast uczęszczania alumnów gr.-kat. na wydział teologiczny Uniwersytetu Lwowskiego.

W 1927 r. ks. Metropolita Szeptycki postanowił przemienić „studium domesticum" na Akademię i w tym celu polecił dr. Slipemu opracowanie odpowiedniego statutu. Dnia 22 lutego 1928 r. statut został ogłoszony w "Archyeparch. Widomostjach".

Organizacja Akademii oparta na wzorach katolickich uniwersytetów. Na czele Akademii stoi rektor, mianowany przez Metropolitę na 3 lata, i dziekan, wybrany przez profesorów na rok. Obaj spomiędzy zwyczajnych profesorów Akademii. Profesorskie kolegium tworzy 12 zwyczajnych i 6 nadzwyczajnych profesorów i docenci. Wszyscy muszą się habilitować, wyjątkowo może Metropolita na wniosek profesorskiego kolegium mianować wybitne siły naukowe zwyczajnymi profesorami bez habilitacji. Profesora może usunąć Metropolita tylko drogą procesu kanonicznego. Przy katedrach istnieją seminaria. i proseminaria. Słuchacze kończą studia po pięciu latach. Akademia udziela stopni naukowych po przedłożeniu przez kandydata rozprawy naukowej i zdaniu rygorów.

Rektorem Akademii został mianowany na najbliższe trzy lata dr Józef Slipyj, profesor dogmatyki, dziekanem na jeden rok wybrany ks. dr Spirydion Karchut, profesor języka cerkiewno-słowiańskiego. Obecnie ma Akademia 4 zwyczajnych profesorów, habilitacja kilku nowych dobiega końca.

Akademia według zapewnień pism ruskich oparta jest na szerokich podstawach finansowych. Pisma te chcą też widzieć w Akademii Teologicznej zaczątek „ukraińskiego" uniwersytetu. Nic więc dziwnego, że w inauguracji brały udział nie tylko sfery duchowne, ale i świeckie, a nawet oficjalny reprezentant partii politycznej („Unda").

В хорватськім тримісячнику "Bogoslovška Smotra" 1931, 3 помістив д-р І. Шімрак, проф. унів. в Загребі, таку замітку:

Dr. J. Slipyj: Grekokatolicka Bogoslovska Akademija i jiji statuti (Grkokatolička bogoslovska akademija i njeni statuti), Ljviv (Lavov) 1930. lako ima na teritoriju današnje Poljske države grkokataličkih Ukrajinaca oko četiri milijuna, ipak oni ne mogu imati niti jednoga narodnoga sveučilišta, niti jednoga bogoslovnoga fakulteta. Za vrijeme Austrije bio je u Lavovu zajednički bogoslovni fakultet za Poljake i za Ukrajince, na kojem su predavali i poljski i ukrajinski profesori. Poljska vlada je i to ukinala tako, da bogoslovi triju ukrajinskih biskupija u Lavovu, Stanislavovu i Peremišlju nemaju uopće gdje posvetiti se bogoslovskim studijama. U takvim teškim prilikama, koje se u kulturnom svijetu ne mogu razumjeti, morali su Ukrajinci misliti na to, da osnuju svoj znanstveni

bogoslovski institut, gdje će ukrajinska bogoslovska mladost moći polaziti više teološke studije. Tako je nastojanjem ukrajinskog grkokatoličkog mitropolite Andrije Septickoga, koga je pomagao u svemu Sveti Otac, nastala "Grkokatolička Bogoslovska Akademija" u Lavovu.

Rektor Akademije izdao je gore citiranu knjigu, u kojoj nam tumači historijat i značenje Akademije. Cilj je Akademije pripravljati grkokatoličke svećeničke kandidate za svećenički život, gajiti bogoslovsku nauku i davati priliku studiju općih bogoslovskih doktrina. Profesorski se kolegij sastoji iz 12 redovitih, 6 izvanrednih profesora i docenata. Redovite katedre su ove: kršćanska filozofija, biblijski studij (dvije katedre), fundamentalna dogmatika i apologetika, specijalna dogmatika, dogmatika istočne odijeljene crkve, povijest univerzalne crkve, povijest unije, povijest istočnih i zapadnih otaca, povijest dogmata, teologija moralna, crkveno pravo, liturgika i jezici. Citavi nastavni plan stoji na tradicijama istočne crkve ispitujući svuda nauku istočnih svetih otaca. Profesori se moraju habilitirati znanstvenim radnjama. Na čelu instituta stoji rektor, koga postavlja mitropolit, dekan, koga izabire profesorski kolegij, i profesorski zbor.

На закінчення треба згадати замітку проф. теол. д-р І. Брінктріне в "Theologische Revue" № 4, 1931:

"Slipyj Jos., Disceptationes quaedam progressum theologicum in Oriente spectantes. (Acta Conventus Velehradensis 1930, p. 143—158)" — Der Verfasser, Rektor der griechisch-katholischen Akademie zu Lemberg, untersucht, auf welche Weise bei den Katholiken des orientalischen Ritus am besten der Fortschritt in den theologischen Studien und damit im religiösen Leben überhaupt zu fördern ist. Er zeigt, dass dieser vor allem durch Pflege und organische Weiterentwicklung der eigenen alten Traditionen zu erreichen ist. Nachdem er etwaige Einwände, die man gegen seine Ansicht erheben könnte, widerlegt hat, macht, er ins Einzelne gehende Vorschläge, nach welcher Methode die theologischen Disziplinen: Dogmatik, Moraltheologie, kanonisches Recht, Aszetik, Mystik, Homiletik, Kirchengeschichte, die Bibelwissenschaften und die Philosophie an den orientalischen Priesterseminarien und theologischen Hochschulen zu behandeln sind. Mögen die beachtenswerten Anregungen Slipyjs auf fruchtbaren Boden fallen und zu einer neuen Blüte der theologischen Studien bei unseren orientalischen Glaubensbrüdern beitragen! Dem Wunsche, den der Verfasser am Schlusse seiner Studie ausspricht: "*Meo modesto iudicio, Orientalium universitaties, quae professores et studiosos amplectatur, Romae quam primum erectionem et Graecocatholicae Academiae Leopoli iam organisatae facultatem gradum theologiae conferendi apud S. Sedem concessionem exoptandam esse*", kann man nur beistimmen.

ДОДАТОК Ч. 3.

III. **Статути Богословської Академії** з'ясовує нам праця о. Ректора Сліпого під заголовком "Реформа богословських студій" надрукована в "Богословії", т. X. р. 1932, кн. 1-4, стор. 97-100, де він пише:

"Коли кинути оком на розвій богословських студій минулого століття, то з прикрістю треба відмітити, що по наполеонських війнах їх рівень значно обнизився. Загально вдоволялися вихованням духовенства для заспокоєння душпастирських потреб. Тому й не диво, що Папи Римські, передусім від Льва XIII, докладали всіх зусиль, щоб піднести знову богословську науку до осягнених вершин. Неначе завершенням цих великих старань є недавній акт Св. Отця Пія XI. 24. травня 1931 р. видав Папа знову енцикліку "Deus scientiarum Dominus"*), якою нормує богословські студії в цілій Католицькій Церкві. Рівночасно Конґреґація для студій і семінарій оголосила апробовані Папою "Ordinationes", які ближче поясняють папські конституції. Над ними працювала вже довший час комісія під проводом кард. Біслеті, в якій м. і. великі заслуги положив мср. Руфіні. Засягано також ради католицьких богословів цілого світу.

Св. Отець виходить у своїх виводах від факту, що Бог дав владу Церкві навчати всі народи, а тим самим зробив її учителькою об'явленої правди. Церква підпирала і розвій світських наук, бо віра й розум не можуть одне одному противорічити, навпаки — себе взаємно спомагають.

В перших початках християнства Св. Дух безпосередньо навчав вірних зрозуміння об'явлення правд, розділюючи різні харизми. Та вже в другім столітті сей безпосередній вплив припинився. Натомість постали богословські школи у Смирні, в Римі, Олександрії, Едесі й інде, які в III ст. ще більше зросли й розвинулися також в інших осередках (Антіохії, Кесарії) та видали світлих мужів, Отців і Учителів Церкви. На зразок цих наукових осередків стали єпископи засновувати в пізніших століттях численні школи, які мали благодатний вплив на вірних. В часі мандрівки народів одинока Церква стала охороною і прибіжищем для науки й культури загалом. Неодні твори культури й науки не дочекали б були нинішніх часів, якщо б не старання Церкви.

В середніх віках наукові осередки почали організуватися в університети, і то майже всі завдяки старанням Апостольського Престола. Щойно пізніше почали держави відтягати їх з-під впливу Церкви, хоч вона все таки залежно від спромоги і засобів старалася підпирати науку і студії. Кромі того, навертання на віру йшло все впарі з поширенням освіти. Великі старання робила Церква щодо збирання і збе-

---

* Acta Ap. S. 7 (1931), 241-284. Богословія X. 2.

рігання книг і рукописів, починаючи від кесарійської бібліотеки до медіолянської і ватиканської. Це безсумнівні заслуги Церкви і, якщо її вороги знали б про це, то певно не обвинювали б її в ворожому становленню до науки. "Desinunt odisse, qui desinunt ignorare", — казав Тертуліян (Ad nation. I, 1).

І теперішній Папа, ведений дбайливістю про науку, бажає піднести достоїнство церковних університетів і їх науковий рівень. Для того видав він нові конституції, якими бажає точніше з'ясувати завдання високих церковних шкіл, приписати методу й надати одностайність, зберігаючи при тім їх індивідуальні питоменності і укладені конкордати, та передусім спонукати молодь до вищих студій.

Ходило, між іншим, і про те, щоб поставити однакові вимоги до докторату й оминути різних "нострифікацій". З цим зв'язана також постанова, що лише університет або факультет і одинока Біблійна комісія може надавати ступені, а почесний докторат може бути уділений тільки за згодою Конґреґації студій на основі пропозиції канцлера і 2/3 професорської колеґії.

З постанов звертає на себе увагу привернення уряду Великого канцлера з середньовічних часів, який, напр., у Паризькім Університеті (Ґерсон) і ін. відгравав тоді велику ролю. Пізніше уряд Великого канцлера виконував епархіяльний єпископ, а в останні часи зійшов він до почести. На основі енцикліки канцлер дістає право чувати над збереженням чистоти науки Католицької Церкви в університеті, предкладати до іменування ректора і відбирати від нього присягу, уділяти канонічну місію професорам, проводити де юре докторськими іспитами і підписувати дипломи на першому місці. Великим канцлером буде іменований звичайно епархіяльний єпископ, на якого території находиться університет, хіба що Апостольський Престол вирішить інакше. Обов'язки Великого канцлера є також що три роки складати докладний звіт для Конґреґації студій і семінарій.

Р е к т о р є другою владою в університеті. Він має нагляд над викладами, відбирає присягу від професорів і взагалі управляє університетом. Д е к а н проводить факультетом. Кромі вичислених осіб, можуть бути покликані до управи різні ради (наукові, економічні і т. д.). Щодо п р о ф е с о р і в, то ділиться їх на звичайних і надзвичайних та таких, що мають поручені виклади лиш на якийсь час. Щоб стати професором, вимагається знання і покінчених студій, второпности і бездоганної моральної поведінки, докторату, наукових праць, визнання віри, "nihil obstat" від Апостольського Престола й канонічної місії від Великого канцлера. Як обов'язок кладеться професорам, щоб не брали інших обов'язків, які стояли б на перешкоді їхньому званню, не змінювали предметів викладів та не займалися іншими справами.

С л у х а ч і. Енцикліка ділить слухачів на тих, які хочуть осягнути докторат, і на таких, які на нього не рефлектують. Це менше-

більше відповідає поділові на звичайних і надзвичайних слухачів. Від звичайних слухачів вимагається середньої клясичної освіти, яка вистачає і для інших факультетів. Університет може вимагати вступного іспиту, якщо документ закінченої освіти невистачальний. До прийняття на богословський виділ вимагається ще дволітнього філософічного курсу. Енцикліка присвячує також велику увагу самим студіям, передусім підкреслює дві методи: спекулятивну й позитивну, які мають на меті поглиблення правди при помочі диспут і пізнання джерел на наукових семінарах. Св. Отець ставить як зразок спекулятивної методи методу св. Томи з Аквіну. Професор має перейти цілий курс предмету, а не читати лише вибрані питання.

Головними предметами є на богословському виділі: апологетика, догматика, моральна, біблійні науки, історія Церкви, канонічне право. Побічними предметами є: єврейська мова, біблійна грека, історія літургіки, аскетика, теологія нез'єднаних і т. д. Знання арабської, халдейської і сирійської мови та вищої ексегези не є конечною умовиною допущення до докторату. На третьому місці згадує енцикліка спеціяльні дисципліни, як вибрані партії з патрології, старовинні мови, маріологію, історію догм, історію мистецтва, історію місій, суспільне питання, історію літургіки й ін. Ординація забороняє почислити семестер слухачеві, якщо він опустив своєвільно або й недобровільно ⅓ викладів, додаючи всі поодиноко, навіть мимовільно опущені години. Богословські студії тривають 5 літ, філософічні 4, канонічного права 3, біблійні 3 роки.

В справі осягнення академічних ступенів є великі зміни в порівнянні з давніми австрійськими законами. Промоція відбувається в імені Св. Отця, а "Sede vacante" — в імені Апостольського Престола. Енцикліка розрізняє три ступені: б а к а л а в р е а т, який можна скласти з філософії й теології перед кінцем II року. Іспит свідчить, що кандидата можна допустити до дальших стислих іспитів. Докторант не обов'язаний його складати. Вищим ступенем є л і ц е н ц і я т, який дає право навчати в епархіяльних закладах. Його можна складати по IV р. теології, а з філософії по III-ім. Ліценціят охоплює іспит з апологетики, догматики, спекулятивної моральної і має тривати бодай одну годину. Ліценціят з філософії обіймає всі головні філософічні предмети. Кромі того, треба ще виготовити семінарійну працю. При іспиті питають чотири професори.

До д о к т о р а т у може бути допущений абсольвент по V р. теології, IV р. філософії і т. д., і то по одержанні ліценціяту і складенню всіх річних чи семестральних іспитів. Кандидат має пред'явити працю бодай почасти друковану. Щойно по її прийняттю допускається докторанта до її оборони в прияві 5-ох професорів. Працю треба післати Конґреґації студій і всім факультетам тої самої нації. До одержання права надавати докторат вимагає енцикліка ще відповідного при-

міщення університету, бібліотек, відповідних лабораторій і матеріяльного забезпечення персоналу.

Всі католицькі факультети мусять пристосуватися до розпоряджень і вислати до 1932 р. проєкт статутів, якщо не хочуть утратити цього права. Постанови обов'язують від 1932/33 року. Рівнож наша Богословська Академія поробила в тім напрямі відповідні старання. Арт. 4. папських постанов каже виразно, що засновування кат. університетів і надавання права докторату, навіть для Східньої Церкви, належить до Конґреґації студій: "Canonica erectio et suprema moderatio cuiusvis Universitatis et Facultatis studiorum ecclesiasticorum in locis quoque et Institutis quae Sacris Congregationibus pro Ecclesia Orientali et de Propaganda Fide subiecta sunt... reservantur Sacrae Congregationi de Seminariis et Studiorum Universitatibus".

Енцикліка має велике значення, бо вона дає свідоцтво дбайливости Церкви про науку, підносить повагу докторату й вимагає основніших студій. До католицьких університетів поставлено домагання такі самі, які поставлено і в світських, державних високих школах. Це очевидно, причиниться і до поглиблення релігійних переконань і до наукового утвердження віри. Енцикліка має на увазі, крім богословських, також і світські виділи та світські науки. Для вироблення і поширення релігійного світогляду серед безбожницького духа нинішніх часів та піднесення атворитету Церкви це безумовно сильна підпора і великий крок вперед. Тому й не диво, що вже нині загально надають їй переломового значення.

ДОДАТОК 4.

IV а) Проповідь, б) послання Митрополита Андрея і в) голоси преси про Нього.

а. Проповідь Митрополита у Волоській церкві:[1])

"Зійшлися ми, мої возлюблені, щоб зложити Всевишньому Господу Богу нашу подяку за чудесну — що так скажу — охорону нашого престольного міста Львова від можливого знищення або й заглади. Бо грозило нам велике нещастя. Досить поглянути на ті околиці, куди перелетіла страшна воєнна буря, щоб пізнати, яке нещастя оминуло нас за ласкою Господа нашого Ісуса Христа через молитви і покров Пресвятої Богородиці, в котрої храмі ми отсе молимося. Довкола нас страшне знищення. Цілі села зруйновані, деякі щезли з лиця землі. Хати попалені, майно понищене, тисячі родин — зруйновані. Многі родини порозбігалися з переляку: родичі не знають, де ділися діти. Нарід у розпуці покинув, утікаючи, рідну стріху. Многих не стало між нами.

[1]) Степан Баран: Митрополит Андрей Шептицький. Мюнхен 1947, стор. 63

Тому вдячність велику ми винні Богу, що нас охоронив серед цього великого пожарища, а вдячність цю покажемо побожним і чесним життям та молитвою. Мусимо чувати і гаряче молитися, бо ми не знаємо ні часу ні години, коли нас Бог покличе до себе. Вже в часі мира має кожний християнин так жити, щоб усе був готовий умерти. Оскільки ж більше в часі війни. Смерть грозить нам з усіх усюдів. З одної сторони меч і куля, ця страшна зброя нищення, а з другої сторони тяжкі хороби і зарази, які є невідкличними товаришами всяких воєн. Ми ще не знаємо і не передчуваємо, які нещастя ждуть нас. Тому взиваємо вас, мої возлюблені, моліться гаряче до Бога, моліться за ваші родини, за Святу Церкву. Моліться за ці міліони, які зі зброєю в руках стоять проти себе, стоять перед лицем смерти. Многі з них пострадають життя. Не одні умруть нерозкаянні, в тяжкім грісі, помруть у ненависті. За них, прошу вас, моліться, — і за тих, що борються, чи по цій, чи по другій стороні, — бо ми всі, мої возлюблені, через Христа є братами і потребуємо милосердя Божого. Користаймо з нагоди, коли тепер за Божим допуском упали кордони, — щоб ми могли себе ближче пізнати, а може будемо могти і дати дещо одні одним. Вони напр. нам свою релігійність і побожність, а і ми могли б їм дещо доброго дати. Однак мусимо себе пізнати, хоч у многім ми є подібні до себе. У них відправа така сама, як у нас, вони називають себе "православними" і ми "православні". Наше православія є церковне, їх православія державне, що так скажу: "казьонне", то є, вони спирають своє православія на державній силі, ми черпаємо ту силу в єдності зі Святою Католицькою Церквою, через котру спливає ласка Божа і в котрій є правдиве джерело спасення. Це ми можемо їм дати, а я зі своєї сторони — говорю це і перед декотрими з них — є готов до всяких жертв, і коли схотять, найдуть у мені в кожнім часі відданого пастиря, навіть з посвяченням власного життя.

Ви ж, мої возлюблені, що є дітьми св. Католицької Церкви, що злучені з Нею і черпаєте з Неї своє щастя, бо вона є джерелом всяких ласк, — її держіться, хоч би ви мали для неї багато посвятити, а навіть власне життя. Моліться о це і відносіться до всіх з любовю! Будьте вірні своїм ідеям, а коли так будете молитися, то скоро настане так дуже нами всіми пожаданий, а для світа конечний мир! Амінь".

Богдан Лепкий

В ХРАМІ СВ. ЮРА

(З "Вістника Союза Визволення Украіни", 1915).[1])

"Йде ворог. Ворог йде як хмара!
Вже близько"!
І смертельний страх
Впав на людий. По вулицях,
Житє завмерло. Люта кара
Зближаєть ся. О Боже, Боже!
Мов море, розлилось вороже
Військо несчисленне.

Що крок
То гордий ґвер, знарядця смерти.
Невжеж прийдеть ся нам умерти
В нерозкаянню?

Деж пророк,
Щоби сказав огненне слово?
Слово надії і розради,
Щоб ратував нас від заглади,
Щоб сонце розпалив на ново
У тьмі коромішній? Деж є він?

Ось — чуєте — ударив дзвін
У хмарі Юра. Ніби мати,
Що діти скликує до хати,
Так він взиває. Люди йдуть,
І мов ті перші христіяни,
Гонені Нероном поганим,
За слушну справу смерти ждуть.

О, милий Боже України.
За кров, за сльози, за руїни,
За все, що терпимо в сей час —
Помилуй нас!

Таж ми чужого не бажали,
Лиш, що нам предки передали,
Хотіли гідно донести
Аж до мети!

---

[1]) о. Чаплинський: В честь 50-тих роковин уродин і на памятну трилітної московської неволі Митрополита Андрея Шептицького. Видав. Св. Ап. Павла. Філядельфія 1917. Стор. 18-21.

Ми з кривди людської не жили,
Лиш від колиски до могили,
Трудили ся, як Ти велів
За щож Твій гнів?
Хибаж се гріх свій край любити,
Своїм язиком говорити,
Й що нам сьвяте, не дать на сьміх
Хибаж се гріх?
Що жило — до землі припало
І в Божім храмі тихо стало
Як у могилі.
Аж зпроквола,
З плит камяних біля престола
Постать підняла ся велика
Над всіх людий.
Се наш владика,
Се первозванний наш Андрій
Уста втворив.
"Народе мій!
Мої ви братя, сестри, діти,
Моя любове, мій ти сьвіте,
Чи сподівав ся я, що буду
В таку пору до мого люду
Господнє слово промовляти?
Господнє слово і — гармати!
Господнє слово і — шрапнелі!
Зруйновані наші оселі.
Сплюндровані наші приюти.
До чаші налито отрути,
А ворог напрасний і злий
Став за карком і каже:
"Пий!"
Щобись міг лекше позабути
Свій безталанний, рідний край,
І рідну мову і звичай
І віру предків. Пий отруту
І покланяйсь як Богу — кнуту,
І дякуй, дякуй темноті,
Що ясне сонце загасила"!
О, братя, лучша нам могила
А ніж сподівання такі.
І лучше в славі нам умерти,
Ніж славу прадідну затерти
Клеймом нікчемности.

Примір
Я вам давав і дам, як треба
З землі знімати ся до неба,
Я батько ваш.
Народе, вір,
Вір мому слову. З мене нині,
Тут серед Божої сьвятині,
Слова, мов громи ясні б'ють
В табор ворожий. Розіб'ють
Заступники сьвятої волі
Насили полчища і в полі
Немов солому рознесуть.
Се я вам кажу. Я се знаю
Знаннєм Господнім.
І колись
За море сліз, що розлились,
За кожний зойк і плач дитини,
За все, що нині вяне й гине —
Вони стократно заплатять.
Нас трібувати, як в горнилі
Здійметь ся ясний, сніжнокрилий
Дух правди й волі. Оживе,
І зацвіте й зазеленить ся,
Що нині кров'ю червонить ся,
Широко в сьвіті заслине
Наша зруйнована країна,
Воскресне, встане Україна...
Тільки не тратьте, братя, віри,
Тільки не будьте маловіри,
Тільки не будьте, як бурян,
Хто ступить — той йому пан.
А стійте твердо, як скала,
Най розібєсь о вас хула,
І вража лють й нікчемна лесть —
Се наш закон — се наша месть.
Розбийте з трутою пугар
Відсуньте проч Данаїв дар,
Їх слово підступне, варварське
Женіть від уха.
Що цісарське,
Віддайте цісарю, що Боже
Богу правдивому. Він може
Нас трібувати, як в горнилі
Залізо, може нас по филі

Вести, як вів Петра Спаситель,
Він наш судія і обновитель,
Він нас не хоче покорити.
Бо мусить побідити
Добро і правда на землі.
Пропадуть, щезнуть люди злі,
Як дим від вітру пропадає,
Як від огня віск тає — стають.
Лиш духом не падіть, не млійте,
Як дуби в бурю кріпко стійте,
І не хиляйте ся лозою і
Благословен, хто впаде в бою
За вітчину, за справу люду —
Його на віки не забудуть
Його возхвалене імя
Горітиме, як полумя
Серед кромішньої темряви.
Крізь жертву і любов — до слави.
Нема-ж любови, кажу вам,
Над ту, коли житє віддам
За другів моїх...
. . . . . Амінь! Амінь!
Немов з грудий звалив ся камінь,
Немов якась надлюдська сила
Від гробу челюсть відвалила
І струю вічного, нового
Житя буйного, молодого
В задуху гробову впустила.
"Будемо, батьку наш, будемо —
Поки живі, тріватимемо —
Держати ся сьвятої справи.
Для вітчини, для волі, слави,
Для здійснення великих снів
Наших замучених батьків
Посьвятимо всі наші сили
Аж до сконаня, до могили,
До остаточних перемог...
Так най нам сьвідком буде Бог!"

б. Послання Митрополита Андрея

1. Послання в справі Холмщини[1])

АНДРЕЙ, Львівський і Галицький Митрополит,
Преосвященним Єпископам, Високопреподобним Капітулам і Всечесному Духовенству Галицької Провінції.

Мир Вам о Господі і Божа благодать!

Потрясаючі події останніх місяців на Холмщині змушують мене прилюдно станути в обороні переслідуваних наших братів, нез'єднених православних християн Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся, та завізвати Вас до молитви за них і до діл покути, щоб виєднати з неба Боже милосердя.

Коло сто церков розібрано і розвалено. Многі замкнено. Деякі спалено рукою незнаних злочинців. У замкнених церквах і каплицях заборонені Богослуження, і в них і поза ними. Між знищеними церквами є дорогоцінні старинні пам'ятники церковної архітектури. Часто нищили і знаряддя релігійного культу. Людей змушували, іноді насильством, приймати католицьку віру в латинському обряді. Священиків, удержуваних лептами бідного населення, що з доручення своєї Духовної Влади виконували душпастирські обов'язки, виселювали та діймаючо карали грошевими гривнами або вязницею. Неповинних людей нераз бито та видалювано з їхніх осель. Навіть не вільно там учити катехизму і проповідувати в матерній мові людей.

Православна Церква покрита жалобою. Православні церкви поза границями держави наказали молитви і пости в намірі виєднати з неба заперестання релігійного переслідування.

Ціле православне населення Польщі затривожене. Населення Холмщини зранене у найсвятіших і найблагородніших почуваннях. А всі з'єдинені з Вселенською Церквою восточні боліють над ударом, завданим самому ділу з'єднання.

А те все сталося в хвилині, коли уряд предкладав до ратифікації уклад в справі поунійних дібр, заключений між Апостольською Столицею та Польською Державою. Тим хронологічним збігом обставин ініціятори й організатори діла знищення скидають на Апостольський Престіл одіюм того, що сталося. Події на Холмщині нищать в душах православних, нез'єднених наших братів, саму гадку про можливість з'єднання, представляють Вселенську Церкву ворожою і небезпечною для православного народу. В очах кількаміліонового населення Польщі Апостольська Столиця представлена співвинною діла знищення. Отвирається нову пропасть поміж Східною і Вселенською Церквою.

Кому ж приписувати ті матеріяльні й моральні руїни? Хто ж посмів у католицькій державі на очах представників Апостольського

[1]) Степан Баран: Митрополит Андрей Шептицький, Мюнхен 1947, стор. 108-110.

Престолу Нунція, на очах многочисленних католицьких єпископів завдати Вселенській Церкві такий страшний удар? Хто ж посмів, усупереч інтересам держави, з потоптанням традицій Маршала Йосифа Пілсудського, виконати таке безприкладне діло?

Це могло статися тільки за інспірацією укритих ворогів Вселенської Церкви та Християнства. Таке діло не могло нікому принести хісна крім них. Вони мали легке завдання, коли нищили частину Вселенської Церкви і нарід, що до тої Церкви належить, а могли заслонюватися позірними мотивами, що нищать ворогів держави. Нищили Католицьку Церкву при мовчаливій апробаті або радісних оплесках многих католиків. Ми навіть не зверталися за поміччю до наших братів латинського обряду. Вони могли нам цієї помочі відмовити, уважаючи нас, наперекір яскравим доказам, що так не є, за нельояльних громадян.

Законспіровані вороги Християнства не можуть у Польщі виступати ясно проти католиків, бо ці останні надто сильні. Мусять маскувати свої удари. Ділають через інших посередньо, але і тоді можна їх пізнати по цілі, до якої прямують.

Осмілені успіхом поважилися в останньому випадку навести тяжкий удар на неповинних і бідних селян та священиків Холмщини, яких не могли оскаржувати у нельояльності для держави, удар, якого не могли оправдати ніяким закидом, зробленим тому народові. Наносять його, вживаючи патріотичних гасел, як "вирівняння історичних несправедливостей" і "нищення слідів неволі", а несвідомих католиків штовхають до нехристиянських вчинків. Той удар нанесли неповинним православним так зручно, що рівночасно вдарили і Вселенську Церкву, але тим і зрадилися, показали, чим є вони в дійсності: це вороги Вселенської Церкви, вороги Християнства.

Ми болюче мусимо відчувати всі терпіння наших братів, а антихристиянські поступки мусимо напятнувати. Нищення церков у місцевостях, де церква потрібна народові, заборона відправи церковних Богослужень і карання за молитву — мусимо вважати за факти релігійного переслідування.

Мусимо, на жаль, уважати за тріюмф ворогів Церкви — масонів той моральний удар, завданий самій ідеї з'єднинення Церков та авторитетові Вселенської Церкви й Апостольської Столиці.

Мусимо запротестувати проти намагання кинути понуру тінь підозріння, що боротьбу з Православною Церквою апробує Апостольська Столиця. Мусимо також запротестувати проти того, щоб холмські події та політичну боротьбу з Українським Народом оправдувати інтересами Католицької Церкви.

Сьогодні може католицька опінія ще не зорієнтована, сьогодні ще багато католиків не здає собі справи з того, що сталося, та що є і лишиться грізним мементо для католицької Польщі.

Для переслідуваних, так як і для нас, є потіхою, що Бог справедливий дивиться з неба на наші терпіння. Доля народів у Божих руках. Бог зможе з терпінь бідного народу випровадити правдиве тривале добро для нього, славу та перемогу для Святої Вселенської Церкви.

Дано у Підлютому в день св. Славного Пророка Іллі 2. серпня Р. Б. 1938.

† АНДРЕЙ, Митрополит.

Львів, 21 жовтня, в день св. Іларіона Великого Р.Б. 1941.

Це послання, оголошене на першій сторінці в "Ділі" ч. 184. з 23. 8. 1938 р., польська цензура сконфіскувала. Не зважаючи на конфіскату, це число розійшлося масово, а крім того з послання зроблено нелеґальну відбитку, яка теж масово розійшлася по цілому краю і зробила величезне враження, головно серед православних. Знаю певно, що православний митрополит Діонісій, який, як і вся православна церковна єрархія, мав замкнені уста, вислав до митрополита Шептицького довірочно високого православного достойника з листом, в якому склав йому гарячу подяку за мужній виступ в обороні православної Церкви.

Озброєні ватаги польських колоністів, т. зв. кракуси, у південній Холмщині, головно в повітах Ґрубешів і Томашів, нападали далі на українських православних селян і нищили їхнє майно, щоб змусити їх до переходу на римокатолицтво. Сильний натиск ішов теж від польських священиків, учителів, війтів, поліції і старостів. Під впливом цього терору в літі 1938 р. цілі православні села, щоб рятувати своє життя і майно, стали переходити на римокатолицтво. Перейшло на римо-католицтво і ціле село Турковичі коло Ґрубешова, місцевість знана на цілій Холмщині і західній Волині з своєї чудотворної ікони Богородиці та з масових прощ православних до неї.

Цими подіями на Холмщині з літа 1938 р. зацікавився також уряд СССР і совєтський амбасадор у Варшаві вніс гострий протест-демарш у польському міністерстві закордонних справ, використовуючи відповідні постанови ризького договору з 1921 р. про охорону релігійних і національних прав українців у Польщі. А що вже тоді грозила війна Німеччини з Польщею, то на вимогу польського міністра закордонних справ Бека міністерство внутрішніх справ видало наказ негайно спинити дальше бурення православних церков на Холмщині і репресії проти православних. Що більше. Наказано старостам, поліції і війтам, щоб повчили православних, які недавно зі страху перейшли на римокатолицтво, що можуть назад вернутися на православія. Так воно і сталося.

2. Його Високопреосвященству Кир Іларіонові, Архієпископові Холмському[1])

Ваше Високопреосвященство!

В день св. Іларіона Великого не може минути без того, щоб я не відізвався до Вашого Впреосвященства і не переслав моїх найщиріших побажань.

В день, а радше біля часу хиротонії Вашого Впреосвященства я бажав переслати свої побажання і ґратуляції, але ми були відділені пропастю большевицької границі. Від хвилини зайняття Львова німецькою армією я знову хотів писати, але через кордон листів не можна було посилати, отже вижидав якоїсь нагоди до Холму, та такої не було. Тепер, здається, границя усунена, отже пишу цей лист.

Вашому Впреосвященству цілим серцем бажаю, щоб Ви в Холмщині, а може і в цілій Україні, відновили віру св. Володимира і митрополита Іларіона, віру Вселенської Церкви, віру сімох перших Вселенських Соборів. Та віра в багатьох точках доктрини зіпсута через довголітню неволю Української Церкви під неканонічною установою Петра Великого. Вона зіпсута довгими рядами богословів Синодальної Церкви, професорів у Духовних Академіях і єрархів, неканонічно установлених владою московських царів. Вона зіпсута науками просто противними православній вірі, так як організм Української Церкви зіпсутий тією довголітньою неволею і інституціями і законами, звичаями, насильством переможців, накиненими Українській Церкві. Надіюсь, що Вашому Впреосвященству Бог дасть ту велику благодать, що зможете Українську Церкву очистити з тих усіх наук, противних вірі і неканонічних, шкідливих, накинених неволею установ чи законів, а може передусім з тієї чисто московської нетерпимости, яка рідного брата зненавидить, коли інакше думає, з тієї тісноти і браку християнського широкого духа, якими відзначалося усе московське православія. Але Вашому Впреосвященству бажаю ще вищої благодати, бо бажаю Вам, щоб перед Всевишнім Богом стали великим Святим, яким був Великий Іларіон, якого сьогодні память празнуємо.

Приймаючи перед хиротонією монашество і через саме посвячення Всевишньому Богові стан Архієрея, Ваше Впреосвященство вступили на ту дорогу і вже без сумніву бачать безконечну глибінь святости і страшну відповідальність перед судом Всевишнього Бога тих, що їх Бог покликав на пастирів свого стада. Ваше Впреосвященство може краще, ніж я, з'ясовують Собі велич завдання Архієрея, яким без сумніву є життя своє віддати за своє стадо і разом з Ісусом Христом бути розпятим на хресті. Може Ваше Впреосвященство починають уже сповняти те завдання душпастиря, страшне і для самих

[1]) Степан Баран: Митрополит Андрей Шептицький, Мюнхен 1947, стор. 123.

небесних Сил безплотних. Кажу, може краще, ніж я, бо, будучи марним грішником, яким я є, я 43 роки як єпископ працюю над тим, щоб зрозуміти обовязки душпастиря. І, на жаль, мушу признатися, що щойно большевики мене вчасти бодай навчили, чим є бути розпятим з Христом, хоч я ще такий далекий від сповнення того завдання, яке бодай вчасти починаю трохи розуміти.

Прошу Всевишнього, хоч я недостойний, щоб Вашому Впреосвященству дав іти тими дорогами духовної святости, якими людина мусить іти, щоб за собою потягнути міліони вірних дорогою спасіння і довести їх до небесного Царства.

Складаючи сьогодні ці бажання і обітниці молитви, прохаю Ваше Впреосвященство про молитви для себе. Покликуюсь на давнє і добре знайомство, яке смію назвати приязню. Покликуюсь на наші спільні національні ідеали, але передусім покликуюсь на одну і ту саму працю, яка є завданням нас обох і завдатком нашого вічного спасіння.

Вашого Впреосвященства смиренний брат во Христі

† Андрей, Митрополит р. в.

Львів, 21. жовтня, в день св. Іларіона Великого Р. Б. 1941.

3. Послання Митрополита Кир Андрея[1])

До всіх Високопреосвященних і Преосвященних Православних Архиєреїв в Україні і на українських землях.

До осягнення наших національних ідеалів треба нам єдности, бо навіть при найбільшій єдності й найбільш посилених змаганнях із нашого боку обставини можуть так скластися, що їх не осягненемо. Тому треба нам, скільки це тільки можливе, усунути всякі роздори і все, що ділить, і всіми силами змагати до осягнення, по змозі якнайбільшої єдности. Між роздорами, що ділять українців, не останнє місце займають релігійні справи, в яких ми такі поділені. А безперечно, релігійна єдність була могутнім товчком в осягненні національної єдности. Тому думаю, що кожний український патріот повинен зробити все, що може помогти до здійснення такої релігійної єдности. Вона видається тим більше можливою, що нас ділять і роз'єднують не якісь особисті справи, але справи, що перед дуже давніми віками розділили наших предків. Нас ділять суперечності між греками й латинянами, нас ділять традиції, перейняті від грецької та московської Церкви. І не бачу, щоб хтонебудь із нас, Архиєреїв різних українських віроісповідань, міг дбати про те, щоб піддержу-

[1]) Степан Баран: Митрополит Андрей Шептицький, Мюнхен 1947, стор. 127-128.

вати церковні роздори. Тому пишу це письмо, щоб витягнути руку до згоди й Ваші Преосвященства запросити до церковної єдности. А що здаю собі справу з того, ще не легко перевести таке важне діло, хочу із свого боку представити те, що вважаю конечною передвступною умовиною до такого поєднання.

Передовсім думаю, треба, щоб ми всі бажали помирення, треба, щоб такого помирення бажало й духовенство й вірний нарід у всіх наших єпархіях. Треба дальше про це поєднання молитися, себто, треба нам заряджувати такі богослуження, в яких брало б участь і духовенство і народ, а які мали б на меті просити в Бога потрібної благодати. Вкінці, треба, щоб ми з обох сторін були готові до потрібних до цього уступок. Коли Євангеліє обовязує нас відрікатися себе самих до того ступня, що маємо класти й душу, то тим більше мусимо уступити так далеко, як нам тільки совість дозволяє. Тому безумовно треба буде, щоб взаємно щиро обговорюючи всі життєві й богословські справи, злучені з поєднанням Церков, шукали дороги до поєднання.

Бажаючи дати нагоду до такого обєктивного й мирного обговорення, пишу цього отвертого листа та прошу всіх Високопреосвященних і Преосвященних Архиєреїв на українських землях висказати свою гадку в цій справі.

Андрей Шептицький в. р.
Галицький Митрополит, Львівський Архієпископ.

Львів, 30. грудня н. ст. 1941.

4. Послання митрополита Андрея до української віруючої православної інтеліґенції.[1])

Мого листа до православних Архиєреїв мушу доповнити кількома заввагами. Роблю це в цьому письмі до Високодостойних Представників української науки, літератури, мистецтва і до суспільних діячів України та, очевидно, до освіченого і патріотично наставленого Високопреподобного Духовенства в переконанні, що інтеліґенція в усіх віроісповіданнях має великий голос і в церковних справах, є все провідною верствою суспільности.

Прикро мені, що я змушений сказати дещо про себе самого, — доказати, що пишучи цього листа, не можу мати ніякого особистого інтересу. Я сповняю тільки обовязок українського патріота.

Ясно, що греко-католик не може стати Київським Митрополитом, а я не маю ані бажання цього достоїнства, ані фізичної змоги бути в Києві. Незабаром починаю 78-ий рік життя, недугою хроніч-

[1]) Степан Баран: Митрополит Андрей Шептицький. Мюнхен 1947, стор. 130-131.

ного запалення суглобів я від 12 літ прикований до крісла, без змоги станути на ноги. Недуга позбавила мене майже всієї влади в правій руці, а кілька разів у році, за кожним разом через кілька тижнів, я зовсім позбавлений влади і в лівій руці. Київський Митрополит мусить бути вибраний із православних чи автокефальних Архієреїв чи священиків. Коли б він був з'єдинений із Вселенською Церквою, ми всі греко-католики підлягали б йому і я перший радо піддався б його верховній владі.

Та повна злука греко-католицького і українських православних віроісповідань — це справа хіба дальшої майбутности. Вона стала б можливою тільки після довших змагань із обох боків — до себе наближуватись і взаємно себе пізнавати. А зближення і взаємне пізнання необхідні до осягнення національної єдности. Те зближення може колись довести до з'єднання, але мусить передовсім усунути взаємні роздори і ненависті, які спричинюють, що українець — українцеві ворог. І ті, що бажають колись єдности, і ті, що її не бажають, почнімо працю над помиренням. На такому конечному помиренні багато скористає увесь український нарід, а на повному з'єдиненні скористають більше православні, ніж ми, греко-католики.

З притиском стверджую, що поєднання із Вселенською Церквою не спричинює ніякої потреби відрікатися якогонебудь звичаю, передання чи обряду Православної Української Церкви. Українська Церква нічого не стратила б із тих дібр чи вартостей, які з неї роблять для українців цінну, святу національну памятку минувшини, а зискала б пребагато дібр і сил, які випливають із звязків з усіми віруючими християнами цілого світу. Ми, названі греко-католиками, вважаємо себе самих і в обрядових молитвах називаємо себе православними. Маємо ту свідомість, ту певність, що ми не затратили ні одної цінної памятки минувшини і ми нічого не стратили зі святого передання нашого Великого св. Володимира. Струя того передання перейшла до нас через царгородських патріярхів Йоанна Векка і Йосифа та наших митрополитів Ісидора і Григорія чистішою і повнішою від тієї струї передання, що дійшла до наших братів над Дніпром через Нікона і московський Синод. Порівнюймо наші православія, церкви, духовенства, життя релігійне і національне, порозуміваймося, — може переконаєтеся, що мої твердження правдиві. Низкою малих змін, а в останніх часах рішенням Апостольського Престолу ми повернулися в обрядах Літургії до звичаїв нашої Церкви 16. і 17. століття, які були звичаєм Київської Церкви.

Брати, Панове, — у Вас, світської української інтеліґенції, святе передання чистіше, ніж те, що його черпала Україна зі шкіл, ведених петербурзьким Синодом. Ваше православія ближче до православія широких мас українського народу. Те Ваше православія і до нашого ближче. В ньому більше зрозуміння для потреб страждучого від віків

поневоленого народу. Хочби Ваша праця над помиренням не довела до повного зєдинення, вона принесе українському народові велику користь, коли хоч у частині причиниться до національної єдности. А кожен патріот-українець повинен усе зробити, що може в тому напрямі. Сповняючи цей патріотичний обовязок, і я написав цього листа.

У Львові, дня 3. березня 1942.

Андрей Шептицький в. р.
Галицький Митрополит, Львівський Архієпископ.

в. Голоси преси про Нього.

о. д-р Йосиф Сліпий

I. ПЕТРОГРАДСЬКИЙ СИНОД 1917 Р.[1])

(Prof. Dr. Jos. Slipyj — De synodo Petropolitana a. 1917. habita)

SUMMARIUM. Circumstantiae synodi d. 29-31. Maii convocatae a Metropol. Andrea Szeptyckyj vi potestatis a papa Pio X acceptae exponuntur atque constitutiones singulae perpenduntur. Simul publici iuris fit textus constitutionum a R. D. Ussas, noto archivista russo, communicatus.

I Умовини й відбуття Синоду

Освободжений російською революцією з тюрми в Ярославлі, вибрався митроп. Андрей Шептицький до Петрограду і там якстій взявся за впорядкування греко-католицької Церкви в Росії. Одним із найважніших успіхів на тім полі було відбуття Синоду. Довідавшись про освободження Митрополита і його прибуття до Петрограду, з'їхалися там також і російські католицькі священики з різних міст, не зважаючи на тяжкі залізничі умовини, які принесла зі собою революція. Отже, зібралося вісім священиків: екзарх о. Леонід Фйодоров, о. Олексій Зєрчанінов, о. Іван Дейбнер, о. Євстафій Сусальов, о. Гліб Верховський, о. Трофим Семяцький, о. Володимир Абрікосов і о. Діодор Колпінський. Місцем збору була католицька хлопяча гімназія при костьолі св. Катерини, де тоді мешкав митрополит Андрей. Синод попередили духовні вправи (у східній формі "Говінія"), якими проводив сам Митрополит. Опісля почалися 29 травня синодальні сесії, що тривали до 31 травня 1917 р. Всі вісім священиків взяли в них участь. Синодом проводив Митрополит, який міг скликати і відбути його на основі уповноважень, одержаних від папи Пія X. Перед Отцями Синоду стояла до виконання величезна праця, і всі учасники здавали собі вповні справу з преважного Божого діла, яким мають покласти основи під розвій греко-католицької Церкви в російськім народі.

[1]) Богословія, т. IX, р. 1931, нн. 1-4, стор. 289-297.

На останнє, святочне засідання запрошено єп. о. д-ра Йосифа Боцяна, польських єпископів Роппа й Цєпляка, каноніка о. Лозінського, пароха костьолу Мальти, проф. акад. Тшецяка, дир. гімн. Цибульського й ін. Зясовані рішення відчитав екзарх з катедри гімназійної молитовниці, а Митрополит запитував: "Угодно ли Вамъ, Отцы?" Отці Синоду відповідали: "Угодно, Владыко!" Виповнювання постанов ствердили святочною присягою.

Так утворену Церкву визнав опісля за старанням Митрополита петроградський уряд. Вона стала відтепер прилюдно виступати в релігійнім і громадськім життю російського народу. Її екзарха, о. Леоніда Фйодорова, уряд запрошував на наради в релігійних справах, м ін., до участи в комісії, яка радила над взаєминами між Церквою і державою.

II Зміст постанов

Синод називає себе Епархіяльним Собором Греко-Католицької Церкви, зібраним у Петрограді. Всіх постанов прийняв він 68 і ними заторкнув майже всі важніші справи церковного життя.

1. Головство Папи й відрубність обряду (1-3). Синод визнає найперше головство Папи Римського і зобов'язується до безумовного послуху в усім. Вслід за тим стають обов'язуючими всі його накази й розпорядки та всі поручені ним культи, при чім однак має бути збережений свій греко-східній обряд. Третя постанова додає осібно, що Синод не приймає без виразного дозволу Апостольського Престола жадної літургічної форми латинського обряду, навіть такої, яка вже прийнята іншими з'єднаними Церквами. Догматичних різниць, крім першої постанови відносно Примату й дев'ятої, де мимоходом згадується про Непорочне Зачаття Пресв. Богородиці, Синод не згадує, а визнання всіх правд віри Католицької Церкви супонує як самозрозуміле.

2. Культи (4—8). Дальші постанови відносяться до почитань. Нові культи можуть бути введені лише на пропозицію Екзархові великою кількістю вірних. Належить почитати всіх святих, канонізованих західньою Католицькою Церквою, передусім покровителя З'єднання, св. свщм. Йосафата. Щодо руських святих, то Синод не забороняє вірним, які не з'єднуються, їх почитати. Як рацію подає те, що довголітній культ у старовинній Церкві був одинокою формою канонізації. Він уважає своїм обов'язком постаратися в Апостольського Престола про дозвіл на їх літургічне почитання.

3. Засоби поширення З'єднання (9—12). Головним засобом З'єднання є віддання себе під Покров Пресв. Богородиці, молитва про великих апостолів, мучеників і ісповідників та співпраця з братами інших обрядів.

4. Обов'язуючі закони (13—15). Ці постанови містять правну основу дисципліни й накреслюють напрям розвою церковного права в Росії та взагалі на Сході. Тому є вони великої ваги. Обов'язуючим Отців Синоду є східне церковне право, яке міститься в правилах св. Апостолів і рішенням вселенських та частних Соборів, і то остільки, оскільки воно прийняте в цілій Східній Церкві і серед теперішніх умовин є ще обов'язуючим і можливим до виповнення. Всі постанови Західньої Церкви по VII вселенському Соборі не обов'язують, хіба що в них ясно зазначено, що відносяться і до Східньої Церкви.

5. Екзарх і його права (16—24). Російською Кат. Церквою править Екзарх в достоїнстві протопресвітера. Його територія простягається на цілу царську Росію, крім України й Білої Руси в їх етнографічних границях. На згаданій території він має єпископську владу і користується три — і п'ятилітніми привілеями, які одержують єпископи від Апостольського Престола. Екзарх має право нагляду й контролі над усім церковним майном та цензури друкованих письм підлеглого йому духовенства. Перед виданням нових законів має запропонувати їх своїй раді і вислухати її гадки. Як довго нема ще осібного розпорядження Апостольського Престола, стають вони правосильними щойно по затвердженні митрополитом Андреєм. В розв'язі тяжких питань Екзарх може тимчасово користуватися законодавством руської, грецької та інших з'єднаних і нез'єднаних Церков, а також і латинської Церкви. До часу розпорядження Апостольського Престола можна відкликатися на постанови Екзарха тільки до митрополита Андрея, а на його до Апостольського Престола.

6. Відносини Церкви до держави управильнює 25-та і 26-та постанова. Синод уважає необхідною під цю пору повну незалежність Церкви від держави, одначе, на його думку, потрібна також легалізація.

7. Обрядові справи (27—39). Синод каже придержуватися обряду, який мають нез'єднані в Росії, не допускаючи ніяких змін. Зрештою таке було попереднє рішення Апостольського Престола. Всі мають прямувати до одновидности в літургічній практиці. При тім Синод дозволяє зберігати побіч нової і старорускую форму обряду, не мішаючи обох разом. Ця постанова ухвалена, мабуть, з огляду на старообрядців. Все ж таки не можна довільно в однім дні практикувати різні форми. Св. Причастя можна приймати в латинських церквах і навпаки, латинники можуть причащатися під двома видами за декретом Пія X. Синод забороняє всяку прилюдну критику обряду, тому що він затверджений Апостольським Престолом нарівні зі всіма іншими обрядами Вселенської Церкви. Братства, затверджені Апостольським Престолом, можна вводити на бажання вірних, зберігаючи свій обряд. Тайну Хрещення уділюється через погруження, а відтак Миропомазання і Пресв. Евхаристію. Синод зберігає отже, практику

Причастя немовлят, яка була в старовинній Церкві. В потребі можна хрестити дома, але миропомазувати тільки в церкві. Щодо тайни подружжя, то Синод придержується східнього церковного права, при чім упорядкування подружніх справ між вірними різних обрядів передається Апостольському Престолові. Пости мають зберігатися з цілою суворістю Східньої Церкви, але священик може в сповіді злаґіднити його каянникови залежно від потреби. Замітне, що Синод не визнає жадного патронату світських над церквами. Мирянин, що дарував якунебудь річ для Церкви, тратить над нею всяке право.

8. Обов'язки священиків і вказівки в душпастирській праці (40—67). Належить приучувати вірних до частого св. Причастя і бодай чотири рази в рік приступати до св. Сповіді. Треба вибирати до апостольської роботи спосібніших вірних і організувати їх в товариства. Праця над вірними має бути пройнята любов'ю і пронизана духом молитви й розважання. Священик має чистоту совісти й добрим прикладом (праведним життям), вчити вірних побожности. Церковне правило не є, щоправда, обов'язуючим (хоч Синод благословить тих, що його читають), то все ж таки літуґізуючий має відмовити 9-ий час, вечірню й утреню. Правило можна замінити відмовленням вервиці або читанням Псалтирі. Священик обов'язаний прочитати впродовж року бодай раз Святе Письмо Нового Завіту, а бодай раз на три роки Старий Завіт та приготовлювати старанно проповіді, в яких треба видвигати позитивну сторону католицької науки, а рідко запускатися в полеміку. В літуґічних проповідях треба об'яснювати вірним духа й символіку обряду та заохочувати до живої участи в богослуженнях і по можности заводити загальний спів у церкві. Для слухання сповідей вимагане знання моральної богословії. Як духовні, так і світські повинні відбувати щорічно духовні вправи.

Зовнішня поведінка священика повинна бути скромна й тому заборонене відвідування театрів, кін і т. д. та участь у гучних обідах, забавах і т. п. Дописувати до некатолицьких часописів і належати до некатолицьких філософічних і релігійних товариств можна тільки за дозволом екзарха. Священик має носити бороду й приписану ношу (ряса й підрясник) та срібний хрест на грудях.

Як видно з цих постанов, Синод зробив велику працю в такому короткому часі й серед таких несприятливих обставин. Синодальні постанови заторкують майже всі важніші сторінки церковного життя та дають напрям розвоєві молодої Церкви, яку від ряду літ підготовляв Апостольський Престол через Митрополита Андрея.

III Текст Синоду

При редаґуванню книжки "Чверть століття на Митрополичому Престолі" (1925) пороблено багато старань, щоб добути текст Синоду.

На жаль, безуспішно. Щойно завдяки о. Уссасові у Варшаві, знаному архівістові, можна приступити до його друкування. Копія, з якої за його ласкавим дозволом публікується текст постанов Синоду, є його приватною власністю. Він одержав її ще в 1923 р. від екзарха о. Леоніда Фйодорова.

ВО ИМЯ ОТЦА И СЫНА И СВЯТАГО ДУХА

Постановленія епархіальнаго собора Грекокатолической Церкви, состоявшагося въ Петроградѣ от 29—31 Мая 1917 года подъ предсѣдательствомъ Высокопреосвященнѣйшаго Андрея Митрополита Галицкаго.

1) Вѣруемъ и исповѣдуемъ, что Вселенскій Архіерей, папа древняго Рима, есть видимый Глава Церкви и Намѣстникъ Христа, Пастыръ и Учитель всѣхъ христіянъ и считаемъ нашимъ священнымъ долгомъ оказывать ему безусловное послушаніе вовсемъ.

2) Признавая Вселенскаго Архіерея верховнымъ законодателемъ всѣхъ церквей и руководителемъ христіанской жизни, принимаемъ всѣ его указанія и совѣты и всѣ рекомендованные имъ культы, строго сохраняя въ ихъ богослужебной формѣ грековосточный обрядъ, согласно его же указаніямъ.

3) Не принимаемъ никакой богослужебной формы латинскаго обряда, хотя бы она была принята въ другихъ церквахъ, соединенныхъ съ Апостольскимъ Римскимъ Престоломъ безъ его прямого разрѣшенія.

4) Введеніе новыхъ культовъ должно происходить лишь по прошенію множества вѣрныхъ, поданному экзарху.

5) Признаемъ и почитаемъ всѣхъ святыхъ, канонизованныхъ Западною Католическою Церковію, въ особенности же небеснаго покровителя св. Соединенія, священномученика Іосафата архіепископа Полоцкаго.

6) Впредь до разрѣшенія Апостольскаго, Римскаго Престола не запрещаемъ присоединяющимся братьямъ нашимъ признавать и почитать тѣхъ русскихъ святыхъ, которые здавна пользовались всенароднымъ почитаніемъ, такъ какъ всенародный, долголѣтній культъ былъ во Вселенской Церкви въ теченіи цѣлаго ряда столѣтій единственной формой канонизаціи и теперь еше въ Западной Католической Церкви считается равнозначущимъ беатификаціи.

7) Считаемъ нашей священной обязанностью предложить впослѣдствіи акты этихъ угодниковъ Божіихъ на судъ Святой Римской Церкви и ходатайствовать о скорѣйшемъ введеніи для нихъ литургическаго почитанія.

8) До разрѣшенія же Апостольскаго Престола не воздаемъ этимъ угодникамъ Божіимъ литургическаго почитанія.

9) Отдавая подъ покровъ Пресвятой Владычицы нашей Богородицы Непричастной первородному грѣху всю землю Великой Руси и всѣ епархіи, находящіяся въ ней, хотя еще и занятыя диссидентами, умоляемъ Всевышняго содѣлать эти престолы послушными Церкви Древняго Рима, Матери всѣхъ православныхъ церквей.

10) Помня завѣтъ Спасителя и Господа нашего Іисуса Христа: "молитеся Господину жатвы, яко да изведетъ дѣлатели на жатву Свою" (Мт. IX, 38), просимъ Его о дарованіи нашей Церкви какъ можно болшаго числа великихъ святыхъ, апостоловъ, мучениковъ и исповѣдниковъ для совершенія возсоединенія всѣхъ христіанъ земли нашей со святой Вселенской Церковію.

11) Всѣмъ священникамъ вмѣняется въ обязанность ежедневно просить о дарованіе этой благодати.

12) Соблюдая по завѣту Апостола "единеніе духа въ союзѣ мира" съ нашими братьями во Христѣ, священниками другихъ обрядовъ, охотно готовы помагать имъ нашей священнической дѣятельностью.

13) Мы придерживаемся восточнаго каноническаго права, выраженнаго въ правилахъ св. апостоловъ, вселенскихъ и помѣстныхъ соборовъ, св. отцевъ настолько, насколько оно во всей Восточной Церкви, при современныхъ условіяхъ, является обязательнымъ и выполнимымъ.

14) Дисциплинарные каноны и правила Западной Католической Церкви, установленные послѣ VII Вселенскаго Собора, какъ на вселенскихъ, такъ и на помѣстныхъ соборахъ, а также и особенными декретами, буллами и бреве Римскихъ Архіереевъ, по принципу Католической Церкви, не являются для насъ обязательными.

15) Дисциплинарныя постановленія Римскаго Архіерея и вселенскихъ соборовъ обязательны для насъ только въ томъ случаѣ, когда въ этихъ постановленіяхъ ясно указано, что они обязываютъ Восточную Церковъ и вводятъ въ ней новый законъ.

16) Для управленія русскою католической Церковію восточнаго обряда временно назначается экзархъ въ санѣ протопресвитера, которому подчиняются всѣ епархіи въ предѣлахъ Государства Россійскаго за исключеніемъ епархій Малой и Бѣлой Руси въ ихъ этнографическихъ границахъ.

17) Экзархъ по принадлежащему ему праву имѣетъ по всей вышеозначенной территоріи епископскую власть.

18) Экзархъ имѣетъ право пользоваться тѣми привилегіями, которыя Апостольскій Римскій Престолъ предоставляетъ епископамъ на трехлѣтніе и пятилѣтніе сроки.

19) Экзархъ имѣетъ право наблюденія и ревизіи надъ имуществомъ церковнымъ, всѣми храмами, часовнями, кладбищами, духов-

ными школами и пріютами, богодѣльнями, денежными вкладами и кассами и всѣми прочими церковными учрежденіями.

20) При изданіи новыхъ епархіальныхъ законовъ экзархъ обязанъ предложить ихъ на обсужденіе своего совѣта и выслушать его мнѣніе.

21) Впредь до особаго распоряженія Апостольскаго Римскаго Престола, новые епархіальные законы, издаваемые экзархомъ, не дѣйствительны безъ одобренія преосвященнаго Андрея Митрополита Галицкаго.

22) Экзархъ можетъ пользоваться помѣстнымъ законодательствомъ русской, греческой и другихъ возсоединенныхъ и не возсоединенныхъ церквей, какъ западнаго такъ и восточнаго обряда, а также законодательствомъ Латинской Церкви для временнаго разрѣшенія недоумѣнныхъ вопросовъ ежедневной практики.

23) Экзарху принадлежить право предварительной духовной цензуры надъ всѣми печатными произведеніями подвѣдомственнаго ему клира.

24) Впредь до особаго распоряженія Апостольскаго Римскаго Престола апеллировать на приговоры и постановленія экзарха можно только къ преосвященному Андрею, Митрополиту Галицкому, а на него къ Апостольскому Престолу.

25) Считаемъ для насъ въ настоящее время необходимымъ полную независимость Церкви отъ государства.

26) Однако считаемъ нужнымъ легализацію общимъ явочнымъ порядкомъ.

27) По предписанію Апостольскаго Римскаго Престола употребляемъ тотъ обрядъ, который существуетъ въ настоящее время въ Россіи, недопуская никакихъ измѣненій.

28) Избѣгая всякаго произвола мы обязаны стремиться къ полному однообразію въ богослужебной практикѣ.

29) Можемъ соблюдать безразлично древле-русскую или новую форму нашего обряда, не смѣшивая однако одной формы съ другой.

30) Недопустимымъ произволомъ является различная каждодневная богослужебная практика.

31) Согласно декрету папы Пія X разрѣшаемъ и благословляемъ вѣрнымъ нашего обряда причащаться въ церквахъ латинскаго и, наоборотъ, вѣрнымъ латинскаго обряда въ нашихъ.

32) Запрещаемъ всякую публичную критику, какъ письменную такъ и устную нашего обряда, какъ одобреннаго Апостольскимъ Римскимъ Престоломъ наравнѣ со другими обрядами Святой Вселенской Церкви.

33) Всѣ братства, уставъ которых утвержденъ Апостольскимъ Римскимъ Престоломъ, прининаемъ и учреждаемъ по прошенію вѣрныхъ, однако такъ, чтобы обрядовая сторона этихъ братствъ соотвѣтствовала грековосточному обряду.

34) Мы не признаемъ права патроната мірянъ надъ церквами, въ какой бы формѣ это право не выражалось.

35) Мірянинъ, пожертвовавшій какую-либо вещь или недвижимую собственность для церкви, теряетъ всякое на нее право.

36) Крещеніе совершаемъ чрезъ погруженіе. Съ крещеніемъ соединяемъ таинство Миропомазанія и вслѣдъ за симъ питаемъ младенцевъ таинствомъ св. Евхаристіи.

37) Крещеніе можетъ совершаться дома а не въ церкви, лишь нужды ради. Миропомазаніе же совершается обязательно въ церкви.

38) Относительно таинства брака придерживаемся грековосточнаго церковнаго права, вопросъ же о бракахъ между вѣрными разныхъ обрядовъ подлежитъ будущему рѣшенію Апостольскаго Римскаго Престола.

39) Посты соблюдаемъ по всей строгости каноническихъ предписаній Греко-Восточной Церкви. Однако всѣмъ священникамъ дается право на исповѣди дѣлать послабленія закону, если кающійся дѣйствительно нуждается въ такомъ послабленіи.

40) Вѣрныхъ нужно пріучать возможно чаще приступать къ таинству св. Евхаристіи. Чтоже касается до таинства Покаянія, то необходимо напоминать имъ о древнемъ законѣ, по которому вѣрные приступали къ исповѣди по крайней мѣрѣ четыре раза въ годъ.

41) Среди вѣрныхъ необходимо избирать людей способныхъ къ апостольской работѣ, организовывать ихъ въ отдѣльные кружки, созывать ихъ съѣзды и руководить ихъ работою.

42) Желательно изданіе апологическихъ произведеній, пособій по нравственному богословію для клира и популярныхъ изданій по таинству Покаянія и Евхаристіи. Хотя въ этомъ направленіи желательна самостоятельная работа, однако для экономіи силъ рекомендуются переводы и переработки хорошихъ католическихъ изданій.

43) Въ сношеніяхъ съ паствою священникъ долженъ руководиться духомъ пастырской любви.

44) Работа пастыря надъ вѣрными должна быть всегда соединена съ духомъ молитвы и съ созерцательной жизнью. Мы никогда не должны забывать, что весь успѣхъ апостольскаго дѣла зависитъ отъ Божіей благодати и нашей святости. Священникъ, забывающій эту истину, приноситъ скорѣе вредъ нежели пользу.

45) Первым требованіемъ нашего сана и нашей Христомъ данной миссіи, есть сохраненіе чистоты своей совѣсти отъ всякого грѣха и житейской скверни. Поэтому, какъ мы сами учимъ вѣрныхъ, что нельзя безъ исповѣди приступать къ св. Причащенію, если на совѣсти есть смертный грѣхъ, такъ далжны поступать и сами, если не хотимъ услышать отъ Господа нашего Іисуса Христа: "и вамъ законникомъ горе, яко накладаете на человѣки бремена неудобь носима и, сами единымъ перстомъ вашимъ не прикасаетеся бременемъ" (Лук. XI. 46).

46) Руководясь во всемъ духомъ св. Церкви, священникъ долженъ стараться благоговѣйнымъ, благолѣпнымъ и сторого-литургическимъ богослуженіемъ, соединеннымъ съ евангельскою простотою, учить вѣрныхъ благочестію.

47) Хотя правило церковное внѣ церковной службы не является обязательнымъ, однако священникъ, желающій служить литургію, обязанъ предъ нею прочитать 9 часъ, вечерню и утреню. Можно замѣнять правило верцицами или чтеніемъ псалтири.

48) Кромѣ того весьма рекомендуется духовнымъ лицамъ читать предписанныя въ іерейскомъ молитвословѣ утреннія и вечернія молитвы, а также правило ко св. Причастію.

49) Благословляемъ всякого желающаго исполнять все церковное правило по уставу.

50) Духовныя лица должны настолько цѣнить Слово Божіе и прилежать къ чтенію св. Писанія, чтобы прочитывать Новый Завѣтъ по крайней мѣрѣ одинъ разъ въ годъ, а Ветхій — одинъ разъ въ три года.

51) Священникамъ вмѣняется въ обязанность, въ особенности молодымъ, тщательно приготовлять проповѣди, для чего необходимо изученіе, кромѣ св. Писанія, отцевъ Церкви, житій святыхъ и церковной исторіи.

52) Вмѣняется въ обязанность произносить проповѣди догматическаго, моральнаго и литургическаго характера. Въ проповѣдяхъ нужно излагать прежде всего положительную часть католическаго вѣроученія, касаясь полемики лишь въ рѣдкихъ случаяхъ. Въ частности въ литургическихъ проповѣдяхъ нужно стараться обяснить вѣрнымъ обряды святой Церкви такъ, чтобы ихъ символическое значеніе объясняло ученіе Церкви и ея духъ.

53) Для священниковъ, назначенныхъ къ слушанію исповѣди вѣрныхъ, необходимо какъ можна болѣе старательное и усиленное изученіе нравственнаго богословія.

54) Священники должны пріучать народъ къ сознательному и дѣятельному участію въ богослуженіи и по возможности заводить всеобщее пѣніе.

55) Духовныя лица совершаютъ разъ въ годъ общее говѣніе "духовныя упражненія". Къ такимъ же общимъ говѣніямъ мы должны приглашать и вѣрныхъ.

56) Отличительный признакъ во внѣшнемъ поведеніи духовнаго лица его скромность, благообразіе. Поэтому духовенству должны быть чужды совершенно всѣ свѣтскія манеры и замашки, привычки и обычаи.

57) Духовенству безусловно воспрещается посѣщеніе театровъ, цирковъ, кинематографовъ, кафе-шантановъ, загородныхъ увеселительныхъ садовъ и всякихъ другихъ подобнаго рода собраній.

58) Нужды ради позволяется посѣщеніе скромныхъ ресторановъ и столовыхъ.

59) Разрѣшается посѣщать научныя и популярныя собранія (если они завѣдомо не направлены противъ Церкви), а также серьезные концерты съ музыкой и пѣніемъ.

60) Духовенство по мѣрѣ возможности должно всячески избѣгать появляться на свѣтскихъ обѣдахъ, даваемыхъ по случаю какого-либо торжества, какъ семейнаго характера (напр. свадьбы, имянины и т. п.), такъ и общественнаго.

61) Появленіе духовныхъ лицъ съ женщинами на улицахъ и въ общественныхъ мѣстахъ — не желательно.

62) Для участія духовныхъ лицъ въ свѣтскыхъ или некатолическихъ журналахъ требуется разрѣшеніе со стороны экзарха на основаніи постановленій папы Пія X.

63) Также необходимо разрѣшеніе экзарха для вступленія въ качествѣ члена или постояннаго гостя въ некатолическія философско-религіозныя и религіозныя общества.

64) Духовенство должно ходить въ одеждѣ, присвоенной его сану, не допуская никакого отступленія отъ приписанной формы, каковой до времени, будетъ подрясникъ и ряса обыкновеннаго русскаго покроя, однако съ болѣе узкими и короткими рукавами.

65) Въ случаѣ нужды, вызываемой потребностями миссіи и заграничными поѣздками, духовенство можетъ носить свѣтское платье.

66) Каждый священникъ поверхъ рясы носитъ серебряный крестъ. Въ торжественныхъ случаяхъ ношеніе креста обязательно.

67) По древнему церковному обычаю носимъ бороду, волосъ же по предписанію апостольскому не отпускаемъ, удаляя отъ себя всякую свѣтскую суету (наприм. различныя прически, духи и т. п.).

68) Куреніе духовенствомъ табаку запрещается.

Подлинныя постановленія подписалъ е. Андрей Митрополитъ Галицкій.

Скрѣпилъ Леонидъ Федоровъ, экзархъ русской греко-католической церкви.

Дано въ Петроградѣ, въ домѣ Католической мужской гимназіи при церкви св. Екатерины. Мая 31 дня 1917 года.

---

46) Руководясь во всемъ духомъ св. Церкви, священникъ долженъ стараться благоговѣйнымъ, благолѣпнымъ и сторого-литургическимъ богослуженіемъ, соединеннымъ съ евангельскою простотою, учить вѣрныхъ благочестію.

47) Хотя правило церковное внѣ церковной службы не является обязательнымъ, однако священникъ, желающій служить литургію, обязанъ предъ нею прочитать 9 часъ, вечерню и утреню. Можно замѣнять правило верцицами или чтеніемъ псалтири.

48) Кромѣ того весьма рекомендуется духовнымъ лицамъ читать предписанныя въ іерейскомъ молитвословѣ утреннія и вечернія молитвы, а также правило ко св. Причастію.

49) Благословляемъ всякого желающаго исполнять все церковное правило по уставу.

50) Духовныя лица должны настолько цѣнить Слово Божіе и прилежать къ чтенію св. Писанія, чтобы прочитывать Новый Завѣтъ по крайней мѣрѣ одинъ разъ въ годъ, а Ветхій — одинъ разъ въ три года.

51) Священникамъ вмѣняется въ обязанность, въ особенности молодымъ, тщательно приготовлять проповѣди, для чего необходимо изученіе, кромѣ св. Писанія, отцевъ Церкви, житій святыхъ и церковной исторіи.

52) Вмѣняется въ обязанность произносить проповѣди догматическаго, моральнаго и литургическаго характера. Въ проповѣдяхъ нужно излагать прежде всего положительную часть католическаго вѣроученія, касаясь полемики лишь въ рѣдкихъ случаяхъ. Въ частности въ литургическихъ проповѣдяхъ нужно стараться обяснить вѣрнымъ обряды святой Церкви такъ, чтобы ихъ символическое значеніе объясняло ученіе Церкви и ея духъ.

53) Для священниковъ, назначенныхъ къ слушанію исповѣди вѣрныхъ, необходимо какъ можна болѣе старательное и усиленное изученіе нравственнаго богословія.

54) Священники должны пріучать народъ къ сознательному и дѣятельному участію въ богослуженіи и по возможности заводить всеобщее пѣніе.

55) Духовныя лица совершаютъ разъ въ годъ общее говѣніе "духовныя упражненія". Къ такимъ же общимъ говѣніямъ мы должны приглашать и вѣрныхъ.

56) Отличительный признакъ во внѣшнемъ поведеніи духовнаго лица его скромность, благообразіе. Поэтому духовенству должны быть чужды совершенно всѣ свѣтскія манеры и замашки, привычки и обычаи.

57) Духовенству безусловно воспрещается посѣщеніе театровъ, цирковъ, кинематографовъ, кафе-шантановъ, загородныхъ увеселительныхъ садовъ и всякихъ другихъ подобнаго рода собраній.

58) Нужды ради позволяется посѣщеніе скромныхъ ресторановъ и столовыхъ.

59) Разрѣшается посѣщать научныя и популярныя собранія (если они завѣдомо не направлены противъ Церкви), а также серьезные концерты съ музыкой и пѣніемъ.

60) Духовенство по мѣрѣ возможности должно всячески избѣгать появляться на свѣтскихъ обѣдахъ, даваемыхъ по случаю какого-либо торжества, какъ семейнаго характера (напр. свадьбы, имянины и т. п.), такъ и общественнаго.

61) Появленіе духовныхъ лицъ съ женщинами на улицахъ и въ общественныхъ мѣстахъ — не желательно.

62) Для участія духовныхъ лицъ въ свѣтскыхъ или некатолическихъ журналахъ требуется разрѣшеніе со стороны экзарха на основаніи постановленій папы Пія X.

63) Также необходимо разрѣшеніе экзарха для вступленія въ качествѣ члена или постояннаго гостя въ некатолическія философско-религіозныя и религіозныя общества.

64) Духовенство должно ходить въ одеждѣ, присвоенной его сану, не допуская никакого отступленія отъ приписанной формы, каковой до времени, будетъ подрясникъ и ряса обыкновеннаго русскаго покроя, однако съ болѣе узкими и короткими рукавами.

65) Въ случаѣ нужды, вызываемой потребностями миссіи и заграничными поѣздками, духовенство можетъ носить свѣтское платье.

66) Каждый священникъ поверхъ рясы носитъ серебряный крестъ. Въ торжественныхъ случаяхъ ношеніе креста обязательно.

67) По древнему церковному обычаю носимъ бороду, волосъ же по предписанію апостольскому не отпускаемъ, удаляя отъ себя всякую свѣтскую суету (наприм. различныя прически, духи и т. п.).

68) Куреніе духовенствомъ табаку запрещается.

Подлинныя постановленія подписалъ е. Андрей Митрополитъ Галицкій.

Скрѣпилъ Леонидъ Федоровъ, экзархъ русской греко-католической церкви.

Дано въ Петроградѣ, въ домѣ Католической мужской гимназіи при церкви св. Екатерины. Мая 31 дня 1917 года.

о. Іриней Готра ЧСВВ

2. ПОВОРОТ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО ІЗ ЗАСЛАННЯ (1917 р.)

(Спогад його особистого секретаря)*

1915 року, коли москалі залишали поспішно Галичину під натиском військової офенсиви австрійсько-німецької армії, я попав з одним товаришем-студентом богослові в московський полон і разом з тисячами цивільного населення опинився в Україні. Мене спершу інтернували в Києві. Не знайшли в мене ніякої причини до арешту, бо я не був ані військовиком ані в нічому не причасний до політики. Тому дозволили мені замешкати на приходстві римо-католицького пароха, в помешканні о. Жміґродського, гімназійного учителя о. Шафранського, що був великим приятелем і прихильником нашого обряду.

Від о. Шафранського дістав я адресу Митрополита А. Шептицького й почав з ним листуватися. Не писав я йому багато, але як Митрополитові та Братові по Чину св. Василія В. я не раз писав, що мені жаль перерваних студій, скучно за Галичиною та що я непевний за завтрішній день. Від Митрополита я діставав відкриті поштівки, в яких були слова потіхи, розради та архиєрейського благословення.

Прийшов 1917 рік. Вибухла в Росії революція. Я одержав дозвіл виїхати з Києва до села Токарівка (повіт Сквіра), де дістав посаду виховника дітей-сиріт в одному дворі. Не довго був я на цій посаді, бо покликали мене наші священики до Києва, щоб товаришити Митрополитові Андрієві — як його співбрат по Чину — у подорожі за границю. Я негайно прибув до Києва на початку травня 1917 р. і зразу пішов привітати Митрополита. Він тоді замешкав на приходстві римо-католицького костьолу св. Олександра при Олександрівській вулиці.

Митрополита я майже не пізнав: він був вихуділий, очі в нього запалися, обличчя видовжилося. "Що сталося з Вами, Ексцеленціє? — запитав я. — Чи це, може, наслідки тюрми?" "Ні, — відповів мені Митрополит, — це не наслідки тюрми, а тяжкої хвороби, запалення легенів, яке я щотільки перебув у Петрограді". Опісля оповів мені Митрополит про свою одиссею на засланні.

Митрополита забрали зі Львова 18-го вересня 1914 р. і вивезли спершу до Києва, звідси в Нижній Новгород, опісля в Курськ, далі в Суздаль, врешті до Ярославля. Найтяжче жилось Митрополитові у Суздалі, а найдовше був він у Курську. У Курську інтернували Митрополита в домі, в якому ніхто не мешкав. Дім стерегла поліція, нікому не вільно було до дому приходити чи виходити без

*) "Свобода", грудень 1965, чч. 227-233

супроводу жандармів. Тут докучала Митрополитові самота і цілковите відокремлення від світу. Єдиною його розрадою було те, що в неділі і свята він міг під екскортою жандарма відвідати римо-католицький костьол і там висповідатись у литовського священика, о. Димікіса. Але і під час сповіді — в захристії — двері мусіли бути відкриті, а в них стояв жандарм і мав пильнувати, щоб Митрополит чогось не передав парохові або чогось від нього не забрав.

Тепер я зрозумів, чому до Митрополита — під час його перебування в Курську — мусів писати на адресу о. Димікіса. Справа була в тому, що Митрополит домовився з парохом, що буде подавати його адресу в своїх листівках, а парох буде пошту до нього (Митрополита) давати до Служебника в захристії. Ось так Митрополит міг — по сповіді — відібрати свою пошту, зовсім непомітно від ока жандарма.

З Курська перевезли Митрополита до монастирської в'язниці в Суздалі. Часом дозволяли Митрополитові на прохід у монастирському городі, що був обведений високим муром, але йому не вільно було з ніким бачитися, говорити чи листуватися без дозволу настоятеля. Настоятель був непривітний, а часом і дуже прикрий. Келія, в якій замешкав Митрополит, була мала, низька, закратована. Єдиною лектурою Митрополита було Св. Письмо та полемічні твори росіян проти Унії. Харч був неможливий. Митрополит не раз не їв нічого цілими тижнями, бо того харчу, що там давали, не міг стерпіти і вдержати в собі. Це дуже підкопувало здоров'я Митрополита.

Якось появився в монастирі молодий послушник. Був це священик Сємацький, що був великим прихильником Унії та Митрополита. Він зразу зав'язав контакт з Митрополитом і помагав йому, як тільки міг. Навіть міг Митрополит через того послушника зав'язати контакт із деким поза монастирем. Та це не тривало довго. Хтось доніс до управи монастиря, що молодий послушник розмовляє з Митрополитом у городі, і послушника видалили з монастиря, а Митрополитові дали гостру догану. "Як ви мене тут трактуєте? Як гостя чи в'язня?" — поскаржився Митрополит. "Очевидно, що як в'язня!..", відповів настоятель. З того часу напруження між Митрополитом і настоятелем ще збільшилося і, мабуть, на домагання настоятеля Митрополита вивезено до Ярославля та інтерновано в приватному домі.

У Ярославлі Митрополитові жилося подібно, як у Курську, тільки поліційний нагляд був куди гостріший. Та незабаром вибухла в Росії революція. Раз виглянув Митрополит через вікно і вже не побачив сторожа коло входу, але молодих людей з червоними перепасками на руці. "Що це?" — запитав Митрополит. "Революція!" — відповіли йому. "Ось і так я опинився на волі", — сказав

мені Митрополит. Потім вже прийшло офіційне звільнення з тюрми, підписане Головою Тимчасового Уряду, Керенським.

Після звільнення з тюрми Митрополит пробув ще з три тижні в Ярославлі, бо не мав грошей, потрібних на виїзд до Галичини. Діставши потрібні гроші, він виїхав до Петрограду, щоб тодішньому Тимчасовому Урядові подякувати за своє звільнення і вступитися за численних галичан-українців, запроторених на Сибір. У Петрограді вітали Митрополита члени колонії українців, які уможливили йому зустріч з Керенським, князем Львовим, Мілюковим та іншими вільними діячами тодішньої революції. Ходив Митрополит теж і до Академії Наук, до славнозвісного академіка А. Шахматова у справі своїх книжок і матеріялів, які йому сконфісковано.

З Петрограду Митрополит приїхав до Києва, але в стані реконвалесцента, бо в Петрограді сильно простудився і був уже близький смерти. Це все розповів мені Митрополит, коли я прибув до нього до Києва. Він тоді зробив мене своїм особистим секретарем.

У тому характері я став подорожувати з Митрополитом, найперше по Україні. Перша наша візита була в Бершаді на Поділлі, де проживав його брат Олександер. Пам'ятаю, що в Бершаді в тому часі був соборчик православних панотців. Вони вже роз'їздилися додому, але, як почули, що Митрополит Шептицький приїхав, то запросили його на соборчик. Коли Митрополит увійшов, вони всі встали з місць і відспівали "Ангел вопіяше" (бо тоді було саме по Великодні). Потім попросили Митрополита на почесне місце і зразу почали розмови на церковно-релігійні теми. Старші батюшки були украй консервативних поглядів і говорили: "Нехай уніяти єднаються з нами, православними, бо нас більше", але молодші панотці заявлялися за об'єднання з Римом.

З Бершаді вибрались ми до Жабокряча, до п-ва Бжозовських, дальших родичів Митрополита. Там Митрополит мав Службу Божу для наших полонених, що працювали в панському дворі (фільварку). Звідси ми вибралися поїздом до Житомира, а потім до Києва. Тоді якраз у Києві було свято "теплого Миколи", тобто перенесення мощів св. Отця Миколая (22 н. ст., 9-го ст. ст. травня). Тут ми замешкали на приходстві костьолу св. Миколая в о. Шафранського. З Житомира приїхав римо-католицький єпископ Ігнатій Дубовський. На обіді єп. Дубовський попросив Митрополита зайняти почесне місце, але серед польського духовенства було невдоволення з того приводу, головно ж, коли під час розмови Митрополит Шептицький згадав про свої претенсії до Київської Митрополії.

У Києві Митрополит заснував греко-католицьку парафію і призначив парохом її о. шамбеляна Михайла Цегельського, кол. пароха Камінки Струмілової. Призначив його теж своїм Генеральним Вікарієм та додав йому до помочі о. Щепанюка, колишнього сотрудника св. Юра у Львові. Тоді прийшла до Митрополита делегація

наших галицьких переселенців з дочкою Івана Франка і просила Митрополита відправити Панахиду за душу І. Франка. Коли Митрополит допевнився, що Франка ховав католицький священик, відправив Панахиду в костьолі св. Олександра. На цій Панахиді було дуже багато українців, галичан-католиків і православних.

Коли люди стали виходити з костьолу, то якийсь соціяліст Антонович, зупинив людей і на мітингу під костьолом виступив проти Панахиди по Франкові, кажучи: "Це найбільший нонсенс відправляти в католицькій церкві моління за людину, що в цілому своєму житті не мала нічого спільного з католицькою Церквою, а навпаки, була ворогом Церкви, духовенства і виступала проти цього..."

З Києва ми вибралися до Москви. З жалем прощали нас кияни і громадно вийшли на станцію. А в Москві вітало Митрополита дуже багато людей, між ними теж православні москалі, українці та навіть поляки. У Москві замешкали ми на приходстві римо-католицького пароха о. Зелінського. Тут Митрополит висвятив одного з наших семінаристів на диякона, а жонатого Абрікосова (росіянина) на священика. Один із старокатоликів, священик о. Колпінський, прийняв католицьку віру, і його Митрополит відрядив до праці між росіянами-католиками.

З Москви виїхали ми до Петрограду. Це було вже в другій половині червня. Початково замешкав Митрополит у свого знайомого, д-ра Цибульського, а потім в о. Дайбнера. Я замешкав у римокатолицькій Духовній Академії. Моїм обов'язком — як секретаря Митрополита — було подбати про потрібні документи для виїзду в Галичину. Справа не була легка, бо Галичина була тоді (як частина Австрії) у війні з Росією. Треба було виїжджати через невтральні країни. Отож, я поробив старання про виїзд для Митрополита і для себе. Наші прохання мусіли перейти аж 18 канцелярій, а жадна з них не поспішала з полагодженням документів. Коли ж до Петрограду приїхали ще єп. Йосип Боцян і бр. Ґродський, ЧСВВ, колишній економ Митрополита, треба було і для них придбати документи.

Наше перебування у Петрограді мусіло з конечности продовжитися. Тим часом у петроградських газетах появилася вістка, що Митрополит Шептицький вибраний на Митрополита Києва та всієї України. Вістка була неперевірена і непевна, але вона скомплікувала наше положення в Петрограді. Петроградська поліція стала цікавитися Митрополитом і порадила, щоб Митрополит — разом із своїм почетом — чимскоріше виїхав за кордони Росії.

Це приспішило наш виїзд із Петрограду. По короткім часі, себто Митрополит, єп. Боцян, я і бр. Ґродський одержали заграничні паспорти. Були труднощі дістати білети на залізничній станції, бо всі білети до Стокгольму (себто до місця, куди ми мали виїхати)

були викуплені на два тижні наперед. Та й тут Міністерство Закордонних Справ стало нам у пригоді, бо, коли довідалися, що ми маємо труднощі дістати білети, вони видали нам окремі білети і ми 9-го липня о 6-ій годині ранку виїхали з Петрограду з Фінляндської станції до граничної станції Торнео.

По дорозі ми мали дуже сувору ревізію, позабирали від нас різні записки, адреси, навіть списки Служб Божих, які ми мали відправити. У Торнео, граничній станції, знову ревізія і ще гостріша, бо єп. Боцяна і бр. Ґродського розібрали до сорочки. Митрополита лишили в спокою, а мені тільки казали розперезати рясу та відчинити валізки Митрополита. Навіть забрали від нас харчі під претекстом, що "там вас Австрія краще погодує".

На граничному пункті Гапаранда, в Швеції, ждали вже на нас урядники австрійського консуляту. Вони прийняли нас гостинно, погостили підвечірком і подбали для нас про потрібні документи й білети до Стокгольму. На другий день, 10-го липня, ми вже були в Стокгольмі, де на станції привітала нас графиня Ледуховська, своячка Митрополита. Для нас було вже замовлене місце у виховному закладі в Дірсгольмі, біля Стокгольму. Тут ми зупинилися в гарному пансіоні.

Ще ми добре не розмістилися, як уже стали нас напастувати різні шведські репортери й журналісти. Митрополит був змучений дорогою, і я мусів, замість нього, подати деякі інформації про Митрополита, його звільнення і нашу подорож. Було мені дуже прикро, коли наступного дня ціла шведська преса понаписувала про Митрополита "несотворені речі!"

У Стокгольмі влаштували для Митрополита величавий концерт, у якому брав участь наш славний оперний співак Модест Менцінський. Про цей концерт широко розписувалась тодішня шведська преса. Опісля було в домі цього ж співака прийняття для Митрополита. Були визначні гості — представники еміґрації, як теж інших національностей.

Із Швеції Митрополит виїхав до Гамбургу, щоб там побачитись з Українською Парляментарною Репрезентацією. 18-го липня 1917 р. ми відплили кораблем через Балтик і причалили до малого граничного міста Ніренберґ. Тут стрінула нас неприємність, бо за нами йшла ціла юрба дітвори й старших людей, висмівали нас та кепкували собі з наших довгих ряс, (бо ми обидва їхали в духовному вбранні). З немилої ситуації вирятувала нас поліція, яка, перевіривши наші документи, пізнала, хто ми і звідки вертаємося. Ми дісталися до готелю, але все таки кожний наш вихід на вулицю був не абиякою сенсацією, бо мешканці міста були протестанти і тому не привикли бачити духовних осіб у рясах на вулиці. Особливо ж постать Митрополита звертала на себе увагу. За ним бігали діти і сміялися, немов з якого дивогляду. Я прохав Митрополита, щоб

не показувався на вулицю, але він з усмішкою відповідав мені: "Та нехай вони ззираються! Думаєш, що вони не мають нічого до роботи, як тільки дивитися на тебе?" Зі слів Митрополита віяла і простодушність, і скромність, і покірливість. Він немов радів, що став предметом кпин та глузувань.

До Гамбургу приїхали ми 22-го липня, пізно ввечері. Хоч був дощ, то все таки на станції ждали на Митрополита представники різних наших установ та делеґації з представником австрійського консуляту на чолі. Тому, що ми спізнили поїзд, багато представників розійшлось додому, бо думали, що ми взагалі не приїдемо. Ще таки тієї самої ночі до готелю, в якому Митрополит примістився, прийшли на довшу конференцію д-р Кость Левицький та посол Микола Василько. Іншим разом заходив до Митрополита архикнязь Вільгельм, пізніше полковник Української Галицької Армії, відомий "Василь Вишиваний".

В Німеччині ми не думали довго перебувати, бо там тоді був голод, а до того Митрополитові було спішно до Риму. Він бажав побачитися з папою Венедиктом XV, щоб здати йому звіт про своє перебування в царській тюрмі, як теж про деякі свої церковні акти, зроблені в Росії вже після звільнення з царської тюрми. Які ж це були акти?

Найперше треба пригадати, що Митрополит мав широкі уповноваження на цілу Росію, дані йому ще папою Пієм X. Але ці папери залишилися в митрополичому архіві у Львові. Від когось Митрополит довідався, що цей його архів москалі вивезли зі Львова до Петрограду, до Центрального Архіву. Під час перебування в Петрограді Митрополитові при помочі одного студента вдалося віднайти свій архів, і студент вибрав з цього архіву найпотрібніші документи, на які Митрополит був звернув свою увагу. Таким способом Митрополит дістав у руки важливіші документи, які уповноважували його до унійної праці в Росії.

На підставі цих документів Митрополит скликав у Петрограді перший Синод росіян-католиків, в якому взяли участь російські священики-католики Фйодоров, Зєрчанінов, Дайбнер, Верховський, Колпінський та інші. Були теж присутні латинські єпископи, митрополит К. Ропп, єп. Цепляк, ректор духовної семінарії в Саратові о. Тржецяк й інші. На цьому Соборі ухвалено постанови щодо чистоти східнього обряду та положено основи церковної адміністрації Російської Католицької Церкви. Митрополит на цьому Соборі призначив о. Леоніда Фйодорова Екзархом на цілу Росію.

Подумав Митрополит теж і про потреби Української Грекокатолицької Церкви, бо під час свого заслання висвятив потайки на єпископів о. д-ра Йосифа Боцяна, о. д-ра Теодора Яремка, та о. д-ра Яцковського. Яцковський і Яремко померли на засланні, а єп. Йосиф

Боцян помер уже у Львові 1926 р. як титулярний єпископ Луцький і помічник Митрополита у Львові.

Про всі ці церковно-адміністраційні акти Митрополит хотів поговорити віч-на-віч з папою Венедиктом XV і тому йому було спішно виїхати з Німеччини до Риму. По тижневому перебуванні в Німеччині Митрополит виїхав до Швайцарії, тоді невтральної держави. Однак зі Швайцарії було тяжко виїхати до Риму, бо Італія була у війні з Австрією, якої громадянином був тоді Митрополит Шептицький. Тому Митрополит мусів залишити свій первісний плян відвідати папу Венедикта XV в Римі. Він міг тільки вислати письмовий звіт Римському Архиєрееві. У Швайцарії вітали Митрополита тамошні українські еміґранти на чолі з графом Михайлом Тишкевичем.

Зі Швайцарії Митрополит виїхав до Австрії. Найперше зупинився в Інсбруку, і тут, у "Канізіянум-і" відвідав наших богословів, які там кінчали студії й робили докторати. З Інсбруку окремим вагоном виїхав Митрополит до Відня 26. 8. 1917 р.

Привітання Митрополита у Відні відбулося дуже величаво і врочисто. На станцію вийшли парляментаристи, посли, професори університету, українське духовенство, молодь різних шкіл та тисячі вірних українців. Привітання Митрополита перемінилось у величаву маніфестацію. Вітальня віденської станції була прикрашена українськими прапорами. З тисячів грудей залунало грімке "Слава",а потім заграли гимн "Ще не вмерла Україна". Після формальних привітань Митрополит з послом Романчуком всів до авта і поїхав до церкви св. Варвари, куди недовго перед тим були привезені з Білої Підляської мощі св. свящ. Йосафата Кунцевича. Митрополит наказав провести урядову церковну верифікацію мощів Святого, після того їх перенесено на окремий престіл і тут відправлено Благодарственний Молебень.

Зразу дістав Митрополит з цісарської канцелярії запрошення на послухання до цісаря — тоді був цісарем Карл І. Зі Львова приїхали до Відня крилошани, о. Тит Войнаровський та о. Ковальський, щоб привітати Митрополита і супроводжати його з Відня до Львова. А що Львів не був ще приготований належно на приїзд Митрополита, постарались затримати Митрополита ще якийсь час у Відні. З Відня Митрополит відвідав ще табори наших воєнних переселенців у Ґмінді.

До Львова приїхав Митрополит 10-го вересня 1917 р. Його поворот був величавий і тріюмфальний. Цісар Карл вислав архикнязя Вільгельма Габсбурґа — Василя Вишиваного, щоб цей від його імени привітав Митрополита. Крім того, були представники вищого польського духовенства, цивільної і військової влади, делеґації різних українських установ та непроглядні маси народу з цілої Галичини. Я вже не їздив з Митрополитом ані до Ґмінду, ані до Львова, бо ще 3-го вересня я приїхав до Львова, а звідси до Лаврова, де були тоді васи-

ліянські богословські студії. В понеділок уранці, 4-го вересня 1917 р. взяв я під паху богословські книжки й підручники та по дворічних примусових вакаціях, почав докінчувати свої богословські студії.

Ню Йорк, 15 грудня 1963 р.

О. д-р Йосиф Сліпий

3. МИТРОПОЛИТ-ЮВІЛЯТ і Духовна Семінарія у Львові[1])

Ваша Ексцеленціє! Тридцять літ минуло, як Льва-город, оповитий смутком після смерти свого Митрополита, бл. п. Юліяна Куїловського, загомонів радістю, пристроївся сяточно, задзвонив у свої милозвучні дзвони і обліг залізничий двірець, щоб повітати свого нового князя Церкви і народу. І коли втихли невгаваючі оклики і гучні оплески, рознісся спів питомців Вашої Духовної Семінарії: "Слава во вишніх Богу" — "Вітай нам, Владико". Бо й як же серед тої загальної втіхи могли не дати вислову своїй радості найменші Ваші духовні сини, яких радість є все найчистіша і найщиріша! А велику втіху будили великі надії! Та й справдились вони більше, ніж можна було по-людськи передбачити. Доказом того тих тридцять літ покірної жертви і велетенської праці, за які сьогодні, здіймаючи руки до Бога, дякує весь народ і кличе: "Благословена будь во віки вічні хвилина Його входу!" Хвалить і величає Вас нині одними устами наша Церква, наші установи, ціле громадянство. Хвалить і величає — бо має за що. Та найменші Ваші духовні сини, як звичайні діти, свого батька не вміють хвалити; вони лиш живіше люблять, невинно радіють і, притуливши свою головку до Ваших грудей, щирим серцем дають відчути свою глибоку вдячність за все добро, яке Ваша Милість протягом тих тридцятьох літ оказували так щедро їхнім попередникам і їм же самим. Та коли б вони не розкрили в нинішню хвилину своїх уст, то оці могутні семінарські мури затряслися б і промовило б німе каміння... Бо мають вони багато дечого пригадувати собі у спогадах і дякувати Вам за щось більше, ніж всі інші разом.

Найперше за той гарний приклад плекання свого священичого звання від молодих літ і дороження ним, як найціннішим скарбом Божим. Запалюється наше серце любов'ю до Бога, коли згадаємо Вас як трилітнє дитя, що так побожно складало руки і ледве вміло шептати молитву, а вже з плачем домагалось від своєї матері дозволу на першу святу сповідь. З яким непорочним серцем приступали Ви тоді

---

[1]) "Нива", ч. 12, 1930, стор. 452-455. Рік XXV.

до першого св. Причастя! Як твердо заявили Ви тоді своїй матері: "Я хочу бути священиком" і від цеї постанови мимо шутливих насмішок і відмов не далися нікому відвести. Чи ж не підбадьорює нас у тяжких хвилинах те слово, яке почули Ви раз від одного проповідника і глибоко заховали в своїм серці: "А чей священик є добродієм людства!" Скільки щирих молитов засилали Ви до Бога як гімназійний учень, стараючись щодня бути на Службі Божій! З якою любов'ю віддавалися Ви богословській науці як студент прав! З яким трудом і геройським самозреченням вибороли Ви серед гірких сліз право на своє покликання у батька, що Вас так дуже любив і так дуже тому покликанню спротивлявся. Як росте наше серце, коли пригадаємо собі ту блаженну хвилину, як на Монте Касіно коло ніг св. Венедикта, спадкоємця св. Василія Вел., серед важких дум, бачачи велич, красоту і маєстат латинської Церкви, осталися Ви при своїм обряді, збіднілій Церкві і вбогім народі!

Благословена була та хвилина, коли від трону Св. Отця Льва XIII почули Ви на тяжку тернисту путь мужні слова заохоти: Optimam partem elegisti, quae non auferetura te — добру часть вибрав єси, яка не відійметься від тебе. Потім упали Ви на коліна перед престолом у Добромилі і заявили всім: "Я прийшов вести покаянне життя в рясі і чернечих мурах".

І за той золотий приклад хай буде Вам, наш Батьку, п е р ш а наша дяка!

А як дивимося на Вас як священика, також маємо за що дякувати Богу і Вам: за ту покору і повне самозречення та за зразок життя за євангельськими радами, що, покинувши батька й матір і вигоди дому, взяли хрест і пішли слідом Христа, — пішли твердо, послідовно.

Яким широким серцем обіймали Ви вже тоді всіх наших братів, з якою неструдженою ревністю голосили Ви по місіях Боже Слово і сповідями гоїли рани душ вбогого народу.

Які пориваючі духовні вправи голосили Ви нам, у цих святих семінарських мурах і будували наші душі.

І за це, Дорогий наш Батьку, прийміть д р у г у нашу подяку!

А коли стали Ви єпископом і митрополитом, скільки любови сплило з Вашого серця на нас, скільки журби і передумувань коштувало Вас і скільки вложили Ви труду, щоб духа побожности і праці влити в нашу Духовну Семінарію, в якій покутували старі навики. Багато разів у конференціях, розмовах і вечірніх гутірках старалися Ви доказати і впоїти в нас, що нові часи ставлять великі і нові вимоги до священика, що народ жадає тепер глибшого духовного життя, більше любови і посвяти для себе. А щоб наша Духовна Семінарія стояла на висоті завдання, не вагалися Ви і за власні гроші висилати чимало нас до заграничних европейських семінарій і університетів,

щоб ми там поширили наш світогляд і поглибили богословське знання. А також тут, у Львові, перші спроби злету молодечого богословського ума, як "Католицький Схід", Альманах богословів і інші, чи ж не опиралися вони на Ваші широкі й могутні крила? Яка печаливість за наше душевне і дочасне добро б'є з пастирського листа, писаного до нас 1907 року, які золоті слова вичитуємо ми в тій програмі зреформованої Семінарії. Ще й досі гомонить у наших ушах грімке Ваше слово: "Зрозумійте, що нема на світі гіршого нещастя, як бути лихим священиком. Будьте патріотами цілим серцем, але не забувайте, що добрим патріотом є лише той священик, що добре сповнює всі свої обов'язки".

Часом приходилось нам почути і прикре слово докору, та ми чули завсіди, що й у ньому бриніла ніжна, шовкова струна батьківського серця. А коли не раз втихали уста, тим сильніше говорило до нас оце Ваше серце.

В 1907 р. мусіли кривджені й зневажувані питомці покинути Львівський університет і перенестися до Відня та Кракова. Тоді, як добрий отець, поїхали Ви за нами до Відня, щоб там разом з нами відсвяткувати Йордан та щедрим датком облегшити гіркі і тяжкі хвилини скитальства.

Коли вибухла страшна війна і Вас, безстрашного борця за віру, повезли в далекий Суздаль, — і тоді, в тюрмі, не забували Ви за нас, а кожне Ваше слово було цілющим бальзамом на наші душі і надією на Бога: З нами Бог!

А ті недавні подорожі по широкому світі, поза океан, чи ж і не задля нас Ви їх піднялися? Коли б не Ваше прохання у Св. Отця Бенедикта XV, що так щедро Вас обдарував, і не призбирані Вами, жертви на католицькім Заході, то ніяким чином не могла б була Духовна Семінарія стати так сильно на ноги в тих останніх тяжких літах. Ваші подорожі по католицькім Заході утвердили нас в тому переконанню, що Унія наша стояла і стоятиме все католицькою єдністю в вірі і що без цеї єдности не вдержать її ніякі часові ні людські зусилля. Лиш поміч Божа, свідомість єдности Христового стада, свідомість світлої минувшини, часів великих Отців Церкви, які ра-у-раз ставить перед очі теперішній Св. Отець Пій XI, перші століття християнства в єдності з Апостольським Престолом на Україні, до яких відкликувалися наші славні обновники Унії, св. Йосафат і Рутський, запевнять розвій і вічну силу Унії Сходу. Під цим гомінким кличем розвою Унії основана Вами недавно Богословська Академія. Вона є також висловом вітцівської печаливости за богословську освіту питомців Духовної Семінарії.

А накінець шість єпископських свячень, приблизно 830 священичих рукоположень, тисячі-тисячі св. Причастій, чи цим не уділили Ви нам найціннішних ласк, що їх Господь вложив у Ваші святитель

ські руки? І за це, любий наш Батьку, лине до Вас в т р е т є наша синівська дяка.

Ваша Ексцеленціє! За тих тридцять літ обдарував Вас Господь не одною радісною хвилиною, але скільки теж було ран у Вашому серці! І якщо ми причинилися до цього, то покірно пробачення прохаємо. Не зі злої волі сталося воно, але з молодечої нерозваги. Свідком є те, що наша любов до Вас ніколи не остигала і не знаємо багато владик — та й Ваша Ексцеленція також, хоч об'їхали цілу земну кулю, — до яких їх духовні сини були б більше прив'язані, як ми до Вас.

Прийміть ласкаво ці слова як вияв нашої любови і прив'язання зі запевненням щирої, навіки в пам'яті записаної вдячности, бо "раз добром налите серце, ввік не прохолоне".

---

4. СОРОК ЛІТ НА ВЛАДИЧОМУ ТРОНІ[1]

(Думки з нагоди ювілею митр. Шептицького)

У цьому році минає 40 літ від хвилини, як папа Лев XIII іменував (17. VI. 1899) о. Андрія Шептицького, монаха ЧСВВ, станиславівським єпископом, і як за три місяці після того (17. IX. 1899) номінат одержав архиєрейські свячення в катедрі св. Юра у Львові. Сорок літ минає від хвилини, як на станиславівському єпископському, а потім на митрополичому троні у Львові поставлено могутній Світильник, який майже пів століття світить нам усім, цілий гр. кат. Церкві й народові, розганяє темряву, освітлює шляхи й надію в серце вливає.

Сорок літ на чолі Церкви і... Народу! Бо серед недержавного народу Князь Церкви мусить мимохіть стати Вождем Народу. Стає ним звичайно кожний голова Церкви, не міг ним не стати і Митрополит Шептицький, одна з найбільших індивідуальностей, що їх знає наша історія.

Згадуючи про ювілей єпископської служби Митрополита Шептицького, не будемо говорити про той великий авторитет, що його Дойстойний Ювілят здобув собі серед усіх верств українського народу, не будемо говорити про те, що він справжній Володар душ, не будемо врешті згадувати про його великі заслуги на національно-культурному полі, а торкнемося тільки його праці й заслуг для української католицької Церкви Галичини та для поширення і поглиблення унійної ідеї так серед нас, як і в цілому світі.

---

[1]) "Нива". Липень-Серпень 1939. Рік XXXIV. Ч. 7-8, стор. 241-246.

У час, коли нинішній галицький Митрополит став станиславівським єпископом, наша греко-католицька Церква в Галичині являла собою дивну ідеологічну фізіономію. Віддалена від Сходу, вона, як тільки могла, відпекувалася від східніх церковних традицій, приймаючи залюбки від латинської Церкви, навіть під обрядовим і дисциплінарним оглядом, все, що могло наблизити її до латинського Заходу, очевидно, у тім хибнім переконанні, що тільки те, що латинське, може бути правдиво католицьке. Вона цілковито затратила була розуміння свого великого післанництва у Вселенській Церкві, не була просто свідома тієї особливої ролі, яку на неї вложила історія — бути живим пропаґатором унійної ідеї на церковному Сході. Засклеплена у своїм галицькім ґетті і забезпечена опікою Австрійської монархії, далека була від тієї активности, так ґнутрі як і назовні, якою мала вона колись сповнити надії папи Урбана VIII.

Також і в своєму нутрі не мала вона усіх тих цінностей і тієї динамічної сили, при допомозі яких вона могла була відбити з повним успіхом усі ворожі наступи і сама піти згодом у переможний наступ. Плесо її життя було спокійне, як того озера в глибокім лісі, що вкрите сумними водяними квітами; воно не шуміло і не ворушилось надто та не викидало з свого нутра нових ідей, нових плянів чи задумів.

Спокійне і здебільша пасивне життя нашої Церкви домагалось впорскнення свіжої крови; їй треба було дати нову ідею, поставити їй перед очі її велике післанництво у Вселенській Церкві і до нього достосувати ціле її життя — та цим розбудити духовенство і нарід до нової праці на церковно-національному полі і до нових зусиль.

Цю іньєкцію свіжої крови дав їй Митрополит Шептицький своєю апостольською ревністю, своєю розумною діяльністю, своїми широкими задумами, що виходили далеко поза межі галицької Унії, і врешті своїм геройством, терпінням та готовістю життя своє віддати за Церкву і Нарід.

За свого 40-літнього єпископства Високопреосвященний Митрополит Андрей започаткував внутрішню обнову нашої Церкви і розбудову релігійно-церковного життя через креування нових єпископств поза межами Галичини — на еміґрації, через віднову старих і заснування нових монаших Чинів, через канонічні візитації в краю і за границею, і через створення нових наукових богословських осередків для піднесеня освіти духовенства. На часи його єпископства припадає буйний розріст внутрішніх місій для піднесення релігійно-морального рівня народу.

Не менше, а може ще й більше його значення в тому, що він поставив перед очі всім ту велику ролю, яку наша Церква повинна грати у Вселенській Католицькій Церкві як синтеза Церковного Сходу й Заходу. Нашу Церкву вивів він з тісного галицького загумінку

на широку світову арену, спершу своєю власною особою і своїм славним подвигом чи ініціятивою, а згодом творчою працею її духовенства чи особливістю її літургічно-обрядового життя в католицькій Церкві. Нашу Церкву, як воплочену, унійну ідею, спопуляризував він насамперед між слов'янами, ініціюючи з пок. єп. Стояном велеградські, унійні конґреси, а потім повів її на ще ширші европейські і світові шляхи, головно від часу своєї неволі у царській Росії. Завдяки Митрополитові Шептицькому українська грекокатолицька Церква стала предметом зацікавлення, студій і праці з боку католицького латинського Заходу, багато латинських монахів приймає східній, візантійсько-слов'янський обряд, щоб працювати над здійсненням тієї великої ідеї, виразницею якої від кількох соток літ стала наша українська з'єднана Церква.

Ось тут чи не найбільш позитивна позиція в білянсі 40-літньої єпископської праці Митрополита Шептицького. Він створив нову добу в історії нашої Церкви, надаючи їй ясну й виразну фізіономію — с и н т е з и церковного Сходу й Заходу і в о п л о ч е н н я і д е ї, за якою тужать усі, що бажають усунення нещасного церковного роздору.

***

А ми, духовенство української католицької Церкви, повинні бути своєму Архиєпастиреві вдячні за те, що дав нам змогу виробити собі ясний, скристалізований світогляд, що навчає нас з вищої точки дивитися на всі складні проблеми нашого церковного-релігійного життя, з точки інтересів Вселенської Католицької Церкви. Митрополит Шептицький не тільки дав своєму духовенству правильне розуміння власної Церкви і її завдань, але він і поширив його світоглядовий горизонт. Коли з розбором Польщі у кінці XVIII ст. частина української католицької Церкви перейшла під панування Австрії, відразу змінилося положення її духовенства. Його зрівняно з духовенством латинським, кандидати духовного звання могли студіювати в університетах цілої Австрії, навіть у самій столиві монархії. Митрополит Андрей пішов ще далі: він пробив нам вікно в Европу, висилаючи кандидатів духовного звання на студії поза Відень — до Риму, Інсбруку, Фрайбурґу, Мюнхену й ін. Українське католицьке духовенство вийшло тоді у світ і стрінулось на широких европейських шляхах з сучасною йому ідеологією Західньої Католицької Церкви та з її актуальними проблемами, а рівночасно у цих центрах католицької думки стрінулось воно з гарячою тугою за церковним з'єднанням, воно побачило, з яким одушевленням до Східньої Церкви ставляться всі ті із Західньої Церкви, що хочуть для неї працювати — і воно відразу зрозуміло свою власну ціну, свій питомий тягар і свою ролю у майбутній праці над привернепням церковного З'днання між Сходом і Заходом.

І почався ренесанс нашої церковно-релігійної думки; суть Унії, про яку майже всі тоді забули, а деякі ще й нині не можуть собі її пригадати, стала для всіх ясною і нескомплікованою проблемою. А ця суть така: Унія — це об'єднання у вірі двох віток Вселенської Церкви, східньої і західньої, під проводом Христового Намісника — Римського Папи. Східня Церква зберігає всю свою літургічно-обрядову й дисциплінарну структуру непорушеною. Апостольський Престіл не бажає собі ніякої зміни під цим оглядом, бо унія — це єдність у вірі й любові, а не в обряді.

Коли ж наше духовенство передусім покликане до праці над реалізацією унійної ідеї серед нез'єднаних, то воно, очевидячки, мусіло також зрозуміти, в чім лежить суть тієї Унії. Високодостойний Ювілят перший її зрозумів і перший учить нас її розуміти.

І так прийшло до переставлення наших поглядів на церковну Унію і на церковний нез'єднаний Схід на інші рейки, що їх нам указує сам Апостол. Престіл.

Помалу, може навіть занадто помалу, щезає тип українського католицького священика візантійсько-слов'янського обряду, який досі ототожнював католицизм з латинством, який судорожно держався усіх тих латинських обрядових форм, що їх стільки в часи слабости нашої Церкви до неї введено, який хотів бачити нашу Церкву як щось посереднє: ні то східнє, ні західнє. Щезає тип уніята, який наче б то стидався, що належить до східнього обряду.

Зате ростуть між цим духовенством одиниці й цілі гурти, які послушні Апост. Престолові, хотіли б бачити обрядово літургічне життя нашої Церкви у всій його красі й чистоті, і тому прямують до повільного усування з нього всього, що було взяте з латинського обряду, а **що нез'єднаних тільки від Унії відстрашує**. Тільки та Унія, що буде одягнена в літургічно-обрядові ризи й величні традиції церковного Сходу, видержить і найтяжку пробу та стане сильною і тривкою.. Обрядові гебридизми — це явище для Унії не лиш небажане, але й у найвищій мірі шкідливе, і кожний, хто в нашій Церкві старається зафіксувати ті латинські наверствування, противиться унійній ідеї, противиться волі Христових Намісників.

Не диво, що обрядові питання в останніх часах висуваються на чоло всіх наших релігійно-церковних проблем, і хоч у нас, так між Єрархами, як і духовенством, є ще сильні гурти, які бажали б ці питання відсунути набік, у тінь, відбираючи їм всяке значення, то вони стають щораз то більше актуальними і домагаються своєї розв'язки. І будуть розв'язані, бо без позитивної розв'язки тієї важливої проблеми, галицька Унія не стане ніколи міцно на власні ноги.

Впарі з належним розумінням Унії та її істоти — мусіли ми скореґувати і наше ставлення до нез'єднаного церковного Сходу. Колись нез'єднаних називали ми схизматиками, але Ап. Престіл заборо-

нив цю термінологію, бо вона скриває в собі тільки образу й ненависть до церковного Сходу. Зате доручив він церковий Схід пізнавати, вчитуватись у його величну історію, відгребувати його безцінні скарби. До нез'єднаних маємо ставитись як до рідних братів — з любов'ю і вирозумілістю. Де треба й де можна, стати в обороні нез'єднаної Церкви перед її ворогами. Ненависть, презирство чи погорда до всього, що східнє і т. зв. православне, не промостить нам ніколи дороги до нез'єднаних і ніколи не дасть нам змоги сповнити наше почесне історичне післанництво.

Митрополит Ювілят своїм життям і своєю діяльністю накреслив нам виразно шляхи, якими маємо йти до наших нез'єднаних братів, щоб їх привести до церковної єдности.

А шляхами тими, як це зрештою підкреслює все і всюди Апостольський Престіл, що поведуть на церковний Схід і якими приведемо наших нез'єднаних братів до церковної єдности, є пізнавання цього Сходу, любов і вирозумілість.

***

Ось маленький нарис ідеології Української З'єднаної Церкви найновіших часів, ідеології її Архипастиря, Високодостойного Ювілята. Дай Боже, щоб цю ідеологію засвоїв собі **весь загал нашого духовенства якнайскоріше**, бо грядуть події, які можуть нас застати, як уже не раз дотепер бувало, розбитими й непідготованими.

Не пора тепер на якусь ідеологічну диверсію, бо вона буде водою на млин наших ворогів. Усе духовенство з своєю Єрархією на чолі повинно нині, більш ніж колинебудь досі, згуртуватися біля свого Архипастиря, Митрополита-Ювілята, для легшого осягнення своїх ближчих і дальших завдань.

Тільки під прапорами Митрополита Шептицького і в дусі його ідеології піднесемо нашу Церкву і Нарід на вищий ступінь та сповнимо колись наше історичне післанництво.

Редакція

ПРО "СВЯТКУВАННЯ ЮВІЛЕЮ МИТРОПОЛИТА ШЕПТИЦЬКОГО"

"Нива" (липень-серпень 1939 р.), стор. 273-282.

Сорокліття великої дати в історії нашої української католицької Церкви, вступлення на єпископський престіл теперішнього голови тієї Церкви, Митрополита Шептицького, що його започаткували відручні письма: Св. Отця Пія XII і кард. Тіссерана — відсвятковано в неділю, 18 червня 1939, тобто рівно 40 літ після того, як папа Лев XIII іменував (16. VI. 1899) теперішнього галицького митрополита станиславіським єпископом. Сорок літ на єпископському троні — це подія

в історії нашої Церкви дуже рідка (у новіших часах довше тією Церквою управляв тільки митр. Мих. Левицький), а з огляду на свою вагу це сорокліття — одна з найкращих її сторінок. Не дивота, що відстятковано його всюди дуже торжественно, сердечно і з великим підйомом духа. Відсвяткував його цілий край. В кожній парохії душпастирі відправили в той день св. Літургії в намірені Високопреосвященного Митрополита, виголосили відповідні проповіді і закінчили богослуження благодарною піснею "Тебе Бога хвалим". В сердечних молитвах дякував нарід Всевишньому за те, що в цій великій, просто переломовій добі його історії післав йому "такого Архиєрея", і просив зберегти його для добра Церкви і Народу ще якнайдовше. В деяких місцевостях влаштовано з тієї нагоди на честь Митрополита святочні академії, концерти тощо.

Та найвеличавіше відсвятковано ювілей у Львові, центрі і столиці галицької митрополії, який від кількох соток літ перебрав на себе ролю стародавнього княжого Галича. На Святоюрську гору, де відбулося це святкування, спішив тисячами нарід — інтеліґенція, міщанство, робітники, старі і молодь — щоб не тільки милосердному Богу дякувати і Його просити, але й щоб віддати свій поклін Тому, що 40 літ, наче Мойсей, веде свій нарід до "Обіцяної Землі".

Прибули на Святоюрську гору й інші Владики української католицької Церкви, щоб віддати поклін Першому з-поміж себе і піднести радість Народу. З княжого Перемишля прибув найкращий і найцінніший почет: Преосв. Йосафат, що по недавно перебутій важкій недузі перший раз показався у Львові на такім всенароднім святі і своєю появою став на святі гідним заступником Митрополита-Ювілята; разом з ним прибули: його єпископ-помічник Преосв. Григорій Лакота, о. митрат Пинило, о. прел. Гмитрасевич та о. крил. М. Грицеляк. З братньої Волині прибув Преосв. Николай Чарнецький, що від кількох літ оре тамошній переліг своїм апостольським трудом, засіваючи його зерном правдивої науки.

Тільки зі Станиславова, звідти, де перед 40 роками Митрополит-Ювілят почав свою архиєрейську працю, не прибув ніхто. Специфічна церковно-національна політика Станиславова не вважала за потрібне взяти участь у святкуванні ювілею, що його заініціював сам Св. Отець...

Було жалко і соромно.

***

О 9 годині ранку, на яку визначена була архиєрейська Сл. Божа, подвір'я Святоюрської катедри представляло незвичайний вид: ціле набите людьми, і перша його частина, між церквою і митрополичою палатою, і друга від входу. Виповнені ґалерії, балькони церкви і палати, навіть на дахах багато молодих хлопців.

Престіл зроблено в брамі, що веде до митрополичих садів. Забезпечено його від сонця й евентуального дощу з усіх боків, і прикращено гірляндами зелених вінків та килимами. Перед вівтарем два великі прапори на високих щоглах: праворуч папський з папським гербом, а ліворуч український національний з гербом галицького митрополита. Обидва машти завершені Христовою емблемою в колі, а на зеленій гірлянді, яка сполучує обидва машти, посередині велика цифра 40; вона теж поміщена над входовими дверми до церкви й окружена електричними жарівками і над печерою св. Онуфрія.

Праворуч і ліворуч передньої частини подвір'я розміщені процесії усіх львівських церков, що прийшли привітати Митрополита. Грають у сонці прерізні барви прапорів, а найбільше між ними сніжнобілих, розписаних чудовими вишивками. Наперед кількадесят рядів крісел для представників різних церковних і національних установ та зорганізованого громадянства. Усе заповнене вщерть. Гаряче червневе сонце пече немилосердно, але щастя, що трошки легенький вітерець повіває. Направду, тільки велика любов і пієтизм до особи Митрополита-Ювілята дала тій кільканадцятитисячній масі народу видержати в жахливій спеці і натовпі — більш як три години.

Чудовий вид являють собою літургізуючі архиереї і духовенство. Праворуч з боку, під бальдахимом сидить Митрополит, біля нього — найбільш у східнім обрядовім стилю видержані — Преосв. Йосафат в чудових сніжнобілих ризах (праворуч) і Преосв. Николай (ліворуч). По протилежному лівому боці Преосвящений Григорій Лакота також у прекрасних блискучих ризах, Преосв. Никита і Преосв. Іван (білий фелон і золото-жовтий омофор). Митрополит одягнений у білий саккос з чорними скісними хрестами і білий омофор з червоними хрестами. Окрему групу становлять митрати: о. крил. Пинило, о. крил. Базюк, о. ректор Сліпий (в чудовім стилізованім східнім фелоні) та представники монаших Чинів: о. ігумен Кл. Шептицький від ОО. Студитів, о. протоігумен Градюк від ОО. Василіян і о. ігумен Де Вохт від ОО. Редемптористів.

Усе те: і чудові блискучі ризи і золотом та сріблом ткані митри, і фіолети крилошан становлять картину, яку рідко коли можна у такій красі і в такій повноті бачити.

Від Святоюрської гори несеться золотий гомін на ціле місто, Сконфісковано.

Перед св. Літургією Митрополит поставляє новоіменованих крилошан Митрополичої Капітули (о. Ґорчинського, сотрудника Успенської церкви у Львові (греміяльним), о. Мих. Цегельського, пароха Камінки Струм., о. Дякова, пароха Бібрки, о. Ґалянта, канцлера Митр. Консисторії, і о. Рудя, духовника Духовн. Семінарії. — почетними). Співає хор питомців Духовн. Семінарії. Серед радісного гомону не-

сеться спів "Аксіос", номінати приклякають перед Митрополитом і одержують від нього найвищі священичі відзначення.

Проміж тисячні маси народу зроблено вузенький перехід аж до рядів крісел, що його удержує шпалір учнів Малої Семінарії. Краще було віддати нагляд за порядком питомцям Духовн. Семінарії, бо вони і старші, і сильніші, і скорше впадають в очі своїм духовним одягом.

На Малий Вход привезли Митрополита до вівтаря. "Гаіос" співає гарним, молодечої закраски голосом Преосв. Йосафат.

Причащає вірних Преосв. Никита (15 хвилин).

По Службі Божій єпископ-помічник Митрополита, Преосв. Іван, виголосив з тераси церкви проповідь, у якій повідомив вірних, що з нагоди 40-ліття єпископства Високопресвященного Митрополита сам Св. Отець Пій XII звернувся до нього письмом, повним любови і найніжніших батьківських почувань, яке в українському перекладі виглядає ось як:

Достойному Братові Андреєві Шептицькому, Архиєпископові Львівському й Галицькому, Єпископові Кам'янецькому

ПІЙ ПАПА XII.

Достойний Брате, поздоровлення Тобі й Апостольське Благословення!

Це справжня рідкість у єпископів, щоб вони обходили 40-ліття свого єпископства. А Тобі, як Ми довідалися, Милосердний Господь дав такий вік, що ось-ось обходитимеш той премилий момент. Тож радуйся, Достойний Брате, святкуванням такої святої події та втішайся дарами й потіхами Божої доброти. А щоб і Ми доповнили радість Твою і Твоєї Пастви, то висловлюємо Тобі батьківську подяку за так довго виконувану пастирську службу та благаємо в Господа благословення на майбутнє. А щоб побільшити торжество того щасливого дня, даємо Тобі ще й владу після відправленої в довільний день Архиєрейської Служби Божої поблагословити в Нашому імені й Нашою повагою присутніх вірних та надати їм повний відпуст, як це звичайно вірні набувають за приписами Церкви. А тим часом провісником і потішителем та й свідком Нашої любови нехай буде Апостольське Благословення, яке з щирого серця уділяємо в Господі Тобі, Достойний Брате, Твоєму Єпископові-Помічникові та всьому Твоєму Духовенству й вірним.

Дано в Римі у св. Петра, дня 29 квітня року 1939.

Нашого первосвященства першого.

ПІЙ ПАПА XII.

З тої самої нагоди Св. Отець окремим письмом підніс Достойного Ювілята до найвищої гідности, прийняв його до числа архиєпископів, що асистують Апост. Престолові. Відчитав також Преосв. Іван письмо секретаря Конґреґації Східньої Церкви, кард. Тісерана, до Митрополита з нагоди ювілею, яке ми помістили в попередньому числі "Ниви".

"Слухаючи слів Христового Намісника, — говорив Преосв. Іван, — серця наші звернулися до Вічного Міста Риму, і там коло ніг Св. Отця зложили вияви найсердечнішої подяки за те, що зволив зараз на вступі свого володіння звернути свою увагу на нашу українську Церкву, а передусім на нашого Митрополита. Особливо вдячні ми Св. Отцеві за те, що саме тепер, коли наша Церква з духовенством наражена на такі напасті, на такі упокорення, на такі пониження з усіх сторін, що часом приходиться кликати "Спасителю, рятуй нас, бо погибаємо!" Передусім нині, коли то перший-ліпший скраю може обкидати болотом нашу Церкву, Митрополита й духовенство, коли ніхто за нами, крім Бога, не вставиться, саме тоді Св. Отець неначе говорить. "Не бійтеся, не загинете, бо маєте ще сповнити велику місію — навернути Схід, а дорогу до того показує вам ваш Митрополит".

Потім звернувся до Митрополита Ювілята від імени свого й усіх тих кільканадцяти тисяч вірних, що прийшли злучити свої молитви з Його молитвами, коли він разом з своїми Владиками. Ціла українська католицька Церква дякує Богові за дари і ласки, якими Митрополита обдаровував упродовж 40 літ, у яких він вів український нарід до Бога і кращої долі, за таланти, якими Бог обдарував Ювілята і які він використав для добра і на славу Церкви і Народу. Преосвященний Владика дякує Богові й за ті хрестики, і терпіння, яких Бог Митрополитові не поскупив і якими зв'язав йому руки і ноги, щоб його зробити багатомовним символом. Вкінці від імени Архиєреїв, Капітул, духовенства і всіх вірних побажав Митрополитові, щоб Г. Бог зберігав його нам якнайдовше, щоб він міг ще дочекатися сповнення своїх апостольських мрій — об'єднання Народу у вірі під проводом Св. Отця.

По проповіді Владика звернувся до Митрополита з просьбою поблагословити всіх від імени Св. Отця.

Митрополит перед уділенням Апостольського благословення виголосив проповідь, яку ось тут поміщуємо. На жаль, аранжери свята не подбали про такі з технічного погляду прості й зрозумілі речі, як голосники, і тому проповідь Митрополита чули тільки ті, що були найближче нього.

Ваші Високопреосвященства, Преподобні Отці, й Ви, Високоповажані Пані й Панове! — говорив Митрополит. Дозвольте мені зробити пробу, чи зможу сказати бодай кілька слів. Ще кілька днів

тому я мав запалення горла і не міг навіть розмовляти тихим голосом. До тої проби обов'язує мене вдячність для Вас усіх, що Ви зволили прибути сьогодні, щоб разом зі мною помолитися у цю мою річницю. Мушу Вам, Преосвященні Архиєреї, і Вам, Всечесні й Дорогі Отці, і Вам, Високоповажані Пані й Панове, представницям і представникам усіх наших товариств і інституцій, зложити найщирішу подяку.

Я є вашим довжником і хочу ці довги сплачувати, не відкладаючи ні на хвилину сповнення цього обов'язку.

Довг вдячности сплачую проповіддю Божого слова. Думаю, що не можна дати ліпшого вислову вдячности, як такою проповіддю. Наука, яку проповідуємо, є найціннішим даром неба, найбільшим добром, найбільшим скарбом людства. Вправді у наших марних проповідях передаємо людям лише дрібні окрухи цієї предвічної, безконечної і Божої правди, але і в цих окрухах є щось з того щирого золота, що його на світі немає, бо походить з неба. Тому кожна проповідь, не зважаючи на свої недомагання, слабість і форми і змісту, кожна проповідь є цінним даром, яким можна віддячуватися за добродійства зичливости й прихильности. Бо ми, люди, не живемо самим хлібом, як каже св. Письмо, тільки кожним словом, що походить від Бога. Ми, люди, такі дивні створіння, що кормимося світом; більше ніж хліб насушний, нашим кормом є ідеї, отже, думки, мислі і твори умової праці. На те вказує ціла людська природа. Людина більше горнеться до знання, ніж до заспокоювання потреб тіла, а через те ідеї можуть бути й бувають силою, що много перевищає узброєну матеріяльну силу. Об ідеї розбивається в порох наймогутніша артилерія і всі здобутки мілітарної техніки, що і самі мають стільки сили, скільки дає їм якась ідея. Все ж таки перед могутнішими і вищими ідеями розбиваються вони в порох. Наше або може одне старше покоління було наочним свідком того, чим була в Европі сама ідея національної єдности Італії або Німеччини. Хоч ці ідеї були лише приступні для одного народу, вони перевернули порядок світу і всупереч могутнім цього світу повели ці народи до повного здійснення свого змісту. Ми і тепер, і наше покоління є свідками, як ідея, навіть фальшива і сперта на фантастичних і нездійсненних принципах марксизму, стається силою, що загрожує цілому світові світовою революцією. Якщо люди перейнялися б ідеями Євангелія, показалося б, яка безмірна сила міститься в Євангелію. Вона помалу довгі століття переробляла людство, зміняючи найосновніші принципи суспільного й державного життя, і ще далеко не виказала усієї своєї сили. Але і серед нашої суспільности ми можемо стверджувати, що щаслива родина, яка перейнята християнським духом. Вона щаслива й сильна силою ідеї, що перевищає усі злидні життя.

Якщо порівняємо різні сили, що бувають в людських справах і в людстві, то мусимо ствердити, що з силою великої ідеї не можна нічого порівняти. Ідеї служить те, що довгими літами вважали найможутнішою силою — наука. Ідеї служить те, що для матеріялістів є ідеалом — капітал, ідеям служить і узброєна матеріяльна сила. Коли ці потуги служать великій ідеї, ділять з нею її могутність, коли обернуться проти великої ідеї, покажеться вповні їхня неміч. Наука, якої ціллю є пізнання правди, сама собою може бути такою великою ідеєю, але не все воно так є. Наука зі всіма її засобами може служити якимсь іншим чи вищим ідеям у людстві, може служти добробутові людей, може служити загальній культурі, умовій чи матеріяльній, може служити ідеям релігійним, ідеям патріотичним, може служти ідеям нищення або справедливій обороні своїх прав, себто ідеї несправедливої або справедливої війни. Матеріяльні сили, як капітали чи технічні зброєння, самі собою не є творчими силами, а навпаки, можуть бути, бувають, а навіть можна сказати, просто є силами знищення, що доводять людство до руїни. А передусім матеріяльна збройна сила, якщо не служить до справедливої оборони своїх прав, веде тільки до нищення і не має ніякого творчого елементу. Супроти всього того, здається, не треба більше доказувати очевидної правди, що голошення великої ідеї є для людства добром і для того може бути висловом вдячности. А коли ця ідея є найсвятішою та найвзнеслішою наукою спасення, коли це наука любови ближнього, праці над собою, боротьби зі злом — ця проповідь є і все буде цінним і великим скарбом та правдивим добром людей.

Проповідь, а навіть кожне голошення великої ідеї є одначе і з іншого огляду знаменитим висловом вдячности, бо з природи речі мусить бути мистецьким твором, а характеристичним знаменем мистецького твору є те, що в ньому відбивається людська душа та людське серце. Мистець дає людям не тільки технічну вправу своєї руки. Як довго у свій твір не вкладає своєї душі, твір не є мист. твором, так що можна сміло сказати, що це не тільки характеристичне знам'я мистецького твору, але й найголовніше, якщо не одиноке правдиве знам'я мистецтва. Тим правдиві архитвори мистецтва трапляють до душі людей, що в них людина несвідомо відчуває ту душу, те серце, те життя, що в нього вложив мистець, хоча б і перед тисячами літ. Мармури Фідія чи Праксітеля тим трапляють до душі, що в той мармур чи вложена чи заворожена душа мистця. На скульптурах доньок Ніоби чи Ляоккона стільки вложеного людського терпіння, що по тисячах літ ще знаходимо на мармурі сльозу, що свідчить про людське терпіння. Очевидним мистецьким твором є не тільки твори малярства, скульптури чи поезії. Вся людська праця може бути й буває працею мистця, коли в ту працю людина вкладає свою душу. Много навіть серед мало освічених людей справжніх мистців, а ними ті, що в

свою працю вкладають ціле серце. У такі твори, хоч примітивні і з невеликою ремісничою технікою зроблені, мистці дають людству свою душу, і через те стають нашими наче добродіями, бо дають нам те, що мають найліпше і найцінніше. І в більшій або в меншій мірі від цього залежить мистецька вартість людської праці й людського твору. Хто ж сумнівається, що такою мистецькою працею може бути праця лікаря й письменника, й журналіста, й адвоката, й інженера — одним словом праця кожної людини, що для свого народу, для людей серцем і душею працює і в свою працю вкладає серце і душу!?

Таким мистецьким твором може бути, а радше повинна бути кожна проповідь. Я сказав би, може і повинна бути в більшій мірі, ніж яка інша праця, бо у проповіді мусить проявлятися сильне переконання про правди Євангелія. Без такої умовини проповідь не є голошенням Євангелія. А те глибоке переконання є, без сумніву, щось з душі, що само вже до деякої міри надає ціну мистецького твору християнській проповіді. Якщо порівняємо таку проповідь, у якій висказується глибоке і сильне переконання, з проповідю, уложеною за всіма приписами реторики, як мистецтва, уложеної з технічною звершеністю, якої не можна перевищити, то здається, першенство як мистецькому творові треба буде признати тому висловові глибокого переконання, хоч, очевидно, і звершена технічно проповідь дає, а радше, скажім, повинна дати щось з життя і серця проповідника. Вона мусить бути або повинна бути висловом тієї теплої християнської любови, яка є знаменем Євангелія. Коли прості слуги архиєреїв, ними вислані, не посміли положити руку на Христа, бо їх ударила у проповіді Христа та сила, що ніхто не говорив так, як ця людина, коли проповідь в устах Христа була переповнена тією якоюсь силою, яка казала слухачам говорити, що він говорить, як Той, що має владу, то, без сумніву, обидва ці вислови свідчать про те, що в проповідях Христа проявилася Його душа та якась могутня сила тієї душі, що трапляла до душ. А коли спитаємо, яка то сила, то і в теорії треба буде сказати, що це була сила Євангелія, сила, що з природи містилася в Його науці. А не можна сумніватися, що природна сила Христової науки — це любов ближнього. Значить, в бесіді Христа прості люди-слухачі відчували те якесь невисказане тепло, сердечність, зичливість чи бажання добра, чи добро, яке та наука приносить. Одним словом, вони відчували тепло соняшного світла, яким є у цілій науці Ісуса Христа любов. Проповідник, хоч який марний інтерпретатор Євангелія, хоч який слабий бесідник, хоч який незручний учитель — мусить і нехотячи в тих окрухах св. Євангелія, які людям подає, давати щось з того духа Євангелія. Вже був би крайно марним проповідником, якщо б у його бесіді не лишилося нічого з того духа. Ми священики-проповідники мусимо, на жаль, і голосно признаватися до того, що наша проповідь так часто в суперечності з на-

шим життям, що наші слова так слабо відбивають проміння з неба, яких у Євангелії така сила.

З соромом мусимо признаватися, що наша проповідь буває, на жаль, занадто часто чисто людського, слабою, марною і безвартісною бесідою. Одначе, коли хоч трохи застановляємося над тим, що є предметом нашої бесіди, коли, проповідуючи, бажаємо хоч трохи сповнити наше душпастирське та священиче післанництво, то в наших проповідях знайдуться хоч і слабі промінчики того світла, якого вона є далеким відблиском. І тому з природним засоромленням, висказуючи проповіддю свою вдячність, мусимо бажати у слова проповіді вложити нашу душу, наше серце, і нашу любов, і нашу вдячність, а даючи, що можемо, і що маємо, робимо те, чим виявляємо свою вдячність.

Одначе проповідь Євангелія — це ще й мистецтво вищого ряду. В ньому проповідник не може не бажати слухачам передавати своє життя у повнішому та всестороннішому значенні. Проповідник не може не старатися за прикладом великого Апостола Павла передавати людям не тільки Євангеліє, але й душу свою. Не тільки душу, заворожену у словах, не тільки душу, що проявляється у звичайних бажаннях серця. Апостол Павло, коли про себе говорив, що бажав вірним передавати Євангеліє і душу свою, уживав того слова "душа" у значенні, в якому цього слова вживає св. Письмо, себто у значенні життя. Певно мав те саме на думці, коли в іншому місці своїх послань про себе і про товаришів Апостолів казав, що "кожної днини вмираємо". А великий, може найбільший проповідник християнства, св. Йоан Золотоустий, це слово Павла розуміє у найпримітивнішому і найпростішому значенні. Подивляє любов великого Апостола, що за вірних близько 20 літ щодня умирав, що довгі літа віддавав за них кожної днини своє життя.

І в наших проповідях, хоч які вони марні й слабі, щось з того бодай часом, бодай хвилевим проблиском, переминаючим бажанням серця, мусить заблиснути. Наша проповідь не була б проповіддю Євангелія, якби не відзначалася часом і тим мистецтвом над усіма мистецтвами — мистецтвом крови — мистецтвом жертви. Навіть тоді, коли ми, грішники, проповідуємо бездушно і без розуміння повторяємо слова Євангелія, саме ці слова значені кров'ю, і в них не може не проявлятися жертва Голготи, якою проповідь Христа закінчилася. І в бесіді священика бодай час від часу мусить проявитися, що він ученик Розп'ятого, що кожної днини придивляється оком віри на те, як з Христового хреста спливають потоки крови на землю, на бідне людство, розшарпане кривдами, ненавистями і кожноденною лютою ворожнечею. Бо ми, священики, майже кожної днини стаємо перед жертвенником, щоб жертву приносити, а через те, щоб дивитися на те, як Він за нас жертву приносить, Жертву Своєї Крови,

Жертву Своєї Слави, Жертву усього, що є лише власним добром. Тому, хоч і як у житті слабі бувають наші чесноти, хоч як сильні бувають наші пристрасті, і як глибокі наші упадки, наша проповідь і нехотячи і проти нашої волі мусить бути часом проповіддю кривавої жертви, а коли вона стає такою, то стає і твором того мистецтва, що братів своїх обіймає серцем, повним любови, і готовим на кожну жертву.

В останніх війнах держави творили те, що називали батальйонами смерти, себто відділи війська, до яких записувалися люди, готові кожної хвилини на кожного роду смерть, якої могла б вимагати справа. Молоді люди з бомбою, притуленою до грудей, кидалися з літаків, щоб бомбі бодай трохи давати напрям і нею з жертвою свого життя нищити ворожі позиції. І поміж нами, Христовим військом, є батальйони смерти, до яких віддавна запрошую передусім вас, дорогі богослови. Бо при праці для Ісуса Христа потрібна не раз жертва, і жертва крайня, і жертва усього, і жертва навіть непередбачена, потреби якої не можна було догадуватися.

Проповідь Євангелія навіть тоді, коли проповідник сам незаписаний до батальойну смерти, і без його свідомости і без його волі мусить бути або бодай часто буває тою могутньою трубою Архангела, перед голосом якої гроби відчиняються і мертві вертаються до життя. Євангеліє — це сила, що життя дає. А щоб життя давати, мусить лучитися з жертвою власного життя.

А що Святий Отець дозволяє мені Своїм іменем уділити благословення Його, Апостольського, а Преосвященний Єпископ Йоан до того мене закликав, випрошую з Неба усякого благословенства на Вас, на Ваші родини—, на Ваші праці й наміри, на Ваші діти, на всі наші села й міста, на нашу молодь, і на цілу нашу Батьківщину.

Благодать Господа Нашого Ісуса Христа і любови Бога і Отця і причастє Святого Духа з усіми вами. Амінь.

По тім Апостольськім благословенні і по відспіванні многоліття Св. Отцеві, Митрополитові, усім Владикам й Українському Народові і гимну "Боже великий, єдиний" — Митрополит під одушевлені оплески вірних удався до палати, де появився ще раз разом з усіма Владиками на бальконі, звідки ще раз поблагословив тисячні маси народу, які йому знов зробили сердечну овацію".

Observator.

---

5. ФРАНЦУЗЬКИЙ ЧАСОПИС ПРО МИТРОПОЛИТА ШЕПТИЦЬКОГО[1]

Паризький "Матен" приніс 15 січня 1939 р. статтю свого спеціяльного кореспондента, висланого до Львова. Попри інші справи кореспондент подав таку характеристику нашого Митрополита: "Найбільше помірковані та найрозумніші слова, якія чув у Львові, сплили з "буйної бороди". Потім на першій сторінці "Матену" поміщено фотографію Митрополита. Кореспондент пише далі так: "Ці слова були висловом мудрости найвеличнішого старця, якого я бачив у своєму житті. Я вже став задубілий перед самою його фотографією, яку завішують побожно в усіх українських бюрах у місті: це зовсім Мікельанджелів "Мойсей". Коли він зробив мені честь і прийняв мене, я тільки трошечки перебільшив залишене ним перше враження, заявляючи йому, що нагадує мені Бога-Отця".

— "Велика шкода, — відповів він з усміхом, — що це тільки схожість: Бог у своїй доброті напевне дав би вам інтерв'ю, про яке я і чути не хочу".

"Незвичайний достойник Церкви" — каже далі кореспондент. — "Отже я мав інтерв'ю з митрополитом Шептицьким, і ніхто не довідається ні слова з розмови, яку я вів більше як годину і якої він мені таки не відмовив. Але я не дав обітниці, що не змалюю портрету цього незвичайного духовника Церкви. Граф Андрій Шептицький, львівський архиєпископ і галицький митрополит, має два метри заввишки, і я чув, що його чотири брати, з яких один генерал був військовим міністром Польщі, такого самого росту. Він має потрійний докторат, говорить плавно чи не дванадцятьма живими мовами, грецькою, гебрейською та латинською.

"Той 73-літній велетень не покидає свого шкіряного фотелю, зробленого на його міру, де дві особи пересічної величини могли б сидіти вигідно. Скромна лямпа електрична на стелі у великій залі, де він сидить, як на престолі, освічує згори обличчя з чудовими рисами серед лявіни білого волосся. Вже при вході стаєш, як задубілий: ось думав ти про Мікельанджеля, а тепер тут увечері кажеш собі: "Який Рембрандт!" Чорна ряса охоплює це величаве тіло і спадає до землі широкими фалдами, що роблять враження статуйної краси. Коли він у розмові нахиляється до вас, то з-поза коміра подивугідної ряси відкривається на плечах Гераклева шия. Хоч як цікаво почути від митрополита Шептицького його погляди про Велику Україну, спершу подивляєш його і щойно потім його слухаєш: треба трохи часу, щоб звикнути.

"Зрештою маю враження, що львівський архиєпископ і його мудрість воліють триматись осторонь політичної метушні, бодай на-

[1]) "Нива". Березень 1939, ч. 3, стор. 119-120. Рік XXXIV.

ціональної, і що з чужинцем він таки воліє розмовляти про Туніс, ніж про Москву та Польщу. А проте знаю, що вплив такої великої індивідуальности мусить бути великий, головно у краю глибоко релігійнім, де люди здіймають шапку перед кожною церквою...

"Коли я виходив пізно увечері з кабінету того визначного і такого цікавого духовника, я кинув мимохіть оком на ловецькі трофеї, які поруч святих образів прикрашують сходи митрополичої палати, бо митр. Шептицький, кажуть, був колись славним мисливим. Усі великі европейські ловці знають його простори у Карпатах, де живуть ведмеді, олені та рисі".

Ярослав Нагурський

6. МИТРОПОЛИТ ШЕПТИЦЬКИЙ У ЛІТАХ — 1939-40[1]

Вересень 1939 року застає Митрополита у важкій недузі запалення суглобів. Владика вже від 9 років не може вільно рухатися, не має влади у правій руці, а час від часу тратить владу у лівій руці. Має 74 роки.

Галицький Митрополит ціле життя мріяв про ідею з'єднання православного Сходу з Католицькою Церквою, про ідею з'єднання в першу чергу українців із Апостольською Столицею в Римі, а через те і з західньою культурою; а тепер став віч-на-віч тієї східньої дійсности й місії, до якої завжди готовив себе і свою Греко-католицьку Церкву.

А та нова дійсність, що заливала вулиці Львова, були це непроглядні маси "красноармейців" і партійних ударників, що в безупиннім поході на захід зупинилися покищо у городі Льва. Але які ж це інші люди були, як мало вартісні як людські одиниці, але як за те безоглядно втягнені в машину совєтського режиму! А машина ця, не зважаючи на найбільш перфідну і брехливу пропаганду, несе зі собою від першої хвилини загладу всіх духових вартостей людини, загладу релігії, а рівночасно — під покришкою перфідного гасла "соціялістична" культура в змісті, а національна у формі" — приносить у масових вивозах на Сибір і в страшній машині НКВД наперед продуманий плян знищення народів українського та польського і фізичної ліквідації всього, що в тих народах вартісне й незалежне.

Митрополит не обдурює себе від самого початку щодо дійсних намірів совєтського режиму. Знає, що прийшли, щоб "в и з в о л и т и" українців, що їхньою мовою значить ярмити і зруйнувати, знає, що грають комедію "визволителів". Не зведуть Його на манівці "привілеї",

---

[1]) "Життя і Слово". Ч. 1, стор. 24-28 і ч. 2, стор. 161-167. Львів.

що їх дають українцям нові пани, які мали тільки одне на меті: звернути всю ненависть проти поляків. Не зведуть Його "творення" щораз то нових українських шкіл на місце шкіл польських чи утраквістичних. "Всі ці привілеї не зможуть піском засипати людям очей, що ціла ця система прямує до повної руїни українського національного життя".

Від самого початку старенький Митрополит стає вирішальним духовим провідником українського опору проти принесеної не так на вістрях багнетів, як скоріш привезеної на танках науки Маркса-Енгельса-Леніна-Сталіна, яка на практиці советської держави перемінилася у збір приписів на ліквідацію всього, що стоїть на шляху до реалізації держави-давуна. Кожний українець у Львові дивиться на Святоюрську Гору не тільки як на символ, звідкіля большевицькі можновладці не поважуються вивезти "старого політиканта", як "Безбожник" незабаром назве Митрополита.

І справді, звідтіль ідуть до українського народу слова розради і накази безоглядної боротьби за власні душі і душу цілого українського народу.

Від самого початку Митрополит Шептицький, наче юнак у повні сил, спостерігає зазіхання воюючого безбожництва, що намагається вирвати від Нього тих, якими він управляє як Митрополит малощо не 40 років. Щобільше, переходить у наступ.

"НЕ ПЕРЕСТАНЕМО ЖЕРТВЕННО ПРАЦЮВАТИ"

Виразно віддає "кесареві" кесареве, але не знає компромісів, коли йде про Божі справи. Вже у вересні 1939 р. (в день смерти св. Івана Євангелиста) так формулує свою програму в листі до духовенства:

> "Відвернулася карта історії, настали нові часи. Вийдім їм назустріч із покірною молитвою, тривалою надією в безмежну доброту і Боже милосердя Господа Христа...
>
> "Ось програма нашої праці: Будемо слухати влади, будемо виповнювати їхні розпорядки, наскільки вони не суперечать Божим правам. Не будемо мішатися до політики і світських справ, але не перестанемо жертвенно працювати для справи Христа серед нашого народу".

Але які ж розпорядження тієї нової влади не будуть протиставитися Божим законам? Тому саме з церковних молитов зникають молитви про Боже благословення для влади.

Зате зі Святоюрської Гори йдуть щораз частіше ясні, короткі й виразні, наче військовий наказ, доручення для греко-католицького духовенства, які пригадують кожному парохові й у найдальшній закутині, що саме тепер надійшов час проби, в якому треба показати, хто гідний проводити другим.

Совєтський режим негайно ліквідує навчання релігії в школах і розпочинає на початках масковану пропаґанду безбожництва. Але Митрополит не дає себе обдурити. Знає, що кожного року будуть маліти ряди його священиків не тільки тому, що вже в перших тижнях замкнено Українську Богословську Академію, не тільки тому, що "по комедії буцім то плебісциту парлямент, зложений із 1400 делеґатів, вирішив одноголосно зліквідувати усі монастирі", але передусім тому, що незабаром почнуться вивози, арешти, які, очевидно, священників не пощадять.

Отже, Митрополит наказує: "Нехай усі стануть місіонарями навчання релігії. Нехай кожний священик навчить кількох розумних і поважних господарів, як уділювати св. Тайну Хрещення, щоб — коли не стане священиків — самі вміли правильно хрестити з води новонароджені діти".

Монастирі розв'язано. Митрополит публічно протестує проти цього, звільняє із монаших обітів тих, хто не має сили видержати важку пробу, але тим, які не просять звільнення з монаших обітів, нагадує: "Провидіння Боже, розсіваючи вас по світі, дає вам ясне і велике післанництво: ширити євангельські ради й науку Євангелії по всіх усюдах". Услід за цим лишає кількох монахів при монаших церквах, які перемінює на парохіяльні, інших монахів і звільнених зі шкіл катехитів розсилає по осиротілих парохіях. А монахам і монахиням, що йшли в народ, пригадує ще раз: "Де тільки задержитеся або де тільки працюватимете і зароблятимете на життя... скрізь там нехай буде вашим обов'язком давати вірним святий приклад християнського життя і проповідувати науку катехизму... Не монаша ряса творить людину монахом чи монахинею, але дух покори, молитви, жертви, готової на все для ближнього і для його потреб"...

Совєтська школа починає наступ на душу дитини. Митрополит звертається до вірних архиепархії в пастирському посланню: "Найважнішою справою для Церкви, народу і родини є те, щоб діти були добре виховані!"...

Совєтська школа викидає зі шкіл, розуміється, звичай проказування молитов перед і по науці.

Митрополит закликає своїх вірних проказувати щодня ранком і ввечері вголос ранні і вечірні молитви: "Кожне слово молитви підносить душу з болота матеріяльного й зі щоденної злоби, нужди і біди до чогось вищого, святого, чистого, ідейного, до Бога...".

> "Дорогі Браття і Сестри, моліться, дбайте про побожні книжки, читайте їх на голос усім, що хочуть їх слухати, дбайте і моліться про загальне добро народу і Церкви, працюйте для добра ближніх. Християнська наука — це наука любови, християнське життя — це діяльна любов ближнього; особлившим способом

виявляйте любов усім безбожникам, багато за них моліться, приймайте за них страждання за їхні гріхи..."

Пастирське послання глибоко переймається долею української шкільної молоді:

"Дуже прошу вас, Дорогі Діти, часто приступайте до Св. Тайн. Школа не буде вам нагадувати; пам'ятайте самі...".

"Стережіться гріху проти св. Віри. Як зрада Батьківщини, так і зрада нашої Матері, св. Церкви, є ганебним злочином...".

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗВ'ЯЗКУ. Якже ж промовляє святоюрський Владика, як розсилає свої пастирські листи? Про друк, самозрозуміло, не можна й говорити. 200 примірників листів, відбитих на циклостилі, розсилають по єпархії, а кожний, хто одержить послання, повинен його переписати для своєї парохії, а "в міру можности і для кількох сусідніх. Послання прошу давати у відписах таким людям, які зобов'яжуться відчитати їх на-голос по хатах".

Митрополит знає, що совєтська влада не буде пасивно прислухуватися до слів Його послань, дарма, що не знайде в них нічого, що виходило б поза межі релігійної свободи, дозволеної в теорії сталінською конституцією. Вже в грудні в 1939 року в посланні до молоді Митрополит наче прощається: "Дорогі Діти, перепишіть це моє письмо і нагадуйте собі його час від часу. Пригадайте ці правди іншим дітям. Цим письмом, Дорогі Діти, я хотів би з вами попрощатися, бо не знаю, чи Господь дозволить мені працювати для вас і молитися за вас".

Покищо совєтська влада не зважується на фізичну ліквідацію Митрополита. Покищо всіма способами шукають його наслідника, що був би слухняний їхній волі. Покищо НКВД переводить ревізію в канцелярії Митрополита, і, між іншим, конфіскує циклостиль.

Але Святоюрське слово мусить доходити до українського народу!

І кожного четверга на соборі — поширеній епархіяльній раді сходиться все українське духовенство Львова. Хто припадково приїхав до Львова, повинен прийти до св. Юра. Митрополит проводить на раді і говорить. Шістдесят вісім рук записує кожне слово, яке по черзі подаватимуть із рук до рук, яке переписуватимуть наче у середньовіччі, щоб дійшло до кожної закутини, дарма що іноді з грубим запізненням. Наче найдбайливіший командант сотні зв'язку, Митрополит пильнує, щоб устійненим шляхом доходило Його слово до всіх парохій.

Якже це, парохія Лагодів не одержала ні одного числа "Архиепархіяльних Відомостей"?

"Отже, закликаю усіх отців, яким о. канцлер вручив 9, 10, 11, 12 числа "Відомостей", щоб їх переписали для своєї парохії і переслали сусідам" (січень 1940).

"Всіх Отців епархії запрошую на сесії (епархіяльної ради), які відбуваються кожного четверга о 11-ій годині".

8 лютого 1940 р. знову пригадує обов'язок переписування відомостей з митрополичої консисторії: "А деканів прошу і зобов'язую подбати, щоб "Є. Відомості" дійшли до кожного отця і щоб були дбайливо збережені". Негайно також подав докладну схему зв'язку, яка мала на меті запевнити доступ його послання до всіх парохій.

У квітні цього ж року Митрополит стверджує знову, що зв'язок недомагає, дякує тим, які жертвенно працювали над переписуванням і розповсюдженням послання консисторії, а рівночасно просить усіх, щоб "написали або сказали, коли і кому віддали переписані письма, чи і скільки переписали".

Врешті в травні того ж року зобов'язує всіх отців "під канонічним послухом, заприсяженим при рукоположенні... переписати і віддати до рук найближчого сусіда циклостилеві і ручні відписи "Архиепархіяльних Відомостей".

ПУБЛІЧНО ГОЛОСИТИ СЛОВО БОЖЕ. Із соток радієвих гучномовців пливуть слова совєтської пропаганди. Невже мають лишитися без відповіді? Невже про правди віри будуть тільки шепотом говорити, як це діється в підземеллі совєтської Росії, чи правди ці стануть предметом публічної проповіді?

Хто і як має вчити катехизму, коли прогнано науку релігії зі школи? Нехай на ці питання дадуть відповідь слова Українського Князя Церкви:

Січень 1940 р. (В день св. Теодосія): "Пригадую важний обов'язок виголошування проповідей і науки катехизму. Залишення чотирьох проповідей у місяці вважаю за тяжкий проступок, який потягне за собою канонічні кари і втрату парохії. Під канонічним ригором зобов'язую всіх душпастирів до безупинної праці над тим, щоб усі діти вчилися катехизму. Отця, який принаймні чотири години продовж тижня не працює в тому напрямі, вважаю недбайливим і недостойним священичого стану".

У лютому 1940 р. грозить, що буде карати тих, які з лінивства або страху не виголошують Божого Слова.

"...Мушу повторити ще раз, що священика, який занедбує виголошувати проповіді і проводити катехизацію, вважаю за недостойного і злого до душпастирської праці. В майбутньому буду оголошувати в "Епархіяльних Відомостях" поіменно тих отців, які занедбуються, і взиватиму їх, щоб оправдалися. Взиватиму три рази, щомісяця. За четвертим разом обвинувачений одержить канонічну догану, якщо не оправдається".

Але Митрополит дивиться не тільки на те, щоб ніхто не занедбував проповідувати Слово Боже. До проповідників він ставить домагання згідно з повагою хвилини. І перед собою ставить також нелегке завдання. Отже в березні 1940 р. заповідає: "Щоб хоч частин-

но прийти отцям із допомогою, обговорю в кількох таких посланнях, як те, що маєте в руках, найважливіші питання наших часів".

Бо наука Церкви повинна "в першу чергу узгляднювати загальні потреби народу в даній хвилині... а з уваги на загальну і більшу з кожним днем небезпеку невіри, проповідь у наших часах повинна передусім прямувати до скріплення віри".

Крім того, наша проповідь... "повинна дати вірним зброю до боротьби з невірою. Тепер зустрічаємось малощо не на кожному кроці з нещасними людьми, які вмовляють у себе, що вони безбожники, а може й уважають себе за таких. З уваги на них треба, щоб ми і наші вірні мали під рукою змістовні і влучні відповіді на аргументи чи радше божевілля, яким воюють безбожники".

Треба достойно приготуватися, зібрати всі аргументи на оборону віри, бо "як Господь дозволить, прийде пора, а напевно неодин із нас доступить тієї ласки, в якій зможемо голосити Слово Боже по церквах право- і лівобережної України, аж по Кубань і Кавказ, по Москву і Тобольск.. Поки можна буде представити їм цілу повноту науки Христа, треба буде вимести хати з брудного намулу безвірництва...".

ПАРОХІЇ ПОКИДАТИ НЕ МОЖНА

НА ПАРОХІЯХ просто годі витримати, бо большевицький режим робить усе, щоб зогидити докраю життя парохів. Митрополит щиро признає, що "хто має хворі нерви, нахил до песимізму або суму, може дійти до божевілля, а навіть до жалюгідного заломання, упадку". За час 22 місяців большевицької окупації 40 греко-католицьких священиків опинилися в большевицьких в'язницях або на засланні. Приблизно 100 покинуло парохії, шукаючи захисту від большевицьких переслідувань. Митрополит розуміє, що деякі священики мусять сховатися, враховує слабкі сили інших, — проте в жодному випадку не може допустити, щоб 1267 його парохій осиротіли. Священики за всяку ціну повинні залишитись зі своїми вірними, які також несуть тяжке горе. Згідно з заявою самого Митрополита, по 22 місяцях совєтської окупації: "приблизне число депортованих або вбитих у моїй дієцезії набагато перевищує цифру 250.000". Мова тут, звичайно, тільки про греко-католиків українців.

Тому вже в січні 1940 року Митрополит проголошує: "Подаю духовенству до відома, що парохи, які покинули свої парохії, не маючи дозволу, втратили до них право і нових не одержать, хіба по трьох або п'ятьох літах душпастирської праці в ролі адміністратора парохії".

У травні 1940, коли німецькі реєстраційні комісії допомагали перейти на німецький бік, Митрополит знову пригадує про заприсяжений обов'язок не кидати душпастирської праці. До цього обов'язку Ординаріят приєднує під канонічною відповідальністю заборону зго-

лошуватися в реєстраційних комісіях. Заборона ця зобов'язує під суспензою іпсо факто.

Щобільше, Митрополит задумує охопити душпастирською працею і тих, яких совєтська влада вивезла в "столь отдальонние" райони СССР. 17 квітня 1940 повідомляє своє духовенство, що "бажаючи сповняти душпастирські обов'язки у відношенні до наших вірних, яких переселено на схід, хочу звернутися до уряду СССР, щоб дозволив мені і десятьом священикам на душпастирську працю серед тих засланців. Прошу отців зголоситись до мене, хто хотів би взяти участь у моїй душпастирській виправі".

Щобільше, він, Митрополит українського народу, має нові необсаджені парохії, тільки для їхнього обсадження треба мати особливі кваліфікації: "Розписую конкурс на парохії у Києві, Одесі, Винниці, Харкові і Полтаві. — Вимагана постійна готовість на всі жертви, необхідні або тільки корисні для справи з'єднання наших вірних, незєднаних православних і охрещених і неохрещених безбожників. Умовини утримання і праці серед таких обставин: "Бож ми, що живемо, завжди приготовані на смерть для Христа, щоб і життя Христа об'явилося в нашому тілі. (2 Коринт. 4, 11). "Аж досі ми голодні і спраглі, голі і побиті, вигнані і струджені, працюючи власними руками. Нас проклинають — а ми благословимо, нас переслідують — а ми терпеливо зносимо, нас зневажають — а ми просимо. Ми стали, наче плюгавство того світу, насміхом усіх, аж досі. (1 Коринт. 4, 11-13)".

Так говорити може тільки той, хто вже не має жадних ілюзій щодо совєтського режиму, хто добре знає, що цирк Нерона є тільки мініятюрою біломорського каналу.

КОЛИ ГОЛОДНІ ЖАЖДУТЬ БОГА

Хто, з тих, кому довелось жити під совєтською окупацією, не пам'ятає того жахливого переживання, коли в приватній хаті або далеко від всюдиприсутнього шпигунського апарату НКВД опинився совєтський громадянин і почував себе безпечно? Тоді перед довіреною, на його думку, людиною він розкривав усі свої матеріяльні і моральні злидні, а при закінченні розмови просив хрестика для дитини або сорочку для дружини, яка віддавна нічого не носила під затовщеною суконкою.

"Не зважаючи на заборону, приходило до наших церков чимало східняків, а між ними навіть урядовці страшного НКВД. Частогусто просили хрестити їх дітей, сповідалися (перш за все жінки), приймали св. Причастя, просили давати дітям хрестики і св. образки, іноді леґалізували свої подружя".

"Чимало бійців, коли мають змогу щиро говорити, оповідають, як їх ошукали і в яких злиднях живуть в себе... нема сумніву, що багато з них відчуває голод і спрагу релігії"...

Але львівський Митрополит стоїть далеко від лібералізму в справах віри. Пише чимало послань у справі хрещення, сповіді, і св. Причастя православних та їхніх дітей, наказуючи совісно і розважно підходити до кожного випадку. По докладнім теологічнім з'ясуванні справи ставить таку засаду: "З уваги на важке положення тих православних, які приходять до наших священиків сповідатися і, беручи на увагу рішення Папи Пія X, треба прийняти, що наші священики можуть давати розрішення нез'єднаним православним (червоноармійцям), але мусять уважати, щоб сповідь була корисна для сповіданого, щоб наближала його до св. З'єднання, — щоб залишала в його душі ясніше і повніше розуміння вселенськости св. Церкви і не утверджувала його в хибнім переконанні, що можна без різниці сповідатися і тут і там, іншими словами, щоб не викликала в ньому байдужности у справі віровизнання.

Особливу увагу звертає Митрополит на шпиталі, куди совєтська влада не допускала сповідників до вмираючих без огляду на їх віру. Проти такої поведінки Митрополит вносить протест до київського уряду. Закидає йому, що в совєтських шпиталях поводяться з умираючими гірше, як в европейських в'язницях із засудженими на смерть, яким звичайно сповняють останню волю".

На протести Митрополита, звичайно, ніхто не відповідає. Тоді, із святоюрської гори виходить наказ "Взиваю всіх душпастирів, що мешкають біля шпиталів, щоб відвідували їх якнайчастіше... розуміється у світському перабрані, щоб уможливити хворим сповідь. Дозволяю потайки приносити хворим св. Євхаристію і так їх причащати, щоб і найближчий сусід того не помітив".

За допомогою монахинь, які працювали як медичні сестри, священики мають доступ до шпиталів. Один із душпастирів, о. Котів, майже тисячу разів "поповнив" у державнім шпиталі "злочин" уділення св. Тайн, за що дочекався 6.000 місяців в'язниці.

МОЛІМОСЬ ЗА БЕЗБОЖНИКІВ

"Із днем 16 січня 1940, як кожного року, коли то віддаємо честь кайданам св. Петра, розпічнемо Євхаристійний тиждень молитви за з'єднання Церков... В особливіший спосіб поручаємо молитвам вірних наших нез'єднаних братів, робітників і селян СССР. Треба також гаряче віддавати під Божу опіку безбожників і всяку працю серед них".

Ось один із численних закликів святоюрського Владики.

1 квітня 1940 видав Митрополит пастирське послання до вірних про безбожництво. Починалося воно від слів Давида: "Безумний каже в своєму серці: нема Бога!" (14 псалом.). Місцями спирається послання виключно на св. Письмі, автор не додає від себе ні слова. Біблійними цитатами змальовує докладний образ безбожника в совєтській дійсності: "Їхнє горло — отвертий гріб. Мови своєї вживають на

зраду. Під їхніми губами — їдь гадини. Їхні уста повні проклонів і згіркнілости. Їхні ноги готові (побігти), щоб проливати кров. На їхніх дорогах руїна і смерть; вони не знають спокою, перед їхніми очима немає Божого страху (псалом 14). "...Не знаючи Божого закону, не можуть мати поняття про справжню любов ближнього. Справедливий знає недолю вбогих, безбожний цього не знає (Прем. 12, 10). Справедливий дбайливо старається навіть про потреби своїх тварин, а безбожний твердий і для людей. (Прем. 29, 10). Душа безбожного жажде неправди, не милосердиться над своїм ближнім. (Прем. 21, 10). Присвоює собі чужу власність, обкрадає вдови й сироти, багатіє чужим, здобутим неправдою. Коли інші голодують, вони дбають тільки про своє добро. (Йов. 24, 2-3). Безбожник є фальшивий, із ближнім своїм говорить приязно, але в серці криє злість". (Псалом 27).

Звичайно, постійні виступи Митрополита мусіли звернути на нього ще пильнішу увагу Москви. Часопис "Безбожник" виступає з атакою на Митрополита у статті п. з. "Вождь уніятів" (із 11. IV. 1940). Обвинучавує Митрополита за те, що виступає проти комунізму, а це ж державна система в СССР. Митрополит у листі до духовенства пояснює, в якім сенсі він не є ворогом комунізму, а навіть безбожників: "...Ніколи я не називав комнізму, як такого, нашим ворогом чи ворогом Церкви. Адже існує навіть євангельський комунізм, що спирається на євангельськім убожестві, на спільноті життя; такий комунізм і я визнаю і практикую більше як 50 років.. Коли припадково я назвав безбожників ворогами, то цей вислів є або неточний або його погано зрозуміли. Ворогом Церкви і релігії є брехлива засада безбожництва. І саме тому безбожники, як представники фальшивої ідеї, є в тому значенні нашими ворогами. Але, поборюючи брехливу, неправдиву ідею — ми не перестанемо любити людей і вважати їх за нещасних, бідних і хворих наших братів".

Митрополит рішуче не погоджується із думками "Безбожника" наче то б він "старий політикант", реальна людина, втратила надію на можливість з'єднання Церков. Він, звичайно, добре розуміє обмежені можливості реалізації ідеї з'єднання Церков в умовинах совєтської дійсности: "Як довго совєтський уряд буде признавати упривілеєне становище безбожництву — цьому найбільшому ворогові не тільки католицької і православних Церков, але взагалі усякої релігії, ісповідники ідеї з'єднання не можуть зробити нічого більше, як тільки молитися і працювати над собою до тієї пори, поки Господь не зволить поблагословити тієї праці... Ми віримо і надіємося, що й тепер Христос-Цар переможе своїх ворогів-безбожників, що вони впадуть йому до ніг, як марнотравні сини, і віддадуть Йому себе й усе своє... Хтозна', може нам, що живемо сьогодні, а помремо завтра, не дозволить Господь дочекати тієї великої і святої хвилини, але це не є жадною перешкодою для тієї хвилини жити, вмерти і ждати на неї".

ЛИСТ ДО ТОВАРИША ЖАРЧЕНКА

Митрополит не поминув жадної нагоди, щоб не тільки в письмах до совєтських урядів, але й публічно не натаврувати всеї перфідії й пародії громадянських свобід т. зв. сталінської конституції.

Подаємо кілька речень публічно оголошеного листа до тов. Жарченка, що очолював за першої большевицької окупації обласний відділ народньої освіти (ОБВЛНО). "Випадки насилування совісти дітей при вписах до т. зв. піонерів (червоний ніби пласт), викликані фанатичною пропаґандою безбожництва, дають мені нагоду і причину звернутися до Обласного Відділу Освіти із рішучим протестом проти такого насилування. Не подаю імен тих, що провинилися, бо не хочу їх обвинувачувати і їм шкодити. Мені йде про засаду. 123 ст. сталінської конституції каже: "Щоб запевнити громадянам свободу совісти... церква в СССР є відділена від держави, а школи від церкви". Ця стаття запевняє також батькам свободу виховання дітей у своїй вірі і дає їм право, щоб і школа шанувала їх волю у справі виховання дітей або, щонайменше, щоб школа не мішалася до релігійних справ і не виступала проти релігії дітей і їх батьків. Згідно з конституцією кожному можна свобідно визнавати свою релігію. Хоч конституція ґарантує свободу совісти, в школах Західньої України так її розуміють, що школа в'яже свободу дітей, коли вони хочуть молитися перед наукою і карає дітей за молитву. А це понижує в очах дітей і батьків авторитет конституції"...

Проте Митрополит дуже добре знає вартість конституції в СССР. Отже, звертається в найбільш обережній формі до духовенства, щоб воно у зв'язку з найближчими виборами до верховних рад здержалося від усякої політики: "Приноровлюючи до поодиноких випадків загальну засаду бути далеко від усякої політики — засаду, проголошену ще раз недавно на сесії архидієцезального Собору, Ординаріят звертає увагу всечеснішого Духовенства на найближчу нагоду для здійснення тієї засади, а саме на вибори, що відбудуться 15 грудня 1940. Не робимо того з тієї причини, наче б ми вважали, що така пригадка необхідна. Знаємо дуже добре, що всі отці нашої архидієцезії мають одну думку з нами... Ординаріят залишає Всечеснішим Отцям п о в н у с в о б о д у г о л о с у в а т и. Просимо таку саму свободу залишити вірним і здержатись від усякого впливу на рішення народу в цій справі... Разом із тим... ми повинні свобідніше користати з наших прав, забезпечених конституцією СССР".

СИНОД ПІД ОКОМ НКВД

Грекокатолицька Церква, яка стала тепер метою нападів офіційних і неофіційних чинників, що готовилася до місійної праці на Сході, коли тільки будуть пригожі умовини, опинилася віч-на-віч дуже складних питань. Цій Церкві треба було дати поштовх, який підніс

би її внутрішнє життя і її організаційну міць та силу. Треба було також переконати слабші характери, що, не зважаючи на важкі умовини, не тільки необхідно, але й можна працювати.

Митрополит вирішив змінити четвергові сходини, на які приїздило 60-80 священиків, на архиепархіяльний Собор. У березні 1940 у посланні до духовенства заповідає скликання Собору на день 2 травня 1940. У письмі в цій справі Митрополит підкреслює необхідність "щоб Церква не тільки жила і працювала, але й нормувала взаємовідношення поміж людьми". Владика закликає духовенство, щоб воно пригадало собі постанови обох попередніх провінційних Соборів, замойського і львівського (1720 і 1891), і епархіяльного Собору львівського з 1905 р., закликає до участи в працях Собору кожного священика, який хоч принагідно був би у Львові в тому часі і, беручи на увагу совєтську дійсність, не забуває перестерегти: "Вкінці прошу Всечесніших Отців, щоб найменше говорили з світськими людьми про скликання Собору — зате між собою прошу обговорювати те, що було предметом нарад".

До співучасти в працях Собору Митрополит запрошує духовенство світське і монаше, зобов'язує кожного отця своєї епархії до участи хоч в одній сесії Собору. Принагідно висловлює свою думку про постанови т. зв. Народних Зборів, реклямованих совєтською пропаґандою як вислів волі народу; в них, м. ін., була також постанова про розв'язання монастирів. Указуючи на це, Митрополит пригадує, що "справу розв'язання вирішили в таких умовинах, у яких поодинокі делеґати зі страху про своє життя і не зрозуміли, що сталися знаряддям наших ворогів".

2 травня 1940 р. повітав Митрополит у святоюрській катедрі учасників Собору, щоб згодом схарактеризувати умовини праці духовенства, в яких треба повернутися до механічних засобів давніх віків, подаючи кожну вістку з уст до уст, рукою переписуючи важніші постанови. Не зважаючи на важкі умовини, Митрополит вірить, що від скликання Собору повинна розпочатися нова доба в житті й історії Греко-католицької Церкви. На віддалі 50 метрів від казематів НКВД при вул. Лонцького і 200 метрів від політехніки, де введено виклад історії ВКП(б) як нової панівної релігії, учасники Собору зложили на поклик Митрополита католицьке віровизнання (присягу) згідно з приписами Папи Урбана VIII.

Наради цього першого Собору, тривали 2 місяці. Собор видав 31 декрет і цілий ряд постанов, поділених на такі групи: 1) про католицьку віру, 2) про оборону і поширення віри, 3) праця над з'єднанням Церков, 4) праця в дочерних церквах, 5) умовини доброго прикладу в парохії, 6) обов'язки супроти Бога, 7) культ Божої Мудрости, 8) культ св. Духа, 9) про забезпечення духовенства, 10) про тих, що живуть згідно з євангельськими радами, 11) про молитву

християнської родини, 12) про культ любови Христа, 13) про культ Христа в Його символах, 14) соборні резервати.

Собор стоїть далеко від того, що сам Митрополит назвав "зовнішньою практичністю", увесь наголос у працях Собору покладено на глибокий теоцентризм.

Це, без сумніву, вислід переконання, що в боротьбі з продуманим матеріялістичним світоглядом, який виступає, щоб підбити світ, не погорджуючи жадними засобами матеріяльної сили, не можна перемогти іншою зброєю, як тільки найглибшою, ідеальною вірою.

Але серед постанов Собору є також чимало дуже актуальних і практичних. Собор домагається: видати символ віри, твори св. Отців і св. Письмо українською мовою. На питання про матеріяльні умовини праці в совєтській дійсності Собор дає відповідь, подібну до відповіді Митрополита при розписусанні конкурсу на парохії в Києві, Одесі, Винниці тощо: "Постанова 45: Дотацією для духовенства є слово Христа: Шукайте перш за все царства Божого і його правди, а все інше приложиться вам. Постанова 46: т. зв. "сталі доходи" нормують слова Христа: "Ви одержали дарма, дарма віддайте".

Авторитативним способом Собор вирішує справу культу Христового Серця в українському обряді: "За прикладом латинської Церкви вводимо в наш обряд свято Серця Ісусового. Архидієцезальний Собор посвячує Божому милосердю і любові Христа в символі Його Серця всю львівську архидієцезію... Божому Серцю посвячуємо цілу Україну, духовенство нез'єднаної Церкви та ввесь православний нарід... Закликаємо все духовенство благати Христа про навернення всіх наших нез'єднаних братів до Католицької Церкви".

Цей перший Собор під носом НКВД не відбувся без жертв. При закритті Собору Митрополит подав до відома: "Два найближчні співробітники Собору померли як жертви сучасного лихоліття, 14 учасників арештовано".

Від тієї пори аж до смерти Митрополит скликав епархіяльні Собори. В 1942 р. треба було перед новим німецьким окупантом, як раніш перед совєтським, скривати деякі декрети і постанови Собору: так, напр., німецькі окупанти сконфіскували послання до духовенства, що починалося від слів: "Ідеалом нашого національного життя є наша власна загально національна Батьківщина".

НА МУЧЕНИЦЬКУ СМЕРТЬ

По періоді "визволення" і приєднування українців прийшов час на переслідування і вивози.

Митрополит, якого називали "безкомпромісовим духом українського народу", добре бачить небезпеку зі сходу для Церкви і людства; отже, хоче дати своєму народові приклад жертвенности. Користаючи з нечисленних нагод контакту з Римом, прохає при допомозі

інших людей, щоб Папа "зволив апостольським і батьківським благословенням призначити мене і вислати на мученичу смерть за віру і єдність Церкви. Церква на тому нічого не втратить, а може тільки скористати... Як духовий пастир того бідного народу, що так багато страждає, чи ж не маю права вмерти за його спасення?"

Про це рішення Митрополита згадав у жалібній проповіді в Римі у церкві св. Атаназія італійський єпископ Фереро, коли віддавав честь тлінним останкам Померлого.

Не було треба багато доказів на те, що большевики вирішили остаточно знищити ще одного "ворога народу". Вистачило, коли б із святоюрської проповідальниці Митрополит сказав просто вірним те, що не раз говорив своїм найближчим про совєтську владу: "...Під час панування большевицького режиму... Бог дозволив нашій Церкві і нашому народові жертвувати на майже мученичу смерть чимало Його вірних. Нема сумніву, що ненависть до Христа і його Церкви була головним мотивом переслідувань, які ми зносили. А ті, що до самого кінця несли хрест переслідувань, були переконані, що страждають за віру християнську і католицьку".

За цю віру і за свій нарід страждав і помер таємничою смертю також і Митрополит Андрій.

---

7. Ювілей 50-літнього священства Митрополита Андрея.

СВЯЩЕНИКАМ І ВІРНИМ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХИЕПАРХІЇ*)

МИР У ГОСПОДІ І АРХИЄРЕЙСЬКЕ БЛАГОСЛОВЕННЯ

Ювілей 50-літнього священства нашого Митрополита.

П'ятдесят літ тому, 22 серпня 1892 р., клячав перед престолом Перемиської Катедри диякон Андрей, монах-Василіянин, і там рукоположенням єп. Юліяна Пелеша поставила Його Божественна благодать у пресвітерство; там спочила на Ньому благодать Пресвятого Духа, прив'язана до священичого стану. Співом "аксіос" Церква засвідчила, що Він гідний того високого достоїнства.

Того то дня в особі неопресвітера Андрея дарувало Боже Провидіння нашій Церкві нового робітника до Христової винниці зі звичайною усім священикам питомою місією: іти, навчати і уділяти св. Тайни. З цією місією став єромонах Андрей під Христову хоругов до служби Триєдиному Богові і стоїть під нею вірно та гідно вже п'ятдесят літ, відзначений на восьмому році своєї апостольської праці повнотою священства, єпископством. Це наш Ювілят, Митрополит Андрей.

---

*) Письма-Послання Митрополита Андрея Шептицького, ЧСВВ, з часів німецької окупації. Йорктон, Саск., Канада, стор. 118-122.

Щоб якслід зрозуміти, якого робітника дістала наша Церква в нашому Достойному Ювілятові, треба собі пригадати, якою була наша церковна нива пів століття тому. Був це час, коли в нас панував радикалізм між інтеліґенцією, молоддю по школах і серед селян. Наставлення загалу нашої суспільности було противне священикам і Церкві, віра була слаба, захитана. Протидіяння зі сторони духовенства велось перестарілими методами і було невистачальне, щоб спинити протицерковну агітацію радикалів. Москвофільство одних, а лібералізм других не розуміли духа та потреб часу. Докінчена тоді в нас велика реформа єдиного монашого Чину ОО. Василіян була загально фальшиво насвітлювана, і так люті вовки не щадили нашого й Христового стада.

В такому то часі покликав Бог до протидіяння лихові та занепадові нашого церковного життя нових людей з новими методами до обнови. Це були перші після реформи наші ОО. Василіяни місіонери, а між ними наш Ювілят, єромонах Андрей. Місіями, відновою братств і апостольством молитви спинили вони антицерковного духа часу і вказали на нове, повніше і живе наслідування Ісуса Христа.

Наш Ювілят відразу висувається на чоло нового напрямку. До року від поставлення в священство призначили настоятеля о. Андрея, як добре підготованого трьома докторатами — права, філософії і богословії, а до того зразкового монаха-аскета, на учителя новиків у Добромилі для виховання добрих монахів і місіонерів, сильних у чеснотах і науках та в характері. Єр. Андрей був для новиків не тільки настоятелем, але й батьком та зразком у всьому, чого вчив. Бо Він точно сам так жив, як учив жити. Хоч слабого здоров'я, не щадив себе і, крім уряду магістра новиків, сповняв ще уряд заступника настоятеля, бібліотекаря, учителя грецької мови та еклезіярха з відправами в церкві. Він находив ще й час, щоб виїздити на місії, де не тільки проповідав, але передусім у сповідальниці служив Господеві у спасінні душ. Після трьох літ покликаний на ігумена Львівської обителі, був він одночасно настоятелем місій та комісаром СС. Служебниць і СС. Василіянок, його душпастирський та місіонерський уряд розвивається з повною енергією і витривалістю, зі свіжим розмахом. Сповідає, проповідає, дає місії і духовні вправи дома і по цілій Галичині, по містах та селах, у Духовній Семінарії для питомців, для священиків і для черниць.

Підпорою для всієї посвяти і ревности мав служити ще й "Місіонар", заложений ним 1897 р., щоб тим способом якнайширше і постійно будити потребу спасіння душ та служення Богові. Як комісар, перевів єромонах Андрей реформу СС. Василіянок, призначених до виховування дівчат. В 1898 р. звільняють його з ігуменату у Львові та призначують на професора моральної богословії і догматики в Христинополі. Але вже 1899 р., згідно з наказом св. Отця мусить він прийняти єпископство в Станиславові.

Діставши повноту священства і нові трудні обов'язки Єпископа, а після одного року перенесений до Львова на Митрополита, не перестає наш Дорогий Ювілят бути в першій лінії священиком, місіонером і катехитом. І з себе дає своїм священикам приклад покори, рівноваги духа, згоди з Божою волею, терпеливого ношення хрестів і сталої боротьби з найбільшим злом на світі і найбільшим ворогом Бога — гріхом. Щоб показати, що поправа життя і добре життя не дасться інакше осягнути, як тільки доброю сповіддю, завсіди учив на візитаціях катехизму, остерігав перед затаюванням гріхів на сповіді, а передусім сповідав, приступаючи щоденно сам до св. Сповіді перед Службою Божою. Коли найревніші священики спішили рано до сповідальниці, завсіди заставали свого Архиєрея в церкві, як уже сповідав. Священиче, місіонерське наставлення на зразок і за волею Первосвященика Ісуса та Його Апостолів, вели нашого Ювілята до його широкої унійної праці та місіонерських відвідин своїх колишніх вірних, що з нужди мусіли еміґрувати, в Америці, Канаді, Бразилії, Босні і до паломництва до св. місць, де ходив Христос і шукав, як добрий Пастир заблуканих овець.

Добрим пастирем був п'ятдесят літ наш Найдостойніший Ювілят. Розуміючи вагу добрих священиків для народу, перевів він реформу Духовної Семінарії і виховав в ній майже все тепер працююче наше Духовенство, що його хвалять наші браття з Великої України, а навіть німці-католики, як справжнє народне духовенство. Над свіжим місцем спочинку, над могилою о. Маркіяна Шашкевича на Личаківському цвинтарі, після привезення його мощів до Львова, в історичній проповіді проголосив наш Ювілят своїм священикам гасло: "в народ" і закликав їх до всесторонньої праці для народу та студій всіх народних потреб і болячок, щоб не себе шукали, а посвятилися в цілості для Христа і служення народові. Бо тільки таких священиків-пастирів нам треба в нинішні часи.

Коли, за пророком Єзекиїлом, Господь вимагатиме з рук пастирів-священиків крови упавших грішників, то наш покірний Ювілят зможе спокійно з Апостолом Павлом сказати: (Діян. гл. XX.) "Я чистий від крови всіх". "Бо я не відтягався, щоб вам не об'являти всяку раду Божу". "Я не ухилявся від нічого корисного, щоб вам не проповідати і не навчати вас прилюдно і по домах" (20) (в Холмщині). Я проповідував усім "покаяння перед Богом і віру в Господа нашого Ісуса Христа" (21). Я посвятив життя голошенню Євангелія; себе не шукав, а шукав, "щоб тільки скінчити з радістю свою дорогу (життя) службу, що я її прийняв від Господа Ісуса: щоб засвідчувати Євангеліє Божої ласки" (24). "Срібла, золота або одежі від нікого (з вас) я не вимагав" (33), бо я тримався засади, що "щастям є радше давати, ніж приймати" (35). Я зробив усе, що я міг, щоб сповнити завдання мого покликання, щоб повести всіх до спасіння, на дорогу благодаті.

Зі щирістю і сумлінням, як говорив до ефезьких пресвітерів у Мілеті ап. Павло, сміло може говорити і наш Ювілят, а ми, його священики і вірні, все це перед Богом потвердимо.

Бути п'ятдесят літ священиком — це направду велика благодать! Відслуження тільки одної святої Літургії — це вже велика ласка не тільки для священика, але й для цілої Церкви й цілого світу, покликаного до віддавання чести Створителеві. Бо навіть одною Службою Божою, як думають теологи, віддаємо Богові більше слави, ніж можуть її дати всі молитви всіх жителів землі і неба разом. А коли священик мав щастя відправити кільканадцять тисяч Служб Божих, що за ласка! Скільки "слави во вишніх Богу", скільки вислуханих прохань у Бога, від імени Ісуса предложених Триєдиному Богові! Чому ж це так? Бо в Службі Божій Син Божий, Богочоловік, Ісус, сам є тим, що жертвує і жертвується і через свого заступника, священика, приносить Отцеві небесному найдостойнішу жертву. Того хотів наш Спаситель і так розпорядився, даючи такий наказ: "Робіть це на мою пам'ятку".

Тому ювілей п'ятдесятилітнього священства єромонаха Андрея, нашого Найдорожчого Архипастира, є передусім празником Господа нашого Первосвященика Ісуса Христа, вічного Єрея. І Його ми в цей день величаємо і Йому сердечно дякуємо, що дав своєму вибраному, Первосвященикові нашої Архиепархії, дожити такої особливої благодаті, служити Йому, Вічному Єрееві впродовж п'ятдесяти літ!

Отже, ласкавому Богові нехай буде цього дня вся слава, честь і поклін від усіх вірних Ювілята! Йому на честь і подяку нехай будуть всі наші молитви, співи, святі Причастя і наші постанови вірно служити Богові, і з нашим Архипастирем і Його священиками гідно Йому віддати досмертну славу. Бо при такій нагоді можемо тільки сказати з святим, великим Йоаном Хрестителем: "Богові нашому, Священикові во віки і нашому Спасителеві Ісусові, треба рости, а нам маліти".

Бо Господь наш Ісус Христос є і нині знаком, якому спротивляються. Ми, українці, ледве недавно звільнені від царства сатани, свіжо пам'ятаємо, скільки зневаги і поневіряння зазнав Ісус Христос від посланців пекла та від знасилуваних і зведених наших вірних. Тому таке свято, як цей рідкий Ювілей, треба святкувати усім вірним враз із священиками однодушно, публічним і якнайбільше урочистим визнанням віри в Первосвященика Ісуса: Ти Христос, Син Бога живого, Ти наш Єрей во віки. Тобі нехай буде слава!

З усіх ювілеїв, що ми їх мали щастя святкувати враз із нашим Найдорожчим Митрополитом, цьогорічний його Ювілей 50-літнього священства для нас наймиліший. Бо в ньому ми дивимося на нашого Ювілята як на свого Доброго Пастиря, Богом благословеного нашого Отця духовного, Первосвященика і першого Громадянина та Про-

відника українського народу. Коли дивимося на тих 50 літ нашої церковної і народної історії, то бачимо на всіх ділянках нашого життя домінуючий, дуже додатний вплив нашого Достойного Ювілята. І можемо Богові дякувати, що дав нам такого Архиєрея, що, як Мойсей, перевів нашу Церкву через війни і неволі, де нам і Церкві грозили смерть і загибель, до нинішнього дня, повного надії на краще завтра. Нехай буде за це прославлений Бог наш, що дав нашому Ювілятові силу так багато добра зробити в такій переломовій, історичній добі нашого життя.

Такий ювілей треба нам гідно відсвяткувати. Тому даємо розпорядження:

1. В неділю, 23 серпня ц. р., а в прилучених церквах на Преображення Г. або Успення Богоматері, відправлять усі священики торжественну Службу Божу за "всяке прошення" в наміренні нашого Ювілята і додадуть "Тебе Бога хвалим" у кінці.

2. Після утрені треба дзвонити на Службу Божу чверть години.

3. У проповідях звернуть проповідники серця і уми вірних до Бога і завізвуть їх до вдячности супроти Нього за такий для нашої Церкви і Народу дар, яким є 50-ліття священства нашого Митрополита на нашій церковно- народній ниві. Дарунком для Ювілята нехай будуть спільні з дітьми молитви по домах і в церкві та святі Причастя в наміренні, щоб Господь удержував для нас у здоров'ї і в силах нашого Найдорожчого Ювілята на щасливі ще Многі Літа і дав Йому до помочі в спасінні душ якнайліпших священиків.

Благословення Бога нашого нехай зійде на вас усіх і остане з вами!

Дано в день народин Церкви, на Сошествіє Св. Духа 1942 р.

З Митрополичого Ординаріяту:
† НИКИТА, Епп. Патар.
Генеральний Вікарій.

Роман Завадович

8. ВЕЛИКИЙ ЗАПОВІТ[1]

Пам'яті Митрополита Андрея.

Нема Учителя! Заснув навіки,
Мов камінь канув в вічности глибінь,
І жаль розлився, мов осінні ріки,
І на серця упала смутку тінь.

На бездоріжжях сірої пустині
Здіймає руки нарід-сирота:
"Куди іти? І де, в якій країні
Свята мандрівки нашої мета?"

Ні, він не сам! В глухій пустелі
Надія сходить буйно, мов трава —
Горять в серцях, мов викуті у скелі,
Його завіту батьківські слова.

Клекоче грізно буря понад світом,
І блискавок стинаються мечі,
Та нас з його величним заповітом
В похід ізнову кличуть сурмачі.

Під прапори єднання і любови
У громові скривавленії дні
Скликають браття однієї крови,
Дітей єдиної сім'ї.

Вони ідуть, вирівнюються лави,
І стигне громом незабарна мить,
Коли вінцем відродження і слави
Наш край Всевишній поблагословить!

---

[1]) Вірш написаний у Відні в листопаді 1944 р. під враженням вістки про смерть Митрополита Андрея. "Крайвсьні Вісті" — Неділя, 3 грудня 1944. Рік 5. Ч. 275 (1308).

9. Артикули для започаткування процесу беатифікації та канонізації Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького.[2])

Б) Єпископ Станиславівський

27. — 2 лютого 1899 р. віденський уряд, що мав тоді привілей пропонувати кандидатів до єпископських свячень, за радою кардинала М. Ледуховского, тодішнього Префекта Священної Конґреґації для Поширення Віри, що о. Андрея пізнав у Римі 1887 р. і його дуже полюбив, запропонував о. Андрея як кадидата на станиславівського єпископа. Та Слуга Божий покірно відмовився прийняти цю гідність. Коли про це довідався Папа Лев XIII, то, пригадуючи собі авдієнцію, уділену йому та його матері в 1888 р., висловив почерез кардинала М. Ледуховского своє бажання, щоб о. Андрей прийняв цю номінацію.

28. — 17 вересня 1899 р. відбулися архиєрейські свячення, а 20 того ж місяця — інтронізація Кир Андрея в Станиславові. Його перший Пастирський Лист "Християнська праця" є програмою душпастирської і соціяльної діяльности, опертої на соціяльній науці Папи Льва XIII. Слуга Божий почав свою пастирську візитацію єпархії, для якої створив нові великі діла, як напр., духовну семінарію, бібліотеку з 4000 томів, відновлення катедральної церкви. Відвідував правильно ув'язнених, до яких говорив проповіді, і час від часу влаштовував духовні вправи (реколекції) для вірних.

В) Архиєпископ Львівський

29. — 29 жовтня 1900 р., під час одної авдієнції Папа Лев XIII повідомив Кир Андрея, що він має бути піднесений до митрополичої гідности з осідком у Львові. Одержавши призначення на Папській Консисторії 9 грудня того р., Кир Андрей вступає на митрополичий престіл у Львові 12 січня 1901 р. як Архиєпископ Львівський, Митрополит Галицький і Єпископ Кам'янця Подільського, бо ті епархії були прилучені до львівської в 1807 р.

30. — Передусім новий Митрополит був повністю відданий справі своєї Великої Семінарії, що була центральним навчальним закладом для всіх трьох епархій Галицької Митрополії. Своїм Архипастирським Листом з 1 вересня 1901 р. цілковито переорганізував Семінарію, змінив частинно персонал управи та упростив семінарські правила. В тому самому часі Слуга Божий робить все, що було в його силах, щоб утворити Велику Семінарію в Станиславові (жовтень 1906) і в Перемишлі (1907). Окрім того, кращих кандидатів на богословські студії посилав правильно до Риму, до Інсбруку, до Фрібурґу в Швайцарії та до Авґустінеум у Відні. через це Митрополит мав показне число добре вишколених і науково кваліфікованих священиків.

---

[2]) Для Інформаційного процесу беатифікації та канонізації Слуги Божого АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО, Архиєпископа Львівського для українців, Митрополита Галицького, Єпископа Кам'янця-Подільського.

31. — Перейнятий справою з'єднання Росії з Католицькою Церквою, Митрополит почав потайки приймати до зв'язку з клиром своєї Кам'янець-Подільської епархії (прилученої щоправда, до Львова, але фактично відлученої, тому що тоді була вона на території царської Росії), перших нез'єднаних священиків візантійського обряду, які приєднувалися до Католицької Церкви, наприкл., Івана Дейбнера, Олексія Зерчанінова. Слуга Божий одержав дозвіл на це від Папи Пія X під час одної приватної авдієнції у Святішого Отця в першій половині 1907 р.

32. — Щоб уможливити практику євангельських рад усім тим побожним молодцям зі свого народу, що через брак достатнього знання або ремесла не могли вступити до Чину Отців Василіян, Митрополит Андрей в 1903 р. засновує монаший Чин Студитів, чисто східнього характеру щодо обряду і щодо правила монашого життя. 20 жовтня 1905 р. установив для цього чину нове монаше правило під назвою "Типікону", що його затвердили всі Єпископи Галичини східнього обряду 30 жовтня 1906 р. Не маючи змоги, як бажав, цілковито посвятитися справі новозаснованого чину, 1911 р. Кир Андрей переконав свого брата Казимира, уродженого 1869 р. і ще самітного, щоб він покинув свою багатонадійну кар'єру адвоката та щоб став йому до помочі у відношенні східнього монашого життя. І коли Казимир, закінчивши потрібні студії, перебрав духовний нагляд і провід над чином, приймаючи монаше ім'я Климента і титул ігумена, Кир Андрей зберіг за собою тільки титул архимандрита.

33. — Щоб мати зв'язок з багатьма тисячами російських паломників, які в тому часі щороку відвідували Святу Землю, Митрополит задумав заснувати монастир Отців Студитів у Палестині і тому 1906 р. просив одного мелхітського священика, щоб він довідався, чи греки не могли б продати йому якого старого монастиря у Святій Землі.

34. — По встановленні царським указом 1905 р. деякої свободи совісти Кир Андрей думав, що прийшла пора для Католицької Церкви поширитись у Росії у східньому вигляді, бо тільки така Церква вповні може відповідати нез'єднаним на терені царської Росії. В першій половині 1907 р. Слуга Божий з'ясовує цілу справу Папі Пієві X і зазначує в подробицях, що можна б потайки зробити для Росії, а саме: висвячувати католицьких східнього обряду священиків та єпископів для нез'єднаних у Росії. Як митрополит Галицький і Єпископ Кам'янця Подільського, уважав себе юридично уповноваженим братись до цього діла. Папа відповів: "Користуйся правом свого уряду" (Утере юре туо). В другій половині 1907 р. Кир Андрей виїжджає потайки (інкогніто) до Москви, подаючи себе за митрополитового агронома. У Москві зустрічається з деякими православними єпископами, знаними з їхньої прихильної постави до Католицької Церкви і заохочує їх

увійти в зв'язок з Римом і заявити свою прихильність для з'єднання Церков.

В 1907 р. бере участь у першім з'їзді богословів у Велеграді, на Моравії, які мали за завдання оживити духовні взаємини між Сходом і Заходом. Кир Андрей був одним з ініціяторів цих з'їздів. Обраний головою з'їзду виголосив вступну доповідь.

35. — Ідеєю Митрополита, яку апробував Папа Пій X, було створити в Росії католицьку єпархію східнього обряду. Для того 20 червня 1907 р. він призначує о. Олексія Зерчанінова своїм Генеральним Вікарієм для Кам'янець-Подільської епархії. Ця номінація була затверджена 22 травня 1908 р. декретом Священної Конґреґації для Надзвичайних Справ. І так, о. Олексій Зерчанінов став пастирем усіх католиків візантійського обряду на терені царської Росії.

36. — Під час одної приватної авдієнції 14 лютого 1908 р. Митрополит Андрей був іменований Папою Пієм X Апостольським Адміністратором Кам'янець-Подільської епархії і таким способом став офіційно затверджений в посіданні свого титулу Єпископа Кам'янця-Подільського. Документ цеї номінації був підписаний Папою в присутності Монс. Брессана, приватного секретаря Папи.

37. — 18 лютого 1908 р. Митрополит Андрей одержав від Папи Пія X адміністраційне уповноваження на цілу територію російської імперії та був наділений делеґованою юрисдикцією в цілому подібною до тої, яку мав маронітський патріярх у своєму цілому патріярхаті. 28 грудня 1908 р. Митрополит одержав від Папи Пія X разом із потвердженням попередньо наданих уповноважень ще й повідомлення про надання йому таких ширших прав, якими Свята Апостольська Столиця наділяє Апостольських Делеґатів обох Америк. Ці всі надані права й повновласті були додатково затверджені Папою Пієм X в роках 1909, 1910, 1914.

38. — Щоб дати можливість Державному Секретаріятові заперечувати перед російським урядом наявність будь-якої даної юрисдикції Митрополитові Кир Андреєві, Папа з обережности не виявив нікому існування тих наданих прав і уповноважень. 19 липня 1909 р. Державний Секретаріят Його Святости повідомляє Кир Андрея урядовим письмом (ч. 18661), що він не має жадної юрисдикції в Росії. В році 1909 Папа з мотивів обережности відібрав від нього 3 оригінальні документи з власним підписом, зазначуючи при тому Кир Андреєві, що він може зберегти при собі всі ті повновласті, що були в цих документах, але заразом просив його, щоб покищо не користувався ними, запевняючи його одночасно, що прийде відповідний час для їх уживання.

23 листопада 1913 р. Державний Секретаріят Його Святости написав до Митрополита Кир Андрея Шептицького, повідомляючи його про поширення в Росії підозріння у його тайних зв'язках з одною гру-

пою російських католиків у Перербурзі, що нібито б відхилюється від католицької віри й дисципліни.

39. — Становище, яке займав Митрополит в Австро-Угорській Імперії і де був правним сенатором, тобто членом Палати Вельмож як Архиєпископ Львова, накладало на нього обов'язок взяти участь у похороні архикнязя Франца Фердинанда, убитого в Сараєві 28 червня 1914 р., і з такої причини він мусів виїхати до Відня на похорон.

40. — Зараз на початку першої світової війни, бо вже 3 вересня 1914 р., російські війська захопили місто Львів і негайно в Галичині почала ширитись пропаганда російської православної Церкви під проводом Євлогія, православного архиєпископа Житомира й Волині, призначеного на це "Священним Синодом Російським". Католикам заборонено протиставитись цій пропаганді. Митрополита Андрея, що працював завжди над тим, щоб привернути Росію до єдности з Римом, уважав Євлогій за свого небезпечного суперника. Також російський губернатор Галичини, граф Юрій Бобринскій, постійно повторяв, "що уніяти — це зрадники православ'я, ренеґати, апостати, їх треба силою навернути на дорогу чистої правди". Але спершу треба було усунути Митрополита Андрея, що був головою т. зв. уніятів. Отже губернатор Бобринскій у порозумінні з генеральним штабом російського війська наказав почати процес проти Митрополита Андрея, оскаржуючи його в політичній діяльності на шкоду Росії.

41. — 14 вересня 1914 р., під час проповіді в церкві Успення Пресвятої Богородиці у Львові Митрополит закликав своїх вірних до вірности Святій Апостольській Столиці і до витривалости у своїй католицькій вірі східнього обряду. За те був заарештований і вивезений 18 вересня до Києва. З огляду на його високе становище, дозволено йому мати з собою сповідника, секретаря і прислугу.

42. — Передбачаючи заборону управляти епархією, Митрополит вже заздалегідь наділив Генерального Вікарія львівської епархії всіма уповноваженнями як свого заступника. Крім того, щоб не залишити без єпископа свого маленького стада, яке щойно почало організуватись в Росії, а якого він сам був головою як Митрополит Галицький і Адміністратор Кам'янця Подільського (титули виразно потверджені Папою Пієм X), Кир Андрей іменув Єпископом Луцьким свого сповідника, о Йосифа Боцяна, ректора львівської духовної семінарії, що приїхав з ним до Києва, і 21 вересня висвячує його під час св. Літургії, яку відправив в одній з кімнат готелю "Континенталь" у Києві. Преосвящений Йосиф Боцян одержав від Митрополита титул Єпископа Луцького і грамоту, в якій визначено його юрисдикцію на старі помічні епархії Київської Митрополії. Потім Митрополит вислав Кир Йосифа Боцяна разом з своїм секретарем до Львова.

43. — Митрополита тоді передано під нагляд "Святішого Синоду", що наказав його ув'язнити в монастирі в Суздалі. На чолі того

монастиря стояв у той час Алексій, православний архиєпископ Володимира над Клязмою. Цей монастир був рівночасно в'язницею, в якій з наказу російських царів замикано духовні особи, обвинувачені в проступках проти віри.

Під час ув'язнення Митрополит не забував про справи свого народу: знаючи про насильні вивози українських сиріт з Галичини до Таганрогу над Чорним морем на те, щоб там виховувати їх у православ'ї, Митрополит кілька разів вносив письмові заяви до міністрів царського уряду з протестом проти того, але не одержав ніколи відповіді.

44. — Негайно після упадку царського уряду, 12 березня 1917 р. Митрополита звільнено, і він зараз поїхав до Петербургу, де відвідав усіх представників "тимчасовосо уряду" і використав нагоду, щоб обговорити справу Унії Росії з Римом. За його стараннями о. Леонід Фйодоров повернувся з заслання в Тобольську, де був запроторений як "Секретар Митрополита Шептицького". Отець Фйодоров був уже перед тим включений до Кам'янець-Подільської епархії.

45. — Перебуваючи в Петербурзі проводив духовні вправи з російським духовенством, що йому підлягало. Опісля на 28 до 31 травня 1917 р. Митрополит Андрей скликав Синод, на якому, крім російського католицького духовенства та новоіменованого Єпископа Кир Йосифа Боцяна, присутні були теж польські єпископи, що в той час були в столиці, а саме: Преосв. Едвард де Ропп, Слуга Божий Преосв. Іван Цєпляк, Адміністратор Могилева, та Слуга Божий Жигмонт Лозіньскі, іменований Єпископом Пинська. Тут Митрополит представив усім присутнім автентичні копії папських документів, якими надавано йому право юрисдикції в цілій Росії, і оприлюднив надану попередньо номінацію о. Леоніда Фйодорова на свого Ексарха з єпископськими уповноваженнями; зробив поділ і визначив границі діяльности нового ексарха на цілу Росію, а Україну і Білорусь призначено двом іншим ексархам. Синод проголосив вкінці 68 артикулів дисциплінарного характеру. Одну копію цих артикулів вислано до Риму для схвалення і затвердження Папою Венедиктом XV.

46. — Слуга Божий одержав від тимчасового голови уряду, князя Львова, затвердження і визнання о. Леоніда Фйодорова як головою російської католицької Церкви східнього обряду. Тоді створено окрему комісію для обговорення державних взаємин між Церквою і державою. Отець Леонід Фйодоров заступав у цій комісії католиків східнього обряду, а Слуга Божий Преосв. Іван Цєпляк заступав католиків латинського обряду. 7 листопада 1917 р., на один день перед большевицькою революцією, міністер Віровизнань Картачев визнав урядово існування російської католицької Церкви східнього обряду, яка до того часу була заборонена в Росії.

47. — Перед виїздом з Росії Митрополит відвідав деякі центри католиків, що творилися між українцями в Києві і вирішив побу-

дувати там церкву, призначену для українців-католиків-галичан, що там жили, а також на те, щоб дати практичний доказ, що можна бути також і католиком нелатинником. Він сам відправив богослужження в латинській церкві, сказав проповідь українською мовою і закінчив її по-польськи, звертаючись до місцевих поляків.

48. — Щоб дати звідомлення Святішому Отцеві Венедиктові XV з того всього, що зробив, бачив і чув у Росії, Митрополит виїжджає до Риму, зупинившись по дорозі в Стокгольмі. Тут відвідали його члени Політичного Українського Комітету, що за допомогою німців старалися перед большевиками про визнання автономії для України. Агенти тайної французької поліції з тої причини поширили поголоску, що Митрополит є одним з найнебезпечніших німецьких агентів, і така поголоска чи радше переконання поширювались ще довший час по закінченні воєнних дій.

49. — Кир Андрей, чекаючи на "візу" вільного в'їзду до Італії, загостив до монастиря Отців Венедиктинів в Айнзідельн у Швайцарії. Було це в серпні 1917 р. Коли різні злобні дипломатичні агенти представляли Митрополита Андрея як політичного інтриґанта, він перебуваючи в монастирі Отців Венендиктинів, працював над укладенням двох меморіялів-звідомлень для Святішого Отця: 1) про потребу створення східніх віток при монаших латинських Чинах чи Згромадженнях, 2) про надії, що їх можна було мати на з'єднання Російської Церкви з Римом.

50. — Кардинал Ґаспаррі, тодішній Державний Секретар Святішого Отця, повідомив Митрополита про небезпеку його ув'язнення, якщо він приїхав би до Італії, чи ще перед входом, чи вже по виході з Ватикану: різні злобні поголоски про його діяльність так поширилися, що різні уряди, а особливо французький уряд, застереглися проти свободи рухів для Слуги Божого Андрея. Тому він повернувся до Львова 10 вересня 1917 р. і був прийнятий тріюмфально як недавній царський в'язень. Кир Андрей береться на ново до праці і не знеохочується воєнними руїнами. Особливо старається про забезпечення життя і виховання воєнних сиріт, закладає для них національний сиротинець. На удержання сиротинця віддає всі свої прибутки, а колись пізніше віддасть і ту значну милостиню, одержану від Папи Венедикта XV під час авдієнції в 1920 р.

51. — 21 червня 1918 р. український православний Синод у Києві задумував створити патріярхат на взір того, що був у Москві, і хотів віддати його Львівському Митрополитові. В однім зі своїх листів до архикнязя Вільгельма Митрополит пояснював, що таке прохання мало уважатись за визнання об'єднання з католицькою Церквою, тобто визнання примату юрисдикції Папи Римського, але Папа мав би затвердити цей вибір Патріярха.

52. — Під час польсько-української війни Митрополит був інтернований у своїй палаті 19 листопада 1918 р., як голова української

Церкви: заборонено йому входити до катедральної церкви; сконфісковано його кореспонденцію та переведено докладний обшук як в палаті, так і в катедрі св. Юра. Звільнено його щойно на початку зими 1919 р.

53. — На Великдень 1919 р. несподівано відвідав Митрополита Андрея православний український Архиєпископ Олексій, що втікав від большевиків і прийшов просити про захист. Митрополит прийняв його, як брата, і примістив на деякий час у своїй палаті. За кілька днів прийняв Антонія, православного Митрополита Києва, і Євлогія, Єпископа Холму. Цей останній був промотором пропаганди ширення православ'я в Галичині в 1914 р. і був дорадником графа Бобринского в справі ув'язнення Митрополита.

54. — В січні 1919 р., за української влади у Східній Галичині, Слуга Божий інтервеніює, щоб звільнено деяку кількість польських священиків, що були арештовані. Державна Рада Секретарів Західньої України дала свій дозвіл на звільнення 9 березня 1919 р.

55. — Від часу, коли вступив до Чину Отців Василіян, отже від хвилини, коли прийняв східній обряд, Митрополит став предметом безнастанних напастей на сторінках польської преси, для якої латинський обряд був символом польської національности. Закидувано йому зраду польського народу. По його поверненні з Росії до Львова, за польсько-української війни, ці напасті ще збільшились: закидувано йому надужиття влади, коли важився висвятити на Єпископа Луцького Кир Йосифа Боцяна, коли створив екзархати східнього обряду для Росії (о. Леонід Фйодоров), для України (о. Михайло Цегельський) і для Білоруси. Були заходи перед Апостольською Столицею, щоб його усунути з митрополичого престола.

56. — 16 грудня 1920 р. Митрополит міг урешті дістатись до Риму: під час свого перебування в Римі був гостем Генеральної Курії Отців Редемптористів на Вія Меруляна. В меморіялі до Папи Венедикта XV оправдав себе від усіх наклепів і одержав рескриптом Священної Конгрегації для Східньої Церкви 24 лютого 1921 р. остаточне потвердження тих всіх надзвичайних повновластей, що їх одержав від Папи Пія X; крім того, 1 березня 1921 року Папа затеврдив установлення Російського Екзархату й іменував папським прелатом о. Леоніда Фйодорова (Акти Апостольської Столиці, 11 березня 1921 р., ст. 181).

57. — Загрожений новим ув'язненням, цим разом з боку польського уряду, Митрополит не мав змоги вернутись до своєї епархії і був змушений залишатись деякий час поза границями краю. Подорожував по Европі, відбував різні конференції з метою зацікавити людей доброї волі справою Унії, тобто з'єднанням православних з католицькою Церквою. Зокрема загрівав до підготови покликань для апостольської праці на слов'янському Сході. 17 лютого 1921 р. в Папському Орієнтальному Інституті в Римі виголосив дуже цікаву до-

повідь про "Місію монаших Чинів чи Згромаджень для об'єднання Церков". Де тільки перебував: у Бельгії і Голляндії (квітень 1921), у Франції і Англії (травень 1921), у З'єднаних Стейтах Америки (червень 1921 р.) і в Канаді (липень 1921) — всюди проповідував і збирав пожертви для свого народу, що примирав з голоду і з нужди.

58. — У час його неприсутности в краю поляки не переставали накидатися на Митрополита Андрея. В грудні 1921 р. станиславівський воєвода, з наказу польського міністра закордонних справ і на домагання польського амбасадора при Апостольській Столиці, Володимира Скжиньского вислав окружне письмо до всіх підлеглих урядів, щоб збирали свідчення у зв'язку з протипольською діяльністю Митрополита.

59. — Тим часом, коли польський уряд старався перед Апостольським Престолом про усунення Кир Андрея, Папа Венедикт XV вислав його від імени Священної Конґреґації для Східньої Церкви на апостольську візитацію українських поселенців у Бразилії і в Аргентині. Хоч у тих краях поселення український нарід був дуже прив'язаний до своєї Церкви, то його релігійне положення було жалюгідне: польські священики, що там перебували, переконали місцевих єпископів, що українці — це польський нарід, отже, немає потреби спроваджувати українських священиків або давати дозвіл на працю тим священикам, що на те зголосились. А що українці не хотіли прийняти латинських священиків, особливо польських, то по деякім часі вони могли бути наражені на небезпеку схизми. У своїм звідомленні для Риму вже по своїм поверненні з візитації в квітні 1923 р., Кир Андрей запропонував створення окремої Єпархії для українців у Південній Америці і це сталося, хоч щойно пізніше.

60. — 18 лютого 1923 р., використовуючи нагоду свого перебування в Римі, Митрополит знову дав доповідь на тему "Змагання Заходу в справі з'єднання Церков". Ця доповідь викликала в римських колах велике зацікавлення: його рукопис ходив з рук до рук і вкінці Митрополит мусів його видрукувати.

61. — У справу приєднання Галичини до Польщі, що врешті було вирішене т. зв. Версайським договором і рішенням з 14 березня 1923 р., Митрополит з деяких причин ніколи не хотів встрявати. Але під час польсько-української війни, щоб припинити непотрібне пролиття крови і безмежне згіршення (ця війна мала характер релігійного і расового нищення), Митрополит уважав за свій обов'язок втрутитися в цю політичну справу, щоб як Пастир українського народу дати до пізнати вирішальним чинникам голос свого народу східнього обряду, потоптаного ворогами. Для того в березні 1923 р. поїхав з Риму до Парижу і там був прийнятий президентом Республіки Рамоном Пуанкаре і Президентом Ради Міністрів Аристидом Бріяном. На жаль, не мав ніяких успіхів, бо в Парижі ще не забулись ті обвинувачення

Митрополита Андрея, що їх піднесла попередньо тайна французька поліція, називаючи Митрополита Андрея політичним інтриґантом і німецьким прихильником.

62. — 1923 р., вертаючись з Риму до Львова, з наказу польського уряду Митрополит був затриманий на границі Польщі і 26 вересня інтернований у Познані. Пій XI, кол. Нунцій у Варшаві, обраний Папою 26 лютого 1922 р., переконаний вже попередньо в розмовах з Митрополитом про його праведність і про апостольську ревність, особливо по прочитанні звідомлення Отця Івана Дженоккі про його Апостольську Візитацію в Галичині, інтервеніював і домагався звільнення Митрополита. Це сталося в січні 1924 р.

63. — По більше як 3-річній неприсутності (від 16 грудня 1920 р. до 2 лютого 1924 р.), що пройшла на апостольській діяльності в Европі і в Америці на користь свого народу і для об'єднання Церков, Митрополит вертається до своєї епархії і з свіжим запалом береться до праці: видає в 1924 р. релігійний квартальник "Богословія", видання якого появлялося завжди на високому науковому рівні аж до другої світової війни. В лютому 1928 р. заснував Богословську Академію, в якій питомці семінарії могли одержати повну релігійну й богословську освіту, бо після польсько-української війни Львівський Університет був вповні спольонізований і не давав студентам української семінарії лекцій зі стисло східніх наук. Ця Богословська Академія стала також вищим центром студій для східніх католицьких наук і могла протиставитись православному факультетові теології при Варшавському Унівеситеті, як також православному факультетові при Університеті в Чернівцях, що був близько польської границі.

64. — Щоб наблизити до себе членів українського єпископату та об'єнати ввесь слов'янський єпископат східнього обряду, Митрополит організує від 1927 р. єпископські Конференції, які відбуваються у Львові і в Римі. Про їх працю і діяльність Апостольська Столиця була завжди докладно і подрібно поінформована.

65. — І так на бажання Митрополита перша Конференція українського єпископату, що відбулась у Львові в днях 29 і 30 листопада 1927 р., обмірковувала літургічні справи і передала опісля Священній Конґреґації для Східньої Церкви деякі проблеми, що стосувалися видання Святішим Престолом однозгідних літургічних книг. За допомогой знавців літургії і філологів, Слуга Божий приготовив особисто нове видання "Літургікона", в якому деякі літургічні рубрики були поширені, а деякі практики, незгідні з духом східнього обряду, були усунені. Це видання послужило пізніше "Папській Комісії для перегляду й перевидання українських літургічних книг", що була створена на бажання Папи Пія XI 16 лютого 1928 р.

66. — Між іншим, треба згадати, що Слуга Божий в той час заснував Народню Лічницю і журнал Католицької Акції "Мета" (1931).

67. — 20 липня 1938 р. Митрополит проголосив відважний Пастирський Лист, звернений до свого Духовенства, щоб натаврувати насильні акти польського уряду стосовно православних. Це зробив Митрополит Андрей, щоб відвернути ненависть православних від Апостольського Перестолу, бо православні приписували кожне польське насилля на рахунок Апостольського Престолу, так немов би Апостольський Престіл погоджувався з тим так, як погодився в договорі між Апостольською Столицею і Польщею щодо дібр і посілостей, які належали перед тим до католицької Церкви східнього обряду.

68. — Після окупації східньої Галичини большевиками Митрополит 10 жовтня 1939 р. пише до Папи Пія XII власноручного листа, якого привіз до Риму о. Юрій Москва, Т. І., і просить про потвердження даних йому уповноважень Папою Пієм X та про поширення цих уповноважень на Галичину, а також просить про дозвіл висвятити на єпископа о. Йосифа Сліпого, ректора Духовної Академії, на свого коадютора з правами наслідства. Папа Пій XII на авдієнції, уділеній монс. Антонієві Арата, Асесорові Священної Конґреґації для Східньої Церкви 25 листопада 1939 р., іменує о. Йосифа Сліпого коадютором Львівської Архиєпархії і надає Митрополитові нові надзвичайні уповноваження, подібно як це мали латинські єпископи, що в наслідок війни опинились у таких самих обставинах.

69. — На початку другої світової війни, тому що чимало українського духовенства і вірних було вивезено до Росії, Кир Андрей бажав відновити апостольську діяльність на терені Совєтського Союзу. Користуючись уповноваженнями, даними йому Папою Пієм X, потвердженими Папою Венедиктом XV і Папою Пієм XI, Митрополит 9 жовтня 1939 р. творить чотири ексархати: Холм з околицею або Волинь (Кир Микола Чарнецький), Білорусь (о. Антоній Неманцевіч, Т. І.), Велика Росія і Сибір (о. Климентій Шептицький), Велика Україна (Кир Йосиф Сліпий).

70. — 18 і 19 вересня 1940 р. Кир Андрей скликає чотирьох новоіменованих екзархів на Синод з метою означення деяких норм апостольської праці, що її вважав за можливу в найближчому майбутньому. По потвердженні того Синоду, що відбувся в Перетбурзі 1917 р., Синод віддав екзархів під безпосередню владу і зверхність Апостольській Столиці.

71. — Кардинал Людвик Маліоне, Державний Секретар Його Святости, листом з 30 травня 1940 р., що дійшов до Львова щойно 26 вересня 1940 р., повідомив Митрополита, що надзвичайні уповноваження, дані йому попередньо (25. XI. 1939), зайняли місце тих уже неважних уповноважень, що були йому надані колись Папою Пієм X. В наслідок того Митрополит 12 жовтня 1940 р. повідомив всіх 4-ох Екзархів, що він не має вже навіть влади, щоб прийняти їхнє звільнення від обов'язків і залишає їх сумлінню вибір напряму, як далі діяти.

72. — Від 22 червня 1941 р. Україна опинилася під німецькою окупацією, що прийшла на місце большевицької окупації. Митрополит пише в кінці 1941 р. дві реляції до Секретаря Священної Конґрегації для Східньої Церкви, описуючи тяжкі обставини під час 22 місяців большевицької окупації. З другого боку, всі чотири Екзархи після довших місяців застанови і молитви вирішили звернутися до Святішого Отця з проханням про дозвіл продовжувати їхню діяльність і очікували відповіді з Риму. Митрополит написав тоді до Папи Пія XII довше письмо, в якому просить про затвердження Екзархів. Під час авдієнції 22 листопада 1941 р. Святіший Отець, потверджуючи іменування Екзархів, іменував для них Митрополита Кир Андрея як Делеґата Апостольського Престолу.

73. — Під час большевицької окупації Митрополит думав не тільки про унійну працю в Росії, але також робив усе, що можна, щоб зберегти віру у своїй власній епархії: тому, що було заборонене большевиками навчання катехизму, заохочував священиків творити з-посеред світських людей групи охочих катехістів, які в разі потреби могли б теж уділяти св. Тайну Хрещення. В грудні 1939 р. звернувся Пастирським Листом до цілого Духовенства, закликаючи, щоб не покидали довірених їм душ, і заохочував всіх до посвяти. В січні 1940 р. скликав до Львова епархіяльний Синод. Першого квітня того самого року видав Пастирський Лист з дорученням зорганізувати євхаристійний день в наміренні навернення всіх безбожників. Згодом, не маючи змоги через брак технічного устаткування видавати більшим накладом своїх Пастирських Листів, Митрополит завів звичай скликати раз на тиждень всіх присутніх у Львові священиків, диктував їм короткі тексти, з яких кожний священик мав зробити більше копій і роздати іншим священикам, а ці мали далі передати.

74. — Вже під німецькою окупацією, 30 грудня 1941 р. Митрополит звертається з відкритим листом до Діонізія, православного митрополита у Варшаві, та до його єпископів-помічників, і благає їх, щоб призадувались над справою Унії, щоб молились в тому наміренні і були готовими на взаємні поступки.

75. — Під час окупації України німецький уряд почав набирати українців до т. зв. допоміжної поліції, "Гільфсполіцай", яка, між іншим, мала брати участь у переслідуванні жидів у Львові й околиці. Митрополит запростестував проти цього, а в кінці 1942 р. з великою відвагою став прилюдно в обороні жидів, звертаючись до вірних Пастирським Листом про П'яту Божу Заповідь: "Не убий".

76. — В 1943 р. Митрополит пише до Гітлера листа з протестом проти надужить Ґештапо на Україні і проти винищування совєтських військовополонених, очевидно, без жадного висліду.

Г) Смерть.

77. — На яких три тижні перед своєю смертю Митрополит прийняв Св. Тайну Єлеопомазання з рук свого брата архимандрита Климентія, о. І. Котова і о. Йосифа Кладочного. Набожність, з якою приймав останні Св. Тайни, зробила велике враження на присутніх; не маючи вже змоги відправляти св. Літургію, щодня приймав Св. Причастя з рук о. Йосифа Кладочного. Цілу ніч з 31 жовтня на 1 листопада 1944 р., що попередила його смерть, провів у молитві. Вранці говорив з присутніми про церковні справи: провістив цілковите знищення Католицької Церкви в Україні (що і здійснилось пізніше), додаючи, що в будучині українська католицька Церква відродиться і поширяться в повнім розквіті по цілому Сході. Закінчив словами: "І не почуєте більше мого голосу, аж до Страшного Суду". — О годині 13,30, 1 листопада 1944 р., в архиєпископській палаті у Львові закінчилась його свята туземна мандрівка. За кілька днів большевики зайняли цілу Західню Україну, згідно з його передбаченням.

ДОДАТОК Ч. 5.

1. Проголошення Преосв. Кир Йосифа Львівським Єпископом Помічником.[1])

ПРОГОЛОШЕННЯ ПРЕОСВ. КИР ЙОСИФА
Львівським Єпископом Помічником

Подаємо до відома Всеч. Духовенство та Вірних Архиепархії, що св. Отець Папа Пій XII підніс Ректора Богословської Академії та Духовної Семінарії у Львові Архидиякона Митрополичої Капітули о. Д-ра ЙОСИФА СЛІПОГО до достоїнства Серрейського Єпископа й Єпископа-Помічника у Львівській Архиепархії.

Хіротонія Кир Йосифа відбулася в день празника Непорочного Зачаття Пр. Д. П. р. Б. 1939. Посвячення доконав о. Митрополит при участі Преосв. Єпископів Кир Никити й Кир Николая та в приявності всіх Крилошан Митроп. Капітули.

З огляду на переслідування Церкви під большевицьким режимом, з волі Ап. Престола хіротонія Кир Йосифа мала бути до часу

---

[1]) О. д-р Михайло Гринчишин ЧНІ: Письма-послання Митрополита Андрея Шептицького, ЧСВВ з часів німецької окупації. Бібліотека ЛОГОС. Том XXX. Йорктон, Саск., Канада 1969. Стор. 1.

збережена в тайні. Документи Ап. Престола, що відносяться до промоції, себто буллі чи брев-я, зложені в св. Конгрегації для Східньої Церкви.

Преосв. Йосиф знаний вже всьому Духовенству як довголітній Ректор Духовної Семінарії. Його заслугою є заснування та ведення Богословської Академії й велике оживлення науково-богословського руху в нашій Архиепархії. Його теж заслугою є незвичайно цінний музей Семінарії.

Серед дуже тяжких відносин відновив Преосв. Йосиф зруйнований будинок Семінарії та зорганізував наново в ньому Духовні Семінарії — велику і малу.

Преосв. Владиці желаємо якнайуспішнішої праці на славу Всевишнього Бога, для добра нашої Церкви, нашої Архиепархії та цілого Українського Народу.

На многая і благая літа!

† АНДРЕЙ
Митрополит.

Львів, 31 грудня ст. ст. 1941.

2) Блаженніший Архиєпископ Кардинал Йосиф про своє життя[1])

Блаженніший Архиєпископ Кардинал Йосиф майже ніколи публічно ні не говорив, ні не писав про свої молодечі роки, роки студій і науки, роки праці в Духовній Семінарії, а потім в Богословській Академії та роки повні посвяти і терпінь на владичому престолі, заслання на Сибірі і роки праці на волі.

Два рази він коротко згадав про своє життя. Перший раз з нагоди іменування його Кардиналом Папою Павлом VI, а другий раз з нагоди святкування його 80-ліття народин і 55-ліття священства.

СЛОВО ПОДЯКИ КАРДИНАЛА КИР ЙОСИФА

В життю кожної людини, зокрема священика і єпископа, бувають переломові хвилини, які становлять перелім, закінчуючи один період життя, а починаючи другий. Без сумніву до таких належить і кардинальська гідність, якою наділює Святіший Отець своїх духовників і вибирає їх до своєї ради. Такою хвилиною є і для мене це іменування кардиналом з рук Святішого Вітця Папи Павла VI.

Ця найбільша ласка і добродійство не стоять одначе в мойому житті одинцем і відрубно, але є тісно зв'язані з довгим ланцюгом великих ласк зіллятих Триєдиним Богом через заступство Пречистої Діви Марії і Святих, до яких набоженство просвічувало мені ввесь мій преважкий шлях життя. Ця небесна поміч не була дана мені безпо-

[1]) "Наша Церква". Р. XII. Ч. 2. 1965. Стор. 4-6.

середньо, але через добрих людей на землі. А такими в першу чергу я вважаю даних мені Богом Батьків — Івана і Анастазію з Дичковських, які провадили дім і виховували своїх дітей в глибокому християнсько-католицькому дусі, зокрема вщеплювали вони почитання Пресвятої Трійці, Матері Божої і св. Миколая. А на стінах просторого дому висіли численні ікони Святих. Відколи я прийшов до самосвідомости, відтоді почали вчити мене знак св. хреста і повторяти за батьком, або матір'ю молитву. Хоч батьки були заможні, але відзначалися великою працьовитістю, жертвенністю для вбогих і великою любов'ю ближніх, що і вщепили в моє молоде серце. Коли я пізніше читав нераз біографії родин з найвищих і високообразових сфер, то я бачив ті самі педагогічні засади і ту саму дбайливість про своїх дітей у своєму домі.

Від 5-6 року життя я почав ходити до школи і в ній провів я майже ввесь мій пізніший вік, та відчував завжди батьківську опіку, аж до кінця їх віку. Мушу ще згадати, що продовж мойого життя я багато разів стояв в обличчю смерти і завжди знаходив я більше приятелів, як ворогів. З численних моїх виховників і учителів, передусім з-поміж священиків, годиться тут назвати катехитів о. Левицького і о. д-ра Конрада.

Вже в гімназії, а опісля й на університеті, я мріяв стати професором і думав, що це може бути перепоною для мого священичого покликання. Але коли мій попередник, Слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький, якому я виявив свої задушевні пляни, вислав мене на вищі студії до Інсбрука — це рішило долю мого священичого життя і за це я йому з глибин душі вдячний на рівні з моїми Батьками. І відтоді я ввійшов, до деякої міри, у далекосяглі пляни і розпочаті велетенські праці Митрополита Андрея Шептицького на церковному і народному полі.

Я став священиком, професором, ректором і архиєпископом. За той час у вдячній пам'яті лишилось мені багато професорів і виховників: єпископ Боцян, о. Гофман Т. І., Реґенс Канізіянум, єпископ М. Дербіні і інші, а передусім Митрополит Андрей Шептицький, якого я став ревним і відданим співробітником в Духовній Семінарії, в Богословській Академії, опісля в Капітулі і в церковних та народніх установах. Зокрема прихильні були для мене і його брат Студит о. Климентій, якого я опісля як Митрополит іменував архимандритом Студитів, о. проф. Йосиф Осташевський та багато-багато інших.

З вдячністю з тих часів мушу згадати Папу Бенедикта XV за батьківську прихильність під час студій і Папу Пія XII, що іменував мене архиєпископом-коадютором і екзархом Великої України.

Окрему сторінку в історії мого життя починають совітські часи. Я був арештований в другому році мого митрополитування і мусів перейти через горло мук і випити повну гірку чашу страждань.

Ще за свіжий біль і нашої Церкви і мій, щоб над ним зупинятись, хоч 25 літ в силі віку, це значний шмат життя. І коли здавалося, що вже вибила для мене остання година, тоді прийшла несподівана поміч, або як каже пословиця: — "де нужда найбільша, там поміч Божа найближча". Розпочаті старання нашим Українським Єпископатом, за молитвами майже усього світу і піддержкою всесвітніх установ Франції, Америки і інших. Святіший Отець Папа Іван XXIII при помочі своїх співробітників архиєп. А. Дель' Аква і американського політика Казенса, виєднав остаточно в предсідника Хрущова і в Верховнім Совіті (парляменті) моє освободження та приїзд до Риму. Нехай Господь відплатить всещедро всім Добродіям, бо я не в силі сам це вчинити.

Вже на свободі, відзисканій завдяки незабутньому Папі Іванові XXIII, великими по-батьківськи добродійствами обсипав мене теперішній Папа Павло VI, а зокрема відвідавши мене двічі під час важкої недуги, затвердивши мене як Верховного Архиєпископа та іменувавши мене членом Священної Конгрегації для Східної Церкви. А на завершення тих усіх добродійств і благ іменував мене ще кардиналом Святої Римської Церкви.

І за все це, отримане через всіх моїх великих добродіїв, нехай буде Цареві віків, Нетлінному, Невидимому, Єдиному Богові честь і слава во віки вічні. Амінь.

ДОДАТОК Ч. 6.

VI. Архиєпископ Кир Йосиф Сліпий про свої наукові праці і голоси про них.

1. Передмова Архиєпископа Кир Йосифа до праці "Догматика Вселенської Церкви". т. III.

ДОГМАТИКА ВСЕЛЕНСЬКОЇ ЦЕРКВИ[1])

Том третій. Частина перша

ПЕРЕДМОВА

Вже від початку професури на Богословській Академії задумав я написати підручник Догматичного Богословія для слухачів Академії та й загалом для священиків і світських кругів, що бажають глибше познайомитися з богословською наукою, бо брак такого наукового підручника дається в нас замітно відчувати. Вправді ми мали підручник о. Олександра Бачинського та два чи три гімназійні учеб-

[1]) Архиєпископ Йосиф Сліпий: Загальна наука про св. Тайни. Бібліотека "ЛОГОС", том II, Йорктон 1953, стор. 8-9.

ники, одначе вони будь перестарілі, будь невистарчаючі, без наукового апарату, ще й до того зовсім тепер вичерпані.

На жаль, хоч забирався я до цієї роботи вже кілька разів, то однак перешкоджений організаційними, а опісля редакційними справами та меншими науковими роботами, що їх вимагала нераз потреба часу та виринаючі пекучі питання, я не мав змоги перевести в діло мого бажання, хоч воно було водночас бажання моїх сучасних і бувших слухачів.

Щойно воєнне "безділля" дозволило мені взятися за давню роботу. Вглибившись у цю працю я побачив, що не легка це річ написати в сучасних умовах українську догматику. Недостача устійненої термінології, підготовчих праць в трудніших питаннях та й загалом відсутність ширшої догматичної літератури у нас, ставлять великі перепони при складанні підручника, що своїм змістом і оформленням відповідав би потребам католицького Сходу, і водночас являвся б у своїм притаманнім оформленні, що його домагається теологія Сходу. Я старався найперше уняти цілу науку в виді т е з, як це роблять загально нинішні католицькі догматики, щоб надати викладові більшої прозорости. Теж висував я науку східніх Отців і письменників, які загально були відомі в нашій давній теологічній науці. Водночас звертав я бачну увагу на важніші питання і теологічні висновки нез'єдиненого Сходу та старався підійти до них критично. При тім всім, очевидно, хотів я з'ясувати осяги католицької догматичної науки в усіх трьох ділянках, скриптуристичного, патристичного і розумового доказу.

Тексти наводив я по змозі в оригіналі, передусім латинські, долучуючи до тяжчих українські переклади. Очевидно, термінологію узгляднював я і грецьку і латинську, щоби впровадити читача в техніку і розуміння догматичних творів на Заході.

Починаю від третього тому, бо наука про тайни більш потрібна в душпастирськім житті і менше в нас оброблена ніж філософічні трактати про Бога Єдиного і Христа. Може і Бог допоможе скоріше в нинішних неспокійних часах дійти з кінця до початку ніж від початку до кінця.

Не зважаючи на всі зусилля побороти перепони, грюкіт бомб і гармат і брязкіт зброї витискають своє тавро і на наукових працях, а понуре марево війни кидає свою холодну тінь і не дозволяє дозріти як слід, усім думкам.

Все ж таки і цей огляд догматичний, не зважаючи на застереження, влегшить немало майбутні праці в тому напрямі та дозволить українським дослідникам доповнити недостачі. Тому моє прохання:

Si quid neglectum sit, si quid inutilitatis,
Corrige, correctum sit in usum posteritatis,

а Світло Небес хай освітить путь Правді!
У Львові, в Празник Покрова Пресв. Богородиці Р. Б. 1943.
Автор.

о. д-р Максим Германюк:

Archiepp. Josephus Slipyj
Doctor et professor Theologiae atque
Rector Academiae Leopoliensis

2. THEOLOGIA DOGMATICA[1])

ECCLESIAE CATHOLICAE

Vol. III. Pars Prima

PRAENOTANDA: Faustissimo concursu divinae Providentiae datum est nobis consecrare primitias Periodici nostri publicationi operis Excellentissimi ac Reverendissimi Domini Dr. Josephi Slipyj, Archiepiscopi Leopoliensis, confessoris hodie fidie catholicae in Workuta Sibiriae sub gubernio persecutionis communistico. In momento quo Ucraina tota patitur atheismum et ubi fides catholica cruenter eradicatur e cordibus pastorum et fidelium sit publicatio illa operis dogmatici Principis Ecclesiae Catholicae in Ucraina vox fidelitatis persecutorum erga illam Ecclesiam et signum perseverantiae in servitio Christi et eius Ecclesiae.

Opus cuius publicationem hic incipimus pars maioris operis est, scilicet manualis completi dogmaticae Ecclesiae Catholicae, prout titulus ab ipso auctore appositus, indicat, quod auctor una die perficere sperabat. Pars illa est pars prima voluminis III propositi manualis, agens primo de sacramentis in genere et postea de baptismo, confirmatione et de Eucharistia in specie. Ex opere proposito, infeliciter solum una parva pars conscripta erat, quando ferox persecutio communistica incepit vastare Ecclesiam in Ucraina et inter victimas attigit quamprimum ipsum Archiepiscopum Leopoliensem, auctorem operis. Ita ex magno opere proposito solum una pars exarata est quam hodie in lucem edere libentissime suscipimus.

In sequentibus datur primo animadversio quaedam Domini Dr. Bohdan Kazymyra, lectoris ultimis annis ante persecutionem communisticam in Academia Theologica Leopoliensi, cui R-mus ac E-mus Archiepp. Slipyj commendavit curam habere de manuscripto operis nostri et data occasione opus illud prelo mandare permisit. Quod nunc praecisie Dr. B. Kazymyra grato animo fecit.

---

[1]) Бібліотека "ЛОГОС", том І. Кн. 1. Січень-Березень 1950.

Deinde sequitur Proemium ipsius operis, Introductio et in fine textus operis proprie dictus.

ЯК ВР'ЯТОВАНО МАШИНОПИС ТВОРУ ПАТРІЯРХА О. ЙОСИФА "ПРО СВЯТІ ТАЙНИ"

В 1975 р., Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в Римі, видав в серії творів Кир Йосифа, Верховного Архиепископа і Кардинала, VI-ий том п. з. **Про Святі Тайни.**

У введенні отці редактори згадують про те, що цей машинопис "чудом" дістався на Захід і не пропав безслідно підчас воєнної хуртовини.

Як відомо, цей рукопис зберіг Богдан Казимира, абсольвент Богословської Академії у Львові. Вже, в Канаді, передаючи його о. д-рові М. Германюкові, Протоігуменові Ченців Редемптористів, теперішньому митрополитові канадійських українців, до друку в квартальнику "Логос", щоб зберегти частину історії, зв'язаної з особою і працею о. ректора Богословської Академії у Львові, передруковуємо цю вступну без змін.

Д-р Богдан Казимира:

3. КІЛЬКА СЛІВ ДО ВИДАННЯ ТВОРУ ЇХ ЕКСЦ. ВПРЕОСВ. КИР ЙОСИФА СЛІПОГО, МИТРОП. ГАЛИЦЬКОГО[1])

Великі задуми нашого галицького Митрополита-Мученика Кир Йосифа Сліпого не могли в своїй повноті найти здійснення через воєєні дії, що проходили в останній війні через українські землі.

Одержавши номінацію викладати соціологію на філософічному відділі Богословської Академії у Львові ми стояли близько особи дорогого Владики, що одночасно був ректором тої-ж Академії. Мимо несприятливих умовин Кир Йосиф був повний творчих плянів, які, в міру спромоги, переводив в життя.

Сейчас по звільненні Львова від большевиків в 1941 р. взявся він за організацію Богословської Академії та Малої Духовної Семінарії. Все було понищене. В Богословській Академії зробили були большевики студентський гуртожиток, а бібліотеку і архів вивезли, частинно на університет, а частинно до бібліотеки ім. Оссолінських. Знова в приміщенні Малої Дух. Семінарії жили через цілих два роки

---

[1]) Бібліотека "ЛОГОС", т. I. Кн. 1. Січень - Березень 1950, стор. 6 - 8.

червоноармійці. Не доведеться описувати, в якому стані находились викладові залі, мешкальні кімнати, приміщення наукових семінарів. Крім цього бібліотека Богословського Наукового Товариства по вибуху бомби майже в цілості пропала під звалищами. Одначе сильна воля й велика віра в необхідність відновляти Українську Високу Богословську Школу наказували нашому Отцю Ректорові не закладати рук, а тільки братися до наполегливої праці. Врешті Академія, БНТ, наукові семінарі, музей, видавнича діяльність, організування української богословської науки, це все були його духові діти, яких він в своєму передбачаючому умі хотів наново покликати до життя, воскресити з руїни. Самий він науковець великої міри знав, що тільки освічене духівництво зможе відограти належну ролю в нашій історії та історії поєднання Церков.

Дня 11 листопада 1927 р. відбувається в Митрополичій палаті у Львові засідання на якому святоюрський Владика благословив створення Української Богословської Академії, а 6 жовтня 1929 р. святочно відкрито цю високу богословську установу. Невідречі буде пригадати, що до її зорганізування та вивінування багато причинився перший її ректор, о. д-р Йосиф Сліпий. Він відбував довші поїздки по краях західної Европи, відвідував католицькі університети, академії й інститути в Італії, Німеччині, Франції, Бельгії та приглядався їх побудові, щоб пізніше, творячи синтезу дати українському народові твір, який мав послужити на сторіччя. Богословська Академія прекрасно розвивалася. Вона находила признання серед своїх і чужих, приятелів і ворогів, бо ніхто не міг заперечити наукового рівня Академії та осягнених вислідів вже в короткому часі.

Митрополит Йосиф був людиною незрівнаної енергії, великої сили волі, широкого серця, а при тому глибокий науковець. Він полишив по собі около 130 більших або менших праць, а між ними є твори світової слави, що піднесли його особисто й як українця в ряди світових науковців. Вже на скитальщині доводилося нам говорити з визначними богословами-чужинцями, які просили дістати їм праці нашого Владики, бо хотіли ними покористуватися при своїх наукових розшуках. Під його проводом виходили праці Богословського Наукового Товариства, якого він був головою, видання різних семінарів, тримісячник "Богословія". Редагував він теж "Аскетичну Бібліотеку", видав публіцистичні нариси "Шляхом обнови" та дві книжки-спомини з поїздок: до св. Землі і до Англії. Завершенням його многогранних богословських студій було написання спеціяльної догматики про св. Тайни. Викладаючи цей предмет студентам Академії, він працював над підручником довгі роки. Нераз заставали ми його за працею, в час большевицької займанщини, а пізніше й за німецької окупації, коли він — помічник Митрополита Кир Андрея мав багато інших зайнять, використовував кожну хвилину, щоб викінчити свій твір. Правою його рукою в тому був Впр. о. Д-р Семен Гнатишин, ЧНІ.

Жалівся нераз Ексц. Кир Йосиф, що не може дістати дозволу на друкування своєї праці через брак паперу, бо в той час господарське життя було охоплене німецькою пляновістю. Неменше журило його, що готове число 18 тому Богословії ще не вийшло. Ми знаємо, яких надлюдських зусиль коштувало Владику Йосифа видання цього числа журналу. Нажаль мало заховалося тих примірників. Це правдивий унікат, а важний він між іншим і тому, бо там поміщена промова о. Ректора на відкритті акад. року Богословської Академії за німців і подано докладні дані про труднощі, які переходила ця інституція з вибухом польсько-німецької війни, за большевиків та початки віднови діяльности Академії за німців.

Та видання догматики натрапляло на ще більші перепони. І прощаючися в 1944 р. з дорогим Владикою та своїм Ректором, пригадуємо собі, як важко було наслідникові Кир Андрея, бо не знав він, що діється з його рукописом, який лежав в редакції і чекав своєї черги. Проханням ВПреосвященного Архиепископа було його віднайти, заопікуватися та зберегти. Боже Провидіння так зарядило, що дійсно рукопис попав принагідно до наших рук і ми могли ним зайнятися. Добрі люди з душпастирського Інституту в Відні допомогли його заховати й він не попав большевикам. Пізніше Всеч. о. Вол. Жолкевич, переїжджаючи з Відня до Парижа забрав його з собою, бо ми думали, що безпечніше буде, коли цей твір опиниться подальше тих страхіть, які доводилося переживати в австрійській столиці. По нашому приїзді до Бельгії — цей рукопис наново опинився в нашому посіданні й тепер дякуючи Господеві в Тройці Єдиному ми перевезли його в Канаду й безмежно радіємо, що Впр. о. Протоігумен Отців Редемитористів, Впр. о. Др. М. Германюк, видасть догматику Ексц. Кир Йосифа, першого Ректора Богословської Академії у Львові, у випусках богословського квартальника "Логос".

Хай поява наукового твору великого українського науковця-богослова буде скромний наш дар і вияв нашого прив'язання й віддання до його особи, що тепер переносить муки й терпіння примусової каторги большевицьких тюрем. Ми бажаємо в цей спосіб відзначити 33-літний ювілей священства Ексц. Кир Йосифа, його 22-літній ювілей ректорства в Богословській Академії у Львові та 6-ти літню річницю обняття Митрополичого престолу. Одночасно молимо Творця Всесвіту та Матір відвічного Слова, щоб берегли й захоронили нашого Архипастиря та допомогли йому повернутися до улюбленої пастви, де він зміг би дальше продовжувати свою працю над оновленням нашої гоненої Церкви, доложити рук при віднові української богословської науки та віддати свої сили й досвід при відбудові знищеної Вітчизни.

---

† Йосиф, архиєп.

4. ОБРЯДОВА ОДНООБРАЗНІСТЬ[1])

(† *Josephus Slipyj, Archiepp. tit. Serrensis:* De unificatione liturgicae praxis apud Ucraionos).

Proponitur ut basis unificationis saec. XVI et initium XVII. Instauratio post studia profunda instituta caute peragenda est. Enarratur historia liturgicae praxis et difficultates solvuntur. Novum liturgicon pro ritu nostra a S. Congregatione pro eccl. Orientale editum et o. S. Patre approbatum gratissimo et laetissimo animo recipiendum est.

З радістю треба ствердити загальне у нас явище в церковному житті, відчування потреби літургічної однообразности. Нас діймаюче вражає те, що одні священики правлять в цей спосіб, інші в другий, в одній епархії така практика, в другій противна. Позаводилися покутні обрядові звичаї, ба навіть такі, як досадно висловився раз Впреосв. Митрополит, що "тримаються лише одної дзвініці".

І якщо нас так болюче діймає обрядова пестрість на галицькім ґрунті, то, очевидно, ще болючіше відчуває це кожний, що дивиться на цілість української Церкви, — католицьку і нез'єдинену. Бо далеко інакше, як у нас, правлять на Закарпатті, в Югославії, на Буковині, в Америці, а відтак на Волині і за Збручем, хоч ми від них насправді не повинні відрізнятися обрядом. Він же ж у нас один і цей самий, в якому прийняв св. Володимир Христову віру з Візантії. Проблема літургічної однообразности стає для нас рубом передусім нині, при всеукраїнському змаганні, коли всі життєві сили народу зміряють до закріплення одности й національної соборности. Очевидно, що й з того огляду ми мусимо змагати до літургічного утвердження і по можності покласти край всякій зайвій змінливості. Це може мати на нашу загальну справу тільки добрий вплив.

Треба ясно здати собі справу з того, що воно не так легко осягнути в житті ідеал літургічної одновидности. Найперше до того треба довгих підготовчих студій, отже зразу не можна всього зробити, а дальше ми лиш одна архієпархія, малий острів на широкому українському морі. Та ми переконані, що продовжуємо розпочату працю і що за нами підуть інші епархії та прилучаться до загальної обрядової стихії. І на Заході існувала теж велика різнородність обрядових практик, та щойно Тридентський Собор у XVI ст. став уніфікувати обрядову справу, і відтак по довгих сторіччях і підготовчій праці, осягнули на Заході, на наших очах, одновидність, хоч теперішний стан латинської уніфікації далеко ще не ідеальний.

---

[1]) Митрополит Йосиф: Обрядова однообразність. "Богословія". Т. XVII-XX, 1939-42, Кн. 2-4, стор. 100-110, Львів 1943.

Ствердім отже однодушне змагання до богослужбової однообразності, яке вже й у свою пору було прийняте на Унійному З'їзді у Львові в 1936 р. гучними оплесками. Це незаперечний факт, що загал відчуває потребу і конечність обрядового вирівнання та з болем глядів і глядить на роблені в тому напрямі перепони. З другого боку думаємо, що не найдеться нікого між нами, що уважав би за доцільне й успішне виступити з галицьмики обрядовими формами на всеукраїнське форум і накидати їх всій нашій Церкві. Це, зрештою, перед десятками літ передбачив Впреосв. Митрополит, що ми із своїми провінціоналізмами й обрядовим затісненням не зайдемо далеко, і в тому напрямі поробив відповідні представлення в Римі. Це потвердила відтак праця між нез'єдиненими на Волині й Підляшші.

Виринає тепер питання, як взятися до цієї праці серед таких нескоординованих на літургічному полі думок нашого духовенства, що признаємо отверто, з подиву гідною ревністю і завзяттям, вартим ліпшої справи, боронить подекуди своїх партикуляризмів не лиш різних епархій, але, як ми бачили на нашім Синоді, і поодиноких парохій. Коли якось в одному рефераті, а пізніше й по часописах домагалися ініціятори — присвятити більшу увагу нашій пестрій обрядовій дійсності й вернути до давніх архаїчних спільних практик, зараз піднеслися противні голоси: "А куди ж ви хочете вертати, до XIX ст.? Чому ж не до XVII ст.? Чому ж не до XV ст.? і т. д.?" Тоді відповідав я на викладах і на Унійнім З'їзді в 1936 р., що в нашому обновленні обряду і заведенні однообразности мусимо брати за основу перші часи Унії, цебто початок XVII ст. і відповідно до того приймати з пізніших нововведень те, що є життєве і конечне та відповідає по змістові або бодай по формі духові обряду.

За таким становищем промовляє багато рацій:

1. Ми прийняли Христову віру і обряд якщо не безпосередно, то посередно з Візантії. Св. Кирило і Методій, вибираючись на місію до слов'ян, переклали на старо-моравську мову, як свідчать моравізми, Євангеліє і ще деякі частини Нового Завіту та, мабуть, частини римської Служби Божої й списали їх глаголицею. Коли німці прогнали їх з Моравії, їхні учні Климентій, Горазд, Наум і ін., що стали навертати болгар, переклали візантійську літургію й інші тексти на староболгарську мову. За письмо вживали грецьку курсиву з X ст. з додачею деяких знаків, що їх не мала грецька азбука, і назвали нове письмо кирилицею. Глаголицю закинули, бо вона була затрудна. І так почав і в нас входити в життя візантійський обряд у слов'янських перекладах. Очевидно, не всі рубрики були вже тоді усталені, тим то в нас на Україні витворилися деякі свої питоменності, тим більше, що тексти не були печатані, але переписувані, й при найліпшій волі вкрадалися до них відміни. До того приходили до нас черці з Візантії, Атону і полудневих слов'ян та приносили з собою обрядові прак-

тики. Для прикладу згадаймо, що до XIV ст. практикували в нас студитський типікон. В XIV ст. його випер єрусалимський типик, що прийшов до нас мабуть від південних слов'ян. В XI ст: стиралися в нас впливи римо-студитського і атоно-студитського типіку. Очевидно, осередком був Київ.

Як усе розвивається і доходить до свого вершка, так повинен розвиватися і обряд та осягнути свій зеніт. Завершення візантійського обряду припадає на часи Симеона Солунського в XV ст. (1429). У нас в Україні, можна сказати, сталося це далеко пізніше, бо аж в початках XVII ст. Щойно тоді наступило в нас усталення літургічних форм завдяки печатаним і перепечатуваним Служебникам, що не дозволяли вже на дальшу флюктуацію, як це діялося в рукописних Служебниках. На наш обряд мали тоді переважний вплив венецькі видання слов'янських літургічних книг (Божидара) і таким чином ми не втратили зв'язку з візантійським обрядовим пнем.

2. До перших десятиліть XVII ст. наш обряд, спершу в католицькій вірі, а відтак у нез'єдиненні, підлягав найменш чужим постороннім впливам і розвивався своєю самостійною дорогою, питомою обрядові, відповідно до переживань, настроїв, понять, актуальних вимог і релігійних потреб вірних. Ото ж можна сказати, що обряд був наскрізь нашим і природним життєвим твором Церкви.

3. Початок XVII ст., це саме героїчна доба Унії, часи Потія, Йосафата й Рутського і з тієї причини тодішній літургічний стан, їхня спадщина, нам дорогий і милий. Коли придивитися під літургічним оглядом тодішній ерархії в Московії, Україні і Білій Русі, то саме митроп. Йосиф Рутський був найбільше консервативним в обрядах і впровадив найменше новостей. І Берестейська Унія лишила обряд без змін і дістала запоруку на його збереження від папи Климента VIII в булях: Magnus Dominus, Decet і додаткових артикулах.

Петро Могила (1633 — 1646) видав друком літургічні тексти, що були загально вживані в Україні без великих, наглядних змін. Щойно требник, виданий 1646 р., стоїть під сильним латинським впливом і впроваджує багато латинських практик, що правда, вміло пристосованих до обрядових форм. Тим то й тішився він великим успіхом на цілім нез'єдиненім Сході.

Ще більше змін впровадив патріярх Нікон (1652 — 1667). Як відомо, Москва відлучилася остаточно 1457 р. від київської митрополії. Патріярх Нікон почав реформу, чи пак чистку літургічних книг, вертаючи будьто до давніх текстів і рубрик, будьто додавав нові, які підходили краще під його поняття грецькости. Призвано братів Йоанікія і Софронія Ліхудів і почалася дійсно московська реформа. Заборонено "Вінець віри" Полоцького, сплетений із Скотових, Аквінових, Анзельмових і тим подібних "блюдословій". Медведеві наложено покуту і покарано смертю за латинську "прелесть" і т. д. Тоді усунено з місяцеслова св. Кирила і Методія, бо їх не було в грецькім меноло-

гіоні, та впроваджено їх назад Св. Синодом щойно 1863 р. Така реформа викликала старообрядську схизму й відірвала від московського патріярхату 20 мільйонів душ так зв. раскольників, старообрядців чи пак старовірів.

Київській митрополії накинули ніконівську реформу 1685 р. з прилученням Києва до Москви. З того ж часу почалися московські літургічні впливи в Україні, що змоглися ще від часів Петра І і створення Св. Синоду. Остаточно вони закріпилися в загально нині вживанім нез'єдиненими в Московії й Україні т. зв. Синодальнім обряді.

4. І так давний наш обряд на Україні уляг впливам схизми кат'екзохен і прийняв багато новіших форм, що є нам чужі, бо накинуті воюючою і свідомо ворожою нам схизмою. Не маємо жодної раціїх їх приймати, бо вони не виросли на ґрунті нашої традиції і не відповідають нашому духові. Думаємо, що з тієї причини наші нез'єднені брати за Збручем і на Волині не будуть ломити за ними копія, якщо усвідомлять собі історичну дійсність і побачуть наші відправи без синодальних і латинських додатків. Таке наше становище в літургічних відправах повинно стати й для них, нез'єдинених, приємливе й миле.

Як поставиться у майбутньому католицька московська Церква до синодальних нововведень і старообрядців, це її діло. Покищо вона прийняла всі синодальні окремішності.

5. В другу крайність подався наш обряд, з'єдиненої з Апостольським Престолом, Церкви, а саме почав підпадати під польський, латинський вплив і приймати, нераз без зовнішнього пристосування, латинські форми. Очевидно, на це склалося багато причин. Передусім заважив тодішний дух і наставлення в католицькій Церкві на Заході. Вона була під ту пору занята боротьбою з протестантизмом. Тоді загальне наставлення було радше раціоналістичне ніж символічне й містичне, бо так вимагала боротьба з протестантами. Наші визначніші духовники виховалися в латинських школах і мимохіть підпадали під їхній вплив, головно, коли маємо ще на увазі сильний польський вплив на західних українців не лише у церковній площині, але й на цілість українського життя.

В Італії з початком XVII ст. майже зникає візантійський обряд, колись так поширений і в Римі і в Magna Graecia. Численні грецькі манастирі стали латинськими, а грецький обряд стали відчувати в Італії і на Сицилії як тягар. Сам генерал Василіян 1709 р. прохав Апостольського Престолу знести василіянські манастирі, але папа Климентій XI на це не погодився. Вправді, примадрували були в XV ст. до Італії і на Сицилію альбанці, але вони були заслабі, щоб стримати тодішню сильну латинізаційну струю.

Те саме сталося і з нашим обрядом в XVII ст. Почали впроваджувати барокову архітектуру з латинськими адаптаціями. Візан-

тійський обряд пристосовали до латинського під оглядом відправ, книг і риз. В 1683 р. видали в Гротта-ферраті, зовсім на латинський зразок, 3 Літургії з Євангеліями і посланіями в одній книзі. За тим прикладом пішов митроп. Кипріян Жоховський і видав ще й собі в 1695 р. такий же церковно-слов'янський літургікон, що в йому, у додатку, впровадив і латинські церемонії. В XVIII ст. латинізація і польонізація обряду поширювалися ще глибше й ширше. Стали усувати іконостаси, впроваджувати органи, дзвінки, поприсували до стін престоли, впровадили без розбору латинські свята, переношували Служебник і Євангеліє з одної сторони престолу на другий, складали руки на латинський спосіб писали церковні книги по-польськи і польськими буквами тощо. До того долучився масовий перебіг нашої шляхти на латинський обряд. Лишилося саме простолюддя з малоосвіченим загалом священиків так, що наш обряд став рівнозначний з хлопським обрядом: ruska wiara — chlopska wiara. Bóg stworzyl chłopa dla popa, a plebana dla pana. Перед кількома роками чув я, як хлопець-пастушок запитаний, якої він віри, відповів "хлопської". Це незаперечний відгомін тих сумних часів. В польонізаційнім і латинізаційнім напрямі пішли унівські, почаївські, львівськ, супрасльські й виленські Служебники.

Львівський Служебник з 1759 р. помістив рубрику прочитану Службу Божу, живцем перекладену з Missale Romanum — Ritus celebrandae missae. А робили це наші предки тому, щоб "скультуризувати" наш обряд, пристосувати його до латинського, який уважали за вищий і панський (навіть у Римі як praeeminens ritus securior) і на дати йому панського вигляду та що важніше, щоб відсунути від себе запідозру схизми. В найкращій вірі старалися наші уніяти латинськими адаптаціями висловити своє прив'язання до католицької віри й Унії. Очевидно, ніхто з нас не думає кидати на них каменем, але треба ствердити історичну дійсність і її генезу.

Замойський Синод 1720 р. старався спинити цей напрям і прийняв лише дві літургічні зміни, — усунув губку й теплоту. Св. Духа. Одначе латинізаційний напрям зростав дальше й то передусім у другій половині XVIII ст. Тому Львівський Синод 1891 р., хоч теж старався спинити латинізаційний напрям, під напором усталеної вже практики прийняв ще більше латинських форм, але про це нижче. Зрештою, це був взагалі час не лиш обрядової декаденції, але й занепаду на інших полях. В мистецтві заникала стилевість і стало панувати замилування до мішанини.

6. Проти ополячення і облатинщення нашої Церкви виступив був вже раніше еп. Іраклій Лісовський (1806), креатура Катерини II, що вніс навіть у тій справі меморіял до Риму. Але з огляду на запідозру щодо його правовір'я, Ап. Престіл поставився до його пропозицій зовсім слушно негативно. Як паравану до схизми вжили чистки обрядів Йосиф Сємашко († 1868), відтак Іполіт Терлецький (1889) та

Іван Наумович († 1891). Загонисті й амбітні одиниці думали спасати чистоту обряду, запропащуючи віру (хоч, що правда, були й між русофілами ревні католики, любителі обряду: о. Галька, о. Мишковський і др.). Вони не мали основнішого знання історії Унії, підсували їй усі національні неповодження і робили її відповідальною за жахливий стан, у якім опинився наш народ. Це найболючіша рана в історії нашої обрядовости і, як я сказав на однім із засідань Собору, розбіжність українців з русофілами на політичнім полі зазначилася також і в обряді. В своїм часі думало українське духовенство, що нововведеннями зазначить і в обрядовій справі свою відрубність. Це з прикрістю, в ім'я об'єктивної правди, треба ствердити. Та одначе і серед українців прийшло незабаром зрозуміння краси чистого обряду. Це видно зі статті о. др. Йосифа Боцяна з нагоди ювілею Впр. Митрополита Андрея в 1911 р.: "Кругом кипить нове життя своє! Воно починає прибирати і свою питому історичну одежу. Ідея чистоти східного, правильно грецького обряду переходить без реформаторства 80-тих років природну еволюцію освідомлення, набирає щораз лучшого розуміння і находить своє здійснення у студійських манастирях. Любов до своєї рідної старини, своєї минувшини, підносить свідомість своєї питомої руської культури".[1]) Водночас, як завважують деякі, не можна затаювати, що латинізаційний напрям має до деякої міри на сумлінні спольщення Холмщини і перехід соток тисяч наших вірних на латинський обряд. Тому напрямові приписують також до деякої міри перехід на схизму 40.000 вірних на Закарпатті та частини Лемківщини. Це було зачароване коло, з якого було важко вийти, щоб віру спасти та обряд і націю зберегти.

В Римі не вважали тоді, очевидно, за відповідне братися за якусь обрядову реформу, з огляду на воююче тоді нез'єдинене царське православ'я. Щойно 1882 р. назначено літургічну комісію під проводом митр. Йосифа Сембратовича, яка мала занятися ревізією літургічних книг. Та вона через недостачу відповідних людей і апарату не увінчалася бажаними успіхами. Її виручував львівський Синод. Такий стан тривав аж до повоєнного часу, коли стала працювати львівська архієпархіяльна обрядова комісія. Відтак в 1930 р., на з'їзді наших владик назначено міжепархіяльну літургічну комісію. Теж в Римі Східна Конґреґація утворила окрему комісію для видання справлених церковних книг.

7. Та, може, завважить хтось, що львівський Синод вже вирішив справу відправи літургії і нема права зміняти його постанов. Саме про це йде! Літургічний V титул львівського Синоду не має синодальної правосильности, бо ані не був читаний на Синоді, ані не був ним прийнятий, як засвідчають протоколи Синоду. А що не прийняте

[1]) Десять літ апостольства. "Нива" 1911, 7.

на Синоді, те не має обов'язуючої сили. Можна дальше обстоювати, що вони обов'язують силою затвердження Апостольського Престолу. Але й цього бракує літургічним постановам львівського Синоду. Бо провінціональний львівський Синод не має святочного затвердження, як напр. Замойський Синод, що його затвердив папа окремим Бреве. Львівський Синод має лише звичайну апробату. При тій звичайній апробаті Конґреґація Пропаґанди не перевірювала літургічних постанов. Перевірку мав переводити грецький єп. Стефан Стефанополіс. Він відкинув V титул Синоду, решти постанов Синоду не викінчив, бо захворів і умер 24 листопада 1895 р. V титул, хоч нечитаний і неприйнятий, став залучений до актів Собору і разом з ними випечатаний. Прийнявся — як здогадна постанова Синоду.

Апостольський Престіл ніколи не міг брати на свою відповідальність нововведень з латинського обряду, бо був би наразився на закиди із сторони нез'єдинених, мовляв, Ап. Престіл ручив і ручить ненарушимість обряду й дисципліни, але на ділі не додержує своїх приречень. Тому нині під правним оглядом свобідна рука й не нарушується зовсім поваги й авторитету львівського провінціонального Собору з 1891 р. Додаймо до цього ще й те, що ми самі нашими нововведеннями не повинні впроваджувати Апостольського Престолу в клопітливе підозріння, що він дозволяє, а тим самим і сам спричинює латинщення обряду. Накінець виринає ще одно питання.

8. А може латинські нововведення, якщо не всі, то бодай деякі, є такі, що заслуговують на збереження? Над тим саме працює і дебатує передсоборова комісія і їй треба дальше працювати. Одначе, засадничо, не можна згодитися з таким твердженням. Бо навіщо завдає собі сучасний орієнтальний рух на Заході стільки важкої праці і докладає всіх зусиль, щоб двигнути і обновити завмерлу старовинну традицію Сходу? Чи не краще замість запозичувати раз-у-раз нові практики, завести відразу один обряд? Але така думка нині вже належить у католицькій Церкві до антикварних сховків і анахронізмів. Дальше, наші нововведення прийнялися тільки на галицькім ґрунті і то іноді лиш в одній епархії, та вражають закарпатців, югослов'янів, а передусім є "каменем предкновения" для нез'єдинених. Літургічна аксіома є така, що чим старший обряд, тим заслуговує на більшу пошану й уважніше збереження. Так само і літургічні тексти. Якщо вони спільні всім галузям візантійського обряду, зн. грецькому, арабському, слов'янському, грузинському, румунському і ін., то очевидно, вони мусять виперти всякі нововведення і зайняти самі своє давнє, почесне місце. А ще більш належиться їм це, коли зважимо, що візантійський обряд має спільні практики й літургічні форми з римським, коптійським, халдейським і вірменським. Дальше, не можна усувати питоменностей в поодиноких галузях візантійського обряду, передусім, коли вони мають за собою нераз вікову і тисячорічну традицію.

Кожний обряд, отже і наш, має свою своєрідну структуру так, як кожний стиль має свої внутрішні засади. Коли щось не виходить з його нутра, але є взяте з іншого, деформує його і позбавляє своєї естетики й величі. Так само і обряд. Хто знає дух обряду, той відчує і завважить, чи якась форма є причіпкою, чи органічним твором. Схід має свій відрубний характер і в тім його велика вартість, має своє літургічне обличчя, і не треба його затирати чи замазувати.

Все ж таки оцінити в практиці, котра зміна є вислідом природного розвою, а котра штучна, перещеплена з іншого обряду, не є в кожному випадку наглядна й очевидна. Тому треба бути обережним в обрядових твердженнях. Це вимагає також второпности, небуденного знання обряду й глибокого та всебічного знання Сходу і обрядової своєрідности. Не можна такої праці переводити відразу і за одним почерком. Та знову не має сумніву щодо багатьох польських чи латинських елементів у нашім обряді, і їх навіть органічно годі злучити в цілість, без її нарушення. Зрештою, життєва засада каже не позичати нічого в іншого, якщо нема конечної потреби. Приймаємо здорову ,природну еволюцію обряду, але новотвори, що не повстали в дусі східного обряду і становлять лише штучний прогрес, мусять в ім'я загального добра зникнути. Отже треба доложити всіх зусиль, щоб піддержати розвій і будову, яку поклали східні Отці, і її дальше продовжувати. Як сказано, до того, щоб завертати до старовинної практики, треба глибокого і основного знання церковної традиції і конечно треба довгих студій. Тому не обманюємось надією, що ми зробимо цілу роботу і то непомильно. Але все таки в розпочатій вже давніше праці ми робимо на Синаді крок вперід.

Такий вид з латинізмами, який прийняв наш галицький обряд, не представляє нині атракційної сили ні для нез'єдинених, ні навіть для західних латинників. Вони кажуть, що це "ні риба ні м'ясо" (weder Fisch noch Fleisch, ne carne ne pesce).

На це відповідають оборонці нововведень, що ми обрядом не навернемо нез'єдинених, бо це діло ласки. Так, але бодай їх не відчужуймо від катол. Церкви своїми змінами.

І справді, об'єктивно беручи, не представляє наш обряд своїми нововведеннями ні літургічної цінности, ні величі. І тому, коли в Римі виринуло питання, з яким видом підходити на теренах Росії до унійної праці, відразу побідила думка, що радше з синодальною формою, чим галицькою. І тому в "Russicum" практикують синодальну форму візантійського обряду. І в нас також Східна Конґреґація затвердила Студитів, позволяючи заховувати чистий обряд, навіть з ужиттям губки і захованням теплоти Св. Духа, що їх знесли на Замойськім Синоді. Те саме потверджує дотеперішня праця на Волині і Підляшші, де нез'єдинені не хотіли галицьких форм, як це вже нераз стверджував Преосв. Кир Николай. Апостольський Престіл, наказуючи Студи-

там заховувати чистий обряд, засвідчив, що не чистота обряду і дисципліни стоїть на перепоні католицькій вірі і з'єдиненню, але дух схизми, який скривався під покришкою любови до обряду. І справді, питають себе нез'єдинені, чому ми мали б, стаючи католиками, приймати златинщений обряд, а навпаки, як нез'єдинені, практикувати чистий? І слушно, бо незлатинщений обряд дає таку саму запоруку спасіння душі і є в силі вести до християнської звершенности, як це було за світлих часів великих Отців Сходу і пізніше.

Треба нам отже, нав'язуючи до XVII ст., тягнути нитку між двома скрайностями, синодальною і златинщеною, бо лише це є правильним становищем і нормою для майбутньої праці.

Рації, які спонукували наших предків до асиміляції з латинниками, нині вже неактуальні. В ім'я однообразности треба неодного зректися, щоб не дробитися і не розбивати себе, що все легше приходить, ніж з'єднювати і лучитися.

23. X. 1940.

P. S. З великою вдячністю і радістю витаємо отже виданий Св. Конґреґацією для Східної Церкви літургікон, що уніфікує відправу Служби Божої св. Йоана оЗлотоустого.

о. Проф. д-р Василь Лаба:

5. МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ СЛІПИЙ ЯК НАУКОВЕЦЬ І НАУКОВИЙ ОРГАНІЗАТОР[1])

(Rev. Dr. Basil Laba — Metropolita Josephus Slipyj — vir doctus atque scientiarum provoctor)

У великій трагедії, яка стрінула українсько-католицьку Галицьку церковну провінцію по закінченні другої світової війни, скривається ще окрема особиста трагедія галицького Митрополита д-ра Йосифа Сліпого, вихованця і наслідника Великого Митрополита Андрея Шептицького.

Великий Митрополит Андрей ясно передбачував другу світову війну з її можливими наслідками. Він часто приготовляв до неї своїх духовників і вірних та сам дожив її, маючи вже около 75 років віку. Після розгрому Польщі по всього лиш двадцятьох днях її оружного опору і потягнення т. зв. границі інтересів Німеччини і Совітів, тодішніх союзників і ще одних ділителів Польщі, майже ціла українська католицька Галицька церковна провінція опинилася під совіт-

---

[1]) Доповідь, виголошена на VI. Науковій Конфер. Амер. і Канад. НТШ в Торонто, 8-10 X. 1955. "ЛОГОС", т. VII. Кн. 1. Січень-Березень 1956, стор. 7-12.

ською владою. В часі тої першої півторарічної окупації західніх українських земель совітська влада була здержлива у відношенні до української католицької Церкви. Вона націоналізувала церковне майно, десяткувала високими податками залишені при Церкві приходські доми і святині, відібрала від Церкви всі школи, включно з Духовними Семінаріями. Одначе всі Владики і духовники, що не були арештовані, залишилися на місцях і церковна богослужба відправлялася неперешкоджено. Усім ясно було, що такий стан є тільки тимчасовий.

На самому початку першої совітської окупації Митрополит Андрей передав через одного довіреного духовника письмо до Риму і просив у ньому назначення о. д-ра Йосифа Сліпого, ректора Богословської Академії, своїм Єпископом-Помічником з правом наслідства, що захоронювало Митрополичий престіл перед можливістю ваканції. Осінню 1939 р. ректор Богословської Академії і мітрофорний крилошанин Митрополичої Капітули о. д-р Йосиф Сліпий був у тайні посвячений на Єпископа у приватній каплиці Митрополита Андрея. Щойно з проголошенням номінаційної буллі в 1942 р. річ стала явною з усіми подробицями, а саме, що о. д-р Йосиф Сліпий іменований титулярним Серрайським Архиєпископом з правом наслідства на Львівському Митрополичому престолі. Осінню 1944 р., за другої і досі триваючої совітської окупації, Архиєпископ Йосиф Сліпий став автоматично Львівським Архиєпископом і Митрополитом Галицької церковної провінції, по смерті Митрополита Андрея.

В часі другої окупації постава і політика Совітів, переможців у війні, у відношенні до української католицької Церкви цілковито змінилася. В гру увійшов новий чинник — Московський Патріярхат, визнаний і фаворитуваний Совітами для їхніх пропаґандивних цілей. Перед світом, в першу чергу перед союзниками, з якими Совіти виграли війну і входили у дипломатичні зв'язки, треба було якось виправдати себе від закиду, що вони переслідують Церкву і релігію. Визнання Московського Патріярхату і припинення безбожницької аґітації мали бути засобом лукавої оборони перед тим, як сонце ясним і цілою історією більшовизму підтвердженим закидом. В додатку Московський Патріярхат являвся дуже вдячним для Совітів засобом "освоєння" православних народів Східної Европи і засобом пропаґанди між християнами Близького Сходу.

Нова церковна політика Совітів була причиною траґедії українсько-католицької Церкви на зайнятих ними західньо-українських землях. По даремних спробах добровільного підкорення українсько-католицької Церкви по обох боках Карпат Московському Патріярхові совітська влада насильно перевела т. зв. поворотне приєднання (возсоединеніе). Митрополита і опірних Владик, усіх до одного, та багатьох духовників і ченців під злобним обвиненням у співпраці з німцями заслано на каторжні роботи у концентраційні табори. Львів-

ський Митрополит д-р Йосиф Сліпий був засуджений військовим судом у Києві на десять років карних робіт і засланий у концентраційний табір у Воркуті. На місце вивезених у глиб Росії українсько-католицьких Владик наставлено нових, залежних від Московського Патріярха. Місце Львівського Архиепископа і Галицького Митрополита зайняв звичайний Єпископ, львівсько-тернопільський.

***

Окрема особиста трагедія Митрополита Йосифа Сліпого лежить у тому, що його арешт і присуд на заслання всього по одному році виконування Митрополичого уряду, не тільки усували його від проводу українсько-католицькою Галицькою церковною провінцією в час її загроз і тривог, але теж скреслили всі осяги його довладичої праці. То, що Митрополит Йосиф Сліпий, визначний науковець і науковий організатор через довгі роки журбою і працею будував як ректор Духовної Семінарії, організатор і ректор Богословської Академії, організатор і голова Богословського Наукового Товариства, оберталося внівець. Перед ним розкривалися двері понурої каторги, у якій прийдеться цілими роками не мати в руках книжки, ні свистка паперу, ні олівця. Дуже можливо, що в таких умовинах, зайнятий важкою фізичною працею, Митрополит Йосиф Сліпий карався і духово нидів у концентраційному таборі в Воркуті до часу недавного звільнення з неї і конфінування в Красноярську. Оскільки щось правди було в поголосках, начеб то Митрополит Йосиф Сліпий зі свого заслання писав до духовників і вірних пастирські листи, то здогад, що йому відібрано останній свисток паперу і кусник олівця, є дуже правдоподібний.

***

Митрополит Йосиф Сліпий, уроджений 1892 р., покінчив з відзначенням середні студії в українській тернопільській гімназії, а вищі студії, філософічні і богословські, на університетах у Львові і в Інсбруку та в Орієнтальному Інституті, на Грегоріянум і Анджелікум у Римі. Свої вищі студії він дотягнув до самого їх вершка: осягнув ступень доктора св. Богословії на університеті в Інсбруці і тамже габілітувався на доцента догматики та осягнув ступень "Магістер аґреґатус", що рівняється ступеневі німецьких університетів "Доктор габіліс доценті", на Грегоріянум у Римі. В ході студій він видосконалив до перфекції своє знання обидвох клясичних мов та вивчив модерні мови: німецьку, італійську, французьку і англійську, в часі свого побуту у Римі багато цікавився церковним мистецтвом, зібрав поважну приватну бібліотеку і нав'язав добрі зв'язки з чужинцями-науковцями, які вдержував аж до останку мирних умовин у світі. Його незвичайно солідна освіта була доказом, що він ніколи не змарнував хвилини часу чи то як середньошкільний учень, чи як університетський студент.

Першими науковими творами Митрополита Йосифа Сліпого є його дві габілітаційні праці: Die Trinitätslehre des byzantinischen Patriarchen Photios (Інсбрук 1921, стор. 90), предложена і прийнята на університеті в Інсбруку, і De principio spirationis in SS. Trinitate (друкована у Львові 1926, стр. VIII - 120), предложена і прийнята на Грегоріянум у Римі. Дуже субтельним догматичним питанням походження Св. Духа займається Митрополит Йосиф Сліпий теж у своїх двох дальших чергових працях: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus Sancti explicanda (Видання "Богословії ч. 1. Львів 1923, стор. 29) та Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet? (Видання "Богословії" ч. 6. Львів 1927, стор. 36). Тринітарне питання походження Св. Духа, одно з найтрудніших догматичних питань ("таїнство в таїнстві"), популярне під назвою "Filioque" (західня форма на походження Св. Духа від Отця і Сина як спільного джерела способом дихання; додаток до нікейсько-царгородського символу віри в Західній Церкві від початку 11 ст., у нас від Замойського собору 1720 р.), є від часу розділу Церков одною з головних диференційних догматичних точок і предметом вікових контроверсій між обома Церквами, східньою і західньою. Митрополит Йосиф Сліпий старався з усією тонкістю спекуляції будь то вияснити питання, будь доказати, що східня формула "від Отця через Сина", пояснювана без упереджень, не є противна західній формулі.

В кругах спеціялістів, догматистів і богословів-орієнталістів, праці Митрополита Сліпого найшли для себе високу оцінку. Про те свідчать дуже похвальні рецензії на всі чотири праці, як теж факт, що нема новішого автора, який у своєму творі з тієї ділянки не покликувався б на оригінальні і бистрі думки Митрополита Йосифа Сліпого. Сміливо можна сказати, що ці чотири твори Митрополита Йосифа Сліпого, один в німецькій, а три в латинській мовах, увійшли в загальну церковну богословську літературу. Вартість тих творів подвоює можливість використовування їх в унійній праці. Інакшого крою є послідній догматичний твір Митрополита Йосифа Сліпого: "Догматика Вселенської Церкви".

Читаючи довгі роки на Богословській Академії спеціяльну догматику, Митрополит Йосиф Сліпий постійно носився з думкою видання повного підручника того важного богословського предмету. Підручники боголовських наук, пристосовані до наших церковних умовин, були одною з основних вимог освіти нашого духовенства. Часи і течії (свого рода чистка у нашій Церкві, пожвавлена праця над зближенням і з'єднанням Церков), домагалися, щоби богословська наука перестала у нас бути чужим імпортом, але щоби вона росла на рідному ґрунті і мала своєрідний характер. Ректор Богословської Академії, пізніший Митрополит Йосиф Сліпий, настоював на професорів, щоби вони ладили підручники предметів, які читали.

Кілька таких підручників появилося друком у серіях видань Богословського Наукового Товариства і Богословської Академії, як **Церковно-слов'янська граматика, Біблійна герменевтика, Патрологія, Катехитика, Педагогіка, Догматика нез'єдиненого Сходу,** інші були готові до друку. Сам ректор Богословської Академії, зайнятий її розбудовою, а вдодатку виховною і адміністраційною працею як ректор Духовної Семінарії, не находив часу на ладження підручника свого обширного предмету. Щойно у воєнних роках він найшов стільки часу, що зладив одну частину підручника свого предмету, його третій і то не цілий том.

У тій частині підручника і його тому міститься наука про св. Тайни (Сакраментальна догматика): Загальна наука про св. Тайни, Про Хрещення, Миропомазання і Пресв. Євхаристію (три т. зв. ініціяційні Тайни, які колись оглашенний приймав на вступі до Церкви).

Рукопис, який Митрополит Йосиф Сліпий віддав в опіку д-рові Богданові Казимирі в 1944 р., щасливо перебув всі небезпеки воєнної скитальщини і за старанням його опікуна друкується в богословському квартальникові **Логос,** видаваному професорами Духовної Семінарії ОО. Редемтористів в Канаді (Вотерфорд-Медовейл) від 1950 р. Вже вийшли окремою відбиткою: **Загальна наука про св. Тайни,** Бібліотека Логосу, Йорктон 1953, стр. 94*) Недокінчений, може й останній науковий твір Митрополита Йосифа Сліпого, попри свою речеву вартість, являється зразком для майбутніх українських богословів, як мається освоювати богословські дисципліни, досі виучувані в чужих школах і з чужих підручників. На цю тему Митрополит Йосиф Сліпий мав окрему доповідь на унійному конгресі в Велеграді: Disceptationes quaedam progressum theologicum in Oriente spectantes (Acta Conventus Velehradensis 1930, стр. 143 - 158).

У догматичну ділянку творів Митрополита Йосифа Сліпого належить ще його апологетична брошура **Віра і наука** (Бібліотека Дзвонів, ч. 12. Львів 1935, стр. 24) та його часті інавгураційні доповіді в Богословській Академії і доповіді на унійних з'їздах (у Велеграді, Львові і Пинську). Цю ділянку заторкують твір **Св. Тома з Аквіну і схоластика** (Львів 1925, стр. 76), як теж доповіді і статті про церковну схоластику, яку він основно студіював як допоміжний предмет свого спеціяльного предмету і читав на Богословській Академії.

Дві довші подорожі з багатьох, як Митрополит Йосиф Сліпий любив відбувати вакаційною порою, він цікаво описав в творах **Паломництво до св. Землі,** враження з подорожі (Аскетична Бібліотека гр. катол. Духовної Семінарії у Львові, т. VI. Львів 1935, стор. 200) і **Подорож до Англії** (Бібліотека Дзвонів, ч. 14. Львів 1936, стор. 128).

*) Тайни Хрещення й Миропомазання, Йорктон, 1955, 94 стр.

Кромі того Митрополит Йосиф Сліпий зладив три збірнки: **Св. Свщ. Муч. Йосафат Кунцевич,** Матеріяли і розвідки з нагоди ювілею (Львів 1925, стор. 261), **Митрополитові і Батькові народу в двадцять-п'ятьліття вступлення на Митрополичий престол, 1901 - 1926** (Богословія, т. IV, кн. 1 - 2. Львів 1926, стор. 256) і **Гр. катол. Духовна Семінарія у Львові.** Ч. 1. Матеріяли і розвідки (Львів 1935, стор. 244).

В ювілейній збірці, виданій з нагоди двадцятьп'ятьліття вступлення на Митрополичий престол Митрополита Андрея Шептицького, поміщена цікава стаття Митрополита Йосифа Сліпого: **Про молодечий вік нашого Митрополита** (стор. 6 - 26).

Решта письм Митрополита Йосифа Сліпого в'яжеться з його науково-організаційною працею.

**
*

Митрополит Йосиф Сліпий належить до тих науковців, що думкою і оком сягають далеко поза стіл і стіни своєї робітні.

Якщо деякі пляни не назрівали у нього вже в часі студій, то вони мусіли у нього зродитися, коли він по закінченні першої світової війни повернувся до своєї Архиепархії. Наша Церква тоді щойно вигоювалася з воєнних ран. Великим осягом вважалося оснування Митрополитом Андреєм Гр. катол. Богословського факультету, що мав вишколювати майбутніх душпастирів і поповнювати діймаючі втрати у їхніх рядах на протягу війни. Праця йшла під знаком відбудови. Митрополит Йосиф Сліпий, що зразу включувався в ту працю, а згодом перебрав провід у ній, рішився повести відбудову на широких основах.

Вже 1923 р. він почав видавати богословський тримісячник "Богословія" та зорганізував Богословське Наукове Товариство на статутах, які сам опрацював (Богословське Наукове Товариство і його статути. Львів 1924, стор. 35). Богословське Наукове Товариство, що мало за завдання плекати українську богословську науку, в розмірно короткому часі свого існування видало около п'ятнадцять поважних наукових творів, призбирало власну бібліотеку (нажаль присипану грузами в перших днях другої світової війни від бомби розваленої семінарської церкви) і власний музей (можливість збирання матеріялів через студентів дуже сприяла його ростові; брак приміщення припинював його порядкування) та устроїло кільканадцять серій добре фреквентованих академічних викладів (вечорів) у Львові і поодиноких викладів у більших містах.

Митрополит Йосиф Сліпий був увесь час головою Богословського Наукового Товариства.

В 1926 р. Митрополит Йосиф Сліпий був іменований ректором Духовної Семінарії і Гр.-катол. Богословського факультету. Нового ректора не вдоволювали назва і ціль школи, що найшлася під його проводом, і вже хочби зі самої уваги на велике число студентів (око-

ло трьохсот) заслуговувала на щось більше. Ректор-науковець постановив переорганізувати Гр. катол. Богословський факультет на високу богословську школу, Богословську Академію. Він зладив статути Богословської Академії (Гр. катол. Богословська Академія і її статути. Львів 1933, стор. 32. Друге видання) та виєднав згоду Митрополита Андрея на її оснування.

Богословська Академія була святочно відкрита на початку шкільного року 1929/30. Розвій Богословської Академії подавав її ректор в окремих звітах по кожному трьохліттю її праці (Гр. катол. Богословська Академія у Львові в першому трьохлітті свого існування, 1928 - 1931. Львів 1932, стор. 109; Гр. катол. Богословська Академія у Львові в другім трьохліттю свого існування, 1932 - 1934. Львів, стор. 173).

Одначе Митрополит Йосиф Сліпий не був ще й тим осягом вдоволений. Він плянував на Богословській Академії крім філософічного і богословського виділу зорганізувати третій — правничий виділ та підготовляв перетворення Богословської Академії в Український Університет, до якого мала б вступ теж світська університетська молодь. Великий задум Митрополита Йосифа Сліпого перекреслила друга світова війна з її фатальними наслідками для української Церкви і для нього самого.

Митрополит Йосиф Сліпий має за собою ще й ту заслугу, що він створив і в своїх руках держав цілий концерн видавництва: Богословія, Науковий тримісячник, і Видання Богословії, Праці Богословського Наукового Товариства, Праці Гр. катол. Богословської Академії, Аскетична Бібліотека гр.-катол. Духовної Семінарії у Львові, Дзвони, літературно науковий журнал, і Бібліотека Дзвонів, Нива, церковно суспільний часопис, і Мета, католицький тижневик. У тих виданнях він часто поміщував свої дописи і статті.

Наукове Товариство ім. Шевченка вшанувало Митрополита Йосифа Сліпого за його наукову і науково організаційну працю дійсним членом Товариства в р. 1930.

Якщо б часи були плили мирним руслом, наукова діяльність Митрополита Йосифа Сліпого може була б послаблювалася з хвилиною, коли він став Ієрархом великої Львівської Архиепархії і перебирав на себе тягар відповідального уряду. Та річ певна, що він був би забезпечив продовжування своєї розпочатої наукової праці добре підібраними науковцями, здебільш вже ним вихованими, та що був би остався меценатом науки на зразок свого славного попередника, Великого Митрополита Андрея.

Б) Голоси преси про друге триліття Богословської Академії 1931/32-33/34.

ДОДАТОК Ч. 7.

VII. Телеграми, письмові привіти й голоси преси з нагоди святкування першого триліття.

Перше триліття існування, праці і здобутків Богословської Академії відзначили провід Академії, слухачі і громадяни Львова, Галичини і українських громад поза її межами дуже святочно. Це було одно з найвеличавіших свят у мурах цеї Високої Богословської Школи. Коли в році 1928/29, в час заснування Академії, деякі громадяни задивлялися на вигляди її існування і праці песимістично або здержливо, то тепер перші леди сумніву зникли.

Балянс праці Богословської Академії був великий. Праця о. ректора Й. Сліпого не зосереджувалася лише на організації Професорської Колегії, наладнанні приміщення і викладів для слухачів, улаштуванні викладових заль і закупу потрібного приладдя, але поширилася на заснування музею розмалювання каплиці мистцем-малярем Петром Холодним, розмалювання авлі мистцем Ковжуном та на здвигнення величавого (понад 3 метри заввишки) пам'ятника найбільшому меценатові науки, основникові Богословської Академії Митрополитові Андрієві Шептицькому.

Про всі здобутки організатора о. ректора Сліпого заговорили наші численні науковці, мистці-малярі, визначні мужі українського суспільно-політичного проводу, високі достойники церковного проводу, товариства, університети-школи і то не лише наші, але й чужі. Осяги Богословської Академії, і то кожний зосібна чекають на обговорення історика. Нижче подаємо в хронологічному порядку голоси преси, живих свідків-очевидців. Рік 1932 для Богословської Академії був історичний. Тоді Основник Богословської Академії Митрополит Андрій заснував ще один факультет, Філософічний. Із заснуванням філософічного факультету Академія як Богословська висока школа була завершена. Але метою Основника й Організатора було створення Українського Католицького Університету. Академія чекала дальшої розбудови, що в короткім часі було б сталося, коли б не знялася воєнна завірюха.

***

1) Телеграми, привіти і голоси преси з нагоди інавґурації і відкриття пам'ятника Основникові Богословської Академії Митрополитові Андрієві[1])

а) Телеграми:

Трускавець

Гарячо бажаю, щоб Академія все служила успішно Божій справі. Щасть Їй Боже!

Степан,
Протоігумен.

Краків

Vivat Academia! Основникові вдяка! Слава Ректорові! Професурі знаменитих успіхів! Учням витривалости!

Лепкий Богдан

Болехів

З нагоди Великого Свята найкращі побажання!

о. Сухий

б) Привіти:

Український Університет в Празі.

Прага, 14 жовтня 1932.

До Високого Ректорату Гр. Кат. Богословської Академії у Львові.

Ректорат Українського Університету в Празі має честь іменем Університету сердечно привітати Гр. Кат. Богословську Академію у Львові з святочною інавґурацією та відслоненням пам'ятника Основникові Академії і просить прийняти найкращі побажання успіху в дальшій праці Академії на полі української науки.

Проф. д-р Горбачевський Антін, Ректор.

Український Педагогічний Інститут
ім. Михайла Драгоманова у Празі.

Прага, 11 жовтня 1932.

До Вп. Ректорату Гр. Кат. Богословської Академії у Львові.

З нагоди інавґурації академічного року Гр. Кат. Богословської Академії у Львові й відслонення пам'ятника Основника Академії Його

---

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935, ст. 109-111.

Ексцеленції Високопреосвященного Митропопита Кир Андрея, Ректорат Українського Високого Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова у Празі має честь заслати Вп. Ректорові Гр. Кат. Богословської Академії у Львові своє сердечне привітання з побажанням дальших успіхів і розквіту Академії.

На жаль, запрошення Вп. Ректорату дійшло сюди аж 10 ц. м., а тому привітання це висилається трохи з запізненням.

З висловом глибокої пошани

Проф. д-р Гарматів, Ректор.

Українська Господарська Академія
в Чехословацькій Республіці.

Подєбради, 10 жовтня 1932.

Його Магніфіценції Панові Ректорові Богословської Академії у Львові.

Маю за честь вітати Славетну Богословську Академію із святочною інавґурацією академічного року та відслоненням пам'ятника Основнику Академії Його Ексцеленції Високопреосвященному Митрополитові Кир Андрею.

Щиро бажаю Славетній Богословській Академії найбільшого успіху в її науковій та навчальній праці, а Високодостойному Основопожникові її здоров'я і сил для дальшої висококорисної діяльности.

Прошу вибачити, що обставини не дозволили мені взяти участи у цих урочистостях.

Прошу прийняти запевнення моєї глибокої до Вас пошани

Д-р Іваницький, Ректор.

Записки Чина Св. Василія В.

Жовква, 12 жовтня 1932.

Всесвітлійший і Високопреподобний Отче Ректоре!

Щиро дякую Вам за уважливість для моєї особи, чого доказом надіслане мені ласкаво запрошення на святочну інавґурацію та на відслонення пам'ятника Основника Академії. Нехай Бог заплатить Вам за Вашу зичливість і нехай благословить Вам у сім новім академічнім році, зокрема нехай дозволить Вам скоро завершити Ваші задушевні бажання щодо Гр.-Кат. Богословської Академії у Львові. Quod felix faustumque sit!

Поручаю себе Вашій ласкавій пам'яті і остаю з належною для Вас пошаною Слуга в Христі

о. Йосафат Скрутень, Ч.С.В.В.

Добжіш, 10. X. 1932 р.

Високодостойний Отче Ректоре!

Повідомлення про відкриття пам'ятника Його Ексцеленції Митрополита і про святочну інавґурацію академічного року, присланням яких зробили Ви мені честь, одержав я, на жаль, сьогодня, і з тої причини не міг я в час післати привіту на Свято.

З приводу відкриття Музею і святочного відслонення пам'ятника Основника Академії Його Ексцеленції Високопреосвященного Митрополита Кир Андрея, що відбулися з нагоди інавґурації академічного року в Греко-Кат. Богословській Академії, маю шану переслати на руки Вашої Маґніфіценції низький поклін для Князя Нашої Церкви, що Своїми величавими ділами в дуже високій мірі причинився до розвою української національної культури. Цей пам'ятник та Музей у віки вічні голоситимуть славу Великого Сподвижника еманципації духа Нації, що сучасному й майбутнім поколінням буде ясно присвічувати на шляху творчих змагань до здійснення нашого найвищого національного Ідеалу. Хай українській штуці й науці ще довго-довго доведеться тішитися достойною опікою Його Ексцеленції Високопреосвященного Митрополита Кир Андрея, а проміння Гр. Кат. Богословської Академії хай дальше могучо ясніє на всіх українських Землях на славу Богові й на щастя українському Народові.

З високою пошаною

Д-р Володимир Горбовий

Пітричі, 9. X. 1932 р.

Ваша Маґніфіценціє, Всесвітлійший Отче Ректоре!

Користаючи зі святочної нагоди інавґурації академічного року та відкриття Музею, смію зложити на руки Вашої Маґніфіценції мої із душі щирі желання — "Crescat et floreat" ця Богом і Вашим невсипучим трудом нам зростаюча "Alma Mater", якої керма так певно спочиває у Ваших досвічених руках.

Радіючи в душі радістю Вашої Маґніфіценції, я зову: Хай Всевишній обильними ласками скріпляє сили духа Вашої Маґніфіценції.

Із глибин всеї моеї душі я вдячний Великому Богові, що дав мені видіти зростаючий рідний храм Божих наук, один тривкий добуток з моря сліз і Голгофти народу.

Прийміть мою лепту від щиро вдячного і обов'язаного в Христі

о. Михайла Дідуника

***

2) Голоси преси з нагоди відкриття пам'ятника Основникові Богословської Академії.

Тижневик "Мета" під датою 9 листопада 1932 р. помістив широкий опис урочистостей, зв'язаних з відкриттям пам'ятника Високопреосвященного Митрополита Кир Андрія. Автор статті під заг. "Перший український пам'ятник у Львові", Михайло Драган пише:

Умовини життя не дали нам змоги досі поставити якийнебудь пам'ятник нашим заслуженим людям на прилюднім місці у Львові. Навіть для одиниць, що жили і працювали у Львові, яких надбання є достойною вкладкою в скарбницю загально людської культури, а тим більше культури народу, що становить переважну більшість цієї провінції, нема місця під пам'ятник.

Перший український пам'ятник мусів станути у межах будинків, недоступних кожночасно для загалу. Маємо на думці пам'ятник, відкритий недавно в парку греко-кат. Духовної Академії, а здвигнений в честь Великого Мужа Галицької Землі, Добродія безчисленних культурних установ і князя нашої Церкви митр. Андрея Шептицького. Духовна Академія, що завдячує йому своє постання і скорий та багатий розвиток, перша сплатила частину довгу вдячности за заслуги, покладені для добра народу.

Пам'ятник цей є одночасно одною з ланок у мистецькій діяльності теперішнього проводу Духовної Академії, що від ряду літ старається заповнити недоцінювану досі у нас, а також і в мурах цієї установи, ділянку мистецькими вчинками, що далеко переходять вагу і значення для домашніх потреб самої установи, але є одночасно немаловажним вкладом у культуру нашого народу. Згадаймо тут хоча б каплицю кисти П. Холодного, вже знану і славну, недокінчені ще декорації стін авлі П. Ковжуна, відтак Музей Академії, який ледве за кілька місяців свого існування вже може похвалитися експонатами першорядної мистецької і історично-культурної вартости. Останнім покищо ділом Духовної Академії, а радше його Ректора о. д-ра Й. Сліпого, що перший у мурах цієї установи належно поставився до мистецьких справ таких потрібних для заокруглення світогляду кожної культурної людини, є оце пам'ятник митр. А. Шептицького.

Пам'ятник виконав з вапнякового полянського каміня арт. різьбар А. Коверко, який ще й інші праці виконував в Академії, нпр. іконостас у каплиці Холодного. Завдання різьбаря не було легке. Бо коли наше малярство має вже багато визначних мистців, то різьбарство, що звичайно до свого розвитку потребує великих матеріяльних засобів, ставить щойно перші кроки, які не завсіди виходять зовсім удатними. У тих умовинах треба великої напруги і праці, щоб різьбарський твір досягнув мистецького рівня. І треба признати, що А. Коверко поставився до справи відповідально і з належним зрозумінням, у висліді чого маємо теперішній пам'ятник.

Могутня монументальна постать на трьох ступенях, оперта на лівій нозі і руці, у важких складках одежі, що надають цілій поставі великої сили і могутности, з глибоко задуманою головою надхненного пророка, якого думки обертаються довкола хреста, що його держить у правій руці на грудях. Стилістично пам'ятник треба зачислити до нового мистецтва, яке в різьбарстві хоче ділати будовою мас, відважним заломанням світла і тіні, ясним незложеним укладом ліній. Це Коверкові зовсім удалось. Деякі труднощі виринули лише при композиції голови, яка з причини реалістичних вимог портретної подібности мусіла стилістично дещо віддалитись від решти корпусу. Стояла дилема: або добувати форму і тоді подібність пересунути на другий плян, або робити портрет зі шкодою для вимог стилю. Переважила концепція друга, бо до першої концепції нема у нашого загалу ще повного зрозуміння. Компроміс цей мусів статися, щоб твір, який має бути доступний для глядачів, не дуже радикально подавав їм незвичні мистецькі тенденції. Одначе відхил стилю голови не є настільки далекий, щоб цілість затрачувала одностайність мистецької концепції. Форма та зрештою ще не є остаточна і може бути ще кожної хвилини перемінена, бо й так на викінчення різьби до реченця відкриття не вистачило різьбареві потрібного часу.

Сяк чи так, пам'ятник митр. Андрея Шептицького є вкладом у нашу мистецьку культуру, не лише тим, що він наш перший пам'ятник у Львові, але й своїми мистецькими прикметами. А. Коверко дав доказ, що у сприятливих умовинах для мистецької праці він може випускати зі своєї робітні непересічні мистецькі твори. Духовній Академії належиться подяка, що створює ті умовини, бо це вийде на пожиток не лише Академії, але й нації.

В "Ділі" з дня 4 і 5 травня 1933 р. п. Федорович-Малицька в описі мистецьких надбань Богословської Академії, так пише:

"У парку Богословської Академії знаходиться кам'яна різьба Митрополита гр. Андрея Шептицького — долота А. Коверка. Це мистецький твір великої суґестивної сили. Монументальна постать архиєрея схоплена у скупих, клясичних лініях, що надають цілості різьби не тільки справді імпозантний вигляд, але видвигають в рідко щасливий спосіб характер зображеної особи в значенні епічнім, понадособистім.

Можна б спитати артиста, чому голова реалістично трактована, тим часом, як решта постаті суворо стилізована? Одначе голова має стільки вислову, шляхетна і має — навіть у своїм реалізмі — стільки високої стилевости, що ця непослідовність в трактуванні предмету є радше додатна, ніж від'ємна".

Також другий український часопис "Новий Час", присвятив свою увагу діяльності Академії, щоб повідомити ширший загал про здобутки Академії. І так, з нагоди відслонення пам'ятника Кир Андрея "Новий Час" з 12 жовтня 1932 написав:

В неділю, 9 жовтня о год. 12 відбулося в городі Дух. Академії урочисте відкриття пам'ятника Й. Е. Мит. Шептицького, долота знаного нашого арт. скульптора Коверка.

На програму відкриття склалися дві хорові точки, виконані хором питомців, а саме: Laurent de Rille — "Мученики в Колізею", Шевченка — Кудрика "Пісня неофітів" та промова о. Ректора Й. Сліпого. Хор вив'язався з свого завдання зовсім бездоганно і збирав заслужені оплески, а промова о. Й. Сліпого вказала на заслуги на науковому полі Основника Богословської Академії Митр. Кир. Андрея.

Після промови послідував найважніший момент — відкриття пам'ятника.

З-поміж сувоїв полотна, що обгортали різьбу, виринула стать Митрополита Андрея — велика, монументальна і міцна.

Височина пам'ятника виносить 3.20 м. Різьба представляє момент, в якому Митрополит стоїть опертий одною рукою на низькій колоні, а другою, знаменито заобсервованим артистом рухом, держить хрест. Голова ледве похилена, сказати б, під вагою літ і переживань, глядить перед себе глибокими очима. З рамен донизу йдуть спокійні, прямовісні сувої, що надають різьбі погідний спокій, монументальність і при цілій масивності різьби — легкість.

Під мистецьким оглядом стоїть пам'ятник високо. Вартість його в тому, що він лучить в собі досконало мистецькі засоби, якими розпоряджає скульптор — модерніст із тим, що він хоче сказати.

Велика і безпретенсійна простота, вміла організація форм і багато виразу — це те, що дав нам талановитий мистець п. Коверко у своєму творі.

Володимир Ласовський

"Дзвони", Літер. Науковий Журнал, ч. 10, жовтень, Львів, 1932:

Святочне відкриття пам'ятника вдячности Меценатові Науки.

Після святочної інавгурації гості перейшли на подвір'я Академії, де мало місце відкриття пам'ятника вдячности Митрополитові, вирізьбленого мистцем Ковеpком. Перед закритим, пам'ятником о. Ректор виголосив промову, в якій вельми вдатно з'ясував заслуги Ексц. Митрополита для науки. Між іншим, о. Ректор говорив:

"...Тому зрозуміло, що народ, який шанує себе, мусить високо цінити людей, котрі своє життя присвятили науці і бодро несли її прапор. Як у цілому церковному й громадському життю, так особливо для науки положив наш Митрополит історичні заслуги.

В заранні життя вщіплювано в Його душу любов до науки. Його батьки мали велику пошану для вчених мужів, книжок і старовинних пам'яток. Наші визначні вчені о. проф. Омелян Огоновський, крилошанин Петрушевич й інші бували частими гістьми в домі Шептицьких. Тому не диво, що сам Митрополит виніс з дому велику лю-

бов до книжки і до старовинної культури. Небуденні здібності, рідка пам'ять і великий запал до науки, бібліотеки й музеї помагали Йому придбати всесторонню освіту. До того дружні зносини з професорами Краківського, Монахійського, Бреслявського Університетів, дальше з проф. Антоновичем, філософами Соловйовим, Моравським і ін. впровадили Його в наукове життя.

Навіть пізніше, по вступленню до монастиря ОО. Василіян не кидав Він думки про науку, мимо душпастирських обов'язків. Ще раз усміхнулася можливість присвятитися науці, коли став там професором догматики і моральної теології. Та незабаром прийшло іменування на Станиславівського єпископа, а з тим мусіла розвіятися мрія про наукову кар'єру. Один з визначних наших вчених сказав раз, що коли б Митрополит був лишився на професурі, то ми мали б нині знамениту історію візантійського й українського мистецтва та поважні теологічні підручники. Та не вважаючи на те, можна твердити, що наш Митрополит зачав щойно жити для науки, коли став Єрархом. Бо не лише той кладе заслуги, що пише сам учені книжки, але й той, що дає змогу працювати іншим. Львину частину своєї архиєрейської праці віддав Він на двигнення нашої науки з упадку. Бібліофіл від молодечих літ. Він призбирав багато книжок і рукописів та 1901 року передав на власність Станиславівській Капітулі приблизно 4000-томову бібліотеку тодішньої вартости понад 8000 ґульденів. З тої нагоди написав Він пам'ятні слова: "В пересвідченню, що наука для духовенства є майже найважнішим середником до сповнення трудних обов'язків, я від першої хвилі, коли став Станиславівським Владикою, постановив собі заложити у Станиславові бібліотеку, котра могла би стати огнищем більше розвиненої наукової праці між клиром. Через два роки від хвилі номінації я старався зібрати багато книжок, бодай розпочати мною задумане діло". Цими словами засвідчив Митрополит відверто, як цінить високо богословську освіту клиру.

Потім на Митрополичім Престолі Він заклав подібну фундацію, передаючи ОО. Студитам 10.000-томову бібліотеку з візантійсько-слов'янської ділянки. Оснування Національного Музею — це світлий подвиг нашої науки завдяки Митрополитові.

Рівночасно з цим висилав Митрополит здібніші одиниці на вищі студії і в наукові подорожі, розділюючи щедрі стипендії і підмоги. Він навіть спроваджував заграничних вчених, щоб посвячувалися нашій науці.

Коли в 1914 р. йшли у соймі переговори, Він поставив як виразну умовину створити у Львові український університет і промовляв за ним в Палаті Панів у Відні. На цю ціль призначив навіть прегарну площу коло св. Юра. Серед всебічних зайнять і виснажуючих подорожей Він радо заходив до бібліотеки, відвідував й удержував

контакт з людьми науки з цілого світу, а хвилини розмов з ними були найбільшою приємністю для Нього. Систематичне переписання й зібрання актів, які дотичать нашої історії в римських, віденських й інших архівах і які переховуються тепер в Національнім Музею, будуть творити невичерпане джерело для наших дослідників.

Коли додати ще до того багату письменську творчість (популярні розвідки, Пастирські Посланія, переклади грецьких Отців, наукові розправи), часті принагідні виклади з історії мистецтва, філософії і т. д., то маємо наглядне свідоцтво про Його дбайливість і заслуги для науки. Та коли ціла українська наука завдячує стільки Митрополитові, то ще більше винно Йому духовенство й теологія.

Коли в 1908 р. цілий католицький світ обходив 1500-ліття смерти св. Івана Золотоустого, тоді Митрополит видав Посланіє, в якім візвав духовенство, щоб воно вибрало в богословії спеціялістів, які мали б науково працювати над Церковним З'єднанням, і тому поклав цілому клирові на серце обов'язок виховувати молодь в дусі замилування до науки. Щоб здійснити ці пляни, Він носився віддавна з думкою заснувати високу богословську школу, яку перевів щойно в 1928 р., здвигаючи Духовну Академію у Львові".

Висловом нашої вдячности і признання для Мецената науки нехай буде оцей пам'ятник долота мистця Андрія Коверка, так тісно зв'язаного вже своєю творчістю з Академією.

А водночас во время люте, коли ми від часів світової війни потерпіли стільки страшних невдач на всіх ділянках нашого життя, хай буде оцей пам'ятник закріпленням одної світлої хвилини — заснування Академії Митрополитом Андрієм — на вічні часи".

Після промови під звуки хору питомців о. Ректор в асисті відслонив пам'ятник. Ця хвилина зробила на всіх велике враження. Перед присутніми показалася могутня постать Митрополита. Що мистець виконав як слід своє завдання, доказує те, що вирізьблена, подібно, як і жива постать Митрополита все притягає глядача, будить мимоволі повагу й почуття маєстату та з'єднує нашу симпатію.

Під великим і глибоким враженням розходилися учасники того рідкого й величавого свята додому, піднесені та підбадьорені на дусі. Богословська Академія справді дуже гарно зуміла висловити Митрополитові велику вдячність за Його заслуги й численні добродійства для неї і для всієї укр. науки. **П. І.**

---

3) Привіти і голоси преси з нагоди відкриття музею Богословської Академії[1])

а) Привіти:

Національний Музей.

Львів, 9. X. 1932 р.

Високоповажаний Отче Ректоре!

З нагоди відкриття Музею церковної старовини при Богословській Академії — Управа Національного Музею складає Вам свої сердечні побажання росту — розвитку і процвітання цієї нової музейної Установи. Мимо тяжкого часу для праці біля пам'яток і питань духової культури — вірю, що запал Ваш і Ваших Співробітників заховає для найдальших поколінь ті цінності культурного життя народу, які ще чекають на своїх опікунів і дослідників.

З правдивим поважанням

Іларіон Свєнціцький,
Директор Нац. Музею.

***

Музей Наукового Товариства
ім. Шевченка.

Львів, 8. X. 1932 р.

Його Магніфіценції Всесвітлішому і Високопреподобному Отцю Ректорові д-рові Йосифові Сліпому, Ректорові Богословської Академії у Львові.

З нагоди відкриття Музею Богословської Академії пересилає Управа Музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові новій братній Інституції щирі побажання якнайкращого розвитку та доброго успіху на занедбаному у нас полі музейництва.

Нехай нововідкритий Музей Богословської Академії стане для будучих священиків взірцем, якими очима вони мають колись дивитися на пам'ятки так тісно з українським народом зв'язаної нашої церковної минувшини, як мають їх шанувати та куди віддавати для збереження перед затратою, для науки та історії культури західньоукраїнських земель.

Д-р Ярослав Пастернак,
Директор.

---

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935, ст. 112-113.

Музей "Народного Дому".

Львів, 9. X. 1932 р.

До Ректорату Гр. Кат. Богословської Академії
у Львові.

Збирання й зберігання пам'яток своєї старовини та мистецьких творів сучасности — це, безперечно, один з дуже важних ступенів, по якому піднімається кожний нарід у височінь самопізнання й повного виявлення свого духа. На проявах духа минувшини виростає й формується нова сучасна думка, — сучасні здобутки духа народу зросять поле під нові майбутні культурні засіви. Тому постання кожного нового музеального вогнища вважається всюди великим національним досягненням. Тим більше значення має воно в нас, що так багаті на пам'ятки, та не менше щедрі на їх розгублювання або й роздаровування чужинцям.

Широкі круги нашого греко-католицького духовенства якнайбільш покликані до ролі музеальних збирачів через свою безпосередню близькість до джерел та заховків нашої старовини, а також через нерозривний зв'язок Церкви з мистецтвом. І дійсно, світлі одиниці з наших церковних кругів були тими, що поклали підвалини під наше галицьке музейництво. Їм теж завдячує своє існування й "Музей Народного Дому" у Львові.

Тому "Музей Народного Дому" щиро вітає відкриття нового Музею при Гр. Кат. Богословській Академії та бажає йому якнайкращого розвитку.

А. Ґенсьорскій,
Кустос.

***

б) Голоси преси:

Відкриття Музею при Академії привітав тижневик "Мета" в числі з 23 жовтня 1932 р. широким описом самої урочистости та експонатів Музею в статті під наг. "Новий культурний здобуток":

В рамках святочної інавґурації академічного року в Богословській Академії відбулося дня 9 ц. м. теж відкриття нової культурно-мистецької станиці — Музею Академії.

Вже в своєму звіті за минулорічну діяльність Академії о. Ректор д-р Сліпий повідомив гостей про відкриття музею і ширше обговорив вагу Церкви і Духовенства при зберіганню культурних мистецьких пам'яток. Після акту інавґурації акад. року запросив о. Ректор Академії Преосвященного Никиту і всіх гостей відвідати нововідкритий музей. Всі оглянули під фаховим проводом проф. д-ра Залозецького цікаві експонати музею, порозміщувані покищо принагідно в

різних кімнатах Академії. Цей музей, хоч невеликий числом експонатів, може похвалитися дуже цінними творами і пам'ятками українського мистецтва.

І так у першій кімнаті знаходимо невеличку, але вартісну збірку з ділянки модерного українського малярства. Є тут картина О. Новаківського "Мойсей" та кілька інших праць того самого мистця. Далі знаходимо в цій кімнаті копії визначних творів староіталійського мистецтва і Рубенса, а, крім того, гарні пейзажі пок. Холодного, два малюнки Іванця (між ними св. Юр), жанровий образок Ковжуна та цікаві праці неовізантиністів (Пещанський).

В дальшій кімнаті стрічаємо збірку старих ікон, які становлять ядро музею Академії. Є це переважно ікони з іконостасів. Між ними заслуговують на особливу увагу намістні образи Пресв. Богородиці різних іконографічних типів, цінні образи Апостолів на полотні, бічні двері іконостасу барокового типу і прецікава своїм кольоритом ікона з 16 стол. "В'їзд Ісуса Христа до Єрусалиму". Визначну мистецьку вартість має великий образ Ісуса Христа з кінця 16 стол. Далі розміщені портрети єпископів, видержані в традиційному портретовому стилі.

У сходовій клітці, якою переходимо до дальшої залі з музейними експонатами, порозвішувані цікаві зразки килимів гуцульської і перської техніки.

Остання заля містить найкращі і найцінніші експонати музею. Є тут дуже замітна збірка ікон з 15—17 стол. Найстарша з них з половини 15-го стол. Незвичайно цікаві тут зразки ікон Пресв. Богородиці 16-го і 17-го стол., на яких можна прослідити розвиток нашого малярства від старовізантійської стилізованости до проблисків західнього реалізму. З 15 стол. походить ще теж ікона св. Юрія, приписувана новгородській школі. Цікаві теж образи Пантократора з 16 стол., великий Страшний Суд з 16 стол., Страсті Господні з 17 стол., а також Пристоящі коло хреста іконостасного з 16 стол.

Є в цій залі, крім того, теж 4 зразки старовинних Царських Врат, а також вироби мистецького промислу. І так, в одній ґабльоті знаходимо збірку старих дерев'яних хрестів, м. ін. теж гуцульських, в іншій знову металеві вироби, головно різного типу чаш, а далі антимінси і різні історичні пам'ятки й дарунки. Окремо розміщені рукописні Євангелія з цікавими заставками і церковні стародруки. Ще іншу ділянку церковного мистецтва репрезентують старі фелони; головно один з них, з 16—17 стол. пурпуровий із срібним ґафтом, впадає в очі.

Музей Академії є зародком дуже цінної та поважної мистецько-історичної збірки. Але вже й тепер він, при відповідньому розміщенні, матиме велике значення в нашому музейництві.

Львівський денник "Діло", що також з великою увагою слідкує за діяльністю Академії, в своєму числі з 26 жовтня 1932 р., в статті,

підписаній криптонімом д-р В. С., під заг.: "Музей церковного мистецтва при Богословській Академії у Львові", пише про величавий здобуток Академії:

Величезні скарби нашої давньої мистецької культури, забуті по стародавніх зістарілих церквах численних міст і сіл, становлять невичерпане джерело для наукового досліду, виховання й освіти. Обмежена кількість наших музеїв не в силі представити бодай частинно всі ті цінності, які ще маємо на наших широких землях. Територіяльно деякі місцевості були зовсім незаступлені в центральних музеях і щойно недавно почався рух за регіональними збірками. Щож до музеїв спеціяльного призначення, то ця справа у нас ще зовсім у початках.

Відкритий дня 9 жовтня 1932 Музей Богословської Академії у Львові має саме на меті заповнити оцей брак музеїв спеціяльного наставлення. Як інституція шкільна, Музей має передовсім виховуюче значення. Збірки повинні наочно ознайомлювати молодь з цінностями нашої давньої культури, виховувати в неї розуміння і смак до творів мистецтва, витворювати пієтизм до пам'яток минулого та подавати перші вказівки щодо їх консервації й охорони. Це останнє почесне завдання Музей може виконати легко і з великим успіхом, бож ніхто інший, як саме священик найближче стоїть до церкви, де переховуються мистецькі скарби, нерідко й цілі музеї в мініятурі церковного мистецтва.

Історія заложення нововідкритого Музею ще зовсім недавня. Ректор о. **д-р Йосиф Сліпий** вже від 1922 р. збирав старовинні речі для нашого Національного Музею в порозумінні з дир. Свєнціцьким і покійним інж. Пещанським. Коли він у 1930 р. привіз більшу колекцію з ферій, зайшли до нього мистець Павло Ковжун, який працював пізніше в мурах Академії та над розписом заль, і автор цих рядків, щоб оглянути збірку. Тоді мистець П. Ковжун висловив погляд, що Академія повинна рішуче мати свій музей.

Щасливо намічена думка знайшла в особі Ректора Академії не тільки найбільшу підтримку, але що найголовніше: ентузіястичного організатора і збирача музейних експонатів. Саме головно його заслугою, що особисто їздив по цілій Галичині, рятуючи від загибелі цінні предмети церковної старовини, протягом кількох років нагромаджено порівнюючи велику колекцію і то дуже цінних творів церковного мистецтва, як **іконостас, різьба на дереві,ткацтво, церковний посуд, рукописи, стародруки, штихи, нумізматика, народне культове мистецтво** та ін. Призбираними предметами зайнявся віцеректор о. **Олександер Малиновський** і почав перше порядкування.

Від року кустосом Музею є **д-р Михайло Драган,** що переводить упорядкування, опис і консервацію експонатів. З причини недостачі відповідного мешкання Музей покищо займає лиш одну більшу залю, два менші приміщення і коридор.

Перше невеличке приміщення заповнено творами сучасних українських визначних мистців. Передувсім твори **Олекси Новаківського:** знаменитий образ "Мойсей", портрет Митрополита, два образи "Благовіщення", "Воскресення" і "Пробудження". Покійний **Петро Холодний**, що залишив у мурах Академії один з найкращих своїх творів — іконостас і настінні мальовила академічної каплиці, представлений в Музею двома цінними малюнками дерев'яних дзвіниць і краєвидами. Звертає на себе увагу також дуже цікаво виконаний пуантелістичною манерою "Nature morte" **П. Ковжуна** і малюнок **І. Іванця** (Рогатинська церква й, особливо, "св. Юр"), проф. **Ю. Магалевського** портрет о. декана д-ра Тита Мишковського та **Перфецького:** Розстріл большевиками. Крім того, є копії з ікон візантійського письма **В. Пещанського** й образів італійського ренесансу — **В. Дядинока.** (З того 9 образів — це дар Митрополита для Академії).

Дальший коридор і кімнату (мала заля) займає церковний іконопис XVI—XVIII ст. До особливо цінних експонатів належить тут: "В'їзд до Єрусалиму" (XVI ст.), прекрасно виконаний "Арх. Михаїл", голова Богородиці (XVII—XVIII ст.), фрагменти іконостасу і портрети визначних священиків XVIII—XIX ст. Тут же на сходах головного входу під час свята інавґурації були розвішані килими і тканини східнього походження, з яких деякі перські старі зразки (дар митр. Андрея) мають велику мистецьку вартість.

Найповніший образ збірок Музею дає велика заля, де скупчені найновіші експонати. Малярство тут репрезентоване образами, починаючи з XV ст. До найстарших належить датований образ "Стрітення", школи близької до новгородської. З експонатів XVI ст. відмітимо дуже цінний образ доброго письма св. Миколи зі Стрия, тонко виконаний образ з динамічно трактованою поставою св. Параскеви, "Пантократор" в овалі, "Три Святителі" і цілу низку образів XV—XVI ст. з бічними маленькими образками, що ілюструють життя і страждання святого, постать котрого займає центральне місце образу (Богородиця, св. Микола та ін.). Не менше цінний образ "Страшного Суду" кін. XVI або перших років XVII ст. з цікавими побутовими деталями. Решта образів (XVII-XVIII ст.) поділяється на дві виразні групи: ікон у виконанні вишколених майстрів та образів більш народніх, примітивних; одначе останні не позбавлені оригінальности і наївної краси. Церковна різьба на дереві заступлена чотирма св. дверми іконостасів XVI—XVIII ст., далі т. зв. "Патериця" з датою середини XVII ст., дуже цінна збірка дерев'яних хрестів переважно XVIII ст., дерев'яні чаші та ін.

Дерев'яні предмети церковного вжитку доповнюють металеві вироби старшої дати. Ці експонати мають на увазі представити наглядний образ історичного розвитку церковного посуду.

З ткацтва звертають на себе увагу прекрасні фелони Манявського Скиту, гобленова орнаментальна вишивка XVII ст. на величезній Євангелії новішої дати і нарешті, дуже цінна й рідка тепер збірка слуцьких поясів.

Невелика кількість старих літургічних книжок складається з цінних примірників рукописів XVI ст. і стародруків XVII—XVIII ст. Крім того, є кілька штихованих антимінсів і поміж ними один у виконанні знаного львівського ґравера середини XVIII ст., Івана Филиповича.

З пам'яток новіших часів переховуються в Музею різні предмети по визначніших діячах церковного життя (кард. Сембратович, єп. Боцян, альбом Дзеровичів і ін.).

Збірки церковного мистецтва доповнюються невеликою колекцією нумізматичною, писанок тощо.

Слід підкреслити, що всі різноманітні відділи Музею з доволі численними експонатами (нпр. одних ікон коло 200 чисел!) зібрані протягом дуже короткого часу — всього кількох років. Це дає запоруку, що дальший розвиток і розбудова нового Музею піде швидким темпом і з неменшим успіхом.

Речевому та із знанням накресленому описові мистецьких надбань Академії, пера п. І. Федорович-Малицької під заг.: "Поза сірим буднем" присвятило вдруге свої сторінки "Діло" з 4 і 5 травня 1933 р.:

В добі авт, телефонів, радіових антен, світляних реклям і кінотеатрів, церкви і музеї — неначе затишні острови серед бурхливого моря великоміського життя.

Нелегко найти місце для духового скупчення в нинішних модерних містах, де безліч несамовитих слухових і зорових вражень безнастанно розшматовує думки. Але вистане переступити поріг стилевої церкви або музейної збірки, щоб змінилось не тільки зовнішнє окруження, але також напрям думок і духовий настрій людини. Пригадую тільки наглу зміну, коли з паризького бульвару входимо до імпозантної "Мадлен" або віденського Ґрабену в ґотичний сумерк собору св. Стефана.

Майже кожне европейське місто має кілька святинь релігії, мистецтва та науки, що викликують в людських душах урочистий настрій. Крім загально доступних і загально відомих, існують також менше знані або недоступні загалові святині духа, як деякі приватні збірки або не раз дорогоцінності старих монастирів. Вряди-годи через щасливий випадок доводиться бачити таку заздро збережену закутину.

Такий щасливий випадок трапився недавно мені завдяки ввічливості Ректора Духовної Академії у Львові.

Вже в сходовій клітці та на коридорах Духовної Семінарії зазнає любитель старовини ніжну насолоду на вид вибагливо розвіша-

них здовж по стінах старовинних ікон. На перший погляд це нагадує ганки старих панських замків, подібно прикрашених старовинними малюнками. Але тут не родинні портрети, а лагідні обличчя святих дивляться зі стін. Погасле золото авреоль, притьмарений блиск взористого срібного або золотавого тла на іконах Богородиці, вилинялі барви шат і зчорнілі або поблідлі лиця святих разом з таємничою орнаментикою грецької азбуки зливаються в матовий акорд, в якому можна дослухуватись тремтіння прогомонілих від віків літургічних пісень.

Ікони здебільша галицькі. Між ними багата колекція плащаниць, особисто та чимало трудами придбана о. Ректор. Й. Сліпим — як зрештою всі ікони. Ця колекція дуже цікава, бо ніодна інтерпретація не подібна до другої. На деяких тіло Христа має велику одуховлену красу. Аскетичний ідеал Спасителя сходиться тут прегарно з духом візантійського мистецтва, в якому постаті завсіди стилізовані, а ніколи — натуралістичні. Деякі із цих плащаниць мальовані на полотні, а деякі, мабуть найстарші — на шовковій матерії. Ці останні найбільш зворушливі. Барви в них здебільша вилинялі, у кількох випадках частинно ушкоджені, так що в деяких місцях звисають білі, червоні або золоті шовкові нитки. Не знаю, чому ці малюнки на шовку більш зворушливі. Чи не тому, що шовкова матерія дивно близька нам, близькістю предметів щоденного вжитку, близькістю знайомого нашим рукам дотику, що стихійно переконує нас, що минулі віки матеріяльно існували, так само як нині ми...

Ікони Богоматері, хоча підхід до сюжету різний, засадничо менш-більш однакові. В куті заднього коридору Семінарії подоба одного з апостолів в неовізантійському стилі (кисти М. Осіньчука) звертає на себе увагу гарною сафіровою барвою та золотим полиском стилево складеної шати.

В окремій залі збережені особливо цінні ікони. Між ними находиться прецікавий Св. Юрій на вороному коні та зеленому тлі. Це високо стилевий, наскрізь оригінальний малюнок, що міг вийти з рук сучасного артиста. Незнайомий мистець не шукав пластичних ефектів. У нього помітно виразне упрощення малярських засобів, подібно як в деяких модерних мистців. Він зовсім нехтує подробицями, маючи виключно на увазі площу та стисло зв'язані з нею проблеми. Це надає прегарному образові характер рафінованої примітивности і наскрізь модерне обличчя. Дивитись на нього — справжня насолода.

У деяких іконах виступають західні, німецькі або барокові риси, але вони вже не такі гарні.

За скляними шибами малої шафки міститься завдаток збірки античного прикладного мистецтва: старовинні церковні чаші, кадильниці, хрести, мирниці, свічники тощо. Кілька старих килимів і тканин з небуденно цікавим взором дають почин до колекції текстильних виробів.

Але найкращі старі церковні ризи. Деякі фелони походять зі Скита Манявського, м. і прегарний, мозольний гафт на блідозеленому тлі. Срібні та білі квіти сяють лагідно на матовому шовку, як асфоделі на небесній леваді. Це не абиякий зразок мистецької ручної роботи та дорогоцінної матерії. Скільки поезії в погаслому грезеті старих, церковних риз! Скільки ніжности у цьому квітчастому взорі! Від нього думка лине до тих вправних рук та пальців — певно жіночих — і до тої подивугідної терпеливости людини, яка не годинами, але довгими тижнями мусіла хилитись над оцим мозольним гафтом...

Побіч за вітриною кількох рідких зразків Євангелій, церковних книг з пожовклими сторінками та превеликими буквами, збірка топірців з кам'яної доби, різні мінерали: все те може збудити любов до мистецтва і до рідної старовини серед учнів Академії.

"Новий Час" в статті, підписаній Михайлом Островерхою, під заг.: "Новий український Музей у Львові", 9 листопада 1932 так писав:

У Львові постав новий український музей старовинного і — частинно, з останніх літ, — модерного українського малярства.

Цей музей находиться в будинку Грек. Кат. Духовної Академії при вул. Коперника.

Розмістивсь він у двох кімнатах і на першому поверсі на коридорі, що веде до Ректорату.

Заходите до головної залі. Тут уміло і з добрим розмислом порозміщувано твори нашого старовинного малярства. Є тут образи з XV, XVI, XVII і XVIII вв. Є один, св. Юрій, який композиційно, технічно і фактурою зближений до творів автора недавно відкритого іконопису з початку XV в. у Люблині. Цей твір наскрізь тут оригінальний і одинокий у свому ще невиясненому походженні. Усі інші — це наше старовинне малярство. Є тут і справжні архитвори української візантики. Стиль, композиція, той соняшний неаскетичний кольорит, викликає у вас у душі оті далекі, глибокі почування до нашої старовини. В русі композиції й у мові кольорів вичуваємо ту чисту нотку релігійного надхнення мистця, його розуміння поезії краси.

В другій залі розміщено твори переважно з XVIII віку. Між ними є й два зразки лубочного московсько-візантійського малярства.

Дальше — на коридорі першого поверху находимо ще декілька цінних старовинних творів. Є тут один візантійський Христос, який своєю суворою могутністю, своїм величним виразом зовсім нагадує нам Христа в Славі — мозаїка в базиліці Амвросія у Міляно.

Потім, бачимо тут твори модерного мистецтва мистців: Петра Холодного ст., Олекси Новаківського, Павла Ковжуна й іще кількох інших. Деякі твори П. Холодного мають незвичайну вартість із боку

мистецького. Є тут деякі справді цікаво й уміло, із знанням техніки старовинного малярства, виконані копії творів: "Мадонна" італійського маляра Франческо Біджі, названий Франчябіджйо (1482—1525) й "Зняття з хреста" флямадського П. П. Рубенса. Обидві копії роботи Василя Дядинюка. Копію твору Un gio vane італійського маляра Алессандро Боттічеллі — Філіпапі — (1446—1510) також зручно виконано.

Опріч малятва, є тут цінна збірка старих килимів. Переважає орнамент перський.

Зібрано також і старі церковні книги — служебники, ірмологіони тощо й церковне приладдя — чаші, дароносиці, хрести, фелони тощо.

Треба щиро повітати цей новий музей. Як бачимо вже по цій збірці, його основники справді люблять старовинне наше малярство, знають йому ціну, його значення на виховання нашої молодої громади мистців, а й вплив на розбудження любови до мистецтва у нашого громадянства.

Кохаючи нашу старовину, покохаємо нашу сучасність, а там — кинемо міст у наше велике майбутнє!

З нагоди II З'їзду українських музеологів, що відбувся 3—4 червня 1933 р. в Самборі, "Діло" з 9 липня т. р. подало такі дані про Музей Академії:

Музей Гр. Кат. Богословської Академії у Львові збирає переважно пам'ятки українського церковного мистецтва і культури та всякі предмети, що вяжуться чимнебудь з історією нашої Церкви. Досі зібрано вже до 1000 ікон від XV ст. (одна датована з 1466 р.), різьб, портретів, матерій, посудин і дрібніших предметів церковного ужитку, як також картини новітнього мистецтва Новаківського, Холодного, Кульчицької та інших, предмети з археологічних розкопок, слуцькі пояси, мінеральогічну збірку і предмети буддійського культу з Японії. Все те відповідно скаталоговане, зреставроване і законсервоване. Збірки містяться у двох кімнатах, трьох коридорах і сходовій клітці через три поверхи. Дрібні предмети і матерії приміщені у шести осклених кедрових ґабльотах. Стародруки і рукописи збирає бібліотека Наукового Богословського Товариства.

Музей зростає дарами і обміном прихильників Музею та закупами Ректорату Академії, а удержується на кошти тої ж Академії

Він служить у першій мірі научним потребам при викладах з історії мистецтва для студентів Академії, а також йде в тому напрямі, щоб представити історичний хід культури нашої Церкви від найдавніших до найновіших часів. Кустосом Музею є бувший співробітник Національного Музею д-р Михайло Драган.

На цьому місці слід згадати, що з нагоди відкриття у Варшаві в лютому 1934 р. вистави ікон, на яку Академія вислала теж найкращі експонати із свого Музею, варшавська преса з великим захопленням

висловилася також про них, підкреслюючи їх мистецьку та музейну цінність.

І так "Bluszcz" в 8 ч. з 1934 р. помістив репродукцію ікон Богоматері з XV ст. та "Під хрестом" з XVI ст. (обидві — власність Музею Академії).

Також "Swiat" в 9 ч. з того ж року помістив 2 репродукції з виставки. Одна є з ікони св. Юрія, що є власністю Музею Академії.

"Zion" в 9 числі з 1934 р. про ту саму ікону висловився також.

Також "Kurjer Poranny", що виходить у Варшаві, в 16 числі з 1934 р. рецензуючи виставку, помістив репродукцію з повищої ікони, як одної з найцікавіших на виставці. Варшавський "Expres Poranny" з 11 лютого т. р. помістив 2 репродукції з ікон, що є власністю Музею — одну з ікони св. Юрія, другу з ікони Богородиці.

На цьому місці слід згадати, що високомистецка вартість ікони св. Юрія викликала захоплення серед мистецьких критиків Австрії, доказом чого є згадка про неї в рецензії на виставку, поміщеній в 57 ч. "Neues Wiener Abendblatt-у" з 1934 р.[1])

Про збірку образів у музеї Богословської Академії помістив проф. д-р Володимир Залозецький, професор Богословської Академії, довшу статтю з 5 знімками в німецькім журналі: "Byzantinische Zeitschrift" Bd. 35, 1935, S. 70-77, під заголовком:

***

IKONENSAMMLUNG AN DER GRICHISCH-KATHOLISCHEN THEOLOGISCHEN AKADEMIE IN LEMBERG

(Mit 5 Abb. auf Taf. V - XIII.)

W. R. Zaloziecky /Wien

Zu der Ikonensammlung des ukrainischen Nationalmuseums in Lemberg gesellt sich nun das neu installierte Museum für kirchlische Kunst an der Griechisch-katholischen Theologischen Akademie.[2]) Es enthält eine wertvolle Sammlung von Ikonen vorwiegend ostgalizischer Provenienz.

An Hand einiger ausgewählter Vertreter dieser neuen Sammlung wollen wir auf die Bedeutung dieses bis jetzt so gut wie unbekannten Gebietes der byzantinischen Malerei die Aufmerksamkeit lenken.

---

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935, ст. 167.

[2]) Die grössten Verdienste um die Organisierung des Museums hat der Rektor der Griech.-kath. Theologischen Akademie Prof. Dr. J. Slipyj, der unter den schwierigsten Umständen mit viel Verständnis und Kunstsinn selbst die Ikonen gesammelt hat.

An vier Beispielen (Abb. 1-5) aus drei Jahrhunderten können wir eine Übersicht über die wichtigsten Etappen der Entwicklung hiesiger Ikonenmalerei erhalten: einer Georgsikone aus dem Anfang des XV. Jahrh., einem Madonnenbild des frühen XVI. Jahrh., zwei Aposteldarstellungen aus der ersten Hälfte des XVI. Jahrh., und zwei Kreuzigungsgruppen, die uns bereits in die Kunst des XVII. Jahrh. hinüberleiten.

Zu den ältesten in der Sammlung gehört die Ikone mit der Darstellung des hl. Georg[2B]) (Abb. 1). Vom gelblichen Ockerhintergrund hebt sich die eindrucksvolle Silhouette des schwarzen Rappen mit dem Reiterheiligen ab. Der kühn geschwungene rote Mantel, die roten Stiefel, der braune Panzer mit grünlichen Borten, die hellgrünlichen Beinkleider, der grüne Erdstreifen und das olivblasse Inkarnat ergeben einen auf hohe malerische Werte berechneten Gesamteindruck. Es herrschen keine Farbenkontraste, sondern eine gedämpfte Abgewogenheit bei innerer Intensität der Koloristik. Das leuchtende impressionistische Kolorit der Spätantike ist hier durch eine abstrakte Sublimierung und Abdämpfung gemildert worden.

Zu diesem koloristischen Eindruck gesellt sich die Wirkung der Fläche und der Linie. Reiter und Pferd bilden im Grunde genommen eine Fläche, alle dreidimensionalen Werte (z. B. der Oberkörper, die rechte Hand, die Verbindung zwischen Oberkörper und Arm) werden in Flächen verwandelt. Genau dasselbe gilt vom Pferde: es ist eine Fläche, alles Abgerundete, Körperliche ist in Flächenwerte umgesetzt.[3])

Dazu kommt die formale Bedeutung der Linie. Durch Linen wird sowohl die Geschlossenheit des Ganzen, also Isolierung gegen die Umgebung, vor allem gegen die Atmosphäre (ein Gegensatz zum spätantiken Impressionismus), als auch der schöne Umriss, die schön geschwungene Silhouette betont. Die "schöne Linie" gehört daher zu den wichtigsten Komponenten der ausgebildeten Ikonenmalerei. Ein antikes (hellenistisches) Kompositionselement wurde hier in sublimierter Form beibehalten. Zur "Schönheit der Linie" gehört ihre geschlossene, ununterbrochene Führung und ihr abrundender Schwung. Auf diesem rhythmisch-geschwungenen Linienspiel beruht auch das Verhältnis des Reiters zum Pferd auf unserer Ikone: sogar der flatternde Mantelzipfel muss sich dieser Elastizität der Linien anpassen: er füllt die steile, leere Fläche zwischen Reiter und Pferd wohltuend aus.

[2B]) Die Masse sind ungleich 64-68, 5 X 91, 5 - 92 cm. Die Ikone stammt aus der Ortschaft Stanila b. Drohobyč. Sie ist in Temperatechnik ausgeführt mit Leinwand unterklebt. Diese und die folgende näheren Angaben verdanke ich dem Kustos der Sammlung Dr. M. Dragan, wofür ich ihm zu Danke verplichtet bin.

[3]) Diese formalen Werte sind in den geistreichen Ausführungen Trubeckis (Die religiöse Weltanschauung der altrussischen Ikonenmalerei) übersehen. Der hl. Georg — den er als eine lichte geistdurchtränkte Erscheinung auf Ikonen bezeichnet — macht in unserem Fall eine Ausnahme, sogar das Pferd ist schwarz.

Zu den künstlerischen Ausdrucksmitteln gehört ferner die Knappheit der Darstellung, Unterdrückung alles naturalistischen Beiwerks, was zur Symbolik der Handlung führt. Alles ist ins Abstrakte verwandelt. Auch die Handlung. Dass dieser wie ein Schatten vorbeihuschende elegante Reiterheilige wirklich den Drachen töten könnte — daran glaubt ja niemand. Die Hand, mit der er die Lanze führt, ist nicht danach angetan. Auch innerlich ist der Heilige am Vorgang kaum beteiligt. Er behält einen überindividuellen Gesichtsausdruck bei.

Die ziemlich hohen künstlerischen Qualitäten des Bildes sprechen dafür, dass es mit einem bedeutsamen Kunstzentrum zusammenhängen muss. In Ostgalizien selbst treten Georgsikonen selten auf, vor allem aber schliesst die Qualität eine lokale Entstehung aus. Wir notieren zwei Darstellungen, eine aus Dalewa aus dem XVI. Jahrh. und eine spätere aus Gerynia ad Bolechiw[4]), welche sowohl stilistisch als qualitativ sich von unserer Ikone stark unterscheiden. Gerade der stilistische Unterschied unserer Ikonen, vor allem die Abwendung von byzantinischen Traditionen, spricht dafür, dass unsere Ikone ins XV., vielleicht sogar in die Anfänge des XV. Jahrh. verlegt werden muss.

Schwerer ist die Beziehung der Georgsikone zu einer buzantinischen Schule des XV. Jahrh. festzustellen. Georgsikonen waren in der Nowgoroder Malerei des XIV. — XV. Jahrh. sehr beliebt. Beim Vergleich stossen wir auf motivische und stilistische Unterschiede. Erhebliche Unterschiede bestehen z. B. zwischen unserer Georgsikone und der Ikone der Sammlung Ostrouchow[5]) aus der Nowgoroder Schule. In der Nowgoroder Ikone wendet sich der Reiter dem Beschauer ganz en face zu und haut auf den Drachen mit einem hochgeschwungenen Säbel ein. Die ganze Darstellung ist zwar dramatischer, aber es fehlt ihr die geschlossene formale Durchbildung der Lemberger Ikone. Auch die feine Flächenwirkung hat in der Nowgoroder Ikone einem Gefühl für Raum- und Körperwerte Platz gemacht.[6]) Ähnlicher ist dagegen eine andere Ikone der Ostrouchowsammlung[7]) und des Alexandermuseums.[8]) Die formalen Darstellungsmittel wie z. B. die Geschlossenheit des Umrisses, die abrundenden geschwungenen Linien sind in beiden Ikonen im selben Masse vorhanden wie bei der Lemberger Ikone. Motivisch und durch die abstrakt-flächige Wirkung der Pferdedarstellung steht die Ikone des Alexandermuseums unserer am nächsten.

---

[4]) Vgl. S. Swenzizkyj, Ikonenbilder der galizischen Ukraine (Lemberg 1929) Taf. 25 (37) und 36 (53).

[5]) Vgl. Igor Grabar, Istorija russkago iskustva, vyp. 19, Taf. S. 208.

[6]) Eine andere thematische Fassung der Georgsikone begegnet uns in der Georgsikone des Museums Alexander III., vgl. ibid., vyp. 3, Abb. S. 35.

[7]) Ibid., vyp. 3, Abb. S. 63.

[8]) Ibid., vyp. 20, Abb. S. 254.

Trotz alledem ist die Lemberger Ikone härter, steifer, abstrakter und stilisierter als die erwähnten Darstellungen der Nowgoroder Schule des XIV. und XV. Jahrh. Am nächsten verwandt ist sie mit einer frühen Nowgoroder Georgsikone des XIII. oder frühen XIV. Jahrh. aus der Sammlung Morosov.[9]) Hier sind motivische und formale Übereinstimmungen bis in die Einzelheiten vorhanden. Nur steht unsere Ikone qualitativ höher.

Überhaupt macht sie den Eindruck, einer rein byzantinischen Schule sehr nahe zu stehen. Ob nun dieselbe im Süden, d. h. aus einem byzantinischen Gebiet selbst oder von einer stark byzantinisierenden nordrussischen Schule stammt, ist allerdings schwer zu entscheiden. Ihre starken byzantinisierenden Züge sprechen für eine frühe Entstehungszeit in den ersten Anfängen des XV. Jahrh. Für die Geschichte der Malerei unserer Gebiete ist diese Ikone von Wichtigkeit, weil sie auf die Wege der Beeinflussung hiesiger Gebiete hinweist.

Der Georgsikone steht das Muttergottesbild,[10]) die sog. Hodigitria, zeitlich am nächsten (Abb. 2). Man kann ohne Übertreibung sagen, dass sie zu den hervorragendsten Darstellungen der Hodigitria unserer Gebiete gehärt und als solche auch ihre Stellung innerhalb der Geschichte der spätbyzantinischen Kunst einnimmt. Die Lemberger Hodigitria bildet in der byzantinischen Kunst insofern eine seltenere Erscheinung, als sie an den Seiten von Prophetendarstelungen umgeben ist. Dieser Typus tritt auch schon in der byzantinischen Kunst auf (unter abendländischem Einfluss?). In einer italogriechischen Ikone der Uffizien in Florenz aus dem XV. Jahrh. umgeben die Madonna ebenfalls Propheten mit Spruchbändern.[11]) Für den abendländischen Ursprung würde die Rolle der Nebenfiguren als Fürbitter sprechen. Bei unserer Darstellung verraten die lebhaften Gebärden der Propheten mit den flattenden Spruchbändern durch naturalistische Details die stärksten abendländischen Einflüsse.

Für die Bedeutung unserer Ikone spricht die Tatsache, dass sie hier grosse Verbreitung gefunden hat, da wir zahlreiche Nachahmungen dieses Typus bezitzen, z. B. in Uherci bei Lisko,[12]) Polana bei Dobromyl, in Pidhorodci,[13]) Wowce[14]) und eine etwas abweichende Darstellung zu To-

[9]) Vgl. Abb. S. 48 bei A. Hryscenko, Voprosy zivopisy, vyp. 3. Russkaja Ikona kak ikusstwo zivopisy.

[10]) Die Masse sind: 107 X 133,5 cm. Die Ikone stammt aus Kaminka bei Skole. Sie ist gemalt in Temperatechnik auf Lindenholz.

[11]) Vgl. Kondakov, Ikonografija Bohomatery II, 201. Auch auf einer Ikone vom Athosberge, die sich in dem Moskauer Neujungfrauenkloster befindet, sind an den Seiten Propheten oder Apostel dargestellt, vgl. P. Lichacew, Istoričeskoje značenja italo-grečeskoj ikonopisy izobraženja Bogomatery S. 16.

[12]) Vgl. Swenzizkyj, Ikonenmalerei der galz. Ukraine, Abb. 127.

[13]) Vgl. ibid. 95.

[14]) Ibid. 18, 26.

pilnycja.[15]) Die enzige stärkere Abweichung von der Akademiemadonna beruht darin, dass der Typus der reinen Hodigitria der Darstellung einer madre die consolazione Platz macht (am ausgeprägtesten in Polana, Wowce).

Die Lemberger Madonna hat den strengen Typus der Hodigitria als Brustbild. Von einem mit Rosetten gemusterten silbernen Hintergrund hebt sich das dunkelrote Maphorion, das grüne Kopftuch, der helle ziegelfarbige in den Orangeton übergehende Mantel und das weisse, mit roten Blumen gemusterte Hemd Christi ab. Das Inkarnat ist dunkeloliv. Der Mantel Christi ist leicht stilisiert. Die Gesichter sind stark mit Lichtern modelliert, vor allem an den erhöhten plastischen Stellen (Kinn, Augenpartien, Stirn und Hals des Christuskindes, dasselbe gilt von den Händen). Das Gesicht der Madonna ist in die Länge gezogen, die Nase dünn, der Mund klein, dafür weichen die Augen von der üblichen mandelförmigen Form ab. Der Kopf Christi ist unnatürlich gross.

Im ganzen ist das Kolorit der Madonna stark gedämpft, von einer milden Wärme bestimmt, obwohl es von der üblichen Farbengebung der byzantinischen Ikonen abweicht.

Der Ausdruck der Mutter Gottes ist sehr streng, unnahbar, in göttlicher Abgeschiedenheit verharrend. Sie schaut mit einer kaum merkbaren Wendung des Gesichtes nach links den Beschauer an. Zwischen ihr und dem Christuskind besteht keine Beziehung.

Es ist ein Bild der reinen Anbetung. Repräsentativ von einer objektiv-normierenden Hoheit, die jede subjektive Gefühlsteilnahme ausschliesst. Keine Rührung, keine Beziehung zwischen den heiligen Figuren führt zu dem Betenden — sondern sie erheben ihn zu sich gerade durch die Sphäre der übernatürlichen erhabenen Entrücktheit, die sie um sich verbreiten. Auch die starren — hier bereits etwas gelockerten — Gesichtszüge sind in diesem Zusammenhange gewollt, sie drücken das Überindividuelle, Typische, "Ideale" einer jeden vom Subjektivismus befreiten heiligen Person aus.

In Gegensatz zu der Georgsikone ist die Hodigitria ein Produkt lokalen Kunstschaffens. Dies äussert sich sowohl in dem leichteren Kolorit als auch in den bereits hervorgehobenen naturalistischen Einflüssen der Propheten. Ihre Entstehungszeit dürfte ins frühe XVI. Jahrh. fallen.[16])

Nicht unwichtig ist auch die Stellung unserer Ikone innerhalb der gesamtbyzantinischen Kunst des XVI. Jahrh. Den Typus der Lemberger Hodigitria finden wir an einigen Beispielen am Athos und in der rus-

---

[15]) Ibid. 118.

[16]) Ein Vergleich mit einem Muttergottesbilde aus Dolyna aus dem Jahre 1565 (Swenzizkyj, Die Ikonenbilder, a. a. O. S. 43) legt uns dies besonders nahe. Dr. M. Dragan setzt sie in die Wende des XV./XVI. oder gar noch ins XV. Jahrh., was ich wegen der Ornamentik nicht für sehr wahrscheinlich halte.

sischen Malerei des XIV. — XV. Jahrh. wieder. Vom Athos hat sie — aller Wahrscheinlichkeit nach — ihren Weg nach Russland und in andere Gebiete genommen, z. B. in die Balkanländer oder nach Italien, wo sie in den italo-griechischen Schulen aufkommt. Hier wird sie jedach von dem Typus der Madre di consolazione, der mütterlichen Madonna oder der Leidensmadonna, abgelöst.[17])

Von den unserer Darstellung verwandten Ikonen erwähnen wir die Hodigitria[18]) des Russikons am Athos aus dem XV. Jahrh., eine Muttergottes der Athosberge nach einer Zeichnung von Sevastianov[19]) und die Muttergottes mit dem Akathistos in der Kirche Eustatos Plakidas bei Iviron.[19] Besonders bei der letzten Darstellung fällt eine Verwandtschaft sowohl in dem Typus der Muttergottes als auch in der Farbengebung auf (z. B. das rote Maphorion der Muttergottes, das helle Hemd Christi, grüne Gewandfütterung). Die Unterschiede bestehen in der strengeren Haltung der Muttergottes vom Athos und ihren stärker byzantinischen Zügen. Man merkt es vor allem an der natürlicheren Wiedergabe des Gesichtsovals und der Augenpartie der Lemberger Madonna. Wichtig sind diese Feststellungen aus dem Grunde, weil die Hodigitria aus der Nähe des Klosters von Iviron von moldauischen und bukovinischen Malern gemaltworden ist.[20]) Somit hätten wir Berührungspunkte zwischen der moldauischen und otsgalizischen Malerei im XVI. Jahrh. festgestellt, die sich auch mit underweitigen Berührungspunkten, z. B. in der Baukunst, zwischen diesen beiden Kunstsphären im XVI. Jahrh. decken würden.

In der russischen Malerei hat sich die Darstellung der Lemberger Hodigitria in dem sog. Smolensky-Tyrus verbreitet. Es bestehen natürlich auch hier Analogien zu unserer Madonnendarstellung, wie z. B. in dem Muttergottesbild der Troice-Sergjevska Laura in Moskau[21]) — aber die Lemberger Akademiemadonna steht den erwähnten Vorbildern aus den Athosklöstern näher.

Wir haben somit in der Lemberger Ikone den Ableger eines spätbyzantinischen Hodigitriatypus mit starken abendländischen Einflüssen festgestellt, und somit hat sich auch der Darstellungskreis dieses Ikonentypus um ein weit nach dem Westen vorgeschobenes Gebiet erweitert.

---

[17]) Vgl. Lichačew, op. cit. S. 17 — 33 und Ph. Schweinfurth, Geschichte der russischen Malerei, S. 412 ff. Sonst ist die Frage der gegenseitigen Beeinflussung der byzantinischen und italienischen Malerei noch nicht ganz geklärt.

[18]) Vgl. Kondakov, op. cit. Abb. 95.

[19]) Vgl. ibid. Abb. 99.

[20]) Vgl. Kondakov, ibid. S. 209. Er verlegt das Bild gegen Ende des XVI. Jahrh. Bei dem konservativen Charakter der byzantinischen Malerei ist anzunehmen, dass dieser Typus in disen Gebieten seit längerer Zeit bereits bestanden hat.

[21]) Vgl. Kondakov, ibid. S. 93.

Vom Standpunkt der allgemeinen byzantinischen Kunstentwicklung sind die beiden Aposteldarstellungen (Abb. 3) vielleicht nicht so interessant wie die verschiedenen Filiationen der Hodigitria, dafür sind dieselben für die Entwicklung der hiesigen byzantinisierenden Malerei von grösster Bedeutung..[22]) Sie stellen den hl. Jakob und Thomas dar. Die Farben sind gesättigt: Jakob besitzt ein blaues und purpurnes Gewand mit bläulichen Reflexen, Thomas ein ziegelfarbiges Untergewand mit blauem Mantel. Sie heben sich wirksam vom goldenen Hintergrund ab. Den Figuren ist auch sonst eine Monumentalität der Auffassung nicht abzusprechen: in der Durchbildung der Körper, Haltung, den Standmotiven, Gesichtstypen, dem allgemeinen Charakter des Faltenwurfs sind byzantinische Vorbilder stark zu verspüren. Das Ideal der byzantinischen Renaissance der X.—XI. Jahrh. klingt hier stark durch. Gleichzeitig machen sich aber auch andere künstlerische Einflüsse geltend, die vor allem in der Gewandbehandlung zum Vorschein kommen. Das Gewand hat seine byzantinische Schematik und Idealität ziemlich stark eingebüsst und beginnt nunmehr ein Eigenleben zu führen. Es kehrt zum Stofflichen zurück, wird im freien Wurf wiedergegeben, es will das Materielle des Stoffes in seinen verschiedenen natürlichen Lagen wiedergeben. Dabei ist das Gewand doch noch nicht ganz frei von der stilisierten Schematik des byzantinischen Stils: es übernimmt die stilisierte Schraffierung mit scharfem Lichterspiel, aber in einem mehr ornamentalen — vielleicht auch nicht mehr ganz verstandenen — übertriebenen Sinn. Hier offenbart sich bereits der Durchbruch des neuen naturalistischen Stils, der etwas schwächer, aber bereits auch merkbar in dem festen Anfassen der Buchrollen und dem bewussteren Ausdruck der Gesichter sich spiegelt. Bedeutsam ist diese Feststellung noch aus dem Grund, weil die Ikone aus einem wichtigen Kunstzentrum in Rohatyn stammt, aus dem später aus den Voraussetzungen dieses Stilumschwungs heraus die berühmte Rohatyner Ikonostasis hervorgegangen ist.

Am Schluss bringen wir Abbildungen von zwei Ikonen, die uns beriets ins XVII. Jahrh. hinüberleiten (Abb. 4—5). Sie schliessen die Entwicklung der hiesigen Ikonenmalerei als letzter Ausklang der byzantinischen Malweise würdig ab. Es sind Darstellungen, die sich über einer Ikonostasis unter der Kreuzigung befunden haben, und stellen paarweise Anna und Maria, Johannes und Longinus dar. Ähnliche Darstellungen finden wir auch auf anderen ostgalizischen Ikonen, so z. B. in Boršćovyči[23]) ad Lwiw oder in Dolina[24]) aus dem XVI. Jahrh. Aber in keiner dieser Ikonen wurde diese wunderbare Einheit von je zwei sich eng an-

[22]) Die Masse sind: 64x100 cm. Die Ikone ist unten abgeschnitten. Gemalt ist sie mit Temperatechnik auf Lindenholz. Sie stammmen aus der 1. Hälfte des XVI. Jahrh.

[23]) Vgl. Swenzjzkyj, op. cit. 3 (4).

[24]) Ibid. 40 (58).

schmiegenden Figuren erreicht, wie in den Lemberger Beispielen. Ein Fragment einer ähnlichen Komposition hat sich noch in der Darstellung des hl. Johannes und Longinus aus Skole erhalten[25]), wobei die Ikone trotz der offensichtlichen motivischen Entlehnungen von der formalen Geschlossenheit der Lemberger Gruppe weit entfernt ist.

Bei den Lemberger Darstellungen fällt nicht nur dies, sondern auch die innig-intime seelische Verbindung der Figuren auf. Es ist auffallend, dass dieselben nicht so sehr in bezug auf den Gekreuzigten als vielmehr untereinander verbunden sind: so steigert sich das Gefühl der gegenseitigen Anteilnahme zum höchsten künstlerischen Ausdruck: innere Erschütterung des jüngeren Paares wird durch die schützende, gleichsam einen inneren Halt verleihende Haltung des älteren Paares begleitet. Die pathetischen, durch Gesten betonten Schmerzbeteuerungen Marias und Johannes' sind dem typischen Formenschatz der byzantinischen Kunst entlehnt, aber die Belebung durch differenzierte Gefühlsmomente sprengt bereits die byzantinischen Darstellungsmöglichkeiten der Gefühlsäusserungen.

Ähnliches gilt von der formalen Durchbildung der Figuren. Die Geschlossenheit der Figur durch die Gewandung, der abstrakte "zeitlose" Charakter dieser Gewandung ist genau so wie das Typische der Gesichter von der idealistischen byzantinischen Kunst entlehnt worden. Gleichzeitig dringen in diese äussere byzantinische Aufmachtung westeuropäische naturalistische Einflüsse: es verschwinden die abstrakten Gewandschraffierungen und machen weichen natürlichen Faltenzügen Platz, die Gesichter verlieren den starren leblosen Charakter und vor allem greift eine neue Farbenfreudigkeit um sich, welche bis dahin unbekannte Nüancierungen hervorruft: die Mäntel sind zeigelrot, in den weissen Kleidern spiegeln sich blau-grünliche und graue Reflexe wieder, bei Longinus wechselt dunkles Ziegelrot des Mantels mit grünen Ärmeln und rötlichbräunlichem Unterkleid. Die Harmonisierung der Farben ist immer noch byzantinisch, aber das Kolorit geht in seiner Reichhaltigkeit bereits darüber hinaus.

Und doch ist letzten Endes in der Monumentalität und Strenge der Haltung sowie der Gestrecktheit der Figuren das Byzantinische als Gesamteindruck voll beibehalten worden. Darin bilden unsere Ikonen wichtige Verbindungsglieder zu den berühmten ostgalizischen Ikonostasen des XVII. und XVIII. Jahrh. in Bohorodčany, Rohatyn und Lemberg.

**
*

[25]) Vgl. ibid. 106 (172). Die Datierung aus dem XV. Jahrh. ins XVI. Jahrh, verschoben werden.

4. Голоси преси з нагоди відкриття каплиці Богословської Академії

а. Юрій Магалевський: Петро Холодний.

Про артиста-маляра Петра Холодного, автора 54 ікон каплиці Богословської Академії писав у "Меті" 17. III. 1931 р. його співробітник артист-маляр Юрій Магалевський в статті під загол.:

"ПЕТРО ХОЛОДНИЙ"

З приводу відкриття посмертної виставки 22. III. ц. р.

22 березня ц. р. о 12-ій г. в полудне в Національному Музею відкривається посмертна виставка праць артиста-маляра П. І. Холодного, який останніх 10 літ свого життя перевів у Львові, де й залишив по собі велику мистецьку спадщину. На цій виставці кожний глядач зможе пересвідчитись, якою величезною працездатністю відзначався покійний артист та які небуденні й різнородні були його здібності.

Покійний народився 8 грудня 1876 р. в м. Переяславі на Полтавщині, в заможній українській родині, яка зберігала рідні традиції й мову. По скінченні гімназії й університету у Києві, Петро Холодний був учителем у київській Технічній школі, а з часом став асистентом при катедрі фізики в київському Політехнічнім Інституті. В міжчасі захоплювався та займався малярством, не покидаючи своєї наукової та заробіткової праці з ділянки фізики й педагогії.

Перші образи П. І. Холодного появилися на виставці у Києві в 1911 році.

З вибухом в Росії революції 1917 р., Холодний стає в ряди найбільш активних діячів, що взялися за будування української державности. В 1920 році, коли Уряд УНР приневолений був залишити рідний край, то і він, як член уряду, подався теж на еміграцію. Після скитання по різних містах, в 1921 році осідає у Львові, де й присвячує себе праці, як артист-маляр.

Різностороння була діяльність покійного, але в Галичині проявилась вона головним чином на полі малярства. Для ознайомлення з надзвичайно багатою спадщиною Петра Холодного на мистецькому полі, відсилаємо читача на посмертну виставку його творів, а тут дозволимо собі вказати лише на один, мабуть найбільший його твір, найбільш імпозантну працю: розмалювання каплиці в Духовній Академії у Львові.

Ректор Академії о. д-р Й. Сліпий, розуміючи виховний вплив відповідного оточення на питомців, задумав по-мистецьки розмалювати невеличку академічну каплицю в дусі релігії та в традиції української іконографії. Цю справу о. ректор доручив виконати Петрові Холодному, людині широкої освіти та з талантом, який вдумчиво й солідно віднісся до цієї справи. І ось П. І. Холодний при співробіт-

ництві автора цих рядків дуже уважно поставився до прийнятого на себе зобов'язання та взявся за його виконання з великим зацікавленням і охотою, бо дістав можливість перевести в життя у широкому масштабі свої власні переконання про відродження української іконографії та взагалі українського мистецтва.

Його переконання виявилися в тому, що українське мистецтво, може відродитися, базуючись лише на візантійськім мистецтві, нав'язуючи на перервані традиції українського мистецтва наприкінці 17 століття й одночасно засвоюючи собі здобутки сучасного малярства.

З такими поглядами на відродження українського мистецтва покійний артист і приступив до роботи, методично, з замилуванням обдумуючи в детайлях кожну виконувану ним річ. Попередня його професорська діяльність в Політехнічному Інституті у Києві і знання хемії значно помогло створити твори тривалі і великої мистецької вартости та вказати шлях відродження українському мистецтву.

Перша робота П. Холодного для каплиці, це було виготовлення ікон до іконостасу, до речі згадати, виконаного майстерно арт. різьбарем А. Коверком, який виготовив також і престіл з бальдахимом у вівтарі під впливом також П. І. Холодного, так що іконостас і ікони являють собою цілість. Ті ікони Покійний малював півтора року і виконав ту роботу на дошках темперою, що під оглядом техніки є роботою найважчою, забирає багато часу та вимагає великої праці і терпеливости. Виконано всього 54 ікон, що за півтора року міг зробити лише Холодний з його величезною працездатністю. (Працював від рана до вечора). При цьому треба зазначити, що кожна ікона є оригінальна і витримана в старих іконописних традиціях та кожна зосібна являє чудовий мистецький твір.

Годі докладно говорити про кожну зокрема ікону, бо це не є завданням газетної замітки; можна хіба поручити читачеві піти та оглянути каплицю в ті дні, коли вона буде відчинена для публіки, про що буде оголошення в часописах.

По скінченні ікон до іконостасу П. І. Холодний приступив до розмальовування каплиці. Завдання для артиста було нелегке, бо утруднювала його будова каплиці. Тяжко було придумати такий плян розмальовання, що відповідав би завданню "поліхромії", бо ж каплиця шість разів довша, ніж широка і розмірно дуже низька. Але П. І Холодний, після довших міркувань, таки найшов щасливий вихід.

За теми для мальовання взяв символи християнської релігії, вживані в перших віках християнства. Фрагмент іконостасу і один з таких символів подаємо ось тут, а саме: пелікан роздирає свої груди і своїм серцем годує голодних дітей своїх, це — "Символ жертви". В деяких символах, образах, бачимо власну композицію автора, а всі вони разом ілюструють засади християнської релігії.

Все розмалювання каплиці робить дуже приємне враження своїми лагідними гармонійними кольорами, а що найголовніше — відчувається в ньому щось рідне, своє, що, до того ж, викликає молитовний настрій.

Праця над розмалюванням каплиці тривала 2 роки і виконана — як згадано — "темперою". Підчас малювання Холодний уже був хворий і нераз мусів припиняти роботу, бо почував заворот голови. Бувало, годинами сидів на стільці, схиливши голову на стіл, а коли кінчав малювати "Розпяття" (при вході до каплиці з правої сторони на стіні), то поклався до ліжка, з якого встав лише, щоби переїхати до рідні до Варшави, де й швидко помер. Каплиця львівської Духовної Академії розмальована покійним мистцем, це величавий твір Небіщика, і вона являється гордістю Духовної Академії та цілої української нації.

Посмертна виставка образів Петра Холодного, яка відкриється 22 ц. м. в Національному Музею, розгорне перед глядачами в цілій величі надзвичайний талант Покійного артиста, получений з подиву гідною плідністю цього його творчого таланту та з величезною робітливістю артиста. Ці прикмети виступлять ще яскравіше, коли відвідувачі виставки будуть мати на увазі, що Покійний був у своєму житті педагогом, директором гімназії, доцентом Політехніки і професором університету та міністром молодої української держави і що виконуючи ті функції не мав навіть ані часу, ані змоги займатися малярством! Присвятився йому всеціло щойно, як скиталець, але й тут знову не мав часу працювати стільки, скільки бажав би він і ціла українська нація: бо передчасно, ледви в 54 році життя, забрала Його смерть...

Хай ця посмертна виставка буде глибоким поклоном цій прегарній людині, великому громадянинові і славному артистові.

17. III. 1931 р. **Арт.-мал. Юрій Магалевський**

***

б) Докладний опис каплиці Богословської Академії помістив професор д-р Володимир Залозецький у німецькім журналі: "Christliche Kunst" Muenchen, 1935/36, S. 315-18., під заголовком:

"DER NEUE FRESKENSCHMUCK IN DER KAPELLE DES GRIECHISCH-KATHOLISCHEN SEMINARS IN LEMBERG"

Von Wladimir Zaloziecky

Wegen einer äusserst ungűnstigen Raumverteilung war die rein dekorative Ausschmückung der Kapelle űberaus schwer zu lősen. Ein langer, aus sechs gleichen Teilen bestehender schmaler Raum, der von der Südseite von einfachen Fenstern, auf der Nordseite von einer Tür durchbrochen, oben mit einer geraden

Decke abgeschlossen war — also für einen Freskenzyklus wohl das Ungünstigste mit Rücksicht auf Lichtverteilung und Wandeinteilung — stand dem Künstler **Peter Cholodnyj** zur Verfügung. Wer diese Schwierigkeiten im Auge behält, muss ohne weiteres zugeben, dass der Maler die rein dekorative Aufgabe aufs glänzendste gelost hat. Die grőssten Schwierigkeiten hat wohl die Decke, welche von Traveen in einzelne Felder geteilt ist. Sie war viel zu niedrig, als dass man sie mit figuralen Darstellungen füllen könnte. Mit grossem Takt wurde dies vermieden. Leichte vertriebene Farben entnehmen den drückenden niedrigen Flächen ihre Schwere. Durchgehende Streifen vereinheitlichen die obere schmale Fläche und erwecken in uns den Eindruck, als ob der Raum oben nicht fest abgeschlossen wäre. Obwohl diese Raumauffassung durchaus dem Geiste der modernen Malerei entspricht — wirkt sie in diesem Zusammenhange als die einzig mőgliche Lösung der Deckenausschmückung. Auf demselben Grundsatz ist die Decke oberhalb des Altares hinter der Ikonostasis aufgebaut. Nur statt rosa-gelblichen Farben sind hier hellblaue Farben getreten, wobei stereometrische Feldeinteilungen die Illusion der Höhe in uns erwecken. Die Nordwand ist mit figuralen Darstellungen geschmückt, es sind Einzeldarstellungen der christlichen Symbole, deren Mittelpunkt die allegorische Versinnbildlichung der Gestalt Christi bildet. Diese Darstellungen bestehen aus Einzelfiguren oder einzelnen Symbolen. Die gegenüberliegende Wand ist dagegen mehr ornamental gehalten. Zwischen den Fenstern war für eine figurale Komposition zu wenig Raum vorhanden. Die einzige grosse Figurenkomposition bildet die Darstellung mit "den anvertrauten Talenten" an der Westwand. Hier findet das Auge einen Ruhepunkt, nach dem es von der vielfiguren, aber in Einzeldarstellungen aufgelősten Ikonostasis der Ostwand und der Nordwand zu der einheitlichen Wand im Hintergrunde hinübergleitet. Dementsprechend ist in dieser Darstellung auch das Raumproblem gelőst. Wir stossen hier auf einen sich vertiefenden Raumhintergrund, der jedoch nicht ins Unbegrenzte sich weitet, sondern durch Baumkulissen abgeschlossen wird. So findet das Auge an der Westwand nicht nur einen Ruhenpunkt, sondern auch einen Raumabschluss, der den ganzen Freskenzyklus in sich abschliesst. Die ganzen Freskenwände werden oben und unten von Rahmen eingeschlossen. Oben läuft ein bewegter Fries, der den sogenannten laufenden Hund darstellt, unten ein Muster von Kreuzen, das der byzantinischen Formenwelt entlehnt ist, und eine breite Wirkteppichbordűre, welche bis zum Boden reicht. Es ist aufallend, dass ähnliche gemalte Teppichbehänge oft an romanischen oder gotischen Freskenausschmückungen vorkommen.

Und nun wollen wir uns den einzelnen Darstellungen zuwenden.

Mit Ausnahme der Wände des Altarraumes, wo östliche Kirchenväter und Cherubime in freier Umbildung nach byzantinischen Mustern dargestellt sind — ferner der Ausschmückung der Ikonostasis, die sich thematisch an die Darstellungen der östlichen Bilderikonographie anschliesst — sind die Wände der Kapelle (einschliesslich des Bildes mit der Übergabe der Schlüssel Petri des Altarraumes) nicht unmittelbar aus dem Darstellungskreis der östlichen Malerei entlehnt worden. Das heisst einzelne Darstellungen, wie z. B. die symbolische

Darstellung der Eucharistie (Christus im Kelche) oder die Darstellung des Lebensbaumes, ferner einige Tiersymbole, wie Hirsche, Pfaue, kommen wohl in der östlichen byzantinischen Malerei zum Vorschein — aber andere Darstellungen, wie z. B. der Gute Hirte, die Übergabe der Schlüssel an Petrus, der Pelikan, das Symbol mit dem Herzen Jesus — finden wir nicht in dem Bilderschatz der byzantischen Kunst. Diese Darstellungen sind aus der frühchristlichen Kunst frei übernommen und verarbeiteet worden — oder sie wurden frei erfunden. Und noch eine Tatsache spricht dafür, dass wir es mit freien Umarbeitungen der altchristlichen Kunst zu tun haben. Dies ist der symbolische Charakter der Darsteellungen. Vieles daran erinnert direkt an Katakombenmalereien oder an ravennatische Mosaiken. Es sind keine Begebenheiten aus dem Leben Christi, die hier geschildert werden — sondern wir werden in die symbolische Welt eingeführt. Keine Geschehnisse, keine Begebenheiten, — sondern Einzelfiguren oder Einzelsymbole werden dargestellt. Es ist ein symbolischer Zyklus, welcher uns hier entgegentritt — und der auffallend uns an die Malerei der frühchristlichen Katakomben erinnert. Wir wollen damit nicht sagen, dass es eine Nachbildung der frühchristlichen Symbolik ist — aber sie bildet jedenfalls einen Ausgangspunkt und eine ideelle Grundlage der meisten Darstellungen unserer Freskenausschmückung. Wenn wir daher die gegenständliche Seite unserer Darstellungen im Auge behalten, so kommen wir zur Überzeugung, dass dieselben aus der altchristlichen, östlich-byzantinischen Kunst oder aus freier Erfindung stammen. Es ist eine höchst auffallende Verquickung dieser drei Elemente, die sicher auf keinem Zufall beruht, — sondern auf tiefere Ursachen zurückzuführen ist.

Der symbolische Grundcharakter unserer Darstellungen spiegelt sich auch in der ganzen Darstellungsart und Malweise. Sie ist durch und durch unnaturalistisch. Alles naturalistische Beiwerk ist weggelassen worden. So vor allem jede naturalistische Raumandeutung. Die Figuren stehen vor leeren — als Raum ideal gedachten — Flächen, die Landschaft wird nur ornamental angedeutet, wie z. B. im Guten Hirten, im Sämann, in der Darstellung des Lebensbaumes, des Pelikans unw. Eine ideale Raumfolie umgibt die Figuren. Dasselbe gilt von den Farben Es sind durchwegs leichte, durchsichtige, unkörperhafte Farben gewählt worden, die sich wie ein zartes Gewebe von dem Hintergrund abheben. Die Modellierung ist mit vielen Glanzlichtern durchgeführt, wodurch des Körperliche zurücktritt, die Figuren erscheinen wie lichtflossen (vor allem in der Szene mit der Schlüsselübergabe oder dem Guten Hirten). Nur einzelne Gegenstände sind dunkel, wie z. B. Haare, Schube, einzelne Kleidungsstücke — aber auch diese dunklen Stellen wirken als Silhouetten, die sich vom lichten Hintergrund abheben. Dieser unnaturalistische Charakter unserer Malereien spiegelt sich auch in der Darstellung mit den anvertrauten Talenten, nur dass hier eine Raumbühne vorhanden ist. Aber diese Raumbühne ist durchaus unnaturalistisch, die Bäume, die Vegetation, ja der ganze Raumhintergrund ist durchaus stilisiert und besteht in einer blossen Andeutung eines idealen Raumes — nicht aber in der Wiedergabe eines realen Ausschnittes aus der Natur. Ganz unnaturalistisch ist auch die Komposition

dieser Darstellung, welche fein abgewogen ist und zeitlich voneinander getrennte Begebenheiten in einem Raumzusammenhang bringt. Auch hier ist der Farbenauftrag ähnlich wie in den symbolischen Darstellungen, obwohl die Farben hier etwas bestimmter und deutlicher aufgetragen werden. Bevor wir uns dem allgemeinen Charakter der Darstellungen zuwenden, wollen wir einen Blick auf die Ikonostasis werfen. Sie selbst ist in Holz geschnitzt und stark vergoldet. Die Schnitzereien bringen ravennatische und frühbyzantinische Motive in freier Umbildung. Bemerkenswert sind vor allem die zierlichen, vergoldeten Kapitelle.

Die Ausschmückung der Ikonostasis (Abb. S. 317) schliesst sich an die traditionelle Dekorationsart ukrainischer Ikonostase an. Nur in den einzelnen Darstellungen sind kleine Abweichungen vorhanden, so z. B. ist links in den sog. Hauptdarstellungen die Taufe der Kiewer durch den Grossfürsten Wladimir dargestellt worden, unten sind Darstellungen aus der Genesis angebracht, die auf freier Erfindung der Malers beruhen. Der Erzengel Michael an der linken Diakonentüre trägt ein Waffenhemd, wie es die Kiewer Fürstengefolgschaft anhatte. Oben ist die Deesis mit den rechts und links stehenden Aposteln dargestellt. Darüber befinden sich Propheten und Evangelistenmedaillons in Goldrahmen. Unter der Deesis die sog. Hauptfeste. Die Zarenpforte ist mit der Verkündigung und mit den Evangelistendarstellungen (Abb. S. 318) geschmückt, rechts und links davon Einzelbilder Christi und der Muttergottes (Abb. S. 319). Also das alte Schema ist beibehalten worden. Wenn man von weitem in die Kapelle hereintritt, so fällt die Ikonostasis durchaus nicht als eine moderne Schöpfung auf. Sie wächst aus der alten Tradition heraus, und dennoch — betrachtet man sie näher — so merkt man, dass sie im Geiste der modernen Malerei gehalten ist.

Das Moderne an ihr spiegelt sich in der Farbengebung, in der freien Behandlung der Kompositionen, in der Erfindung neuer Motive und in der neuen Auffassung der darstellten Heiligengestalten. Etwas prunkhafter, reicher, glänzender ist die Farbenskala — als in den Fresken. Helles Karminrot in den Gewändern der Deesis, der Apostel mischt sich mit blassgrünen und fein getönten blauen und hellgrauen Tönen. Aber dennoch sind die Farben leicht, eher transparent, von Licht durchflutet und abgetönt. Es fehlen Goldhintergründe. Diese werden durch einheitliche weissgraue und bläuliche ideale Hintergründe ersetzt, welche die Farben aufsaugen und das Grelle dämpfen. Etwas bestimmter sind die Farben der sogenannten Hauptbilder, welche sogar zur mosaikartigen Farbenzusammenstellung neigen. Alle Darstellungen haben eine Draufsicht mit hohen Horizont! (Abb. S. 317). Dadurch kommt das Räumliche zur Wirkung. Die Figuren haben meistens nichts von der Starre byzantinischer Ikonen. Nur das Erhabene ist beibehalten worden. Dagegen sind neue Typen eingeführt worden wie, z. B. des jugendlichen Christus und Maria, die nicht als Brustbilder, sondern sitzend dargestellt worden sind (Abb. S. 319). Auch ihre Attribute und Haltungen haben mit der Tradition gebrochen — und doch ingedwie fallen sie nicht aus dem Rahmen heraus. Uugemein kühn sind die sitzenden Apostel der Zarentüre dargestellt (Abb. S. 318). Ein ganz neues Leben erfüllt diese wirkungsvollen Gestalten, wel-

che von der übernatürlichen Eingebung ganz erfüllt werden. Lebendige Schilderung spricht aus den Darstellungen der Feste und der Genesisszenen, in denen wir eine minutiöse Ausführung und eine knappe Erzählungsweise beobachten können (Abb. S. 317).

Es unterliegt keinem Zweifel, dass es dem Maler hier gelungen ist, ein einheitliches Ganzes an Ausschmückung des Raumes zu geben, obwohl gewisse Verschiedenheiten zwischen der Ikonostasis und den Fresken der Wände bestehen. Es ist doch ein einheitliches Werk, das dadurch um so anziehender wirkt.

Die Anziehungskraft dieser Malereien liegt vor allem in ihrer Auffassung. Diese liegt vor allem in der feinen gedanklichen Einordnung der einzelnen Darstellungen in ein sinnvolles Ganzes. Der auszuschmückende Raum ist bis ins kleinste durchdacht worden. Es ist keine blosse Aneinanderreihung von Darstellungen, sondern eine Unterordnung unter ein gedankliches System der Ausschmückung. Man denkt unwillkürlich an altchristliche oder byzantinische Darstellungszyklen, aus deren Gedankenwelt unsere Fresken herauszuwachsen scheinen. Aber gleichzeitig wirken sie durchaus modern, durchaus neuzeitig. Und gerade dieses Zusammengehen der alten Tradition und des ihr angepassten, durchaus modernen Geistes übt eine starke Anziehungskraft und Wirkung aus, die weit über ähnlichen Versuchen stehen.

Das Traditionelle und Moderne reichen sich hier die Hand. Man staunt, wie in alten Rahmen das Neuzeitige hineinwächst, oder wie das Neuzeitige das Traditionelle neu belebt und gestaltet. Dabei handelt es sich um einen Versuch, die östliche, byzantinische und teilweise auch die altchristliche Kunst neu zu beleben. Wir könnten diesen Stil einen neobyzantinischen benennen, weil er auf alter byzantinischer Grundlage baut und ganz neue Aussichten für eine Widerbelebung der byzantinischen Kunst schafft. Aber es ist gleichzeitig kein historisierender byzantinischer Stil, wie man ihn im 19. Jahrhundert in Russland pflegte, sondern eine freie Anknüpfung an eine Tradition und ein schöpferisches Weiterbauen an diesen Traditionen. Man merkt auch, wie die moderne Ausdruckskunst mit ihren antinaturalistischen Tendenzen in Grenzen einer künstlerischen Disziplinierung und im Dienst einer höheren Idee durchaus positiv gestaltend wirken kann. In dieser Annäherung ist sicher kein Zufall zu erblicken, sondern die Tatsache, dass die neuen künstlerischen Bestrebungen unserer Zeitalters, welche in der Ablehnung des Naturalismus und in dem Ringen um einen neuen tieferen Gehalt in der bildenden Kunst bestehen, eine Nähe dieser Kunstperioden empfinden, welche diesen tieferen geistigen Gehalt in der bildenden Kunst besessen haben.

In Osteuropa hat die byzantinische Kunst diese Grundlagen geschaffen und an diese knüpft die neuzeitige Ausdruckskunst an. Die Ausschmückung unserer Kapelle liefert uns den Beweis davon, dass hier ein glücklicher Anfang gemacht worden ist, und dass dies kein missglücktes Experiment ist, — sondern ein wiedergefundener Weg in dem Ringen um eine neue religiöse Malerei in Osteuropa. Es ist wohl auch kein Zufall, dass dieser künstlerische Prozess sich auf den westukrainischen Gebieten vollzieht. Hir gab es immer Berührungspunkte zwischen der östlich-byzantinischen und westlich-abendländischen Kunst, aus

diesem Zusammenwirken entstand hier auch die ukrainische byzantinisch-barocke Kunstperiode.

Und auch in der Gegenwart ist dies der künstlerische Boden und die geeignete Atmosphäre, aus der ein Zusammenwirken der abendländischen Ausdruckskunst und der Wiederbelebung der östlichen byzantinischen Grundlagen der künstslerischen Entwicklung sich neuzugestalten scheint.

ДОДАТОК Ч. 8.

VIII. Голоси преси про культурно-мистецькі і наукові здобутки Богословської Академії в першім і другім трилітті. (Інавгурації акад. років.).

Впродовж розмірно короткого часу свого існування Богословська Академія вспіла втягнути комплекс свого внутрішнього життя в точно зорганізовані рами, розуміючи, що поза стисло науковою діяльністю тяжить на ній відповідальний обов'язок витворювання внутрішніх традицій, зв'язок з улаштуванням урочистостей, що мають відношення до самої наукової діяльности Академії. Належать сюди в першу чергу церемонії та святочний порядок інавгурацій кожного нового акад. року.

І дійсно, вже з початком другого триліття Академії ці інавгурації мали точно опрацьовані програми, що стали переходити вже в традицію; стали культурним надбанням самої Академії і витворили питому їй атмосферу, без якої ні одна висока школа не може існувати, а через яку кожна така школа набирає вищої індивідуальности.

В акад. роках 1931-34 відбулися в Богословській Академії дві святочні інавгурації, перша — 4 жовтня 1931 р., друга — 9 жовтня 1932 р. В р. 1933 не відбулася інавгурація, бо спрямовано всі сили Академії на улаштування великих урочистостей, зв'язаних з Ювілеєм 150-ліття існування Гр.-кат. Духовної Семінарії.[1])

Про інавгурацію акад. року 1931/32, тижневик "Мета" 13 грудня 1931 р. писала під заг. "Гр.-кат. Богословська Академія у Львові":

Одним з найповажніших завдань, які має гр.-кат. Богословська Академія, є виховання й належне підготування до успішної праці тих, що мають стати провідниками душ українського народу. Управа Академії стремить до здійснення цієї мети всіма засобами, стараючися дати слухачам якнайкращу наукову богословську освіту.

Як ми вже згадували, біжучий академічний рік почався святочною інавгурацією. Оце подаємо ближчі дані про організацію на Академії у шк. р. 1931/32.

---

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богослов. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935, ст. 101.

Ректором Академії остає о. проф. д-р Йосиф Сліпий, деканом обраний о. проф. д-р Тит Мишковський. З нових професорів покликані: о. д-р Богдан Липський (для моральної богословії), о. д-р Лев Глинка на місце покійного о. проф. Д. Дорожинського (для канонічного права). З "Праць гр.-кат. Богословської Академії" недавно появилася друком: о. доцента д-ра Василя Лаби "Патрольогія" 1 том. Виклади відбуваються правильно. Історичний семінар одержав окреме спеціяльно уладжене приміщення, де працюють його учасники.

На зимовий піврік ак. р. 1931-32 оголошено таку програму викладів:

І рік, о. проф. д-р Тит Мишковський — Біблійна історія Стар. Завіту, 5 годин тижнево; пояснення вибраних частей Св. Письма Ст. Зав. на основі церк. слов. тексту — 3 год.; Граматика єврейської мови — 2 год. О. доц. д-р Василь Лаба — Біблійна герменевтика — 1 год. О. д-р Володимир Максимець — Logica, Ontologia, Critica, 8 год. О. д-р Микола Конрад — Історія старинної філософії, 2 год. О. Степан Рудь — Літургіка: про храм і церковні сосуди, 1 год. Покл. нзв. проф. д-р Константин Чехович — Граматика церк.-слов. мови: фонологія і деклінація іменників (морфологія), 2 год. Н. проф. д-р Микола Чубатий — Загальний просемінар 1 год.

ІІ рік. О. доцент д-р Василь Лаба — Введення до Св. Книг Нов. Зав. (загальне), 2 год.; Життя Н. Г. Ісуса Христа, з принагідними поясненнями літургічних євангельських зачал на основі старослов. тексту, 3 год.; Патрологія 2 год. О. д-р Степан Сампара — Dogmatica fundamentalis: (Inquisitiones praeviae. De Christo Legato divina) 5 год., Theodicaea (De mundo) 2 год.; о. крил. Леонід Лужницький — Історія вселенської Церкви (Від початків Церкви до XIV стол.), 3 год. О. д-р Микола Конрад — Історія найновішої філософії, 1 год. Ethica generalis 1 год. О. Степан Рудь — Літургіка: (Начерк вечірні і повечерія), 1 год. покл. нзв. проф. д-р Константин Чехович — Граматика церк.-слов. мови: (Деклінація прикметників і дієприкментників), 1 год. Д-р Володимир Залозецький — Християнська археологія, 1 год. Н. проф. д-р Микола Чубатий — Історичні вправи. (Інтерпретація текстів XVII ст.) 1 год.

ІІІ рік. О. проф. д-р Йосиф Сліпий — Dogmatica specialis: (De Deo uno et trino) 3 год.; Repetitorium 1 год. О. д-р Богдан Липський — Dogmatica specialis: (De gratia) 3 год., Theologia moralis: (De principiis) 5 год., Casus conscientiae 1 год. Н. проф. о. Юліян Дзерович — Катехитика 2 год., Педагогіка (Христос як учитель і вихователь) 2 год. О. д-р Іван Фіголь — Загальні засади проповідництва 2 год., О. Степан Рудь — Літургіка (Церковний рік в його подвижній частині), 1 год. Н. проф. д-р Микола Чубатий — Історія церковної унії на Україні до Берестейської Унії (1595), 3 год.; Історичні вправи (Інтерпретація текстів XVII.), 1 год.; Історичний семінар (Читання праць) 1 год. Покл.

нзв. проф. д-р Константин Чехович — Граматика церк.-слов. мови (Коньюгація) 1 год. Н. проф. д-р Микола Чубатий — Історичний семінар (Читання праць) 1 год. Д-р Роман Ковшевич — Семінар канонічного права (Про Кобринський Синод в 1626 р.) 2 год. Покл. нзв. проф. д-р Константин Чехович — Семінар церк.-слов. мови (Деякі спірні проблеми церк.-слов. філології. Граматична аналіза вибраних партій з Євангелія Остромира з рр. 1656-57), 1 год.

IV рік. О. проф. д-р Йосиф Сліпий — Dogmatica specialis (De Deo uno et trino) 3 год.; Repetitorium 1 год.; Seminarium dogmaticorum, 1 год. О. д-р Богдан Липський — Dogmatica specialis: (De gratia) 3 год.; Casus conscientiae 1 год. О. доцент д-р Ярослав Левицький — Пастирська богословія (Про Св. Тайни взагалі, про Св. Т. Хрещення, Миропомазання й Евхаристії) 4 год.; Годегетика 1 год. О. д-р Лев Глинка — Церковне право (Дежерела, загальні норми, про особи) 3 год. О. д-р Андрій Іщак — Джерела кан. права східньої Церкви 1 год. О. д-р Іван Фіголь — Гомілетичний семінар 1 год. Н. проф. о. Юліян Дзерович — Практичні вправи в навчанні релігії, 2 год. О. Степан Рудь — Літургіка (Про церковне правило і літургію св. Івана Золотоустого) 1 год.; Граматика церк.-слов. мови (Пояснення вечірні, повечер'я і суб. полунощниці) 1 год.

Про значення Академії, що впродовж перших трьох літ виявила стільки ініціятиви для розвитку українських богословських наук, створюючи нові цінності великої місії зблизити Схід з католицьким Заходом та стати центром католицьких богословських студій на близькому Сході Европи — свідчили часті й постійні голоси не лише української, але теж чужої преси, яка пильно слідкувала за всіма виявами діяльности Академії.

З української преси, як звичайно, найживіше реагували католицька журналістика, а з-поміж неї в першу чергу "Нива" — місячник, присвячений церковним і суспільним справам, що виходив у Львові. Цей католицький журнал у своїм випуску з жовтня 1932 р. так писав про інавгураційні урочистості, відкриття Музею Академії та пам'ятника її Основникові — Кир Андрееві:

Великий день Богословської Академії у Львові. В неділю дня 9 жовтня 1932 пережила наша молода Богословська Академія свій великий, можна сміливо сказати, історичний день. В той день відбулася святочна інавгурація нового, п'ятого з черги академічного року, а одночасно торжественне відкриття філософічного факультету, власного музею Академії та відслонення пам'ятника Митрополитові Андрієві в городі Дух. Семінарії (під аркадами).

На один день стільки подій, серед нашої сірої дійсности направду великих і небуденних, на які не раз треба чекати довгі десятки літ!

Тому й не диво, що на святі панував бадьорий, повний оптимізму настрій, а серця всіх присутніх були сповнені великою радістю і сильною вірою в те, що нація, яка, спомагала своєю повсякчасною найбільшою моральною силою — Церквою, творить в часи небувалого народнього лихоліття такі цінності, не згине, а двигнеться до світляних висот своєї власної науки й культури вже в близькій будучині.

Свято розпочалося торжественною архиєрейською Службою Божою, яку відслужив в асисті оо. професорів Академії Преосв. Никита. По Сл. Божій відбулася святочна інавґурація нового академічного року в авлі Академії. Авля свіжо розмальована мист. Ковжуном, святочно прибрана зеленню, килимами і рушниками. На передній стіні великий килим з вимережаним львом, гербом Галицької Землі, над яким висить великий кедровий хрест, покритий дрібною плоскорізьбою, що зображує символи Евхаристійного Христа, Божої ласки й воскресення. Герб Галицької Землі, а над ним хрест із невмирущим феніксом на його горішнім рамені — це новий символ, який виринає перед очима присутніх, символ майбутнього воскресення народу по перебутих терпіннях, запорукою якого являється м. ін. й Академія, що святкує нині своє свято.

Здовж стін великої залі, попід саму майже стелю, розвішені портрети Владик Української Католицької Церкви.

Заля виповнена гістьми, професорами й студентами Академії. З гостей присутні: Преосв. Никита, члени Митрополичої Капітули та найчільніші представники майже всіх наших культурних і економічних установ та політичних організацій, зокрема представники студентства та відпоручники української преси.

Свято розпочав хор студентів Академії, який відспівав "Хваліте Бога" Лірина, рівно і складно.

Після того Ректор Академії, о. д-р Сліпий зложив звіт із діяльности за минулий академічний рік. Звіт цей друкуємо на іншім місці в цілості. Коли о. Ректор повідомив присутніх, що Впреосв. Митрополит грамотою з 22 червня 1932 оснував окремий філософічний факультет на Академії і відчитав дотичну грамоту, присутні повітали той акт бурею оплесків.

З черги виголосив професор Академії, д-р Волод. Залозецький інавґураційний виклад на тему "Фрескове малярство доби Палєологів на Україні". Доба Палєологів у візантійському мистецтві — то часи деяких змін (перспектива, оживлення й одуховлення зображуваних осіб), які під впливом західнього, головно італійського мистецтва дісталися до візантійської іконописі. Вплив мистецтва доби Палєологів дався сильно відчути й на Україні. Нові мистецькі форми і прийоми йшли з Італії через Балкани і Молдавію до нас вже в XIV ст., і наше мистецтво в своїм експансивнім поході поширюється аж на

області Польщі, де наші малярі розмальовують в XV ст. фресками каплицю Чесн. Хреста в Кракові, катедру в Сандомирі, головно ж каплицю св. Тройці на замку в Люблині. Під впливом мистецтва візантійського і нового італійського витворюється на Україні синтеза одного і другого та перетворюється в мистецтво національне, окреме від інших східніх народів.

На закінчення інавґурації відспівав хор молитву "Боже великий єдиний".

По інавґурації пішли всі гості на запрошення о. Ректора до заль, де примістився Музей Академії. Проф. Залозецький об'яснював поодинокі музейні експонати, між якими є деякі дуже цінні і рідкі речі (чудові старі ікони, рукописи, чаші, килими, слуцькі пояси, гафти й ін.). Жаль тільки, що тих всіх експонатів нема де як слід примістити, бо будинок Дух. Семінарії, де примістилася Академія з усіма своїми установами, нині вже рішуче замалий.

Третя частина свята, відслонення пам'ятника Митрополитові[1]) відбулася в городі Дух. Семінарії, де в центральнім павільоні ґалерії (збудована вона під муром, що відділює город від забудовань кн. Сапіги), на підвищенню, до якого ведуть широкі кам'яні сходи, стоїть пам'ятник Основника Академії. В городі зібралися дуже численно гості: Преосв. єп. Никита, члени Митр. Капітули, майже все львівське духовенство, представники різних українських установ, визначні громадяни й громадянки та шкільна молодь. Хор студентів Академії, який уставився біля пам'ятника, відспівав гарну могучу композицію Лавр. de Rille "Мученики в Колізею", після чого о. Ректор Сліпий виголосив святочну промову, в якій у ясних тонах накреслив сильветку Митрополита — Мецената і Покровителя української науки загалом, а богословської зокрема. Митрополит Андрій виніс вже з батьківського дому любов до науки й пам'яток старовини, а та любов не покидала його ні в часі його студій, ні в часі його перебування в монастирі, де став професором догматики й моральної богословії, ні на становищі станиславівського єпископа, де положив основи під бібліотеку, жертвуючи тамошній капітулі 4000 томів вартости 8000 авст. ґульденів, яка мала стати огнищем наукової праці між духовенством. Та найбільші заслуги для української науки положив Митрополит, коли засів на галицькім митрополичім престолі, коли то між іншими, дуже численними фактами, що ілюструють його дбайливість про науку, постає таке огнище науки, як Національний Музей та створена в 1928 році Богословська Академія, яка й являється завершенням тієї великої любови і жертвенности для української науки, що ціле життя не опускали Митрополита. А світлу хвилину оснування найвищого

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому троьхліттю свого існування (1931-34), Львів 1935, ст. 115-118.

огнища богословської науки — Академії, що постала в "люте врем'я" народу, на руїнах нашого національного життя — буде голосити грядучим поколінням здвигнений нею пам'ятник в честь Великого Митрополита.

По промові, серед напруженої тишини присутніх, о Ректор відслонив пам'ятник. Перед очима глядачів станув виконаний з білого українського вапняка Митрополит, з хрестом у руці, з виразом глибокої задуми і пережитих терпінь в очах. Всіми заволоділо зворушення, в очах багатьох заблистіли сльози. Запанувала ще більша тишина, але тільки на короткий момент, бо зараз зірвалася буря оплесків, якими присутні віддали честь Найкращому Синові Української Землі.

Пам'ятник, роботи різьбаря Коверка, великих розмірів (подвоєної природної величини), глибокий своїм ідейним замислом, хоч і виконаний із скромного вапняка, робить дуже гарне враження. Повинен ще тільки дістати інакше тло, а тоді вийде ще краще і релефніше.

На закінчення відспівав хор "Пісню Неофітів" Шевченка-Кудрика і многоліття Митрополитові — і гості, оглянувши пам'ятник, розійшлися додому, повні найкращих вражень.

Про інавґурацію акад. року 1932/33 богословський журнал "Богословія", Т. X., 1932 писав під заголовком:

"З гр.-кат. Богословської Академії".[1]) Інавґурація нового 1932/33 академічного року відбулася дня 9 жовтня 1932. На свято інавґурації склалися: Торжественна Архиєрейська Служба Божа, відправлена Преосв. Никитою Будкою в сослуженню численного духовенства, звіт о. ректора Академії та інавґураційний виклад проф. д-ра Волод. Залозецького п. з.: "Фрескове малярство доби Палєологів на Україні". В минулому році ґабілітувався на надзв. професора Академії о. д-р Андрій Іщак та крім того покликано викладати на Академії: о. д-ра Льва Глинку, о. д-ра Богдана Липського, п. д-ра Конст. Чеховича та п. д-ра Ярослава Пастернака. Наукова діяльність Академії позначилася виданням дальших трьох томів "Праць Академії" (2 томи "Патрольогії" о. проф. д-ра В. Лаби та "Теорія церковної вимови" о. д-ра Ярослава Левицького). Академія приймала участь в унійних з'їздах у Велеграді та в Пинську, де її відпоручники виголосили реферати. Слухачів мала Академія: в зимовому семестрі 234, в літньому 212. — З новим акад. роком починає свою діяльність філософічний факультет, оснований Ексц. Митрополитом грамотою з дня 22 червня 1932, та Музей Академії, який відкрито в день інавґурації. — Ректором іменований на дальших три роки о. проф. д-р Йосиф Сліпий, деканом богословського факультету обраний о. проф. д-р Тит Мишковський, а

[1]) "Богословія", Тримісячник Богосл. Наукового Товариства, Том X. кн. 4., Львів 1932, стор. 332.

обов'язки декана філософічного факультету виконує сам ректор Академії. — Програму викладів на зимовий семестер через брак місця оголосимо в найближчій книжці "Богословії".

16. X. 1932 р. "Мета" в статті: 'Торжество нашої науки" так пише про інавґурацію акад. року 1932/33:

Минулої неділі, дня 9 ц. м. відбулося визначне торжество нашої науки: одинока українська висока школа у Львові відкрила свої брами для молоді та започаткувала новий, вже п'ятий з черги академічний рік.

О год. ½9 зібралися у церкві Св. Духа чільні представники українського громадянства, численне студентство і багато народу — щоб вислухати Архиерейської Служби Божої, яку відправив Преосв. Никита в сослуженні численного Духовенства. Після Служби Божої, закінченої многолітствіями, перейшли запрошені гості до авлі Духовної Академії, щоб взяти участь в акті інавґурації.

В гарно прибраній, ново розмальованій авлі засіли гості: ми бачили на залі Преосв. Никиту, численних представників вищого Духовенства, делеґації наших культурних і економічних установ та професуру і студентство Академії в комплеті. Були нпр. представники Наукового Товариства ім. Шевченка, Рідної Школи, Просвіти, Національного Музею, Музею Наукового Товариства ім. Шевченка, Українського Катол. Союзу, УНДО, Земельного Банку, "Дністра", українського студентства і б. ін. Також національна преса вислала своїх кореспондентів.

Інавґурацію започаткував хор питомців Духовної Семінарії вмілим відспіванням псальму "Хваліте Бога" Лірина, під батутою дириг. Жолкевича.

Потім зложив Ректор Академії о. д-р Й. Сліпий звіт з діяльности Академії в минулому році 1931/32.

В своєму звіті о. Ректор вказав, нав'язуючи до Папської Енцикліки "Deus scientiarum Dominus", на вагу богословських наук. Потім, згадавши про недугу Основника Академії Ексц. Митрополита, перейшов до персональних справ. Найперше присвятив згадку Покійному професорові Академії д-рові Ковшевичеві, а далі повідомив про затвердження себе Ректором Академії на дальші 3 роки Митрополичою грамотою з дня 25. XI. 1931, про деканську діяльність о. проф. Т. Мишковського та про нові габілітації й іменування. І так габілітувався та став надзв. професором о. д-р Іщак, а крім того покликано викладати в Академії професорів о. д-ра Л. Глинку, о. д-ра Липського, д-ра К. Чеховича і д-ра Я. Пастернака. Повідомивши ще про семінарні вправи та про лекторат грецької мови в Академії, прелеґент перейшов до статистики студентства, стверджуючи, що в минулому році студіювали в Академії в зимовому семестрі 234 студенти, а в літньому — 212. В ділянці науково-видавничої діяльности випустила

Академія в минулому році в світ 3 томи своїх "Праць" ("Патрологія" о. д-ра Лаби і "Теорія церковної вимови" о. д-ра Левицького). Видатки Академії виносили в звітовому році ок. 70.000 зол.

Проявами зовнішньої діяльности Академії були ще вручення грамоти Апостольському Нунцієві Мармаджієві у Варшаві з нагоди його 10-ліття єпископства та участь делегатів Академії з рефератами на Унійних З'їздах у Велеграді (о. Ректор д-р Й. Сліпий) і в Пинську (о. д-р Іщак і секретар Академії о. Хомин).

Особливого значення набрав звіт з діяльности Академії ще й тому, що в ньому о. Ректор д-р Й. Сліпий повідомив слухачів про відкриття окремого філософічного факультету при Академії. Цей новий факультет оснував Ексц. Митрополит грамотою з дня 22 червня 1932, ч. 51. Філософічний факультет починає свою діяльність з біжучим академічним роком. Присутні повітали оплесками відчитання тексту дотичної Митрополичої грамоти.

Крім того, повідомив о. Ректор у звіті теж про одночасне відкриття Музею Академії, що про нього напишемо окремо в черговому числі "Мети".

З черги, після промови о. Ректора д-ра Сліпого, виголосив професор Академії д-р В. Залозецький інавґураційний виклад на тему "Фрескове малярство доби Палеологів на Україні". Цю цікаву працю будемо друкувати в "Меті".

Інавґураційне торжество в авлі закінчено відспіванням молитви "Боже Великий, Єдиний".

Після інавґурації гості оглянули музей Академії та вислухали відповідних пояснень проф. д-ра Залозецького.

Про інавгурацію акад. року 1932/33 згадував також літер. наук. журнал "Дзвони", жовтень 1932, ч. 10, стор. 679-680, під загол.

"Свято нашої науки"

Святочна інавґурація акад. року 1932/33 в Гр.-Кат. Богословській Академії у Львові. Скільки раз ми дістаємо запрошення на інавґурацію акад. року в нашій Богосл. Академії, живіше б'ється серце, а душу огортає підсвідомо радість. Це, мабуть, тому, що оживає наша віра у створення повного укр. університету, про який мріє Укр. Нація, задля якого так багато людей потерпіло і частину якого створив вже Високопреосвящений Митрополит заснуванням Богословської Академії у Львові. Коли ж беремо участь в інавґурації і слухаємо звіту з діяльности тієї високої наукової інституції, наша радість стає свідомою і вповні виправданою.

Цьогорічна інавґурація розпочалася Архиєрейською Службою Божою, відправленою Преосв. Никитою в асисті численного духовенства. Церква битком набита як інтеліґенцією, так студентською молодю й міщанством. Наперед Професорська Колегія й представники нашої науки та інституцій. Присутні мали можність оглядати велич,

багатство й красу нашого обряду, якого всі приписи з подробицями були вповні збережені. Вправний хор питомців відспіванням цінних церковних композицій робив на присутніх враження. Мимоволі приходили на гадку слова висланців Володимира Великого, що описували йому Богослуження в Царгороді... "всякий чоловік, що вкусить солодкого, не буде їсти гіркого...".

По Сл. Божій запрошені гості і студентська молодь перейшли до гарно прибраної й новорозмальованої знаним нашим мистцем Ковжуном авлі, де відбулася властива інавґурація. Хор питомців під дириґ. питом. В. Жолкевича співає псальму "Хваліте Бога" Лірина, а далі о. Ректор Й. Сліпий складає звіт з діяльности Б. А. за минулий рік. Ближче про багату діяльність Б. А. від її початків за перше триліття цікаві мають можність довідатися в обширнім звіті, виданім цього року о. Ректором друком, (який був коротко зреферований в ч. 7/8 "Дзвонів"). На цьогорічній інавґурації о. Ректор докинув ще кілька цікавих даних за останній ак. рік. Нав'язуючи до Папської Енцикліки "Deus scientiarum"... вказав на вагу богословських студій, далі згадав про недугу творця Богосл. Академії Ексц. Митрополита, присвятив згадку покійному проф. Б. А. д-рові Ковшевичеві, повідомив про затвердження себе ректором митрополичою грамотою на дальші 3 роки та підкреслив замітну деканську діяльність о. проф. Т. Мишковського. Звичайним професором Б. А. іменовано в останнім ак. р. знаного зі своєї рухливости й діяльности проф. д-ра М. Чубатого, що, між іншим, зумів як слід зорганізувати при Б. А. історичний семінар та на високім науковім рівні поставив працю його учасників. Надзвичайним професором на підставі габілітаційної праці ("De Zacharia Kopystenskyj eiusque "Palinodia"... друк. в "Богословії" за цей рік) іменовано о. д-ра А. Іщака, а крім того, покликано викладати на Б. А. о. д-ра Л. Глинку, о. д-ра Липського, д-ра К. Чеховича і д-ра Я. Пастернака. Лекторат грецької мови провадив дир. І. Бабій. В зимовому семестрі м. р. студіювали 234 студенти, а в літньому 212. В мин. р. видала Б. А. 3 томи своїх праць (2 томи "Патрології" о. д-ра Лаби і "Теорію церковної вимови" о. д-ра Левицького). Видатки Б. А. в звітньому році виносили к. 70.000 зол. Проявами зовнішної діяльности Б. А. було вручення грамоти Апост. Нунцієві Мармаджі у Варшаві з нагоди 10-ліття його єпископства та участь делеґатів Академії з рефератами в Унійних З'їздах у Велеграді (о. Ректор Й. Сліпий писав про той з'їзд в "Дзвонах" ч. 9 ц. р.) і в Пинську (о. д-р Іщак і секретар Акад. о. Хомин). Наприкінці повідомив о. Ректор, що Ексц. Митрополит з новим ак. р. заснував філософічний факультет і відчитав відносну Митрополичу грамоту з 22. VI. ц. р., ч. 51. Присутні повітали відчитання її тексту гучними оплесками.

З черги по промові о. Ректора виголосив професор. Ак. д-р В. Залозецький цікавий основно обдуманий та ядерний виклад на тему

"Фрескове малярство доби Палєологів на Україні" (поміщений опісля в "Меті" ч. 40 ц. р.).

Інавґурацію закінчено відспіванням молитви "Боже Великий Єдиний", після чого гості оглянули недавно заснований музей Академії та вислухали відповідних пояснень проф. д-ра В. Залозецького.

Львівський місячник "Життя і Знання" в 14 числі з 1932 р. в статті: "Греко-Католицька Духовна Академія — Українська Висока Школа у Львові" пера К. Чеховича, добачав у постанні та розвитку Академії зав'язок українського університету на українських західніх землях:

Живучість української нації здавен-давна виявлялася і на освітньому та науковому полі змаганням до організованої праці, рівнобіжної з духовим розвитком західньої Европи. Кожна доба політичного розцвіту України визначалася розростом українського шкільництва й розбудовою найвищих святинь науки. Так було в давнину, коли осідком науки були манастирі, так було й пізніше, коли науковими осередками стали академії та університети.

Розвиток українських шкіл та українських наукових установ усе лежав на серці всім тим, хто справді любив Україну та дбав про перетворення багатомільйонової української етнографічної маси на сильну культурну націю. — "Я радію серцем, що українська молодіж добре зрозуміла, яку велику вагу має український університет для нашої народности. Поки не буде в нас свого університету, а наша мова не буде переведена по всіх загонах науки, поти ми не нація!" — Так писав у 1899 р. великий український учений, професор політехніки д-р Іван Пулюй до української молоді, яка тоді з повним розумінням справи і з великим завзяттям добивалася від австрійської влади оснування українського університету у Львові. Це були часи, коли українська високошкільна молодь галицької землі йшла в перших рядах борців за український університет і в тій своїй боротьбі бачила особливу місію Галичини у відношенні до цілої України. Для тої молоді "український університет, стара мрія Острозького й Петра Могили, це ніби нота-відгомін давньої пісні, що дзвеніла колись на Україні та й замовкла під гуком гармат з-під Берестечка й Полтави".

Відновлення української державности п'ятнадцять років тому зазначилося й на полі української освіти та науки великими здобутками. Буйний розвиток українського шкільництва, цілий ряд українських університетів і українська Академія Наук у Києві — все це був тільки початок того культурного розвитку, до якого прямувала українська нація у тодішніх умовинах власної державности. Але й після упадку власної держави не все те пропало без сліду. І досі ще в тяжких умовинах большевицького режиму животіє Академія Наук у Києві, хоч по скасуванню всіх українських університетів і під безнастанним терором не може бути й мови про вільний розвиток укра-

їнської освіти й науки на Великій Україні. І на інших частинах української території бачимо, що культурна енергія української нації, придавлена упадком власної держави, не цілком завмерла.

Українське громадянство в межах колишньої Австро-Угорщини здавна вело завзяту і затяжну боротьбу за права своєї мови в публічному житті й за український університет у Львові. Ця боротьба ведеться й пізніше серед змінних умовин післявоєнного життя. Теперішній стан знаний нам усім. По ліквідації тайного українського університету у Львові українська нація ще тільки на чужині мала свій університет (в Празі) й кілька фахових високих шкіл. Лише богословський факультет існував далі у Львові під опікою греко-католицької Церкви та її славного голови, митрополита Андрія Шептицького.

Потреби греко-католицької Церкви й потреби української нації привели вкінці Митрополита на думку оснувати високу богословську школу у Львові. В тій цілі о. Ректор д-р Й. Сліпий відбув кілька подорожей по Европі, щоб пізнати новий устрій високих шкіл. Виготовлені ним статути Богословської Академії затвердив Митрополит 2 лютого 1928 р. і тим самим, послугуючися своїми історичними правами, поклав перші підвалини для високої української школи у Львові. Урочисте відкриття Богословської Академії відбулося з початком академічного року 1929/30.

"Академія постала як конечність здійснення бодай части нашого університету" — сказав на цьому відкриттю о. Ректор д-р Й. Сліпий. І справді, бачимо, як за три роки свого існування вона розростається щораз далі й тепер новий академічний рік 1932/33 зачинає вже розширена на два факультети: теологічний і філософічний.

Про діяльність Академії за три роки її існування добре знайомить нас недавно видана книжка п. н. "Греко-католицька Богословська Академія у Львові в першім трьохліттю свого існування, 1928 — 1931" (Львів, 1932, стор. 112). Там є докладні відомості про історію оснування Академії, промова Митрополита на відкриттю, телеграми й привіти, відгуки у нашій і чужинній пресі, склад професорської колегії з короткими життєписами та оглядом важніших наукових праць професорів Академії, список викладів, які відбувалися в Академії, звіти з діяльности наукових семінарів, список видань Академії, повний список слухачів та зіставлення касових рахунків. Все те дає ясний образ гарного розвитку Академії за перші три роки її праці.

Слідкуючи за тим розвитком, набираємо певности, що при дотеперішній щирій опіці і умілім проводі Академія буде дальше розростатися в таку українську високу школу, яка обійме ще більше ділянок науки, ніж досі, і яка вкінці при загальній підтримці українського громадянства перетвориться в повний український університет, що його українській нації так дуже треба.

Популярний львівський тижневик "Неділя" з 23 жовтня 1932 р. помістив, підписаний криптонімом В. Р., обширний репортаж з перебігу урочистостей, що відбулися в Академії 9. X. 1932 р. Репортаж, що має заголовок: "Свято в Богословській Академії у Львові" і підзаголовки: "Інавґурація акад. року — Кілька слів про церковний Музей — Пам'ятник Митрополита Кир Андрея", — описує самі святкування так:

Мин. неділі, дня 9 ц. м. відбулося у Львові справді величаве свято інавґурації академічного року в греко-кат. Богословській Академії. Свято почалося Арх. Службою Божою в церкві Св. Духа, при великому здвизі українського громадянства.

Саму інавґурацію в прияві низки церковних достойників та запрошених представників наукового, культурного, господарського та політичного українського світу розпочав прекрасний хор Академії відспіванням псалма "Хваліте Бога" Лірина, після чого Ректор о. д.р Й. Сліпий зложив звіт з діяльности Академії. З того, що довелося нам почути, виходить, що Академія зробила знову великий крок вперед на шляху свого розвою. Жива видавнича діяльність, поширення сітки катедр, все ширша пропаґандивно-наукова праця, а врешті відкриття окремого філософічного факультету при Академії — ось основні, наглядні виложники цього розвитку, який годі не назвати імпозантним. Для того з справжнім вдоволенням прийняли ми вістку, що Ректором Академії назначено на дальші 3 роки о. д-ра Й. Сліпого. Дійсно в добрих і дбайливих руках опинилася надалі керма цієї важливої наукової установи.

І ще дві речі, зв'язані з інавґурацією, які нам незвичайно мило підчеркнути. Це створення Ректором о. д-ром Сліпим зав'язку церковного музею при Академії та відкриття дуже цікавого й вартісного пам'ятника Митрополита Кир Андрея. Про музей, що є виявом тонкого зрозуміння вартости нашого старого церковного мистецтва, поговоримо обширніше іншим разом, бо його створення є надто серйозною культурною появою, надто багатою, щоб можна її зрецензувати в кількох рядках. Хочемо натомість зупинитись трохи довше над пам'ятником Митрополита Андрея. Відслонений о. Ректором, який до цього виголосив святочну промову про Митрополита як діяча та мецената в ділянці науки, пам'ятник зробив на всіх присутніх справжнє мистецьке враження.

Постать Митрополита, видовбана з ясножовтого місцевого (з Миколаєва) твердого каменя, з одного бльоку. Шляхетний колір монументу і могутню кам'яну масу перетворив молодий мистець-різьбар Андрій Коверко в одушевлену мистецьку цілість. Гарні композиційні лінії постаті роблять її легкою і величавою та дають повний ефект монументальности. Мистецька ритміка постаті — без закиду. Сам монумент — гарний документ для нашої історії мистецтва.

Цікаво буде ознайомити ширші католицькі круги з опінією національних українських угрупувань про Академію, що в свій час гуртувалися при органі "Наш Клич". Орган цей, без уваги на своє принципове ставлення до справ Української Католицької Церкви, не міг заперечити значення Академії в сучасній історії Церкви й народу. Стаття, поміщена в "Нашому Кличі" 16 квітня 1933, має заголовок: "Богословська Академія у Львові" і є підписана Левом Кузьмою.

Боротьба за український університет у Львові в останніх часах неначе завмерла. Причинилися до того не тільки політичні обставини, але також ті українські "реальні" політики, що з університетської справи зробили собі предмет брудного торгу і трактують її як засіб для досягнення польсько-української ідиллі в межах польської держави. Та загал українського громадянства сьогодні вже настільки національно зрілий, що не дозволяє ображати своєї національної гідности таким ставленням цілої справи.

У зв'язку з недавньою завзятою боротьбою за український університет у Львові постав для українських теологів український католицький богословський факультет, з якого пізніше, коли вже поліція зліквідувала тайний Український Університет, розвинулася під захистом греко-католицької Церкви самостійна наукова установа. Нині для нас це вже самозрозуміла річ, що ми не можемо завертати до передвоєнного стану, і що евентуальне привернення кількох українських катедр на теологічнім факультеті польського університету не могло б заспокоїти українських культурних потреб у тій ділянці вже хоч би тому, що ціла система богословських студій на польських університетах розбудована на основах і інтересах польського католицизму, як органічна частина цілої польської науки.

У 1928 р., користаючи з своїх історичних прав, оснував митрополит Андрій Шептицький Богословську Академію у Львові. Її святочне відкриття відбулося 6 жовтня 1929 р., а по трьох роках існування появився минулого року друкований звіт з її діяльности п. н. "Грекокатолицька Богословська Академія у Львові в першім трьохліттю свого існування".

Оснування того українського культурного огнища зустрічали з великими надіями не тільки українці, але й чужинці. Одні бачили у ньому продовжування "світлих традицій колишньої Київської Могилянської Академії", інші бажали, щоб Академія несла в народ "прапор світла й науки, піднятий... Маркіяном Шашкевичем", ще інші визначували її навіть спеціяльні наукові завдання, бажаючи "розцвіту в ній історичного досліду народнього побуту, зв'язаного з Церквою, і українського церковного мистецтва". Вітали її не тільки католики, але і православні, бажаючи, щоб вона стала "несокрушимою твердинею християнської культури, поза якою нема для нашого народу спасіння, а є тільки одна загибіль!" — Були і такі, що виска-

зували надію, що Академія "своєю працею науковою і виховною буде... збагачувати рідну культуру новими цінностями та підсилюватиме благородні змагання цілої нації до можливо якнайскорішого здійснення її найвищого ідеалу тут на землі" (гл. згаданий звіт, стор. 22, 23, 25 і 27).

Цікаво, чи багато з усіх тих надій оправдала сама Академія у перших трьох роках свого існування.

Сам основник Академії і його помічники мали на меті створення культурного огнища для розбудови перш усього української богословської науки як органічної частини української культури, а рівночасно для розбудови нових методів наукової праці взагалі, беручи на увагу упадок того поняття науки, що його витворили матеріялістично-позитивістичні учені минулого століття.

Зі звідомлення за три роки існування Академії набираємо переконання, що цей плян вже до деякої міри зреалізовано, а розвиток Академії пішов навіть так далеко, що з новим академічним роком (1932/33), побіч давнішого богословського факультету, увійшов в життя також філософічний факультет, оснований грамотою митрополита з 22. VI. 1932 р.

Для нас найцікавіше буде приглянутися, чи Академія сповняє дійсно ту культурну функцію в нашому національному житті, яку їй призначує сучасний історичний момент. Та функція повинна бути рівнозначна з функцією українського університету як святині української науки і як високої школи, де наукові здобутки передаються молодшій генерації для загартування її до повсякчасного бою за добро і престіж української Нації та для створювання твердих підвалин для дальшого здорового розвитку української науки.

Можливо, що короткий час існування Академії ще не дозволив їй розгорнути усіх можливостей свого розвитку, але на основі того, що зроблено досі, тяжко було б сказати, що всі покладані на неї надії сповнилися.

Завдання Академії повинно бути подвійне: національне і міжнароднє, т. зн. що вона повинна у нутрі нації причинятися до зросту і організації наших сил на полі наукової і суспільної праці, а назовні, на міжнародному полі, повинна бути репрезентантом і оборонцем наших національних позицій так у сфері богословської науки (а, може, навіть, у сфері науки взагалі), як у сфері активної реалізації українських релігійних та національних ідеалів.

Своє національне завдання Академія реалізує в той спосіб, що гуртує довкола себе щораз більше число наукових сил, духовного і світського стану, які у своїх викладах та семінарних вправах розвивають свою наукову діяльність у тісному зв'язку зі слухачами на взірець і на рівні европейських університетів. Але вражає нас одна обставина, яка може мати дуже поганий вплив на цілий дальший

розвиток цеї наукової установи. Майже всі професори не зв'язані з Академією так, як це буває на університетах. Вони посвячують їй лише невеличку частину свого часу й енергії, бо більшу частину свого часу й енергії мусять жертвувати іншій праці, а саме тій, що є для них головним джерелом їх матеріяльного забезпечення. Не знаємо, наскільки винна тут сама організація Академії, але такий стан може довести до того, що наукові сили, згуртовані коло неї, одні скорше, другі пізніше погребають свої науково-творчі й організаційні спроможності, обмежуючись механічним викладанням готового знання. Тим самим спиниться розвиток наукової праці цілої установи і роля Академії впаде до рівня богословських ліцеїв.

Цілий професорський збір складався у минулому триліттю з 4 звичайних професорів, 3 надзвичайних, 2 доцентів, 3 покликаних надзвичайних професорів і 11 помічних сил. В останньому часі це число збільшилося на кілька осіб, у зв'язку з відкриттям другого факультету і музею Академії.

Дальший розвиток Академії, який іде у напрямі збільшення числа її факультетів, вказує на те, що вона перестане колись бути виключно богословською та стане загальною науковою установою і високою школою з ширшими завданнями. Тому треба, щоб Академія мала завчасу вироблений плян розбудови окремих ділянок української науки і щоб обсаджувала поодинокі катедри такими професорськими силами, які могли б справді посвятитися виключно даній ділянці науки. Молода наукова установа повинна для добра української науки чимскорше еманципуватися від тої галицької недуги, яка розриває найздібніші одиниці на десятки різних нічим не зв'язаних з собою "посад" і обов'язків, і тим самим не дозволяє їм на ні одній ділянці дати щось замітнішого.

Список викладів і наукових семінарів виказує досить гарну розбудову Академії, але лише як богословської установи. Коли ж тепер вже увійшов в життя філософічний факультет, то розбудова цілої наукової установи повинна іти не шляхом додаткових викладів, вміщених силоміць до студійного пляну тих самих богословів, які вже на своїм факультеті мають аж надто багато праці, лише шляхом організування катедр і наукових семінарів, призначених для таких слухачів, які справді мали б час і охоту в даній ділянці працювати. Бо інакше такі виклади мусять дістати закраску немилого, часом непотрібного тягару для слухачів, а для самих професорів не буде тоді відповідних передумовин для дальшої розбудови їх наукової праці.

Коли дивитися на Академію як на наукову установу з ширшими (а не лише богословськими) аспіраціями, тоді у цілому пляні викладів виринають досить великі прогалини, які треба б в найближчому часі заповнити. Бо як же ж може існувати філосомічний факультет при українській Академії без катедри української історії, укра-

їнської мови і літератури, українського мистецтва і т. д.? Власна бібліотека — це теж необхідна передумовина доброго розвитку Академії, а вже особливо наукові семінарі не можуть обійтися без власних підручних бібліотек. Все те у зародку вже існує при Академії, але для вигідної наукової праці бракує ще дуже багато.

Національні завдання Академії у ділянці підготови до суспільної праці теж до деякої міри здійснені. Абсольвенти Академії, добре зорієнтовані у всіх головних течіях філософічної думки та у найважніших проблемах соціології, можуть добре сповнити свою ролю провідників і організаторів різних ділянок нашого національного життя. Деяке знання сучасного права стане для них доброю зброєю у злободенній боротьбі за індивідуальні і національні інтереси тих українців, серед яких їм доведеться працювати. Знання українського церковного мистецтва і археології серед молодшої ґенерації українського духовенства може причинитися до збереження від знищення не одної цінної пам'ятки нашої давньої культури і до розбудови нашого музейництва.

Здоровий внутрішній розвиток Академії дозволить їй і назовні, на міжнародньому ґрунті, добре сповнити своє завдання. Не знаємо, які можливості вже використала Академія в тій ділянці. Можливо, що, крім делеґацій на унійних з'їздах у Велеграді і Пинську, Академія і в інший спосіб здобувала нові позиції для українців на міжнародньому полі. Все ж таки зазначуємо, що в европейських католицьких публікаціях часто можна зустрінути фальшиві інформації про нас, нашу історію і наші змагання, але ніколи не видно, щоб хтось ті інформації авторитетно з українського становища спростував. Добре було б, якби при Академії створено окремий інститут католицької преси з курсами журналістики, який мав би, між іншим, своїм завданням слідкувати за кожною інформацією про нас за кордоном і все, що фальшиве і для нас шкідливе чи образливе, відповідно спростовувати, паралізуючи в той спосіб явну і скриту протиукраїнську пропаґанду у тій ділянці міжнароднього життя. Такий інститут католицької преси міг би також усунути з нашого життя ту аномалію, що українську католицьку пресу опановують у нас тепер люди невідповідні, які не вміють оцінювати кожної події зі становища українського католицизму, заступаючи звичайно цей брак становищем власної партійної приналежности, може і не знаючи, що тим роблять велику шкоду тій справі, якій мають служити.

Про інтенсивну працю професорів Академії свідчить цілий ряд наукових підручників і самостійних праць, опублікованих чи то на сторінках журналу "Богословія", чи окремими виданнями Академії.

Число слухачів досить поважне як на один факультет, а їх територіяльна приналежність вказує на загальнонаціональний характер Академії. Бачимо там слухачів з різних закутів Галичини, з Волині, з

Закарпаття, а навіть з далеких наших колоній у Югославії. З кінцем акад. р. 1928/29 було 165 звичайних і 5 надзвичайних слухачів, а 1929/30 р. — 155 звич. і 4 надзв., 1930/31 — 188 звич. і 7 надзв. За ті три роки покінчили студії 114 звич. і 2 надзв. слухачі. У 1931/32 було у зимовому семестрі 234 слухачі, а в літнім — 211. Усі вони богослови, хоч, як звичайно, деякий процент із них не буде священиками. Про інших слухачів тяжко робити собі великі надії, доки Академія не буде мати вигіднішого приміщення для своїх факультетів і доки не здобуде собі права прилюдности і права давати академічні дипломи. Бо в той час, коли справа українського університету загрузла у багні сучасного політичного життя, український католицизм покликаний до того, що використовуючи своє особливе становище розбудувати Академію до розмірів університету і щоб могти рівновартно заступити польські державні університети, як це робить, напр., польський університет у Люблині. А там бачимо тепер вже чотири факультети і 850 слухачів, які не мусять журитися легалізацією своїх студій.

Своє істотичне завдання в теперішньому і майбутньому житті української нації Академія зможе добре виконати лише як повний український католицький університет. Бойова енергія української нації, потрібна для боротьби за свої майбутні дальші святині науки і високі школи, через те не зменшиться, а навпаки, збільшиться. Не забуваймо, що наука, розбудовувана власними силами, все була і буде сильним, хоч часом незамітним мотором живучости і боєздатности кожної здорової і зрілої нації.

Про початок нового Акад. Року 1933/34 в Богословській Академії, між іншими, також і "Діло" з 14 грудня 1933 р. відмітило поміщенням у цілості програми викладів зимового семестру, додаючи від себе:

Гр. кат. Богословська Академія у Львові розпочала в акад. р. 1933-34 шостий рік свого існування і наукової праці, яка при всіх труднощах виказує сильну та здорову розвоєву тенденцію. Богословська Академія об'єднує тепер в науковій праці 23 професорські сили та 331 слухачів не тільки з Галицької Провінції, але також з усіх майже територій, на яких живе український нарід. Та обставина надає їй чимраз більше характеру загально української богословської наукової установи.

Урочистості Академії з 1932 р. знайшли відгук навіть серед найдальш поселених на півдні українців, а саме в Руському Керестурі в Югославії. Єдиний орган цеї вітки українського народу п. з. "Руски Новини" з 21 жовтня 1932 р. так писав про ці торжества:

Дня 9. X. того року почал ше у Богословскей Академиї школ. рок, а з тим була звязана циха и скромна одслона памятнїка преосвященого Митрополита Кир Андрея Шептицкого. Рано у 8 и пол годзин

одслужел у Семинарицкей церкви архиєрейску службу Божу преосвящени Никита Бутка з асистенцию священства, под службу Божю шпивал бездогано богословски хор з прекраснима писнями. По Служби Божей наставело ше свято у сали зос слїдуючу програму:

1) Псалом "Хвалите Бога" одшпивал крашне богословски хор.

2) О. Др. Йосиф Сліпий, ректор Академиї дал звит о прешлорочней роботи Академиї та о отвореню нового филозофского факултету и власного Музею Академиї. Робота Академиї у тих чежких часох, дзековац Богу, була (добра).

3) Професор Др. Залозецкий отримал виклад: "Фрескове малярство з доби Палеалогів на Украіні".

4) Опатранє музею Академиї дзе виложени велї вредни малюнки з историї украінскей церкви и инше.

По тей програми одбила ше одслона памятнїка Митрополита Шептицкого у Семенарицкей загради. Памятнїк стої у штредку новозбудованих аркадох. Робота то домашнього украінского артиста Коверка. Учасц у тей слави брало крем богословох Академиї, вельке число церковних и цивилних достойнїкох заступлени були скоро шицки украінски товариства. Пред одслонєньом одшпивал хор богословох "мученїкох з кольосею" Laurenta de Rillea. Саму церемонию одслоненя памятнїка одправел о. ректор Сліпий зос красну промову, у котрей наглашел радосц, яку преживує Академия у часу, кед може указац свою дзечносц свойому основательови и найвекшому меценови. Тим вецей радує ше тей веселей хвилї и шицке украінске громадянство у часу загального пригнобеня, котре надишло на цалу нашу нацию, а особено Академию. На далєй о. Др. Сліпий укратко приказал живот Митрополита Шептицкого, котри свойо млади студентски, а познейше професорски роки пошвецел науки. И як владика станиславски и митрополит львовски помалал на кельо лєм могол шицки наукови институти и учених людзох як морално так и материяльно; а особено добра зробел митрополит Богословскей Академиї. И прето му Академия дзвига на вичну памятку и як знак дзечносци тот памятнїк. Дораз на дани знак о. ректора Сліпого бул памятнїк одслонєни. На законьченє одшпивал хор "Писню неофитів" Шевченка и многая лїта велькому украінскому Митрополитови.

Про Богословську Академію доволі вичерпно інформував німецький загал "Augsburger Postzeitung" у довшій статті проф. д-ра Артура Ляндграфа п. заг. "Vorschläge für die Bildung des orientalischen Klerus".[1]) Ця стаття подає історичний огляд унійних прямувань Української Церкви та цінностей, виплеканих нею для спільного добра Ка-

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935, стор. 150-162.

толицької Церкви. Стаття підкреслювала зокрема заходи нашої Єрархії творити научні центри української богословії, що по століттях зусиль увінчалися заснуванням Богословської Академії у Львові:

"Wir vom lateinischen Ritus nehmen mit Stolz die griechischen Kirchenväter für unser Dogma in Anspruch. Wir wissen auch, dass Johannes Damascenus, ein Orientale, der erste war, dem eine systematische Zusammenfassung der Theologie gelang. In der westlichen Kirche war eine solche wohl schon im 7. Jahrhundert durch Isidor von Sevilla versucht worden, aber erst in 12. und 13. Jahrhundert ist sie dort den grossen Theologen geglückt, und hier allerdings unter ungleich günstigeren Bedingungen zugleich in einer Form, die klassisch bis auf unsere Tage geblieben ist.

Es ist fast nur in Rom, wo wir heute Gelegenheit haben, orientalischem Gottesdienst beizuwohnen. Vielleicht, dass am Sabatag ein paar Griechen ein feierliches Amt ihres Ritus in San Saba versuchen. Offene Türen hat San Nicola da Tolentino am 24. September nachmittags für seine Weihnachtsmette, bei der ein Bischof pontifiziert. Wer die Wege weiss, findet dann sicher auch nach San Andrea della Valle in der Oktav von Epiphanie, oder in die Propaganda, die fast alle orientalischen Riten in ihrer Kirche vereinigt, oder auch sonst in irgend ein orientalisches Gotteshaus zur einfachen Messe. Wer das Land kennt, wagt sich hinaus in die Albanerberge nach Grottaferrata in die alte orientalische Abtei, geht aber dann durch sie wie durch ein Museum, fragt vielleicht den liebenswürdigen Pater, der die Führung übernimmt, ob wirklich die Anschrift an der Türe zur Bibliothek als Bibliothiki zu lesen sei, und fühlt sich schliesslich befremdet, wenn ihm bedeutet wird, dass er da in der Kirche die hl. Eucharistie unter beiden Gestalten empfangen könne, so befremdet, als bedeute das einen Abfall vom Glauben. Ich bin selber von guten Rompilgern gefragt worden, ob ihre Beichte auch wirklich gültig gewesen sei, denn sie hätten gesehen, dass der Priester, der ihnen die Lossprechung gewährt hatte, am anderen Tag die Messe nach orientalischem Ritus las. Und dazu denkt man kaum je daran, dass bei der **Papstwahl auch nicht ein Orientale seine Stimme abgeben darf,** ausgeschlossen vom Konklave und vom kleinsten Einfluss auf die Bestimmung des höchsten Leiters der Kirche.

Man darf nun nicht meinen, dass eine solche Einstellung des Westens den Orientalen nicht oft und oft schmerzhaft zum Bewusstsein käme. Auf dem Prager Kongress für die orientalischen Studien hat der wie als Gelehrter so auch als Seelsorger hervorragende Rektor der Griechisch-Katholischen Akademie von Lemberg diesem Gefühle des Schmerzes beredten Ausdruck gegeben und zugleich bedeutungsvolle Vorschläge für die Hebung und Verwertung des Schatzes theologischer Werte gemacht, die im Schosse der orientalischen Kirche schlummern.

In den Bemühungen der letzten vier Jahrzehnte um die orientalische Kirche lassen sich auf den ersten Blick zwei Richtungen unterscheiden: die eine strebt nach einer Erkenntnis des Orients, seiner Lehren, seiner Kultur, Geschichte, Theologie, die alle im Westen in Vergessenheit geraten sind, und möchte in irenischer

Weise die Differenzen theologischer Art beigelegt wissen. Die andere Richtung, mehr praktisch eingestellt, versucht sich an der **Hebung des christlichen Orients.** In dieser zweiten arbeitete Papst Benedikt XV., der keine Mühe scheute, um den Orient neu zu beleben und zur Höhe seiner alten Kultur zurückzuführen. Ein Ziel, das wahrhaftig nicht niedrig gesteckt ist. Man denke nur an Männer, wie Origenes, Athanasius, Basilius, Gregor von Nazianz, Ephräm den Syrer, Chrysostomus, Cyrillus von Jerusalem, Cyrillus von Alexandrien, Johannes Damaszenus oder Theodorus Studita, die alle den Orient in Lehre, Disziplin und Ritus zu denkbar hoher Vollkommenheit emporgeführt haben. Erst mit dem Schisma des Photius und Caerularius war ja die Stosskraft des Orients gebrochen worden und erst seit der Eroberung Konstantinopels durch die Türken im Jahre 1453 sank sein kirchliches Leben allmählich in die Tiefe. Aber auch da fehlte es nicht an Versuchen, sein Abgleiten zu verhindern. Den allgemeinen Unionsbestrebungen der Konzilien von Lyon (1274) und Florenz (1437) war leider nicht ein dauernder Erfolg beschieden. Doch kehrten in den folgenden Jahrhunderten in der Hoffnung auf eine Neubelebung ihres kirchlichen Lebens wenigstens Teile der orientalischen Nationen, wie die Ukrainer, Armenier, Melchiten, Maroniten, Rumänen in den Verband der Kirche zurück. Ihnen wurde durch die Päpste die Beibehaltung von Ritus und Disziplin gestattet. Auf diese Weise wurde auch ein begrüssenswerter Anfang gemacht mit der Wiederherstellung des ursprünglichen Zustandes der katholischen Kirche, wo Osten und Westen geeint im Glauben an die gleichen Dogmen unter Wahrung aller Freiheit in theologischen Lehrmeinungen, ihre eigenen Riten und ihre eigene kanonische Disziplin beobachteten. Damals war an die Verschiedenheit des Ritus keine Makel der Inferiorität geknüpft. In gegenseitiger Hochschätzung lebte man friedlich nebeneinander.

Dennoch lässt sich nicht verhehlen, dass die Rückkehr gerade zu diesem ursprünglichen Idealzustand auf die grössten Schwierigkeiten stiess, so dass nicht bloss von seiten der Nichtunierten, sondern auch Unierter und Lateiner manches harte Wort abfälligen Urteils über das Fortschreiten der Hebung der unierten Orientalen laut wurde.

Gegenstand der Kritik war besonders ein Weg, den die unierten Orientalen in der Ausbildung ihres kirchlichen Lebens zum Teil einschlagen zu sollen glaubten. Obwohl nämlich die Päpste **Erhaltung von Ritus und Disziplin** zugesagt hatten, wichen manche von dem ihnen so vorgezeichneten Weg ab, indem sie die Eigentümlichkeiten ihres Ritus, ihrer Disziplin, ihrer Lebensführung und ihrer theologischen Lehre allmählich aufgaben, dafür aber von den Lateinern heterogene Elemente, obwohl sie sich dem Organismus ihres Ritus nicht einfügen wollten, mechanisch herübernahmen. Die Folge davon war nicht eine Union, sondern ein Uniatismus oder Synkretismus der Kirchen.

Die Kritik an dieser sich ganz allmählich zeigenden Erscheinung wird man allerdings auf einen milden Ton herabstimmen müssen, sobald man die Gründe für dieses Vorgehen in Betracht zieht. Der ausschlaggebendste liegt bei dem orientalischen Klerus selber, der Jahrhunderte lang ein Leben führen musste, dessen Charakteristika sind: **Mangel an Bildung,** Unkenntnis betreff der eigenen

grossen Vergangenheit, bittere **Armut** und eine bedauernswerte soziale Tiefstellung. Dazu kam, dass man seine eigene Ausbildung von Priestern des lateinischen Ritus empfing, die selber kaum eine Kenntnis der orientalischen Sprache und Theologie besassen, denen alles Orientalische minderwertig zu sein schien, und von denen man darum alles eher als Achtung vor dem heimischen Ritus erlernen konnte. Die eigenen geistlichen Schulen der Griechen, Semiten und orientalischen Slaven, die die ehrwürdige Tradition des patristischen Wissens von Alexandrien, Antiochien oder Konstantinopel hätten weiterführen können, waren ja durch das Eindringen der Türken und Tataren ein für allemal vernichtet worden. Ganz im Gegensatz zum Westen, wo zwar Italien der Verwüstung anheimfiel, zu gleicher Zeit aber in Afrika, Frankreich und bei den Iren die Wissenschaft neue Pflanzstätten fand und dazu niemals den Anschluss an Rom verlieren sollte. Was Wunder darum, wenn das so von Rom und allen anderen Lebensbedingungen gerissene Reis der orientalischen Kirche verdorren musste und unfähig wurde zu Genesung und Wiederaufblühen.

Wie bereits erwähnt, war der Union von Lyon und Florenz keine Dauer beschieden. Diejenigen Nationen aber, die zu fester Vereinigung gelangten, entbehrten einer tieferen Bildung und einer scharf ausgebildeten Disziplin und waren zudem numerisch zu schwach und an materiellen Gütern zu arm, als dass sie innerhalb der mächtigen Gesamtkirche und in einer völig fremden nächsten Umgebung ihren Eigenbesitz in Ritus und Disziplin hätten mit Erfolg behaupten und dem fremden Einfluss auf die Dauer hätten widerstehen können. Dazu kam noch das Bestreben, die Kluft gegenüber den Nichtunierten möglichst weit aufzureissen und auf der anderen Seite die Vereinigung mit der lateinischen Kirche möglichst innig zu gestalten. Darum denn das starke Hervortreten der Nachahmung der bewunderten lateinischen Kirche.

Das Gesagte lässt sich nur zu gut an der Geschichte der Erziehung des **ukrainischen Klerus** belegen. Wegen des Mangels an geistlichen Schulen befand sich dieser bei Beginn der Union in trauriger Verwahrlosung. Darum gründete Papst Gregor XIII. (1572—1585) zu Wilna ein Seminar für die Ukrainer und Russen, in dem jeweils 20 Alumnen Ausbildung und Unterhalt finden sollten. Da aber fast nur Polen dort Aufnahme fanden, war der griechisch-katholischen Kirche damit wenig gedient, weshalb denn im Jahre 1615 Papst Paul V. den Ukrainern vier Freiplätze im griechischen Kolleg vom hl. Athanasius zuwies. Dieser Stiftung verdankt eine, wenn auch kleine Reihe ausgezeichneter Priester und Bischöfe innerhalb der ukrainischen Kirche ihre Ausbildung. Wegen ihrer geringen Zahl blieben sie aber ausser Stande, Durchgreifendes zur Hebung des ukrainischen Klerus innerhalb der ausgedehnten Eparchien zu unternehmen.

Einen Schrift weiter tat der Metropolit Joseph Velaminus Rutskyj. In der richtigen Erkenntnis der ausschlaggebenden Bedeutung, die der Bildung des Klerus für die Hebung der Kirche zukommt, berief er im Jahre 1626 eine Synode, auf der sich alle Bischöfe zur Zahlung einer bestimmten Summe für den Unterhalt eines Seminar verpflichteten. Zugleich passte er den Studienplan desselben den

dem Orient eigenen Aufgaben an. Als Lehrbuch schrieb er die Pege Gnoseos des hl. Johannes Damaszenus und die Summa theologiae des hl. Thomas von Aquin vor.

Im Beginn des XVIII. Jahrhunderts gründete die **Congregatio de Propaganda Fide in Lemberg** für die Ruthenen und Armenier ein Seminar, dessen Leitung den polnichen Theatinern anvertraut wurde. Aber auch das war nur ein Tropfen auf einen heissen Stein, denn aus den drei Eparchien Przemysl, Lemberg und Lodz fanden jeweils nur neun Alumnen darin Aufnahme. Um 1720 gründete der Metropolit Leo Kiska ein weiteres Seminar, aber auch dies nur für sechs Alumnen. Die übrigen Bischöfe, die keine eigenen Seminarien gründen konnten, wurden gehalten, geeignete junge Leute in das päpstliche Kolleg nach Lemberg zur wissenschaftlichen und aszetischen Ausbildung zu entsenden. Zugleich oblagen einige wenige in Prag, Olmütz und Braunsberg den Studien. Die Basilianer dagegen führten den ihnen gewordenen Auftrag, für den Regular- und Säkularklerus Studienanstalten einzurichten, nicht aus. Das war alles. Kein Wunder darum, wenn die ukrainischen Priester schliesslich nicht einmal mehr die altslavischen Buchstaben lesen konnten und die liturgischen Bücher in die polnische Schrift transskribieren lassen mussten, um sie überhaupt noch benützen zu können.

Auch als im Jahre 1774 die **Kaiserin Maria Theresia** für den griechisch-katolischen Klerus das sog. **Barbaräum in Wien** gründete, in das jeweils zwölf Alumnen aus den Eparchien Lemberg und Przemysl Aufnahme fanden, konnte noch nicht von einer Behebung des Notstandes die Rede sein. Weshalb denn Kaiser Joseph II. 1783 ein Allgemeines Seminar für die Griechisch-Katholischen in Lemberg gründete, welches als **Metropolitanseminar** heute noch fortbesteht. Im Anschluss an dasselbe wurde schliesslich vom Metropoliten Andreas Szeptyckyj die griechisch-katholische theologische Akademie in Lemberg gegründet.

Est ist keine Frage, dass unter den gezeichneten widrigen Verhältnissen man keine hohen Anforderungen an die Ausbildung des orientalischen Klerus stellen konnte. Wenn auch Priester an auswärtigen Universitäten ihre Studien gemacht hatten, dann brachten sie von dort nicht den Geist des Orients, sondern Geist der Westens mit nach Hause. Der Westen aber, der von Vorurteilen und Irrtümern betreff des Orients und dessen Geschichte erfüllt war, tat seinerseits nichts, was die Orientalen zu liebevollem Festhalten an ihrem Ritus hätte ermuntern können. Auch die Laien vermochten sich dem Reiz des Neuen nicht zu entziehen und nahmen wahllos Bräuche aus dem Westen herüber. So wurde denn im Orient die Kenntnis und die Übung des angestammten Ritus mehr und mehr vergessen und vernachlässigt. Privatandachten, Canones, Lösungen von Pastoralfällen wurden unbesehen eingeführt. Der geistig überrangende Westen, den die Gloriole von Heiligen und Gelehrten verklärte, erdrückte so gleichsam den armen und ungelehrten Osten, der selber nicht mehr die Kraft in sich fühlte, den ihm durch seine eigene ruhmreiche Tradition vorgezeichneten Weg weiter zu gehen, dessen Wesen aber in harmonisches Aufnehmen der westlichen Elemente verhinderte, und der darum mut- und ratlos glaubte, durch einen blinden Servilismus in der

Nachahmung des Okzidents am bestein sich noch vom Verdacht des Schismas und der Häresie wenigstens rein halten zu können.

Man möchte hier fragen, was die ständig erneuerten Versuche, die fast völlig abgetanen Überlieferungen der Orients neu zu beleben, sollten? Wäre es denn nicht besser gewesen, die ganze Kirche, Osten und Westen, auf einen **einzigen Ritus** festzulegen und so ein für allemal jedem Schisma vorzubeugen?

Gewiss nicht. Denn das hätte einen völligen Bruch mit der bevährten Übung der Väterzeit bedeutet, in der das religiöse Leben sich in den verschiedensten Riten frei zu herrlichester Blüte entfaltet hatte. Zudem wäre es ouch ein Unrecht am Orient selberg gewesen, dessen Sprache, Bräuche und Lebensweise denjenigen am nächsten stehen, in denen ursprünglich die Offenbarung überliefert wurde. Was sollte sich zudem die Kirche selber ihrer in den Riten geborgenen Reichtümer berauben, solange sie auf der anderen Seite stolz ist auf die Verschiedenheit ihrer Kultgebäude, die in Gotisch und Romanisch, in Barock und Rokoko prangen?

Zudem wäre die Einheit im Ritus durchaus nicht das Mittel, das mit aller Unfehlbarkeit dem Schisma und der Häresie den Weg verbauen könnte. Haben wir doch im lateinischen Abendland die tiefgehende Glaubensspaltung des 16. Jahrhunderts erlebt. Zudem ist gerade die Übertreibung der Nivellierung eine Gefarhrenzone, die man niemals übersehen darf. Klugheit war es so, die die Hand zurückhielt von einer Aufhebung all der verschiedenen Ordensgesellschaften und ihrer Vereinigung in einer einzigen. Gleiche Klugheit war es so auch, was seit Leo XIII. die Bemühungen um die Wiederbelebung des Orients leitete.

Prof. Slipyj macht nun eine Reihe von äusserst beachtenswerten Vorschlägen dafür, wie unter aller Wahrung seiner Eigenart das **Niveau des kirchlichen Orients** gehoben werden könnte. An der freudigen Mitarbeit der Orients würde es in keiner Weise fehlen. Slipyj kann ihm das aus eigener Anschauung gewonnene Zeugnis ausstellen, dass er seit seinem Erwachen wohl seine angestammten Riten schätzen gelernt hat, dass er aber dennoch sich nicht jedem Fortschritt grundsätzlich verschliesst, sondern einem solchen, sobald kein Zweifel an seinem Wert bleibt, sich durchaus zugänglich zeigen würde.

Es ist staunenswert, wie weit die Entwicklung des Orients damals schon fortgeschritten war, als sie durch die feindlichen Einbrüche gewaltsam unterbunden wurde. Es wäre also das Augenmer vor allem darauf zu richten, den von den Vätern her bereits vorgezeichneten Weg wieder zu beschreiten. Die unbestreitbare Abneigung gegen einen Uniatismus bedeutet eben keineswegs einen Widerstand gegen irgend eine gesunde Entwicklung, sondern lediglich gegen Abkehr vom Geist der Tradition, die höchstens einen künstlichen, rein äusserlichen Fortschritt hervorzubringen vermöchte und damit eine Verfälschung des inneren Sinnes des Orients verursachte.

Damit hat eine dem Geist des Orients entsprechende Entwicklung eine eingehende und genaue Kenntnis seiner kirchlichen Überlieferung zur Voraussetzung. Erst wer hies Bescheid weiss, darf sich an eine Reinigung des heute Bestehenden wagen, und auch dann nur mit aller Vorsicht; denn noch zur Zeit

der Union hat sich manches Wertvolle gestaltet, wie z. B. die rezitierte Messe oder die Taufe durch Abwaschung. Man darf eben nie aus dem Auge verlieren, dass eine orientalische Nation solche nach dem **Väterzeitalter entstandene Gebräuche** einer anderen kaum ohne triftige Gründe herübergenommen hat. Umgekehrt aber wäre der Grundsatz verkehrt, dass bei der Erneuerung der orientalischen Überlieferungen stets dem Trennenden gegenüber den Lateinern, dem Verschiedenartigen der Vorzug zu geben wäre. Vielmehr soll gerade in allem Notwendigen auf die strengste Einheitlichkeit hingearbeitet werden. Dies vorausgesetz aber gilt es, ein stets offenes Auge für die dem Orient eigentümlichen Bedürfnisse zu haben.

So in der Dogmatik dadurch, dass neben den Väterzeugnissen und Konzilerlässen, die für eine Entwicklung von Bedeutung wurden, auch die Literatur der nichtunierten Orientalen berücksichtigt werde, die einen, wenn auch vielleicht erst nach eindringlichen Studien feststellbaren Einfluss auf die Theologie gewonnen hat. Auch die Lehren des **Protestantismus** wären nicht zu übersehen, da gerade die Theologie der Nichtunierten dadurch, dass ihre Gelehrten an protestantischen Universitäten studierten, unter seinen Einfluss geriet. Voraussetzung für eine gefahrlose und fruchtbringende Forschungsarbeit nach dieser Richtung bleibt aber stets eine gründliche **Kenntnis der allgemeinen katholischen Dogmatik,** da nur an ihrer Hand eine nur schwer zu vermeidende Verirrung im Labyrinth von Irrtümern und Meinungen sich umgehen lässt.

Für die **Moraltheologie** reichen im allgemeinen die Kompendien der lateinischen Kirche aus. Besondere Beachtung verdienen aber hier die Schwierigkeiten der Nichtunierten betreff der moralischen Juridismen. Die Kirchengesetzte, die Praxis der Sakramentenspendung und die Pastoral im allgemeinen müssen zudem wegen ihrer spezifischen Verschiedenheit eine gesonderte Behandlung finden; eine Arbeit, die von den Orientalen noch zu leisten wäre.

Dass das kanonische Recht nach den orientalischen Canones eingerichtet werden muss, ist selbstverständlich. Die Congregatio pro Ecclesia Orientali bereitet denn auch einen eigenen Codex iuris canonici orientalis vor.

Ohne Mühe lässt sich eine **Aszetik aus den Schriften der orientalischen Väter,** vor allem eines Basilius des Grossen und eines Theodorus Studita schöpfen. Viel Material dafür liefern auch die Hagiographen, die übrigens auch für die Moralisten und Historiker als bis jetzt vernachlässigte Quellen in Betracht kommen. In der Priesterseminarien und Klöstern des orientalischen Ritus werden die Betrachtungspunkte, die Exhortationen und geistlichen Übungen noch immer nach Werken der lateinischen Kirche gegeben, da es an Handbüchern, die dem orientalischen Ritus angepasst waren, mangelt. Zudem wurde auch noch kein Versuch unternommen, die orientalischen aszetischen Werke in die heutige Volkssprache zu übertragen.

Die Wissenschaft von der Mystik hat der Orient im Mittelalter in einem Grade ausgebildet, der durchaus der hierin im Abendland erreichten Höhe entsprach. Leider sind die in Frage kommenden Werke heute noch fast ganz in Vergessenheit.

Zur höchsten Blüte hatte der mittelalterliche Orient die Homiletik und die Lehre von der Beredsampkeit entfaltet, so dass man unmittelbar an ihn nunmehr anknüpfen kann.

Auch in der **Geschichtsschreibung** haben die Orientalen, deren glänzendste Vertereter hier Petrus Prokopius und Petrus Patricius sind, den Westen weit hinter sich gelassen, da sie nach griechischer Methode sich nicht darauf beschränkten, blosse Tatsachen aufzuzählen, sondern auch den kirchlichen, politischen und psychologischen Aspekt der Zeiten mit unübertrefflicher Kunstfertigkeit zu beschreiben verstanden. Eine den Forderungen unserer Zeit entsprechende Geschichte der orientalischen Kirche harrt aber noch ihres Meisters.

Auf dem Gebeit der **Bibelwissenschaften** haben es dagegen die Orientalen an eindringlichen Studien fehlen lassen, da ihnen wegen ihrer Sprachkenntnis die nächstliegenden Resultate fast von selber zufielen. Bald ist man denn auch hier weit hinter dem Westen zurückgeblieben. Das Versäumte wäre darum an der Hand der westlichen Literatur nachzuholen.

Ohne Mühe lässt sich wieder die **scholastiche Philosophie** in den Lehrgang der orientalischen Theologen einbauen, da ja die hier regierenden aristotelischen Prinzipien bereits von Johannes Damaszenus in Philosophie und Theologie herübergenommen worden sind. Allerdings wäre es dabei von Nutzen, wenn auch die platonische Philosophie eine ihrer Bedeutung angemessene Berücksichtigung fände, da sie den orientalischen Werken des 11. Jahrhunderts und den Schriften einen Bessarion zugrunde liegt.

Slipyj hält dafür, dass in der Theologie nur dort von der Terminologie der orientalischen Väter abgewichen werden sollte, wo das richtige Verständnis der Dogmen gefährdet ist oder wo sich Anlass für Verwechslungen bieten könnte. Im allgemeinen sind aber in diesem Punkte die Unterschiede zwischen den Lateinern und Orientalen nicht gross, nachdem die aristotelische Terminologie bereits durch Leontius von Byzanz im Orient eingeführt wurde.

Jedenfalls stellt Slipyj den allgemeinen Grundsatz auf, dass bei aller Ehrfurcht vor der orientalischen Überlieferung doch mit allem Eifer all das nutzbar gemacht werden soll, was im Westen in glücklicheren Zeiten an wissenschaftlicher Ernte heranreifen konnte, wie z. B. die Pädagogik, die Paläographie, die Archäologie oder auch die historische Kritik. Nur so kann ein Fehler von der Folgenschwere vermieden werden, wieder, den der alte Orient beging, als er sich den Werken des hl. Augustinus verschloss.

Mit Rücksicht auf die Ursache der meisten Quellen fordert Slipyj für den Theologen die Kenntnis sowohl des Griechischen als auch des Lateinischen. Eine historische Einstellung einer neuen orientalischen Theologie darf aber ihren offenen Blick für die Nöte und Forderungen der neuen Zeit nicht trüben.

Slipyj entwickelt damit ein **Programm von mächtigen Ausmassen,** das bei seiner Durchführung gewiss den erhofften Erfolg zeitigen wird. Zugleich ist er auch mit energischen Schritten an die Verwirklichung desselben herangegangen. Er hat in Lemberg vor vier Jahren nach den vorgezeichneten Normen eine

griechisch-katolische Akademie gegründet, deren bis ins Einzelne ausgearbeitete Statuten die Gewähr bieten für ein fruchtbringendes wissenschaftliches Arbeiten und eine Hebung des Bildungsniveaus des orientalischen Klerus bis zu der Höhe, wie wir sie in Deutschland kennen. Am Gelingen dieses mit ebensoviel Klugheit als Energie unternommenen Werkes dürfte kaum ein Zweifel möglich sein. Jahre aber werden noch vergehen, bis die Früchte zu weithin sichtbarer Reife zeitigen werden und der Dank und die Anerkennung für die Mühen, aus denen sie geboren wurden, eine Selbstverständlichkeit bedeuten."

Інавґураційні торжества Академії в 1932 р., найшли свій відгомін також на Словаччині. Цю нагоду використав "Slovansky Prehled"[1]) з листопада того ж року, щоби поінформувати своїх читачів про Академію взагалі, та про генезу її постання зокрема:

Ukrajinské vysoké školství. Dne 9. X. konala se ve Lvově slavnostní inaugurace nového školního roku ukrajinské řecko-katolické **Bohoslovecké Akademie,** jejímž rektorem zvolen Th. dr. Jos. Slipyj. Z obsáhlé publikace, obsahující zprávu o její činnosti za 3 leta jejího trvání, je vidět, že dosud studijní program této vysoké školy omezoval se téměř výlučně na obor teologický. S novým školním rokem 1932/33 z podnětu zakladatele Bohoslovecké Akademie ukrajinského metropolity **A. Šeptyčkého** byla otevřena vedle teologické fakulty také **fakulta filosofická** a zavedeny přednášky z oboru **práva.** Lze tedy předpokládat, že další vývoj této jediné ukrajinské vysoké školy v Polsku povede k tomu, že dosavadní název "Bohoslovska Akademija" nebude již oprávněn, neboť celá škola už teď přesahuje rámec teologie. Ukrajinci sami považují tuto školu za jádro své budoucí university ve Lvově, za jejíž zřízení za Rakousko-Uherska dlouho s částečným úspěchem bojovali, a kterou si konečně po rozpadu Rakouska ve Lvově zřídili a za potomní polské vlády dále sami tajně udržovali. Když ale po několikaletém trvání tato tajná ukrajinská universita, pronásledovaná polskou policií, byla konečně zlikvidována, zbyla Ukrajincům pouze teologická fakulta, z níž se před třemi lety vyvinula Bohoslovecká Akademie a z níž dalším vývojem pod ochranou katolické církve, v Polsku tak mocné, vzniká ukrajinská vysoká škola podle vzoru západoevropských katolických universit.

"Къ Соединенію", журнал, присвячений унійній пропаґанді серед москалів, що виходив у Відні під егідою ОО. Ісусівців, в 5 числі з 1933 р., — в інформативній статті про Академію, підписаній криптонімом А. С., писав про неї так:

Греко-Католическая Богословская Академія во Львовѣ. Такъ зовется высшее духовно-образовательное учрежденіе нашихъ собра-

[1]) Там же, стор. 168.

тьевъ, воть уже 5 лѣтъ работающее для великой цѣли: съ одной стороны подготовить для своего народа просвѣщенныхъ религіозныхъ роководителей, а съ другой — дать Западу возможность еще глубже ознакомиться съ христіанскимъ Востокомъ, хотя бы въ его Византійской вѣтви.

Академія эта — есть одинъ изъ многочисленныхъ и столь богатыхъ плодовъ архипастырской дѣятельности истиннаго Моисея своей Церкви и своего народа Митрополита Андрея Шептыцкаго, который, несмотря на невзгоды и немощи, продолжаетъ выполнять задачу своей жизни, — воплощать въ себѣ качество пастырей, ведущихъ своихъ овецъ "съ знаніемъ и благоразуміемъ" (Іер. 3. 15).

Маститый работникъ на многотрудной нивѣ Вселенскаго Единства, Владыка Андрей прекрасно понималъ, что ея "залежъ" должна быть размахана новыми плугами, а не старой сохой. Онъ, одинъ изъ лучшихъ сыновъ Отца Вселенства, въ созвучіи съ собственными мыслями, проникся указаніями Папы Пія XI, данными въ Энцикликѣ "Rerum Orientalium", и въ 1927 г. приступилъ къ организаціи Богословской Академіи, которая въ слѣдующемъ году начала свою жизнь со всѣми данными долговѣчности и благоденствія, свойственными всѣмъ начинаніямъ Архипастыря.

Мнѣ еще хорошо памятно открытіе Львовской Греко-Католической Академіи. Правда, я находился тогда далеко отъ братскаго края, именно въ Бельгіи, но будучи душою всегда съ нимъ, я переживалъ моменты радости, когда читалъ въ бельгійскихъ и французкихъ періодическихъ органахъ (Croix, Unite' des Eglises, Nouvelle Revue Theologique) привѣтственныя статьи нарождавшемуся учрежденію: всѣ онѣ говорили о важности задачъ Академіи, о там, сколько она поможетъ взаимному пониманію между Матерью Церковью и ея дѣтьми, которыхъ она продолжаетъ любить, несмотря на горести, причиненныя болѣзненной разлукой.

6 октября 1929 г. Академія стала дѣйствительностью, открытая многозначительной рѣчью своего основателя и подкрѣпленная благословеніемъ Св. Отца. Изъ всѣхъ славянскихъ странъ, изъ всѣхъ славянскихъ сердецъ, которыя лелѣютъ идею Соединенія людей доброй воли подъ пастырскимъ руководствомъ преемника св. Петра, полетѣли въ этотъ историческій день братскіе привѣты и пожеланія: были среди нихъ бодрящія слова даже и отдѣленныхъ еще собратьевъ.

Во главѣ Академіи стоитъ полный силъ и молодой энергіи о. Слѣпый, зарекомендовавшій себя и съ научной, и съ организаторской стороны. Въ первой области онъ извѣстенъ своими диссертаціями, посвященными труднѣйшимъ вопросамъ, касающимся Св. Троицы, во второй же онъ смѣло можетъ бытъ названъ непосредственнымъ воплотителемъ въ жизнь идеи Владыки Андрея. Д-ръ Слѣпый совершилъ нѣсколько поѣздокъ по Европѣ, чтобы ознакомиться съ ея

высшими духовно-образовательными заведеніями, и во всеоружіи знанія своего дѣла сталъ ректоромъ новаго богословскаго разсадника.

Въ немъ, въ качествѣ съятелей, работаетъ до 25 лицъ, пользующихся научнымъ авторитетомъ и преподающихъ разнообразныя основныя и подсобныя вѣтви богословской науки. Изъ скромности не назову никого: имена ихъ Ты, Господи, вѣси![1])

До 170 студентовъ посѣщаютъ лекціи Академіи: въ ихъ распоряженіи находится очень уже порядочная библіотека, архивы и соотвѣтствующіе "семинары", т. е. практическія упражненія слушателей, желающихъ усовершенствоваться въ той или другой вѣтви обширнаго древа познанія богословской науки.

Львовская Духовная Академія творить, такимъ образомъ, общее дѣло съ Папскимъ Восточнымъ Институтомъ, оба учрежденія служатъ ко взаимному ознакомленію христіанъ Запада и Востока, выполняя завѣти Первосвященниковъ и принося этимъ удовлетвореніе отческимъ заботамъ о благѣ Вселенства со стороны его главы Папы Пія XI.

Закінчуючи огляд преси, треба згадати, що діяльність Академії стрінулася навіть з признанням у православних Сербів, доказом цього є нотатка в сербському журналі "Духовна Стража",[2]) чвертьрічнику, присвяченому монашим і церковним справам, що виходить в Сомборі. Журнал цей в 4 числі з 1932 р. писав:

Богословска академија у Лвову која већ три године ради под протекторатом Митрополита Кир Андреја Шептицког потпуно се из дана у дан показује на висини свога позива и потпуно остварује идеалну замисао њезиног великог основатеља Митрополита Андреја. Под руководством ученог ректора др. Јосифа Слипи она се труди да обогати богословску науку традицијама хришћанског истока не само у обредном правцу већ и у свима другим областима богословске науке као што су: Библијска наука, догматика, аскетика, право, патристика, историја и моралка.

З польської католицької публіцистики на появу звіту за перше триліття Академії зареагувала "Polska Katolicka Agencja Prasowa"[1]) (в скороченні К.А.Р.), подаючи в ч. 122 з 30 травня 1933 р. для преси, ширший комунікат такого смісту:

Grecko-katolicka Akademia Duchowna we Lwowie. Grecko-katolicka Akademia Duchowna we Lwowie kończy obecnie piąty rok swego istnienia. Założona

---

[1]) Да проститъ меня мой пріятель проф. Ищанъ! А. С.

[2]) Там же, стор. 169-171.

[1]) Там же, стор. 162-169.

przez J. E. ks. Metropolitę Andrzeja Szeptyckiego w 1928 r. posiada ona dwa fakultety: teologiczny i filozoficzny. Słuchaczy na teologii zapisanych było w br. 123 zwyczajnych i 5 nadzwyczajnych, na filozoficznym 160 zwyczajnych i 1 nadzwyczajny. Profesorów wykładało 25. Przy Akademii organizuje się biblioteka i muzeum starożytności cerkiewnych. Rektorem Akademii jest od jej założenia ks. dr Józef Slipyj, zarazem dziekan fakultetu filozoficznego. Dziekanem fakultetu teologicznego jest ks. dr Tytus Myszkowski.

Za pierwsze trzechlecie istnienia Akademii wyszło drukiem sprawozdanie w 1932 r. Prace profesorów, obejmujące dotąd 7 tomów, były opublikowane jako prace Akademii.

Oprócz ogólnych wykładów z dziedziny filozofii i teologii zwraca się w Akademii baczną uwagę na studia Ojców Kościoła greckich, liturgii wschodniej, historii Unii, teologii Wschodu schizmatyckego, sztuki kościelnej itp. Od profesorów wymagane są habilitacje, od zwyczajnych słuchaczy matura i znajomość języka łacińskiego i greckiego. W Akademii studiuje obecnie również kilkunastu słuchaczy zagranicznych z Czechosłowacji, Jugosławii i Bułgarii.

"Roczniki Katolickie", які редагував о. Никодим Людомир Цешиньскі, в XII томі, в розділі під заг.: „Szlakami Unii małopolskiej" (?), описуючи сучасний стан церковного життя Галицької Провінції, заторкнули теж діяльність Академії:

Za najpiękniejszy jego (розумій: Ексцеленції Митрополита) owoc trzeba jednak uważać Bohosłowską Akademię, której podwaliny kładziono w łonie i na zebraniach Tow. Teologicznego. Powstała ona jednak głównie dzięki zasłudze niezmordowanego starca, metr. Andrzeja Szeptyckiego. On to wysłał ks. dra Slipego w podróż okrężną po Europie, by przypatrzył się podobnym instytucjom naukowym, on to czuwał nad spisaniem statutu i przygotowaniem całego dzieła, on to zwołał na 11 listopada 1927 r. zebranie Towarzystwa Teologicznego do swojego pałacu, gdzie też uchwalono założenie Akademii, on to zatwierdził ją 22 lutego 1928 r., odkąd poczyna się jej istnienie. W jego to obecności nastąpiło uroczyste otwarcie Bohosłowskiej Akademii, 6 października 1929 r.

Pisma ukraińskie podkreślały, że Akademia Teologiczna jest zaczątkiem przyszłej wszechnicy ukraińskiej. Reskryptem z dnia 1 października 1928 r., ks. metropolita mianował zwyczajnymi profesorami księży: Slipego, który też został rektorem, Hałuszczyńskiego i Tytusa Myszkowskiego, oraz 6 profesorów nadzwyczajnych i docentów. Paryski miesięcznik „Unité des Eglise" powitał Akademię jako „kolebkę uniwersytetu katolickiego orientalnego".

В тому же самому томі в розділі: „W kręgach neobizantynizmu" читаємо:

Akademia Teologiczna we Lwowie jest trzecim ośrodkiem neobizantynizmu katolickiego. Dawniej Unii brak było myśli teologicznej. Akademia postanowiła temu zaradzić i to również twór ks. metropolity z wielkim udziałem ks. rektora Slipego. Studyci nie są agresywni, ich działalność jest ireniczna, twórcza, nie sprzeczająca się.

Podobnie Akademia ma za zadanie wychować młodą generację księży, rozumiejących tradycję i swoją i rozłączonych braci, a utwierdzonych w silnym poznaniu katolickiej dogmatyki. Jan Damasceński i Tomasz z Akwinu to dwie postacie, które widnieją na wydawnictwach Akademii. Poznać i zrozumieć teologię Wschodu katolickiego, a także i Wschodu odłączonego i wyłożyć wschodnim językiem prawdy katolickiej — to cel Akademii. Zakres jej i nauk w niej wykładanych rozszerza się coraz bardziej. Prowadzone są systemem uniwersyteckim z odpowiedniemi seminariami, z wybitnym uwzględnieniem liturgii, języków, historii, myśli Wschodu, a to wszystko dzięki siłom w dużej mierze już spośród nowej generacji. Wokół Akademii ogniskuje się również Towarzystwo Teologiczne i wydawnictwa tegoż Towarzystwa, wydawnictwa Akademii, wydawnictwa Seminarium Duchownego, czasopisma dla kleru, jak Nywa, Bohosłowia, duszpasterstwo młodzieży akademickiej z jej organem — „Dzwony": wszystko przejawy tego neobizantynizmu, który chce i jest katolicki, jednocześnie uniwersalistyczny, i silnie związany z religijną tradycją gleby, tradycją, która wyraża się coraz pełniejszym wznowieniem życia liturgicznego, świadomości katolickiej we wschodniej szacie, eucharystyzacją. Radzimy wejść do wewnętrznej kaplicy seminaryjnej. Dzieła nowe na tych zafreskowanych ścianach lub w tym przepięknym ikonostazie; treść stara i zawsze świeża, treść katolicyzmu wschodniego, wiernego Rzymowi, a rozwartego dla wszystkich tych, co na wschodzie szukają Pasterza.

„Ateneum Kapłańskie" журнал, що виходив у Влоцлавку, в 5 ч. з травня 1933 р., інформуючи польський загал про існування у Львові Богословської Академії, писав за криптонімним підписом Ks. M. M., рецензуючи звіт за 1 триліття Академії, таке:

Seminarium Duchowne grecko-katolickie metropolii lwowskiej zostało w 1928 r. przez metropolitę Andrzeja Szeptyckiego przekształcone na Wyższy Teologiczny Zakład Naukowy, z prawami uniwersyteckiemi. Zadaniem tej ruskiej Akademii Duchownej jest prowadzenie studiów szczególnie w dziale teologii ojców greckich, liturgii wschodniej, historii unii, teologii wschodu schizmatyckiego, sztuki, chrześcjańskiej wschodniej itp.

Książka niniejsza jest pamiętnikiem tej Akademii, wydanym w trzecią rocznicę jej założenia, są w niej pomieszczone wyjątki z czasopism w Polsce i za granicą, wyjaśniające cele i zadania tego zakładu, dalej przedstawiona jest jego organizacja, program i rozkład przedmiotów wykładanych, spis profesorów oraz ich dorobek naukowy itd.

„Biuletyn Polsko-Ukraiński" з дня 23 липня 1933 р. ще основніше інформував польську суспільність про Академію та її організацію, додаючи від себе, що за Академією є всі дані перетворитися в повний католицький університет:

Mało kto w Polsce wie, że we Lwowie od kilku już lat istnieje wyższa uczelnia — "Hreko-Katołyćka Bohosłowśka Akademia". Założycielem tej uczelni jest

Głowa Cerkwi Grecko-Katolickiej w Galicji Wschodniej ks. Metropolita Andrzej Szeptyćkyj.

Ostatnio został wydany drukiem nowy statut tej uczelni, zatwierdzony przez Metropolitę Szeptyckiego w dniu 27 marca 1933 r., wraz z artykułem wstępnym pt. „Znaczenie i ustrój Grecko-Katolickiej Akademii Teologicznej" pióra profesora i rektora tej Akademii o. dra J. Slipyja. Z broszury tej dowiadujemy się, że:

„Akademia powstała jako konieczność ziszczenia bodaj części naszego uniwersytetu (ukraińskiego — red.), powstała jako wyraz idealizmu powojennego i starań o podniesienie poziomu naszej nauki teologicznej".

„Akademia — pisze ks. prof. dr Slipyj — ma stać się wychowawczynią narodu w najlepszym tego słowa znaczeniu..."

„Zadaniem Bohosłowskiej Akademii jest stać się czynnikiem, jednoczącym cały naród, zjednać niezjednoczonych, stworzyć dla unii środowisko na jej terenie, być jej ostoją i fortecą... itd., z drugiej strony, jak każdy uniwersytet, tak i nasza Akademia musi uwzględnić potrzeby narodu oraz pozostawać w ścisłym związku z narodem...

Najbliższym zadaniem Akademii jest podniesienie poziomu naukowego duchowieństwa."

Organizacja Akademii przeprowadzona została na wzór uniwersytetów katolickich. Na czele jej stoi rektor, mianowany przez Metropolitę na przeciąg lat 3. Kolegium profesorskie składa się z profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz docentów, habilitowanych doktorów. Mianuje ich Metropolita na wniosek rektora i kolegium profesorskiego. Dziekanów wybiera kolegium profesorskie na przeciąg roku akademickiego.

Akademia posiada dwa wydziały: teologiczny i filozoficzny. Statut Akademii przewiduje utworzenie wydziału prawnego. Wydział teologiczny posiada obecnie 12 katedr zwyczajnych, wydział filozoficzny — 6. Oprócz tego są lektoraty i katedry dodatkowe. Profesorem zwyczajnym, nadzwyczajnym i docentem może być osoba duchowna lub świecka, habilitowana, posiadająca naukowy tytuł doktora.

W poczet słuchaczów rzeczywistych przyjmowani są kandydaci, posiadający maturę z językiem łacińskim. Od wstępujących na wydział teologiczny wymagany jest poza tym język grecki oraz przesłuchanie przynajmniej 2 kursów (4 semestrów) filozofii scholastycznej.

Na studia do Akademii przyjmowani są duchowni i osoby świeckie. Kurs nauki na wydziale filozoficznym trwa 4 lata, a na wydziale teologicznym — 5.

Akademia nadaje dwa stopnie akademickie: licencjata (teologii lub filozofii) i doktora.

Art. 40 statutu Akademii brzmi:

„Do uzyskania doktoratu z filozofii wymagany jest dyplom licencjata oraz, po ukończeniu 8 semestrów i przedłożeniu drukowanej, 3-arkuszowej pracy naukowej z zakresu filozofii, złożenie godzinnego egzaminu na tematy związane z pracą doktorską.

Pracę doktorską można pisać w języku łacińskim, ukraińskim lub innym, za zgodą Dziekanatu..."

Egzaminy habilitacyjne przeprowadza kolegium profesorskie wydziału. Habilitacja składa się z przedstawienia pracy naukowej, zaaprobowanej przez komsję profesorów, z dysputy z wykładu próbnego.

Art. 43 Akademii brzmi:

„Przed otrzymaniem dyplomu, kandydat winien złożyć wyznanie wiary, przepisane przez papieża Urbana VIII dla Wschodnich (wyznań — red.)".

Rok akademicki rozpoczyna się 1 października, a kończy się 1 lipca.

Językiem urzędowym Akademii, w myśl art. 11 statutu tej uczelni, jest język ukraiński. Z instytucjami zagranicznymi korespondencję prowadzi się w języku łacińskim. Filozofia, dogmatyka i teologia moralna wykładane są w języku łacińskim, inne przedmioty — w łacińskim i ukraińskim.

Podstawą prawną istnienia Akademii jest encyklika papieska „Deus scientiarum Dominus" z 1931 r., oraz przepisy i zwyczaje, przyjęte na katolickich wydziałach teologicznych.

Art. 1 statutu tłumaczy nazwę uczelni:

„Zgodnie z naszą tradycją cerkiewną, zakład nosi nazwę: „Hreko-Katołyćka Bohosłowśka Akademja"; siedzibę swą ma we Lwowie."

Tyle czerpiemy wiadomości ze wzmiankowanej broszury ks. prof. Slipyja o nowej wyższej uczelni ukraińskiej.

Budzi ona szereg refleksji.

Jak widzimy, w postaci Akademii Bohosłowskiej tworzy się prywatny Katolicki Uniwersytet Ukraiński we Lwowie. Wydział teologiczny już został zorganizowany. Wydział filozoficzny znajduje się w stadium organizowania się, a wydział prawny ma być utworzony po przeprowadzeniu prac organizacyjnych na pierwszych dwóch wydziałach.

Mniejsza o to, że uczelnia ta posiada charakter wyznaniowy i że wyżej przytoczony 41 artykuł statutu tej uczelni zamyka do niej dostęp Ukraińcom prawosławnym, wreszcie nie ma też większego znaczenia fakt, że uczelnia ta nie posiada uznania M. W. R. i O. P., a opiera się na prawie papieskim. Zasadniczym i wielomówiącym faktem jest to, że na naszych oczach tworzy się w kraju wyższa uczelnia ukraińska, tworzą ją sami Ukraińcy, bez żadnej pomocy i, jak widzimy z broszury ks. prof. dra Slipyja, tworzą ją z całą powagą, w takich rzeczach wymaganą.

Jest to druga w tym rodzaju próba ukraińska. Po wojnie światowej Ukraińcy utworzyli prywatny uniwersytet we Lwowie tzw. „tajny" (patrz artykuł prof. Korduby w Nr 2 miesięcznika Biul. P. U.), który nie mógł się utrzymać i został rozwiązany. Obecnie spotykamy się z drugą próbą, która ma poważne podstawy i widoki na przyszłość. Za dzisiejszą próbą stoi przecie powaga zwierzchnictwa Cerkwi Grecko-Katolickiej, prawo kanoniczne, organizacja Kościoła Katolickiego oraz sama Stolica Apostolska. To wszystko daje poważną gwarancję ustalenia, trwałości i rozwoju mozolnie i bez rozgłosu budowanej wyższej uczelni ukraińskiej.

ДОДАТОК Ч. 9.

IX. Письмові привіти і голоси преси з нагоди 150-літнього ювілею львівської Духовної Семінарії.[1])

а) Письмові привіти:

Перший привіт прислав на руки Впреосв. Митрополита Апост. Престол телеграфічною дорогою.

Citta del Vaticano.
Archeveque Szeptyckyj — Lwow.

Jubilaeum Seminarii Tui Augustus Pontifex laetificat et fortunat Apostolica Benedictione, qua moderatoribus, magistris alumnis sapientiae lumen splendidius in dies implorat.

Cardinalis *Pacelli.*

А потім пішли привіти від Архиєреїв, Настоятелів монаших чинів, Капітул, установ — духовних і світських та ріжних організацій, а врешті від поодиноких осіб з-поміж духовенства і світського громадянства.

Broj 4722 Пр. 1933.

Високопреподобний Отче Ректор!

З нагоди ювілею 150-ліття існування греко-кат. Семінарії у Львові прошу від підписаного приняти найсередечніші желання за ще кращу будучність. Разом з Вами всіми дякую Христу-Царю при сій нагоді за всі уділені ласки українському народові через сю Семінарію.

Нехай Христос Господь в нових часах зішле нові ласки на Вас і на всіх Ваших співробітників, як і на всіх питомців, щоби Ви могли відповісти всім великим потребам теперішности, як і будучности у життю греко-кат. Церкви!

Засилаючи всім епископське благословення, остаю Ваш у Господа Діонисій, єпископ

В Крижевцях, дня 5. XI. 1933.

Телеграма.

Вишнівчик.

Ювилейні сердечні побажання
Никита, єпископ

---

[1]) Ювілейні торжества львівської Духовної Семінарії (докінчення) "Нива" ч. 12, стор. 454-469. Рік XXVIII. Грудень 1933 р.

Reverendissimo Signore

Dr. Giuseppe Slipyj, Rettore dell Seminario

Lwów.

Спаси Біг за прислане мені запрошення на святкування ювілею 150-ліття існування Духовної Семинарії.

Нехай Всемилостивий Спаситель Миру благословить Вашому Духовному Семінареві — всім Настоятелям і Питомцям, щоби ся вітка духовна після бажання св. Церкви приносила нашій частині церковній і народові гарні цвіти й воні милої священичих чеснот і була розсадником численних Апостолів св. Злуки з католицькою Церквою нашого й найдальшого Сходу!

З молитвою про успіх і сповнення сих моїх побажань пересилаю вислови глибокої пошани, остаючи слугою в Христі

о. Діонисій Ткачук, Ч.С.В.В., Архимандрит.

Рим, 8. XI. 1933.

Ваша Всесвітлосте,

Високопреподобний Отче Ректор!

Дуже жалую, що не можу явитися на так важнім пропам'ятнім торжестві.

Помимо всяких можливих старань не вдалося мені в так короткім часі одержати пашпорт, тому цею дорогою засилаю в імені своїм, духовенства і вірних Вікаріяту поклін і привіт джерелові нашого церковного життя, що від 150 літ б'є невпинно і розсилає на всю нашу землю чимраз обильніші, благодатні струї католицької науки, віри та чеснот.

Най же Всевишній зіллє Своє благословення на дорогу цілому народові нашу славну Семінарію Духовну, най благословить тяжку працю так теперішніх як і майбутніх її настоятелів, а молоді, яка у ній виховується і виховуватися буде, най дає ласку, щоби зрозуміла високі наміри Настоятелів, та щоби одержані від них науки і вказівки, реалізувала опісля в життю — для Божої слави, для добра св. католицької Церкви і св. обряду нашого, в хосен народу нашого безталанного.

Прошу прийняти запевнення глибокої пошани

в Христі відданий

М. Сімович,

ген. Вікарій для українців в епархії Марамарошській,

бувш. питомець Львівської Духовної Семінарії.

Чернівці, дня 4-го падолиста 1933.

До
Всесвітлішого Ректорату
гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

Митрополича Капітула, свідома світлої минувшини нашої Духовної Семінарії, щиро вітає великі роковини її 150-літнього існування. Перед нашими очима живо стоїть нині велика місія, яку сповняла отся інституція в нашій історії. В часах долягань і досвідів нашого народу, львівська Духовна Семінарія була тим осередком, що становив наче серце нашої Церкви і нації. З сієї нашої твердині вийшли великі проповідники і працівники на ниві нашого церковного і народного відродження.

Від інституції з такою славною минувшиною очікуємо з повною надією, що вона і надалі, у переломових і рішаючих часах, які переживаємо, продовжувати буде своє велике післанництво, заважуючи на чолі нашої Церкви і нашого народу.
Львів, дня 5 падолиста 1933.

За гр.-кат. Митрополичу Капітулу:

о. д-р Лаба Василь,
нотар М. К.

єп. Іван Бучко,
Архипресвитер Капітули.

До
Всесвітлішого і Високопреподобного Ректорату
гр.-кат. Духовного Семінара у Львові.

З приводу 150-ліття існування і діяльности Духовного Семінара у нашій церковній Провінції пересилаю щирий привіт. — Прошу горячо Бога, щоби український Духовний Семінар й у майбутньому, спираючись на нашу рідну традицію, виховував цілі фалянги здорових характером і щиро католицьким духом оживлених працівників на Христовій Ниві!

Львів дня 5 падолиста 1933.

о. Стефан Решетило, Ч.С.В.В.
Протоігумен О.О. Василіян.

Ректорат
Гр.-кат. Малої Духовної Семінарії у Львові.

Високодостойний і Всесвітліший Ректорате!

В стоп'ятдесятлітні роковини існування Духовної Семінарії, — Інституції, що видала стільки славних і визначних церковних діячів і тим чином золотими буквами вписала Себе в історію відродження

нашої тіснішої Батьківщини, — пересилає привіт і побажання дальшого, ще більше світлого розвитку.

Управа й Учительський Збір грек.-кат. Малої Семінарії.
У Львові, дня 5 листопада 1933 р.

свящ. Хмільовський Микола.

Управа Марійського Т-ва Молоді — Львів.

До Всесвітлішого Ректорату
Богословської Академії у Львові.

В пропам'ятний день 150-літніх роковин оснування Духовної Семінарії у Львові, Головна Управа Марійського Товариства Молоді пересилає свої щиросердечні побажання найкращого розквіту та успіхів над вихованням новозавітніх Левітів. Хай з цих сірих мурів виходять далі непроглядні ряди тих, що на понурому тлі сучасної доби мають ясніти вогненними стовпами, тих, що мають класти глибокі скиби на цій ниві, на якій першу скибу поклав сам Христос!

Тому Богословська Академія: Vivat, crescat et florescat!
У Львові, дня 5 листопада 1933.

За Управу Марійського Т-ва Молоді:

В. Онуфрик,
секретар

о. Іриней Назарко, Ч.С.В.В.
голова

Марійське Товариство Пань.

До
Високопреподобного і Всесвітлішого Ректорату
гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

З нагоди 150-літнього Ювілею, Марійське Товариство Пань у Львові складає найсердечніші бажання успіхів у праці для нашої Церкви й Українського Народу.
У Львові, дня 5 листопада 1933.

За Управу Марійського Товариства Пань:

Ольга Бачинська, голова

Марія Янович, секретар.

Всесвітліший Ректорате!

З нагоди 150-ліття існування Львівської Духовної Семінарії у Львові, яка дала нашій Церкві й нашому Народові цілий ряд світлих мужів, заслужених священиків і невтомних робітників на народній ниві, пересилає Сеньйорат Католицької Української Академічної Мо-

лоді "Обнова" у Львові найсердечніші побажання, щоб Дорога нам Інституція й на далі невтомно трудилась для добра Церкви й Народу на многі і многі літа!

Український Католицький Академічний Сеньйорат
Товариства "Обнова" у Львові.

о. Юліян Дзерович, голова д-р Роман Зубик, секретар.

С. І. Х.

В торжественний день 150-літніх Роковин оснування грек.-кат. Духовної Семінарії у Львові пересилає Крайове Товариство грек.-кат. ОО. Катехитів свої найщиріші побажання дальших найкращих успіхів у образованню і у вихованню українського клиру.

Від Товариства ОО. Катехитів:

о. А. Бучацький, секретар о. Л. Лужницький, голова.

У Львові, дня 5 листопада 1933.

Товариство св. Андрея у Львові.

Високопреподобний Ректорате!

Як добрі діти тішаться святочним днем ювілею своїх старень-ких сивоволосих родичів, так і ми, всі бувші питомці Духовної Семінарії, об'єднані в Товаристві св. Андрея, з вдячним синівським серцем вихованків тішимось ювілеєм 150-ліття існування нашого "Духовного Сіменища", що нас та наших батьків, дідів та прадідів вчила, як Бога любити, Церкви слухати, для народу трудитись.

Молимо нині Всевишнього в покірній глибокій молитві, щоб дорога наша Ювілятка-Виховниця й надалі затримала своє добре заслужене місце в розцвіті нашої Церкви і розвою нашого українського народу.

Наша дорога Мати, наша Виховниця й Учителька — Духовна Семінарія най живе, най розвивається, най процвітає на "многая, многая літа".

Товариство св. Андрея у Львові

о. Юліян Дзерович, голова о. Михайло Лада, секретар

Бути півтори сотні літ найсильнішим огнищем культурного життя Західньої України, бути живим джерелом національної свідомости її, бути несхитним приміром обов'язковости на службі для свого народу й повним запалу проводом його на шляхах громадянської праці в особах найсвітліших своїх вихованців — цього хіба досить для оправдання слави львівської гр.-кат. Духовної Семінарії, якою

Вона сьогодні, в 150-ті роковини свого відкриття, вповні заслужено тішиться.

Сьогоднішня радість львівської гр.-кат. Духовної Семінарії — це радість народу. Радістю Її тішаться більше всі ті, що духом найближче споріднені з Нею. Їй же найбільше завдячують свій розвиток та успіхи своєї праці Сестри Ч.С.В.В. зі своїми установами. Нехай же Вона, сьогоднішня Ювілятка, росте, цвіте й славою вінчається якнайдовше на дальшій службі тим цілям, які Їй від первопочину присвічують!

За монастир С.С. Василіянок у Львові (Длуґоша 17):
С. Софронія Ерделі Ч.С.В.В.

За гімназію С.С. Василіянок у Львові (Длуґоша 17):
д-р Василь Щурат.

За Промислову Школу С.С. Василіянок у Львові (Длуґоша 17):
Марія Янович.

С. І. Хр.

Високопреподобні Отче Ректор, Добродію і Приятелю!

З нагоди 150-ліття існування Духовної Семінарії нехай і нам, найменшим Василіянкам з Убоча, буде вільно зложити на руки Високопреподобного Отця Ректора Добродія наші найпокірніші побажання і ґратуляції, що Господь Ісус дав Високопреподобному Отцю Ректорові переживати в святім Ювілейнім Році Страстей Христових ту важну хвилю в нашій св. Східній Церкві і Галицькій Україні.

Будем молитися і просити доброго нашого Ісуса, щоби благословив працю Високопреподобного Отця Ректора, щоби з під вмілого проводу Отця Ректора вийшли святі священики й апостоли праці над з'єдиненням Церков, — місіонери на Схід і добрі капеляни Василіянок.

Поручаюся св. молитвам Високопреподобного Отця Ректора і цілую руки

негідна слуга С. Ігнатія Слободян, Ч.С.В.В. з Сестрами.

У Львові, 5 листопада 1933.

До
Високопреподобного Ректорату
Богословської Академії у Львові.

Серед бурхливих днів життя, коли челюсті пекла з невисказаною заїлістю лютують, щоби знищити все, що Боже, святе, величне, дозволив Всевишній Господь святкувати це велике торжественне свято — 150-літній ювілей оснування Духовної Семінарії на Галицьких землях, у княжому городі Льва.

Справді, ніяка установа на нашій землі не дала Богові й Народові стільки корифеїв відродження, котрих ціллю життя було й є за вказівками велетня духа, поета-херувима Маркіяна Шашкевича "розганяти мряки тьмаві, щоби збрататися з ясним, повним Сонцем".

Сильно віримо, що прийде ще час, коли й наші страдаючі брати, ген за Збручем, завдяки геройській саможертві Духовних Провідників Народу приєднаються до святої Кат. Церкви під керму Одного Вселенського Батька й Пастиря.

З нагоди великих і пам'ятних днів пересилаємо щиро-сердечний привіт і побажання монументальних успіхів у праці в Христовому винограді й багато-багато великих святих. Молитимемо Всемогучого Творця о ласки й благословення в розпалюванню у всіх молодих грудях такого вогню Христової любови, який не злякається ніяких мук ні терпінь, щоб принести себе в жертві на олтар цілопалення за навернення цілого великого Сходу й Воскресення України.

Віра Слободян, Ч.С.В.В.
ігум. мон. св. Макрини.

Льва-город, 3 листопада 1933.

До голосу цілої грек.-кат. Церкви і українського народу із-за 150-літнього Ювілею існування грек.-кат. Духовної Семінарії у Львові прилучується також Кружок ОО. Катехитів в Стрию з побажаннями якнайкращого розвитку для Достойної Ювілятки.

Дай Боже, щоб по приміру світочів Церкви і народніх трудеників, які вийшли з мурів грек.-кат. Духовної Семінарії у Львові, і на будуче вихованки тої ж Семінарії під світлим проводом їх настоятеля вступали в сліди о. Маркіяна.

За Кружок ОО. Катехитів:

о. Осип Мартинків, о. Николай Ліщинський, о. Роман Височанський, о. Стефан Хировський, о. Йосиф Савицький.

Стрий, дня 1 листопада 1933 р.

До
Всесвітлішого і Високопреподобного Ректорату
грек.-кат. Семінарії у Львові.

В 150-літню річницю існування діяльної і многозаслуженої гр.-кат. Духовної Семінарії найщиріші побажання премногих ласк Божих і дар щирих молитов складає: Згромадження Пресв. Непор. Діви Марії.

С. Вероніка, головна настоятелька.

С. Христофора, С.П.Н.Д.М., С. Віталія С.П.Н.Д.М., С. Леонтія, С.П.Н.Д.М., С. Валерія, С.П.Н.Д.М.

Львів, 5. XI. 1933.

Український Вільний Університет, Прага.

До
Ректорату Гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

Іменем Українського В. Університету маю честь заслати щире привітання з нагоди ювілею 150-ліття існування Семінарії та прошу прийняти побажання найкращого успіху у дальшій її діяльності та розвитку.

З висловом високої пошани

Проф. д-р Горбачевський, Ректор.

До
Славного Ректорату
гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

В день 150-ої річниці існування гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові Ректорат Українського Високого Педагогічного Інституту в Празі засилає свій щирий привіт старій нашій школі, що на протязі півтора століття була справжнім огнищем просвіти та джерелом духової сили рідного народу, не звертаючи з тернистого шляху свого призначення в найтяжчі часи існування.

Ректорат просить прийняти його найщиріше побажання, щоб і надалі ця стара наша школа з повним успіхом якнайкраще та при більш сприятливих умовах продовжувала виконувати свою культурно-релігійну місію відповідно до сучасних вимог нашого національного життя.

в. о. Ректора, Проректор,
проф. Л. Білецький

Прага, дня 6. XI. 1933.

Телеграма Подєбради 31. X. 1933.

За Українську Господарську Академію вітаю з визначним Ювілеєм та бажаю дальшого успіху.

Ректор Іваницький.

Українська Господарська Академія в Чехословацькій Республіці

Світлому Ректоратові
Греко-католицької Духовної Семінарії у Львові.

З великою втіхою дозволяю собі в імені Української Господарської Академії в Подєбрадах та від себе персонально вітати Світлий Ректорат Духовної Семінарії з нагоди 150-ліття існування Семінарії — ювілею визначної півторавікової праці для духового піднесення нашого народу і бажаю дальшої плідної праці.

Свято Семінарії святкуємо й ми — тут, на чужині, як наше спільне національно-культурне свято.

Подебради 4. XI. 1933.

Ректор Академії,
Професор Іваницький.

Ukrainisches Wissenschaftliches
Institut in Berlin.

До
Високого Ректорату
Греко-католицької Духовної Семінарії у Львові.

Український Науковий Інститут в Берліні щиро вітає Хвальну Семінарію з нагоди так поважного ювілею і бажає їй і надалі непохитно стояти на сторожі української культури. Визначне місце Семінарії в нашім національнім відродженні служить найкращою запорукою її дальшої успішної діяльности в майбутньому.

З глибокою пошаною

Мірчук, Директор Інституту.

Берлін, 3. XI. 1933.

Національний Музей у Львові.

Високодостойний Отче Ректоре!

У 150-ліття Духовної Семінарії, завершеного заснування Богословської Академії — Управа Національного Музею складає щирий привіт з побажаннями.

Щоб благодать вічних правд Благовістя осяювала красою думки і вчинки входячих і виходячих із цієї Установи Працівників та вливала через Них невмирущу міць у життя Українського Народу.

Іларіон Свенціцький, директор Нац. Музею.

Наукове Товариство ім. Шевченка.

Львів, дня 1 листопада 1933.

До
Всесвітлішого Ректорату
Гр.-кат. Семінарії у Львові.

Півтора століття була і є гр.-кат. Духовна Семінарія тим огнищем, з якого йшли та йдуть на цілу Галицьку Україну та далеко поза її межі лучі духового та культурного українського життя. З її мурів вийшло відродження українського духа та української національної думки, вона була першою святинею української науки, мистец-

тва та пісні. І з гордістю вона може глядіти нині на довгу свою історію, у якій записалися золотими буквами і галицька Трійця і учасники першого українського-галицького ученого з'їзду і цілі ряди великих богословів, учених, політиків, економістів і мистців. Тому нині Наукове Товариство ім. Шевченка, що веде далі ту культурно-наукову роботу, під яку клали колись перші основи питомці славної Гр. католицької Семінарії, вітає заслужену нашу інституцію з сердечним побажанням, щоб вона і далі, серед найтяжчих хвиль нашого народного життя, сповняла свою велику місію для добра українського народу, для успішного розвитку його духа та культури.

За Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові:
д-р В. Левицький, голова д-р Р. Цегельський, секретар.

Товариство "Просвіта" у Львові.

До
Всесвітлішого Ректорату
гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

З нагоди 150-ліття існування та праці греко-католицької Духовної Семінарії у Львові, яка впродовж цього довгого часу виховала цілі кадри перейнятого найвищими церковними й національними ідеалами духовенства, що ті ідеали несло в найдальші закутини Рідного Краю, що видало з-поміж себе найкращих мужів на полі відродження і борців за права й долю рідного народу. Товариство "Просвіта" складає свій щирий привіт та побажання, щоб греко-католицька Духовна Семінарія як духовий світильник і далі горіла животворним світлом на славу Богові та на щастя українському народові всіх рідних земель.

За Головний Виділ Товариства "Просвіта" у Львові:
д-р Іван Брик, голова Михайло Таранько, секретар.

До
Всесвітлішого Ректорату
гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

Стоп'ятдесят літ існування гр.-кат. Духовної Семінарії, це час закріплення гр.-кат. Церкви та її засад серед українського народу, та одночасно це час розквіту й дозрівання українського народу до тієї міри, що в 1918 р. він здібний був пірватись на Великий Чин.

Не було ділянки в розвитку українського народу, в якій золотою ниткою не блистіли б труд і посвята гр.-кат. духовенства, вихованого й підготованого на життєву дорогу гр.-кат. Духовною Семінарією у Львові. І в ділянці виховання молодих поколінь, яку український нарід вложив на "Рідну Школу", займають визначне й по-

чесне місце світлі виховники й достойні учні львівської гр.-кат. Духовної Семінарії. Без видатної помочі, без великого труду українського духовенства, — була б "Рідна Школа" позбавлена в народі інтелігентного проводу, і напевно не дійшла б до тих успіхів, які вона може виявити в сьогоднішню хвилину.

Величаючи 150-ліття існування цієї преславної установи, можемо з відрадою ствердити, що вихованки гр.-кат. Духовної Семінарії, це нероздільна краща частина українського народу, це подвижники його змагань та ідеалів. Бажаємо щиро, щоб таке відношення тривало все, щоб ідеї, вирощувані серед мурів гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові, западали в душі не тільки безпосередніх молодих слухачів, але й вростали в кість і кров українського народу на всіх просторах.

Нехай живе і кріпшає установа, що витворює природних провідників народу; нехай живуть її виховники і захисники.

У Львові, 1 листопада 1933.

Головна Управа "Рідної Школи"

о. Олекса Базюк, заст. голови д-р Мирон Коновалець, секретар.

Музей Наукового Товариства ім. Шевченка — Львів.

До Всесвітлішого Ректорату
Богословської Академії у Львові.

Управа Музею Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові пересилає з нагоди 150-ліття існування гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові щирі побажання якнайкращого дальшого розвитку теперішньої Богословської Академії на добро і славу Католицької Церкви й Українського Народу.

д-р Ярослав Пастернак, Директор Музею НТШ.

До привітів, які з нагоди ювілею наспіли на головне ювілейне свято (5. XI.), прилучилися пізніше і ті, що на день 5. XI. не вспіли надійти, головно ж багато привітів з заграниці, так що ми не всилі усього помістити, тому мусимо обмежитись найважнішими.[1])

Всесвітліший Отче Ректор!

Беручи участь духом, здалека, із спадщини святих подвижників Унії, в радісних торжествах многозаслуженої нашої духовної установи — Семінарії у Львові, бажаю її дальшого розквіту і такої лас-

[1]) Ювілейні торжества львівської Духовної Семінарії (донінчення) "Нива", ч. 12, стор. 454-469. Рік XXVIII. Грудень 1933.

ки Св. Духа, щоби виховала святих, самовідречених Апостолів католицької ідеї на всі українські землі.

Ковель, 30. 10. 1933.

† Николай (Чарнецький), Апост. Візитатор.

Депеша.

Ректорат Духовної Семінарії, ул. Коперника, Львів.

Ужгород 14. 12. 1933.

З нагоди великого ювілею сердечно вітаю ту Семінарію, котрої першим ректором був священик Мукачевської Єпархії і в котрій виховалися наші славні предки. Vivat, floreat, crescat.

† Єпископ Александер Стойко.

Католическа източна епископия
(Vle)София — Люлинь 7,

Sofia le 25. XI. 1933.

Mon Réverend Pere,

Je regrette beaucoup d'avoir manquè de remarquer que Votre Seminaire fète son 150-eme anniversaire pour Vous offrir mes voeux et mes felicitations à cette occasion à Vous, a tous les professeurs et en général à tous ceux qui le passé comme en ce moment contribuent d'une manière ou d'une autre à sa prosperité; je fais cela a par la prèsente, car il vaut mieux tard que jamais. Vraiment c'ést une glorieuse étape que representè ce 150-eme anniversaire d'existense de cette pépin ère de prètres et d'apotres. Desormais L'Eglise bulgare, lui sera redevable d'une manièrs toute spéciale pour les vides que ce seminaire-contribuera à combler parmi les rangs de son clergè disparaissant. J'ai fais des voeux qu'a l'avenir nous puissions avoir plus d'un sèminariste chez Vous, car en'fin de comptes c'est dans un tel séminaire que nous trouverons ce qui il nous faut pour préparer des prétres elevès vraiment dans le rite et l'esprit et la mentalité catholique et orientale.

Je suis trés touché des salutations des professeurs et surtout de celles de S. E. le Métropolite.

Votre trés devoué en N. S.

† Cyrille Kourteff, eveque.

C. I. X.

Рим, дня 6. 12. 1933.

Високопреподобний Отче Ректоре!

... Щиро дякую за запрошення. Навіть як не було б кризи, то така принагідна подорож до Львова занадто була б коштовна, що ж

доперва в теперішніх тяжких часах. Ви певно без труду знайдете заступника на моє місце, а зате я тут того самого дня відправлю Службу Божу в наміренню львівського Семінара. Переживаємо часи, які вимагають священиків не лиш з правдивим покликанням та відповідним духовним приготуванням до великого священичого уряду, але просто готових на найтяжчі жертви, готових до цілковитої посвяти життя. Уважаю, що це була б найцінніша прислуга для нашої Церкви й народу, виховати в наших семінарах добрих, ревних і до посвяти готових священиків.

Такого духа желаю Вашому Семінареві в 150-ліття його існування.

Прошу прийняти вираз глибокого поважання, слуга в Христі

о. Теодозій Галущинський, ЧСВВ.

С. Іс. Хр.!

Високодостойний Отче Ректоре!

Щиро дякую, що були такі добрі та й запросили мене — давнього префекта — до участи в богослуженні з нагоди 150-ої річниці життя Гр.-Кат. Духовної Семінарії у Львові. І рад би я вельми вволити Вашому бажанню, та — бачите — не так воно легко при теперішніх обставинах. Годі. Тож із ласки Своєї вибачайте, що не буду могти разом "єдинѣмъ сердцемъ і єдинѣми оусты" дякувати Всевишньому за благодаті, якими тих 150 літ дарив ласкаво наше Сіменище, та благати щасної долі на прийдущі, многі, многі літа для нього. Шкода... Та за те тої врочистої днини тут у Римі на гробі св. Петра зложу в молитві Пресвятому Серцю Г. Н. Ісуса Христа за той наш Розсадник Божої хвали подяку, просьби й бажання свої. Нехай живе Він у Божому Серці на Божу славу!

Остаюсь з глибоким поважанням, слуга в Христі

Рим, 5 грудня 1933.

Лазар Березовський, ЧСВВ.

Ужгород, 2. XII. 1933.

Високодостойний Отче Ректор!

Сердечно вітаю Вас, Високодостойний Отче Ректор, із нагоди цього 150-літнього ювілею Львівської Духовної Семінарії і бажаю із глибини серця Вашій славній Дух. Семінарії обильної ласки Всемилостивого Бога, щоб і надалі , на дальші століття була твердинею нашої греко-католицької віри між нами и нашим руським-українським народом! Наші віроісповідні обставини — так у нас, як і у вас Закарпатами — такі є, що потребують боротися за нашу греко-католицьку віру не лиш, але й витримати в цій боротьбі до кінця, а до цього потрібні одушевлені і витривалі борці, яких одиноко духовне

виховання в духовних Семінаріях подає в наших часах. Ще раз вітаю Вашу Духовну Семінарію в цьому 150-літньому ювілейному святкуванню.

Поручаючи себе Вашим щирим молитвам остають з глибокою пошаною

д-р Вас. Ґаджега, прелат, протоєрей.

С. І. Х.

Львів, 5 листопада 1933.

Всесвітліший і Високоповажаний Отче Ректоре!

Як бувший віцеректор Духовної Семінарії в рр. 1907 - 1911 (мабуть, одинокий з-поміж жонатого духовенства, що доступив цього почесного, але й дуже відповідального уряду) радію щирим серцем святом дорогої мені Ювілятки.

У відправленій сьогодні Службі Божій благав я Серце Христове про щедрі ласки для оо. настоятелів і молодих кандидатів духовного стану, щоб з мурів Духовної Семінарії — як колись з Києвопечерської Лаври — плило релігійне і культурне життя на всі українські землі, щоб з неї виходили духовники правдивого апостольського духа, ідейні, віддані всеціло справі Божій і готові на всяку жертву, бо в теперішніх часах тільки такі священики зможуть врятувати Церкву і нарід від руїни!

Прохаю прийняти ласкаво ось ті мої побажання для Духовної Семінарії в дні великого ювілею.

Остаюсь з глибокою пошаною

о. Василь Лициняк

Всесвітліший і Високопреподобний Отче Ректор!

Тепер прийміть від мене вислови радости з приводу так довгого існування нашої Семінарії, а для Вас, Всесв. і Впр. о. Ректоре, з цієї нагоди щирі побажання, щоб Господь Бог поблагословив енергійні Ваші заходи коло переміни нашої Семінарії в Духовну Академію.

Поручаюсь Вашим ласкавим молитвам

Петро Кисіль, ЧСВВ.

Букова, 6. XI. 1933.

Всесвітліший і Високопреподобний Отче Ректор!

Сердечно дякую за запрошення на торжество закінчення 150-літнього ювілею Духовної Семінарії. Певно, що Духовна Семінарія у Львові є дзеркалом, в якому відбивалося і відбивається відродження і розвій не тільки релігійний, але рівночасно і національний нашого народу. Нині за почином Їх Ексцеленції Митрополита Кир Ан-

дрея з отворенням при Духовній Семінарії Богословської Академії започатковано дальший етап розвою строгої науки, а є повна надія, що наша Академія стане на рівні з подібними інституціями католицькими інших культурних народів. Дав би Бог, аби в нашій Академії вже в найближчих літах розвинулося якнайкраще пізнання богословської науки Сходу й Заходу, аби з нашої Духовної Академії виходили Апостоли Божої науки й духа, аби сповнились пророчі слова про нас папи Урбана VIII.

Наприкінці даруйте мені, Отче Ректор, що не буду могти взяти участи в так гарнім торжестві ювілейнім, яке відчуваю цілим моїм єством, і, хоч особисто не буду, то духом я з Вами. Поручаюся Вашій ласкавості й молитвам та й остаюсь все з глибоким поважанням в Христі брат і слуга

о. д-р Степан Юрик, парох.

Золочів, 12. 12. 1933.

Т-во св. Андрея у Львові — Окружний відділ в Стрию.

До
Гр.-кат. Ректорату Духовної Семінарії у Львові.

Окружний Відділ Т-ва св. Андрея в Стрию шле щирий привіт з приводу 150-літнього ювілею відкриття Духовної Семінарії у Львові і складає побажання, щоби і на будуче, під світлим проводом Настоятелів, Духовна Семінарія розвивалася на хвалу Божу і виховувала духовників на славу Церкви і добро Української Нації.

З правдивою пошаною

о. Н. Ліщинський — о. Йосиф Савицький.

Стрий, 4. XI. 1933.

Всесвітл. і Високопреп. Отче Ректор!

Дуже дякую за ласкаве запрошення на ювілейне торжество, однак, не маючи спромоги взяти в нім участи, бодай цією дорогою хочу переслати щирі побажання обильних Божих ласк і благословення у важкій праці на духовній ниві нашої Семінарії-Академії.

Прошу прийняти низький поклін і вислів глибокої пошани

о. Павло Демчук, ЧСВВ

Бучач, 6 грудня 1933. — бувший духовник, Дух. Семінарії.

С. І. Хр.

Високопреподобний Отче Ректор!

Сердечно дякую за ласкаве запрошення. За 7 місяців приїду святкувати Ювілей 150-ліття існування Духовної Семінарії... але приватно і тихо в самій кімнаті Впр. О. Ректора! Чи так буде добре?

При нагоді сповню у Преосв. єп. Гербінія припорученння Впр. О. Ректора. Він лишиться в Брукселі правдоподібно ще один місяць.

Прошу молитися трохи за мене. Сто разів ліпше бути Ректором Дух. Семінарії, як бути Провінціялом!

Остаюсь з висловом глибокої пошани в Хр. відданий

о. Йос. Схрейверс, Редемп.

Брукселя, 5. XI. 1933.

Ямниця. Телеграма.

Хай Трибуна Божої мудрости і благодати чимскоріше поширить Царство Христове по всій Україні.

о. кан. Юстин Гірняк

Магніфіценціє!
Всесвітліший Отче Ректор!

Лиш дуже гаряче бажання бувшого питомця духовного Семінаря бути приявним, в слід Вашому запрошенню, на великім ювілейнім святі спричинило оцю нечемність, що я посилаю цей лист у послідній хвилині!

Мимо мого каліцтва, яке дуже утруднює мені ходження й сідання, хотів я бути, щоб і з Капітули було якнайбільше бувших вихованків Духовного Семінаря — щоб тим засвідчити свою вдячність для Матері-Кормительки наших молодих літ і молодих умів. Довідавшися, що у послідню хвилю приїхав й візьме участь у святі Преосвященний Кир Никита, бувший питомець Духовного Семінаря й член Капітули, який також і в цьому характері певно зложить щирі вдячні желання, я рішився просити Вас, Магніфіценціє, про виправдання моєї неприсутности.

Складаючи Вам, Магніфіценціє, тепер мої найкращі й щирі желання для дальшого світлого розвою духовного Семінаря й Богословської Академії під Вашим умілим й світлим проводом, смію запроситися на 14. XII. ц. р.

о. Леонтій Кушицький,
був. питомець, пралат-канцлер
М. Капітули й парох катедри.

До
Всесвітлого і Високопреп. Ректорату
грек.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

Сьогодні, в 150-ліття Духовної Семінарії, в сторону цієї Установи звернуться очі галицьких українців. Чи тільки галицьких? Ні! Її досьогочасну ролю в історії всеукраїнського відродження згадують сьогодні

всі сини Української землі, де вони не жили б. Вона ж виховала довгу низку поколінь духовенства, що в емансипасійних змаганнях галицької вітки українського народу на протязі довгих десятиліть було єдиним освіченим станом. Цей стан не тільки відновив великі традиції нашої Церкви на межі між Сходом і Заходом, а й виховував національну свідомість, кристалізував українську політичну думку, клав основи під розбудову національного життя на всіх його ділянках.

Коли Галицька Земля під кінець XIX віку зробилася всеукраїнським Піємонтом, левина заслуга в цьому, греко-католицького духовенства, вихованого в нашій Семінарії. Сьогодні на величезному просторі українських земель йде вперта боротьба на життя і смерть за велике завтра української нації. В цій боротьбі беруть участь широкі народні маси. Перед греко-католицькою Церквою нові завдання.

Твердо вірю, що молоде покоління питомців Духовної Семінарії, задивлене в дотеперішні досягнення своєї установи, у світлі приклади Шашкевича, Танячкевича, Качали та спіжеві постаті таких князів нашої Церкви, як митр. Яхимович і достойний митр. Андрій, у весь ріст зрозуміє історичну місію, яку ставить перед нашу Церкву сучасна переломова хвиля.

о. Олекса Базюк

Львів, 5 листопада 1933.

До
Всесвітлішого Ректорату
гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

За ласкаві цінні запросини на ювілейні торжества Духовної Семінарії маю честь зложити щиру подяку.

На жаль, не маю змоги лично взяти участь у згаданому святі, а це з причин погіршення стану мого здоров'я в останніх днях.

Зате духом переношуся у Ваші семінарські мури, що в них стільки Божих ласк отримав, що з ними зі сльозами в очах розставався, та складаю найсердечніший привіт враз з найщирішими побажаннями якнайкращого розвитку цієї такої дуже нам усім дорогої Інституції. Дай Боже, щоб з неї виходили лише вчені, ревні та повні мудрости і посвяти священики. Боже благословення хай зійде і на всіх тих, котрі тих священиків виховують і виховуватимуть!

Остаюсь з глибокою пошаною

о. Василь Пинило, крилошанин.

Перемишль, 3 листопада 1933.

Телеграма.

Камінка Струмілова, 5. XI. 1933 р.

В 150-літній Ювілей привіти і желання світлого розвою та Божого благословення пересилає Цегельський і кондеканальні.

З нагоди Ювілею Духовної Семінарії складаю на руки Всесвітлішого і Високопреподобного Ректорату мої щирі бажання.

Колись вийшло від Неї відродження наше; дай Боже дочекатися від Неї обнови нашої в Христі Ісусі!

о. Олександер Малицький, кол. настоятель

Шляхтинці, 4. XI. 1933.

Гр.-кат. Уряд парохіяльний в Горожанні Великій.

Всесвітліший Ректорате!

З нагоди ювілейного свята 150-ліття існування гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові отсим складаю найсердечніші побажання, щоби Господь Бог Своїм нескінченим промислом удержував гр.-кат. Духовну Семінарію у Львові завсіди в розцвіті Собі на славу, а гр.-кат. Церкві і нашому народові на пожиток.

Вдячний бувший питомець

о. д-р Василь Масцюх

Всесвітліший Отче Ректор!

З вельми великою радістю перечитую рядки програми так рідкого в історії української Церкви торжества. 150-ліття існування інституції, що ще недавно тому мене, як немовля, вчила на твердий шлях ногу ставляти, а потім сміло і певно вказала правдивий напрям життя.

Не тільки мене одного, а повних 150 літ віддавала щорічно десятки сильних ковалів долі українського Народу і повних посвяти робітників у городець Пречистої Богородиці, у всім світом ненавиджену, Церкву Українську.

Лучуся з усіма, що своєю присутністю звеличують це свято. В день торжества рідної мені Духовної Семінарії засилаю гарячі молитви Господеві, щоб Всевишній давав по все мудрих наставників та щирих робітників у винограднику Своєму.

Сердечно вітаю Вас, Всесвітліший Отче Ректор, з днем торжества інституції, якої Ви є щировідданим і повним посвяти Провідником.

о. Роман Хомин.

Впр. Отче Ректоре! 3. XI. 1933.

Слава Ісусу Христу!

З нагоди ювілею 150-ліття гр.-кат. Духовної Семінарії пересилаю найщиріші побажання якнайкращого розвитку нашої одинокої найвищої школи. Хай Бог благословить працю і всі почини, які принесуть нашому народові в дусі Христової науки і користь для нашої Церкви.

О. Кузьма.

Ваша Магніфіценціє,
Всесвітліший і Високопреподобний Отче Ректор!

З приводу ювілею 150-ліття існування Духовної Семінарії шлю на Ваші руки, Магніфіценціє, мої якнайсердечніші побажання.

Коли на землях нашої безталанної батьківщини в руїні лежить рідне високе шкільництво, коли на еміґрації воно завмирає, то завдяки особлившій опіці Їх Ексцеленції Митрополита Кир Андрея і активності Вашої Магніфіценції розвивається і процвітає рясним цвітом одинока українська "альма матер", яку приютила в свої мури достойна ювілятка Духовна Семінарія. Дай Боже, щоб в коротці вона пригорнула й інші факультети, та щоб стала соборним огнищем рідної культури і сповнила ту ролю, яку сповнила в історії розвитку українського народу Києво-могилянська Академія. Хай Всемогучий Господь благословить "обитель сію", настоятелів, учителів, теперішніх і грядущих вихованців, тих завтрішніх робітників у винограднику Христовім. Хай смолоскип, який запалив незабутній о. Маркіян, світить їм ясним полум'ям при повзнесеній мозольній роботі ширення Божої слави між нашим народом і при мощенню шляху для його кращого майбутнього.

о. д-р Петро Вергун
український душпастир в Німеччині.

Дня 28. 10. 1933.

Ваша Магніфіценція! Всесвітліший Отче Ректор!

До величавого, імпонуючого числа тисяч-тисячів желань і бажань, які, по причині 150-літнього Ювілею існування гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові, з певністю напливають зі всіх закутків Галичини і всієї Польщі й далекої Америки, хай буде вільно долучитися й нам, ОО. Професорам і питомцям наймолодшої гр.-кат. Семінарії.

Чудові, гармонійні звуки, бадьорі й надхненні слова будуть розноситись 5. XI. там у Львові, в часі торжественної Академії в честь 150-літнього Ювілею. Прикро нам, що не можемо взяти безпосередньої участи в торжествах; саме в неділю 5. XI. заповіли свій приїзд до нашої Семінарії три Преосв. Владики: Ексц. Преосв. Пшездзєцки, Ексц. Преосв. Соколовський, Ексц. Преосв. Ясінський.

Та проте, духом будемо з Вами, заносячи покірні й гарячі благання до Всевишнього, щоби славна вже нині Семінарія-Академія щораз більше розвивалася, кріпшала на силах і давала ревних та святих боєвиків справи Божої, і то не тільки для Галичини, але й для цілого відлученого слов'янського Сходу.

Хай гр.-кат. Львівська Семінарія-Академія буде гордістю і підпорою католицької Церкви, гордістю Українського Народу!

Дубно, дня 3. XI. 1933.

A. Ant. Dubrouski T. J., O. Jos. Schweigl S. J.
O. Ljudevit Dostal D. J., O. Feliks Rosemann D. J.
Józef Buraszewski, O. Santiago Morillo S. J.
A. Swiatopelk T. J. і підписи всіх питомців.

Сердечний привіт з Вильна.

о. Володимир Толочко

Вильно, 3. XI. 1933.

Телеграма.

Сердечний привіт

Мацєвіч

Вильно, 5. XI. 1933.

Wien, 6. November 1933.

An die hochwürdige Theologische Akademie
Lemberg, Kopernikussgasse 36.

Hochwürdige Herren!
Liebwerte Brüder in Christo!

Anlässlich der vom 1. bis 5. November und am 14. December 1933 stattfindenden Jubiläumsfestlichkeiten Ihres ehrwürdigen, nunmehr 150 Jahre alten Griechisch-Katholischen Priesterseminars in meiner Heimatstadt Lemberg entbiete ich Ihnen, Ihren Zöglingen, Ihrer kirchlichen Leitung und Ihren Geistlichen Oberen als Freund Ihres Volkes und als ehemaliger Mitkämpfer an den Befreiungskriegen Ihrer Nation herzlichen und freudigen Grusss.

Möge Gottes Wille der weiteren Arbeit Ihrer verehrungswürdigen wissenschaftlichen Zentrums jenes schenken, was Sie so of in Ihrer wunderschönen Liturgie und mit Ihrem herrlichen Gesang von Ihm zu erbitten pflegen: Mnohaja lita!

Mit freundlicher und herzlicher Begrüssung bin ich

Ihr ganz ergebener
Dr. Hans Koch.

Olomouc, 3. XI. 1953

P. T. Rektorátu řecko-katol. Duchovního semináře
ve Lvově, ul. Koperníka 36, Polsko.

Jménem Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje dovoluji si k významnému jubileu 150-letého trvání Vašeho Duchovního semináře projevit upřímné blahopřání k jeho požehnané činnosti pro Církev a národ a přeji mu i do budoucnosti nového radostného rozkvětu.

S uctivými pozdravy p. t. profesorům i žákům, oddaný
Msgr. František Jemelka,
tajemník Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje.

Notgemeinschaft der Deutschen Wissenschaft
Deutsche Forschungsgemeinschaft)
in Berlin

Berlin, den 3. November 1933.

An das Griechisch-Katholische Geistliche Seminar
Lemberg (Polen), Kopernikussgasse 36.

Hochgeehrte Herren!

Zur Feier des 150 jährigen Bestehens des Griechisch-Katholischen „Geistlichen Seminars" in Lemberg spreche ich meine aufrichtigsten Glückwünsche aus. Leider war es der Notgemeinschaft nicht möglich, einen Vertreter zur Feier zu entsenden.

In grösster Hochachtung
Dr. F. Schmidt
Staatsminister

An das Hochwürdige Rektorat des griech. kath. Seminars Lemberg.

Zu der 150-jährigen Gedächtnisfeier der Gründung des griechisch-katholischen Seminars in Lemberg gestatte ich mir die herzlichsten Glüskwünsche auszusprechen. Möge Gottes Segen, der in den verflossenen 150 Jahren auf dieser Pflanzstätte priesterlichen Apostolates im ukrainischen Volke ruhte, auch weiterhin die Arbeit der Lehrer und Alumnen begleiten!

Mit ausgezeichneter Hochachtung

Dr. Adolf Ziegler.

München 6. XI. 1933.

Pinsk. Телеграма.

Seminario graeco-catholico Leopoliensi centesimum quinquagesimum ab erectione annum celebranti, gratulantur omniaque bona fausta exoptant.

Carolus Niemira, Petrani omnesque Professores.

Redakce sborniku "Bysantinoslavica"
Prof. M. Weingart, Praha — VII.
P. T. Ректорат Духовної Семінарії у Львові.

K 150-ti letému jubileu recko-katolického duchovniho semináre ve Lvové dovoluji si projeviti uprimnè blahoprâni.

V dokonalé ucte

prof. M. Weingart.

Tres Revérend Monsieur le Recteur!

Revenu d'une Mission et d'un Renouvellement qui nous ont occupée depuis le 29. Octobre jusqu' au 15. Novembre je me hate d'occomplir un

devoir reconnaisance envers votre Révérence. Je vous remercie de l'invitation au Jubilé du Grands Séminaire de Léopol mais en mème temps je m'excuse de ne pouvoir pu y rèpendre ou que nous etions loin de Léopol à Seniawa près de Rymaniv. J'ai pu apprendre de la bouche de Son Excellence Mgr. Josaphat venu à la cloture de la Mission la splendide reussite des fétes du Jubilé.

Au nom de la Communauté des Peres Rédemptoristes de Stanislawiw jè félicite Votre Révérence et en meme temps tous les Professeurs du Grand Seminaire ainsi que les éleves de ce magnifique Jubilé de 150 ans d'existence. Cela signific un siècle et demi de bénédictiones divines sur une Institution qui pour l'Eglise greco-catholique et le peuple Ukrainien a rendu d'immenses services.

C'est pourquoi ensemble avec Vous nous rendons graces à Dieu du bien operé par Elle et des bénèdictions qui Lui ont éte accordées et nous prions l'Auteur de tout bien et le Donateur de toute grâce de vouloir bénir le Grand Séminaire selon les desirs bien ardents de son Recteur.

Nous lui sonhaitons un sincére: ad multos annosl.

Recevez Très Révérend Monsieur le Recteur l'expression de notre profond respect!

Votre humble Serviteur

M. Van de Malle,C. SS. R.

Краків, (Senatorska 19) 4. XI. 1933.

Магніфіценціе!

Щире дякую за ласкаву пам'ять про мене. Рад би я бути учасником такого радісного і світлого свята в історії нашої культури, але з Кракова до Львова не близько, а викладів також не можу опускати.

Одне мені лишається, а саме подумати над заслугами Інституції, якої провід спочиває нині в руках Вашої Магніфіценції, і віддати отсим, безперечно величезним заслугам, мій низький поклін, що отсим і роблю.

Не можу собі уявити, де ми нині були б і як виглядала б наша народня справа, коли б протягом останньої сотні літ не розвивала своєї спасенної діяльности гр.-кат. Духовна Семінарія у Львові.

З неї то вийшли тисячі наших священиків, культурно-просвітних діячів і провідників народу. (Згадую тільки імена Маркіяна Шашкевича, Устіяновича, Трещаківського, Танячкевича, Стефановича і багато-багато других).

У її мурах розгорювався огонь нашої національної свідомости, з тих мурів птахами білими вилітали нові ідеї, ті мури (честь їм за це!) не вбивали почуття і розуміння невмірущої сили життя.

Коли це пишу, хороводом довгим пересуваються поперед мої очі постаті тих наших незабутніх церковних Достойників і тих Про-

відників Духовної Семінарії, що, мов Керманичі добрі, провели щасливо по бурхливих хвилях століття, постаті, аж до Найдостойнішого Нашого Архипастиря Андрея і до Вашої Маґніфіценції включно. І Всім їм з глибини щирої душі кличу: честь і слава!

Та ще одне не можу я нині забути, а саме, що в мурах гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові вчився мій покійний Батько, Сильвестер і мій незабутній Дід, Михайло Глібовицький, а також батьків брат, Микола і брат моєї Мами Омелян, про численних свояків і не згадуючи.

Це вже така нотка, що нинішнє наше національно-культурне свято перетворює в моїй душі у якісь поминки родинні і тим сильніше зв'язує мене з мурами при вул. Коперника ч. 36 і нинішніми Зборами в тих мурах.

Я дійсно духом з Вами!

Богдан Лепкий.

Всесвітліший Отче Ректоре!

Не могучи особисто взяти участь у великім торжестві з приводу 150-ліття існування гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові, пересилаю цією дорогою мій щирий привіт: Vigeat, vegeat et magis magisque crescat floreat hoc clarissimum Seminarium!

Краків, 4. XI. 1933.

д-р Іван Зілинський
професор Краківського Університету, бувший питомець гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові в р. 1900/1901.

Борислав. Телеграма.

Благослови Боже Духовній Академії і Її достойним Провідникам.

о. Ліщинський.

Український Історичний Кабінет в Празі.

11 грудня 1933 р. № 1483.

До Хвального Ректорату
Греко-Католицької Духовної Семінарії у Львові.

З нагоди ювілею 150-ліття існування Гр.-Католицької Духовної Семінарії у Львові, Український Історичний Кабінет у Празі засилає Семінарії найщиріше привітання і побажання успіху в її цінній праці.

Референт Українського Історичного Кабінету
Проф. д-р Л. Кобилянський

Торокані, 3. XI. 1933.

Глубокочтеннѣйшій Отецъ Ректоръ,

отъ всей души радуюсь славному торжеству — юбилею 150-лѣтія существованія Греко-католической Львовской Семинаріи.

Всѣмъ сердцемъ привѣтствую Васъ, Ваше Високопреподобіе, и соединяюсь въ молитвахъ со всѣми, кто возноситъ и будетъ возносить Господу Богу горячія молитви благодаренія и прошенія будущихъ благъ для славной Семинаріи, очагу духовной культури для великаго и дорогаго братскаго народа Украинскаго.

Прискорбно мнѣ, что не могу доставить себѣ великаго счастья и воспользоваться оказанной мнѣ Вашимъ приглашеніемъ высокой честью — лично присуствовать на Вашемъ торжествѣ.

Приймите, Ваше Высокопреподобіе, сердечныя выраженія высочайшаго почтенія

свщ. Донатъ Новицкій.

Слава Ісусу Христу!

Всесвітліший і Високо-Достойний Ректорате!

З Ювілеєм 150-ліття існування львівського Духовного Семінаря в покорі підписаний б. питомець і укінчений слухач св. Богословія — має честь зложити Всесвітлішій Управі Заведення високу пошану і заразом бажає щиро, щоб та, нам всім дорога, Інституція розвивалась з ласкою Божою на славу св. Церкви і нашого Народу!

На много-много літ!

З глибоким поклоном слуга в Христі

о. Олександер Левицький, гр.-кат. парох дієц. Станиславівської.

Черче, дня 8. XI. 1933.

Всесвітліший Отче Ректор!

Цілою душею радію, що Ваш духовний Семінар діждався цієї щасливої хвилі святкувати свій 150-літній ювілей — ювілей найблагороднішої виховної праці, яку лиш можна дати суспільности, — а ще більше радію з того, що в так многоважнім часі Боже Провидіння якраз у Ваші руки вложило керму цієї високої та вельми відвічальної Інституції. Прошу прийняти з цього приводу мої найщиріші побажання і вискази радости та запевнення, що цінимо дуже Ваші труди і апостольську ревність коло виховання вмілих та щирих робітників у винограді Христовім і сподіємось благословенних овочів із цієї святої, всесторонної праці.

Молю Бога, щоби дорогі нам всім семінарські мури діждалися враз з Вами, Всесвітліший Отче, ще нової радости, радости ще більшої та ширшої — відсвяткування хочби десятьлітнього ювілею пова-

лення большевицького режиму варварства та воскресення нашої страдаючої, безталанної Батьківщини до нового, радісного життя на основах Божої правди.

Щиро відданий Вам Ваш друг

о. Іван Ратич, парох

Ваша Маґніфіценціє!

В ювілей 150-ліття Львівської Духовної Семінарії, що нав'язуючи до історії нашої Церкви XVII століття — наче в продовженні Києво-Могилянської Академії — перетворилася на наших очах в Богословську Академію — пересилаю щирі побажання її дальшого розвитку та розгорнення у повний український університет.

Дай Боже, щоби дух, який через великого Маркіяна відродив національну Галицьку Волость, — плеканий тепер студентами Духовної Академії, — в недалекому майбутньому причинився й до відродження східньо-українських земель, а з цим до сповнення великого заповіту: Хай буде одно стадо й один пастир!

В цей час ювілею клоню в глибокій пошані голову перед великими заслугами для української Церкви й Народу Основника Академії — Галицького Митрополита Кир Андрея та перед повною посвяти працею її організаторів.

В 150-ліття ювілею кличу: Vivat Academia! Vivant professores!

Відень 1. XI. 1933.

о. д-р Володимир Левицький

"Карпатія" — Тов. взаїмн. Обезпечень.

Його Маґніфіценція о. д-р Йосиф Сліпий
Ректор Греко-кат. Богословської Академії у Львові.

У великі роковини 150-літнього існування Гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові Дирекція Товариства взаїмних обезпечень на життя "Карпатія" має честь переслати на руки Вашої Маґніфіценції гарячі побажання якнайкращого розвитку цієї непоборимої твердині Віри й Нації.

Хай вічно б'є це святе джерело, з якого взяло свій початок відродження галицької України, хай ростить і кріпить сили майбутніх провідників і борців за права Церкви й Нації, хай світло, розпалене перед 150 роками, світить і могутніє та освічує шлях до Правди й Волі.

"Карпатія"

Мирон Колтунюк д-р Іван Ґижа

"Дністер" — Товариство Взаїмних Обезпечень у Львові.

Львів, дня 5 листопада 1933.

До Високого Ректорату
Греко-католицької Богословської Академії у Львові.

В 150-літній ювілей оснування Гр.-кат. Духовного Семінаря, перетвореного перед недавним часом на Богословську Академію уважає Товариство взаємних обезпечень "Дністер", яке об'єднує поверх 125,000 членів, розсіяних по цілій Галичині, своїм милим обов'язком, привітати це торжество щирим привітом.

Минає півтора віку від часу, коли в руки Гр.-кат. Духовного Семінаря вложено благородне післанництво виховувати кандидатів духовного стану, які своєю освітою не стояли б позаду західньо-европейського духовенства, та вели б свою паству умілою рукою до дочасного і вічного добра на користь Церкви і українського народу.

Цій цілі служив Семінар вірно через цілий час існування, а труди його величалися блискучими успіхами.

Тому нинішній день стрічаємо з радістю і відчуваємо, що цей ювілей увілле до наших сердець, а передусім до сердець нашого Духовенства новий засіб моральних сил, піднесе нашого духа і стане тим самим додатним фактором нашого публічного життя.

З нагоди цього небуденного ювілею складаємо щирі бажання, щоби Гр.-кат. Богословська Академія розвивалася чимраз сильніше і краще та щоб стала якнайуспішнішим розсадником розумної і доцільної української думки.

"Дністер" — Товариство взаємних обезпечень у Львові.

Мирон Колтунюк — д-р Любомир Макарушка

Ужгород, 4 листопада 1933.

В. П. Ректорат гр.-кат. Духовної Семінарії у Львові.

З нагоди 150-ліття Вашого заведення пересилаю якнайкращі побажання в дальшім розвитку одної з найстарших наших шкільних установ. Хай цвите на добро і славу нашого народу.

З щирим поздоровленням і глибоким поважанням остає

проф. Іван Панькевич

Всесвітліший Отче Ректор!

З нагоди 150-літнього ювілею прохаю прийняти мої правдиво щирі побажання, щоб залізна рука Всесвітлішого Отця Ректора причинилася до ще світлішого розвитку Богословської Академії, якої зав'язком була Духовна Семінарія.

Львів, 4. XI. 1933 р. — д-р Олександер Барвінський

Наша гр.-кат. Духовна Семінарія нехай живе, розвивається та процвітає для поширення Католицької Віри й утвердження Української Народности на нашій землі!

о. проф. Ів. Юліян Шпитковський
бувший богослов та питомець тої ж Семінарії
(в ак. р. 1903/4).

Перемишль, 2. XI. н. ст. 1933.

Крім привітів, що їх ми тут помістили, надійшли ще привіти від цілої низки установ, організацій, деканатів та поодиноких осіб, духовних і світських. І так гаряче привітала Ювілятку Головна Рада Українського Кат. Союзу, Філія Тов. "Просвіти" ім. Т. Шевченка у Львові, Українське Нац. Демокр. Об'єднання, Народня Торгівля, Тов. Студ. Католиків "Обнова", Львівський Боян, Маслосоюз, жіноча кооператива "Доля", Народня Організація Українців м. Львова, Тов. "Відродження", Редакції "Діла", "Мети" і "Ниви", сенатор Юліян Павликовський, Ю. Ґеник-Березовський з Березова, о. Йос. Осташевський з Підберезець, о. Мирон Прийма зі Львова, о. Маріян Цурковський зі Стрия, о. О. Яримович зі Львова, о. віцеректор А. Перхач з Перемишля, о. ректор. Іван Гаврик з Рогатина, о. Степан Ратич з Тернополя, о. декан Микола Гошовський за стрийський деканат, о. дек. Роман Каленюк за любінецький деканат, о. дек. Михайло Мосора за скільський деканат, о. дек. Волод. Сухий за болехівський деканат, о. д-р Гнат Цегельський з Городка, о. Мирон Коритко з Холоєва і врешті студенти богословії з Інсбрука — Михайло Сопуляк, Володимир Стецюк і Володимир Фіголь.

б) Голоси преси:

Майже всі українські часописи згадали про 150-літній ювілей Львівської Духовної Семінарії і підчеркнули її важну ролю, яку вона відіграла в історії нашої Церкви й народу.

"Мета" 5. XI. 1933 р. ч. 44, стор. 2, писала в статті: "У 150-літню річницю заснування гр.-кат. Духовної Семінарії".

1 листопада ц. р. минає 150 літ від тої хвилини, коли на основі віденського декрету відкрито гр.-кат. Генеральну Семінарію у Львові для духовних потреб усіх епархій. Був це, щоправда, плян, який ішов по лінії державної рації тодішнього освіченого віку, однак у католицькій державі вийшов він на користь нашої Церкви і народу. Бо, коли зважити, що до 1783 р. не сповнила своєї місії ніяка організація гр.-кат. семінарів, починаючи від нездійсненого проєкту семінаря митрополита Рутського в Мінську аж до короткотриваючого семінаря італійських Театинів у Львові та переходових дієцезальних семінарів у Львові, Галичі, Кам'янці і Барі, які небагато відбігли від

подібних луцьких і холмських "дяківок" з половини XVIII в. — то зрозуміємо велике значення факту заснування Генеральної Семінарії у Львові. Ця семінарія стала згодом виховним осередком нашого духовенства, інституцією, рівною подібним установам на Заході. Без такого осередка неможливе було б ні наше галицьке національне відродження за Маркіяна і "руської трійці", ні той релігійно-церковний розвиток, на якому стоїмо нині. Без семінарії і без її 150-літньої виховуючої праці було б наше духовенство і далі прозиване "попонес", наша церква — "синагога" а наша віра — "хлопска вяра".

Тому наша Єпархія і Духовенство має причину звеличити особливим торжеством ювілей цієї щасливої хвилини, коли перед 150 роками відкрито гр.-катол. Духовну Семінарію.

Вже в цьогорічний семінарський празник Зіслання Св. Духа заповів Високопреосв. Митрополит Андрей цей 150-літній ювілей. З цієї нагоди не від речі буде вказати на деякі важні моменти в розвитку цієї духовної інституції.

Можемо цей 150-літній час життя львівської семінарії поділити на чотири періоди, а саме: на початковий період за ректорату Ангеловича і Щавницького, конспіраційний період за Лаврівського, Дубовицького, Теліховського, Венед. Левицького і Яхимовича, староруський період від Яхимовича, Бохенського до Ал. Бачинського, і український період від Ал. Бачинського по нинішній день. У цих періодах знаходимо такі замітніші моменти: "наїзд Закарпаття" за ректорату Щавницького, який і сам походив із Закарпаття; польська конспірація і, як її антитеза, українське літературне відродження; зовнішня обрядовщина і її антитеза: внутрішньорелігійне і зовнішньообрядове відродження, спричинене довголітньою працею о. духовника Дольницького; нові напрями, духова і наукова самостійність, започаткована Митрополитом Андреєм. У кожному з цих чотирьох періодів виступають на тлі світлих моментів світлі люди, які відіграли важну ролю в семінарському життю, а посередньо і в духово-культурному життю Церкви, або яким ворожі обставини і людська злоба не дали відіграти цієї ролі. Звідти світла і тіні, тверді й характерні постаті Лаврівського, Венед. Левицького, Яхимовича, Бачинського, трагічні, але геройські жертви морової зарази і польської конспірації в 30-тих роках.

Життя видвигало щораз нові ідеї і покликувало на свою арену нових людей, які вміли боротися за певні ідеали, виходили переможно або програвали в боротьбі, а в кожному разі залишали рішучий і певний слід у 150-літнім духово-культурнім поході цієї найстаршої і найважнішої нашої установи, якій сьогодні належить повне признання.

Нехай і серед теперішніх важких умовин працює наша найстарша установа для добра Церкви і народу на многі літа!

Той самий часопис 11. IV. 1933 писав: "Започаткування Ювілейного Року в Духовній Семінарії у Львові з нагоди її 150-ліття".

Храмовий празник у львівській Духовній Семінарії, що припадає на другий день Зелених Свят, був цього року не лише звичайним річним святом, але теж рівночасно днем, у якому та установа започаткувала ювілейний, бо 150-тий рік свого існування. Яке значення мала львівська Духовна Семінарія за минулих 150 літ для розвитку національного та релігійного життя української Галичини, не треба, мабуть, багато говорити. Тут почалося національне відродження працею Руської Трійці, звідти впродовж 150 літ виходили в народ тисячі інтелігентних робітників, через довший час сливе одиноких інтелігентів української нації. Тому не диво, що й свято відбулося надзвичайно торжественно. Почалося воно Архиєрейською Службою Божою, що її відправив Єпископ Никита Будка в окруженні оо. професорів Духовної Академії, в присутності вищого духовенства, цілого професорського збору та студентів тої єдиної нашої вищої школи. Між присутніми бачили ми дорогого гостя для галицької землі, о. Сімовича, генерального вікарія для греко-католиків на Буковині та Мармарощині. Після закінчення Служби Божої прибув у храм Св. Духа Ексц. Митрополит та виголосив прегарну глибоко обдуману проповідь. Голова нашої Церкви підкреслив значення Духовної Академії та Семінарії для української Церкви та Нації, зазначуючи, що професорів та студентів тієї установи ставив і все ставить поруч найближчих собі людей. Вкінці ствердив започаткування 150-літнього ювілею Духовної Семінарії. Опісля відбулася спільна фотографія в городі заведення у стіп пам'ятника Митрополитові, прибраного в жовто-блакитні прапори. Вітаний з ентузіязмом професорами та студентами, серед бадьорого настрою, перебув Митрополит в Академії ще кілька годин, оглядаючи всюди взірцевий порядок та розбудову на европейський лад заведення, яке находиться під умілою управою о. ректора д-ра Й. Сліпого.

ДОДАТОК Ч. 10.

X (B) Голоси преси про Богословську Академію в Третім трилітті 1934/35-1937/38.[1])

I.

Інавґураційні урочистості, якими рік-річно Богословська Академія починала свою важку й відповідальну працю формування католицького світогляду та виховування священичих адептів, — були пильно й вичерпно насвітлювані не лише на сторінках українських журналів, але й з увагою нотовані чужими періодиками.

Понижче подаємо важніші з тих голосів преси, що впродовж останнього триріччя 1934-37 підмітили інавґурації Богословської Академії.

1. І так в 1934 р. такі орґани зареєстрували ті академічні урочистості:

"Мета" в 40 ч. з 11. X. 1934 р., у передовій п. з. "Новий акад. рік у Духовній Академії почався", так описала цю академічну імпрезу:

> Минулої неділі, дня 7 жовтня відбулася святочна інавґурація нового, вже сьомого з черги академічного року в одинокій українській львівській Високій Школі, якою є Гр.-катол. Богословська Академія.
>
> Святкування розпочалося вранці в церкві Св. Духа Архиєрейською Службою Божою, яку відправив Преосв. Кир Никита в сослуженні о. професорів Академії. Співав дуже добре українській публіці знаний хор Богословської Академії. На Службі Божій були Професорський Збір, всі питомці Богословської Академії, численні представники української духовної і світської еліти, центральних і громадських установ та преси, а також багато світського студентства і вірних, що виповнили цілу простору церкву.
>
> Після Служби Божої хор відспівав відповідні многоліття і молитву "Боже, вислухай благання".
>
> В 11-ій годині делеґації й запрошені гості численно зібралися в прибраній гарно авлі Академії. На перших місцях засіли, поруч Преосв. Никити, о. Протоіг. Решетило ЧСВВ і оо. Крилошани Митр. Капітули, през. Української Парл. Репр. д-р Дм. Левицький, представники Наукового Товариства ім. Шевченка, "Просвіти", Рідної Школи й ін.
>
> Інавґурація почалася псальмом "Хваліть, діти, Господа" (музика Б. Кудрика) у зразковому виконанні хору питомців під проводом дириґ. В. Жолкевича.
>
> Потім Ректор Академії о. д-р Й. Сліпий склав обширний звіт із діяльности Богословської Академії у двох останніх акад. ро-

[1]) О. Володимир Кучабський: Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохліттю свойого існування 1934-1937. Львів, 1941, стор. 131-157.

ках. Зі звіту, який друкуємо на іншому місці, легко створити собі погляд, як велику ролю відіграє Богословська Академія в українському релігійному й національному житті та які великі завдання має здійснити.

Після звідомлення відбувся цікавий інавґураційний виклад о. проф. д-ра В. Лаби п. з. "Св. Теодор Студит, реформатор чернечого життя". Нав'язуючи до нинішньої ролі монашого Чину оо. Студитів в українському релігійному житті, прелеґент подав низку цікавих історичних відомостей про початки, історію та внутрішній устрій того Чину та про його великого реформатора — на тлі тогочасного чернечого життя.

Відспіванням молитви "Боже Великий, Єдиний" закінчилася офіційна частина інавґурації.

Потім гості оглянули ще незвичайно цікавий і цінний музей Академії, подивляючи прегарні, єдині в своєму роді експонати з ділянки української іконографії від 14 століття почавши, а також збірку старих плащаниць, цікаві фелони із Скиту Манявського, фелон о. Авдиковського, в якому мабуть правив не раз Службу Божу й о. М. Шашкевич, і т. п. Фахові пояснення давав д-р М. Драґан.

Отак у музею, серед пам'яток українського церковного мистецтва, що зв'язують нашу дійсність з давниною і піддержують традицію та єдність історичного нашого життя, закінчилося урочисте відкриття нового акад. року в Богословській Академії.

У тому самому часописі на другій сторінці помістила редакція весь текст інавґураційного звіту Ректора Б. Академії, о. д-ра Йосифа Сліпого, яке ми помістили у попередньому академічному звіті.[1])

Ширшу нотатку п. з. "В греко-катол. Богословській Академії" помістив тижневик "Нова Зоря" в 77 ч. з 11. X. 1934:

У греко-катол. Богословській Академії у Львові почався новий шкільний рік у неділю 7. X. Відкриття шк. року відбулося в будинку Академії при вул. Коперника 36. О год. 8.45 ранку Преосв. Єпископ Никита Будка відправив Архиєрейську Службу Божу в сослуженні ОО. Професорів Академії о. д-ра Лаби, о. кан. Лужницького, о. кан. Дзеровича, о. д-ра Конрада. Діяконували: о. д-р Липський і о. Хомин. Співав хор богословів під управою студ. богословя В. Жолкевича. Крім того, прийшли представники українських установ і т. д. Служба Божа скінчилася відспіванням "Боже вислухай благання" о год. 10.35. По Службі Божій зібралися в авлі: Преосв. Никита, о. Протоігумен ЧСВВ Ст. Решетило, професори Академії, представники українських установ, української преси і студенти богослови. Естрада прибрана

[1]) Гр.-нат. Богословська Академія у Львові в 2-му трьохліттю. Стр. 17—22.

зеленню, на естраді посередині стильовий хрест, по боках портрети: св. Отця і Митрополита Кир Андрея прибрані рушниками. Хор питомців відспівав Кудрика "Хваліть діти Господа". Відтак о. ректор Сліпий відчитав звіт з діяльности Академії за послідні два роки. Зміст: Коли 6 літ тому Високопреосвященний Митрополит проголосив заснування Академії, мала була надія на її розвиток. Був тільки 1 факультет. Можна було навіть почути песимістичні голоси, але вони згодом устали. Нині на порозі 7 року стверджуємо гарний розвій Академії. Звіт з діяльности буде друкований прикінці наступного року за 3 роки. Тепер подам лише коротке звідомлення. Передусім дуже жаль, що нема між нами основника Академії. Далі о. д-р Сліпий згадав тих, що відійшли. О. д-ра Фіголя, професора проповідництва і дир. Івана Бабія, професора клясичних мов, що впав від кулі. Із студентів помер на закаження крови Омелян Мельник з 1 року. (Присутні вшанували їх пам'ять повстанням з місць). О. рек. Сліпий говорив далі: До ведення високої школи треба 3-ох речей: професорів, слухачів і грошей. В 1931 р. почалася реорганізація католицьких університетів. І наша Академія пристосувалася до нових вимог. Створено філософічний факультет. На теологічнім факультеті викладали: о. д-р Сліпий, о. д-р Мишковський (він декан факультету), о. д-р Глинка, о. д-р Іщак, професор д-р М. Чубатий і інші. На зорганізованім філософічнім факультеті викладають: о. д-р Сліпий (він заступає декана), о. д-р Конрад, о. д-р Сампара, о. Максимець, д-р Кость Чехович, д-р Залозецький, дир. Пастернак, д-р Полянський, проф. Зимак, проф. Кудрик. На філософічнім факультеті зорганізовано семінарі: догматичний, історичний, гомілетичний, катехитичний і правничий. Розвинено предмети злучені із Сходом: історія Унії, мистецтво, східнє канонічне право. При Академії зорганізовано музей. Референтами є: проф. Чубатий і д-р Драган. Музей виповняє 3 залі і коридори. Академія має бібліотеку. Впреосв. Митрополит зробив початок подарувавши цінні твори для дослідів над Сходом. Досі скаталоговано 1000 томів. Представник Академії (о. д-р Сліпий) брав участь в унійнім з'їзді в Пинську 1933 р. і виголосив реферат "Про византинізм". В недавнім з'їзді слов'янських філологів у Варшаві взяв участь від Академії д-р Чехович і виголосив реферат "До проблеми праслов'янської мови". Академія брала активну участь у святі "Українська Молодь Христові" в 1933 р. Професори працюють науково. Академія видала 5 томів професорських праць. Слухачів є в 1933/34 р. 319 (в р. шк. 1928/29 було 177). Закінчило Академію 100 абсольвентів, що походили з 7-ох епархій. Також монахи були між слухачами. Фінанси Академії тепер зрівноважені. В шк. році 1933/34 недобір виносив вже тільки 3.831 зл.

В 1932/33 р. шк. Впреосв. Митрополит дав 42.000 зл., оплати 24.000 зл. В шк. р. 1933/34 дав Впреосв. Митрополит зл. 47.772, оплати дали: 26.826 зл. Удержання персоналу коштувало в шк. р. 1933/34 51.231 зл. Академія розвивалася повільно, бо в нас не було університетських традицій. Все ж таки Академія росте. Вона старається мати контакт з життям і пронизувати українське життя християнським світоглядом. З черги о. д-р Лаба прочитав реферат "Св. Теодор Студит, реформатор чернечого життя". Зміст: Св. Теодор Студит ур. 759, помер 826 р. по Хр. Він був провідною особою тодішнього християнського життя на Сході. Патріярхи сходять перед ним на дальший плян. Він був письменник, але головна його заслуга це те, що він завернув чернече життя до старохристиянської строгости. Це великий подвижник, церковний діяч, що протестував проти світської влади, яка мішалася до церковних справ. З другої сторони протестував проти поступливости тодішніх патріярхів. Це апологет, рухливий кореспондент, поет. В 772 р. царгородський патріярх Тарасій дав Теодорові монастир Студіон. В цім столичнім монастирі Теодор жив і працював. Чернецтво в ті часи було дуже підупало. Були зовнішні причини, як напади арабів (поза Византією) і переслідування збоку іконоборців, але були й внутрішні причини упадку. Монаша дисципліна упала. Світські йшли в монастир і там жили по власним уподобанням. Це т. зв. келіоти. Ця вигідна форма монашого життя — була запереченням монашества. Далі постали т. зв. домашні монахи і врешті т. зв. безмонастирські монахи, монахи-бродяги. Це був верх упадку монашого життя. Деколи миряни виарендовували монастирі, поселювалися тут з родинами, і господарили як на власнім ґаздівстві. В такім часі виступив Теодор Студит. Він не склав окремого правила, тільки хотів привернути суворий спосіб життя в монастирах, як це було в IV ст. в Єгипті. Додатні прикмети його реформи 1) безоглядна спільнота монастирського життя, 2) докладне означення монастирських чинів (адміністрації), 3) духовний провід в монастирі (монахи мали звірюватися перед ігуменом), 4) зайняття монахів умовою працею. Маємо історичні дані, що в студитськім монастирі в Царгороді переписували книги по церковнослов'янськи. Перші монахи на Русі були уставу Теодора Студита. Преподобний Теодозій Печерський старався завести на Русі зразкове життя на взір грецьких монастирів у Царгороді. Тому 30 літ Впреосв. Митрополит воскресив чин Студитів у нас і від того часу в нас існує монастир Студитів. — Цю частину програми закінчив хор богословів відспіванням "Боже Великий Єдиний". Опісля присутні оглянули Музей Академії. Тут давав пояснення д-р Михайло Драган.

Щоденник "Діло" у 269 ч. з 8. X. 1934 р. подав на першій своїй сторінці комунікат такого змісту:

В неділю 7 ц. м. відбудеться святочна інавґурація академічного року у Греко-Катол. Богословській Академії у Львові, вул. Коперника 36. Інавґурація пічнеться в 9 год. архиєрейською Службою Божою в церкві Св. Духа. Опісля в авлі Академії зложить звіт за минулі два роки о. ректор д-р Й. Сліпий, а інавґураційний виклад виголосить о. проф. д-р В. Лаба на тему: "Св. Теодор Студит — реформатор чернечого життя". Крім того хор питомців виконає Б. Кудрика "Хваліть діти Господа" (пс. 112). Після закінчення свята — оглядини Музею Академії.

Той сам щоденник у черговому числі (270 з 9. X. 1934) помістив такий опис самої інавґурації:

Інавґурація академічного року у Богословській Академії: Інавґурація нового року у Греко-Кат. Богословській Академії у Львові відбулася нині дуже святочно. Розпочалася вона архиєрейською Службою Божою в церкві св. Духа, яку відправив преосв. Будка в численній асисті. Співав хор питомців, що закінчив богослуження многолітствіями і молитвою "Боже, вислухай благання". Церква була переповнена.

Після того учасники перейшли до гарно прибраної авлі, де відбулася друга частина свята. Започаткував її добре вишколений хор питомців, що відспівав новий твір Б. Кудрика: "Хваліть, діти, Господа" (пс. 112).

З черги о. ректор д-р Й. Сліпий зложив ядерне звідомлення з праці Богословської Академії за минулі два роки. З того звідомлення ми довідалися, що Академія розвивається з року на рік краще і здобуває собі щораз більше признання і в краю і за кордоном. Академія має добірний професорський склад, цінну підручну бібліотеку (крім великої бібліотеки Дух. Семінарії й окремої бібліотеки Богословського Наук. Т-ва), власний, незвичайно цінний музей, що зростає постійно і т. д. Професори Академії видали в мин. році 5 томів нових наукових праць. Найкращим доказом зросту й розбудови Академії є постійний зріст її слухачів. Бо, коли в акад. році 1928/29 було в Академії 177 слухачів, то вже в 1931/32 році було всіх слухачів 291. В мин. акад. році 1933/34 мала Академія 319 слухачів, які походять з 7 епархій. На удержання Академії складається дотація, визначена митрополитом, та оплати слухачів.

Після звідомлення о. ректора виголосив ще о. проф. д-р Василь Лаба виклад на тему: "Св. Теодор Студит — реформатор чернечого життя".

На закінчення відспівав хор питомців гимн-молитву "Боже Великий", після чого світські учасники, між якими були най-

визначніші представники українських центральних установ, Парляментарної Репрезентації, преси і т. д., перейшли до музейних кімнат, де під фаховим проводом д-ра М. Драґана оглянули всі важніші музейні експонати.

Другий з черги львівський щоденник "Новий Час" (226 ч. з 10. X. 1934), в статейці п. з. "Греко-католицька Богословська Академія" з підтитулом "Інавґурація нового академічного року", так писав:

В неділю 7 ц. м. відбулася інавґурація нового академічного року в Греко-кат. Богословській Академії.

Свято започатковано архиєрейською Службою Божою. Відправив її в численній асисті духовенства Преосв. Будка. Під час Сл. Божої співав знаменито вишколений хор питомців.

Потім в авлі Академії відбулася друга частина свята. Вона складалася з трьох точок: 1) виступу хору питомців, що відспівали Б. Кудрика "Хваліть діти Бога" (псалом 112), 2) звідомлення о. ректора д-ра Й. Сліпого про діяльність Академії за минулі два роки, 3) інавґураційного викладу о. проф. д-ра В. Лаби про св. Теодора Студита — реформатора чернечого життя.

Із звідомлення о. Ректора численно зібрані представники громадянства довідалися, що Академія з року на рік щораз краще розвивається, здобуваючи собі признання в краю і за границею.

В році 1928/29 Академія мала 177 слухачів, в р. 1931/32 було їх 291, а в р. 1933/34 — 319. Слухачі походять з 7 епархій. На удержання Академії складається дотація Митрополита та оплати слухачів.

При цій нагоді слід підкреслити великі заслуги для розвитку Академії її Ректора. Завдяки його старанням Академія м. ін. має поважну бібліотеку і дуже цінний музей.

З чужинецької преси в першу чергу слід підмітити статтю на повищу тему, що її помістив офіціоз Ап. Столиці "L.'Osservatore Romano" (ч. 266 з 16. XII. 1934). Він подав доволі обширний опис перебігу інавґураційних урочистостей. Наголовок статті: "All' Accademia teologica greco-cattolica di Leopoli":

Oltremodo solennemente è stato inaugurato il nuovo anno accademico nella greco-cattolica Accademia teologica di Leopoli, la quale gia da sei anni svolge la sua operosa attivita, nel campo scientifico e pedagogico.

La S. Messa pontificate dello Spirito Santo è stata cantata da Sua Eccellenza Mons. Budka in concelebrazione dei Padri professori dell' Ateneo.

Molti intervenuti, tanto religiosi che laici hanno riempito la vasta chiesa del Seminario. Il Corpo Accademico vi assisteva al

completo: erano presenti tutti gli studenti e molti ex-alunni sacerdoti, oltre numerosissima rappresentanza delle varie organizzazioni e istituti intellettuali, culturali e sociali.

Alla fine della santa Messa il coro dei Seminaristi canto un salmopreghiera "Dio ascolti le nostre pregihiere".

Terminata la sacra funzione, tutti si sono radunati nell'aula magna dell'Accademia, splendidamente abbobbata per l'occasione e illuminata; nel mezzo della quale troneggiava l'effige del Regnante Pontefice Papa Pio XI e ii ritratto del Metropolita. Sua Eccelenza Mons. Andrea Szeptyckyj.

Nei posti distinti, accanto a Sua Ecc. Mons. Budka abbiamo notato Padre Reszytylo, Provinciale dell'Ordine dei Basiliani, i Monsignori Prelati e canonici della Curia Metropolitana; l'onorevole Lewyckyj capo dei deputati ucraini nel Parlamento; inoltre, rappresentanze della Societa scientifica ucraina Szevczenko in Leopoli, deputati della "Proswita", "Ridna Szkola" e molti molti altri.

La cerimonia inaugurale comincio con un bel canto del noto coro: dei seminaristi, i quali sotto la direzione del signor Zolkewycz eseguirono la nuova composizione del Prof. Kudryk del salmo *Laudate pueri Dominum.*

Seguiva la relazione del Magnifico Rettore, dottore Giuseppe Slipyj sull'attivita dell Accademia nello scorso anno. Anche da questi brevi cenni, che potemmo raccogliere dalla relazione del Magnifico Rettore, si puo avere una idea di quella vasta attivita scientifica e pedagogica che, in silenzio, svolge quest'Ateneo cattolico di rito orientale per gli studi teologici e filosofici a Leopoli.

"Sei anni di lavoro abblamo compiuto — ha detto l'oratore — ma i primi passi erano ben difficili. Ci ricordiamo il tempo quando Sua Ecc. il Metropolita decreto la fondazione del nuovo Ateneo per gli studi superiori ecclesiastici; l'avvenire avanti a noi era incerto e la strada da percorrete spinosa. Da principio avevamo soltanto una facolta, quella teologica, con pochi professori stabili, perchè gli altri erano supplenti, occupati come professori nelle scuole liceali. Come in tutte le azioni cosi anche qui, c'erano nomini sfiduciati e pessimisti nel nostro sforzo, ma ben presto dovevano cambiare opinione, vedendo la consequenza e perseveranza della nostra azione e i nuovi frutti apportati in tutti i campi della vita spirituale e religiosa della nazione.

"Abbiamo apportato — continuava il Rettore — una restaurazione nel campo della scienza e della nostra cultura religiosa cattolica. E quosto è un fatto, una verita innegabile, poichè da sei anni nel nostro Ateneo pulsa la fonte della vita intellettuale e morale, irradiando luminosi raggi della scienza cattolica su tutte le profes-

sioni della nazione, prossime e lontane, e giunge fino al popolo della campagna.

'Ogni anno escono dalla nostra Università molti sacerdoti e laici studenti ben educati e preparati allo studio ed al lavoro scientifico, alla vera scienza la quale potranno trasmettere agli altri, che l'aspettano e desiderano.

"Questo rinnovamento dello spirito, questo nuovo vigore dell anima cristianica da la scienza, fondata sopra la pietra infalibile della Chiesa Cattolica. Oggi, con grande nostra soddisfazione possiamo dire che, se dell' Accademia nostra si giudicassero i risultati dei soli sei primi anni, gia per questi si potrebbe dire che valeva la pena di erigerla. I risultati raggiunti sono i testimoni piu palpitanti che in nostro favore parlano perche a disposizione di tutti sono i lavori compiuti dai nostri professori, pubblicati nel "Acta Academiae" e nel "Labores Academiae theologicae graeco-catholicae in Leopoli".

Fra gli inportanti avvenimenti dell' Accademia notati dal Magnifico Rettore, era l'approvazione del nuovo Statuto riformato secondo l'Enciclica pontificia *Deus scientiarum Dominus.*

In questa occasione è stata eretta e confermata da Sua Ecc. il Metropolita la nuova facolta filosofica, che quest'anno raggiunge la sua completa organizzazione e sviluppo.

Tutte due le facolta hanno i propri seminari con appartenenti biblioteche. In alto grado stanno de discipline che si riferiscono alla Unione delle Chiesa, e specialmente bene funziona il seminario e la cattedra della storia della unione, e di diritto canonico orientale, storia dell'arte sacra e liturgia.

L'Accademia possiede il suo museo d'archeologia e d'arte sacra, teste inaugurato ma congià molti e preziosi raccolti.

La biblioteca si è arricchita quest'anno di ben 1000 libri nuovi ricevuti in dono da S. E. il Metropolita.

Oltre alla biblioteka dell' Accademia, gli studenti possono consultare altre biblioteche sempre aperte a loro disposizione, come quella della societa teologica ucraina e quella del grande seminario.

Nell'anno 1933-34 l'Accademia ha preso parte con relazioni al congresso unionistico di Pinsked al congresso internazionale dei slavisti a Varsavia.

Oltre la rivista scientifica, Bohoslovia (teologia) che esce ogni tre mesi a Leopoli, l'Accademia ha pubblicato ben IX volimi dei lavori scritti, dagli eruditi suoi professori.

Il numero degli studenti è cresciuto quest'anno da 319 a 430 che provengono da 7 diverse diocesi del nostro rito.

Non si risparmia nientre per dotare l'accademia di tutti i mezzi necessari allo sviluppo e duratura esistenza.

L'Eccellentissimo Fondatore ha procurato paternamente anche alla materiale indipendenza e sicurezza dell'Ateneo.

Fermandosi a considerare piu a lungo l'odierno stato delle scienze e.clesiasti che e profane, il Magnifico Rettore conclude che date tutte le dificolta, le incertezze, le superficialita di varie pseudo dottrine, spetta a noi di stipulare "quam maxime" la nostra attivita per la dottrina cattolica, la quale è la base della nostra vita cristiana e fondamento di ogni verita. E questo altissimo dovere compie da anni il nostro Ateneo al pari delle altre Universita cattoliche.

Con commosso ricordo dei scomparsi professori: prof. dott. Figol e dott. Babij fini l'illustre Rettore la sua dettagliata relazione.

Subito dopo seguiva l'erudita prolusione del professore revdott. Laba sul tema: "S. Teodoro Studita riformatore dell'Ordine monastico in Oriente". Il Proffessore ha messo nella luce le grandi benemerenze di quel Santo e grande asceta, il quale con la sua opera e santo zelo ha restaurato la vita monastica in Oriente.

Il canto "Dio grande Omnipotente" e la visita al nuovo museo chiudevano la parte ufficiale della inaugurazione del nuovo anno accademico 1934-1935.

Цікавіші інформативні звідомлення, сперті на інавґураційних даних, подали "Apostolat sv. Cyrila a Metoda", "Schönere Zukunft" (в двох числах) і "Reichpost".

"Apoštolát sv. Cyrila a Metoda" (Olomouc). В 12. 4. 1934 р. помістив таку новинку:

Lvovská Duchovní Akademie měla v roce svého založení (roku 1928) celkem 170 posluchačů, pro letošní školní rok je na ní zapsáno 376 posluchačů z devíti řeckokatolických diecésí (3 haličských, 2 podkarpatoruských ČSR, križevacké z Jugoslavie, ze dvou severoamerických a jedné kanadské). Profesorský sbor čítá 24 členů, kteří všichni studovali teologii a filosofii v zahraničí, jako např. na papežských universitách římských, ve Vídni, Inšpruku, Frýburku, Mnichově a Paříži. Prohloubení studia slouží četné semináře: staro- a novozákonní, dogmatický, církevně-historický, církevně-právní, homiletický a katechetický. Zvláštní pozornost věnuje lvovská řeckokatolická akademie dějinám sjednocení, východní liturgii, východnímu právu církevnímu a dějinám východního umění. Vědeckým orgánem Akademie je měsíčník "Bohoslovia".

Віденський журнал "Schönere Zukunft" (Wien) в 9 ч. з 25. XI. 1934 р. писав:

Die Lemberger griechisch-katholische theologische Akademie (die einzige ukrainische Hochschule in Polen) zählte im abgelaufenen Jahr 319 Hörer. Sie hat in der letzten Zeit einen raschen Aufschwung genommen: 1928 belief sich die Zahl der Studierenden erst auf 177. Die Akademie umfasst eine philosophische und eine theologische Fakultät; ihre Studienordnung entspricht den Richtlinien der Enzyklika "Deus scientiarum Dominus". Einzigartig ist das Muze-

um der Akademie, eine hervorragende Sammlung alter kirchlicher Kunst und kirchlicher Gebrauchsgegenstände.

Той самий журнал у 13/14 ч. з 23. XII. т. р. подав ще таке:

Die griechisch-katholische Theologische Akademie in Lemberg ist in den wenigen Jahren ihres Bestandes zum theologisch-wissenschaftlichen Zentrum der unierten Ukrainer geworden. Sie wurde von dem Metropoliten Andreas Graf Scheptyzkyj gegründet, der lange vor dem Weltkrieg in der russischen Ukraine und in Russland selbst, wohin er mehrmals inkognito reiste, für die Union zu wirken suchte und deshalb bei der Besetzung Ostgaliziens durch die Russen als "katholischer Fanatiker" nach Sibirien verschickt wurde. Die Lemberger Akademie soll nach seinem Willen wissenschaftlich ausgebildete Kräfte für die Unionsarbeit in der Ukraine heranbilden. Die Akademie wurde nach dem Vorbild der theologischen Fakultäten westeuropas eingerichtet, im Jahre 1931 aber nach den Weisungen der päpstlichen Studien-Enzyklika "Deus scientiarum dominus" neugestaltet, wobei auch die philosophische Fakultät ins Leben gerufen wurde. Die Studien dauern 10 Semester; die Vorlesungen der 24 Professoren werden in lateinischer und ukrainischer Sprache abgehalten. Die Studien- und Lehrbücher für die Hochschule mussten grossenteils erst durch die Professorenschaft besorgt werden. Ihre Ausbildung haben die Gelehrten der Akademie in Rom, Wien, Innsbruck, Freiburg, München und Paris erhalten. Die Hörerzahl ist seit 1928 von 170 auf 376 gestiegen. Spezialge -biete der Akademie sind die Erforschung der alten und gegenwärtigen Kirchen des Orients, die Geschichte der Union, die orientalische Liturgie, das orientalische kanonische Recht, die Geschichte der orientalischen Kunst. Wissenschaftliche Organe der Hochschule sind die Monatsschrift "Bohoslovia" und die Schriftenreihe "Opera theologicae societatis Ucrainorum".

"Reichspost" (Wien) в 328 ч. з 25. XI. 1934 помістив доволі об'ємисту статтю, що поінформувала у найзагальнішому широкі німецькі круги про початок, розвій та статистичні дані Б. Академії на основі даних, зачерпнутих із інавґураційних звідомлень:

Das theologische-wissenschaftliche Zentrum der unierten Ukrainer... Vor kurzem fand in der vom Metropoliten Andreas Graf *Scheptyzkyj* im Jahre 1928 gegründeten theologischen Hochschule für die katholischen Ukrainer die feierliche Eröffnung des neuen Studienjahres statt.

Metropolit Scheptyzkyj, der lange vor dem Weltkriege der Union in der russischen Ukraine und die Russland selbst, wohin er mehrmals inkognito reiste, den Boden zu bereiten trachtete und deshalb als "katholischer Fanatiker" bei der Besetzung Ostgaliziens durch die Russen nach Sibirien verschickt wurde, setzte sich zum Ziele, durch die Gründung der neuen katholischen Hochschule des ukrai-

nisch-östlichen Ritus wissenschaftlich ausgebildete Kräfte für die künftige Union in der Ukraine heranzubilden. Die Eigenart des östlichen Ritus und die Disziplinen der orientalischen Kirche fanden an der obgenannten Hochschule ihre, dem Geiste der gemeinsamen katholischen Kirche entsprechende Entwicklungsmöglichkeit.

Mit dem apostolischen Segen des Heiligen Vaters ausgezeichnet, nahm die Hochschule zunächst als Grundlage ihrer inneren Organization das Vorbil der katholisch-theologischen Fakultäten Westeuropas an. Als Rektor wurde vom Metropoliten Scheptyckyj der tüchtige Organisator *Professor Dr. Josef Slipyj* bestellt, der zum drittenmal diesen wichtigen Posten innehat. Im Jahre 1931 wurden die Statuten, der päpstlichen Enzyklika "Deus scientiarum Dominus" Rechnung tragend, neugestaltet, wobei auch die philosophische Fakultät ins Leben gerufen wurde. Die theologischen Studien dauern zehn Semester. Die Vorlesungen werden in lateinischer und ukrainischer Sprache abgehalten. Das Professorenkollegium besteht aus 24 Personen, die ihre theologischen und philosophischen Studien im Ausland gemacht haben, so auf den päpstlichen Universitäten in Wien, Innsbruck, Freiburg, München, Paris. Die Promotions und Habilitationsordnung entspricht etwa der im alten Österreich üblichen. Die Professoren haben zahlreiche wissenschaftliche Arbeiten veröffentlicht, wodurch die Hochschule mit eigenen Studien und Lehrbüchern versorgt wurde.

Während im Gründungsjahre die Hörerzahl 170 betrug, ist sie heuer auf 376 gestiegen. Territorial stammen die Studenten aus neun ukrainischen griechisch-katholischen Dioözesen (3 Ostgalizein, 2 Karpathoruthenien (CSR), 1 Jugoslawien (Krizevacz), 2 USA, 1 Kanada). Zur Vertiefung der Studien stehen folgende Seminare zur Verfügung: alt- und neutestamentliches, dogmatisches, kirchenhistorisches, kirchenrechtliches, homiletisches und katechetisches; die besten Seminararbeiten werden vom Rektorat prämiert. Neben den auch auf den westeuropäischen katholischen Hochschule abgehaltenen Vorlesungen hat die Lemberger Hochschule der Erforschung der alten und gegenwärtigen Kirche der Orients einen breiten Raum eingeräumt, so z. B. der Geschichte der Union, der orientalischen Liturgik, dem orientalischen kanonischen Recht und der Geschichte der orientalischen Kunst. Die Akademie ist im Besitz einer grossen Bibliothek und eines schönen Museums. Als wissenschaftliche Organe der Hochschule sind zu nennen: Die Monatsschrift" "Bohoslovia", deren lateinisch und ukrainisch erscheinende Artikel, desonders historische und systematische theologische Fragen des Orients behandeln, und "Opera theologicae societatis Ucrainorum", von denen bis jetzt vierzehn Nummern erschienen sind...

Dr. W. L.

З польської преси в тому році єдина *"Katolicka Agencja Prasowa"* (К.А.Р.) в 261 ч. з 10. XI. 1934 р. подала коротку нотатку про інавґурацію на Б. Академії:

Nowy rok szkolny w greko-katolickiej Akademii Teologicznej we Lwowie: Odbyła się inauguracja nowego roku akademickiego w greko-katolickiej Akademii Teologicznej we Lwowie. Uroczystości inauguracyjne rozpoczęto rano pontyfikalną Mszą św., którą celebrował J. E. ks. biskup Nikita Budka w asyście księży profesorów Akademii. W nabożeństwie wzięli udział: kolegium profesorów, wszyscy klerycy Akademii, liczni przedstawiciele duchowieństwa, reprezentanci instytucji naukowych i społecznych oraz prasy, a także wielu świeckich studentów i wiernych, którzy szczelnie zapełnili obszerną cerkiew.

Po nabożeństwie w pięknie udekorowanej auli Akademii w obecności J. E. ks. biskupa Budki, duchowieństwa, delegacji i zaproszonych gości rektor Akademii ks. dr Józef Slipyj złożył obszerne sprawozdanie z działalności Akademii Teologicznej za ostatnie dwa lata. Z tego sprawozdania wynika, że Akademia dostosowała swe statuty do encykliki papieskiej „Deus scientiarum Dominus", że wykładało 24 profesorów a liczba słuchaczy wzrosła ze 177 w 1928 r. do 291 w 1931 r. i do 319 w 1933 r. Akademia obejmuje dwa wydziały: filozoficzny i teologiczny. Po sprawozdaniu ks. Rektora odbył się ciekawy wykład inauguracyjny ks. prof. dra B. Łaby pt. „Św Teodor Studyta, reformator życia mniszego"

Następnie goście oglądali niezwykle ciekawe i cenne Muzeum Akademii, podziwiając piękne i jedyne w swoim rodzaju eksponaty z dziedziny ikonografii ukraińskiej od XIV stulecia począwszy oraz zbiory starodawnych „płaszczenic" (wizerunków Chrystusa w grobie), ciekawe ornaty itp. Fachowych wyjaśnień udzielał kustosz dr M. Dragan.

2. Про інавґураційні урочистості в 1935 р. писали такі органи:

В першу чергу, як звичайно, подав кат. тижневик "Мета" (40 ч. з 13. X. 1935) комунікат про програму, день і годину інавґурації. В ч. 41 з 20. X. 1935 р. той же тижневик на першій сторінці, в статті п. з. "Інавґурація акад. року в нашій богословській високій школі", так писав:

> Минулої неділі, 13 ц. м. відбулося в Грек-Катол. Духовній Академії у Львові традиційне її щорічне торжество: святочна інавґурація академічного року.
>
> Урочистість почалася співаною Службою Божою, яку відправив о 9 годині, в храмі св. Духа, декан теологічного виділу Академії, о. проф. д-р Я. Левицький в сослуженні оо. професорів, двох діяконів та численної асисти. Співав дуже гарно хор студентів Духовної Академії. На Службі Божій були присутні, крім маси вірних, Ректор Академії о. д-р Й. Сліпий, оо. Представники Капітули, Професорський Збір Академії, всі студенти, представники українських центральних установ та визначні громадяни.
>
> Служба Божа закінчилася відспіванням многолітствій та гимном-молитвою "Боже Великий Єдиний".

Після Служби Божої почалася в будинку Духовної Академії, а саме в авлі, академічна частина інавґурації. До авлі перейшли всі гості з церкви. В академії взяли участь ще теж Преосв. Кир Никита, о. протоігумен Климентій Шептицький Ч.С.Т.С., о. протоігумен В. Градюк ЧСВВ, представники оо. Редемптористів та багато інших визначних осіб з духовної й світської інтеліґенції.

Авля була святочно прибрана. На чоловій стіні посередині, між портретами Св. Отця і ВПреосв. Митрополита Андрея, пишалася чудова ікона Христа-Учителя, з XVI стол. По боках висіли прегарні образи О. Новаківського "Наука" і "Мистецтво".

На естраду виступив хор богословів, який по мистецьки відспівав, під проводом п. В. Якубяка, Е. Ґріґа "Пізнання краю".

З черги о. Ректор д-р Й. Сліпий виголосив інавґураційну промову, в якій подав теж звідомлення з минулорічної діяльности Академії. Цю промову, з огляду на її вагу друкуємо в нинішньому числі в цілості.

Інавґураційний науковий виклад виголосив надз. професор Академії о. д-р М. Конрад. Говорив на тему: "Закон історичного розвитку філософії". Виходячи з Ґеґлевого поняття історичного розвитку, прелеґент заступав думку, що історія філософії дається охопити в форму періодичного повертання фаз емпіризму (теза), скрайного ідеалізму (антитеза) і здорового ідеалізму, побудованого на емпіричних підставах (синтеза). Це своє поняття закону історичного розвитку ілюстрував прелеґент коротким переглядом античної, середньовікової й новочасної філософії. За найвищу форму філософічного думання вважає прелеґент ідеалізм, побудований на емпіричних підставах, і риси саме такого ідеалізму добачає в християнській філософії, а зокрема в неосхоластиці, яка розвивається і процвітає в мурах нашої Духовної Академії.

Після цікавого і живо виголошеного інавґураційного викладу, виступив ще раз хор богословів, який відспівав Лірина "Хваліте Бога". Торжество закінчилося відспіванням національного гимну.

Потім ще гості оглядали цікаві збірки Музею Духовної Академії.

Таким способом наша богословська висока школа святочно розпочала новий рік своєї благотворної праці на добро нашої Церкви й народу.

У тому самому числі на другій сторінці поміщено у цілості інавґураційну промову Ректора Богосл. Академії, о. д-ра Йосифа Сліпого.

"Нива" в X ч. з 1935 р. так широко й вичерпуюче описала ті святкування:

Інавґурація нового акад. року в Богословській Академії у Львові: В неділю 13 жовтня ц. р. відбулася в Богосл. Академії святочна інавґурація нового акад. року. Урочисту св. Літургію відправив декан теол. виділу о. д-р Ярослав Левицький в сослуженню професорів Академії. На богослуженню були присутні крім професорів з о. Ректором на чолі і студентів обох факультетів, також відпоручники Митр. Капітули, представники українських центральних установ та визначні громадяни.

По богослуженню відбулося в авлі святочне відкриття нового року, куди перейшли гості з церкви Св. Духа. Між гістьми на залі, що заповнили її в щерть, були, м. ін. Преосв. Кир Никита, о. ігумен Кл. Шептицький, о. протоігумен Градюк ЧСВВ та багато інших визначних осіб, духовних і світських. Авля була скромно, але із смаком прибрана. На естраді поміж портретами св. Отця і Впреосв. Митрополита висіла чудова ікона Христа-Учителя з XVI ст., далі по боках були приміщені алеґоричні образи пок. Новаківського "Наука" і "Мистецтво".

Свято розпочав хор богословів під дир. студ. Якуб'яка, що відспівав гарно й інтелігентно Ґріґа "Пізнання краю". З черги ректор Академії, о. проф. д-р Сліпий виголосив інавґураційну промову, в якій подав теж звідомлення з минулорічної діяльности Академії. В минулому акад. році ріст і розвиток Академії йшли правильно вперед. Професорський збір на обох факультетах виносив 26 сил, студентів було, теж на обох факультетах, 365 в зимовім, а 363 в літнім семестрі. Абсолюторію дістало 49 слухачів. Слухачі були не лише з цілої Гал. церк. Провінції, але також з Виленщини, Волині, Закарпаття, Югославії, Буковини й Болгарії.

Інавґураційний науковий виклад виголосив надзв. професор філософічного факультету о. д-р Микола Конрад, що говорив на тему "Закон історичного розвитку філософії". Хоч порушена тема була тяжка, але подана в прекрасній формі, так щодо змісту, як і зверхньої форми — зробила помітне враження на присутніх.

Опісля хор відспівав ще Лірина "Хваліте Бога", і ціле свято закінчено відспіванням національного гимну.

"Дзвони", літературно-науковий місячник, в числі за жовтень 1935 р., подав не лише опис інавґурації, але теж цікаві й змістовні висновки:

Святочна інавґурація академічного року у Гр.-кат. Богословській Академії у Львові відбулася дня 13. X. ц. р. з таким порядком: Год. 9. Торжественна Служба Божа. Год. 10.45 в авлі:

1) Хор питомців: А. Ґріґ "Пізнання краю" (з форт.), 2) Звіт о. Ректора за минулий рік, 3) Виклад о. надзв. проф. д-ра М. Конрада: "Закон історичного розвитку філософії", 4) Оглядання Музею Академії і молитовниці. Не будемо тут ближче обговорювати поодинокі точки (це зробили щоденники і тижневики), а тільки подамо свої висновки і підсумки з приводу тієї інавґурації. На основі почутого і заобсервованого з приємністю доводиться ствердити ось що:

1) Науковий рівень нашої Богосл. Академії з кожним роком замітно підноситься. Щораз то більше вповні кваліфікованих професорських сил, професори свої виклади і досліди поглиблюють (нпр. на дуже високім науковім рівні стояв інавґураційний виклад о. проф. д-ра М. Конрада). Розвідки і студії, чи то професорів, чи й вчених з-поза професорського збору, появляються в "Працях Богосл. Академії" та виданнях "Богосл. Наук. Т-ва". В наукових семінарах працює з кожним роком більше студентів. 2) Науковий рівень Б. А. підноситься не лише глибиною студій, але теж її обсягом, бо Б. А. розбудовує філософічний виділ, як підбудову теологічного, і творить на нім нові катедри. 3) Б. А. стає осередком, до якого починає звільна ґравітувати і ґрупуватись українська наука в Польщі, бо багато вчених з-поза Б. А. віддають свої праці до друку у виданнях Б. А., вписуються в члени Богосл. Наук. Т-ва, та взагалі, стараються зблизитись до Б. А. Це явище надзвичайно корисне, бо воно спинить всякі вільнодумні напрями в нашій науці західніх земель та серед громадянства. 4) Взагалі Б. А. починає впливати на громадянство за поміччю своїх Академічних Вечорів (викладів), улаштовуваних у Львові і в провінціональних містах, якими утверджує католицький світогляд (про те ближче гл. "Дзвони", ч. 6-7 ц. р.). 5) Зокрема Б. А. має контакт із українським студенством, а саме з Т-ом українських студентів католиків "Обнова", для якого служить домівкою, вказівками і поміччю. Якраз безпосередньо по інавґурації Б. А. відбулася в тій же самій залі, при співучасті хору богословів і присутності о. Ректора та деяких професорів Б. А. інавґурація акад. року, улаштована Т-вом "Обнова", через що інавґурація акад. року на Б. А. стала немов інавґурацією студій для всього українського католицького студенства. 6) Б. А. держить контакт не лише з своїм громадянством і своїм католицьким студенством, але теж і з чужою наукою, а то за поміччю обміну своїх видань з науковими виданнями інших народів, як теж за поміччю своїх делеґатів з рефератами (як напр. висилка делеґатів на унійні з'їзди). 7) Ректорат Б. А. звертає бачну увагу не лише на науку богословів, але теж на їх виховання, як це виразно зазначив о. Ректор на вступі свого звіту, і для

того студіює методи виховання студентів та їх уліпшує. 8) Врешті Б. А. намагається поширити в своїх мурах та серед свого оточення мистецьку атмосферу і плекати мистецькі почуття, що знайшло свій вираз в гарнім мистецькім прибранні інавґураційної авлі (між іншим двома найціннішими образами Новаківського) та її артистичнім малюнку П. Ковжуна, як також в створенню власного музею, прекраснім співі хору богословів і т. п.

До таких висновків дійшли ми, коли уважно слідкували за ходом інавґураційного свята. Богословська Академія послідовно реалізує свої широко задумані пляни. Побажати б тільки, щоб вона у тій реалізації зустрічала якнайменше перешкод.

"Нова Зоря" (79 ч. з 17. X. 1935) подала короткий опис цього академічного свята:

У Львові відбулася святочна інавґурація нового шкільного року у греко-кат. Богослов. Академії. Зранку була урочиста Служба Божа в церкві св. Духа. Опісля в залі Академії відбулася друга частина програми. О. ректор д-р Йосиф Сліпий склав звіт за минулий рік, а також касовий звіт: Академія мала в минулім році 361 слухачів. Наукова бібліотека Академії має 1500 чисел. З черги о. д-р Конрад виголосив реферат: "Закон історичного розвитку філософії". Програма скінчилася національним гимном. Співав хор богословів.

"Діло" в 270 ч. з 10. X. 1935 р. подало в "новинках" повідомлення про інавґурацію (програму, день і час), а в 274 ч. з 14. X. 1935 р. на чільному місці зреферувало вичерпно й змістовно перебіг тогорічних інавґураційних торжеств:

Святочна інавґурація нового акад. року у Греко-кат. Богословській Академії у Львові: Інавґурація нового акад. року у Греко-кат. Богословській Академії у Львові пройшла дуже святочно. Започаткувала її в год. 9 ранку урочиста Служба Божа в церкві св. Духа, на якій, крім професорського збору і питомців, явились також у поважному числі запрошені представники різних українських установ, преси тощо, що після закінчення богослуження перейшли всі до авлі.

Точно в год. 11 виступив на естраду великий хор питомців, що відспівав Е. Ґріґа "Пізнання краю" при фортепіяновому супроводі. Дириґував пит. Якуб'як.

Після того склав звідомлення з діяльности Академії за минулий рік о. *ректор д-р Йосиф Сліпий*. З того звідомлення довідалися присутні про зріст різних аґенд Академії і дальшу її розбудову. Між іншими, в минулому звітному році професорський збір збільшився знову на кілька сил, так, що тепер на філософічному виділі викладає 11, на теологічному 15 професо-

рів. Поза правильними викладами працюють студенти ще по різних семінарях та користають з бібліотеки, Музею і т. д.

Щодо Музею Академії, то він виказує поважний зріст, бо за мин. рік прибуло дальших 226 експонатів. Заходом Музею переведено розкопки в Побережі, крім того ведено екскурсії в найближчу околицю. Директором Музею є д-р Драган.

Наукова бібліотека Академії, при якій відкрито наукову робітню, збільшилась на 400 томів. Тепер є в бібліотеці понад 1500 чисел.

З нових наукових праць Академії появились: два томи праць з історії львівської Духовної Семінарії й один том праць Митрополита Андрея. Крім того семінар історії церкви під проводом проф. д-ра М. Чубатого видав 1 том свого архіву.

Академія брала участь через своїх представників у IV унійному з'їзді в Пинську, де проф. Академії о. д-р Лев Глинка виголосив реферат на тему: "Єдність Катол. Церкви та різнородність обрядів".

Слухачів Академії було у зимовому семестрі: на теологічному виділі 194, на філософічному 170; в літньому семестрі: на теологічному виділі 193, на філософічному 168, разом 361. В порівнанні з попереднім роком число слухачів збільшилося на 43.

При кінці зложив ще о. ректор Сліпий касове звідомлення, з якого виходить, що балянс Академії є активний. Академія у матеріяльному відношенні завдяки жертвенності Митрополита і добрій господарці в загальному забезпечена.

Звідомлення о. ректора д-ра Й. Сліпого, що змалювало ядерно працю Академії і розріст різних її ділянок, приняли всі присутні гучними оплесками.

З черги виголосив о. проф. д-р Микола Кондар виклад на тему: "Закон історичного розвитку філософії". Присутні вислухали реферат з найбільшою увагою і нагородили промовця також гучними оплесками.

Після того хор питомців відспівав ще Лірина "Хваліте" і на закінчення національний гимн, що його підхопила вся авля. По закінченні програми дехто з учасників оглядав ще молитовницю та Музей Академії.

У цьому році польська преса обширніше, ніж у попередньому році, відмітила інавґурацію Б. Академії. І так "К. А. Р." в ч. 249 з 28. X. 1935 р. подала:

Rozpoczęcie nowego roku pracy w Greko-kat. Akademii Teologicznej: W dniu 13.X.1935 r. odbyła się inauguracja nowego roku akademickiego w Gr.-kat. Akademii we Lwowie. Uroczystość rozpoczęto nabożeństwem przy udziale licznych przedstawicieli ukraińskich instytucji i prasy.

Po nabożeństwie chór alumnów odśpiewał w auli E. Griega „Poznanie kraju", po czym ks. rektor prof. dr Józef Slipyj złożył sprawozdanie z czynności Akademii w ubiegłym roku. Sprawozdanie wykazuje dalszy pomyślny rozwój uczelni. W gronie profesorów przybyło kilka nowych sił; na wydziale filozoficznym wykłada obecnie 11, na teologicznym 15 profesorów. Studenci pracują w szeregu seminariów, korzystając z bibliotek, eksponatów muzeum itp.

Muzeum Akademii, będące pod zarządem dr. M. Dragana, w ostatnim roku znacznie zwiększyło liczbę swych zbiorów. W Poberežu przeprowadzono prace wykopaliskowe oraz urządzono szereg wycieczek naukowych w okolice. Przy bibliotece utworzono pracownię naukową, która w okresie sprawozdawczym wzbogaciła się o 400 tomów i obejmuje przeszło 1500 pozycji. Z naukowych prac Akademii wydrukowano dwa tomy historii gr.-kat. Seminarium Duchownego Lwowskiego, jeden tom utworów metropolity Andrzeja Szeptyckiego i jeden tom archiwum seminarium historycznego. Na wydziale filozoficznym studiowało 170 słuchaczów, na teologicznym 193, razem 363, tj. o 43 więcej niż w roku poprzednim. Ks. Rektor zakończył swe przemówienie sprawozdaniem kasowym, wykazując aktywny bilans i materialne zabezpieczenie Akademii.

Z kolei ks. prof. dr Mikołaj Konrad wygłosił wykład na temat „Historycznego rozwoju filozofii". Uroczystość zakończono chorałem i wspólnym zwiedzaniem zbiorów muzeum Akademii.

"Przeglad Katolicki" (43 ч. з 3. XI. 1935) у відділі "Przeglad kulturalno-spoleczny" подав за К. А. Р. той сам звіт.

Теж "Biuletyn Polsko-Ukrainski" (42 ч. з 20. X. 1935) занотував на сторінках свого журналу ось таке:

Grecko-Kat. Akademia Teologiczna we Lwowie: Dnia 13 bm. odbyła się inauguracja nowego roku akademickiego w gr.-kat. Akademii Teologicznej we Lwowie. Ze sprawozdania rektora, ks. dra J. Slipego wynika, że uczelnia wykazuje stały rozwój. Obecnie na wydziale teologicznym wykłada 15 profesorów, na filozoficznym 11. Biblioteka Akademii zwiększyła swe zbiory o 400 tomów. Słuchaczów na wydziale teologicznym było 194, na filozoficznym 170. W roku akad. 1934/35 ilość słuchaczów zwiększyła się o 43 osoby.

"Wiadomości Ukraińskie" в ч. 2153 з 15. X. 1935 р. подали:

Dnia 13 października odbyła się we Lwowie uroczystość inauguracji roku akademickiego w grecko-katolickiej Akademii Teologicznej. Po uroczystej Mszy świętej w Cerkwi Św. Ducha, odbył się w auli Akademii akt inauguracyjny. Sprawozdanie z działalności Akademii w roku ubiegłym wygłosił ks. rektor dr Józef Slipyj, następnie ks. dr Mykoła Konrad wygłosił referat na temat „Prawo historycznego rozwoju filozofii".

Із західно-европейської преси про інавґурацію цього року обширне звідомлення подав "L'Osservatore Romano" (266 ч. з 14. XI. 1935):

Il nuovo anno all' Accademia Greco-Cattolica in Leopoli:

Con tradizionale solennita e con i piu lieti auspici si è svolta quest-

anno l'austera cerimonia dell'apertura dell'anno scolastico alla greco-cattolica Accademia teologica a Leopoli.

La santa Messa dello Spirito Santo è stata celebrata nella chiesa del Seminario dal decano della Facolta teologica rev. mo dott. Lewyckyj in concelebrazione degli altri Padri professori, assistiti da numeroso stuolo di seminaristi. Uno squisito canto liturgico fu eseguito dal poderoso coro degli alunni dello stesso Ateneo. La vasta chiesa era gremita dalla scolaresca et dall'eletto pubblico accorsovi con devozione. Oltre il Magnifico Rettore dott. Giuseppe Slipyj vi erano: il Capitolo cattedrale e il Collegio dei professori dell'Accademia teologica al completo. Si notavano pure numerose rappresentanze degli altri Istituti scientifici nazionali e culturali.

Dopo il Divin Sacrificio nella grande aula di quella venerata sede dei superiori studi ecclesiastici, che era per la occasione splendidamente addobbata, ebbe luogo la consueta cerimonia della ufficiale inaugurazione del nuovo anno accademico 1935-36.

Fra drappi, fiori e luci artisticamente collocate troneggiava la vetusta immagine del Redentore, con il busto del Santo Padre Pio XI e il ritratto del metropolita Andrea conte Szeptyckyj.

Sul podio d'onore abbiamo notato S. E. Mons. Budka Vescovo titolare di Patara, il P. Clemente Szeptyckyj, Provinciale degli Studyti, il. P. Hradiuk, Provinciale dei Basiliani di San Giosaphat; inoltre i rappresentanti dell'Ordine del Santo Sedentore di rito orientale, e molte altre notabilita ecclesiastiche e laiche.

La cerimonia si inizio canto "Laudate Dominum" magistralmente eseguito dalla "Schola cantorum" sotto l'esperta direzione del sig. Jakubiak.

Subito dopo prese la parola il Magnifico Rettore dott. Slipyj, che, annunziando l'apertura del nuovo anno accademico, pronuncio un importante discorso sul nuovo metodo degli studi enunziati nella Costituzione napale "Deus scientiarum Dominus", gia adottata rigorosamente nell'Accademia teologica di Leopoli, diede altri criteri e suggerimenti sulla educazione del carattere e delle virtu dei giovani studenti e specialmente di quelli che si apprestano all'alto ufficio del sacerdozio.

L'illustre oratore si fermo specialmente sulla crisi della scienza dopo la grande guerra. La scienza d'oggi sta cercando le nouce vie di uscita da quella che si chiama iperspecializzazione, tanto difettosa e pericolosa per la completa e totale formazione dei giovani aspiranti della scienza.

Di questa difettosa ed erronea concezione si sono adesso accorte anche le Universita laiche, prendendo permotto "Unificazioni di tutti i rami della scienza e poi e soltanto poi sviluppo dei singoli". Percio oggi L'Universita si sforza di avviare gli studenti piuttosto al

lavoro scientifico personale ed in questo modo sviluppare la produzione nel campo delle scienze.

Non soltanto la passiva accettazione della dottrina, ma l'attiva collaborazione, ecco a che si vuole oggi condurre e preparare i giovani studenti.

Anche l'educazione personale, la vigilanza sulla vita dello studente si e mostrata necessaria per lo sviluppo totale del carattere, che è decisivo fattore per il valore intellettuale e morale nella vita futura della gioventu accademica. Buoni esempi ne danno i collegi inglesi, che hanno conservato ancora la tradizione medioevale degli studi universitari.

Infine il Magnifico Rettore dette un succinto resoconto dell'attivita svolta dall'Accademia nell'anno passato.

Pur da questi brevissimi dati si scorge juale grande lavoro e quale vasta importanza per la Chiesa Cattolica si svolge nelle mura di questo Ateneo, che si trova sempre in una crescente e pulsante attivita.

Tanto la facolta teologica che quella filosofica con 26 cattedre sono fiorenti; si contano nuovi professori e liberi docenti di valore sicuro, ben noti dai loro lavori nel campo della scienza.

Per condurre i giovani studenti al lavoro personale, si sono fondati e messi in funzione con ottimi risultati i seminari teologici e filosofici. Specialmente notevoli il biblico diretto dal P. dott. Czorniak; del diretto canonico sotto la guida dal P. lott. Hlynka; della storia unionistica delle Chise diretto dal dott. Czubatyj e l'omeletico diretto dal Padre dott. Iszczak.

Il numero degli alunni ha raggiunto la rilevante cifra di 365, proveninti da diverse regioni e Sati. Sono venuti qui studenti dalla Cecoslovacchia, Jugoslavia, Bulgaria e Romania.

L'accademia ha pubblicato parecchi volumi delle sue opere, oltre la redazione della revista scientifica "Bohoslovia" (Theologica).

E' stata pubblicata pure una parte dei lavori del metropolita S. E. Mons. Andrea Szeptyckyj in ricordo del suo giubileo episcopale, compiendosi il 35, anno del suo governo metropolitano nella sede Haliciana.

Sono anche messi alla luce alcuni documenti riguardanti la storia dell'unione delle Chiese e specialmente quelli che si riferiscono alla vita e alle opere dell'arcivescovo Melezio Smotryckyj.

L'Accademia la preso parte al congresso unionistico di Pinsk, dove il prof. dott. Hlynka pronuncio un interessantissimo discorso sul tema "Unita della Chiesa e varieta dei riti".

La biblioteca dell'accademia e gia assia provvista; ma gli studenti possono inoltre consultare liberamente la biblioteca messa a lore disposizione dalla Societa teologica ucraina, quella del Muzeum Nazio-

nale della Societa scientifica dello Szewczenko, l'Ossolineum e altri.

Il museo storico presso l'Accademia sotto la competente direzione del prof. dott. Dragan ha proseguito la sua riorganizzazione e il nuovo dislocamento nelle proprie vaste sale, arricchendosi in quest'anno di 226 nuovi oggetti di grande importanza storica.

Nuove scoperte archeologiche nella regione di Halycz ha fatto il prof. dott. Pasternak ritrovando ivi l'antica chiesa principesca chiamata "rotonda".

Il Rettore termino il breve resoconto, esprimendo la sua cartezza che l'Accademia, che ebbe la sua origine da un grande Metropolita e mecenate, come Mons. Szeptyckyj, l'Accademia che è tanto bene accolta da tutta la popolazione ucraino cattolica, sulla quale ha indiscutibile influsso per la sua attivita scientifica ed educativa, questo Ateneo di studi superiori ecclasiastici non potra, sotto la protezione Divina, che proseguire la sua strada, che crede buona, verso il piu luminoso avvenire, speriamo, con doverosi criteri valutata ed apprezzata.

La dotta prolusione sul problema "La legge della storica evoluzione della filosofia" è stata pronunciata dal professore di filosofia dott. Konrad.

Також журнал "Shönere Zukunft" (10 ч. з 8. XII. 1935) подав таку новинку:

. . . In dem Rechenschaftsbericht, den Rektor Dr. Slipyj bei der Eröffnung des neuen Studienjahres der **gricchisch-katholischen Akademie von Lemberg** erstattete wurden laut "Osservatore Romano" vom 14. XI. 35 u. a. folgende Einzelheiten besonders betont: Die Akademie, die eine theologische und philosophische Fakultät besitzt, zählt gegenwärtig 26 Lehrkanzeln. Es gibt eine Reihe von theologischen und philosophischen Seminarien, von welchen das biblische, das kanonistiche, das homiletische und das kirchengeschlichtliche (Geschichte der Kirchenunion) sich besonderen Interesses erfreuen. Die Zahl der Studierenden betrug im verflossenen Studienjahr 365; es waren darunter auch Tchechoslowaken, Jugoslawen, Bulgaren und Rumänen. Die Akademie veröffentlicht eine eigene wissenschaftliche Zeitschrift „Bohoslovia" und hat im letzten Jahr mehrere wissenschaftliche Monographien zum Thema „Kirchenunion" herausgeben. Das der Akademie angegliederte historische Museum konnte um 226 wertvolle Objekte bereichert werden . . .

3. Інавґураційні святкування в 1936 р. реферували такі пресові органи:

"Мета" в 41 ч. з 11. X. 1936 р., у передовій статті п. з. "Святочна інавґурація IX. акад. року в гр. кат. Б. Академії у Львові":

В неділю 4 жовтня ц. р. відбулася святочна інавґурація нового академічного року в гр. кат. Богословській Академії у Львові, при вул. Коперника 36. Вранці о 9 год. о. крил. д-р В. Лаба, декан теол. виділу, в сослуженні о. проф. Ю. Дзеровича та о.

проф. д-ра М. Конрада відправив урочисту Службу Божу. Співав гарно хор богословів.

По Службі Божій коло 11 год. зійшлися в авлі Богословської Академії запрошені гості й питомці. Між ін. були: Преосв. Кир Никита, о. Климентій Шептицький, ігумен ОО. Студитів, о. офіц. Пясецький, о. прал. Куницький, о. крил. дир. Лициняк, президент Українського Католицького Союзу п. М. Каратницький, духовні й світські професори Богословської Академії, представники українських установ і преси. Естрада була прибрана картинами Ол. Новаківського: портретом ВПреосвященого Митрополита Кир Андрея, і двома картинами, що символізують науку й мистецтво. Хор богословів, безперечно найкращий у Львові, під управою п. Якубяка, відспівав Лірина "Господи Боже мой". Опісля о. Митрат д-р Йосиф Сліпий, Ректор Богословської Академії, виголосив звіт з праці Академії у минулому акад. році 1935/36. Цей звіт подаємо в цілості на іншому місці. З черги о. проф. Ю. Дзерович виголосив змістовний виклад п. з. "Огляд новіших виховних систем". Зміст його подамо, з технічних причин, в слідуючому числі "Мети". Вкінці хор і ціла заля відспівали національний гимн.

Початок нового акад. року в Богословській Академії, єдиній українській високій школі на наших землях, пройшов під знаком змагань до її розбудови та переміни в український католицький університет. Українське громадянство з радістю прийняло до відома вістку про заходи ВПреосвященого Митрополита Кир Андрея в напрямі признання Богословській Академії прав українського католицького університету, та відповідно до цього її розбудови на низку дальших виділів, згідно з найбільш життєвими потребами української нації.

"Нива" в X ч. за жовтень 1936 р., у відділі "Всячина", так писала:

Святочна інавґурація нового акад. року: В неділю 4 жовтня ц. р. відбулася святочна інавґурація нового акад. року в Грекокатолицькій Богословській Академії у Львові. Вранці о 9-ій годині декан богословського виділу о. проф. д-р Лаба в сослуженні інших оо. професорів, відправив св. Літургію, на якій співав хор студентів Академії. О год. 11-тій відбулася в авлі Академії сама інавґурація, на яку прибуло численне духовенство з Преосв. Кир Кикитою на чолі і представники світських установ, преси і багато громадян. Хор відспівав Лірина "Господи Боже мой", після чого ректор Академії о. проф. д-р Йосиф Сліпий склав звіт з праці Академії в академічнім році 1935/36.

Подавши коротку та дуже цікаву статистику усіх католицьких університетів світу, о. Ректор підкреслив, що в останнім ака-

демічнім році Богословська Академія поробила дальші кроки для заснування повного українського католицького університету, який має бути реалізацією плянів і бажань Високопреосвященого Митрополита Андрія. Щоправда дотеперішнє восьмилітнє існування Академії консеквентно зміряє до цієї цілі, та події в минулому році спонукали Основника виступити із згаданим пляном перед верховною церковною і державною владою та домагатися для Академії прав, які признано католицькому університетові у Люблині.

Український Католицький Університет серед нинішніх наших безвиглядних обставин буде в силі бодай частинно заступити українську високу школу в межах польської держави, якої ми не можемо ніяк добитись.

На теологічному виділі було 14, а на філософічному 12 професорських сил. Деканом теологічного виділу був о. проф. д-р Ярослав Левицький, аґенди філософічного факультету вів покищо сам о. Ректор. Всіх слухачів на обох виділах було в зимовому семестрі 365, а в літному 357. Абсолюторію одержало 60 слухачів.

З черги надзвичайний професор о. крил. Юліян Дзерович прочитав виклад п. з. "Огляд новіших виховних систем", після чого хор і всі присутні відспівали національний гимн.

Як бачимо, Академія з року на рік росте, розбудовує свою діяльність, свої наукові робітні, випускає у світ щораз свіжі наукові видавництва, дає змогу працювати щораз то новим науковим силам — а це все з'єднує для неї велику повагу не тільки серед нашого загалу, але й у цілім католицькім науковім світі.

"Дзвони" в числі за жовтень 1936 р., на стр. 399, подали не лише інавґураційні звідомлення, але теж, як звичайно бувало в цьому дуже змістовно та поважно редаґованому журналі, свої цінні помічення:

Інавґурація в Греко-катол. Богословській Академії: В неділю 4 жовтня ц. р. відбулася святочна інавґурація 9-го з черги акад. року в Гр.-кат. Богословській Академії у Львові, в цій єдиній на наших землях високій українській школі. По урочистій Службі Божій, відправленій високими духовними, зійшлися коло 11 год. в авлі Богословської Академії запрошені високодостойні гості, духовні й світські, представники установ і преси, як також питомці. На обличчях гостей можна було помітити велике задоволення, що вони мають змогу вступити в пороги тієї святині наук та взяти участь у започаткуванні нового академічного року. Вичувалося, що запрошення на інавґурацію вважають вони за велику честь для себе. Велика туга українського громадянства за рідною високою школою, довголітні зусилля, щоб створити свій власний університет, а зокрема восьмилітня така успішна й корисна праця Богословської Академії, поставленої на дуже висо-

кім, европейським рівні під науковим, педагогічним і мистецьким оглядом — зродили пієтизм та пошану до тієї установи, що відразу можна було помітити серед присутніх. Святочний настрій збільшила мистецька прикраса залі, між іншим два образи Ол. Новаківського, що символізують науку й мистецтво, та відповідні портрети: теперішнього св. Отця, реформатора католицьких університетів, та ВПреосвященого Митрополита Кир Андрея, основника Богословської Академії.

Першу точку інавґураційної програми по мистецьки виконав хор богословів (найкращий у Львові) під управою питомця Якубяка, вдатно відспівавши Лірина "Господи Боже мой". Опісля о. Митрат д-р Йосиф Сліпий, Ректор Богословської Академії, подав звіт із академічної праці в минулому році (1935/36), попередивши його цікавим оглядом усіх сучасних католицьких університетів, завдяки чому присутні побачили працю нашої Академії на тлі осягів усіх католицьких високих шкіл. З доповіді о. Ректора довідалися ми, що тепер існує 21 католицький університет, саме в Льованіюм у Белгії (найстарший, заснований 1834 року, 5 факультетів, 4200 студентів), в Парижі (1200 студ.), в Ліль, Ліоні, Тулюзі, Анжер (200-700 студ.), в Люблині (осн. 1920 р., 4 факультети, 900 студ.), в Медіоляні (3 фак., 1500 студ.), в Німвеґен у Голяндії (засн. 1923, 3 фак., 600 студ.), в Зальцбурґу, в Вашінґтоні в Америці (засн. 1887, 800 студ.), в Квебек (1876 — 800), Монтреалі (1876 — 8000), і Оттаві (1866 — 400, 3 фак.), в Сантяго де Чіле (4 фак.), в Ріо де Жанейро (заст. 1832 р.), в Бейруті в Азії від 1875 р., в Пекіні (1925 р.), в Шанхаю (1911 р., 5 фак.), в Токіо (1000 студ.) і на Філіпінах (засн. 1845 р., 6 фак., 3000 студ.).

З радістю прийняли присутні вістку, що ВПреосв. Митрополит виступив із пляном перед верховною церковною й державною владою, щоб оснувати при Академії повний український католицький університет, що його відсутність українське громадянство аж надто дошкульно відчуває, та надати йому права люблинського католицького університету.

В минулому акад. році вела Академія свою працю нормально, поглиблюючи далі поодинокі ділянки наук. ВПреосв. Митрополит іменував надзвичайними професорами о. д-ра філ. і тел. М. Конрада для історії філософії, етики й соціології, д-ра Залозецького для мистецтва та д-ра К. Чеховича для церковнослов'янської мови. Також признано титул надзв. покл. професора І. Крипякевича і д-рові Я. Пастернакові. Виклади з раціональної й експериментальної психології та космології поручено о. д-рові Гриньохові. З чергових томів "Праць Богосл. Академії" кінчається друк більших книжок о. проф. А. Іщака "Догматика незедине-

ного Сходу" і III том "Історії Духовної Семінарії" за проводом о. Ректора д-ра Й. Сліпого. Також почав виходити журнал слов'янської філології "Слово" за ред. проф. К. Чеховича. Теж надруковано "Програму викладів" за обидва семестри. На Великоградському З'їзді виголосив реферат від Академії о. Ректор д-р Й. Сліпий п.з. "De cultu SS. Cyrilli et Methodii in Ucraina", а також виготовив доповідь о. проф. А. Іщак п. з. "De editione librorum liturgicorum ritus byzantinoslavi". Всіх слухачів у минулому році було в зимовому семестрі 365, а в літньому семестрі 357. Абсолюторію одержало 60 слухачів. Касовий оборот Академії в минулому році виносив 160.000 зол.

Отець проф. Ю. Дзерович виголосив інавґураційну доповідь "Огляд новіших педагогічних систем", які поділив на 4 групи: 1. революційну, що обстоювала індивідуалізм у вихованні (Еллен Кей, М. Монтессорі, Л. Толстой, Гурліта й Винекин), 2. експериментальну (Біне, Сімон, Штерн, Мейман, Давід і Йотейко), що поглибила т. зв. школу праці (Кершенштайнер, Дюї, Блонський, Крупская, Ровід) та суспільну педагогіку (Наторп), 3. філософічну, яка звернула пильну увагу на виховання моральне (Ферстер, Тігамер Тот) і мистецьке (Раскин, Лянґбен і Лянґе) та 4 богословську, що має свій початок в катехитичній методі і спирається на засадах християнства.

Слухаючи щорічних звітів із діяльности Богословської Академії та спостерігаючи її невпинну й консеквентну працю, можемо усвідомити собі як слід, яке велике значення має висока школа, можемо збагнути, чому вже з часів середньовіччя всі розумні і дбайливі володарі намагалися якнайскоріше заснувати університет у своїм краю, можемо зрозуміти, чому й наш володар — Князь Церкви, а в великій мірі і Князь нашого національного й культурного життя, Митрополит Кир Андрей оснував для нашої нації Богословську Академію і задумує розбудувати її в український університет, не зважаючи на всі важкі перепони. Добра висока школа — це немов великий магнет, що концентрує й організує всі кращі енергії, сили й потенції даної нації та спрямовує їх у відповідне річище, даючи змогу проявити себе та непереможно впливати на своє довкілля; університет — це неначе сильна сочка, що збирає усе ясне соняшне проміння культури й духа даного середовища, а сконцентрувавши й зміцнивши його силу в своїм огнищі, запалює нові енергії і випалює всі погубні й розкладові бактерії духового життя. Одночасно університет, якби радієва антена, схоплює культурні здобутки інших націй і осередків та робить їх власністю свого народу, запліднюючи його до нової духовної творчости; подібно й осяги своєї культури передає іншим культурним середовищам та робить їх власністю цілого людства.

Поважну частину такої культурної сочки й антени ми вже маємо завдяки нашому князеві Церкви і його невтомним співпрацівникам, довголітньому ректорові і професорам тієї Академії. Вона могутніє й росте з кожним роком... *П. І.*

Популярний тижневик "Христос Наша Сила" в 34 ч. з 11. X. 1936 р. подав для широкого загалу таку інформативну нотатку:

Гр. катол. Богословська Академія у Львові: Єдина українська висока школа у Польщі це гр. кат. Богословська Академія у Львові, яка має два виділи, теологічний і філософічний. ВПреосвященний Митрополит, що її заснував, робить заходи, щоб Богословська Академія одержала права українського католицького університету. В неділю 4 жовтня ц. р., на початок нового акад. року, в церкві Св. Духа о. крил. д-р Лаба в сослуженні о. крил. д-р Ю.Дзеровича й о. д-р М. Конрада відправив урочисту Службу Божу. Співав гарно хор богословів, найкращий український хор у Львові. Опісля в авлі зійшлися запрошені гості, між якими були: Преосв. Кир Никита, Впр. о. Климентій Шептицький, Ігумен ОО. Студитів, вище духовенство, професори Академії, представники українських організацій і преси. Хор богословів відспівав псалом "Господи Боже мій". Опісля о. Мітрат д-р Й. Сліпий, Ректор Богословської Академії, виголосив звіт за минулий академічний рік 1935/36. Минулого року викладало 27 професорів, богословів було 357. Богословська Академія веде велику наукову працю. Потім о. крил. Ю. Дзерович виголосив виклад про системи виховання. Вкінці хор відспівав національний гимн.

"Діло" з 6. X. 1936 р. у зв'язку з інавґураційними святкуваннями подало ось таке:

Інавґурація нового акад. року у гр.-кат. Богословській Академії у Львові: В неділю 4 ц. м. відбулася святочна інавґурація IX. акад. року Богословської Академії у Львові. В год. 9 рано відбулась урочиста Служба Божа, в год. 10:45 в авлі Академії урочисте відкриття. Естрада була чудово прикрашена образами О. Новаківського "Наука" і "Мистецтво" та портретом митр. Шептицького, кисти того самого артиста; вище на чудовому килимі пишалася старовинна ікона Матері Божої.

Відкрив новий академічний рік ректор Академії о. мітрат д-р Йосиф Сліпий, кажучи про значіння католицьких університетів та про конкретні заходи створити такий католицький університет з існуючої Богословської Академії у Львові. В мин. акад. році викладало у ній 27 професорських сил (звичайних і надзв. професорів, доцентів і запрошених осіб), з того 15 на теологічному і 12 на філософічному факультеті. Слухачів було 357 (212 теолог. факультет і 145 філософ.), абсолюторію дістало 60 осіб. Видатків було поверх 70.000 зол. У Музею Академії є вже 1.060

скаталогованих предметів, у Бібліотеці 1.600 наукових книжок. Закінчив о. ректор свою промову привітом і поклоном митрополитові Шептицькому.

Черговий промовець о. проф. Юліян Дзерович виголосив змістовний реферат про системи виховання. Сильний хор питомців відспівав на початку кантату "Господи, Боже мій", при кінці — національний гимн. Між присутніми були не тільки професори й питомці та представники церковних кол на чолі з Преосв. Н. Будкою, але й багато передових громадян з різних кол. Вони засвідчили своєю присутністю розуміння ваги Духовної Академі, яке існує серед широкого громадянства.

"Новий Час" з 6. X. 1936 р., у ч. 225, подав короткий звіт з інавгурації, а в наступному числі доповнення до нього. Ось одне й друге:

Інавгурація шкільного року на Богословській Академії: В неділю 4 жовтня ц. р. відбулася Святочна Інавгурація IX-го шкільного року на гр.-кат. Богословській Академії у Львові. Цього дня в год. 9 рано відправлено з цього приводу Торжественну Службу Божу в церкві Св. Духа.

По Службі Божій о год. 10:45 відбулася властива інавгурація, яку започаткував відомий уже українському громадянству хор питомців Богословської Академії, що відспівав Б. Лірина "Господи Боже мій". Опісля о. Ректор д-р Сліпий подав вичерпуюче звідомлення з діяльности Богословської Академії за минулий рік. Після цього о. проф. Ю. Дзерович виголосив дбайливо випрацьований виклад п. т. "Огляд новіших виховних системів". Звідомлення о. Ректора Сліпого й доклад о. проф. Дзеровича приявні нагородили рясними оплесками. Святочна інавгурація закінчилася відспіванням національного гимну.

Докладніше звідомлення з діяльности тієї Високої Школи подамо в наступному числі.

Гр.-кат. Богословська Академія у Львові: В доповнені до нашого короткого звідомлення про інавгурацію шкільного року на Богословській Академії, подаємо декілька цікавих даних відносно діяльности нашої поважної установи.

Богословська Академія існує вже в теперішнім виді повних 8 літ. Основник її, Митрополит Кир Андрей виступив з домаганням перед духовною і державною владою, щоб признати нашій Богословській Академії права кат. університету в Люблині. У Богословській Академії є два виділи: філософічний, що триває 2 роки й теологічний, що триває 3 роки. Викладає 27 сил, з того 15 на теології, 12 на філософії. Деканом теологічного виділу є о. д-р Яр. Левицький, деканом філософічного виділу є о. Митрат Сліпий. В зимовому семестрі акад. року 1935/36 було 365 слухачів, 156 на філософії й 209 на теології, в літному семестрі на

філософії було 145, на теології 212, разом 357 слухачів. Наукова робітня має велику бібліотеку. У звітовому році прибуло 1.632 томи. Управителем бібліотеки є мґр. Яр. Чума. Музей Богословської Академії має тепер 1.060 предметів, у минулому році прибуло 151 предмет. Директором є д-р М. Драґан. Богосл. Академія видає "Праці Богословської Академії" під редакцією о. Ректора, почав виходити філологічний орган "Слово" під редакцією д-ра К. Чеховича.

Богословська Академія була запрошена на Велеградський З'їзд з двома рефератами. Реферат про культ св. Кирила і Методія на Україні виголосив о. Ректор Сліпий, про видання слов'янсько-візантійських богослужебних книжок — о. д-р проф. А. Іщак. Секретарем Академії є о. П. Хомин.

Подаючи до відома нашому громадянству ці інформації про нашу Богословську Академію, ділимося радісною вісткою, що справа українського університету у Львові, яка, здавалося б, зовсім занедбана, знову актуалізувалася. А зрушив її з місця наш Князь Церкви, Митрополит Андрей.

"Schönere Zukunft" (Wien) в IX ч. з 29. XI. 1936 р. поінформував своїх читачів про діяльність Богословської Академії:

Die griechisch-katholische Theologische Akademie in Lemberg, die sich zu einem wichtigen geistigen und geistliechen Zentrum des katholischen Ukrainertums entwickelt hat, ist in ihr neuntes Unterrichtsjahr eingetreten. Die Akademie besteht aus einer theologischen Fakultät mit 12 Lehrkräften; die Hörerzahl betrug im Vorjahr 357, davon 212 Theologen und 145 Philosophen; die Anzahl der Absolventen war 60. Die Akademie, deren Rektor Prof. Dr. **Josef Slipyj** ist, besitzt ein ausgezeichnetes Museum und eine grosse Bibliothek . . .

"Apoštolat sv. Cyrila a Metoda" (Olomouc) в XII ч. з 1936 р., у зв'язку з інавґураційними звідомленнями, подав такі інформації:

Duchovní akademie ve Lvově směřuje, jak při zahájení letošního školního roku pravil její rektor dr. **Josef Slipyj,** celým svým rozvojem dosavadní osmileté činnosti k vybudování **katolické ukrajinské university.** Tento plán už také přednesl příslušným cirkevním a státním úřadům zakladatel **Šeptickyj,** dožaduje se týchž práv, jakých se dostalo katolické universitě polské v Lublině. Dosud ma lvovska Duchovni akademie jen dve fakulty, *bohoslovnou,* na niz vyucuvalo 14 profesoru, a filosofickou 12 profesory. Všech posluchaču bylo v zimnim semestru 365, v letnim 357, absolutorium obdrželo 60 posluchaču.

"Biuletyn Polsko-Ukraiński" (42 ч. з 18. X. 1936 р.) подав таку нотатку:

Gr.-kat. Akademia Teologiczna we Lwowie: Odbyła się inauguracja nowego roku akademickiego tej uczelni ukraińskiej. Akademia istnieje już 8 lat. Szkoła

posiada dwa wydziały: teologiczny i filozoficzny. W ubiegłym 1935/36 akademickim roku studiowało na tej uczelni 365 słuchaczów, w tym 156 na wydziale filozofii oraz 309 — na teologii. Akademia prowadzi własne wydawnictwo pt. „Praci Bohoslowśkoji Akademii" pod red. rektora ks. dra Slipyja. W ubiegłym roku zapoczątkowano nowe, filologiczne wydawnictwo pt. „Słowo" pod redakcją doc. dra K. Czechowicza.

Fundator Akademii, ks. Metropolita A. Szeptycki, czyni starania, aby Gr.-kat. Akademia Teologiczna uzyskała prawa uniwersyteckie, podobnie jak Katolicki Uniwersytet Lubelski.

СВЯТОЧНА ІНАВҐУРАЦІЯ

X академічного року в Гр.-кат. Богословській Академії у Львові.

(відбулася 3. X. 1937 року)[1])

Єдина українська висока школа на наших землях, Греко-Катол. Богословська Академія у Львові, вступила в неділю 3 жовтня ц. р. в десятий рік свого існування. Вранці о 9 год. о. декан філ. вид. д-р М. Конрад відправив в асисті діяконів торжественну Службу Божу в Семінарській церкві Св. Духа при вул. Коперника 36. Співав прегарно хор студентів-богословів під проводом студ. Якубяка. Церкву наповнили духовні і світські професори Гр.-Катол. Богословської Академії, представники українських наукових, культурно-освітніх, політичних і економічних кіл та преси, а також студенти-богослови. Після Служби Божої відспівано многолітствія.

О 11 год. зібралися в авлі Богословської Академії запрошені гості й студенти-богослови. На перших місцях засіли Преосв. Кир Никита, о. Протоігумен Віталій Градюк ЧСВВ, о. Протоігумен Йосиф Де Вохт ЧНІ, вище Духовенство, також представники українського наукового, політичного та економічного світу і преси.

Між іншими, бачили ми президента Українського Католицького Союзу радн. М. Каратницького, сен. А. Горбачевського, радн. І. Громницького, пос. Василя Мудрого, пос. Володимира Кузьмовича, д-ра Івана Раковського, д-ра Філярета Колессу, проф. Терлецького, о. дир. Лициняка, дир. Лещія, о. дир. Михайла Залеського, д-ра Маркіяна Панчишина, д-ра Тита Бурачинського, проф. Д. Коренця, о. Іринея Назарка ЧСВВ від Марійського Т-ва, дир. П. Кривуцького, дир. Ярослава Колтунюка, сен. Остапа Луцького, сен. Юліяна Павликовського, дир. Андрея Палія, дир. Бариляка, інж. Андрія Мельника. Були представники студентської молоді. Заступлені були часописи "Діло", "Новий Час", "Мета" й ін.

Численна участь представників українських установ і визначних громадян дала доказ, як високо цінить наше громадянство працю Гр.-катол. Богословської Академії.

---

[1]) "Мета", 10. X. 1937. Ч. 39/336, стор. 1.

Решту просторої авлі заповнили по вінця студенти-богослови. Над естрадою видніла старовинна ікона Трьох Святителів, по боках мистецькі портрети Св. Отця та ВПреосв. Митрополита Кир Андрея, прибрані слуцькими золотошовковими поясами і вишиваними рушниками, на тлі зелені і цвітів. Образи висіли на старовиннім перським дивані.

Найкращий український хор у Львові, хор студентів-богословів під проводом студ. В. Якубяка, відспівав удатно сильний твір Г. Айзенгута "Буря".

Опісля о. Мітрат д-р Йосиф Сліпий виголосив вичерпний звіт з діяльности Гр. Кат. Богословської Академії в минулому академічному році 1936/37. Цей цікавий звіт подаємо в цілості на іншому місці цього числа "Мети".

З черги о. д-р Степан Сампара виголосив змістовний виклад п. з. "Релігія в основах людського життя". Цей виклад, побудований незвичайно логічно, в переконуючий спосіб доводить, що Бог існує у всіх народів. Нема арелігійних людей, є радше протилелігійні. Далі о. прелеґент перейшов історію релігії у греків, римлян та жидів, на Сході і Заході, торкнувся світської релігіології та ствердив, що всі питання релігії є питаннями життя.

Останньою точкою святочної інавґурації був смичковий квартет у виконанні студентів богословії Барана, Семеґена, Цегельського та Якубяка. Вони відіграли В. Барвінського "Скерцо-Думку"; П. Пшенички "Ой пряду, пряду" і "Коломийку". Національним гимном закінчено святочну інавґурацію.

Завдяки своєму Достойному Основникові, Високопреосвященному Митрополитові Кир Андреєві, українська Гр. Кат. Богословська Академія у Львові розвивається з року на рік щораз краще і здобула собі загальне признання в науковому світі. Заходи перетворити Гр. Кат. Богословську Академію на український католицький університет ведуться далі і є надія, що доведуть до успішного кінця. Розбудова цієї єдиної української Високої Школи на повний університет з усіма факультетами — це одна з найбільш життєвих потреб української нації.

Святочна інавґурація нового акад. року.[2]) В неділю 3. X. 1937 відбулася святочна інавґурація нового академічного року в Гр.-кат. Богословській Академії у Львові. Свято складалося з двох частин. В год. 9 рано відправив декан філософічного факультету, о. проф. д-р М. Конрад торжественну св. Літургію з діяконами, а в 11 годині в авлі Академії відбулася сама інавґурація, на яку зложилось: хор питомців Духовної Семінарії, що відспівав "Бурю" Айзенґута, і смичковий квартет, звіт Ректора Академії, о. проф. д-ра Й. Сліпого за минулий акад. рік і виклад професора догматики, о. д-ра Ст. Сампари н. т. "Релігія в основах людського життя".

[2]) "Нива". Ч. 9-10. 1937. Стор. 258.

На інавґураційне свято прибуло багато гостей, духовних і світських, які з приємністю слухали і бачили, як росте, розвивається і працює вже 10-ий рік ця наша найвища школа, яка через девять уже літ сповняє свою високу місію, творячи українську богословську науку і виховуючи кадри українського духовенства.

ДОДАТОК Ч. 11.

XI (Г) Голоси преси про Богословську Академію в четвертім трилітті 1938/39; 1941/42-43-44

а) Голоси преси про десятиліття Богословської Академії.

Про працю, наукові й організаційні осяги Богословської Академії під проводом о. ректора Й. Сліпого протягом 10-ох літ багато писоли наукові журнали й преса, а зокрема "Нива"[1]):

"БОГОСЛОВСЬКА АКАДЕМІЯ У ЛЬВОВІ"

(З приводу її десятиліття).

"Від десяти літ, серед незвичайно важких обставин Богословська Академія, ця одинока вища українська школа, сповняє одно з найважніших завдань громадянства, себто держить високо прапор науки і знання і передає цей прапор многочисленним верствам української молоді, якій всі обставини утруднюють, а то й роблять неможливим доступ до осередків научної праці — університетів.

"Наука і знання — це, по християнській вірі і християнській обичайності, найбільша сила народів, це наймогутніша підпора культури, поступу та національної самостійности. Цим заслужила собі Богословська Академія на велике признання не тільки Церкви, але й цілого українського громадянства.

"Висловлюючи в імені Церкви це признання Вам, Високопреподобний Отче Мітрате, цілому Професорському Зборові і нашій духовній молоді, що так численно горнеться до столиць науки і знання, згрупованих в Академії, висказуємо бажання, нехай Всевишній дасть нашій Богословській Академії, цій нашій славі і силі, діждатися і сотого ювілею існування, а в будучому столітті виховати многих учених мужів, що просвічуватимуть цілому Народові на шляхах всестороннього розвитку до могутньої і славної будуччини".

З такими словами привіту звернувся Основник Академії, Високопреосвященний Митрополит Андрей Шептицький до виконавця своїх плянів і задумів, зв'язаних з Академією, Маґніфіценції Ректора о. д-ра Сліпого — в день інавґурації (9. X. 1938) нового академічного року, що лишав за собою одно десятиліття праці, яка, хоч і виконувана серед незвичайно важких обставин, принесла багаті плоди, бо за Божою поміччю була овіяна великою вірою і творчим запалом своїх працівників.

[1]) Богословська Академія у Львові. "Нива", Листопад 1938, ч. 11, стор. 385-387.

Інавґурація нового академічного року, а заразом нового десятиліття праці Академії, відбулася, як і щороку, з тим самим церемоніялом і з тою самою святочною церковно-науковою обстановою, що й попередніми роками. А все ж таки цьогорічна інавґурація відбігла дечим від попередніх.

Бо цеж не лиш починався новий період, але щось більше: завершувалося ціле десятиліття праці. Десять літ у нинішніх винятковых часах, при безчисленних перепонах — це вже для самого існування неабиякий успіх. Та тут іде не про саме тільки існування, але про незвичайно творчу працю для Церкви і Народу.

На залі, де відбувалася святочна академія, панував глибокоторжественний настрій. Кожний приявний, — духовний чи світський, старший чи молодший студент — переходячи в думці сучасні невідрадні обставини, серед яких приходиться нам жити й працювати, мусів признати велику вагу і значення Академії та виконаної нею праці. Мимохіть родилася ще більша любов і прив'язання до рідної Церкви, під крилами якої схоронилася оця наша найвища школа, ріс подив і пошана й для тих, що її заснували та її вже десять літ ведуть і розбудовують.

Десять літ кувалась у варстатах Академії наймогутніша зброя кожного народу — наука і знання, сперті на засадах християнської віри і моралі. За цих десять літ Академія здобула собі право громадянства серед усього українського суспільства. На неї, як на нашу найвищу школу по цей бік Збруча і як зав'язок власного університету, спрямовані очі всіх українців. До неї з пошаною і словами найвищого признання підходять чужинці, бо вона стає наче амбасадою католицьких ідей і католицької науки на церковному Сході. Вона стала найбільш авторитетною виразницею церковно-релігійної думки, у науковім оформленні, Греко-католицької Церкви перед своїми, а ще більше перед чужими. Перед її тихою і невтомною працею мусіли схилити свої голови й усі ті песимісти, що не ворожили їй довгого існування.

Вона стає направду "нашою славою й силою".

Вагу Богосл. Академії оцінимо ще краще, коли хоч побіжно кинемо оком на виконану нею працю, яку коротко змальовує промова Магніфіценції Ректора на інавґураційнім святі, що її на іншому місці подаємо.

Та те, що вона досі дала — це тільки початки. Брак відповідних матеріяльних засобів, брак належного приміщення для її наукових робітень та інші причини спинюють розмах її праці і не дають їй змоги осягнути вповні свої високі завдання і творчі аспірації.

В другому десятилітті свого існування повинна Академія завершити свою організацію та чимскорше перетворитися у повний Український Католицький Університет, чого їй — на порозі нового десятиліття — усе наше духовенство щиро бажає.

ДОДАТОК Ч. 12.

XII. ГОЛОСИ ПРЕСИ ПРО НАУКОВІ ПРАЦІ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ.

1. Голоси преси про наукові видання Богословської Академії в першім і другім трилітті.

Діяльність Академії відбилася живим відгомоном також у чужинецькій пресі, з якої бельгійська католицька публіцистика особливу увагу присвятила науковим виданням Академії. Перед вів "Іренікон",[1]) що дуже докладно нотував нові публікації Академії та про ці видання інформував широкий загал своїх читачів у рецензіях, що свідчать про належну поінформованість редакції відносно наукової діяльности Академії.

З нагоди появи звіту про перше трьохліття Академії написав "Irenikon" за криптонімним підписом D. V. K. таке:

"La fondation de l'Académie fut sans aucun doute un événement historique dans la vie de notre Église et de notre peuple", déclare le Pére Slipy, premier recteur de cette institution. Et en effet la lecture de ce compte-rendu montre que l'oeuvre fondée par le métropolite André Szepticky est destinée à un grand role. Ce n'est pas sans raison que d'aucuns l'ont considérée comme la continuation de l'Académie kievienne de Pierre Mohyla. Pour ne parler que du programme des cinq année d'études théologiques, on constate non seulement que la théologie catholique est enseignée d'une maniére trés sérieuse mais on y trouve encore une chire de théologie de l'Église dissidente d'Orient ainsi que une chaire des sources du droit canonique oriental. Ajoutons que l'Académie fait éditer des publications scientifiques sur des questions théologiques et ecclésiastiques. Augurons qu'elle se fera un nom dans le monde chrétien et qu'elle pourra remplir dans son entire le beau role qu'elle s'est réservé.

Той самий журнал, віднотовуючи у відділі рецензій появу "Катехитики" о. Юліяна Дзеровича, що вийшла як VII т. Праць Академії, оцінив її так:

Cet ouvrage est un cours de science catéchétique. Dans la premiére partie, il parle de l'enseignement religieux, dans la deuxième, de l'éducation religieuse. Il expose l'histoire de l'enseignement catéchétique, sa méthode, les qualités du catéchiste; à propos de l'éducation religieuse, il mountre l'importance de la liturgie dans cette oeuvre. Cet ouvrage est une excellente vulgarisation qui rendra les services qu'en attend son auteur.

---

[1]) О. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935. Ст. 150-152.

З нагоди виходу з друку VIII-го т. "Праць Академії" п. заг. "Перші українські проповідники і їх твори" о. проф. д-ра Ярослава Левицького, "Irenikon" дуже влучно підкреслив, як Москва збагачувалася науковими надбаннями України навіть на полі проповідництва:

L'auteur appelle Ukraine l'ancienne principauté de Kiev. Jusque à présent, nous dit-il dans la préface, personne ne s'est intéressé de l'histoire littéraire de la prédication ukrainienne. Les Russes se sont occupès tout au plus de quelques personnages: cependant il ont rendu le service d'éditer quelques unes des oeuvres des plus anciens prédicateurs. Cet ouvrage ne vise donc qu'au premier défrichement dans cette forét inexplorée. Dans une premiere partie, il étudie les origines de cette prédication à l'époque prémongolienne: prédication et culture byzantine, prédication bulgare, niveau culturel des Slaves de cette époque. Il parle ensuite de quelquesuns des plus célèbres prédicateurs de cette époque: Luc Zidjata, Théodore de Pecèry, le métropolite Hilarion, Klim Smoljactič, Cyrille de Turov, et de quelques autres. Enfin il donne un choix d'oeuvres de ces prédicateurs. Souhaitons que l'A. continue ces travaux et nous donne sans trop tarder une bonne histoire de la premiere prédication en Russie.

Чужинним чинникам, що цікавляться археологією, той самий журнал звернув увагу на працю д-ра Ярослава Пастернака п. заг.: "Коротка археологія західньоукраїнських земель", що вийшла як X т. "Праць Академії":

Bonne reconstitution de la protohistoire en Galicie et Transcarpathie, allant des premieres traces de culture humaine (paléolithique ancien) jusqu'à l'établissement définitif des Slaves.

Les illustrations foisonnent et leur choix est heureux.

L'exposé en ukrainien est suivi d'un résumé en français (2 pages; remarquons que la transcription ukrainienne "Dnister", "Pidlachie", ne laisse pas d'étonner l'oeil), d'une bibliographie et d'un index.

На ту саму працю д-ра Я. Пастернака звернув свою увагу теж французький журнал: *"Nouvelle Revue Theologique"* з 1 жовтня 1933 р., пишучи:

Pour ce premier ouvrage en langue ukrainienne, l'auteur ne s'est pas servi seulement des ouvrages français, allemands, polonais et russes mais a profité de la propre expérience qu'il a acquise, gràce aux travaux effectués par lui sur le terrain mème qui fait l'objet de ses études. Il a ainsi pu introduire des éléments nouveaux, inconnus des auteurs étrangers. Son attention a surtout porté sur les régions situées entre la rive droite du Dnieper et la plaine hongroise. L'auteur s'est intéressé à l'Ukraine Occidentale — de culture moustérienne — et a précisé certains points que les auteurs étrangers n'avaient fait qu'effleurer.

Французький журнал: *"Revue des Sciences Philosophiques et Theologiques"* з травня 1932 р., відмічуючи в бібліографії праці о. Ю. Дзеровича і о. д-ра Я. Левицького, додав:

Ces deux publications (en langue ruthène) sont un témoignage efficace du succés qu'obtient le Dr. Slipyj dans la réorganisation de la vie intellectuelle et du travail thééologique, autour de l'Académie théologique de Léopol et de son organe *Bohoslovia*. Trés particulièrement pour le second volume, on regrettera que les Européens occidentaux n'aient a peu près pas accès, à cause de leur ignorance de la langue, a son contenu.

Слід підчеркнути, що якраз заграничні наукові журнали доволі скрупулятно нотують кожночасну нову появу наукових видань Академії, даючи тимсамим доказ високої вартости самих праць Академії, з якими слід познайомлюватися всім тим, що слідкують за розвоєм богословських наук католицького близького Сходу.

І так *"Zeitschrift fur katholische Theologie"*[2]) офіціоз Богословського Виділу на Інсбруцькому Університеті, що засадничо підмічує у свому рецензійному ділі лише вартісніші богословські праці, в ч. 219 з 1933 р., в рецензії Франца Лякнера, ч. 1. на Звіт за перше трьохліття Академії, так пише про генезу постання, розвій, діяльности Академії, як теж про її наукові видання:

De Graeco-catholicae Academiae Theologicae primo triennio peracto (1928—1931), gr. 8' (109 S.) Lemberg 1932, Verlag der Akademie. — Die vom Rektor der Akademie Dr. **Josef Slipyj** besorgte Schrift (in ukrainischer Sprache) will Bericht erstatten über die vor drei Jahren erfolgte Grűndung der theologischen Akademie fűr den griechisch-katholischen Ritus (I. Teil der Schrift, 9—52) und einen Überblick geben über die innere und äussere Entwicklung der Akademie während der ersten drei Jahre ihres Bestandes (II. Teil, 55—109). Es wäre zu begrüssen, wen ale philosophischen und theologischen Lehranstalten in bestimmten Zeiträumen solche Berichte verfassen würden, die nicht nur fűr spätere Arbeiten die notwendigen Unterlagen böten, sondern zugleich auch einen Rechenschaftsbericht der Lehrer und Schűler vor sich selbst, vor den kirchlichen Vorgesetzten und der ganzen Kirche darstellen. Gerade heute aber, wo die Unionsfrage eine der brennendsten Fragen des kirchlichen Lebens is; műssen wir alle Veröffentlichungen der einzigen theologischen Hochschule des griechisch-katholischen Ritus in Polen, de somit das wissenschaftliche und kulturelle Zentrum der katholischen Ukrainer der ganzen Welt sein soll (55), begrűssen, da gerade diese, wie der Grűnder der Akademie, Metropolit Andreas Szeptyckyj, in seiner Ansprache bei der Grűndungsfeier ausführte, die grosse Mission der Vermittlung zwischen der Theologie des Westens und der des Ostens zu übernehmen hat (12); kraft dieser Stellung und Aufgabe hat grade diese Anstalt ein beachtenswertes Wort bei der Beurtilung und Bewertung der verschiedenen Mittel und Wege in der Unionsarbeit zu sprechen (13 f.).

[2]) Там же, стор. 161-162.

Um diese wichtige Lehranstalt zu dieser eminent wichtigen Aufgabe völlig zu befähigen, wird alles aufgeboten, sofohl was Besetzung der Lehrkanzeln (68 f.) und wissenschaftliche Forschungsarbeiten (58—68; 103—107), als auch, was theoretische wie praktische Ausbildung der jungen geistlichen Kräfte enlangt (71—103). Es mögen hier darum noch eigens angeführt sein die von der Akademie herausgegebenen "Opera graec.-cath. Academiae Theologicae Leopoli". Bis 1932 sind bereits elf Werke in dieser Reihe erschienen, von denen die meisten zugleich als Textbücher fűr die Hörer gedacht sind; davon folgende seit 1929; Als VII. Band der "Opera": J. Dzerovyc, Catechetica, gr. 8' (178 S.) 1929. Das Werk ist besonders im zweiten (pädagogischen) Teil fast ausschlisslich auf die Praxis eingestellt. Als Band IX und X: B. **Laba,** Patrologia, 1. Teil, gr. 8' (164 S.). 1931, 2. Teil, (217 S.) 1932. Das Werk reicht mit den beiden Bänden bis zum Jahre 451. Von den Morgenländern werden behandelt die Palästinenser, die Alexandriner, Kappadozier und Antiochener, von den Abendländern ausführlicher Hilarius, Hieronymus und Augustinus. Das Werk zeichnet sich aus durch grosse Klarheit und gut orientierende Übersichtlichkeit. Vielleicht könnte neueste Literatur mehr herangezogen sein. — Als Band VIII: J. Levyckyj, De Exordiis Praedicationis Ucrainorum, gr. 8' (193 S.) 1931; eine sehr gute Einführung in die Geschichte des ukrainischen Predigtwesens, die vieles Neue bietet. — Band XI: Derselbe Verfasser, De arte praedicandi, gr. 8' (137 S.) 1932; als Lehrbuch für den homiletischen Unterricht gedacht.

Цей сам журнал старанно весь час нотував всі видання Академії у свому високо поставленому відділі бібліографії.

2. Голоси преси про наукові праці Богословської Академії в третім трилітті[3])

Розмірно недовга, бо несповна протягом одного десятиріччя, видавнича діяльність Б. Академії втішається чималою повагою серед усіх наукових сфер не лише українців, але й чужинців. Про це свідчать численні рецензії на наукові праці Б. Академії, що появляються на сторінках різних наукових та популярних органів. Коли в попередньому триліттю можна було занотувати голоси чужих лише на деякі академічні публікації, то в третьому триріччі не було ні одної книжки, виданої Б. Академією, чи іншим видавництвом, де автор був членом Професорського Збору Академії, що її чужі не рецензували б. А це найкраще свідчить про вартість та повагу публікацій Академії чи авторів, що стоять у найтіснішому з цією Високою Науковою Інституцією.

На цьому місці відмітимо лише важніші та цікавіші рецензії на ті публікації, що формують наукове обличчя Б. Академії.

1. З нагоди ювілею Високопреосвященого Митрополита Кир Андрея Б. Академія видала 1-ий том його пастирських листів за

[3]) о. Володимир Кучабський: Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохліттю свого існування 1934-1937. Львів 1941, стор. 158-189.

рр. 1899 — 1904. Цю публікацію побіч інших негайно відмітив журнал "Мета" у двох числах, а саме у 37 ч. з 22. IX. 1935 р. і в 39 ч. з 6. X. т. р. Літературний рецензент "Мети", що заховався за криптонімом м. г., так цікаво висловився:

...Заслужене наукове видавництво нашої одинокої високої школи, ведене вже кілька літ о. ректором мітр. д-ром Й. Сліпим, може похвалитися 14-ма великими томами наукових праць спід пера першорядних українських наукових сил. Оце видавництво видало саме дві особливо цікаві книжки.

Перша з них — це Пастирські Послання Впреосв. Митроп. Андрея з часів, коли Він був ще Станиславівським єпископом. Є це започаткування на ширшу скалю задуманого, а так необхідного, повного видання творів нашого великого Архиєрея.

Митр. Андрей належить до тих рідких визначних особистостей, що велич духа, силу ідеї й організаційний хист уміють сполучувати з великим мистецьким опануванням дару слова. Тому послання, листи, а ще в більшій мірі інші літературні і філософічні твори Митроп. виходять далеко поза рами обов'язкових для кожного Архиєрея наук та енунціяцій, та представляють велику вартість самі по собі, як твори письменства й науки. Думка видання творів Митроп., впродовж десятиліть розсипаних у ряди поодиноких видань і періодиків, заслуговує на особливу увагу. Оцей перший том, 250 сторінкова книжка, містить такі послання: (слідує зміст книжки). Отже, як бачимо, також у змістовому огляді ця збірка обіймає широкі горизонти і кожному уважному читачеві напевно дасть неодну хвилину піднесення на дусі й високих переживань. А науковому нашому видавництву, що взялося до цього великого діла, слід побажати, щоб дальша праця над виданням усіх творів Митроп. Андрея поступала якнайкраще вперед..

2. В 1934 р. Ректор Богословської Академії, о. д-р Йосиф Сліпий, відбув паломництво до Святої Землі. Свої враження та помічення видав він осібною книжкою, видавши її в "Аскетичній Бібліотеці" з виховним призначенням для студентів Б. Академії.

Вартість цієї публікації найкраще ілюструє реакція, яку вона викликала на книжковому ринку. На повищу книжку появилось багато рецензій не лише на сторінках української журналістики, але й чужинної. Ось важніші журналістичні голоси:

"Дзвони" в 2-3 ч. за 1935 р., у зв'язку з цією видавничою появою, писали за підписом "Х":

...Останніми часами змінилися дуже літературні уподобання загалу. Перестали бути модними твори з ліричною закраскою, читачі стали розхоплювати твори епічні, твори, що змальовують життя. Таких творів у нас було і є небагато. Тому їх місце зайняли спомини і описи подорожей.

Глибшими причинами тієї зміни стали з одного боку історичні події, що так основно перемінили політично-національні відносини, а з другого щораз то більше і більше зростаюча нудьга, породжена механізацією нинішнього життя. З одного боку люди, заінтересовані подіями, що відбилися на долі країв і народів, радо читають присвячені їм спомини, а з другого боку бажають утекти від щоденної одноманітности і коли самі не можуть подорожувати, то находять відпочинок бодай в описах подорожей і зв'язаних з ними вражень.

Цьому наставленню уваги нинішнього громадянства не до одиниці, але до збірноти, завдячує український читач цілу літературу про воєнні події з 1917-1921 рр. І коли спомини з війни назагал безупинно ростуть, то подорожніх описів, що так легко визволяють нас із дужих обійм буденщини, все ще обмаль.

Тому український читач дуже радо вітає кожну книжку, що веде його в інші краї — Америку, чи Китай, Патагонію чи Сагару. Бо головне не в тому, який край описується, але в тому, щоб перенестися думками і почуваннями понад нинішні кордони і злободенні, дуже часто майже нерозв'язані "проблеми". Одним словом, коли неможлива дійсна утеча від труднощів життя, то люди намагаються робити це бодай в думках, бодай на хвилину. І коли воєнні спомини про недавнє минуле не раз хвилюють читача, то подорожні описи наче успокоюють.

Тому з зацікавленням бере читач у руки книжку о. ректора Й. Сліпого п. з. "Паломництво до Святої Землі", з зацікавленням далеко відміннішим від того, з яким звичайно стрічаємо всякі подорожні описи. Бо тут говориться про Палестину, про край, що через Біблію, особу Христа, розвиток християнства нам такий близький, про край, в якому жив Авраам і Яків, в якому володів Давид і Соломон, про край, на горах і долинах якого лунало слово пророків, в якому на світ прийшов Христос-Спаситель світу, що своєю наукою так основно перемінив душу людини і лице Землі.

Книжку о. Сліпого беремо з бажанням наблизитися до тих давніх часів і відтворити собі образ Христового життя.

З таким самим почуванням нетерпеливої цікавости і наче задумливої тривоги перед чимось нам невідомим, що і в автора, супроваджаємо його в подорожі через Румунію до Констанци, через Чорне Море до Константинополя і Егейське Море до Палестинського порту Яффи. Як меви за кораблем, так історичні спогади линуть за автором на вид Чорного Моря, Константинополя і грецьких островів.

Нарешті Яффа — хвилеве успокоєння. Але тут же зараз починається паломничий шлях до Єрусалиму, повний щораз нових вражень і глибоких зворушень. Бо кожне сільце зв'язане тут з якоюсь подією зі святого Письма і кожний камінь вмів би розповісти чимало цікавого. Одна біблійна подія пригадується за другою, вони вирина-

ють наче хвилі озера. Тисячі споминів і сцен. Все це міняється наче в калейдоскопі: Ариматея, родинне село благородного Йосифа, Каріятріярім, де був Кивот Завіту, поки переніс його Давид до Єрусалиму, Аінкарім, родинне місце св. Йоана Хрестителя та врешті Єрусалим з Гетсеманським Садом, Голготою і Божим Гробом, Вифлеєм, місце народження Христа, Єрихон, Йордан, Мертве Море, Тавор, Генезаретське Озеро, Кафарнаум та інші. На вид тих місцевостей, так тісно зв'язаних з життям Христа, автор повторяє за св. Петром: "Господи, нам добре тут!"

Та найбільше враження робить на автора Божий Гріб і Вифлеєм. Божий Гріб наповняє паломника екстазою, що наче підносить душу у світ з євангельської дійсности, у Вифлеємі всі дійсні переживання Різдва стають мрією, а колишня мрія перемінюється у дійсність. Здається, наче все те було вчора, хоч від того часу пройшло вже 1900 літ... Там, де колись кипіло життя, сумно шумлять пальми й евкаліпти. Людину огортає почуття глибокого безсилля, бо що це тих кілька десятків століть людського існування супроти тієї вічности, що тут так проречисто промовляє з кожного місця, з кожного каменя? Противенство між нужденністю людського існування і вічністю, що так сильно, накидається при читанні книжки о. Йосифа Сліпого, заставляє читача відірватися від дочасности, перенестися думками і почуваннями у інший світ, тужити за вищим і кращим життям, за життям якого всі дні оцінюється під знаком тієї вічности. І головна вартість тих подорожніх споминів у тім, що вони здатні зворушити почування людини, вихованої в християнському світогляді, здатні викликати голод Бога у людському серці.

І коли першою і найціннішою рисою книжки о. д-ра Й. Сліпого є те, що вона своїм змістом будить тугу за найшляхотнішим життям, то другою її рисою, гідною уваги українців греко-католиків є те, що греко-католицьке духовенство, повне свідомости як колишніх заслуг Сходу для християнства, так і нинішнього його занепаду, розуміє велику і відповідальну ролю Греко-католицької Церкви на цьому Сході та має амбіцію причинюватися до його католицького розвитку. "Ми українці католики — слова автора — становимо на Сході найчисленнішу вітку Католицької Церкви і, хоч не хоч, спочиває і на нас відповідальність за майбутній напрям і майбутній розвиток християнського католицького Сходу".

Таке становище автора до Сходу, висловлене у "Паломництві до Святої Землі", пригадує подібні його слова, висловлені ще в 1928 р. на сторінках книжки п. з. "Шляхом Обнови", коли при нагоді обговорювання, яку вагу Рим прив'язує до з'єднання християнського Сходу, о. д-р Й. Сліпий писав: "...великодушні слова обох невмирущих папів (Урбана VIII і Венедикта XV) мусять підносити в нас завжди свідомість сили нашої Церкви на Катол. Сході і перти нас до зміцнення і поши-

рення католицької ідеї не лиш в нашім народі, але на нез'єднанім і поганськім далекім Орієнті".

Як відомо, ширші овиди відкрилися перед Греко-католицькою Церквою з хвилиною, коли галицьким митрополитом став гр. А. Шептицький, що звернув велику увагу між іншим також на ближче пізнання Сходу і на власну, греко-католицьку богословську творчість. Дотогочасне становище Греко-католицької Церкви, становище подібне до ролі реконвалесцента, що поволі приходить до сил і тим тільки тішиться та не бажає вийти поза межі своєї хати, довело до того, що світ признавав і навіть сьогодні ще признає тільки римо-католиків і православних, і це найшло свій вислід в факті, що ані українське паломництво під проводом Митрополита А. Шептицького 1907 р., ані о. д-р Й. Сліпий 1934 р. не мали змоги відправити Сл. Божу при Божому Гробі тому, що договір між латинниками і нез'єднаними православними передбачає тільки католиків латинського обряду і православних. Та сама доля, що стрінула українців греко-католиків як в 1906 так і 1934 р., вказує, що ми залишилися поза дужками, або інакше, що ми не стали ще таким чинником, що завдяки своїй позитивній творчості придбав би відповідний авторитет серед загалу інших католиків, авторитет, що поклав би край таким аномаліям.

Цей факт показує також, що правильні є зусилля нашої єрархії поглибити релігійне життя, відповідно виховати духовенство, створити вогнища наукового богословського руху, що як — кожна теорія — є передумовою кожного практичного діяння й що тільки шляхом внутрішнього скріплення може прийти зріст значення назовні.

На щастя, люди, що мають зрозуміння можливостей Греко-католицької Церкви на Сході, витривало працюють над її відповідною підготовою. Почин Митрополита А. Шептицького заснувати Богословську Академію та його ідейний провід, організаційно-наукова і педагогічна діяльність її ректора о. д-ра Й. Сліпого, наукова праця її професорів — все це може послужити доказом, що оправдані були надії Урбана VIII і Венедикта XV, що українці можуть прислужитися справі церковного з'єднання.

"Паломництво до Святої Землі" дозволяє надіятися, що та перша поїздка о. рек. Й. Сліпого на Схід буде тільки початком його зв'язків з тим Сходом, що вона причиниться як до основнішого пізнання цього Сходу у нас, так і до зросту авторитету української Греко-католицької Церкви на тому ж Сході.

Коли перша частина споминів о. Й. Сліпого — це опис дороги до Палестини на кораблі морем, друга — найбільша — це опис Святої Землі та її релігійних і мистецьких пам'яток, то третя, що закінчує книжку — це спомини і враження з перебування в Атенах і Константинополі, спомини, повні роздумування над тим, що довелося авторові побачити і пережити впродовж 14 днів — від 1 до 15 травня

1934 р. Вони зв'язують в одну цілість Палестину — колиску християнства, Грецію, що дала свою зовнішню культурну форму християнству і Візантію, в якій християнство стало державнотворчим елементом.

Книжка має цілу низку влучних літературних порівнянь, що зраджують в авторові людину вражливу на кольори: "на північ рудіють гори, грають в промінних сонця червоні узбіччя і красується білий Назарет". Або опис гір: "Трясе своїм білим волоссям могутній Гермон..." і багато інших.

Хоч як багато місця автор присвятив описові самої Палестини, її історії і пам'яткам, то проте не знехтував нинішнього її стану, а особливо сіоністичного, колонізаційного та жидівсько-арабської ворожнечі.

Книжка о. д-ра Й. Сліпого свідчить, що втоптаний шлях українського народу до Господнього Гробу не заріс, що ігумен Данило Монах, Мелетій Смотрицький і паломники з 1906 р., без огляду на всі перепони, мають своїх наслідників.

Теж "Нива" з лютого 1935 р. в статті, підписаній о. Г. Костельником, подала:

Книжка читається легко, приємно і з користю. Описи св. місць Автор розв'язав з біблійними та історичними ремінісценціями, для поучення й заспокоєння цікавости читача подавав, де було треба, статистичні дані, звернув увагу, під кутом нашого спеціяльного заінтересування, на обрядові характеристики палестинських восточних, що злучені з Римом. Взагалі з книжки пробивається живе зацікавлення Автора уніятськими церквами, що їх стрічав на своїй паломничій подорожі. Очевидно Автор на багатьох місцях дає слово своїм безпосереднім враженням, від чого книжка набирає тепла, але сходить і до таких дрібниць, що пояснює, напр., відки взялося слово "Копти" (Кіпт з грецького айгиптос), Кафарнаум (Кефф — село; нагум — потішення).

Це невелика книжка, та багата змістом. Вона поділена на 24 розділи (і ще "Вступ").

Крім опису святої землі поміщені в ній також ремінісценції Автора з дороги, з Греції та Царгороду. Характеристичне місце, де автор каже: "Я бачив майже всі важніші европейські храми, але ніодин з них не робить того враження, що св. "Софія" (стор. 185) в Царгороді".

Книжку закінчує Автор словами: "Та все ж таки я утвердився ще більше в своїм переконанню, з яким їхав до св. Землі, що ми українці-католики становимо на Сході найчисленнішу вітку Католицької Церкви, і що, хоч не хоч, спочиває на нас також відповідальність за майбутній розвиток християнського Католицького Сходу".

В книжці є численні ілюстрації. В незвичайно тяжкі часи, коли з цілого українського народу, що під Польщею, тільки сам Автор

цих споминів міг взяти участь у паломництві до св. Землі, його книжка дасть змогу читачеві бодай в уяві найтися в св. Землі, щоб бодай у цій безпосередній життєвій сфері, як каже Автор на кінці свого "Вступу", "не заросла серед лихоліття утерта дорога українського паломника до Господнього Гробу".

"Католицька Акція" у 3 ч. з 1935 р.:

"Паломництво до Святої Землі". Це книжка, яка дуже заслугує на поширення в українській суспільності. Крім живого опису для кожного християнина дорогих місць Святої Землі зумів автор нав'язати до традиції українських поломництв старовини, і рівночасно пригадати останнє паломництво під проводом Їх Експеленції Митрополита Кир Андрея Шептицького. В нав'язанні до цеї традиції, відчути можна з одного боку велич нашого грецького обряду, а з другого боку не тяжко відчути і жаль, що не тільки наш, але й інші східні обряди терплять з причини відсутности об'єднання усіх братів славян грецького обряду під одним прапором, щоб дійсно можна сказати, що ми всі є вівцями одного пастиря...

Цікаво, що на цю публікацію відгукнулась преса з-поза океану. Обширнішу рецензію подала "Праця" з Прудентополісу в 31 ч. з 2. VIII. 1935 р.

"Oriens" у числі за березень-квітень 1935 р. написав у зв'язку з повищою публікацією таке:

...Rektor Ukrainskiej Akademji Teologicznej we Lwowie, Ks. Dr. Józej Slipyj, odbyl w roku zeszlym wraz z grupą Polaków pielgrzymkę do Ziemi Świętej. Wraženia swoje z niej drukował najpierw w "Mecie", a potem, ozdobione ilustracjami, wydał w ksiażeczce p. t. "Pałomnyctwo do Swiatoi Zemli" (Lwów 1935, str. 200). Uczonego autora musiały interesować także wszystkie szczegóły, mające znaczenie dla naukowej biblioteki, dlatego jego książka nietylko się nadaje na miłe czytanie dla wiernych, ale także może służyć w seminarjach jako pomoc przy nauczaniu geografji i archeologji biblijnej. Polecamy ja bardzo także pasterzom placówek neounijnych religijnych, gdzie ludność mówi po ukraińsku.

3. Чергова більша подорож Ректора Б. Академії, яку він у наукових цілях відбув в 1935 р. до західньої Европи, а перш усього до Англії, стала основою нової публікації, що її появу з повним признанням підмітили такі журнали:

"Дзвони" в числі за грудень 1936 р., на стр. 500-502, написали:

...Як відомо, подорожі збільшають освіту, поглиблюють світогляд і поширюють горизонт людської думки. Одначе в теперішніх важких часах, особливо ми українці, назагал не маємо змоги подорожувати, через що залюбки читаємо описи подорожей, цінимо їх, пошукуємо за ними й радо вітаємо кожну книжку, що веде нас в чужі далекі краї. Тому дуже добре робить о. Мітрат д-р Й. Сліпий, що всі здобутки й осяги людської культури, які мав змогу побачити

в часі своїх подорожей, описує враз із своїми враженнями й помітками в окремих книжках, збільшаючи їх вартість ще й дуже численними, цікавими і цінними ілюстраціями. Минулого року своїм "Паломництвом до Святої Землі" повів читачів Шановний Автор далеко на Схід аж до стіп Божого Гробу та надхнув нас духом цілющого джерела християнства, — цього ж року, дістався аж до таємного острова Англії, розкрив перед нами скарби заходу, що виросли на християнських основах. Тоді бачили ми колиску могутности релігійної, тепер — могутности світської, там блистів передовсім gladius coelestius, тут схрещується з ним і gladius terrenus.

Оглядаючи Захід, немов докінчуємо одночасно нашу торішню подорож на Схід. Зовсім слушно каже автор, що "хто хоче добре пізнати Схід, мусить їхати на Захід, перегризти цілу літературу й оглянути депортовані там пам'ятки" (стр. 10). Ціла низка пам'яток, відкопаних у Пергамоні, Магнезії, Прієне та взагалі в Малій Азії, а особливо відбудована могутня міська брама й стіна престольної залі у Вавилоні, чи зреконструована вавилонська вежа — що їх показує нам о. Ректор Сліпий в берлінських музеях — це найліпший доказ слушности тих слів.

Читаючи обговорювану книжку, подорожуємо не тільки на Захід чи Схід, але й у минуле, а то й у майбутнє. Автор книжки людина високої освіти й знання, з'ясовує нам історію оглядяних пам'яток, їх генезу й долю в ході століть, зображує їх історичне тло, то знов кидає перспективи на майбутнє. Через те ми бачимо вирізки культури в перекрою не тільки горизонтальнім, але й у вертикальнім, пізнаємо їх у просторі і часі, у площині географічній і історичній. — Найкращі церкви, музеї, університети, бібліотеки, палати та величні будівлі, духовні семінарі, монастирі, скарбниці церков з надзвичайними старовинними рідкостями, гробівці, саркофаги, мистецькі різьби й образи світової слави, різні постаті сучасні й минулі, організації наукових установ, улаштування високих шкіл, особливо теологічних факультетів тощо — все це пересувається перед нашими очима в відповіднім історичнім насвітленні та зіставленні з іншими подібними пам'ятками і збагачує вельми наше знання й світогляд. Автор завжди вміє показати нам бодай якусь характеристичну рису чи подробицю, що дає нам поняття про цілість.

Та чи не найліпше у "Подорожі до Англії" те, що вона наближає нас до тих геніяльних виявів неугнутих людських зусиль для слави Божої. Ось над однією мініятюрною різьбою із слоневої кости працював мистець аж 30 літ (стр. 25). А відому катедру в Колонії будували понад 6 віків. Справді тільки глибока релігійність та вище надхнення можуть дати людям таку силу волі, безмежну посвяту й мистецьку геніяльність. Деякі ліберальні вчені минулого віку хотіли бачити в середньовіччі добу дикости, темноти тощо. Ще й сьогодні у

нас один критик, не знаючи найновіших наукових дослідів, пише про середньовіччя, що воно — "доба великих пошестей, здивачіння обичаїв, боротьби з найбільше первісними потребами матеріяльної вигоди, вся повна жаги та крови, надихана маревами" (Діло, ч. 37, 1936). Але сучасна наука вже давно регабілітувала середні віки. Захід дивиться на них уже куди іншими очима. Один із найбільших істориків світової слави, Ранке висловлюється про середньовіччя так: "Es war eine Schöpfung im grössten Stil; nie war ihresgleichen in der Welt gewesen" (Ranke, Weltgeschichte, 11-12 т., 15 розділ). Вистачить прочитати книжку о. д-ра Сліпого, щоб переконатись про цілковиту слушність тих слів. "Подорож до Англії" якраз наближає нас до тієї "творчости в найбільшім стилю". Від описаних осягів минулих віків немов промінює дух тієї творчости і підсилює творчу іскру читача.

Водночас насуваються різні рефлексії. Ота могутня середньовічня творчість виллялася не тільки в архітектурі та мистецтві. З неменшою інтенсивністю проявилася вона і в суспільній та політичній ділянці, щоб ширити Царство Боже на землі. Тут саме ключ, щоб зрозуміти здвиги хрестоносних походів та подібних явищ. Якщо б у сучасних християн жевріла в душах бодай частина середньовічного вогню, большевизм до кількох місяців зник би з лиця землі, так само зрештою як і безробіття й нужда. Замість того бачимо, як протибольшевицькі держави спокійно дозволяють їхати добровольцям в ряди мадридського війська. Яка кволість і бездушність у мистецтві, така й у соціяльно-політичних проблемах. Нічого дивного висихає джерело творчого вогню — релігійність. Тільки вона може надхнути людство до жертви, зусиль, до поборення свого егоїзму, без чого направа сучасних відносин неможлива. Тільки справжня релігійність може стати джерелом творчости в вищім стилі в котрімнебудь напрямі.

Автор не тільки дає нам змогу бути серед скарбів культури та впроваджує нас в товариство визначних людей, живих і мертвих, сучасних і з минулих віків, бо звертає увагу на їх замітніші думки та діла.

Дуже цікаво, як на Заході цінять красу візантійського стилю й культури. Довідуємося, що вже "Карло Великий, бажаючи, як ми нині сказали б, зевропеїзувати свою державу, мусів брати все з Візантії, тоді найкультурнішої держави світу" (31). А ось і теперішня лондонська вестмінстерська католицька катедра побудована в візантійськім стилі. Треба було англ. католикам відріжнитися від англіканів, що мають побіч катедру в готичному стилі. А перевищити красу старого ґотику міг візантійський стиль. Коли в нас — підкреслює Автор — "затирають візантійську культуру як "противну" католицькій вірі, там візантійський стиль є саме signum distinctivum католицької віри" (50 стр.). Неменш цікаво, що англійські протестанти намагаються зберігати всі практики латинського обряду. "Отже, як

бачимо, — пише Автор, — можна якнайточніше пристосуватися до католицьких форм — і не бути католиком. Тоді стало мені ясно, що цей аргумент мусить і в нас відпасти "...бо затирання обрядових різниць не поможе і не укріпить віри" (56 стр.). Безперечно, важна не форма, а зміст.

Принагідно довідуємося теж, як багато причинився наш Митрополит своєю ініціятивою, що Західня Церква пізнала Східню та працює над її з'єднанням (Бенедиктинці візантійського обряду в Америці і їх місячник "Іренікон", О. О. Редемптористи і багато ін.).

Обидві подорожі Автора, на Схід і Захід, стоять бодай посередньо в зв'язку з великими задумами нашого Князя Церкви. "Ми, українці католики — слова Автора в "Паломництві до св. Землі" — становимо на Сході найчисленнішу вітку католицької Церкви і хоч не хоч спочиває також і на нас відповідальність за майбутній напрям і майбутній розвиток християнського католицького Сходу". Те якраз почуття відповідальности спонукує наших високих духовних працювати над зміцненням нашої Церкви. З одного боку відновити давні світлі традиції Сходу, з часу перед церк. роздором, а з другого перебрати із Заходу всі здорові й сильні церковні осяги і так піднести нашу Церкву на ще вищий рівень, щоб зробити її міцним притягальним чинником на Сході — ось думка,що прозирає вряди годи з рядків обидвох книжок. Подорож Автора на Схід свідчила, що втоптаний шлях українського народу до Господнього Гробу не заріс, подорож на Захід виявляє, що великі пляни митрополитів Ісидора, Іпатія Потія і Веліямина Рутського є й тепер актуальні.

"Мета" (48 ч. з 29. XI. 1936):

...Після "Паломництва до Св. Землі" це вже другий опис подорожі пера цього Автора: Українська подорожня література збагатилася знов цінним твором. Це перший у нас більший опис подорожі по Англії, який стане необхідною підручною книжкою для всіх, хто цікавиться Альбіоном.

Автор із спокоєм вдумливого обсерватора описує свою подорож зі Львова через Берлін, Падербор, Колонію, Бонн, Аквісґран, Аме, Бріссель, Малін, Антверпію до Остенди, звідки кораблем до Доверу. Скрізь по дорозі автор відвідував важніші осередки католицького світу, де стрінув велике зацікавлення унійними справами.

По такім вступі слідує опис Альбіону. Разом з автором оглядаємо Довер, краєвид в Англії, загальний вид Лондону, відтак Вестмінстер, катедру св. Павла, музей, передусім величавий Британський Музей і т. д. Автор оповідає про католицький рух в Англії, славні університети Кембрідж і Оксфорд, бенедиктинські монастирі у Прініч, Ремсґет, Довнсайд і Фарнбори. Далі слідує опис міста Кентербері. Опісля Автор веде нас до католицької Ірляндії, де оглядаємо з автором Даблин з його старовинними церквами та будівлями, музеями,

опісля духовну семінарію в Менут. Потім вертаємося знов до Англії, оглядаємо Менчестер, де є кількадесят родин українців, і вертаємося знову до Лондону.

При описі від'їзду Автор подав цікаву характеристику англійців. Опісля разом з Автором оглядаємо знов Бельгію, Францію, Париж, Ліль, Ліон, Швайцарію, Цюріх, Відень — і знов у Галичині.

Старанно дібрані світлини ілюструють наглядно прочитане і позволяють виробити собі образ місцевостей, куди мандрували ми разом з Автором, читаючи цю книжку. Багато пластичних картин природи, бистрих помічень, історичних даних і рефлексій підносять вартість книжки і надають їй науковий і виховний характер. Крім опису Англії, Німеччини, Бельгії та Франції, стрічаємо в книжці перегляд унійних осередків на Заході, де йде велика праця над з'єднанням Церков.

Ця книжка повинна знайтися в руках кожного українця й українки, бо вона причиниться значно до розширення і поглиблення знання про чужі краї. Також молодь, яка так любить читати описи подорожей, винесе велику користь з прочитання цеї книжки.

."Новий Час" в 264 ч. з 20. XI. 1936.

"...Про Англію в нас, слава Богу, багато пишеться по часописах", читаємо на вступі цеї книжки. — "Приїздили відтам гості, деякі навіть дуже прихильні; але рідко хто з наших виправлявся на аристократичний острів, що, відмежований від світу, кермує його діями. І далека та коштовна дорога, і незнання мови, і брак ближчих знайомств не зводили нас з англійцями. Через те нам важко було дістатися на ширшу арену світу". Всеж автор вирішив "подивитися власними очима на осяги найкультурнішого народу в світі й навчитися чогось від нього".

На 128 сторінках розказує він нам у дуже зв'язкий і цікавий спосіб про свою подорож до Англії й назад. Є тут описи подорожі зі Львова до Берліну, опис Берліну, Тевтобурського Лісу, Колонії й Бонну, Аквісграну, Брюсселю, подорожі з Бельгії до Англії, лондонського Вестмінстера, опис катедри св. Павла, лондонських музеїв, зображення католицького руху в Англії, Кембріджі й Оксфорді, опис Бенедиктинських монастирів, опис столиці Ірляндії Дабліну, Менчестеру — і знову подорож назад: через Белгію до Франції, через Париж, Ліон, Швайцарію, Відень до Львова. Усюди головну увагу звертає автор на церкви, монастирі й духовників. При тім завжди все нав'язане до нашого, українського життя. Гарні описи природи і краєвидів по різних краях. Дуже цікаві описи життя українців на Заході напр. монахинь-українок у Бельгії або української колонії з Золочівщини в Менчестері. У книжці багато історичних дат і фактів. Справді є тут з чого вчитися. Це не пуста порожна балаканина вражень, а просто рівночасно підручник історичних даних про кожну місцевість. В книж-

ці є 55 ілюстрацій, що дуже помагають читачеві розуміти текст і легше собі зобразити написане.

"Подорож до Англії" о. ректора Йосифа Сліпого треба привітати як цінний вклад у нашу літературу подорожей і споминів. Читач, який не має змоги самий поїхати до Англії, поїде туди, читаючи цю книжку, на крилах думки і фантазії разом з автором. "Подорож до Англії" о. д-ра Йосифа Сліпого повинна найтися в руках нашої молоді й старшого громадянства.

4. У видавництві літературно-наукового місячника "Дзвони" появиласяв 1935 р. публікація о. д-ра Йосифа Сліпого п. з. "Віра і Наука", що первісно була виголошена як реферат в рамах "Академічних Вечорів", улаштовуваних Бог. Наук. Т-вом.

З нагоди цієї публікації "Мета" помістила свої завваги й рецензію в двох числах: 25 з 30. VI. 1935 і 40 з 13. X. т. р.

5. У попередньому нашому звіті з другого триріччя ми підмітили ті всі голоси, які появились у зв'язку з працею о. проф. д-ра Ярослава Левицького п. з. "Перші українські проповідники і їх твори". В доповненні подаємо понижче критичні завваги на цю працю, що вийшли з кругів нез'єднаних, згуртованих коло журналу п. н. "Elpis". В VIII/1 ч. за 1934 р., на стр. 240, рецензет (J. K.) пише таке:

...O najdawniejszym okresie kaznodziejstwa ukraińskiego czerpaliśmy dotychczas wiadomości przeważnie z prac, poświęconych historii Cerkwi lub literatury. Dzieła te dla teologów jednakże nie są wystarczające, opracowywane bowiem są przez uczonych niehomiletów, którzy słabo uwzględniają osobliwy charakter kazania cerkiewnego. Oświetlenia ze strony homiletycznej utworów pierwszych (okres domongolski) kaznodziei Rusi Kijowskiej podjął się ks. dr J. Lewicki w jednej ze swoich nowszych prac.

Dzieło ks. dr. Lewickiego składa się z trzech części:

1) Основи розвитку української домонгольської проповіди,

2) Перші українські проповідники, 3) Твори: —

— tutaj umieszczone są kazania Łukasza Żydiaty, Teodozego Pieczerskiego (9), Ilariona, Klima Smolatycza (2), Cyryla Turowskiego (13) oraz osiem anonimowych. Wspomniane dzieła składają się na pełną antologię kaznodziejstwa Rusi Kijowskiej — antologię, wydaną czytelnym drukiem, ze staranną korektą i najnieodzowniejszemi wyjaśnieniami.

Naturalnie, jako pierwsza tego rodzaju praca ks. dr. Lewickiego ma pewne, nieliczne usterki. Jedną z nich są nieistotne, zbyt obszerne wiadomości wstępne. Praca niniejsza nic by nie straciła po skróceniu lub wykreśleniu niektórych rozdziałów części pierwszej (jak „kultura czarnomorska" i „kultura bizantyńska"); natomiast pożytecznym byłoby rozszerzenie rozdziału " с т а рохристиянська грецька проповідь", ze względu na olbrzymi wpływ jej na przed i po-mongolskie kaznodziejstwo ukraińskie (autor nie poświęca kaznodziejstwu patrystycznemu nawet jednej stronicy).

Bardzo skondensowany rozdział I-szy drugiej części pracy, przedstawia zakończony i treściwy pogląd ogólny na najgłówniejsze cechy i na tendencję najdawniejszych kaznodziei ukraińskich. Niepotrzebnie zbyt wysoko ocenia autor tutaj tolerancyjność kijowskich kaznodziei w stosunku do Kościoła Zachodniego — rzeczą bezpodstawną jest robić ogólne wnioski z umiarkowanego, co prawda, tonu ich kazań. Przecież znamy tylko nieznaczną część ich tworów, zaś i znane przechowały się w późniejszych, często zepsutych odpisach. A że wypadki ekskluzywności religijnej, powstałej pod naciskiem Greków, w tym okresie stanowiły zjawisko dość powszednie — przekonujemy się o tym chociażby z podania (w kronice) o chrzcie św. Włodzimierza Wielkiego.

Nie zadawalnia czytelnika wydanie tekstu kazań. Jako wzór metody wydawcy, biorę pierwsze w książce "Поучение архиепископа Лоуки къ братии"... Wydawca nie zaznajamia nas z historią i wiekiem rękopisów tego dzieła, nie zaznacza również, z którego wydania kazanie zostało przedrukowane. Zestawienie z poprzedniemi wydaniami wykazuje, iż ks. dr Lewicki przedrukował wydanie, dokonane przez biskupa Makariusza w jego „Historii Russkoj Cerkwi", t. I, str. 262—263. A jednak pomiędzy wydaniami ks. dr. Lewickiego i Makariusza znajduję dość znaczne różnice w pisaniu oddzielnych wyrazów (Makar — буести не имѣй, Lewick. — буестне, имѣй i in.) oraz w rozstawieniu znaków pisarskich (u Makariusza konsekwentniejsze).

Wydawca, chociaż sam podnosi wielką wartość historyczno-literacką kazania Żydiaty, jednakże nie wykorzystał odmiennej jego redakcji, wydrukowanej przez K. Timkowskiego w "Русскія Достопамятности", 1815, cz. I, oraz J. Jewsiejew w"Памятники др.-русской црк.-учительной литературы" I, 1894. Ta druga redakcja posiada szereg cennych odmian w tekscie kazania, nprz., tutaj dodano мзды не имлите въ ликву не дайте; чтите и слоугы церковныя; блядни не твори ни съ рабою, ни съ кимже (u Lewickiego — съ чюжими женами).

W notatkach do kazania wydawca daje wyjaśnienia niektórych wyrazów niezrozumiałych, pozostawia, jednak, bez wyjaśnienia: лѣплѣе, безъ года, напраснивъ, i in.

Wymienione drobne opuszczenia nie zmniejszają wartości dla historii kaznodziejstwa prawosławnego pracy ks. dr. J. Lewickiego, który oby w podobny sposób opracował następny (do XV—XVI w.) najmniej znany, okres kaznodziejstwa ukraińskiego.

6. Появу праці о. проф. д-ра Я. Левицького п. н.: "Теорія церковної вимови" підмітив "Irenikon" (D'Amay-s/Meuse, Бельгія), в XI т., ч. 1-2 за 1934 р., ось так:

...Cet ouvrage est un manuel complet d'homilétique. L'introduction expose le but, l'obligation de la prédication, donne la définition de l'homilétique et esquisse une brève histoire de la prédication chrétienne: la première partie traite de l'homilétique génèrale: choix du sujet, ses

preuves, son exposé: dans la seconde, l'homilétique spéciale, il examine les diverses espèces de sujets à traiter; dogme, morale, liturgie, explication des textes scripturaires, etc. En appendice, des conseils pratiques pour la préparation d'un sermon. Cet ouvrage expose son sujet avec clarté et répond parfaitement au but qu'il se propose.

7. Тритомова праця о. проф. д-ра Василя Лаби "Патрольогія" викликала широке зацікавлення серед наукових кругів Богословського Ліцею станиславівської епархії. На сторінках "Доброго Пастиря" (3 ч. з 1933) о. д-р Баран помістив таку рецензію:

Том перший обіймає церковну літературу трьох перших століть, себто добу донікейську. У введенні подана дефініція, історія та література патрології. Як галузь богословської науки, займається вона життям, письменством і навчанням правовірних церковних письменників християнської старовини, званих Отцями Церкви. Взята в ширшім змислі є вона наукою історичною, літературно-критичною та догматично-екзегетичною, а взята в вужчім змислі — подає лише біографію і бібліографію Отців, і тоді догматично-екзегетична аналіза їхніх творів залишається предметом окремої науки, а саме патристики, яка зіставляє систематично матеріял сих творів з обсягу віри, моралі й церковної дисципліни. Отці Церкви — це ті церковні письменники, що визначуються старовинністю науки й апробатою Церкви. Якщо недостає старохристиянському письменникові святости життя чи правовірности науки, тоді належить він до церковних письменників (scriptores ecclesiastici). Патрологія займається також і ними, бо вони мали вплив на розвій, поглиблення та формулювання церковної науки. Деяких Отців відзначила Церква титулом Учителя Церкви (Doctor Ecclesiae) із-за визначної науки та визначної святости життя. Ряд Отців починають автори т. зв. апостольських письм (у широкім розумінню), потім слідують письма апологетичні, полемічні та церковна література третього століття.

Том другий містить "золотий вік", себто розцвіт доби церковної літератури від 325 до 451 року. Вступ трактує про чинники, що творили цю добу, названу також добою великих єресей, великих церковних Соборів та великих Отців. Ряд письменників цієї доби починає Євсевій Памфіловий, батько церковної історії; по нім слідують письменники східні й західні.

Том третій охоплює кінцеву добу названу сумерком патристичної літератури від року 451 до 754. На вступі подані причини повільного занепаду церковної літератури. Слідують письменники східні й західні. Ряд Отців східніх закінчує св. Йоан Дамаскин († 749 р.), а західніх св. Ізидор із Севіллі († 636 р.). На кінці подані сирийські та вірменські церковні письменники. Врешті згадується про переклад творів старохристиянської літератури на мову арабську, грузинську та старослов'янську. Про всі єресі, що по черзі виринали в Церкві,

подано в усіх томах докладні інформації, цінні для науки догматики й церковної Історії.

Цей твір, що є цінним вкладом у нашу богословську літературу, подає теперішній стан патристичної науки, критики й літератури. Шановний Автор, як професор св. богословія, складає оце вже другий раз перед ширшим світом звіт із своєї діяльности, а заразом вручає своїм слухачам цю книжку на спомин спільної праці на службі богословської науки. Також усіх інших читачів заохотить вона до студій св. Отців, тих найлучших коментаторів Святого Письма й найзнатніших репрезентантів та свідків Традиції.

8. Слід на тому місці зазначити, що інавґураційний виклад о. проф. д-ра В. Лаби, п. з. "Св. Теодор Студит, реформатор чернечого життя", виголошений на інавґурації 1934/35 акад. року, а друкований у звіті за друге триліття, — надрукував у цілості сербський богословський журнал "Духовна Стража" в VII книзі за 1934 р., на стр. 206-213.

9. "Дзвони", цей найповажніший і єдиний католицький літературно-науковий журнал, все живо нотує всі публікації Б. Академії та її членів. У своєму дуже високо під науковим оглядом поставленім відділі оцінок книжок рецензент у ч. 2-3 за 1935 р. так писав про "Націоналізм і католицизм" о. проф. д-ра Миколи Конрада:

...Є ми добрими католиками, але є ми і добрими українцями. Любимо Божу Правду і працюємо для закріплення Царства Божого на землі, але любимо й Українську Націю і змагаємо до її росту й сили. Керуємося в своїх змаганнях Божими заповідями, але маємо на увазі теж добро й інтереси Українського Народу. Чи не заходять між обома напрямними конфлікти й сутички, чи не суперечать вони собі? — ось таке питання сильно загострилося серед української молоді, коли українські націоналісти кинули гасло: "Україна понад усе". І, хоч поміркувані носії того гасла в теорії виясняли, що Україна тільки понад усе земське, то в практиці скрайні елементи густо-часто ставили добро України, і то зле поняте, і понад усе Боже, понад Декалог, уважаючи його у націоналістичних змаганнях навіть перепоною, що обмежує вибір засобів до цілі. А інтереси нації, на їх думку, жадних обмежень мати не повинні, через що дехто й важиться ставити великий знак запиту, чи практикуючий католик може бути справжнім націоналістом. І у деяких молодих щирих католиків заворушилась в серці грижа: Чи сповняючи як слід Твої Заповіди, Боже, перестанемо бути справжніми українськими патріотами? Чи направду стоячи на сторожі Кивота, нехтуємо вимоги добра нації. І чи та вища і свята Любов противиться любові земській? — З ясною і речевою відповіддю на такі питання поспішив студентській молоді о. д-р М. Конрад, її добрий душпастир, а одночасно професор соціології і філософії в Богословській Академії.

Зрівноважено, хоч не без темпераменту, обговорює автор коротенько важніші проблеми, зв'язані з тією відповіддю, як націоналізм і патріотизм, початки нації, добро людства, національні держави, передвоєнний націоналізм, модерний націоналізм і його обоснування в противній християнству філософії Ніцше, волюнтаризм, аморальність, український націоналізм в оформленні Донцова і т. п., щоб по з'ясуванню тих проблем перейти врешті до самої відповіді. — Католицька релігія не спиняє націй в їх рості й розвою — звучить відповідь автора. — Вона, подібно як сонце присвічує всім народам і дає їм силу й життя. Як кожна рослина, черпаючи життєдайні соки з сонця, росте згідно з своєю природою і вимогами, так і націям католицька релігія не перешкоджає розвиватися згідно з їх традиціями і вимогами і т. д. Одначе модерний націоналізм тільки тоді буде корисний для націй, коли він себе обмежить Божим законом. Автор порівнює модерний націоналізм з тягарцем на шнурку, що його довкруги обертаємо по колі. В теорії він має відосередню силу, погубну, ворожу католицизмові, — але в практиці діє доосередня сила, що не допускає тягарцеві вийти поза коло, по якім обертається. І саме католицизм змагає до того, щоб той шнурок не розірвався, щоб відосередня сила не перемогла доосередньої і того кола не розірвала. Чи модерний націоналізм поведе людство до щастя чи до руїни, це залежатиме від того, чи він залишиться в межах того закресленого католицизмом кола і тим колом споїть нації, як міцним обручем, чи той обруч розірве і пхне всі нації в обійми розпаду, анархії, взаємної різні й руїни. Помітний зворот сучасних націоналізмів до католицизму (укладання конкордатів і заяви державних мужів) дають авторові надію, що сучасні націоналізми ставатимуть щораз то більше поміркковані і згаданого обруча не розірвуть. Автор кінчить свою книжечку побажанням, щоб у нас ті два ідеалізми, релігійний і національний: католицьке "вірую" і "націолістичне "хочу" гармонійно злучилися як два чисті тони української душі в один акорд, щоб розбудили наші зів'ялі серця — а постане нова ера віри, любови й сили, національної могутньої єдности й одного непоборного фронту.

Можна б мати хіба лиш деякі заміти щодо окреслення поняття нації і її генези, на що, як відомо, існують не все однозгідні погляди, але такі окреслення не мають очевидно на вирішення головної теми, відношення націоналізму до католицизму, найменшого значіння.

Обговорювану книжечку кожний прочитає з вдячністю для автора, який кинув жмут світла в мряковину й хаос думок, що витворився у нас довкруги взаємовідносин католицизму й націоналізму, та усунув багато необоснованих упереджень і спрямував погляди на ті проблеми в правильне річище. П. Б.

10. Працю н. проф. д-ра Володимира Залозецького п. з.: "Огляд історії старохристиянського мистецтва" зрецензувало кілька журналів. Один із них "Дзвони" у 2-3 ч. за 1935 р.:

...Оце черговий XIII-ий том "Праць Гр. кат. Богословської Академії у Львові", що виходять під проводом о. ректора д-ра Йосифа Сліпого. Як підручник історії мистецтва він тим цінніший, що з цієї ділянки немає в нас багато праць. Старохристиянське мистецтво діждалось вже у інших народів величезної наукової літератури. Вона містить в собі багато вирішених фактів, але також чимало гіпотез, спірних квестій та односторонніх поглядів. З цим усім розправляється автор зовтім об'єктивно і дає дуже ясний погляд на старохристиянське мистецтво, беручи до уваги найновіші здобутки науки. В першім розділі (Найстарші пам'ятки старохристиянського малярства) віддає автор слово "підземнову Римові", катакомбному мистецтву, що серед моря антично-римського мистецтва вдержується самостійно завдяки новим християнським ідеям. Очевидно, що при помочі 16-ти ілюстрацій важко необізнаному з матеріялом читачеві добре зрозуміти суть катакомб та їх малярства, одначе скромність ілюстрацій заступають тут ясні та приступні пояснення. Автор стоїть на становищі, що римські катакомби та їх мальовила з II-IV ст. є самостійним твором християнських громад Риму, що не постали вони ані під впливом римського ані під впливом східнього мистецтва(пор. ст. 24 і слід.). Подібно й старохристиянська різьба (другий розділ II-IV ст., головним чином саркофаги, підкреслюють передовсім нові християнські проблеми). Вони отрясаються скоро з впливів римського мистецтва, з "об'єктивнотілесної античної краси" та дають декорацію, що промовляє до видця, пройнятого глибокою вірою. Так само в ділянці архітектури (третій розділ) автор уміло доказує, що домінуючим чинником в постанні цієї архітектури не був Схід, але римська християнська базиліка, що постала, можливо, під деяким впливом римської архітектури, одначе застосувала запозичену форму до нового культу (с. 52-53). Старохристиянська архітектура приймає деякі мотиви з поганської архітектури, але йде повністю по лінії християнських потреб до трансцендентальних цілей від примітивної прямокутної форми, закінченої абсидою, до тринавної і т. д. Розвій базиліки залежав згідно з гіпотезою Віттінга ("Die Anfänge christlicher Architektur"), від різних фаз участи християн у приготованні матерії Пресвятої Тайни Евхаристії (ст. 62-63). В монументальнім старохристиянськім мистецтві (четвертий розділ) відіграла головну ролю мозаїка. Мозаїкову техніку та декорацію перейняли напевно по античнім мистецтві, одначе, як усе старохристиянське мистецтво, застосували її до нових цілей. В IV-ім ст. в цім старохристиянськім малярстві є ще слідний вплив стилю, що існував в катакомбах, від половини цього ст. і в V-ім ст. слідний вплив античного малярства, а згодом ідуть щораз більші абстрактні тенденції в старохристиянськім малярстві аж до раннього візантійського малярства. Головні течії монументального малярства обговорює автор на добре дібраних прикладах, ілюстраціях базилік Заходу. Схід, подібно як і в інших ділянках старо-

християнського мистецтва, кидає тут мало світла. Приступно та цікаво зображує автор справу старохристиянського мініятюрного та книжкового малярства, а наприкінці (п'ятий розділ) характеризує коротко старохристиянський промисл. В шостім розділі обговорює автор всесвітнє значення старохристиянського мистецтва, що не лише приготовляє новий світ мистецьких форм, але переймає і передає світ старих форм. Чим більше наближується старохристиянське мистецтво до середньовічної доби, тим більше заникають античні здобутки в римській частині держави, зате зберігається там, де ще було можливо, живі залишки античного світу, цебто у візантійській імперії. Українська наука повинна бути вдячна авторові, що своєю книжкою дає медотично добру синтезу старохристиянського мистецтва. Спеціялісти-дослідники знайдуть в ній збір пребагатої літератури, що відноситься до кожної ділянки обговореного мистецтва і частинне насвітлення цієї літератури. Книжка необхідна також як підготовка до зрозуміння такого близького нам візантійського церковного мистецтва, про яке, сподіваємося, буде трактувати один з наступних томів "Праць Богословської Академії".

Ів. Старчук

"Obzor", що виходить у Загребі, в ч. 275 з 1934:

. . . U redakciji prof. dra Josifa Slipog izdaje Grko-katolička bogoslovska akademija u Lavovu svoju periodičku ediciju "Rad" (Praci). Kao 13. svezak te serije izašlo je dielo dra Vladimira Zalozeckog pod natpisom "Crkvena umjetnost —. Ogled povijesti starokršćanske umjetnosti" (Lavov 1934, I. sv. str. 109 no ukrajinskom jeziku sa 42 table). Ugledni ukrajinski povjesnik umjetnosti (njegova djela o drevnim crkvama visoko cijeni naš učenjak dr. Artur Schneider) pregledno je i jasno prikazao najstarije spomenike starokršćanskog slikarstva (katakombe, njihov stil i karakter postanak i sadržaj, katakombe izvan Rima itd.), starokršćansku skulpturu (sarkofage, njihovu formu, sadržaj i stil, ravennske i pokrajinske sarkofage), starokršćansku arhitekturu (starokršanske bazilike, istočne i zapadne oblike),, monumentalno starokršćansko slikarstvo (umjetničko značenje mozaičkih dekoracija bazilika, starokršćansko minijaturno i knjižno slikarstvo), starokršćansku umjetničku industriju i napokon svjetsko značenjc starokršćanske umjenosti.

Starokršćanska umjetnost, koja leži na razmedju izmedju dvaju oprečnih kultura: antikne i sredovječne, ne sprema samo novi svijet umjetničkih oblikanego preuzima i predaje svijet starih oblika. U tom se i krije i njezimo univerzalno značenje. Zalozeckij zbijeno prikazuje bitne značajke antičke i starokršćanske umjenosti; prva antička je antropocentrička, heroizira privremeni život, kultivira fizičku snagu i ljepotu, dok starokršćanska umjenost ne idealizira ni heroizira privremeni zemaljski život, nego sve znanje prenosi u nadprirodnu, transcendentalnu sferu, te nas pripravlja na pregrobni život. Zalozeckij često iznoši značajne poglede na umjetnost zapada i istoka i na njihov odnos prema antičkom i starokršćanskom svijetu.

Dr. Ivan Esih.

"Biuletyn Polsko-Ukraiński" в ч. 40 з 1934 р. так висловився в статтейці п. н. "Prace Gr.-Kat. Akademji Teologicznej":

Jako kolejny tom "Prac Grecko-katolickiej Akademji Teologicznej" wyszedł z druku t. XIII, stanowiący, jak widać, poczatek p. t. "Sztuka Kościelna" ("Cerkowne mystectwo"). Autorem dzieła p. t. "Zarys historji sztuki starochrześcijańskiej' jest dr. W. Załozećkyj, który podaje dokładny opis i charakterystykę zabytków architektury i malarstwa z okresu do VII st., poczynając od katakumb rzymskich i pozarzymskich, przechodząc następnie do bazylik rzymskich i orientalnych, na zabytkach mozaiki kończąc.

Praca Załozeckiego, aczkolwiek ściśle naukowa, może jednak zainteresować i niefachowca, podaje bowiem w ciekawej formie wiadomości o starodawnej sztuce kościelnej. Ponadto zawiera ona szereg reprodukcyj z zabytków sztuki, wśród których zwracają na siebie uwagę barwne reprodukcje mozaik z IV і VI st.

11. Поруч із статтею н. проф. д-ра В. Залозецького, п. н.: "Der neue Freskenschmuck in der Kapelle des Griechisch-katholischen Seminars in Lemberg", поміщеною у "Die Christliche Kunst" (Monatschrift für alle Gebiete der Christlichen Kunst und Kunstwissenschaft — München, 1936, н. 10), находимо там прегарні знімки з цілого іконостасу, царських воріт і намісної ікони Пр. Діви Марії — розмальованих пок. П. Холодним.

12. "Byzantinische Zeitschrift" (Leipzig, 1935, I Halbjahrsheft, стр. 70-77) у статті того ж автора п. н. "Ikonensammlung an der Griechisch-katholischen Theologischen Akademie in Lemberg" помістив п'ять знімок, прегарно, досконало виконаних, з ікон, що находяться у Музеї Б. Академії, а саме з ікони св. Юра, Годигетрії, св. Якова й Томи, св. Анни й Пр. Діви Марії і св. Івана й Лонгіна — одних із цінніших експонатів того ж Музею.

13. На працю о. н. проф. Юліяна Дзеровича, п. з. "Педагогіка", появилася на сторінках журналу "Наша Культура" (Варшава), в кн. 10 за 1937 р., така рецензія пера проф. Івана Огієнка:

Відомий наш педагог, довголітній (1919-1930) директор жіночої вчительської семінарії у Львові, о. Юліян Дзерович оце недавно випустив цінну працю, — курс педагогіки з християнського погляду. Автор бажає, щоб його книжка була "пам'яткою для всіх моїх слухачів та підручником для тих, що з покликання й обов'язку займаються вихованням молоді", а сама книжка "подумана як теоретично-практичний підручник християнського виховання молоді" (ст. 8), тому автор бажає, "щоб величні овочі християнського виховання більшали та щоб їх збиралось на цьому світі на щораз більшу користь одиниць і народів. І український нарід найскоріше й найпевніше двигнеться та відродиться, коли молоде покоління буде виховане в дусі Христової Євангелії (ст. 8).

Складається книжка з шести частин: I. Вступні відомості про педагогіку, II. Виховні чинники, III. Вихованець, IV. Виховні засоби, V. Фізичне виховання і VI. Виховання душі.

Не даючи тут докладної фахової оцінки праці, зроблю тільки декілька коротких заміток.

1. В системі виховання **учитель**, як виховний чинник, займає першорядне, коли не перше значення, а тому йому треба було присвятити значно більше місця й подати про нього всебічні найдокладніші вимоги.

2. **Рідна мова** — це могутній виховний засіб сам у собі (див. мою книжечку: Наука про рідномовні обов'язки, 1936 р.). У Великій Україні постала була про це спеціяльна поважна фахова література (пор. ще статті Пирогова), що ясно показала могутню силу власне рідної мови, як виховного засобу. Через це якось дивно не бачити в Педагогіці о. Дзеровича в IV частині серед виховних засобів і рідної мови. А те, що дається про це на ст. 58-59 — невистачальне, бо належно не висвітлює рідної мови, як засобу виховного. Жаль, що автор не показав, які величезні шкоди приносить молоді чужомовна школа. Взагалі ж це, таке для нашого часу пекуче питання, в книжці належно не вияснене.

3. Те, що автор говорить на ст. 218 про національний **шовінізм**, однобоке. Автор навіть скаржиться, що цей національний шовінізм "вже багато лиха заподіяв і нашому народові". Це дуже старе розуміння т. зв. "шовінізму". Хіба ж шовіністом може бути особа з недержавного народу? Представник недержавного народу, коли він справді патріот, вже тим самим буде і націоналіст і шовініст. І буде, бо для державного народу недержавний навіть за найменші національні почування вважається шовіністом... Отож, треба б вияснювати поняття шовінізму найперше одиниць народу державного.

4. В книжці мало підкреслено й шкоди від **чужонаціонального** виховання. Тільки рідна національна школа, національним духом надихана, дає повне й всебічне виховання людині. Учень же з іншої національности духово гине в цій школі. Це варто було докладно вияснити й довести. Скажемо, на ст. 168 подається вплив на виховання культу героїв, святих, а хіба ж не загальновідомий факт, що культ своїх національних героїв надзвичайно сильно впливає на учня?

5. Думаю, що варто було докладніше спинитися над стосунком **націоналізму до релігії**, бо такого вияснення — вияснення відкритого й щирого — потребує наш час.

Це коротенькі й тільки побіжні замітки на цінну працю о. Дзеровича. Виклад її скрізь простий і ясний, доброю літературною мовою писаний. Добре передумана шкільна й педагогічна термінологія. Це чи не перша книжка з духовних кругів, писана такою доброю соборною українською мовою, через що сама праця стає нашим собор-

ним національним добром. Наші широкі інтеліґентські круги не ґрішать більшим знанням педагоґіки, хоч ця наука потрібна в першу чергу для кожної матері й кожного батька. Може добрим застосуванням добрих педагоґічних вимог в родині була б засипана та бездонна прірва між батьками й дітьми, що тепер так розпаношилась по наших родинах.

14. Ректор Богословської Академії в останніх літах приступив до збирання матеріялів до історії Духовної Семінарії у Львові, яка в 1933 р. відзначила 150-літній ювілей свого існування. Як вислід цього появився I-II том скрупулятно зібраних матеріялів.

Про вартість цієї праці та її значення для висвітлення одного відтинка історії нашої Церкви свідчать численні рецензійні замітки. Вони появилися не лише в нашій журналістиці, але й польській, французькій, хорватській та інших. Ось фрагменти з голосів чужих публікацій на цю працю:

"Мета" у 39 ч. з 6 жовтня 1935 р.:

...Книжка, на яку тут хочемо звернути увагу наших читачів, зв'язана з 150-літтям львівської Гр.-кат. Дух. Семінарії. У названому видавництві цей рідкий ювілей позначений 3-томовим виданням історичних матеріялів і розвідок, що освітлюють строго і науково направду всебічно минуле нашої теологічної almae matris. Збірники виходять під редакцією о. д-ра Й. Сліпого, п. з.: "Греко-кат. Духовна Семінарія у Львові". Том I-II маємо саме перед собою, а третій том друкується.

Обговорюваний I-II том присвячений головним чином, так би сказати передісторії нашої Духовної Семінарії. І так у першій, солідно, науково обоснованій праці о. д-ра Сліпого: "Історичний огляд виховання духовенства в Кат. Церкві загалом і зокрема на Україні", знаходимо історичне тло, на якому потім особливо пластично виступить характер і значення львівської Семінарії.

Безпосередній попередниці і підготовниці нашої Семінарії, а саме віденському "Барбареум", присвячена найобширніша в цьому томі праця, розвідка А. Андруховича п. н. "Віденське Барбареум. Історія королівської генеральної Гр.-кат. Семінарії при церкві св. Варвари у Відні з першого періоду її існування (1775-1784)". З докладністю й скрупулятністю вченого дослідника істор. матеріялів подає автор обширний, до подробиць вірний образ постання, історії й устрою віденської семінарії, яка знайшла своє продовження в заснованій пізніше львівській Дух. Семінарії. Подавши на вступі огляд Унії в Угорщині в XVI-XVII стол., з'ясовує автор заснування "Барбареум", спроби його перенесення на Угорщину та цілу його історію, далі устрій "Барбареум", і у зв'язку з історією подає біографію всіх зв'язаних з тою семінарією церковних достойників, настоятелів, а навіть питомців. А поміж ними було, крім українців, багато хорватів, румунів і т. п., тож

ця праця виходить своєю важливістю і джерельним матеріялом поза межі нашої батьківщини та має ширше наукове значення.

Дві дальші праці — це монографічні нариси, зв'язані з окремими проблемами історії й сучасного стану льв. Дух. Семінарії. Є це праця д-ра І. Крип'якевича: "Давня топографія гр.-кат. Дух. Семінарії у Львові", з докладними джерельними матеріялами й актами — та д-ра О. Надраги: "Правна доля реальности гр.-кат. Дух. Семінарії у Львові".

Книжка видержана в суворонауковому тоні та дбайливо зредагована, є дуже поважним вкладом в українську монографічну історіографію...

"Нива" у X ч. з того ж року, нотуючи вищезгадану публікацію і подаючи основний зміст книжки, відмітила:

...Оце І частина великої монографії львівської грек.-кат. Духовної Семінарії, що відіграла і ще й тепер грає таку визначну ролю в історії нашого церковно-релігійного і національного життя...

"Діло" у 244 ч. з 13 жовтня 1935 р. теж скрупулятно відмітило нашу публікацію, основно подаючи зміст праці.

З чужих видавництв згадану працю відмітили:

"Nouvelle Revue Theologique" (Louvain) з жовтня 1936 р.:

...L'Académie ukrainienne de Lwow a fété ses 150 aus d'existence; 150 années de travail à former un clergè gréco-catholique. A cette occasion on a commencé de publier, sous la direction du recteur de l'Académie de théologie, le docteur Slipyj, une série d'études sur l'histoire du séminaire. Les présents volumes nous en donnent les premières. Ils contiennent, outre l'introduction et deux études plus courtes sur l'ancienne typographie et sur l'immeuble, un article du docteur Slipyj sur l'éducation du clergé dans l'église catholique et spécialement en Ukraine et un long travail l'Ambroise Andruchovitch sur l'ancien séminaire gréco-catholique le Vienne, le "Barbareum".

L'ouvrage est bien documenté et témoigne d'un travail consciencieux. *A. Wuyts, S. J.*

"Irenikon" в X ч. з 1936 р.:

..Ce premier recueil de travaux de l'Académie catholique de rite oriental de Lvov est consacré à l'histoire des études théologiques scolaires organisées pour les Ruthènes catholiques. Parmi les documents intéressants qu'on peut trouver dans ce recueil il faut noter sudtout l'étude très fouillée sud le Séminaire gréco-catholique de Vienne "ad sanctam Barbaram", dit le Barbareum (1775-1784). *J. D.*

"Obzor" в 91 ч. з 18. V. 1936 р. подав ширший огляд цієї праці разом із своїми історичними ремінісценціями, що торкаються зв'язку хорватів з нашою Дух. Семінарією, спершу у Відні, опісля ж у Львові:

Hrvati u Barbareumu: Hrvatsko-ukrajinski odnosi razvijaju sa sustavno u okviru grkokatolicizma. Hrvati i Ukrajinci imali su u različitim zemljama zajednička duhovna sjemeništa. Velik broj prosvjetnih radnika, koji su proizašli iz tih sjemeništa, jednako su članovi i ukrajinske i hrvatske duhovne republike. Izrazit je takav zajednički hrvatsko-ukrajinski književnik, sada profesor lavovske bogoslovije dr. Gabor Kosteljnik, koji je autor ovih hrvatskih pjesničkih zbirki: "Romance i balade" (1907), "Žumberak" (1909), "Trenuci" (1911), itd. a ujedno i autor cijelog niza ukrajinskih rasprava iz područja teologije i filozofije (o kolima je bilo u "Obzoru" govora; nedavno je izdao esej „Napoleon i Staljin").

I u naše dae (12. V. 1932) osnovano je u Rimu novo bogoslovsko sjemenište sv. Josafata (prije "Collegium Ruthenum") pod upravom oo. Vasilijanaca (ravnatelj O. Holoveski): u tom se sjemeništu uz Ukrajince nalazi i nekoliko Hrvata, grkokatoličkih pitomaca križevačke biskupije (v. Šimrakovu „Spomenicu — kalendar" g. 1933).

Grko-katoličko duhovno sjemenište u Lavovu izdalo je nedavno dva sveska "Praci gr. kat. bogoslovskoj akademiji u Lvovi (str. 244). To je izdanje zapravo jubilarna publikacija izdana 150-godišnjici jubileja toga sjemeništa, a posvećena je povijesti duhovnih škola na Ukrajini, (pretežno grko-katoličkih). Osobito ima veoma vrijednih podataka o Barbareumu u Beču (Barbareum je sjemenište, koje je dobilo svoje ime po crkvi sv. Barbare ili kako vele Ukrajinci sv. Varvare). Iz Barbareum se razvila glavno grkokatoličko duhovne sjemenište u Lavovu.

O. prof. dr. I. Slipyj (koji je češće bio u Zagrebu ide u red velikih ukrajinskih prijatelja hrvatskog naroda) priopćio je na ukrajinskom jeziku članak pod natpisom "Historijski ogled odgoja svećenstva u katoličkoj crkvi", u kojem daje retrospektivan pogled spremanja svećenstva od apostolskih vremena, govori opširnije o karakteristici duhovnih sjemeništa talijanskog i francuskog tipa te isusovačkih a zatim iznosi podatke o odgoju svećenstva u duhovnim školama na Ukrajini od vremena osnutka lavovskog sjemeništa.

Svoje je djelo izradio na temelju opsežne literature u različitim jezicima.

Članak Slipija ima veliku vrijednost i za naše prilike.

Još nam je važniji članak Ambrozija Androhovića, kulturnog povjesnika ukrajinske Galicije. "Bečki Barbareum", koji je autor izradio na temelju istraživanja po arhivima. Tu i po priznanju ukrajinske publicistike (v. prikaz St. Siropolka u pariskom ukrajinskom tjedniku "Tribuz" od 22. III. 1936.) nalizamo prvi put povijest grkokatoličkog sjemeništa u Beču uz crkvu svete Barbare, gdje su učili grkokatolici iz Madžarske, Hrvatske i Galicije.

Autor nam daje temeljite potankosti o osnutku Barbareuma, o njegovu ustrojstvu o programu, uvjetima za primanje pitomaca, o njihovu životu u sjemeništu, a osim toga daje i novi popis odgajatelja i odgajanika Barbareuma za vrijeme njegova opstanka od god. 1775-1784.

Od 116 pitomaca, koji su učili u Barbareumu najviše je bilo Ukrajinaca i to s teritorija Ugarske 32, a iz Galicije 29, ukupno 61, Rumunja 1, Nrvata i Srba 14. Na čelu je sjemeništa bio prefekt, a

vrhovni je nadzor nad vjerskim odgojem i disciplinom imao nadzornik (za čivato vrijeme tog djelovanja Barbareuma) križevački biskup Hrvat Vasilj Božičković.

U sjemenište su se primali prema izboru eparhijalnih biskupa oni kandidati, koji su svršili barem gimnaziju i koji su u sebi osjetili poziv za svećeničko zvanje.

U Barbareumu je hrvatski jezik bio potpuno ravnopravan s ukrajinskim jezikom. To je i shvatljivo, jer su hrvatski bogoslovi katekizaciju morali vršiti u eparhijama s hrvatskim pučanstvom.

Barbareum je prestao radom sredinom 1784, a već krajem iste godine otkriven je u Lavovu glavnu grko-katoličko sjemenište.

U serji "Radovi (Praci) Grko-katoličke akademije" u Lavovu izaći će i dalji svesci koji će biti posvećeni povijesti grko-katoličkog duhovnog sjemeništa u Lavovu. Ti će svesci sadržavati takodjer kulturno-historijske podatke, značajne i za našu prošlost. (*ie*)

"Oriens" (Краків) в ч. IX-X за 1935 р.:

...Notowaliśmy w swoim czasie obchód 150-lecia seminarium duchownego grecko-katolickiego we Lwowie (1785—1935). Akademia teologiczna ukraińska, nawiązując do tego jubileuszu, przystąpiła do opracowania obszerniejszej historii wychowania kleru grecko-katolickiego. Mamy właśnie w „Pracach" Akademii początek studiów nad tym przedmiotem (tomy I i II razem za 1935 r.). Leżący przed nami tom zawiera kilka prac, zestawionych pod kierunkiem ks. dra J. Slipyja. Po wstępnym słowie (str. 5—6) daje ks. Slipyj szkic historii wychowania duchowieństwa w Kościele, w szczególności na Ukrainie (str. 7—39), po czym następuje dłuższa praca (str. 41—214) Ambrożego Andruchowicza, poświęcona kolegium wiedeńskiemu, tzw. „Barbareum", w którym wychowywali się uczeńsi księża ruscy w pierwszym dziesięcioleciu po I rozbiorze Rzeczypospolitej. Praca źródłowa i sumienna. Seminarium lwowskiego dotyczą dwie ostatnie krótkie prace: Iwana Krypiakiewicza o dawnej topografii tego seminarium (str. 215—231) i dra Oleksandra Nadragi o prawnych podstawach własności gmachu seminaryjnego (str. 232—243). Seminarium założone było w skasowanym klasztorze łacińskich Dominikanek. Właściwa historia seminarium ukaże się — miejmy nadzieję — w następnych tomach.

15. Звідомлення Б. Академії за друге триріччя її існування викликало живу реакцію серед наукового світу, в першу чергу заграничного. Ось:

"Nouvelle Revue Theologique" в X ч. з 1935 р. подав:

...Apercu historique sur tout ce qui concerne la vie de l'académie pendant ces trois années: discours inauguraux des années académiques, catalogues des professeurs, activité scientifique du séminaire, travaux, éphémérides, etc.

L'érection de cette académie fut l'oeuvre de son Exc. le Métropolitan André Szepticki. Ce fut une réponse à l'invitation du Souverain Pontife dans son Encyclique "Rerum Orientalium". Il est trés instructif

d'étudier cette magnifique realisation scientifique dans l'Orient catholique. En ces quelques années, l'Académie s'est élevée au niveau des meilleures facultés théologiques de l'Europe. On pourrait se demander si le plan n'est pas trop fidèlement copié des écoles occidentales et si une plus grande adaptation ne serait pas souhaitable.

A. Wuyts, E. J.

"Irenikon" в VII-VIII ч. за 1936 р.:

...Ce compte-rendu nous fournit des renseignements utiles sur l'activité scientifique des professeurs, sur le programme des cours, les travaux des séminaires, le musée de l'Académie qui contient beaucoup d'objets religieux intéressants, les noms des étudiants, les revenus et les dépenses et les appréciations des oeuvres de l'Institut dans la presse et les revues. Nous ne pouvons que renvoyer à ce qu'on a dit ailleurs dans Irénikon. X (1933), p. 281, sur set éstablissement de grande importance pour les catholiques slaves, iondé par le métropolite André Szepticki et dirigé par le R. P. Slipyj.

"Bogoslovska Smotra" (Загреб) в IV ч. за 1935 р.:

Grkokatolička bogoslovna Akademija u Lavovu u drugom trogodištu svoga opstanka. (1931.—1934.) — Pomenuta Akademija izdala je opširnu knjigu od 171 stranice o svom radu u drugom trogodištu svoga opstanka. Godine 1929. 22. veljače izdao je grkokatolički metropolita Lavovski Andrija Šeptickij diplomu pod br. 114. Pr., kojom osniva u Lavovu visoku školu za znanstveno proučavanje Istoka, odnosno istočne Crkve, pod imenom "Grkokatolička bogoslovna akademija".

Glavna zadaća te Akademije jest, da postavi fundamenat za duhovni preporod ukrajinskog naroda, te da pripravi radnike za izvršenje buduće misije u vinogradu Kristovom na ukrajinskim zemljama i medju narodima istočne Evrope, koji traže Božju pravdu.

Profesori imadu da u prvom redu medju kandidatima Akademije njeguju duboku pobožnost i da uče čistu i nepokvarenu nauku vaseljenske katoličke Crkve. U zidinama novoosnovane Akademije imadu profesori zadaću, da svestrano proučavaju bogosloviju, crkveno pravo i obredoslovje istočne Crkve iz vremena prije istočnog raskola, te sva odstupanja odijeljenih istočnih kršćana nakou raskola. Napose imadu da proučavaju prošlost Crkve ukrajinskog naroda i neprestane iskrene težnje toga naroda oko sv. sjedinjenja.

Izvještaj govori o dalnjem razvoju Akademije, koja je dokazala ne samo svoju životnu sposobnost nego i veliki napredak. Povečan je profesorski zbor, provedene su nove habilitacije, izdana nova naučna djela, povećan broj slušatelja, osnovana biblioteka, povećan muzej, usavršena administracija itd., itd.

Zbor profesora u godinama 1931.—1934. bio je ovakav:

5 redovitih profesora na čelu s rektorom drom Slipijem,

2 izvanredna profesora. 1 docent te 17 pomoćnih profesora.

Akademija imade prema odredbi Sv. Stolice u enciklici "Deus scientiarum Dominus" potpuni dvogodišnji kurs sholastične filosofije i 4 godišnji teologije.

Osim predmeta, koji strogo spadaju na filosofiu i bogosloviju, predaju se ondje još slijedeći predmeti:

staroslavenski jezik kroz punih 6 godina,
isto tako istočna liturgika kroz čitavo vrijeme bogoslovije,
izvori istočnog crkvenog prava i samo istočno pravo,
izabrana pitanja svjetovnog prava i administracije,
stara crkvena umjenost, ikonografija, historija glazbe, higijena itd.

Sam metropolita predaje učenicima 5. i 6. godine askezu na osnovu istočnih i zapadnih sv. Otaca.

Zbor profesora mnogo radi na znanstvenom polju. Osim manjih radnja u Bogosloviji. Njivi, Meti i drugim časopisima izdala je Bogoslovna Akademija kroz minule 3 godine 5 novih znanstvenih djela:

Patrologiju u 3 sveske od dra Labe,
Teoriju crkvenog govorništva od dra Levickoga, i
Povijest starokršćanske umjenosti od prof. dra Zalozeckoga.

Broj slušatelja porasao je kroz to vrijeme za više od 100. Bilo bi ih i mnogo više, kad bi Akademija mogla da smjesti sve molitelje. U zimskom semestru g. 1928/29. bilo ih je 172, a već g. 1931/32. bilo ih je 291, dok u godini 1934/35. popeo se taj broj na 370 slušatelja.

Pripominjemo, da svaki bogoslov mora da doprinaša neku svotu za udržavanje, a metropolit Šeptickij pokriva sve ostale izdatke.

16. Появу журналу семінаря слов'янської філології п. з.: "Слово" відмітили, між іншими, ширше такі журнали:

"Дзвони" в 8-9 ч. за 1936 р.:

...В нинішніх важких фінансових умовинах, коли найкраще вивінувані наукові інституції ледве спромагаються на періодичне видання наукових журналів, Українська Богословська Академія, що видає періодичний науковий журнал "Богословія" та різні серії наукових праць і підручників, приступила до видавання ще одного періодичного журналу слов'янської філології, що появлятиметься (як зазначено у вступі) двічі на рік. — Гарний, естетично виданий зшиток (74 ст.), що в нім поміщені праці самих членів згаданого семінара та редактора журналу, вказує на гарні овочі семінарійної праці під рукою проф. Чеховича. У вступі зазначує він, що "завданням журналу буде не тільки науково досліджувати і побільшати наукові здобутки в усіх ділянках філології, але також оцінювати давні і новіші наукові славістичні праці, не промовчуючи і їх ідеологічного забарвлення". І саме перша стаття його пера п. з. "До проблеми східньослов'янської прамови" йде за лінією тієї засади й поборює прихильників т. зв. праруської групи, проти яких перший виступив сучасний нестор українського мовознавства Ст. Смаль-Стоцький. Стаття інформативного характеру, багата змістом і переконлива. Решта статтей, причинків і матеріялів — це праці богословів з обсягу етнографії, з винятком однієї філологічної про меморіял членів російської Академії Наук

про українську мову з 1905 р. Ця стаття Ол. Буця дає історію трьох заборон українського слова під російською займанщиною (1863, 1876, 1881).

Цікава стаття Юл. Бабія про косарські звичаї в Галичині, написана досить осносно (з мапкою), спирається на записки автора і його товаришів, та розкриває перед читачем попри те, що вже згадували етнографічні збірники, також багато нових відомостей про такі рідкі звичаї косарів, у Галичині, що вже тепер вигибають. Коли читається цю статтю, так і вичувається, що вона неповна й невичерпна та не зовсім науково обґрунтована, до чого признається при кінці сам автор, але дає багато вкладу в українські етнографічні студії й спонукує саме богословів займатися працями з тієї ділянки. Причинок В. Якубяка про косовицю в Печеніжині та матеріяли про різдвяні звичаї і квестіонарі про етнографічні досліди вказують, яке поле праці, крім душпастирської, розвивається перед духовенством на селі, та скільки матеріялу можуть вони внести до українознавства (звичайно після відповідних студій), як це роблять тепер такі білі круки серед священства, як о. С. Метелля, парох Люблинця біля Чесанова. Перед священиками-богословами велике поле праці спершу над своїм знанням, над своєю мовою та над українознавством. Новому журналові слід побажати успіхів і більше співробітників також із світських науковців. **В. Л. М.**

"Orientalia Christiana Periodica" (Рим), (Vol. III, N. 1-2), за 1937 р.:

...Mit grosser Genugtung verfolgt die gelerte Welt die stetige Entwicklung der gr.-kat. theologischen Akademie in Lemberg. Bei der Eröffnung des laufenden Schuljahres (1936/37) verkündete der Rektor Dr. J. Slipyj die Gründung eines neuen Seminars für slavische Philologie im Verband der philosophischen Fakultät. Dieses Seminar gibt eine zweimal im Jahr erscheinende Zeitschrift unter dem Namen "Slowo" heraus. Das erste reich ausgestattete Heft enthält drei Aufsätze: Zur Frage über die ostslavische Ursprache (von Dr. K. Čechovyč, Leiter der Zeitschrift), die Russische Akademie der Wissenschaften über die ukrainische Sprache (von Ol. Buć), Mäherbräuche in Galizien, mit Karte (von J. Babij): daneben kürzere Beiträge, Materialien, Besprechungen und Notizen. *A. R.*

17. Публікацію Семінаря Історії Унії п. з.: "Збірник, присвячений світлій пам'яті Мелетія Смотрицького", між іншими відмітив у довшій рецензії "Хліборобський Шлях" в 17 ч. за 1935 р.:

...Українська католицька церковна історіографія ще дуже бідна. Правда, маємо деякі старші огляди історії Церкви, але писані чужими мовами: латинською (Гарасевича), німецькою (Пелеша) й польською (о. П. Крип'якевич), але не маємо монографій навіть про найвизначніших діячів Унії. Цьому стараються зарадити наші католицькі уста-

нови, видаючи наукові органи (головно "Записки ЧСВВ", частинно "Богословія"), але найбільше таки роблять видавані з приводу ювілеїв наукові збірники, присвячені окремим великим подвижникам Унії. Заслуговують на окрему згадку три досі видані: "Ювілейна Книга в 300-літні роковини смерти митрополита Іпатія Потія" (Львів, 1914, 8^0, стор. VIII + 170), друга "Св. свщм. Йосафат Кунцевич, матеріяли і розвідки з нагоди ювілею" (Львів, 1925, в. 8^0, стор. 262) і "Чверть століття на митрополичому Престолі", спеціяльна книга "Богословія", посвячена Впреосв. Митрополитові Андрееві Шептицькому (1926). До них збірник про Мелетія Смотрицького.

Складається він із загальної характеристики М. Смотрицького пера проф. М. Чубатого, п. н. "Слово про Мелетія Смотрицького" (стор. 3-8); це реферат на академії на честь цього унійного діяча й не має на меті дати якоїсь основної праці про нього. Автор підкреслює спеціяльно змагання Смотрицького — "погодити Русь із Руссю", уніятів із православними. Тією ж ідеєю перейняті й дальші праці, Ів. Федишина "Мелетій Смотрицький та його унійна діяльність" (стор. 8-37), у якій спеціяльно підкреслюється його давні симпатії до Унії, ще з часів новіціяту в Свято-Троїцькому монастирі. На нашу думку автор не цілком добре ґрунтував свою тезу й можна б його твердження поважно оспорювати. Головною річчю повинно бути основне пізнання творів Смотрицького й на їх аналізі, як також на основі інших сучасних вісток, треба усталити розвій його світогляду. В цей спосіб автор мав би сильні критичні основи для поборювання аргументів православних істориків. Третя праця, Б. Побігущого "Мелетій Смотрицький, як полеміст" (стор. 39-48), дає короткий (і закороткий навіть), але досить прозорий огляд полемічної діяльности Смотрицького. Обидві праці (Федишина й Побігущого) — це роботи студентські, але вони свідчать про добрий початок на дорозі наукової праці їх авторів. Закінчує збірник студія проф. К. Чеховича "Мелетій Смотрицький як граматик" (стор. 49-63), одна з цілого ряду граматичних праць ученого автора. Звичайно, в цій коротенькій замітці ми не можемо як слід розглядати її зміст — й тому обмежуємося лише отсими кількома словами. Збірник прикрашений двома таблицями: портретом (відомим) Мелетія Смотрицького й знімком заголовного листка його граматики.

Взагалі збірник робить дуже симпатичне враження. Він показує, що в Богословській Академії йде серіозна наукова робота в ділянці історії Унії. Можемо висловити лише побажання, щоб заходами тієї ж наукової установи появився подібний (можливо ширший і з більшим науковим апаратом) збірник про одного з найвизначніших унійних діячів XVII ст. — Митрополита Йосифа Велямина Рутського, так дуже заслуженого для нашої Церкви й нації!

Теофіль Кострyба

3. Голоси преси про наукову діяльність Богословської Академії в четвертім трилітті 1938/39; 1941-42-43-44.

Наукова праця Богословської Академії в четвертім трилітті припала майже в цілому на воєнні роки. Інавґурація нового акад. року 1939/40 не відбулася, а Академія протягом двох років не проявляла жадної діяльности, поза спорадичними викладами Преосв. Кир Йосифа для кількох питомців в мурах св. Юра. Богословська Академія відновила свою діяльність 3 вересня 1941 року і почала нормальні виклади за програмою з-перед 1939, хоч ряди професорів і студентів були проріджені.

Цієї діяльности Богословської Академії тодішня преса не нотувала ізза строгої цензури поза спорадичними згадками напр., про участь нашого духовенства в часі водосвяття Йордану на львівськім ринку чи відправ на Зелені Свята, на львівських цвинтарах.

У воєнний час 1941-44 рр. появлялися лише два щоденники: у Кракові "Краківські вісті" (там не подавано взагалі вісток про Богословську Академію) і у Львові — "Львівські вісті", що подавали дуже скупі інформації про Богословську Академію. Єдина згадка про студентів-богословів подає, що в 1942 р. чотири питомці одержали від КОДУС-у стипендії: Василь Кос, Роман Регуш, Роман Павлишин і Андрій Пшивий (ч. 145 за 2. 7. 1942 р.). Про професорів Богословської Академії є короткі згадки, напр. в. ч. 35 за 18. 2. 1942 р. є стаття з нагоди 50-ліття з дня народження і 25-ліття священства о. Ректора Сліпого, в ч. 140 за 26. 6. 1942 р. є згадка про о. д-ра Миколу Конрада в першу річницю його смерти, в ч. 83 за 15. 4. 1943 р. є некролог о. Юліяна Дзеровича, написаний о. д-ром Гавриїлом Костельником. Подана також промова Преосв. Кир Йосифа, яку він виголосив під час академії з нагоди 300-річчя беатифікації св. священмч. Йосафата (див. числа 284 і 285 за 10 і 11 грудня 1943 р.) і також стаття в ч. 103 за 7. 5. 1944 про 30-літню літературно-наукову працю Преосв. Кир Йосифа. Все це короткі журналістичні нотатки, що вносять мало нового матеріялу про діяльність Богословської Академії.

У "Львівських вістях" є кілька посланій Митрополита Андрея: Різдвяне з 6 січня 1942 р., Великоднє з 3 квітня 1942 р., друге "Великоднє послання" з 1943 р., "Послання до духовенства і вірних" з 16 серпня 1943 р., святочні побажання з 6 січня 1944 р. і "Слово під Великдень" 1944. Всі послання короткі, бо проходили цензуру.

Цензура і брак паперу не дозволяли на публікації нововідкритого БНТ-ва (31 липня 1941 р.) ні на праці професорів Богословської Академії. З труднощами вдалося видати один випуск "Богословія" т. XVII-XX, кн. 2-4, 1939-42 в р. 1943 у Львові в друкарні "Студіон". Тут Преосв. Йосиф Сліпий у статті "По дволітній перерві" накреслив картину втрат, що їх зазнала Богословська Академія в наслідок воєн-

них дій. (Див. розділ XXI: "Богословська Академія в роках 1941/42 — 1944").

Деякі дані про діяльність Богословської Академії у воєнні часи були поміщені по війні в різних часописах і журналах. Про це подано в інших розділах цієї праці.

Воєнний період праці Богословської Академії вимагає додаткового опрацювання. Це можуть зробити лише живі свідки тих часів професори, абсольвенти чи студенти, що перебували тоді в Академії.

ДОДАТОК З. 13.

XIII. Голоси преси про організації студентів-богословів Богословської Академії.

а. Літературна Секція.

1. Альманах студентів-богословів.

Про "Альманах" богословів Богословської Академії подали Дзвони 1 січня 1934 р., ч. 1 довшу рецензію під заголовком:

"Альманах Українських Католицьких Богословів". Видання тов. "Читальня Українських Студентів Богослові ім. М. Шашкевича". Львів. 1934 р., стор. 144 великої 8^0, ілюстрацій 23. Під редакцією Олександра Буця.

У такі переломові часи, як нинішні, коли завмирають одні політично-суспільні ідеї, а народжуються інші, коли валиться політично суспільний порядок, що був випливом тих ідей, і коли серед безконечних і важких зусиль думки і волі народжується новий порядок — особливо ясно можна бачити, що творцем нових ідей і нових форм громадянського співжиття є завжди якась активна меншість даного громадянства, якась його провідна верства.

Українське громадянство в Галичині вже давно втратило свою шляхетську провідну верству. Під цим оглядом доля галицьких українців живо нагадує долю ірляндців, литовців і словаків. Подібно, як серед тих "неісторичних" народів, також і серед галицьких українців католицьке духовенство стало такою необхідною для всякого національного життя провідною верствою. Вірне перш за все своїй головній меті — релігійно-моральному вихованню народу, воно брало живу участь в його політично-національних змаганнях, що в Галичині, подібно як і в інших краях з "неісторичними" народами, прокинулися під впливом загальноевропейського романтизму і демократизації. Як серед ірляндців, литовців і словаків, так і серед галицьких українців національне відродження вийшло з захристії. Священик став на довгі часи спершу одиноким, а опісля чи не найважнішим чинником розвитку організованого національного життя. Він по черзі організу-

вав просвіту, творив економічні і політичні організації, він проводив у життя ідеї, що зроджувалися в головах одиниць на верхах суспільности серед її інтелектуальної еліти. Зразком такого священика патріота і громадянина став пробудитель Галицької Землі — Маркіян Шашкевич. Приклад його громадянської діяльности досі не втратив своєї живучости і притягальної сили. Серед змінених обставин, серед далеко посуненої диференціяції громадянського життя, духовенство є надалі дуже важним складовим чинником української провідної верстви в Галичині.

Українське світське громадянство, свідоме тієї великої і заслуженої ролі греко-католицького духовенства, з особливим зацікавленням стежить за вихованням нинішніх богословів, за їх громадянськими заінтересуваннями, за їх підготовкою до відповідальної ролі не тільки моральних, але також і національних провідників народу. Тому то українські богослови зробили дуже добре, що своїм альманахом, виданим з нагоди 150-ліття заснування Духовної Семінарії і 85-ліття заснування своєї матірної організації — читальні, дали змогу широким колам українського громадянства переконатися на основі фактів, що вони розуміють своє будуче національно-суспільне завдання і серйозно до нього готуються.

Альманах українських богословів так зладжений, що в'яже нині і вчора, сучасне і минуле, що дає змогу пізнати думки, почування і громадянські зацікавлення в нинішних питомців богословії та підкреслює їх зв'язок з живучими ідеями минулого.

Перша частина Альманаху п. з. "Мережки думок", складена з поезій і нарисів, є висловом релігійних і національних почувань та думок нинішніх богословів, що глибоко перейняті Божою ідеєю, бажають бути здібними до саможертви для Церкви і народу. Повні зрозуміння для унійних задумів Митрополита, українські богослови бажають причинитися своєю будучою священичою працею до привернення колишньої злуки Церков. Як діти цього покоління, що пережило всю велич і розпуку 1918 р., українські богослови є під сильним впливом тієї такої недавної, а одночасно такої далекої традиції, що найшло свій вислів у таких віршах як "Немов би нині" і "Мир". Але сучасне також близьке українським богословам — сум українського громадянства є їх сумом, його біль їх болем. Тому, коли ціле українське громадянство протестує проти винищування українського населення над Дніпром, українські богослови приєднуються до того протесту, а їх спільне обурення на поганський державний абсолютизм большевиків знаходить свій вияв в літературній творчості у вірші п. з. "Протест". Як частина українського громадянства, українські богослови є у живому зв'язку із загальнонаціональним життям цього громадянства. Вони святкують у своєму гурті 1 Листопада, роковини бою під Крутами, роковини смерти Маркіяна Шашкевича, Та-

раса Шевченка, Миколи Лисенка. В 1931 р. президія "Читальні"... бере участь у Службі Божій та академії з приводу 30-ліття української університетської сецесії. Крім того українські богослови, свідомі свого значення питомців головного українського греко-католицького богословського наукового вогнища, нав'язують живий контакт з усіма українськими греко-католицькими питомцями, розкиненими по різних наукових богословських осередках в краю і закордоном і таким способом підготовляють ґрунт під майбутнє об'єднання українських католицьких богословів.

Перейняті таким живим зрозумінням для національного життя, українські богослови відбувають побіч головної релігійно-наукової підготови в Духовній Семінарії і Богословській Академії, ще й підготову до практичної суспільної праці у своїх власних організаціях. Під сучасну пору є їх три. "Братство Входу в храм Преч. Діви Марії", засноване ще в 1885 р. пок. о. пралатом Ізидором Дольницьким і зреорганізоване в 1930 р. на зразок Марійських Дружин, ставить своєю метою поглиблення релігійного життя питомців та одночасно з тим є наче практичною школою ведення братських релігійних організацій. Центром товариського життя та національно суспільних зацікавлень українських богословів є "Читальня Українських Католицьких Богословів ім. Маркіяна Шашкевича", заснована ще в 1849 р., і відновлена після війни в 1926 р. Обсяг її заінтересувань дуже широкий: входять тут справи богословської науки, суспільного питання, загальної культури й освіти, літератури, музики і театру, економії, католицької добродійности, протиалькогольного і протинікотинного руху та переплетництва. Для поодиноких напрямків своєї діяльности "Читальня" має численні секції, власну бібліотеку з найновішими виданнями та багато часописів. Члени, зорганізовані в "Читальні...", пробували також видавати свій власний орган: в 1930/31 рр. виходив "Інформаційний Стінний Часопис", а в 1932/33 рр. вийшло одно число "Нашої Думки".

Осередком економічних заінтересувань богословів є кооператива "Визволення", заснована в 1926 р. для познайомлення питомців з кооперативним рухом і влегшення скорого та дешевого набування товарів. Побіч цих трьох головних організацій українських богословів в міру потреби поставали також інші як: "Видавничий Фонд", "Фонд Допомоги Українським Інституціям" і "Щаднича Каса".

Для відповідного підготування питомців до суспільної праці Ректорат організував цілу низку різних курсів: боротьби з єресями, кооперативних, протиалькогольних, культурно-освітніх та господарських. До балянсу суспільної праці питомців слід зарахувати улаштування тижня католицької преси та окремо згадати їх послідовну акцію в справі викупу Шашкевичівської Білої Гори коло Золочева і побудування там церкви.

В той час, коли літературна частина альманаху і статті, присвячені історії поодиноких організацій наших богословів дають образ нинішнього їх зорганізованого життя, то спомини о.о. Масцюха, Застирця, Бобовника, Каблака і Осташевського пригадують тіні померлих поколінь, що воскресали у ювілейних проповідях і промовах з нагоди 150-ліття Духовної Семінарії та 85-ліття "Читальні".

На основі цих спогадів можна сказати, що нинішні організації українських католицьких богословів є систематичнішою і тривкішою континуацією тих організаційних зусиль, що розвивалися серед питомців Духовної Семінарії майже впродовж століття, почавши від 1849. В тому році богослов Василь Ковальський дав почин до організації богословської читальні. Історія її розвитку — росту і занепаду є вірним відбиттям нашого суспільного життя, якого характеристичною рисою є недостача послідовности і постійности. Подібно як всі наші організації аж донині тримаються тільки одиницями, так само і читальня богословів розвивалася тоді, коли були одиниці з ініціятивою, і завмирала, коли їх не стало. Після відходу В. Ковальського читальня падає. Оживлення прийшло щойно в 1860-63 рр., коли за почином пок. Юліяна Лаврівського богослови опрацювали матеріял до виданння українсько-німецького словника та перевели грошеву збірку на підмогу для Юрія Федьковича. Після тих двох ясних хвилин приходить знову занепад, що потривав довше головно через те, що почавши від 1869 р. всі спроби оживлення Читальні паралізували невідомі досі спори москвофілів з народовцями. Після двох невдалих спроб віднови читальні в 1871 і 1884 р. вона оживає щойно за ректорства пок. о. А. Бачинського. Постала ціла низка різних гуртків, щотижня відбувалися відчити. Українці і москвофіли разом уладжували спільні національні свята на честь Шевченка, Федьковича і Качковського. Але цей мир не тривав довго. В 1892 р. прийшло до боротьби, що в 1895 р. закінчилася перемогою українців. Життя в "Читальні" розвивалося дуже інтенсивно. Її члени підготовили до друку видання творів Миколи Устіяновича, виданих опісля "Науковим Товариством ім. Шевченка", та почали листування із закарпатськими українцями, що довело до створення "Словянського Кружка" та кинуло перший поміст до галицько-закарпатських взаємин. Після короткої перерви, спричиненої живою участю богословів в університетській сецесії в 1901 р., "Читальня..." видає свій власний тримісячник "Католицький Всхід", 1910 р. видає переклад "Суспільного Питання" о. Бідерляка, піддержує листування із Закарпаттям та бере живу участь у просвітному русі Львова і львівського повіту. В нову стадію своєї діяльности увійшла "Читальня" за ректорування Преосв. Й. Боцяна. Завдяки її заходам перекладено по українськи твір о. Ліковського про Берестейську унію та зібрано 5000 корон на стипенцію ім. М. Шашкевича.

Війна припинила все. Нове організаційне життя почалося тільки аж коло 1925 р. Тоді за ректора о. Галущинського постає принагідний "Просвітний Кружок Богословів". Під кінець 1925 р. вже за теперішнього ректора о. Сліпого, прийшло до створення ініціятивного гуртка для віднови Читальні, що наступило в 1926 р.

На окрему згадку заслуговує та сторінка спогадів о. Масцюха, що оповідає про журбу Кардинала Сильвестра Сембратовича за піднесення наукового рівня українського духовенства. "Нас з'їдять — казав Кардинал — якщо не будемо мати мужів науки. Запанують над нами чужинці". Варт, щоб твердо запам'ятали ті слова не тільки богослови, але вся студентська українська молодь!

Сьогодні воно замітно краще. Маємо свою Богословську Академію, маємо початки власного наукового, по европейськи задуманого богословського руху. Його будучий розвиток залежить від того, чи загал українського громадянства зрозуміє і піддержить почин основника Богословської Академії Митрополита А. Шептицького та змагання її нинішнього керманича — ректора о. Сліпого.

Від'ємною сторінкою споминів є те, що вони писані не на основі записок або щоденника, а з пам'яті після кільканадцяти років, коли минуле сильно затерлося і набрало самохіть нинішньої закраски. Тому то у них більше літератури й сентименту до минулого, ніж фактів та правдивого змалювання давніх подій і людей. Одним словом, спомини є більше "Dichtung", як "Wahrheit". Не можна також промовчати і того, що, як на альманах, виданий з нагоди 150-ліття Духовної Семінарії і 85-ліття "Читальні", ці спомини надто доривочні і скупі. На таку велику масу живих ще нині вихованків Духовної Семінарії тільки 5 надіслало свої спомини... Це доказ, що духовенство, яке становить також ще і нині основу нашої інтеліґенції, не доцінює ваги загальнонаціонального історичного досвіду, що складається також і з досвіду поодиноких людей. "Vita nostra brevis est, brevi finitur"... Тому добре зроблять нинішні богослови, коли ще тепер в семінарії візьмуться за писання своїх споминів або ведення щоденників і робитимуть це, доки рука втримає перо. Не кожний має талант, щоб стати письменником, але кожна інтеліґентна людина може списувати те, що переживає.

До цих завваг про спомини треба додати кілька слів про літературну частину. Її авторам слід більше читати великих письменників, письменників з живим і глибоким відчуттям вічности, глибше переживати прочитане і заобсервоване, просто, але все ж у відповідній літературній формі висловлювати свої думки і почування. Письменники не виростають самі з себе. Їх поява і розвиток тісно зв'язані із ступнем літературного заінтересування їх середовища. Тому і серед українських богословів можуть появитися визначні письменники, але

тільки тоді, коли їх літературні заінтересування будуть безперервно живі і глибокі.

Але, без огляду на те, "Альманах Українських Католицьких Богословів" має свою історично-суспільну вартість, більшу вартість, ніж це могло б на перший погляд виглядати. Кожний, хто візьме його в руки, не пожаліє цього і, коли наприкінці кине оком на його першу сторінку, де в присвяті студенти-богослови висловлюють свою вдячність о. ректорові Й. Сліпому, то, пригадавши собі його прихильність і заходи над обновленням організаційного життя питомців, додасть до цих висловів вдячности також і вислови свого признання".

Про "Альманах" була згадка в "Меті", 6. 1. 1935 р., ч. 1, стор. 17, п. з. "Новий Альманах Богословів".

Альманахи українських греко-католицьких богословів Духовної Семінарії у Львові мають уже свою традицію. І то традицію дуже славну, — коли взяти до уваги, що започаткував її о. Маркіян Шашкевич "Сином Руси" і "Русалкою Дністровою". В новіших часах, а саме вже в нашому столітті, альманахи богословів знов ожили — і в їх черзі саме появився вже четвертий збірник. Після збірників в 1901, 1913 і 1923 років — наприкінці минулого року львівські богослови видали новий альманах, щоб цією книжкою вшанувати 150-ліття гр.-катол. Духовної Семінарії у Львові та 85-ліття читальні українських богословів ім. М. Шашкевича.

Перше враження від тої книжки, присвяченої богословами о. Ректорові д-рові Й. Сліпому, дуже гарне, бо книжка видана дбайливо. А коли брати під увагу зміст, то альманах цей становить поважний вклад у нашу книжкому продукцію.

Альманах заінавґурований короткою передмовою Редакційної Колеґії богословів, після якої слідує вірш Р. Дурбака з нагоди 150-ліття Духовної Семінарії, п. з. "Вітай, Святине Духа!"

Цілий збірник складається з двох основних частин, а саме, з частини поетично-белетристичної й мемуарно-історично-організаційної.

Перша, поетично-белетристична частина п. з. "Мережки думок", містить статтю А. Шекерика-Доникова про ґурток поетів-богословів, 25 поезій 6-ох авторів і 4 нариси 4-ох авторів. Усі ці молоді письменники — це виключно студенти-обогослови.

З-поміж тих, що пробують свого пера в царині лірики, в альманаху взяли участь Р. Лиско, Р. Дурбак, Ю. Процюк, С. Саламон, В. Самофал і А. Шекерик-Доників.

Найплодовитіший з них — Р. Дурбак, знаний уже, як поет, і з сторінок деяких часописів. В обговорюваному альманаху помістив він 10 поезій, — і деякі з них, як ось напр.: "Гіркий Свят-Вечір" або "Юнакові", кажуть надіятися, що автор, якщо видосконалить поетичну техніку й збагатить тематику своїх творів, зможе з часом дійти до дуже позитивних вислідів на полі поезії.

Завдатки поетичного таланту, словесно ще не опанованого, дає волиняк Ю. Процюк.

Знову ж бачванський українець С. Саламон у своїх "поезіях у прозі" подає цікаві твори.

Р. Лиско, який виступив лише з одним віршем п. з. "Божа Ідея", безперечно заслуговує на вирізнення поміж поетами з того збірника. В його вірші є те щось невловиме, що його робить дійсно поезією.

Гуцул А. Шекерик-Доників — це експльозивна натура, яка головну вагу кладе не на внутрішню поетичність, а на зовнішний, перед десятком літ ще модерний, експресіоністичний спосіб вислову.

Назагал, поезії цієї книжки не вражають особливою силою, ні виробленням, коли їх посуджувати з чисто літературної точки погляду. Зате цікаві й дійсно нові вони, на тлі сучасної української поезії, своєю ідеологічною й ідейною чистотою. І в цьому лежить їх вартість.

Значення поетів, що виступили в цій книжці, висвітлене вірно в самому ж альманаху словами: "Вони (ці поети) вірять, що зчасом між ними виробиться бодай кілька правдивих талантів, які з Божою поміччю приложать і свою цеглину до будівлі українського мистецтва слова" (Стор. 14). І в цьому чистому прямуванні до краси слід побажати молодим адептам поезії найкращих успіхів.

З-поміж нарисів на увагу заслуговує головно сильний своєю лаконічністю твір Ю. Юркова п. з. "Безробітний", а також етнографічно й психологічно цікавий малюнок Д. Микитюка п. з. "На ґруні". А. Шекерик-Доників виступив тут із жанрово цікавим нарисом п. з. "Чому гуцули люблять давні звичаї", в якому белетристична техніка сплетена з матеріялом, що надається радше до статті. І треба признати, що ця спроба вийшла незле. Вкінці Р. Дурбак дав єдиний твір в жанрі оповідання — з тематикою про голод на Україні.

Друга велика частина альманаха п. з. "Минуле й сучасне" подає низку спогадів і статтей.

Спогади, яких авторами є кол. питомці львівської Духовної Семінарії, а саме оо. Й. Осташевський, П. Каблак, М. Бобовник, д-р В. Масцюх і д-р Й. Застирець, дають цікаві, навіяні теплотою давніх часів, образки з організаційного й товариського життя богословів при кінці минулого й на початку нашого століття.

Відділ статтей присвячений знов виключно організаційному життю богословів і тому має трохи сухий характер. Крім погляду на 85-літню історію Читальні богословів (О. Буць), знаходимо тут, у статті о. д-ра Л. Глинки, ідеологічне обоснування організаційної праці студентів-богословів, а далі — повні фактичного матеріялу широкі інформаційні статті про діяльність і нинішній стан ось яких організацій: Читальня українських студентів-богословів ім. М. Шашкевича (Я. Ніжникевич), Кооператива "Визволення" (Р. Салагуб), і Братство входу

в храм Пречистої Діви Марії (П. Цап). Ціла ця частина книжки має неоціненну вартість як матеріял для всебічного висвітлення життя українських богословів у Львові, які, під проводом Ректорату, дійсно солідно підготовляються не лише до душпастирської, але й до загальногромадської праці.

На кінці книжки подано 23 цікаві ілюстрації, що вдатно унагляднюють життя і працю наших богословів.

Новий альманах богословів — це книжка, яку з правдивою цікавістю прочитає кожний, кому не байдужа така важна ділянка церковно-національного життя, як виховання майбутніх священиків.

б. Музична Секція в Богословській Академії (виступи хору і оркестри).

Про працю Музичної Секції в Богословській Академії пише кол. диригент оркестри, знаний сріпаль А. Цегельський в своїй статті: "Музичне життя в Духовній Семінарії у Львові". ("Українська Музика", місячник. Рік II, ч. 9-10. Вересень-жовтень 1938 р., стор. 170, 171 і 172).

Це вперше на сторінках "Української Музики" приходиться говорити про цю немаловажну ділянку музичного життя в Галичині. Ділянку, що виросла на світлій традиції Вербицького, Лаврівського, Матюка, Бажанського, Нижанківського і ін. та має превелику вагу в майбутньому, коли дивитися на священика, як на громадянина, а на його дім, як на культурний центр на провінції. Непоінформований бачить у музичному житті Духовної Семінарії тільки "примітивне розучування гласів". Правда, ірмологічний спів — це фаховий церковний спів і його вчать як предмету обов'язкової науки разом із наукою обрядів. Але рівнорядно з тим розвивається всесторонне музичне життя.

Як стоїть справа сьогодні?

Музикування в роках 1932-1938 плило чотирома руслами:

1. Виклади історії церковної музики, гармонії, форм, а навіть контрапункту (д-р Борис Кудрик).

2. Хор богословів; при ньому гурток "Двадцятка" для менших імпрез (диригенти: Володимир Жолкевич, Василь Якубяк).

3. Симфонічна оркестра; при ній смичковий квартет, гурток бандуристів і цитристів (диригент оркестри Артем Цегельський).

4. Музично-драматична Секція при Читальні богословів ім. М. Шашкевича (провідник Артем Цегельський).

Ад 1. Виклади веде, як уже згадано, проф. д-р Борис Кудрик. До історії української церковної музики маємо вже підручник, виданий у Богословській Академії. Треба признати, що в рамках скупої години тижнево чують богослови і приступний, вичерпний виклад і час від часу цікаві демонстрації. Д-р Кудрик служить крім того фаховою порадою, а то й акомпаніяментом до наших імпрез, чи то в

Семінарії, чи назовні (візьмім хоч би Академію в честь митр. Рутського 1937 р.). Багато рукописів його композицій находиться в нашій хоровій бібліотеці. Треба зазначити на кінець, що хоч вищезгадані виклади історії не обов'язкові, слухає їх 20-30 богословів.

Ад 2. Хор богословів в складі 60-80 співаків постійно кожної неділі співає Службу Божу в Семінарицькій Церкві, а в більші свята співає в Катедрі св. Юрія. Кожного року у Велику П'ятницю співає Єрусалимську Утреню, а по Утрені влаштовує концерт покаянних псальмів у Семінарицькій Церкві. Часто бере участь у різних імпрезах поза Семінарією і має в своїй хроніці багато позитивних рецензій. Нарис його столітньої історії тепер приготовляється. Ведуть хор здібніші музично богослови. В роках 1932/33 — 1935/36 провадив хор Володимир Жолкевич (кол. учень Муз. Інст. ім. М. Лисенка — курс диригентури М. Колесси), а теперішній диригент Василь Якубяк, самоук-музика з коломийського музичного середовища. Чотири проби в тижні, спільне мешкання хористів, велике число музикальних співаків — це позитивні сторінки. Негативні: багато фахово-богословських обов'язків, що охоплюють цілоденне життя богослова в рамки дзвінків і на музикування лишають тільки конечне мінімум. У післявоєнній історії хору записані три поїздки по краю (1933, 1935 і 1937), дуже прихильно прийняті громадянством.

Репертуар Хору — переважно богослужбовий спів, псальми. На патріотичні імпрези — світські твори українських і визначних чужих композиторів.

Ад 3. Оркестру відновлено в 1933 році (диригент В. Білинський). В рік пізніше перейшла під заряд Ректорату (диригент А. Цегельський, абс. Вищ. Муз. Інституту у Львові). Повний склад має тепер 24 членів. Тут треба підкреслити велику прихильність Ректорату до цієї ділянки мистецтва, а також активну піддержку Дирекції Вищ. Муз. Інституту у формі випозичання різних інструментів (гобой, фаґот, вальторня) і нот, аж поки Оркестра поступнево не придбає свого майна.

Коли переглянути репертуар за останні чотири роки, то можемо почванитися: Ґріґом (Моргенштіммунґ, Асес Тод, Анітрас Танц, Гульдіґунґсмарш), Чайковський (Романца ф-моль, Пісня без слів), Бетовеном (Пасторальна симфонія, уривок), Турецький марш, Моцартом (Фіґаро, Рондо А-дур), Шубертом (Недокінчена симфонія, Серенада), Россіні (Вільгельм Тель), Брамсом, Дворжаком (Гумореска) чи нашим Барвінським (Марш). Спільні проби відбуваються три рази в тижні.

Квартет станув на ноги аж тоді, коли підучились челісти. Квартет у складі: Цегельський (І скрипка), Горбачевський — Баран (ІІ скрипка), Якубяк (віоля), Легінь — Семеґен (віолончеля) — виконував Шуберта Квартет Д-моль, Гайдна "Сім слів", Барвінського Сю-

їту ґ-моль і транскрипції П. Пшеничкн з народніх пісень Леонтовича, Козицького, Вериківського, Лисенка.

Через систематичну подачу приступної поважної музики, з відповідними поясненнями, слідно як зростає зрозуміння, а навіть зацікавлення глибшими музичними проблемами у студентів богословів. Багато помагає в тому радіо.

Ад 4. Ще є одна дуже важна ділянка: Самоосвітня й Організаційна. На це постала в 1929 році "Музично-драматична Секція". О'єднує вона 47-73 членів, з того як виказує статистика з вакацій, 2/3 активних. Це одна з найрухливіших Секцій у Семінарії. Познайомлю хоч поверховно з її працею в останніх 9 роках.

Реферати торкалися практичних потреб слухачів:

Праця диригента на селі (Горбачевський, Дідурик, Якубяк, Цегельський), Характеризація в аматорськім театрі (Мартинюк), Народня пісня (Жолкевич, Василевич), Основи правильного співу (Матіяш, Якубяк).

Також реферати, які давали найконечніші відомості з музики: Новітня музика (Горбачевський). Про мелодію (Цегельський). Про бандуру (Янушевський). Про ліру (Задорожний). Про цитру (Микитка). Микола Лисенко (Дядьо, Горбачевський). 150-річчя Баха і Генделя (Горбачевський).

Зокрема підкреслити треба систематичні лекції співу Василя Матіяша (кол. учень Муз. Інституту) і курс диригентури, з теорією та сольфежом (І. Охримович) у 1936/37 році.

До того члени Муз.-Драм. Секції користали з підручної бібліотеки Секції (79 чисел), передплачували музичні журнали ("Боян", "Муз. Вісті", тепер "Українську Музику" — 13 примірників), чи закуповували музичні видання (напр. "Диригентський порадник" — 25 прим.).

Секція видає кожного року поважну скількість нот для приватного вжитку богословів, даючи їм у руки дешево добірну музичну літературу.

В перших роках існування на плечах Секції лежало влаштування всіх імпрез у Семінарії, а було їх чимало (Листопад, св. Йосафата, Божої Матері, Митр. Кир Андрея і пригагідні як М. Шашкевича і інш.). Тепер виключною доменою Секції є влаштовувати двічі в рік на запусти "Вечері гумору" і разом з Літературною Секцією переводити раз у рік Літературно-музичні вечорі семінарських поетів та композиторів (Р. Дурбак, В. Якубяк), а крім того в останньому академічному році уряджуємо троє Святочних Сходин: 16. V. 1937 Віктора Матюка, 24. X. 1937 Миколи Лисенка і в 1938 році Е. Ґріґа з рефератами й концертовими програмами. На зразок подаємо програму Ґрігового свята: Реферат Б. Горбачевського. Скрипкове сольо А. Цегельського: Соната ц-моль І ч., Оркестра: "Темпельтанц", В пе-

чері короля гір, Пісня Сольвейги з теноровим сольом І. Задорожного, Поклінний марш. Хор: Пізнання краю з баритоновим сольом В. Матіяша.

Можна з гордістю ствердити, що і в Духовній Семінарії за "китайським муром" кипить інтенсивне музичне життя. Хіба побажати б, щоб зацікавлення і зрозуміння музики поглибилось і поширилось на всю богословську братію. Бо який сьогодні нарибок, таке за п'ятдесят літ буде все духовенство.

1. 150-ліття Духовної Семінарії у Львові.[1])

Про це свято і виступи хору під проводом диригента Володимира Жолкевича писала майже вся українська преса "Нива", "Мета", "Наш Клич". "Неділя" з дня 23 жовтня 1932 р. помістила обширний репортаж з перебігу свята, а про виступ хору писала: "Саму інавгурацію в прияві низки церковних достойників та запрошених представників наукового, культурного, господарського та політичного українського світу розпочав прекрасний хор Академії, відспіванням псальму "Хваліте Бога" Лірина, після чого Ректор о. д-р Й. Сліпий зложив звіт з діяльности Академії".[2])

Торжества Академії з 1932 р. найшли відгук навіть серед найдальш поселених на півдні українців, а саме в Руському Керестурі в Югославії. Одинокий орган цеї вітки українського народу п. з. "Руски Новини" з 21 жовтня 1932 р. так писала про ці торжества:

"Дня 9. X. того року почал ше у Богословскей Академиї школ. рок, а з тим була звязана циха и скромна одслона памятнїка преосвященого Митрополита Кир Андрея Шептицького. Рано у 8 и годзин одслужел у Семинарицкей церкви архиерейску службу Божу преосвящени Никита Будка з асистенцию священства, под службу Божю шпивал бездогано богословски хор з прекрасними писнями. По Служби Божей наставело ше свято у сали со слїдуючу програму:

1) Псалом "Хвалите Бога" одшпивал крашне богословске хор.[3]) (дальше, див. Розділ XXIII/IX. Додаток ч. 9).

(Див. частини І. Розділ XI, стор. 379 і 383; Розділ XXIII. Додаток 9 (а. б.).

2. Перша поїздка хору з шашкевичівськими концертами.

Перша поїздка хору відбулася по більших місцевостях Галичини в днях II, VIII — 3. IX. 1933 р. за порозумінням і співпрацею Рідної Школи. Про ідею, почин і осяги хору писала "Мета".[4]

[1]) о. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935. Стор. 116, 118, 120, 121 і 139.

[2]) Там же, стор. 144.

[3]) Там же, стор. 149.

[4]) Виступ хору львівських студентів богословів. "Мета", ч. 34/126, 27. 8. 1933, стор. 5.

"Виступи хору львівських студентів богослов'я"

Вже минає близько 3 тижні, відколи хор львівських студентів богословів розпочав свою поїздку зі шашкевичівськими концертами по львівській окрузі. У зв'язку з цим появилися на сторінках нашої національної преси спершу короткі повідомлення, а потім рецензії з поодиноких концертів. Здебільша всі ці голоси поставилися до почину богословів прихильно.

Теперішня поїздка студ. богословів обіймає лише кільканадцять місцевостей одної львівської округи. Концерти присвячені пам'яті о. М. Шашкевича і є спробами якнайбільшої популяризації його імени серед українського громадянства.

Як відомо ширшому загалові, саме в цьому, 1933, році минає повних 100 літ від появи одної з перших збірок Маркіянових творів п. з. "Син Руси", а також 40 літ від перевезення тлінних останків цього незабутнього галицького священика зі села Новосілок до княжого города Лева. Цю річницю задумували вшанувати вже деякі львівські Товариства (за почином Гр.-Кат. Богословської Академії) ще в початках ц. р. окружним святом у Львові, одначе опісля пересунено речинець свята на осінь.

Львівські студенти богослови, яких лучить з о. Марк. Шашкевичем не одна спільна нитка, рішили, що їм слід також зі свого боку причинитися в цьому ювілейному році дещо більше, як досі, до звеличання пам'яті о. Шашкевича. Почин до цього дали члени Т-ва "Читальня", організації студ. Богословії, яка має за свого патрона саме Маркіяна. Вони постановили використати до цієї цілі час літніх ферій. Постановлено влаштувати всюди на провінції концерти на честь Шашкевича, щоб словом та народною піснею промовити до сердець широких мас народу. Для цього група 16 співаків, членів хору Бог. Академії, постановила відбути в тому часі поїздку з концертовими виступами по львівській окрузі і таким чином підготовити окружне шашкевичівське свято у Львові. Крім того, цей плян мав на меті нести з рідною піснею та словом національне освідомлення в ту частину львівського елементу, який під теперішню пору найбільше виставлений на небезпеку релігійної і національної асиміляції.

Попри концерти не поминають також богослови праці в церквах. Вони співають Служби Божі в неділі і свята.

Не залишають рівнож наші молоді студенти нагоди, щоб загостити на кооперативні свята чи якісь інші народні імпрези. Загальною прикметою тих усіх виступів є їхня популярність. Відбуваються концерти по читальнях Т-ва Просвіта. Ціни низькі, в межах від 0.35 — 1 зл., дають спромогу і найбіднішим відвідати їх.

Чистий дохід з цілої поїздки призначено на викуп Білої Гори в Підлисю, де рік-річно відбуваються Шашкевичівські свята. Свідомі того, що крайня пора, щоб український народ міг як власний ха-

зяїн розпоряджати цілою горою, змагають богослови усіми засобами викуп приспішити. В тій цілі призбирують фонди вже від 2-ох літ.

І цю акцію пропагують студенти-богослови у своїх поїздках.

Про шашкевичівські концерти богословів, членів "Читальні" писала "Мета" , ч. 33. 20. VIII. 1933.

"З діяльности українських богословів"

Дня 11 серпня 1933 р. вісімнадцятка хористів студентів львівської Духовної Академії розпочала на передмістю Львова Левандівці своє концертове турне по читальнях у Львові і на провінції в честь о. Маркіяна Шашкевича. Саме цього року минає 40 літ від перевезення тлінних останків о. Маркіяна на львівське кладовище зі села Новосілок і 100 літ від появи його першої збірки творів п. з. Син Руси.

Цей ряд концертів, за згодою О. Ректора д-ра Сліпого, зорганізувала читальня студентів Богослов'я ім. М. Шашкевича, а зорганізовано ці концерти для більшого спопуляризування імені поета серед ширших кругів громадянства. Цим публічним виступом поза мурами Духовної Академії хор студентів Богослов'я наглядно доказав, що гарна традиція з-перед війни, коли то студенти Богослов'я об'їздили читальні і виголошували реферати на різні актуальні теми, не перервана, як дехто хотів би. Знаючи прекрасне вишколення хору питомців варто послухати пісень, які цей хор співає в честь свого великого Патрона. Цей хор, виступаючи в якомунебудь селі співає в неділю Службу Божу і в цей спосіб практично вказує нашим сільським хорам, як має виглядати церковний спів у церкві під час Богослуження.

Про успіх хору питомців, та сама "Мета", ч. 36. 10. IX. 1933, стор. 5, писала:

"На закінчення концертового турне студентів богословів"

Львівські студенти богослови закінчили свою поїздку зі Шашкевичівськими концертами. Тривала вона майже цілий місяць (від 11. VIII. — 3. IX. 1933). Концертів було разом 16 з тим, що намічений спершу плян поїздки в границях 6 львіських читалень: Левандівки, Замарстинова, Знесіння, Личакова, Клепарова й Т-ва Зорі та 5-и підльвівських місцевостей Гряди, Підборець, Винник, Підберезень й Миклашова, поширено далеко поза львівський круг на ось такі ще більші центри львівської Дієцезії: Стрий, Яворів, Городок. У самому Львові звернули студенти богослови увагу також і на школи та не хотіли поминути їх у свому турне. Таким чином вони старалися оживити серед шкільної молоді культ Маркіяна, який чомусь у повоєнних часах трохи призабувся. На жаль, по причині браку часу, а то й інших трудноцїв мав місце такий концерт лише в гімназії СС. Василіянок на вул. Длуґоша.

В Яворові повторювано концерт два рази на виразне домагання місцевого населення, що заповнило вщерть залю каси "Поміч". Також

відправлено тут у місцевій церкві Службу Божу з панахидою за бл. п о. М. Шашкевича, а зібрані при тій нагоді гроші жертвувано на викуп Білої Гори в Підлисю. В часі відправ співав хор львівських богословів.

Започаткована акція студентів богословів, щоб в цьому ювілейному році давати скрізь по нашому краю Шашкевичівські концерти, знайшла поважний відгук серед нашого громадянства. Хто уважніше слідкував за нашими часописами, міг легко ствердити правдивість цих слів.

Студенти богослови просто не могли отрястися від усяких запрошень, щоб ще тут чи там дати концерт. Але розпоряджаючи розмірно коротким часом, не могли вони йти усюди на зустріч тим проханням наших громадян. Не належали також до рідкостей такі випадки, що адміністрація хору львівських студентів богословів одержувала з провінції листи, щоб вислати туди для потреб місцевої читальні Т-ва Просвіта матеріяли потрібні до влаштування Шашкевичівського концерту. Такі побажання вітали все львівські богослови дуже радо й старалися їх по своїх силах якнайкраще полагодити.

Отже, зважившн додатнє враження, яке полишила по собі поїздка львівських студентів богословів, треба признати, що заслуга організаторів і учасників цієї поїздки дійсно велика.

3. Участь хору в богослужбах по поляглих героях.

Про участь хору в богословів у богослужбах по поляглих героях на Львівських цвинтарях на Зелені Свята "Мета", ч. 21, 3. VI. 1934, писала в статті під загол.

"Всенародній поклін поляглим"

У Зелені Свята, в день спогаду про Героїв, весь український нарід по цей бік Збруча сповнив свій обов'язок. Всюди були заупокійні Служби Божі й Панахиди за Поляглих, усюди нарід ішов масово під проводом Духовенства на дорогі могили.

У Львові в Архикатедральному храмі св. Юрія вже в суботу, 26 травня ц. р. відправлено Службу Божу за поляглих борців, зокрема за вояків УГА. Службу Божу відправив Преосвященний Кир Никита в асисті вищого Духовенства. На Богослуженні були представники Української Парляментарної Репрезентації і всіх українських установ.

В обидва дні Зелених Свят, як звичайно, мали відбутися процесійні походи: в неділю на Янівський цвинтар, а в понеділок на Личаківський. Однак вийнятково цього року в неділю походу не було, бо відбувалися саме вибори до міської ради. Натомість у другий день Зелених Свят відбулися одночасно походи на обидва кладовища.

На Янівський цвинтар рушили вірні під проводом духовенства і процесій з церков св. Юра, св. П'ятниць, оо. Василіян, св. Николая, Левандівки і Богданівки з Сигнівкою. По дорозі співав хор питомців Дух. Академії.

На цвинтарі зібрались усі біля могили Невідомого Стрільця, у тому числі всі члени Т-ва "Молода Громада", члени КАУМ зі своїм прапором, Марійські дружини, члени т-ва католицьких студентів "Обнова" і т. д. На могилі складено кільканадцять прегарних вінків. Духовенство відправило Панахиду, до якої співав хор богословів під проводом п. Жолкевича. Опісля виголосив коротку проповідь про культ поляглих о. Каштанюк, що наприкінці закликав присутніх не йти, як щороку, вгору на цвинтар українських поляглих, щоб його не знищити, бо там відбувається основна реконструкція. Після відспівання "Вічної пам'яти" та "У дві пари несуть мари" урочистість над могилою Невідомого Стрільця закінчилась. Одначе молодь не покинула могили Невідомого Стрільця і стала співати національні пісні, при чому в кількох місцях розкинено летючки. Прийшло до інтервенції поліції, пішої і кінної, і до арештувань серед молоді обох статей.

На Личаківський цвинтар прийшли процесії з церков Успенської, Преображенської, з вул. Зибликевича, св. Петра і Павла та зі Знесіння. В поході співали хори "Бандуриста" і радн. Купчинського.

Духовенство відправило Панахиду, після чого проповідь про вагу культу поляглих виголосив о. Ґорчинський. Свято на цьому цвинтарі закінчилось могутнім "Вічная пам'ять" та "Ви жертвою".

Після того при великому здвизі народу відправило Духовенство Панахиди на гробах визначних українських діячів.

Біля могили бл. п. Любовича прийшло і на Личаківському цвинтарі до інтервенції поліції, яка арештувала кільканадцять молодих людей обох статей.

4. Друга поїздка хору з шашкевичівськими концертами.

Про другу поїздку богословів по Галичині "Мета", ч. 32. 18. VIII. 1935 р., писала:

"Шашкевичівські концерти богословського хору"

Студенти Богословської Академії у Львові відновили гарну передвоєнну традицію. Як колись хор "Бандуриста" об'їхав осередки Галицької Землі і всюди викликував захоплення українського громадянства, так тепер у порозумінні з підготовкою Рідної Школи хор студентів Богословської Академії у Львові дав низку концертів на честь незабутнього будителя Маркіяна Шашкевича.

Концерти відбулися вже у Винниках, Городку під Львовом, Яворові, Перемишлі, Ярославі, Любачеві і Раві Руській. Всюди українське громадяство по береги виповнювало залю, захоплювалось мистецьким виконанням найкращих музичних творів, а молодих богословів, що вільний час присвятили такій першорядній мистецькій і громадянській справі, просто розхоплювало між себе і цим засвідчило велике зрозуміння для української пісні і для рідношкільної ідеї.

Заохочений дотеперішніми успіхами, хор львівських богословів продовжує поїздку з концертами. На найближчий час намічені шашкевичівські концерти в Белзі (13. VIII.), Сокалі (14. VIII.) і Бродах (16 серпня).

Дещо докладніше писало "Діло" з серпня 1935 р. про поїздку богословів з шашкевичівськими концертами по різних містах Галичини.

"Діло" — п'ятниця, 9 серпня 1935.

Дописи.

Винники.

Концерт у честь М. Шашкевича. Дня 6. VIII. загостив хор українських студентів-богословів під дириґ. В. Жолкевича до Винник біля Львова, де дав Шашкевичівський концерт. Гостей на залі — по береги. За кожною точкою відбирали виконавці концерту рясні оплески. Вступне слово студ. Р. Дурбака багате змістом, переплітане густо цитатами, викликало у слухачів помітне враження. З хорових продукцій найкраще подобався псалом А. Веделя "На ріках вавилонських" і Колесси "Низка лемківських пісень". Двадцятка хористів добре зіспівана. Слід підкреслити, що хор має дуже добрих солістів. З. Нарожняк віддеклямував дві поезії "Ода до пісні" — Р. Купчинського і "Пробудителеві Галицької Землі" — Р. Дурбака з такою бравурою, що публіка домагалася від нього наддатків ґураґаном оплесків. Концерт закінчено відспіванням "Ще не вмерла". Гостина хору молодих львівських богословів полишила по собі незатерте враження у Винниках. Хор від'їхав на другий день рано на дальше турне.

Рава Руська. Концерт у пам'ять М. Шашкевича. В понеділок, 12 серпня ц. р., відбудеться в год. 20-ій у залі Т-ва "Сокіл" в Раві Руській концерт, присвячений пам'яти Маркіяна Шашкевича. На програму концерту зложиться вступне слово, хорові продукції, деклямації і скрипкове сольо, все у виконанні хору львівських студентів Богословської Академії під управою студ. Вол. Жолкевича. Для гідного вшанування пам'яті Великого Українця Галицької Землі, прохаємо все українське громадянство повіту прибути на свято; зокрема прохаємо Всеч. Духовенство всіх трьох деканатів заохотити в церкві своїх парохіян до масової участі в концерті. За Старшину Пов. Кружка "Рідної Школи" в Раві Руській: Іван Казанівський вр., Степан Совик вр.

"Діло" — серпень 1935.

Дописи.

Перемишль.

Концерт студентів Богословської Академії у Львові. Студенти Богословської Академії у Львові в числі 23 осіб під проводом диригента Володимира Жолкевича поставили собі за ціль віддати честь і славу Пробудителеві Галицької Землі Маркіянові Шашкевичеві в той

спосіб, що з піснею на устах, використовуючи вакаційний відпочинок, поїхали в край. Дня 9. VIII. в дорозі до Ярослава завітала та симпатична група і до Перемишля. На жаль, натрапила на вакаційний час, коли велика скількість інтеліґенції і молоді місто покинула і коли обставини так зложилися, що не можна було зробити відповідної реклями ані підготування. І хоч публіки не було стільки, як це звичайно в Перемишлі буває, то все таки концерт відбувся з великим для співаків моральним, а навіть по части матеріяльним успіхом. Висока культура співацька і товариська згаданої групи з'єднала собі велику симпатію у всіх громадян Перемишля. Тут варто зазначити, що Управа Українського Інституту для дівчат і Бурси св. Миколая дала більшості учасників хору приміщення у себе, а всі учасники хору дістали в Бурсі св. Миколая цілковите прохарчування. Стрінулися вони також з прихильним відношенням Дирекції Народнього Дому, яка на концерт дала залю безплатно. Концерт розпочався псальмом А. Веделя "На ріках вавилонських", виконання якого відразу переконало публіку, що хор має великі музичні вальори і здисциплінованість. Особливо солісти визначалися м'якими й симпатичними голосами. Відспівано теж цілу низку пісень світських надзвичайно прецизно і з чуттям. Публіка живо оплескувала кожну точку і змушувала хор до наддатків. Симпатично представився публіці молодий поет і автор вступного слова, як і декляматор, що з правдивим мистецтвом віддеклямував Купчинського "Оду до пісні" і студ. Дурбака "Пробудителеві Галицької Землі". Не могла теж публіка налюбуватися чистою і гарною грою скрипкового соля при супроводі фортепіяну і бурхливими оплесками змушувала виконавців до наддатків. Треба зауважити, що перемиська публіка ставиться до всяких приїздних імпрез з великою резервою. Одначе хор богословів публіку вповні вдоволив і концерт полишив по собі дуже миле й культурне враження. Члени повищого хору ввесь дохід з усіх концертів призначили на цілі Головної Управи Рідної Школи у Львові. Д-р М. Р. (Рибак)

"Діло" — 15 серпня 1935.

Дописи.

Ярослав.

Шашкевичівський концерт богословського хору. В суботу, 10 серпня ц. р. загостив до Ярослава хор львівських студентів Богословської Академії і дав концерт в честь Маркіяна Шашкевича. Громадянство Ярослава й околиці виповнило по береги концертову залю і переживало хвилини, про які згадуватиме довгі часи. На окрему увагу заслуговує гарна й добре опрацьована промова п. Р. Дурбака. Захоплення викликала теж деклямація студ. З. Нарожняка, що помистецьки віддав вірш студ. Р. Дурбака: "Пробудителеві Галицької Землі"; також скрипкове сольо студ. А. Цегельського викликало гу-

рагани оплесків. Хорові точки під умілою управою студ. В. Жолкевича дуже подобались; такі симпатичні тенори і могутні барітони та баси викликали величезне враження та одушевлення серед слухачів. У неділю 11 серпня співав хор богословів у місцевій церкві під час читаної Служби Божої, чим зробив милу несподіванку всім парохіянам. Належиться щира й сердечна подяка в першій мірі тому, хто піддав таку щасливу думку влаштувати концерти на провінції і дохід призначити на Рідну Школу. Це має велике освідомлююче і громадянське значення. Громадяни Ярослава дуже рідко чують рідну пісню, виконану так по мистецьки, як це зробив богословський хор. Тому щира подяка всім виконавцям, а також сердечні побажання якнайкращого успіху у дальшій поїздці, для якої жертвували свої ферії.

Громадянин

"Діло" — п'ятниця, 16 серпня 1935.

Дописи.

Любачів.

Шашкевичівський концерт богословського хору. Дня 11 серпня ц. р. відбувся в Любачеві концерт в честь Маркіяна Шашкевича, виконаний хором студентів Богословської Академії зі Львова. То не був звичайний концерт, а духовий бенкет, урочистий підйом духа, де битком набита заля впивалась поодинокими точками концерту. Сама поява на сцені хору в духовних одягах робила на слухачів велике враження. А хор такий здисциплінований, добірний і з такими могутніми та милозвучними голосами, що ввесь час викликував рясні оплески, які в свою чергу приневолювали концертантів повторювати пісні, що були одні кращі від других. Також декляматор "з Божої ласки" зворушив усіх до гилибин душі — до сліз. Виконавець вступного слова, якого виголошенню тутешня влада ставила чомусь перешкоди, доказав, що є не тільки талановитим поетом і творцем вірша в честь Маркіяна Шашкевича, але також гарним промовцем, який уміє промовити слухачам до розуму і до серця. Дуже симпатичне враження зробили три точки смичкового дуету. Концерт удався і під оглядом моральним і матеріяльним. Доходу 138 зол. Залю та світло відступила "Просвіта" безплатно. Членів хору розібрали громадяни на прохарчування і нічліг. Старшина кружка "Рідної Школи" зробила все, що було можна, щоб моральний і матеріяльний бік був якнайкращий. Належиться щире признання носіям ідеї Маркіяна Шашкевича, що вкладаючи свій труд, додають нам духа і кріплять моральні сили у злиденних, сірих днях теперішнього життя. Тому щира дяка від Любачівщини всім тим, що спричинили таке незабутнє свято в честь пробудителя Галицької Землі, Маркіяна Шашкевича.

о. Михайло Гірняк

"Діло" — вівторок, 3 вересня 1935.

Дописи.

Коломия.

Гостина хору студентів Богословської Академії у Львові. Дня 26 серпня загостив у Коломию хор студентів Богословської Академії у Львові з концертом у честь Маркіяна Шашкевича. Благородна ціль концерту — його висока ідея, добра організація та прихильні рецензії спричинили, що добірна публіка виповнила простору залю Щадничої Каси по береги. Прийшли також поляки і жиди. На щастя, хор не завів покладаних у ньому надій. На перше місце поставимо гарний та доцільний відчит студ. богословія Романа Дурбака, в якому він ядерно і цвітисто з'ясував значення великого Маркіяна для Галицької Землі та у закінченні подав ціль та ідею поїздки богословів з концертами: "Не для пригод та придибашок, вибрались ми у тяжку дорогу, але для великого діла". І дійсно, поширювати та защіплювати Маркіянові ідеї — то велике діло, а сам концерт і своєю формою і змістом, то наглядний доказ, що церковні круги відчувають живчик національного життя та співпрацюють над його піднесенням. Не менше вартні та ідеологічно доцільні були дві деклямації студента З. Нарожняка (Купчинського: "Ода до пісні", та Косача: "Євангеличне"). Бадьорі змістом, гарні формою, прегарно виголошені значно піднесли рівень цілого концерту. До концертової частини належать скрипкові соля студ. А. Цегельського в супроводі фортепіяну. Молодий скрипак виказав велику техніку і заразом зрозуміння і ніжне відчуття творів Шуберта ("Аве Марія"). При дальшій праці міг би стати визначним скрипаком-концертантом. Осередком концерту були продукції хору під проводом студ. В. Жолкевича, якого Коломия тим більше рясно оплескувала, що він на тутешньому ґрунті ставив перші кроки на музичному полі. Але виконання творів також само собою заслуговує на повне признання. А було воно повне естетичного смаку та оригінальної інвенції без зайвих штучок, перебільшених фортіссіма та пяніссіма, рівне та плавне. Матеріял голосовий прегарний. Молоді та свіжі тенори, могутні баси, зрівноважені середні голоси дали добре зіграну цілість. У репертуар входили: Псалом Веделя: "На ріках Вавилонських" у дещо незручній перерібці з мішаного хору на мужеський, а дальше твори переважно старших, виключно галицьких світських композиторів: Нижанківського "Золоті зорі", Ф. Колесси: "В горах грім гуде", та "Що то за грім", С. Людкевича: "Пою коні", та І. Воробкевича: "Огні горять" та "Баркароля". На будуче треба репертуар поширити та доповнити. Високий мистецький рівень усіх без винятку точок та висока ідея концерту залишаться на довгі часи в пам'яті численних слухачів. Молодому хорові належиться від них щира подяка за гарно та благородно переведений вечір.

Р. Ш. (Проф. Роман Шипайло)

Діло, вівторок, 23 березня 1937.

В 300-ЛІТТЯ СМЕРТИ МИТРОП. РУТСЬКОГО

В недію, 21 березня 1937 відбулася в залі Великого Театру академія, влаштована в 300-ліття смерти великого подвижника Унії, митрополита Йосифа Велямина Рутського. На академії явилися Преосв. Іван та Преосв. Никита, представники українських центральних культурно-освітніх та економічних установ, доволі численне духовенство, питомці Духовної Академії та шкільна молодь. На жаль, заля заповнена ледве наполовину, очевидно тому, що академії не попередила солідна рекляма.

Академія почалася тим, що Преосв. Никита відчитав короткий привітний лист Митрополита Андрея, в якому ядерними словами схарактеризовано працю й подвиг Рутського. Лист приняла публіка гучними оплесками.

Ширшу промову про життя, діяльність і невміруще діло Рутського виголосив о. ректор д-р Йосиф Сліпий. Ту промову помістимо завтра в "Ділі".

На концертову частину академії склалися хори: питомців Духовної Академії і "Львівського Бояна", сольовий виступ Михайла Голинського і виступ скрипака-питомця А. Цегельського.

Хор питомців, дещо скріплений, відспівав два псальми Бортнянського: "Вскую прискорбна єси" і "Небеса повідають славу Божу". Співав рівно і гладко, але солісти в "Небеса повідають" були недібрані і це подекуди псувало ефект. Диригував справно питомець В. Якубяк.

Велике признання належиться хорові "Львівського Бояна" за прицизне виконання пс. Бортнянського "Блажен муж". Хор виступив знаменито зіспіваний і виконав свою точку до подробиць чисто і певно. Солісти теж всі без закиду. Диригент п. Охримович мусів завдати собі немало праці, щоб так гарно вишколити свій хор.

Виступ Голинського, що відспівав добре знане з тої самої залі "Боже одомщенія зглянься" В. Барвінського, був, як завжди, атракцією свята. Не диво, що публіка вітала його оваційно. На "біс" відспівав Голинський "Жита" (Олеся — Н. Нижанківського). Акомпанював д-р Н. Нижанківський

Гарно зарепрезентувався теж молодий скрипак, питомець А. Цегельський, що відіграв "Ла Фолія А. Кореллі-Леонард", при фортепіяновому супроводі д-ра Б. Кудрика. Скрипак, як видно, дуже талановитий, тому шкода було б, якби він не продовжав дальше своєї праці.

В загальному свято пройшло зовсім удачно, хоч очевидно закінчилось дефіцитом. Слід згадати ще про гарно прибрану сцену, де красувався великий портрет митрополита Рутського серед жовто-блакитних драперій і зелені. І. Н.

Діло, вівторок, 3 серпня 1937.

НА МАРКІЯНОВІЙ ГОРІ

Свято з нагоди 100-ліття появи "Русалки Дністрової".

Цьогорічне Свято на Білій Горі в Підлиссю набирало окремого значення з уваги на століття появи "Русалки Дністрової". Комітет свята, чи пак Т-во ім. Маркіяна Шашкевича при співучасти інших золочівських установ устійнив програму, подбав за пропам'ятну таблицю, поробив усі заходи, щоб свято випало якнайвеличавіше.

Та згодом виявилось, щоіноді найлегші пляни важко зреалізувати і перешкоди виринають зовсім ненадійно там, де їх годі було сподіватися.

З усіх сторін краю вибиралися прогульки на Підлисся, вибиралися теж і зі Львова. Історія організації львівських прогульок, зокрема одної з них заслуговує на увагу. Сокіл 4 і чит. Просвіти на Личакові зорганізували прогульку, і почали робити заходи, щоб дістати залізничу знижку. Організатори дістали спершу обіцянку 75 прц. знижки, згодом 50 прц., а ще пізніше (два дні перед святом) відмову якоїнебудь знижки, хоч зголосилось було 200 осіб і напливали дальше зголошення.

Насувається при тім цікаве порівнання; за кілька днів виїде зі Львова до Ґдині популярний поїзд. Кошти переїду в цю далеку дорогу, там і з поворотом разом з нічлігом подали на 22 зол. Чому 200 чи 300 (може навіть було б зібралося на популярний поїзд) проданих білетів на такій розмірно малій трасі, за такі добрі гроші (в порівнанні з трасою Львів — Ґдиня) були для львівської дирекції залізниць, яка заслонювалася розпорядком міністерства, поганим інтересом — годі збагнути.

Деяке світло на цю справу кидають факти, що в різних околицях поліційні органи стримували і завертали прогульки (між іншими зі Сокальщини й Радехівщини). В кількох місцях прогульковці, що їхали автобусами й на роверах, також мусіли вживати різних заходів, щоб переконати кого слід, що свято на Підлиссі відбувається за дозволом адміністраційної влади і всім вільно в ньому брати участь.

Само свято випало куди скромніше, ніж це організатори собі намітили, а саме відпали всі вправи соколів і відкриття пропам'ятної таблиці тому, що золочівське староство не дало своєї згоди ні на одно, ні на друге.

У святі взяло участь приблизно 30.000 людей і якби не згадані причини, було б напевно 50.000. З деяких околиць (Камінеччина й Радехівщина) прийшли прогульки взірцево зорганізовані. Лад під час богослуження удержували соколи з повіту під проводом д-ра Мучія, лікаря з Олеська.

Саме свято почалося в год. 10 привітанням єпископа Никити Будки. Здовж, від окремо побудованих вітальних воріт з написом

"Витай Владико" — аж до Маркіянового Хреста, уставився довгий шпалір, зложений із Соколів, Лугів і впорядчиків свята. Посередині цього шпаліру, при воротах уставилися оркестри зі Золочева й Олеська, хор питомців під управою В. Якубяка та духовенство Олещини і Золочівщини з о. дек. Левицьким з Олеська у проводі.

На кілька хвилин перед год. 10 в супроводі процесій сіл Підлисся і Розважа в асисті духовників вийшов на гору єпископ Никита. В щирих і сердечних словах привітав його о. дек. Левицький від олеського і золочівського духовенства і д-р Т. Ваньо від Комітету свята. Відтак похід вирушив у напрямі хреста-пам'ятника. На переді походу їхали наколесники Сокальщини, за ними йшли процесії, 2 оркестри, хор питомців, а дальше духовенство з Владикою посередині. Замикали похід чети Соколів, Лугів і впорядчиків свята.

З черги при окремо побудованім у підніжжя хреста вівтарі відбулася торжественна Служба Божа в асисті оо. дек Левицького, Микитюка, Белкота, Давидовича, Фединишина, Стецюка, Зубаля, й Оришкевича. Службу Божу відправив Кир Никита. Під час неї співав хор питомців. Парох Сасова, о. Лиско виголосив до зібраних мас народу святочну проповідь, в якій пояснив приявним, у чому велич і значіння цьогорічного свята у Підлиссю.

Після Служби Божої коротку промову виголосив єпископ Никита. Безпосередньо після Богослуження відбулася панахида на могилі Невідомого Стрільця. Була це найзворушливіша частина свята.

Після одногодинної перерви почалася друга, дуже скромна по обкроєнню, програма свята. Почав її промовою голова комітету д-р Т. Ваньо. Промову закінчив він закликом, щоб усі присутні зложили обітницю завжди, так як незабутній Маркіян, служити найвищим ідеям української нації.

По промові д-ра Ваня хор з'єднинених читалень "Просвіти" зі сіл Юськовичі, Теребежі, Закомаре, Волуйки, Хварів, Бортків, Вільшаниця, в числі коло 250 членів, під умілою диригентурою п. Сумика відспівав Матюка до слів Шашкевича: "Цвітка дрібная" і Ярославенка "Просвітянський Гимн".

Опісля оркестра золоч. "Сокола" під кермою п. Поважука відіграла Ніщинського "Вечерниці" — і національним гимном у супроводі оркестри покінчилось свято. Слід замітити, що на святі було дуже мало інтеліґенції не тільки зі Львова, але навіть із близького Золочева. УПР репрезентував пос. Ст. Біляк.

При кінці ще одно: на будуче такі масові свята повинні рішуче затратити свій ярмарково-відпустовий характер. Урядову частину стягнути так, щоб присутні не томились і всі могли брати участь у Богослуженні, чи програмовій імпрезі. Щойно відтак могли б всі свобідно відпочивати, ґуторити і т. д. Через те свято рішуче зискало б на своїй урочистості. Окреме бажання це те, щоб різні "каліки" й

прошаки, коли вони вже мусять бути на таких імпрезах — мали своє окреме місце і не вештались усюди й не профанували вигуками свята, тим більше, що цим разом на Підлиссі не було крикливих жидівських крамарів. Р. С.

7. Духовні концерти.

Щороку хор студентів богословів давав у великий піст великопостні концерти "Духовні концерти" для мирян в церкві Святого Духа. Концерти втішались великою популярністю не лише між мирянами, але також знавцями музики. Про такі Духовні концерти маємо дві згадки:

а) Перший концерт відбувся 21 квітня 1935 р. з такою програмою:

1. А. Ведель: На ріках вавилонських
2. І. Біликовський: Прискорбна єсть
3. J. Pachelbel: Зглянься Боже (на два хори)
4. Гайдн: Виджу Тя на хресті
5. G. Ranini: Христе Царю
6. Д. Бортнянський: Да молчить (на два хори)

Диригент: студ. В. Жолкевич

На жаль бракує рецензій.

б) Про інший такий концерт згадує д-р М. Волошин у "Меті" 15. V. 1938 р., стор. 2-3, в статті:

"Духовний концерт хору студентів богословів"

(Замість рецензії)

Ми є свідками справжніх перегонів сучасних народів у розбудові щораз вищої та досконалішої культури. Повною культурою може почванитися лише така нація, яка зуміла опанувати всі ділянки духового життя, що, як конечні частини, щойно разом становлять цілість культури. Слаба розбудова поодиноких ділянок у порівнянні з іншими, або їх повний брак, перериває конечні ланки у ланцюговій цілості і спричинює незавершення храму культури дотичного народу.

Музика — це одна з найважніших ділянок культурного життя народів. І музика, як одна з багатьох ділянок духової творчости, має різні ділянки, напрями і засоби. Порівнюючи осяги на музичному полі двох народів, мусимо признати вищий культурний рівень тому народові, якого музика виказує творчість і культ більшого числа напрямків та родів музичних, і то як квалітативно, так і квантитативно.

Одним з найбільш знаних і загалові приступних є поділ музики на релігійну і світську.

Народ, який навіть виказував би прегарні осяги лише в одному з тих родів при повному занедбанні другого, не міг би ставати до

змагу з іншими народами та конкурувати за вінок першуна серед музикальних народів.

Український народ музикальний. Він інстинктово відчуває потребу культу музики так світської як і релігійної. І тому побіч таких великих творів — мистців релігійної музики, як Бах, Гендель, Гайдн, Моцарт, Верді, Мендельсон — поставив теж свого Дмитра Бортнянського.

Показати красу і велич цих могутніх ораторій, богослужб (міса) та концертів можуть лише добре зорганізовані й зіспівані хори, і то мішані хори, бо переважна кількість цих високовартних релігійно-музичних творів, з концертами Д. Бортнянського включно, складена на мішані хори.

Культ релігійної музики засобами відтворчої діяльности на наших землях обмежувався довгі часи гімназійними й принагідно згуртованими хорами при поодиноких церквах. Щойно від року 1890 (заснування "Львівського Бояна") перейшла частина цієї вітки музичної відтворчої діяльности на зростаючу сітку дальших, на окремих статутах засновуваних хорів.

Проте від початків заснування української Духовної Семінарії у Львові хор питомців під проводом кожночасних своїх диригентів, нерідко визначних колишніх наших компоністів (Матюк, О. Нижанківський та ін.), своїм пієтизмом, працею і знанням виборов для себе добре заслужену славу так у своїх, як і чужих — славу найкращого репродукційного представника релігійного хорового українського мистецтва.

Слід зазначити, що, коли у переходовому часі настала була, на щастя, коротка, перерва у культивуванні цього хорового мистецтва в Дух. Семінарії наслідком хибного погляду, що, мовляв, це не таке важне, та що слід змагати до громадного співу на самолівку всіма присутніми в церквах, — то сталося це з очевидною шкодою для цілости значення і впливу нашої Церкви.

Таж навіть у Римі, у стіп Престола св. Петра, поруч органів, з великим накладом труду і коштів удержується славний хор Сикстинської Каплиці, доцінюючи превелике значення його мистецьких свідчень для цілої Катол. Церкви.

І тому Ректорат Української Гр. Кат. Богословської Академії, попри велетенські свої заслуги на полі організації в першу чергу науки й адміністрації цієї єдиної тут нашої високої школи, матиме неменшу заслугу за те, що, без уваги на труднощі, спричинені приписаними конечними зайняттями питомців Духовної Семінарії у Львові, відновив культ релігійної хорової музики та дає можність її плекати, — як це ми мали нагоду з приємністю ствердити на черговому духовному концерті питомців Духовної Семінарії у Львові 17 квітня 1938 у гарній, настроєвій Семінарській церкві.

Із шістьох точок програми концерту три виповнили чужі твори, з яких наймогутніше враження зробив А. Архангельського: "Помишляю день страшний". Композиція нескомплікована, доволі проста, прозора, а така сильна й настроєва, як грімкий звук єврейських фанфар, від якого впали мури Єрихону, як зов труби на Страшний Суд.

У дальших трьох точках програми царював наш Д. Бортнянський з своїми чи не найкращими псальмами-концертами. "Возведох очі мої", "Услиши Боже глас мой" і "Скажи ми, Господи, кончину мою".

Як колишній диригент не лише гімназійних та академічних хорів, але і "Львівського Бояна", знаю чи не кожну нотку цих перлин творчости Бортнянського, і мило мені підкреслити, що при всіх мені знаних труднощах та невеликому часі для підготови — хор питомців, солісти і диригент сповнили своє завдання совісно й успішно. З солістів вирізнявся прегарний баритон, у якого не лише широкий, сягаючий над гори, до хмар високих тенорових позицій, милозвучний голос, але теж солідне вишколення, добуте у нашому Вищому Музичному Інституті.

Без уваги на труднощі для чоловічого хору при відтворенні тих творів, писаних для мішаних хорів, диригент панував над цілістю і провадив справно. Не слід забувати, що акустика Семінарської церкви знаменита, може аж зачутка. До цього треба пильно пристосовувати динаміку, так що піяно, мезаволе і ще змодероване форте виходять там краще, ніж повні фортіссіма. Швидкіші темпа, зосібна у фугах, прийдуть при довшій підготовці, яка виробить конечну тут певність при вивчені фуги майже напам'ять.

Одна з найкращих фуг у концерті "Возведох очі мої" при приписаному темпі алеґро маестосо по останньому соло "і ісхожденіе твоє от нині і до віка" переливається скоро і могутньо, як лявіна віків, зазублюючись один за одного аж до розпливу у ритардандо кінцевого "от нині і до віка" у справжню, так прекрасно музичними барвами змальовану безконечну вічність.

І не знаю, кому треба бути тут більше вдячним за тих пару хвилин душевного підйому: чи незабутньому Бортнянському, чи хорові за його працю, чи солістам за їх гарні свідчення, чи диригентові за його керму і провідну думку, чи таки і перш усього о. Ректорові Митратові д-рові Сліпому, під якого розумною, батьківською й доцільною опікою маємо нагоду стрічати все щораз кращі осяги у постійному серед важких життєвих умовин, прямуванні через завершення культури до найвищого щастя.

Тож не лише возведім очі наші горі.. але і імієм серця!

8. Святочна академія на честь св. Священомученика Йосафата.[1])

[1]) "Мета", 6. XII. 1936, ч. 49, стор. 4.

В неділю 29. X. 1936 р. о год. 16.30 улаштувала Богословська Секція при Читальні Богословів ім. о. М. Шашкевича в авлі Духовної Семінарії у Львові святочну академію на честь св. Свящм. Йосафата. На академії були: о. Митрат д-р Й. Сліпий, Ректор Богословської Академії, о. декан д-р В. Лаба, Отці Професори, Настоятелі і всі питомці. Академію розпочав хор "двадцятка" під управою студ. В. Якубяка, який відспівав гарно "Кант про страшний суд" Котка. З черги студ. А. Будзан виголосив гарну промову. Промовець накреслив наперед невідрадне становище українського духовенства і селянства у 16 ст. та видвигнув величну постать Борця за світло Святої Єдности — св. Йосафата. Він то, наче на крилах своєї сильної, немов криця, волі, взнісся понад темряву сучасного життя. Своєю послідовністю і витривалістю у праці вдержався на своєму відповідальному становищі, хоч ворог лютував та на кожнім кроці паралізував Його велику працю. А коли вже вичерпалися Його сили, засталилася Його воля до краю, щоб не дати загинути Ідеї Єдности Святої — Він оживотворив її Своєю гарячою кров'ю. Його велична постать для нас зосталася Святою; осталася Вождем у змаганнях за Святу Ідею З'єднання Християнських Церков. Він живе у своїй Ідеї, яку ціле життя леліяв і яку оживотворив Своєю кров'ю у Витебську. Смерть Його — це тільки останній акт Його великого життя, який вказуватиме грядучим поколінням, що лиш жертва цілого життя дає перемогу Ідеї.

Оркестра студентів-богословів під проводом студ. А. Цегельського відіграла Россіні "Вільгельма Телля" і Бетговена "Симфоні Пасторале". Студ. О. Іванюк відрецитував по-мистецьки поему Р. Дурбака "У день св. Йосафата". Далі хор "двядцятка" виконав пісеньку Отта "Каплиця". Смичковий квартет (Цегельський, Горбачевський, Якубяк і Легінь) відіграв удатно "квартет д-моль" Шуберта. Хор богословів закінчив академію сильним псальмом Бортнянського "Вскую прескорбная єси душе моя". Академія була на високому рівні.

Остання Академія в честь св. Йосафата відбулась 5. XII. 1943 р. (Див. Розділ VII Верховний Архиєпископ Митрополит і Кардинал Йосиф Сліпий-Коберницький-Дичковський, ректор Богословської Академії у Львові, див. частина перша, стор. 192).

9. Сторіччя появи "Русалки Дністрової"[2])

18 квітня 1937 р. "Львівський Боян" при участі хору студентів Б. Академії улаштував у залі "Великого Театру" у Львові святочний концерт з приводу 100-ліття появи "Русалки Дністрової".

У повищому концерті-академії взяла участь Б. Академія ін корпоре, а хор її студентів виступив у чотирьох точках: Людкевича "Дайте руки, юні друзі"; — Лаврівського "Чом річенько домашная" і М. Колесси "Як мило згадати". Врешті цей же хор зміцнив хор "Бояна"

[2]) о. Володимир Кучабський: Грено-Католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохліттю свого існування 1934-1937. Львів 1941, стор. 124.

і гуртом відспівав Б. Кудрика "Великий єсть Бог" (з Руслановых псальмів).

Про святкування ювілею "Русалки Дністрової" писала також "Нива", травень 1937, стор. 195, в статті п. з.: "Святкування Русалки Дністрової":

Святкування ювілею "Русалки Дністрової". "Львівський Боян" при співучасті хору питомців Духовної Семінарії влаштував в неділю, 18 квітня 1937 р., в залі "Великого Театру" святочний концерт з приводу 100-ліття появи "Русалки Дністрової". Концерт відбувся о год. 12 в полудні. — Започаткував концерт хор питомців Духовної Семінарії, що під орудою питомця Якубяка відспівав композицію Людкевича "Дайте руки, юні друзі". Після того проф. Володимир Радзикевич виголосив оригінальну і незвичайно поетичну промову, зв'язуючи появу "Русалки Дністрової" з тодішнім побідним походом романтизму, починаючи від Шотляндії, по цілій Европі. Романтизм захопив і тодішню Галицьку Землю, де на тлі темної пітьми появляється спершу "Зоря", а відтак з Дністрових хвиль виринає "Русалка". "Один молодець із ніжним, сумовитим обличчям впер погляд глибоких синіх очей з усією силою в поетичну, мрійливу постать (Русалки) і перед усім світом зложив велику присягу тій, що стала провідною ідеєю його життя". "А коли він заплющив очі, полинула (Русалка) на підлисецьку Білу Гору. Там у його пам'ять посадила червону калину і там її стереже. Захоплена глибокою вірою Маркіяна, що "великий єсть Бог і велике ім'я Його", кличе вона український нарід на гору, щораз вище і вище, щоб міг брататися з повним ясним сонцем". — Опісля співав мішаний хор "Львівського Бояна" композиції до слів Шашкевича й інших членів "Руської Трійці", піяніст Савицький, скрипаль д-р Криштальський і челіст Пшеничка виконали по-мистецьки "Симфонію Ддур" Мих. Вербицького, а Михайло Голинський відспівав під невмовкаючі оплески "Цвітку дрібную" і "Розпуку" та, як надаток: "Чого мені тяжко" до слів Шевченка. На закінчення "Боян" і богослови відспівали могутню композицію Б. Кудрика до слів Шашкевича "Великий єсть Бог". — Концерт був неначе вступом до великих ювілейних свят, що в цім ювілейнім році будуть відбуватися по цілій Галичині.

10. Про участь богословів-членів Читальні в святкуванні іменин Митрополита Андрея згадує "Мета" 19. XII. 1937, ч. 49, в статті під загол.

"ПОКЛІН НАЙДОСТОЙНІШОМУ СОЛЕНІЗАНТОВІ"

У Святоюрському храмі.

В день св. Андрея, 13 грудня 1937 в Архикатедральному храмі св. Юра у Львові о год. 9 ранку почалася Архиєрейська Служба Божа в наміренні Високопреосвященного Митрополита Кир Андрея. Відправив її Преосв. Кир Іван у сослуженні о. Митрата д-ра Йосифа Сліпо-

го. о. Митрата Олекси Базюка, о. пралата Леонтія Куницького та о. ректора Михайла Хавлюка. Діяконували о. д-р Іван Гриньох і діякон Іван Котів. У сталях засіли представники українських установ. Співав гарно хор студентів богословів під проводом студ. В. Якубяка. Урочисте служення закінчено многолітствіями.

В Духовній Семінарії.

В день іменин ВПреосв. Митрополита Кир Андрея, 13 грудня 1937 р., студенти гр.-катол. Богословської Академії у Львові влаштували святочну академію на честь Найдостойнішого Соленізанта, заходом читальні ім. М. Шашкевича. Академія почалася о год. 17. До залі Духовної Семінарії прибули о. Митрат д-р Йосиф Сліпий, ректор Духовної Академії, далі Професорський Збір, ОО. Настоятелі Духовної Семінарії і запрошені гості. На сцені видніла різьба-портрет ВПреосв. Митрополита Андрея на тлі прегарних килимів, на яких уміщено українські герби.

Програму академії започаткувало Д. Бортнянського "Услиши, Боже, глас мой" у мистецькому виконанні хору студентів-богословів під управою о. В. Якубяка. З черги п. Василь Матіяш виголосив промову "Український Мойсей". У промові підкреслено, м. ін., величезні заслуги Митрополита для української культури, мистецтва і народного здоров'я, символізовані такими трьома жемчугами, як Духовна Академія, Національний Музей і Народна Лічниця.

Дальшою точкою програми був виступ оркестри студентів-богослов'я під управою А. Цегельського, яка відіграла один з оперових фрагментів В. А. Моцарта. П. В. Матіяш відспівав дуже вдатно В. Барвінського "94 псалом Давида" при акомпаньяменті м-ра Е. Дачишина. Потім п. І. Давидович продеклямував вірш М. Цуприка "Христовий сівач". П. А. Цегельський відіграв на скрипці П. Чайковського "Мелянхолійну серенаду" при акомпаньяменті д-ра Б. Кудрика. Вкінці хор відспівав баладу Г. Цельнера "Валтазар".

Академія закінчилася відспіванням многоліття Найдостойнішому Соленізантові.

Цією академією Духовна Академія справді достойно вшанувала нашого Архипастиря в день Його іменин.

11. Проповідь Преосв. Кир Йосифа Сліпого на могилі о. Маркіяна Шашкевича, 2 червня 1943 р. "**Твердне криця душ наших**".[1])

Маркіянові думи...

Початок епохальних подій, їх постання і зав'язок, пересуваються непомітно для людського ока. Закриті вони все серпанком таємничости і лиш тоді усвідомлює їх собі загал, коли стануть уже проявлятися назовні і видніти у своїх далекосяжних наслідках. Незнаний

[1]) Календар 1961 "Українських Вістей". Едмонтон, стор. 35-42.

для оточення, невідомий навіть для найближчого гуртка був початок найбільших дій людства: Воплочення Божого Сина і Його воскресіння із мертвих.

Такими теж бувають переломові хвилини в житті одиниць і цілих народів, такими є містерії всіх творчих плянів, які показують нові шляхи. Так невидимо для нікого снувались великі думи в душі молодого о. Маркіяна Шашкевича. Зайняті своїми буденними справами, журбами про хліб насушний або й повні пустих балачок — верхи й низи галицької України пряли сіру нитку свого життя, коли молодий студент закінчив середню науку в Бережанах і знайшовся в Духовній Семінарії у Львові. Тужив за чимсь, шукав чогось нового, чого не знаходив серед свого довкілля, а що тліло на дні його душі і не могло знайти свого вияву. Прибите панщиною і кріпацтвом, темне селянство і малоосвічене духовенство, що мало рятувати його душу, збуджувало співчуття і кликало самопомочі, а захоплена вищістю польської мови й перейнята чужими справами й гаслами нечисленна інтеліґенція тратила своє національне обличчя і відчужувалася від свого рідного. Маркіянові стало ясно, що це хоробливий стан і що треба шукати з нього якогось виходу. Глянув далі поза свої галицькі межі, став читати українські і слов'янські книжки і самоосвітою став сам підноситись на щаблі, на яких стояли чужі народи і про що мріяла Велика Україна. Коли всі народи почуваються собою, прямують до удосконалення свого життя, до розквіту і слави, то чому не маємо робити так і ми? Чому пропадати в чужому морі і загибати для себе. Це "геврика" стало рушієм цілого дальшого його життя і усієї праці.

Перші кроки — Руська трійця.

Минуло кілька років інтенсивних студій над собою, поки познайомився він основно з тодішніми національними прямуваннями. Щойно тоді він звірився з своїми думками перед найближчими друзями. Почалися розмови, дискусії, дебати про український нарід, його мову, глум над ними, про слов'ян, їх життя, про письменство і т. д. Своїм запалом і глибоким переконанням він з'єднував собі всіх, будив у них духа і захоплення для високих поривів. Очі світилися, мов іскри, і лице сяло надхненням, чоло морщилося і набирало грізної поваги, коли молодий апостол став проповідувати свої ідеї. А кожне слово плило йому з серця. Круг товаришів ширшав і закреслював щораз більше коло. Переконання поглиблювались, запалена іскра розпалювалась в огонь. Вже сама назва "Руська Трійця" підкреслювала національну ідею назовні серед загалу студентів, цвіту тодішньої Галицької землі, і розголошувала її довкруги. Душею цілого руху був Маркіян. Найкращий вислів дав він йому в відомім вірші:

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила.
Чому ж мова ей не мила,
Чом ся нев встидати маєм,
Чом чужую полюбляєм?

Гасло кинене. Програма складена — треба її проводити в життя, змобілізувати друзів, і тому кличе:

Дайте руки, юні други,
Серце к' серцю най припаде,
Най щезають тяжкі туги,
Ум охота най засяде.

Разом, разом. Хто сил має,
Гоніть з Руси мраки тьмаві.
Зависть най нас не спиняє,
Разом к' світлу, други жваві.

Перші Маркіянові твори.

З стислою логікою, залізною послідовністю прямує Маркіян до наміченої мети. Споєний гурт однодумців робить під його проводом крок вперед, складає літературний твір "Син Руси", а потім "Зорю", щоб захопити широкий загал не лише сучасників, але й потомків. І християнські засади, і всеукраїнське становище, золота голова Києва з Дніпром-Славутицею і традицією Хмельницького, і народна мова, і мистецька форма, і протест проти суспільного визиску селян і рівноправність з іншими народами — все це в малім зарисі протиставилося польській і московській течіям і зазначувало свою окремішність. Може не вийшла ця програма в новочасній формі, як дехто бажав би собі, та саме в тім і сила її. Tal volta il meglio e l'inimico del bene. Часом те, що ліпше, є ворогом доброго. Висунені в розкішній формі гасла могли зовсім не потрапити до серця народу і викликати рішучий спротив влади. Та й так не один геніяльний проєкт, що на століття випереджував факти української історії, залишився лише задумом і не знайшов дороги до здійснення в житті...

Оцінка австрійського цензора.

Твір пішов до державної цензури. І хоч Маркіян свідомий був своєї скромности, бо приписує "Зорі" лиш підготовчу ролю, — "Світи, зоре, на все поле, докіль місяць зійде", — то вона вивела цілу українську справу на широкий форум. Не було цензора наших книжок у Львові, тому поліція післала твір до Відня. Копітар, якому віддано його до оцінки, написав тоді таке свідоцтво:

"1. Наша Галичина має понад 2 мільйони русинів, а Угорщина — мільйон, що дуже прихильно привітають це видання у своїй мові. 2. Так само привітає його 6 мільйонів російських русинів тієї самої мови. 3. Отже, його круг діяння простягається на 9-10 мільйонів душ. Але тому, що нова література викличе негодування з боку поляків і москалів, бо ослаблює їх впливи, Австрія мусить зайняти якесь становище".

Чи могла була взяти кращий оборот ціла справа серед найвищих кругів, як викликати таку оцінку й освідомити правлячу владу? Чого не могли були зробити найвищі наші церковні і громадські чинники, учений гурт богословів у Перемишлі з Левицьким і Лаврівським

на чолі, за чим побивалися опісля наші політики у парляментах і соймах, те осягнув Маркіян своїми творами. Вони викликали фермент і зворушили плесо забагненого політичного та суспільного життя і змушували найвищі чинники до виміни думок та пристосування до нового факту. Дарма, що відповідь на видання твору була відмовна, та мертву точку зрушено й українську справу висунено на порядок дня.

Дальша Маркіянова творчість.

Тим часом Маркіян не упав на дусі і не зневірювався; він підготував "Русалку Дністрову", і то в побільшенім вигляді, і останніх своїх 15 дукатів дав на її видання. Шляхетне завзяття свідчить про його велику посвяту і віру в правоту святої справи і пляновість праці. Ми окремий народ, мусимо творити своє життя, а не поринати в чужому морі. Як забрався він далі до пробудження і освідомлення широких мас?

Серед сірої буденщини просоння цілого народу і байдужости годі було вхопити іскру піднесення. Не було в ній нічого фасцинуючого, ні пориваючого. Тому лине він думкою у славне минуле, щоб наочно показати стихійну силу, що живе в народі, якою підносився він до найвищої потуги.

Заспіваю, що минуло,
Пересвіцький згану час:
Як весело колись було,
А як сумно нині в нас.

Оспівані ним переможні бої "Під Галичем 1139 р.", "Хмельницького обступлення Львова", навівали оптимізмом нарід і збуджували довір'я до своїх сил, словом — ступенували динамізм народного організму, захоплення бойового духа і наповнювали всіх, бодай у переживаннях, втіхою довершеної перемоги:

Радість, радість, галичани,
Не загостить більше враг.
Греми, Дністре, шуми Сяне,
Не прискаче вовком лях.

Бойовий клич, змагання до боротьби — це звінкий тон у творчості М. Шашкевича і могутній засіб до оживлення народу. Думкою линув він у старовину і на Січ Запорізьку і до Дніпра-Славутиці. І вітри, і степи українські, усе-усе хотів він затягнути до своєї акції. Старовина — "це осінь хороша, звеняча — що підіймає душу, чудує, казавбись, надприродними діями ум... Старовина — то великий обряд, є то дзеркало, як вода чиста". Заслуханий у пісню минулого, він снує пляни на майбутнє.

До помочі в своїй пробудницькій пробоєвій акції він кличе ще раз й українську пісню. В ній він підносить всеукраїнську свідомість, безстрашність, суцільність народу, в ній бачить найніжніший чинник його душі і їй провіщає світле майбутнє.

Колись красою засяє
Під небо до сонця,
Ген-ген полетить —
І буде співати
І о руській славі,
Скрізь світу казати.

В світлій постаті Бандуриста йде він в народ, бажає йому добра і щастя, живе для нього і з ним ділить і своє горе і смуток. Він далекий від позерства, посягань по світовий блиск, не гордить простолюддям, але його підносить і пригортає до серця. І справді міг він про себе сказати, що "з оком ясненьким, мов око святого, іде соловій наш, нові несе пісні. Пісні нечувані і думи незвісні". Все це збирання сил, проповідання народного поготів'я кінчиться могутнім фіналом:

Відкинь той камінь, що ти груди тисне,
Дозволь в той сумний тин
Най свободоньки сонце заблисне,
Ти не неволі син.

Українські проповіді о. Маркіяна.

Створивши таке підґрунтя, він виступив з проповіддю народною мовою, — хоч при відкритті Духовної Семінарії в 1783 р. говорив о. Скородинський теж по-українськи. Та за той час змінилися умовини, польська мова стала урядовою і щоденною. Новий виступ Шашкевича зелектризував усіх і викликав захоплення. За ним пішли інші. І тут теж перший крок удався. Упередження проломано. Українська мова в проповіді понеслась по селах, церквах, і народ стрепенувся. Українізування церковного життя почалось. Прозорим оком глянув на майбутній правильний шлях.

У своїх проповідях розсипав він перлини свого духа і вказував розумний, реальний шлях змагань, щоб не розчарувались гірко в житті. Лірик і ідеаліст виявляє велике реальне чуття. "А коли ся надіятимеш на приятелів, о, тогди підпираєш будинок твій стовпом лободовим; бо приятель твій доси коло тебе допче і наскакує, доки чує гріш у тебе за пазухою, доки видить волики на твоїй оборі, а як того не стане, розбігнуться і щезнуть, як пустий вітер в полю. Може ся надієш на твою силу? Видів я раз сильного дуба і думав'єм собі, що світ перестоїть, але небавком видів'єм, що лежав на земли горі корінем; так то сильним буває". (Проповідь на св. Онуфрія).

Окрема сторінка його творчости — це старання про дітей. Бо що ж дорожчого мало йому бути в цій обновній праці, як не молодь? "Бо з діточок добре зрощених" і вихованих стає нарід крепкий і до-

брий, з діточок добре навчених і в страху утримуваних виходить товариство вірних і народ святих". Його "Читанка" — це вислів і зразок дбайливости за молодь, в якій зараня старався защепити релігійно-морального духа і національну свідомість. "А знаєте, — так звертався до найменших дітей, — як ся тая (держава) зове, в котрій ми живемо? Тая зве ся Австрія, ...а в Австрії є королівство Галицьке і Володимирське, а в тім королівстві Галицькім живемо ми, Русини". Кожний крок і кожне діло — то цеголка до великої будови. А коли загрожувало національній нашій справі введення латинської азбуки, він виступив проти цього.

Звичайно висувають у нас заслуги о. Маркіяна на чисто народнім полі, та забувають, що вони не менші на чисто церковнім. Започаткування проповіді в народній мові надало живу форму нашому проповідництву і розбудило релігійне життя. Католицький світогляд ліг в основу всієї його творчости і досяг зеніту здобутої життєвої мудрости і мистецького завершення. В Христовій вірі шукав він покріплення й опори в життєвім горі і злиднях, — вона веліла йому йти простим шляхом, в ній бачив забезпечення цілого народу. Без християнських засад не можна збудувати тривку національну будівлю, але хіба розвалити. Він каже шукати їх у Св. Письмі, яке сам перекладав на українську мову. Об'явлена правда — це найвища правда, і любов Божа — це найвища любов.

Злетів орел буйнокрилий,
На небесні двори,
Глянув в сонце орел смілий,
Глянув в світле море.

А те сонце розплилося,
Словом понад світи,
А те море розплилося,
В милость понад діти.

З тих небесних вершин каже він глянути на життя, тоді воно набере правильного змислу.

Мисль піднесену двигти
в самім собі,
Душу в природи безвісти
занести,
Життя кончини подружити
обі,

Глянути мирно, що ся діє
в гробі,
К радощам... істинним ся
взнести.

Віра о. Маркіяна.

"Хто вміє, хто вдасть? Ум сильний, високий". Віра в Боже Провидіння — то запевнення перемоги: "Віра серця мого, як Бескид, твердо постановилась на любови; і смуток твій знидіє, а радость сліди його позмітає, а сумна північ буде ясним полуднем і звеселишся, а око твоє заблишить зіничкою в бурній пітьмі життя твоєго і огорнешся зоревою свитою, тихомиря і линяєт над тобою милость Божая, бо надія із серця твого не втікла — бо хто яко Бог". — Сполошиш ми долю і проженеш щастя, день ми споморочиш і світ ми западе, нуждов мя вдариш і нашлеш ми злидні, світ ми спустіє і йме ворогува-

ти, знидіє радость і плач мя огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч ми несонна і горювання з сонцем, вирвеш, а не возмеш милости і віри не возмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце тай віра руська". Це вершок його поетичної творчости.

Його любов обіймає не тільки своїх, але підноситься й до вселюдських вершин. Якими яскравими красками малює він країни по турецькім наїзді, щоб збудити співчуття до нещасних жертв.

"Можесте нераз від старих людей, або в піснех чули, що то єст війна, як страшно Турки воюют; куда непріятель перейшов, куда хмара турків перелетіла, там пустиня і безлюдь вчинилася; стань і огляньсь в коло, а хотьбись мав серце веселе, як ангела серце, жаль і туга стисне тя за него, як тугий мороз, гроза і дрож наскрізь тя перейме, а густі слези, хоть для великої жалости не раз із очей проканут ти.Глухо і пусто, докола ні живої душі, ні людського голосу, поля і ниви зміщені копитами, міста і села в курищах лежать, а дим як останний дух лежащого на смертній постели, сумним стовпом зводиться під небеса, туда і сюда немовлятко або старец сивенький лежит зарубаний, молодіж і кріпка челядь в полон занята. Така то війна; так само і тим християнам повелося нинішними часами. Повалено їм міста і села, погоріли церкви і хати, подоптано поля і городи, а нужда, як ворон, чорним накрила їх крилом; без пристановиска, без стріхи, без кавалочка хліба і без сорочки блукают ся як сколочені овечки по родимой земли, що насякла кровію їх рідних. Серце падаєся на таке нещастя ближнього, сами слези лются на тілько недолі брата христіянина. Святий Отець наш, Папа Римський, і цар наш наймилостивший вставляється за тими нещасними до вас, братя христіяни. Гляньте на сполovілі очи, на почорніле від голоду тіло ваших братей і злегшіт їм недолі. Підводят они пожовкле лице, на впіл умерлі, від плачу кровю очи до вашого милосердія, простягают від нужди кощаві руки і жебрут від вас кусника хліба, хоч лиху рубатку покрити наготу. Знаю я, не відсилалисте жебрующого діда, котрий що року, що місяць, що тиждень до вашого порога приступав о ялмужну, не відкидайте ж ся і тих братей христіян, що далеко з-за моря перший раз, відколи світ, і може останний раз, доки світ стояти буде, пукают з плачем до ваших дверей, до серця і просят милостини, на яку кого стане".

Значення виступу о. Маркіяна Шашкевича.

Мимо багатьох критичних розвідок многогранна творчість Шашкевича жде ще своєї нової і справедливої оцінки. Якби ми хотіли з'ясувати собі з вікової перспективи головні моменти Шашкевичевої праці над відродженням Галицької України, то треба з повною рішучістю ствердити, що це була далекосяжна програма, що в головних зарисах осталася донині і виправдала вповні свою раціональність і життєву силу.

Віра в Бога, християнські засади, повна національна свідомість і соборництво, любов до свого народу, політична рівновартність і рівноправність, усунення суспільного визиску — оце ті гасла, що видніють і нині на наших прапорах. Тим саме став о. Маркіян вістуном великої ідеї національного відродження. Правда, дехто хотів би обнизити ці заслуги, але дарма. Бо й сучасники і потомки дякували йому за той вогонь, що запалив у їх грудях,і поклін "Головної Ради" 1848 р. для свого духовного батька, і тріюмфальне перенесення його тлінних останків до Львова, і святкування його пам'яті впродовж століття, і наше ціле церковне і громадське життя — це найкраща відповідь на всякі такі заміти.

Чого не вдіяли збройні повстання, щоб скинути невольницькі пута, чого не вдіяли політичні і суспільні діячі, те осягнув перший Подвижник нашого Відродження. Мав він багато перешкод, трудів, прикрощів і колод від своїх і чужих. Та не в тім річ і заслуга, — бо хто їх з нас не мав і не має? Але в тому, що о. Маркіян, не зважаючи на своє слабе здоров'я, вмів їх подолати і вийти з них у житті переможцем. Найважча річ у проводі — знайти в народних змаганнях правий шлях і спрямувати туди увесь народ. І здається навіть, що це останнє важче, ніж перше. І саме Маркіян знайшов його і попровадив ним Галицьку Україну до кращого завтра. При тім цілу свою програму і працю убрав він у мистецьку форму і склав у скарбницю нашої культури як високу цінність. Він вніс в тогочасну літературу новий чинник усної словесности.

Сам — глибоко віруючий священик, наскрізь етична людина, має широке серце і співчуття для ближніх. Хрустальний характер, не валявся в життєвих брудах і не понижував ні своєї особистости, ні національної гідности, все був вразливий на добре і гарне. Ціле життя і творчість показують його як високого, розумного патріота. З природи милої, м'якої, чутливої і вразливої вдачі, з щирим серцем, саме тою ніжністю промовив народові до переконання і не як Езопів вихор, що нагально хотів здерти з подорожнього свиту, але як сонце, теплом і світлом зсунув легко з Галицької України лахи свідомости раба.

І за це прийшли ми, Отче Маркіяне, в соті роковини твоєї смерти віддати доземний поклін твоїм тлінним останкам і занести наші гарячі молитви перед престол Всевишнього за твою душу. Ми певні, що за твоє святе, праведне і трудяще життя одержав ти належний вінець слави. Будь нашим заступником перед Богом і помічником у нашій важкій боротьбі. Нехай дух твій вітає між нами і провадить нас.

І, наче на прощання, чуємо з домовини його золоті слова: "Не журіться і не плачте. В огні нещастя твердне криця душ тугих".

о. Сильвестер Саламон

12. Хор Богословської Академії у Львові 1931 — 1935 років.

(Спомин)

Скінчивши в червні 1931 р. 11-ту клясичну гімназію в Загребі, я носився з думкою вчитися співу та музики. Мої приятелі говорили мені, що в мене добрий голос; окремо підкреслювали, що в мене добре теоретичне знання музики, всі хвалили мою гру на фісгармонії. Від п'ятої гімназійної кляси я провадив половину хору Малої Семінарії, друга ж половина того хору була в руках мого старшого шкільного товариша. Головний диригент мав слабших співаків, але вони справлялися краще зі своїм завданням.

За старанням ентузіястів театру я мав можливість зустріти на окремому побаченні світової слави директора опери Крешіміра Барановіча. Він сказав, що в мене "добрий голосовий матеріял" і порадив поклопотатись у міністерстві освіти в Білгороді за стипендією на студії співу та музики. Хорватові тяжко було одержати таку стипендію, а що вже говорити про русина! На цьому і скінчилася моя співацька кар'єра. Я поклав собі поїхати в Галичину до Львова, та записатися на студії в українській Богословській Академії. Поштовх до цього дав мені покійний тепер Преосвященний Владика Діонісій Няраді, свідомий український патріот. Кандидати богословії могли вибирати й інші духовні семінарії в Европі. Тільки в Римі треба було підписувати заяву про безженність. Живучи серед інших національностей Югославії, я небагато знав про Україну, хоч сам був сином українського народу. Дорога до Львова відкрила мені нові горизонти в розумінні фізичних і духовних вартостей. Львів видався мені закопченим містом, і це разило мене в порівнянні з соняшним Загребом. Зате був Львів для мене багатством національного, релігійного і музичного життя. Я зразу кинувся до музичної бібліотеки, захоплено брав участь у співанках хору богословів, у якому мене не тільки радо привітали, але й давали всі сольові басові партії. Може дехто почувався з цього приводу покривджений, мовляв, я "відібрав йому хліб". Я ж сам почувався щасливий, бо хто з людей вільний від суєтних бажань. В Богословській Академії на той час було багато таких, як я, ентузіястів співу, то й сміливо можна було назвати нашу Академію "розспіваною".

Моє знайомство з покійним о. Гавриїлом Костельником було приводом до моєї літературної праці, свою ж музичну освіту доповнював я під проводом нашого диригента Володимира Жолкевича. Шкільна наука Академії й духовне життя під проводом наших настоятелів повнили душу вдоволенням та давали осяги, яких я сподівався. Отець ректор Богословської Академії, сьогодні ісповідник віри Блаженніший Йосиф, провадив і семінарію й Академію до вершин. У тіні статуї теперішнього слуги Божого митрополита Андрея Шептицького,

що пишалась в семінарському городі, ми жили життям щасливих бурсаків минулих сторіч.

Наш богословський хор брав участь у всіх важніших релігійних і національних святах українського Львова. Майже кожної неділі наш хор співав у семінарській церкві Святого Духа Службу Божу, а раз на місяць — у катедрі св. Юра на Архиєрейських Службах Божих. Хористи на чолі з крилосними дяками були свого роду аристократією. Сюди ще зачислювано "лойників" — захристиян, улюбленців отця Ректора. Коли ж усі питомці брали участь у богослуженнях, то від співу чотирьох сотень голосів, здавалося, вікна потріскають і мури розпадуться...

Хор Богословської Академії мав багатий репертуар так релігійного, як і світського характеру. Сміло можна сказати, що він був перший у цілій Західній Україні. Громадянство любило нашу Богословську Академію, а молодь прямо пропадала за нею. Очевидно, найбільшими улюбленцями були ми, співаки. Часто й сам отець Ректор жартував на рахунок співаків... На вечорах гумору, хоча докладно цензурованих, діставалося всім. Хор у зменшеній кількості співав тоді легку "шляґерову" музику. Було багато щирого сміху, скечів, поезії та жартів.

Незабутнім у моїй пам'яті лишилося свято "Українська Молодь Христові" в травні 1933 року. Тоді наш хор співав під час Архиєрейської Служби Божої на площі "Соколо-Батька" та брав участь у поході через ціле місто аж до Святоюрської гори, де дефілювали ми всі (сто тисяч нас було) перед Митрополитом Кир Андреєм. Наш хор кожного року участвував у торжествах Йордану, що переносилися з Преображенської церкви на ринок, де відбувалося урочисте освячення води, під час Зелених свят у походах на Янівський та Личаківський цвинтарі тощо. 1933 р. вибрана 16-ка хористів об'їхала з шашкевичівськими концертами всі більші містечка Львівщини, а в 1935 році 22 хористи — цілу Галичину від Ярослава по Станиславів. Наші концерти були не абиякою подією, про неї з захопленням говорила ціла Галицька волость. Програма концертів складалася з релігійного та світського репертуару. Доповнювали її деклямації незрівнянного Зенона Нарожняка та знаменитого скрипаля-питомця А. Цегельського. Володимирові Жолкевичеві належить велике признання за мистецький провід нашого хору.

До Югославії я не їздив під час ферій. Бажав пізнати Галичину й Волинь, вивчати Львів та його минуле. Церкви були головним предметом моєї уваги зокрема ж собор св. Юра. Бував я в його підземеллях, де спочивали тлінні останки наших церковних достойників Перебуваючи під час ферій у Підлютому, я кожного для служив до Служби Божої Митрополитові Кир Андреєві. На Спаса мене запросили на обід до палати митрополита. Були тоді пструги з бистрої Лім-

ниці, імпортована садовина; між ін. і виноград. Користаючи з такої небуденної нагоди стрінутися близько з митрополитом Кир Андреєм, я розпитував його багато про нашого крижевацького Владику Кир Діонісія Няраді.

Незабаром чорні хмари почали збиратись на небосхилі Европи, а там і розгорілась 2-га світова війна, страшна й жорстока. Багатобагато людей вона розігнала по широкому світі, багато позбавила життя. Напевно й багато членів нашого хору погинуло, пропало без вісті. А славний був хор питомців Богословської Академії! Деколи ним диригували славні музики — С. Людкевич, Прокопович, Плешкевич, Колесса. Співала з нами на концертах Марія Сокіл при акомпаньяменті Антона Рудницького, провадив нас геніяльний Борис Кудрик. Бував на наших концертах А. Вахнянин, грав на фортепіяні В. Барвінський. Годі не згадати бодай деяких наших солістів: тенори Є. Левицький, П. Романишин; баритони В. Бринявський, І. Гринчишин, В. Матіяш, В. Тарнавський; баси Г. Брездень, який легко "брав" контра Б, Д. Базюк. Упродовж моїх студій в Духовній Академії я співав весь час у крилосі, "перейшов" цілий Ірмологіон, в бібліотеці знаходив Бортнянського, Вербицького, Веделя та інших. Співали ми партію з "Тангойзера", "хор паломників" Ваґнера, співали по-італійськи папський гимн. Першого року під час ферій я провадив мішаний хор в Острівці, родинному селі єпископа Ізидора Борецького. Тоді я вперше полюбив солом'яну стріху українського села та чар його пісень.

Наш хор складався з різного віку питомців. Деякі перед вступленням до Богословської Академії вчилися на інших факультетах університету. Не маючи змоги за польської влади одержати працю, вписувалися до Богословської Академії, щоб тільки бути зі своїм народом і працювати для нього. Творив наш хор "неписану історію" музичної та співацької культури, ширив народну свідомість між населенням Галичини. Одного разу їздили ми аж до Пинська на похорон тамошнього владики. Всюди я набирався подиву до краси рідної землі. Перейшов я майже цілі Карпати...

Хто б був сподівався, що з хору Богословської Академії лишиться тільки історія та спомини в серцях живих ще його членів? Не стало церкви Святого Духа у Львові, прегарно розмальованої П. Холодним семінарської молитовниці... Так хотілося б знову зібрати всіх наших співаків та під батурою о. Володимира Жолкевича ще раз заспівати. На жаль, пісня нагадує, що "молодість не вернеться, не вернеться вона"! Минулися добрі часи львівської Богословської Академії, минулися гарні часи її хору. Вони не вернуться ніколи. Але чи немає надії на віднову буйного рідного життя у такій заслуженій для українського народу та рідної Церкви Богословської Академії? Христос Господь сказав притчу про гірчичне зерно. Я вірю, що вона сповниться на нашому народі, сповниться окремо на духовному-релігійному житті, що відродиться могутньо у вільній українській державі.

ДОДАТОК Ч. 14.

XIV. Голоси преси про позанаукову працю Богословської Академії

1. Голоси преси про перебування Апостольського Візитатора Івана Гудечка в Богословській Академії.[1])

"Апостольський Візитатор у Богословській Академії". О. Іван Гудечек в недію, 4 листопада 1934 відвідав Богословську Академію, де повітав його в імені Академії та Духовної Семінарії о. Ректор д-р Й. Сліпий, висловлюючи радість, що обидві ці Установи можуть гостити в себе Висланника Апостольської Столиці рівночасно прохаючи передати Св. Отцеві вислови синівської любови та відданости, а також подяки за благословення, власноручно Св. Отцем підписане, за щедрий дар для Дух. Семінарії, врешті за уділення повного відпусту з нагоди 150-ліття її ювілею.

У відповідь на привітання Апост. Візитатор висловив радість з приводу свого перебування в Академії та запевнив про дбайливість Св. Отця за Укр. Католицьку Церкву. Далі ствердив, що в Дух. Академії панує не лише прив'язання, але й любов до Св. Отця та додав, Св. Отцеві добре відомі зусилля, інтенсивна праця та високий рівень наук на Бог. Академії.

По молебні Апост. Візитатор оглянув Музей Академії, живо цікавлячися церк. мистецтвом.

Опісля почалася святочна академія, яку відкрив о. Ректор д-р Сліпий промовою, в якій підкреслив заінтересування нашою Церквою Апостольським Престолом, наводячи ряд дуже цікавих доказів з історії нашої Церкви. По академії Апост. Візитатор оглянув ще Бібліотеку Академії, каплицю Семінарії, пам'ятник Митрополитові Кир Андрееві в городах Семінарії та інші нові устаткування обох установ.

Цілоденне перебування Ексцеленції о. Івана Гудечка причинилося безперечно до затіснення зв'язків Академії з Апост. Престолом, як теж дало змогу ознайомитися Апост. Візитаторові з великими осягами цієї установи.

Також "Мета" 11. XI. 1934 р. про відвідини Папського Візитатора писала:

"Високодостойний Гість у мурах гр.-кат. Богословської Академії у Львові"

В неділю, 4 листопада ц. р. вітала наша Богословська Академія рідкого Гостя у себе: Їх Ексцеленцію Апостольського Візитатора о. Івана Гудечка. Академія прийняла святочний вигляд, замаєна зеленню і прибрана папськими та українськими національними прапорами й емблемами. Апостольський Візитатор прибув разом з Преосв. Кир Іваном о год. 10.45 у храм Святого Духа на молебень. У церкві з'яви-

[1]) "Богословія", Тримісячник Богосл. Наукового Товариства, Львів 1934, Т. XX. Кн. 1-4, стор. 311.

лися, крім питомців Богосл. Академії, оо. Крилошани Митрополичої Капітули та Отці і Панове Професори Богословської Академії. Достойного Гостя привітав у церкві о. Ректор д-р Й. Сліпий в імені Духовної Семінарії та Богосл. Академії. У привітанні висловив промовець радість, що обі ці Установи можуть гостити в себе висланника Апостольської Столиці та згадав, що Українська Церква могла розвинути своє повне релігійне життя щотільки тоді, коли сперлася на Петровій Скалі. З тим більшою відданістю та вірністю відносяться питомці Академії, її Професори та Настоятелі до Апостольської Столиці. О. Ректор прохав Апостольського Візитатора передати Св. Отцю щирі вислови синівської любови та відданости, а також подяки Духовної Семінарії і Богословської Академії за благословення власноручно Св. Отцем підписане, за щедрий дар для Дух. Семінарії, врешті за уділення повного відпусту з нагоди 150-літного її ювілею. Висказуючи бажання, яким палають серця всіх, щоб нез'єднаний Схід скоро повернув до об'єднання з Апостольською Столицею та щоб український нарід міг причинитись до цього великого діла, звернувся промовець до Висланника Св. Отця з проханням про Апостольське Благословення.

У відповідь на це привітання Апостольський Візитатор, починаючи свою промову словами "Eximie Rector Magnifice", висловив свою радість з приводу слів,які почув, та передав щиру журу Св. Отця за українську Католицьку Церкву. Св. Отець, поручаючи Апостольському Візитаторові Його місію, просив Його зберегти духа батьківської любови. Апостольський Візитатор, далі, ствердив, що в Духовній Академії панує не лише дух прив'язання, але й любов до Св. Отця, — та висловився похвально про працю Академії. Апостольський Візитатор висловив побажання, щоб в українській Церкві запанував мир та любов та щоб вона поборола всі труднощі на дорозі свого розвитку — на Божу Славу, добро Католицької Церкви й Українського Народу.

Після привітання розпочав Апостольський Візитатор —у сослуженні Преосв. Кир Івана та оо. Настоятелів Дух. Семінарії — молебень о призвання помочі Св. Духа та закінчив його Благословенням Найсв. Тайнами. Молебень закінчено відповідними многолітствіями.

Після цього Апостольський Візитатор у товаристві Преосв. Кир Івана, о. Ректора Сліпого та професорів Богословської Академії оглядав Музей Академії та цікавився живо нашим церковним мистецтвом.

О год. 11.50 почалася святочна академія на честь Достойного Гостя. Після відспівання папського гимну промовив знову о. Ректор д-р Й. Сліпий. У промові підкреслив живе заінтересування українською Церквою з боку Апостольської Столиці та на доказ навів з української історії ті моменти, коли Апостольська Столиця висилала Своїх Легатів до українських князів, Єпископів і Соборів. З боку українських пануючих та відповідальних чинників було все прихильне відношення до тих посольств Св. Римських Отців. Промовець подякував

Апостольському Візитаторові за Його прибуття до Богосл. Академії та Дух. Семінарії, що безперечно причиниться до затіснення ще більшої лучби цих обох Установ з Апостольською Столицею та закінчив словами: "Ave et fave nobis omnibus Tibi a S. Patre commendatis". Крім двох хорових та двох музичних точок, велике зацікавлення викликала в Апостольського Візитатора деклямація вірша "Привіт", зложеного на привітання Апостольського Візитатора Романом Дурбаком, питомцем IV р. та виголошена Зиновієм Нарожняком, питомцем V р. Богосл. Академії. Апостольський Візитатор покликав обох студентів, а також диригента хору п. Володимира Жолкевича і оркестри п. Артемія Цегельського та подякував їм за їх продукції. Після Академії відбувся репрезентаційний обід у рефектарі. Під час обіду вніс о. Ректор українською мовою на честь Достойного Гостя відповідний тост. Апостольський Візитатор відповів по латині. — Хор питомців співав під час обіду українські народні пісні.

Високодостойний Гість перебув у Духовній Семінарії до вечора, оглядаючи бібліотеку Богословської Академії, іконостас каплиці Семінарії, пам'ятник Митрополитові Кир Андрееві та взагалі ціле уладження і вивінування обох установ. Був теж в церкві Святого Духа на вечірні, яку відправив для питомців о. Віцеректор Малиновський. Апостольський Візитатор висловився з великим захопленням про наше Богослуження.

Цілоденний побут Висланника Св. Отця на терені наших богословських Високих Шкіл безперечно причинився не лише до затіснення зв'язків цих шкіл з Апостольським Престолом, але дав змогу Апостольському Візитаторові пізнати безпосередньо розвиток і потреби цих установ. Радіємо з цього приводу і висловлюємо надію, що візита Їх Ексцеленції о. І. Гудечка в Галичині буде продовженням такої світлої традиції зв'язків української Церкви з Апостольською Столицею. Спеціяльне зацікавлення Апостольського Візитатора Богословською Академією, цією єдиною богословською Високою Школою на Сході Европи може справді створити дальший етап її розвитку — на славу Католицькій Церкві і на користь релігійної єдності Української Нації.

2. Голоси преси про унійні конференції в Пинську.

а. Як була згадка в Частині І. Розділ XIX/4, стор. 574, в перших конференціях в Пинську богослови поляки ставилися прихильно до питання унії на Волині, Поліссю і Підляшші, про що свідчить між іншим схвалене внесення на другій конференції, яке вислав о. д-р О. Кулак, керманич конференції на руки о. ректора Сліпого з нагоди тріліття Богословської Академії такого змісту:[1])

[1]) о. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-34), Львів 1935. Стор. 114.

Pińsk, 3 września 1932 r.

Do Jego Magnificencji Rektora

Grecko-Katolickiej Akademii Teologicznej

we Lwowie

Na III Pińskiej Konferencji Unijnej po referacie W. Ks. Prof. Dra A. Iszczaka zabrał głos Przewielebny Ksiądz Protoihumen Włodzimierz Piątkiewicz z Albertyna i przedłożył wniosek następującej treści:

„Dopiero co odczytany referat Ks. Dra A. Iszczaka, profesora Grecko-Katolickiej Akademii Duchownej we Lwowie przypomina nam, że w czasie tych Konferencji Pińskich mieliśmy już nieraz sposobność i rzetelną przyjemność wysłuchania referatów czy przemówień przedstawicieli tejże Akademii. Te referaty i przemówienia stale się odznaczały wysokim poziomem naukowym i żywe budziły zainteresowania. W dniu wczorajszym odczytano nam tu depeszę powitalną od Jego Magnificencji Rektora tejże Instytucji, który, niestety, nie mógł w tym naszym zebraniu razem uczestniczyć.

Myślę, że odpowiem poglądom i uczuciom Najprzewielebniejszych Księży Biskupów i Czcigodnego Zgromadzenia, jeżeli wniosę, by ze słowami podziękowania, zwróconymi do Czcigodnego Księdza Prelegenta za jego gruntowny i naukowo doskonały referat, zwrócić się również do Instytucji, którą przedstawia, z braterskim pokłonem i pozdrowieniem w tym zwłaszcza roku, w którym ta Instytucja, obchodząc 3-lecie swej poważnej pracy i skupiając jej dorobek w świeżo wydanym Pamiętniku, zdobywa żywe uznanie, zainteresowanie w naukowych kołach i centrach, nie tylko krajowych, ale i zagranicznych. Grecko-Katolickiej Teologicznej Akademii we Lwowie przesyła III Konferencja Pińska serdeczne życzenie, by jako wybitne nowe centrum katolickiej nauki i naukowych gruntownych badań, zwłaszcza nad Wschodem, rozwijała się coraz pomyślniej i wszechstronniej i przynosiła bogate owoce dla tak upragnionego przez Stolicę Świętą i świat chrześcijański wielkiego dzieła zjednoczenia Wschodnich Kościołów z Rzymskim."

Powyższy wniosek przyjęto jednomyślnie przez aklamację, o czym mam zaszczyt zakomunikować Waszej Magnificencji.

Przy tej okazji niech wolno mi będzie załączyć Waszej Magnificencji wyrazy mego najgłębszego szacunku, poważania i życzliwości.

Ks. Dr O. Kułak
Kierownik Konferencji

б. Пинська Унійна Конференція на сторінках преси.[2])

Пинські унійні конференції, що їх у 1930 році започаткував еп. Лозінський, і що стали надбудовою та наче парляментом нової унії, скупчуючи досі біля себе найвизначніших унійних діячів, так ідеологів-теоретиків, як теж і практичних робітників на місцях, дава-

[2]) "Нива", ч. 11, стор. 397-403.

ли спочатку надії, що — далекі від національно-політичних невзгодин, на які така багата нинішня польська дійсність, — поставлять унійну акцію на православних областях польської держави на правильний шлях та започаткують реалізацію Христового заповіту "Да всі єдино будуть" на велику скалю.

І справді, унійні конференції в Пинську на своїх початках правильно ведені, притягали до себе щораз більшу кількість діячів і прихильників унійної ідеї та почали здобувати собі добру марку навіть за границею.

Але чим більше ставали вони своїм сміливим і правильним ставленням справи голосними, тим більше стали ними інтересуватися патріотичне латинське духовенство і патріотична польська преса, політики й різнородні організації, а про унію заговорив навіть сойм як про щось для держави небезпечне — з тої пори первісно чиста ідея церковного поєднання починала помалу затемнюватись, а її керманичі і провідники почали пристосовувати її до чисто людських плянів, замірів і хотінь.

Коли ж навіть у духовних польських кругах почали на унійну акцію дивитись як на "pestis perniciosissima", тоді треба було її або занехати, або зробити більш приємливою для польського загалу. Тому, що під натиском згори годі було її занехати і треба було конечно продовжувати, її провідники вибрали те друге і стали унійну акцію достосовувати до смаку і вимог польської патріотичної опінії, жертвуючи для того все найважніше і найсуттєвіше. В такий спосіб унійна акція почала згодом набирати прикмет чисто польської імпрези: усувано з дороги все, що заносило українським чи білоруським духом, надано акції чужу зверхню форму, українську і білоруську мову в цілій акції просто проскрибовано, ще тільки на пинських конференціях покищо толеровано українську мову.

Та на останній, VI-тій з черги, конференції, що, як відомо, відбулася в днях 1-3 вересня ц. р., були бажання відібрати й українським учасникам набуте право — промовляти рідною мовою.

Тому то й цьогорічна конференція відбилася доволі живим відгомоном на сторінках преси, головно української. Заговорила про неї і частина польської католицької і російсько-православної преси. Передусім українська галицька преса не могла промовчати того всього, що на цьогорічній конференції діялося, а що стояло в різкій суперечності з дотеперішньою атмосферою конференцій, атмосферою — за маленькими винятками — згідливою, часами братерською — якщо йде про перші дві конференції — майже сердечною. Цього року панував там інакший дух, що його ось як схарактеризував один з українських учасників на сторінках львівського "Нового Часу" (в ч. 209 з 20. IX. 1937):

"Мабуть, ще ніколи пинська заля засідань не була свідком стільки виявів воюючого польського патріотизму, як у днях 1 і 2 вересня 1937 р. Коли не формально, так напевно фактично, легко, ба й з обуренням, перекреслювано культурні форми чемности, гостинности та здержливости, що їх зберігає і виявляє культурний господар дому супроти запрошеного гостя, хоча б собі немилого. Перекреслювано в ім'я польського патріотизму резолюції попередніх унійних конференцій щодо уживання в рефератах та дискусіях рідного слова, щодо рівноправности меншин, свободи рухів у висловах, критиках, пропозиціях тощо. Пробували навіть деякі палкі патріоти перекреслити основні засади суспільної етики, стан речевої статистики, ба й саму історичну правду, даючи неполякам сміливі лекції про льояльність до держави, свідоме культивування польської культури, чисельність поляків православного віроісповідання в люблинському воєвідстві, про генезу й окремішність українців і білорусинів".

З уваги на атмосферу, яка панувала на конференції, не могла нею захопитися українська преса. Писала про неї дуже обширно "Мета", не даючи однак від себе ніяких критичних завваг, писало коротко, але влучно "Діло", писав "Новий Час" і "Нива". Найбільше критично до конференції поставився "Новий Час". Автор допису сумнівається навіть у доцільність таких конференцій після "стільки змарнованих слів і стільки погребаних плянів", хоч підкреслює, що без уваги на всі противенства "справа церковного з'єднання глибоко вкорінюється в душу і в життя вірних, як західньої так і східньої Церкви" і що "кожний і після сотого розчарування їхав би в Пинськ, чи на край світу, бо, ануж, на сто першім з'їзді унійна справа в Польщі затріюмфує і зійде на правильний шлях...".

Підкреслює українська преса нудьгу і холод, які віяли в цьогорічної конференції, що підкреслювала м. ін. й "Нива" відносно попередньої конференції.

"Серед такого різнородного товариства і серед стільки учасників не було природности, радісного почування та свобідного і сердечного слова. Оця задушлива атмосфера затяжіла на VI-тій унійній конференції в Пинську і це переповідали собі взаємно учасники, особливо ті, що пам'ятали раніші з'їзди. Здавалося, що всі з'їхалися неначе на наказ і під примусом відбувають наради. Холод і наставлення "аби збутися" сповили душі навіть благородних і ідейних учасників".

Польська преса писала про останню унійну конференцію в Пинську взагалі мало. Передусім нічого не писали ті часописи, які на попередніх конференціях, як і взагалі з тієї нагоди на цілій унійній акції, звичайно "сухої нитки" не лишали. Підсували вони завжди тій акції то русифікаційні, то українізаційні тенденції між православним населення на польських "кресах", висмівали єп. Чарнецького і свя-

щеників, зогиджували методи унійної праці. А про цьогорічну конференцію ані згадки... наче води в рот набрали. Видно, що вже все в порядку, що в унійній акції під цю пору достосовано все до вимог польського патріотичного громадянства, що вона вийшла на правильний шлях та не потребує вже зганяти сну з очей п. п. редакторам.

Тому про з'їзд згадали тільки деякі часописи. І так, незвичайно одушевлений звіт з відбутої конференції, весь у рожевих кольорах, подав "Oriens", в числі за вересень-жовтень ц. р., не згадуючи нічого про ті тіни, яких на ній було немало, а варшавський "Przeglad Katolicki" в ч. 40, з 17. X. 1937 помістив допис кс. Владислава Гладовського з Пинська, у якім він, м. ін., подає неточні відомості про кількість учасників, приналежних до византійсько-слов'янського обряду. Згадуючи про Львів, подає тільки о. ректора Сліпого і о. проф. Іщака, промовчуючи інших, і зараз після того додає: "Оскільки мені відомо, зі Львова мали взагалі не приїхати, а то в зв'язку, м. ін., з резолюціями останнього з'їзду грецького духовенства у Львові, де, як відомо, рішено змагати до того, щоб згодом взяти цілу унійну акцію "на Кресах" у свої руки".

Цікаво було б довідатися, звідки автор допису одержав такі "секретні" відомості і де він вичитав таку резолюцію "грецького духовенства"?!

З польських часописів чи, власне, не так польських, як радше по-польськи писаних, може найкращий допис про останню унійну конференцію помістив "Przeglad Wilenski", в ч. 7, з 3. X. 1937. Допис короткий і ядерний, повний легкої іронії, відкриває в останній конференції неодно немиле й небажане, що в інших часописах закрито кадильним димом похвал. З-поза коротких рядків допису визирає вся нагота нинішнього уніонізму під виключним керівництвом польського духовенства.

З огляду на ці вальори наведемо згаданий допис Вігіланса майже повністю:

"І знов по кількох літах — починає автор — в днях 1-3 вересня ц. р. радила в Пинську унійна конференція. Назагал розбудила вона вже лиш мало зацікавлення, минула блідо, ухвалила безбарвні резолюції, мала тільки слабенький відгомін в пресі... (Автор має на думці польську пресу — наша зам.). Зрештою, годі цьому й дивуватися. Межи польським католицизмом, справжні тенденції якого у мас зовсім виразні, та уніонізмом нема ніяких близьких точок, зате є багато противенств, що їх сьогодні не приховає ніяка вимова, ніяка дипломатія. Ідеологічні різниці мають ту ознаку, що не дадуться нічим засипати, вирівняти, затушувати. По таких пробах виступають вони звичайно тим яскравіше і заколочують властиві настрої учасників округлого стола".

"Заповіджений приїзд на цю конференцію апостольського нунція msgr. Cortesi-я відпав. Хоч цей папський дипломат коротко серед нас перебуває, одначе достаточно зоріентувався, що тільки утруднить собі на вступі свого перебування в Річпосполитій Польській ситуацію, коли прибуде на менше милу урядовим чинникам пинську конференцію, особливо непопулярну в добу голошення гасел про цілковите спольщення кресів".

"Та ще дивніше, на свіжо відбутій конференції кинулася всім в очі неприсутність апостольського візитатора, титулярного єпископа д-ра Миколи Чарнецького, східнього обряду, якого постійно бачено на всіх дотеперішніх унійних конференціях в Пинську. Казали, що владика виїхав до Бельгії, де ординував священиків, і саме це є нібито причиною його відсутности на конференції. Хоч і з познаками віродостойности, це вияснення не відзначалося правдоподібністю. Бож пречінь щороку апостольський візитатор звичайно відвідував закордон, перебував там довший час, рукополагав священиків, питомців і монахів, але всі ті свої чинности extra узгіднював з речинцями пинських конференцій, на які приїздив правильно вже від ряду літ. Не входячи в дальші і глибші застанови, скажемо тут коротко, що ця знаменна неприсутність дала багато до думання тим усім, які хотіли б, руководячись безсторонністю, поважніше брати унійні аґенди польського духовенства".

Обговорюючи технічний бік конференції, автор каже:

"...Знаменита була, напр., доповідь о. Яна Урбана (про польонізацію Православної Церкви — наша завв.). Однак малося невідхильне враження, що комусь сильно на тім залежало, щоб вона перейшла під гаслом польонізації унійного року (наче б для здистансування польонізації православія), а через те відбарвлення уніонізму з найменших домішок українізму чи білоруськости. Тим часом уніонізм для польського громадянства є просто непотрібний. Повноту правди і її літургічного виразу поляки знайшли вже давно в орбіті латинського обряду. У нас уніонізм може мати предметом своєї активности тільки білорусинів і українців, тому й не дивота, що польський націоналізм трактує уніонізм з виразною тенденцією".

"Хто становив більшість учасників конференції? З'їхалося найбільше духовної студентерії з корінної Польщі, з редактором кс. кан. Мистковським і проф. Нєхаєм на чолі. Виступ обох цих священиків в дискусіях (настільки вони були) свідчив виразно, що пануючий католицизм хотів би покермувати уніонізмом так, щоб він відтепер ходив уже в краківській упряжі і служив, згідно з пануючим духом, справі національної уніфікації методами, що їх свіжо вицезилював фаворит й ідеолог ендекуючого духовенства, Єнджей Ґертих".

"Сором казати, що серед з'єднаного східнього духовенства знайшовся хтось, що в своїй доповіді зайшов у згаданім напрямі навіть

далі, ніж речники духовенства польського. Маємо на думці о. Доната Новицького. Його доповідь виглядала зрештою радше на авторекляму ультра-льоялізму, ніж на речеву розв'язку теми. Речеві змістом і шляхетні в тоні дальші виступи оо. ректора д-ра Сліпого, проф. д-ра Іщака, Оношка, Германюка та ін. виказали слабість аргументів о. Новицького. Бо досі не доказано унійним діячам ні одного факту нельояльности".

"Найбільшу констернацію серед "тромтадратських місіонерів" викликала нова інструкція для унійних справ, проголошена Орієнтальною Конгрегацією, і досі ніде не друкована (зміст її подали ми в останнім числі "Ниви" — наша завв.). Домагається вона безоглядної культурно-національної справедливости в церковнім життю та в деталях визначає засади й методи діяння. І так, виразно говорить, що на місійні парохії мусять бути призначувані душпастирі тої національности, що й парохіяни, які добре володіють їх мовою і т. д.

"До єдности треба йти шляхом свободи і справедливости, а не дорогою централізму і пресії" — кінчить автор свій цікавий допис.

Остання пинська конференція викликала реакцію і на сторінках російської православної преси. Орган митр. Діонисія, російсько-польське "Слово", зареаґувало на неї у двох числах: в ч. 37, з 12. IX. ц. р., де в статті п. з. "О польскомъ языкѣ въ Православной Церквѣ" полемізує з автором реферату, о. ред. Урбаном і цілим з'їздом, що бере на себе будьто би ролю оборонця правосл. Церкви перед польонізацією та застерігається дуже рішуче проти видавання повищого реферату окремою брошурою для поширення його поміж православним духовенством. У другій статті п. з. "Полезно знать" в ч. 39, з 26. IX. обговорює "Слово" нову папську інструкцію з 27 травня 1937, що нормує справу унійної акції на т. зв. польських кресах. Автор статті з очевидною полегшою на серці стверджує, що на підставі тієї інструкції галицьке українське духовенство відсунене від активної участи в унійній праці, чого, видно, російське православ'я найбільше боялося.

"Объ этомъ говорить заглавіе Инструкціи, — потішає себе далі автор — а также прямое указаніе создавать уніятскіе приходы (на унійних областях — наша завв.), "подчиненные іерархіи латинской". Теперъ намъ понятно, почему Епископатъ Уніатскій изъ Галиціи не принималъ активнаго участія въ недавнемъ унійномъ съѣздѣ в Пинскѣ (галицький Гр. кат. Єпископат взагалі ніколи участи у пинських з'їздах не брав — наша завв.), і почему повисли въ воздухѣ постановленія Львовскаго унійнаго съѣзда въ декабрѣ 1936 года, участники котораго горѣли стремленіемъ идти съ миссіей на схизматическую Волынь. Значитъ, характеръ уніи галиційской признанъ неподходящимъ, если она попала въ изоляцію".

Ми вповні розуміємо радість органу православної митрополії з того приводу, що галицький греко-католицький Єпископат і україн-

ське галицьке духовенство не допущені до праці між нашими православними братами, бо ми, так як і "Слово", свідомі того, що унійна справа між православними українцями зовсім інакше виглядала б, коли б між ними почало працювати українське католицьке духовенство Галичини. Цього свідомі не тільки ми і провід православної Церкви в Польщі, але з цього здає собі ясно справу ще хтось третій, який робить усе можливе, щоб тільки не допустити нас до праці на українських православних областях польської держави.

3. Телеграми й привіти з нагоди Унійного З'їзду у Львові в 1936 р.[1])

Cardinalis Pacelli.

Vaticano.

Roma.

Festum tertii centenarii mortis Metropolitae Josephi Rutskyj, atlantis Unionis, cum episcopis et clero saeculari ac regulari inaugurans occasione Cursus Unionistici a Societate Theologica Ucrainorum Leopoli instituto Summo Pontifici homagium filialemque submissionem cum precibus optimae valetudinis offerro atque apostolicam benedictionem imploro.

Andreas Szeptyckyj, Metropolita.

На отсю телеграму наспіла в третьому щойно дні З'їзду депеша з Ватикану, за підписом Емін. Кард. Пачеллі.

Excellentissimo Archieppiscopo Szeptyckyj.

Lwow.

Beatissimus Pater magnopere dilexit obsequium Sibi delatum in centenaria memoria Josephi Rutskyj atque felicissima adprecans benedicit universis, qui reconciliationi cum Orientalibus fovendae operam dant!

Card. Pacelli.

Дальше Преосв. Николай прочитав телеграму з Апостольської Нунціятури в Польщі, яка наспіла на саме відкриття З'їзду:

Excellentissimo Metropolita Szeptyckyj.

Lwow.

Pour remercier et feliciter!

Pacini, charge d'affaires Nunciature

---

[1]) о. Володимир Кучабський: Унійний З'їзд у Львові. Львів 1938, стор. 23-38.

Рівночасно Преосв. Предсідник прочитав відручне письмо Всв. О. А. Пачінього, charge d'affaires Нунціятури у Варшаві, вислане на руки Голови Б. Н. Т., о. д-ра Йосифа Сліпого:

Nuntiatura Apostolica
Poloniae. Varsaviae, die 19 decembris 1936.
№ 13819.

Reverendissime Domine!

Accepi litteras, quas Dominatio Tua Reverendissima mihi, die 15 huius mensis, scribere dignata est, quibus, data potitia de Cursu, quem *Societas Scientifica Theologica* habebit, Leopoli, diebus 22-25 currentis, rogabat ut benedictionem Apostolic, procurare vellem.

Sed cum gaudeo de hac notitia et exopto ut Cursus optimos det fructus, nihil, pro dolor, facere possum pro obtinenda speciali benedictione: sero est, praesertim data infirmitate Beatissimi Patris.

Interim, mea ex parte, toto ex corde omnibus, nomine Sanctae Sedis benedico, rogans Fontem caelestis luminis et Matrem sapientiae ut inceptis vestris et adsistant et opitulentur.

Maxima cum reverentia et fraterna caritate permaneo.

Dominationi Tuae Reverendissimae
addictus in Domino
Negotiis Sanctae Sedis
in Polona Republica expediendis
praepositus

A. Pacini.

Reverendissimo Domino
Dr. Josepho Slipyj,
Rectori Academiae.

Другою з ряду телеграмою, яку відчитав у дальшу чергу Преосв. Предсідник, була телеграма від Емін. Кардинала Тісерана з Риму:

Metropolita Szeptyckyj.
Lwow.

Laetus, quod memoria Metropolitae Rutskyj novum pro Unione fervorem excitet, fructus uberrinos a Deo precor et Vestro Conventu de obsequio gratias ago

Card. Tisserant.

Повища телеграма була відповіддю на телеграму, яку переслав Емін. Кард. Тіссеранові Митрополит, що так звучала:

Cardinalis Tisserant.

Borgo Nuovo 76. Roma.

Festum tertii centenarii mortis Metropolitae Josephi Rutskyj Athanasii Unionis incipiens coadonatus cum episcopis et clero saeculari ac regulari occasione Cursus Unionistici pro clero a Societate Theologica Ucrainorum Leopoli instituto Eminentiae Vestrae debitum honorem exhibeo

Andreas Szeptyckyj, Metropolita.

В дальшу чергу відчитано на З'їзді привітальні телеграми та письменні привіти від а) церковних кругів — б) світських інституцій:

а) Привіти від церковних кругів:

Письменний привіт від б. Апостольського Візитатора Всв. О. І. Гудечека, Ч.Н.І.:

J.M.J.A.T. Sant' Alfonso — Via Merulana, 31.
20 XII. 1936. Roma, 123.

Hochwürdigster Herr Rector!

Vom ganzen Herzen danke ihnen für die Zusendung des Programmes für die Gedächtnissfeier des Todestages, vor 300 Jahren, Ihres grossen Metropoliten Josef Velamin Rutskyj. Ich werde im Geiste an der Feier teilnehmen und für den vollen Erfolg der Festlichkeit beten.

Es hat mich gefreut unter den Namen der Vortragenden Namen von Herrn zu lesen, die ich gelegentlich der Apostolischen Visitation kennen gelernt habe.

Mit herzlichem Grusse verbleibe ich Ihr, hochwürdigster Rektor,

ergebenster Diener im Herrn
P. Ioh. Hudeček, C.S.R.

По відчитанні оцього привіту З'їзд на внесення Преосв. Предсідника рішив одноголосно вислати до Апост. Візитатора телеграму-привіт, за підписом Преосв. Чарнецького, як Предсідника З'їзду, такого змісту:

R. P. J. Hudeček.
Roma.

Congressus Unionisticus Ucrainorum gratitudinem exhibet Visitatori et amico atque benevolentiae paternae se commendat.

Praeses Ep. Czarneckyj.

Апост. Візитатор Всв. О. Гудечек, у відповідь на телеграму-привіт від З'їзду, прислав відворотно на руки Преосв. Предсідника отце телеграфічне поздоровлення:

Praeses Czarneckyj, Eppiscopus.

Lwow.

Gratias agens Congressum Unionisticum salutat eique benedictionem divinam adprecatur.

H u d e č e k.

З інших привітів слід підмітити довше письмо, надіслане Преосв. Діонисієм Нярадім з Крижевців:

Високопреподобний Отче Ректор!

Дуже тішуся, що Академія започала 300 річницю великого Рутського. Жалую, що не зроблено цего по Пасці. Я тепер не можу поїхати до Вас, хоч цего дуже й дуже бажаю. Я осміляюся попросити о слідуюче:

1) Нехай Академія видасть життєпис Рутського і розішле як найбільше. Про великого Рутського ми дуже мало знаємо, а це сором для нас. Його праця була знана й на Балканському півострові й він старався приєднати й Сербів до кат. віри.

2) Вже принайменше тепер нехай одно число "Ниви" буде присвячене Рутському. Всі кат. укр. часописи нехай про його пишуть. Всі виклади Академії прошу видати в одній брошурі.

3) Дораджую Академії звернутися до всіх грекокат. Ординаріятів, щоб по Великодні відсвяткували цей ювілей і післати їм готовий матеріял. Добре було б, якщо б хтось із професорів обробив тему про вплив Рутського на Унію на Підкарпаттю.

4) Раджу попросити у Римі на цей ювілей одно послання Св. Отця, котре слід було б передше у Вас нашкіцувати.

5) Цілий календар ОО. Василіян на 1937 р. нехай буде присвячений Рутському.

Нехай Господь поблагословить ту працю, започатковану Св. Йосафатом і Рутським і через неї доведе до своєї Церкви як найбільше число відділених.

В Господі поздоровляю

† Діонисій, єп.

Крижевці, дня 19. XII. 1936.

Дальше телеграма від Преосв. Єп. Григорія Лакоти з Перемишля:

На відкриття торжеств в пам'ять подвижника З'єдинення привіт і бажання Божого благословення пересилає

Єпископ Лакота.

Від Ген. Вікарія Буковини, Всв. О. Михайла Сімовича, письмо-привіт:

Чернівці, 20 грудня 1936.

До
Всесвітлого Богословського Наукового Товариства
на руки Голови

Всв. і Впр. О. Мітрата Йосифа Сліпого
у Львові.

Дуже жалую, що ізза многих причин не можу взяти участи у відкритті торжеств, якими Всесвітле Богословське Наукове Товариство започатковує 300-ліття смерти Митрополита Йосифа Велямина Рутського, так заслуженого Борця і Подвижника св. З'єднинення.

Тому цею дорогою засилаю в імени власнім як і в імени тутешньої частини нашої Церкви щирий привіт і побажання, щоб започатковані Всесвітлим Богословським Товариством Торжества у Львові відбилися широким і далеким відгомоном по цілому світові, де лиш живуть наші вірні, скріпили Св. З'єднинення, та допомогли до зреалізування тої високої ідеї, для якої трудився, боровся і терпів Незабутний Митрополит Йосиф Велямин Рутський.

Остаю з запевненням глибокої пошани

М. Сімович,
Гр. кат. укр. Ґен. Вік. епархії Марамуроської.

Привіт-письмо від Всв. О. Й. Схрейверса, Ч.Н.І., з Риму:

J.M.J.A.T. Sant' Alfonso — Via Merulana, 31.
Roma (123), 20. XII. 1936.

Au Très Revérend Monsieur
le Dr. Jos. Slipyj.

Très Revérend Monsieur le Recteur!

Quelle heureuse idée Vous avez eue de commemorez le glorieux 300-e anniversaire de la mort du Métropolite J. Belamin Rutskyj.

Cette grande figure domine toute l'histoire religieuse de l'Union depuis trois siécles.

La vie de cet homme extraordinaire, placé à la tète de l'Eglise Uniate si troublée à cette époque, est une des preuves les plus manifestes de la protection de Dieu qui veille avec sollicitude sur les destinées de l'Union.

L'existence de ce Champion infatigable, avec ses luttes incessantes pour la pureté de la Foi, avec ses pèripéties de succès et de revers, avec son inlassable patience et meme avec ses peines intimes et ses mécomptes ne présente-t-elle pas des similitudes étonnantes — de personnes et de choses — avec notre histoire religieuse actuelle!

Quelle leçon mais aussi quel réconfort pour la jeunesse sacerdotale et religieuse qui viendra écouter ces conférences!

J'aurais voulu y assister en personne, sous doute pour donner une humble preuve d'admiration reconnaissante à l'admirable Champion de l'Union, mais aussi pour reviver à cette occasion, mes sympathies envers tous membres du clergé dont j'ai pu, autre fois apprécier l'amitiè et admirer le zele.

Le Métropolite Joseph B. Rutskyj protégera Vos oeuvres.

Humblement Vótre en

Jos. Schrijvers.

Привіт від Впр. О. Йосифа де Вохта, Провінціяла Ч.Н.І., із Станиславова:

Всім Високодостойним Ініціяторам і Учасникам З'їзду в 300 літню річницю смерти Митрополита Велямина Рутського щирий і сердечний привіт і побажання найкращих успіхів у праці над розвоєм ідей Вел. Митрополита

пересилає в імені Чина Нсв. Ізбавителя

Й. Де Вохт, Ч.Н.І.

Привіт від Впр. О. Маврикія Ван де Малє, ігумена Манастиря ОО. Редемптористів у Ковлі:

Монастир ОО. Редемптористів
в Ковлі.

Всесвітліший Отче Ректор!

Монастир ОО. Редемптористів в Ковлі засилає щирий привіт Вам, Всесвітліший Отче Ректор, з нагоди Унійного З'їзду. Без сумніву, що Преосвящений Кир Николай жалує, що не може бути на нім присутний.[2])

З нашої сторони складаємо побажання, щоб ті знамениті виклади внесли як найбільше світла в нашу унійну працю на Волині.

Ковель, дня 22 грудня 1936 р. **О. Маврикій Ван де Малє, Ч.Н.І.**

Привіт від Впр. О. Володимира Толочка з Вильна:

Saluto cordialiter Praesulem, praelegentes, auditores

23. XII. 1936. Вильна. **о. Володимир Толочко.**

[2]) У тому часі, як писано це письмо, Преосв. Николай був в дорозі з Риму і Впр. Авторові здавалося, що Преосв. не вернеться до краю на час, взяти участь у З'їзді.

Привітна телеграма від Всв. О. Кузича, ректора Дух. Семинарії у Перемишлі:

Богословське Товариство.
Львів.

Перемиська Семінарія шле привіт і побажання у звеличенні пам'яти Подвижника Унії, Митрополита Рутського.

Кузич, Ректор Семінарії.

Від білорусинів, які перебувають в Інсбруці на студіях, наспіло таке письмо:

Прывет
Зьезду у чэсьць і памяць
Мітрапаліта Вэлярміна Рутскага!

Шчырыя сардэчныя прывітаньні тым, які адсьветваюць вялікія ідэі вялікага Мітрапаліта!!

Там, дзе калісь найбуйней красавала і цьвіла Яго ідэя, сягодня магілы і крижы аб ёй успамінаюць, а тыя, што исьці за ею хочуць нібы кайданамі спутаныя безнадзейна глядзяць у цёмную будуччыну.

Няхай-жа сёньняшні Зьезд будзе адным з тых здарэньняў, якія прыскораць тую хвіліну, калі родныя браты і братнія славянскія народы упадуць сабе у абоймы з гучным оклікам: "Няхай жыве святая Вунія"!

Innsbruck. Canisianum. 20. XII. 1936. **Свщ. Горошко.**

Привітне письмо від Впр. О. Др. Петра Вергуна, душпастиря для українців-католиків у Німеччині:

Сл. І. Хр.

Ваша Маґніфіценціє!

З приводу 300-ліття смерти "Стовпа церковного З'єдинення", нашого "великого Атанасія", батьківського приятеля Священомученика Йосафата, з далекої чужини шлю мої щирі побажання, щоб дух великого і незабутнього подвижника ріс, кріпшав і проникав серця українського народу, а головно його духовних керманичів. Щоб ідея св. З'єдинення, для якої незабутній Архиєрей жив і терпів, поширилася між нез'єдиненими братами цілого християнського Сходу, а українська земля стала тоді вихідною точкою для неї.

Під час тривання торжеств, проситиму Всевишнього, щоб дав нашим князям Церкви і представникам наших Чинів силу і змогу, поробити заходи канонізації великого незабутнього Владики.

З признаками правдивого поважання супроти Вашої Маґніфіценції остає і чертається слуга у Христі

Берлін, дня 22. XII. 1936. **о. Петро Вергун.**

Телеграма від Впр. О. Теофіля Горникевича, пароха Св.-Варварської церкви у Відні:

Ректор Др. Сліпий.
Львів.

Сердечний привіт з нагоди відкриття торжеств 300-ліття смерти Великого Митрополита Йосифа Рутського.

Горникевич,
сторож гробу Святого Йосафата.

Від священства, об'єднаного у своїому становому Товаристві ім. св. Андрея, наспів привіт:

Гр. кат. Духовенство львівської Архидієцезії, згуртоване в становім Товаристві ім. св. Андрея, свідоме, що його душпастирським трудам супроводить і помагає Боже благословенство, вислужене святістю і заслугами славного Подвижника св. Унії, Митрополита Йосифа Вел. Рутського, згадує нині з сердечною молитвою в серці Його безсмертну пам'ять і благає милосерного Бога, щоб благословив працю цих трудовиків, які щиро працюють над З'єдиненням наших православних братів з Апостольською Столицею.

Печатка Т-ва.

о. Юліян Дзерович,
голова.

о. Йосиф Осташевський,
секретар.

о. Юрій Боднар, член Н. Ради.

Товариство ОО. Катехитів у Львові надіслало ось таке привітне письмо:

До
Ради Богословського Наукового Товариства
у Львові.

Товариство ОО. Катехитів у Львові пересилає привіт і побажання як найкращих успіхів з нагоди уладжених унійних викладів в тристаліття смерти великого Подвижника нашої Унії — Івана Йосифа Велямина Рутського

Львів, дня 23 грудня 1936.

Печатка Т-ва.

За Виділ:

о. Іван Ждан, секретар.

о. Михайло Лада, голова.

Б) Привіти від українських світських Товариств:

Від Українського Католицького Союзу:

В преважкі часи для Гр. кат. Церкви і нашого Народу ставляє нині Бог. Наук. Т-во перед наші очі могутню постать Великого Митрополита Йосифа Рутського та Його невмирущі ідеї, які протягом трьохсот літ причинялися непомірно до слави Божої на українських землях, до забезпечення нашого Народу перед денаціоналізацією та до великого розквіту нашої національної культури.

Український Католицький Союз, який у тісній злуці з укр. кат. церковною Єрархією дбає від літ про кат. виховання широких укр. народних мас та старається схристиянізувати всі клітини нашого суспільного життя, клониться в глибокім пієтизмі перед Великим Духом Славного Митрополита Йосифа Вел. Рутського, обіцює щиро працювати для Гр.-кат. Церкви та сердечно бажає непроминаючих успіхів нинішньому Унійному Конґресові.

Печатка Т-ва.

М. Каратницький. **о. Й. Осташевський.**

Від Генерального Інституту Католицької Акції:

Генеральний Інститут Католицької Акції
Гр. кат. Галицької Церковної Провінції.

Ч. 171/36. У Львові, 21 грудня 1936.

До

Ради Богословського Наукового Товариства
у Львові.

Генеральний Інститут Католицької Акції Греко-католицької Галицької Церковної Провінції у Львові має честь переслати щирий привіт з приводу так дуже достойного святкування Великих Роковин 300-ліття смерти Митрополита Йосифа Велямина Рутського. Воля Всевишнього присудила Українському Народові важким шляхом довговікових проб і очищення прямувати до джерела Світла і Правди — Єдиної, Соборної і Апостольської Церкви з Христовим Намісником на чолі. Три століття важких зусиль, освячених мученичою кров'ю, здобули щойно одну девяту частину нашої Нації.

А тепер перед нами важче завдання, чим перед нашими предками, 300 років тому, бо сьогодні величезна більшість нашого народу не тільки відділена від нас і правдивої Церкви — але й обдерта з усіх — які б не були, релігійно-моральних цінностей. Вернути цим нашим братам душу, вернути їм Бога і привести до Єдиного Христо-

вого Стада — це той святий обов'язок, із котрого ясно мусить здавати собі справу сучасне покоління. Мусимо готовитися до хвилини, коли треба буде вже не надумуватися, але гідно з наміченим пляном доцільно діяти, щоб принести Україні єдність Віри, котра, при одночасному збереженні прегарного, освяченого традицією, грецько-українського обряду, скріпить також під політичним оглядом наш національний організм.

Тому Генеральний Інститут Католицької Акції вітає прегарний почин Богословського Наукового Товариства й бажає Йому як найкращих успіхів, а Ініціяторам та Учасникам З'їзду — найбільшої нагороди, яка може їх стрінути — себто дожити тих блаженних днів, коли власними очима зможуть побачити весь український нарід під одним святим Прапором католицької Церкви.

За Генеральний Інститут Католицької Акції:

Печатка Т-ва.

Др. Маркіян Дзерович,
Президент.

Роман Гайдук,
Директор.

Від Наукового Товариства ім. Т. Шевченка:

Наукове Товариство ім. Шевченка
у Львові, вул. Чарнецького 26.

Ч. 2546/36. Львів, 23. XII. 1936.

До П. Т. Управи
Богословського Наукового Товариства
у Львові.

Світла Президіє!

З приводу святкування 300-ліття смерти великого українського Митрополита Йосифа Велямина Рутського пересилаємо Богословському Науковому Товариству товариський привіт.

За Виділ
Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові:

Печатка Т-ва.

Саєвич,
За Секретаря.

Др. Іван Раковський,
Голова.

Від Ставропигійського Інституту у Львові:

Ставропигійскій Институтъ
во Львовѣ
ул. Бляхарская, № 11.

Ч. 400/36. Львовъ, 23-го декабря, 1936 г.

До
Многоуважаемой Рады
"Богословского Наукового Товариства"
во Львовѣ.

Въ моментъ започаткованя 300-ой годовщины смерти Митрополита Іосифа Велямина Рутского згадуетъ Ставропигійскій Институтъ теплимъ словомъ память сына Великой Руси, котрый всѣ свои сили и найкрасшіи лѣта своего житя посвятилъ великой идеѣ объединеня Руси съ Апостольскимъ Престоломъ и своими трудами вполнѣ заслужилъ собѣ на названіе "Атлас Уніоніс" и "Колумна Еклесіе".

Споминаючи память сего великого мужа, не можна поминути молчанъемъ того факта, що до здѣйстненя великой идеи "щобы було одно стадо и одинъ пастыр" Митрополитъ Веляминъ Рутскій стремѣлъ не огнемъ и мечемъ, не ненавистью, але добрымъ словомъ, любовью и просвѣщеніемъ.

Стремлячи до религійного объединеніи Руси подъ проводомъ Святѣйшаго Отца, одновременно болѣлъ надъ розбитьемъ руского народа и кинулъ знаменательный кличъ, щобы "Русь не нищила Руси".

Ставропигійскій Институтъ, котрый принявши Унію стоитъ отъ 200 лѣтъ перешло твердо на дорозѣ чистоти нашого обряда и достоинства нашой Церкви прилучаеся до сегоднѣшного торжества и отдае поклонъ памяти великого подвижника.

Антонъ Гула,
Сеніоръ Ставропигійского Института во Львове.

Від Краєвого Господарського Товариства "Сільський Господар" у Львові:

Хвальне Богословське Наукове Товариство
у Львові.

З приводу пам'яти поминок 300-ліття смерти Митрополита Йосифа Велямина Рутського, великого Будівничого релігійної єдности та національної сили Української Нації, пересилаємо від українського селянства щирі побажання, щоб ідеї Великого Борця стали ділом на усіх землях, де проживає український нарід.

Разом з тим бажаємо Проводові Хвального Товариства сил та успіхів у важкій праці промощування шляху для ідей Великого Покійника серед усього українського народу.

Львів, дня 22 грудня 1936 р.

Печатка Т-ва.

Мирон Луцький,
голова.

Др. Евген Храпливий,
нач. директор.

Від Краєвого Споживчого Союзу "Народна Торговля" у Львові:

"Народна Торговля"
Краєвий Союз Споживчий. Львів, дня 23. XII. 1936.

Його Магніфіценція

Отець Проф. Др. Йосиф Сліпий,
Голова Богословського Наукового Товариства
у Львові.

З нагоди Унійного З'їзду для вшанування пам'яти 300-ліття від смерти митрополита Йосифа Велямина Рутського — Управа Народної Торговлі — Краєвого Союзу Споживчого — пересилає Всесвітлішим і Високопреподобним Учасникам З'їзду щирий привіт, враз з побажанням найкращих успіхів у зєднанні цілого українського народу.

Печатка Т-ва.

М. Лазорко **Др. О. Бариляк**

---

4. Голоси преси про археологічні розкопи з рамени Богословської Академії

а. Про значення археологічних розкопів для науки й культури нашої Церкви й народу писав на сторінках "Мети" 1937, ч. 1 і 2.

а. Проф. д-р Яр. Пастернак під загол.

"АРХЕОЛОГІЯ В ТЕРЕНІ"

Доісторичні часи наших земель, що починаються згідно з деякими обчисленнями приблизно на 20.000 літ п. Хр., ділимо на три по собі слідуючі доби: камінну, бронзову і залізну. З останків матеріяльної культури цих давніх часів збереглися нам в землі лише ці вироби, що були з твердого матеріялу: металю, скла, бурштину, каміння, кости і рогу. Інші, що були з дерева, шкіри, тканини, лика і т. п., заховалися лиш в дуже малому числі і то тільки серед спеціяльно корисних обставин, прим. у торфовиськах чи дубових домовинах. Вивченням всіх їх займається археологія. Ці раннє-історичні часи не всюди настали одночасно. Коли прим. Мезопотамія, Єгипет, Мала Азія, Греція та Італія мали вже високо розвинену культуру і власну історичну літературу, уся решта Европи переживала ще довго свої доісторичні часи. Знайомість письма поволі ширилася чимраз дальше на північ, так що властива історична доба починається прим. у нас щойно після приняття Християнства та спровадження учених ченців з Греції та Візантії.

Археологічних нахідок є в нас багато, навіть дуже багато, і то починаючи вже від старшої камінної (льодової) доби. Деякі лежать від віків прямо на поверхні землі, як прим. на незаросших піскових над-

мах; найбільша така "культурна" надма є у нас між селами Почапи а Хильчиці в Золочівщині, дослівно засіяна дрібним черепям та кремінним знаряддям неолітичної, себто молодшої камінної культури, що тривала у нас приблизно від 5000 — 2500 пер. Хр. Одначе більшість находок добувається принагідно із землі при різних земних роботах, як оранні, копанні ям, ровів, підвалин, дренуванні, будуванні залізних шляхів, корчуванні ліса, вирівнюванні горбковатого терену і т. п. Вкінці дістаємо археологічний матеріял з умисних аматорських розкопок, що рівнаються звичайно принагідним находкам без "метрики" та з наукових дослідів при помочі систематичних розкопок, ведених фаховими археологами з увагою на стратиграфію.

Усі ці находки, а головно ці останні, мають своє велике значіння для досліджування доісторичних часів, бо є попри людські кістяки чи спалені кости одинокими пам'ятками з цих часів і заступають те саме місце в археології, що оригінальні рукописні документи у її молодшої сестри-історії. Тільки на їх підставі можемо відшукувати сліди доісторичних культур наших земель, їхню самостійність чи залежність від культур сусідніх, етнічну приналежність їх носіїв та доісторичні міжнародні торговельні зв'язки. Тому не повинен пропасти ані один черепок, кремінний ножик чи камінний топірець, жадна інша пам'ятка, яка може фахівцеві при свому дрібному вигляді нераз багато сказати. На жаль, не все і не всі здають собі справу з того і, замість помогти науці, нищать пам'ятки, часто унікати, які вже потім годі відтворити так, як їх створило це середовище, в якому вони були найдені. Несвідомий цього робітник, а часто і неодин інтелігент порозкидає відкритий случайно гріб, дрібні бронзові чи інші предмети ломить, пробуючи чи не золоті вони часом, забирає собі їх нишком "на пам'ятку", а найдену попільницю чи інші горщики розбиває зараз рискалем, шукаючи в них золота або бодай пригорщі срібних грошей. Не знаходячи звичайно бажаних скарбів, ще більше нищить безвартісну для нього находку та ніколи не вміє розповісти відтак фахівцеві про обставини находки та розміщення поодиноких предметів в землі. Таким чином нищить він для науки безповоротно цінну пам'ятку, бо побиті останки стверджують тільки присутність даної культури в дотичній місцевости, але не можуть вже дати відповіди на цілий ряд важніших питань.

Для того належить умисні розкопки полишити рішучо тільки фахівцям, а з принагідними поступати в слідуючий спосіб: треба збирати усі без розбору находки і вже фахівцеві полишати оцінку їхньої наукової вартости. Щоб одначе додати зібраним пам'яткам як найбільше цеї вартости, треба сповнити кілька умов. Передусім мусить бути до річей додана вистарчаюча метрика, тобто записка з поданням місцевости і місця знайдення та способу їх уложення в землі, а саме: чи це був гріб, землянка, відпадкова яма, культурна верства, окрема

знахідка, чи цілий скарб і т. п. Усе, що було разом найдене, має бути разом зібране і не належить мішати разом річей зібраних на різних місцях, хочби й на одному полі. Дальше має бути кожна нахідка вповні вичерпана. Зовсім не вистане, як заберемо з гробу чи з культурної ями кілька гарніших річей, решту лишимо в землі, тільки треба вибрати все до найменшого кусничка і то по верствам, які стверджено в землі. З жалем читаємо нині старші звіти з нефахових чи нестаранно переведених розкопок, де говориться, що там знайдено тільки-то бронзових чи залізних предметів, але "на жаль" ані одної цілої посудини, тільки самі "звичайні" черепки. Нині такі черепки старанно визбируємо, бо цілу посудину рідко находиться, миємо їх у музейній робітні, консервуємо в міру потреби і припасовуючи поволі один до другого ліпимо з них цілі горщики, яких форми, та орнаменту інакше ми б не знали, подібно як і до нині в деяких доісторичних культурах не знаємо.

Одним словом: добре і вміле ведення археологічних розкопок є складовою частиною наукової праці і його треба так само вчитися як кожного іншого фахового знання. Щойно в цей спосіб добутий археологічний матеріял має свою повну наукову вартість.

б. Про перші археологічні розкопи з рамени Богословської Академії писав проф. д-р Ярослав Пастернак на сторінках "Богословії"[1]) під загол.

"Перші археологічні розкопи гр.-кат. Богословської Академії у Львові"

Виклади з ділянки української археології, розпочаті автором цих рядків восени 1931 р. в рамах Філософічного Виділу Богословської Академії у Львові, викликали появу нового, дуже сильного чинника на полі української археології, а саме молоде покоління духовенства, яке, попри богословську високу освіту, винесе з мурів Богословської Академії ще й нове для нього знання рідної старовини, вже необхідне нині при культурно-освітній праці між народом та конечне для відповідного, наукового добування нових матеріялів для археології, як вихідної точки не лиш для історії матеріяльної культури, але й історії релігійних вірувань та взагалі духового життя людини на наших землях.*)

Одначе наука археології в Богословській Академії не є лише теоретична. Згідно з новочасними напрямками в науці мусить вона бути й поглядова, практична і, маючи це на увазі, відбуваються щороку научні екскурсії студентів Академії для розкопів у терені. Цим набирають студенти практичного знання, необхідного для кращого зрозуміння викладів та для успішної майбутньої праці в терені, коли за-

[1]) "Богословія", Тримісячник Богосл. Наукового Товариства, Львів. Т. XIV. Кн. 2-3, 1938, стор. 165-179.

*) Про це писали ми обширніше з приводу Інавґурації академічного року 1934/35 у Богос. Академії ("Діло", 30. IX. 1934).

йде потреба негайно рятувати відкриту випадком пам'ятку. Таких екскурсій відбулося вже сім. Усі вони дали для науки цінний, часом зовсім новий (Яблонів), а часом прямо сенсаційний (Побереже) матеріял.

Першу археологічну екскурсію під фірмою Б. А. відбув автор цих рядків сам, ще без студентів Б. А., лиш у товаристві д-ра Т. Сулімірського з початком червня 1932 до Деліева, пов. Товмач, де треба було дослідити загрожений каменоломом старовинний цвинтар.**) На місці показалося, що це так зв. підлитові гроби, положені високо на горбі в лісі "Дзиняч", безпосередньо біля фундаментів знищеної вже зовсім мурованої башти, оточеного валом, замочка, який згідно із фрагментарично збереженими історичними відомостями був чинний у XV ст.

Над самим краєм каменолому лежала одна, вже відкрита плита з білого пісковика, без виразного оброблення й форми, величини 230/85 цм., обернена ширшим кінцем до сходу. На ній була первісно 35 сантиметрова груба верства земляного насипу. У глибині 70 см. під плитою лежав випрямлений, завдовжки 180 см. довгий, кістяк жіночий, головою до заходу, з руками складеними долонями на клубах та головою трохи відкоченою на бік (лежала тім'ям до низу), без жадного кам'яного обложення кругом. Біля лівого виску лежала досить велика, здеформована натиском глини сережка, так зв. есоватого типу, з пружка бронзової бляшки, якого вужчий кінець відігнений назовні та скручений у виді латинської букви s (Музей Богосл. Академії).[2])

Ліворуч від цього гробу найшовся другий, 55 см. широкий, вже без плити зверху,[3]) у якому лежав 160 сантиметровий кістяк, обставлений по боках кількома кусками плити, з зеленкуватого пісковика, високими 25 — 40 см. Обидві руки мав зігнені, ліва лежала долонею на животі, права долонею на грудях. Біля лівого виска лежала півторазвоєва сережка з грубого бронзового дроту (М.Б.А.).

На схід від цих перших двох гробів найшлися ще чотири інші, а в них під плитами скелети, всі головами до заходу, з руками складеними так, як у гробі ч. 2.

Перший з них (ч. 3) був ушкоджений молодшим від нього гробом ч. 4, так що в небіжчика нема лівої ноги.

Скелет у гробі ч. 4 досить добре збережений, у нього на правій руці був півторазвоєвий перстенець з білого (срібного?) дроту (Музей Б. А.); уздовж його лівого боку лежала надпалена дошка.

**) Про нього була кілька разів згадка у журналі "З отхлані вєнув", 1932, VII, 49; 1933, VIII, 84; 1935, X, 25.

[2]) Звідси й назва "есовата сережка"; цей тип є прикметний для усіх слов'ян, але стрічається частіше на заході (L. Niederle, Rukovet' slovanské archeologie, 1931, 186-188).

[3]) Згідно із заподаннями робітників, вони скинули її кілька днів раніше.

У гробі ч. 5 скелет мав ноги від половини стегон знищені фундаментами оборонної вежі, значиться, вона була молодша від цього гробу, так що замочок існував спершу без вежі.

Останній гріб (ч. 6) не був нічим замітний.

Для церковної археології важним наслідком дослідів на деліївському цвинтарищі було ствердження факту, що так зв. підплитових гробів княжої доби, де нагробна плита була присипана землею,[4]) уживали аж до XV ст. включно. З інших старих цвинтарищ, наприклад на Чернечій Горі в Уневі, знаємо, що від XVI ст. нагробної плити вже не присипували землею та стали класти на ній написи.

Світська археологія збагатилася при цьому також на цінне ствердження, що так само довго, як підплитові гроби княжої доби, себто аж до XV ст., тривали й так зв. есоваті сережки, про які була досі думка, що вони не бувають молодші від XIII ст.[5])

Після прослідження деліївського цвинтарища викопали ми зонду посеред фундаментів сумежної вежі і в ній показалися такі верстви терену, рахуючи з гори в низ:

а) 30 см. темного гумусу з корінням,

б) 80 см. муру з дрібної опоки на мулярський вапняній заправі,

в) 30 см. румовиська із перепалених вогнем дрібних кусків опоки; верх його темний від вугля,

г) спалений терен,

ґ) см. глини з вугликами, у цьому кілька атипічних черепків глиняного посуду,

д) цілина у виді грубої верстви ілу, що під ним лежить камінь, задля якого снували тепер каменолом.

З цього можна відчитати, що вперше заселено городище, мабуть, ще у княжій добі (верства "г").

Пізніше поставили кам'яну вежу і, як знищив огонь (верства "г"), поставили на її румовищі (верства "в") нову вежу, сильнішу, але з такого самого матеріялу (верства "б" — це фундаменти з неї), опісля під кінець XV ст. (як кажуть вже акти) і вона була зруйнована й від того часу донині наросла на її звалищах вже груба верства глини ("а").

У другій зонді, серед самого городища, показалася зверху 70 сантиментрова верства гумусу з корінням різних кущів, а під нею знов спалений зверху мур з дрібної опоки на мулярській заправі. Це мабуть останки пізнішого замочка, з XV ст., бо у княжій добі була певно лиш оборонна вежа (терем) мурована, а житлові будинки були руб-

[4]) Про них більше у Я. Пастернака, Коротка археологія західно-українських земель (відбитка з "Богословії", том. X.). 1932, 62-63.

[5]) L. Niederle, Život starych Slovanu I, 1913, 602; Rukovét' slovanské archeologie, 1931, 187, примітка 15.

лені з грубих брусів, як це далося ствердити на багатьох городищах по всіх слов'янських землях.

Другу поїздку під фірмою Б. А. відбув я осінню 1932 р. до Теребовлі, до чого привід дав алярмуючий лист одного з тамошніх міщан, що на замку відкрили "різьбарський одвірок з княжої церкви".

Теребовельський замок знав я з автопсії з попереднього року, коли їздив туди оглядати на запрошення п. Л. Чачковського реставраційні праці та розкопки, ведені там п. Міссонею під фірмою "Подільського Краєзнавчого Товариства".[6])

Зараз на вступі показалося, що невинний вислів ПАТ-а про усування тільки звалища не відповідав вповні правді. Його усунено ще в попередні роки, а тепер провадив в дійсності цілі археологічні розкопи місцевий учитель руханки, п. Осип Підгайський. Воєвідського консерватора, як казали, у них ще не було.

Місцевий "археолог" поставив був собі за мету відшукати останки попередніх укріплень, які знесено з початком XVII ст. при будові нового замку, що його руїни залишилися донині. Одначе це відшукування старших і найстарших мурів велося так, що відкриті рештки давніх мурів годі буде колинебудь точніше хронологічно означити: усувалося весь суміжний з ними терен майже аж до споду, так що тепер можна було визначити лиш релятивну хронологію мурів, але годі було знайти вже терен, що відповідав би часові вживання окремих мурів і тим самим означував би точніше, бодай на століття, час їх побудування.[7])

Я міг тоді ствердити лише в одній зонді, що у XV ст. була на замку велика пожежа, яка знищила певно більшу його частину. Після того піднесли терен на місці старих мурів грубою верствою насипу із згарищ, перемішаною густо з вугіллям та череп'ям глиняного посуду XV ст. і на тім насипі вимурували нові упріплення. Але коли саме їх поставлено, годі було вже означити, бо даний терен був у тім місці широко відкопаний.

У тій самій зонді було також видно, як пізніше у тій самій верстві згарищ викопали в 1631 р. рів під нові мури, руїни яких стоять донині.[8])

---

[6]) Про них писав тоді "Kuryer Lwowski" 15. VIII. 1931 (Ciekawe wykopaliska na zamku trembowelskim), подаючи не зовсім вірні інформації, які спростував потім д-р Степан Годований у нотатці "Очищування руїн теребовельського замку і польські фантазії на ту тему" ("Діло" 1. IX. 1931ї Дописи з Теребовельщини).

[7]) Я. Пастернак, На теребовельськім замку ("Діло", 1. IX. 1931, ч. 202).

[8]) Цей замок старости Олександра Балабана знищили татари у 1688 р. За ближчими даними до його історії відсилаємо читачів до праць А. Чоловського: Przeszłość i zabytki województwa tarnopolskiego.Тернопіль 1926, 111-118 та Zamek trembowelski w 1551 r. ("Ziemia Czerwieńska", I, 1935, 18-25 з пляном). З наших дослідників зацікавився був руїнами цього замку вже В. Ільницький, Стародавна Теребовля. Львів 1863. Про княжі укріплення Теребовлі писав недавно А. Чачковський ("Життя і Знання", V. 1932).

На всякий випадок довелося тоді ствердити, що досі не знайдено на теребовельському замку ще жадних княжих пам'яток (старших від XV ст.) і тому, очевидно, теперішня вістка про знайдення слідів із церкви нещасного князя Василька, який панував там під кінець XI ст., була занадто приманливою, щоб не поїхати до Теребовлі ще раз. На жаль виявилася вона невірною, бо новознайдені архітектурні фрагменти мали виразно ренесансову барелефну орнаментику.

З багатьох дрібних знахідок заснував п. Міссона примітивну збірку старовини на простеньких поличках у кількох нижах входової башти замку, так що з цього годі було дістати щонебудь для Музею Б. А. Тільки один з робітників передав мені крадькома орнаментоване глиняне качальце від веретена, знайдене ним недавно на замку, вік якого годі ближче визначити (Музей Б. А., ч. інв. 300).

При тій нагоді відвідав я велике селище з мальованою керамікою (2500 — 2000 до Хр.) на горбі "Гуртівка" у сусіднім Зеленчу, яке розкопував проф. В. Деметрикевич з Кракова під кінець мин. століття та знайшов там сліди, багатьох прямокутних хат до 6/10 м. завбільшки, багато череп'я мальованої кераміки та два фрагменти жіночих глиняних фігурок,[9]) які загально вважають пластичним зображенням тодішньої богині плодовитости.[10]) Тепер пощастило мені знайти на полі один інтересний великий фрагмент такої фігури (тулів без голови й ніг), який є прикрасою скромного ще археологічного відділу Музею Б. А. (ч. 296).

Крім того відкрив я тоді понижче "Гуртівки", на громадському вигоні, малу культурну верству з княжої доби та добув із неї для Музею Б. А. перстенець, плетений з бронзового дроту (ч. інв. 297), та типову для княжої доби прясличку з рожевого волинського лупака (ч. інв. 301).

У третій археологійній екскурсії до Залісець взяло участь четверо студентів з V р. Б. А. Нашим завданням було перевести пробні розкопи на тамошньому селищі закарпатського народу гетів з так зв. липицькою культурою,[11]) з якого перше череп'я було вже в Музею НТШ.

Вже самі поверховні оглядини терену виявили, що це селище, тепер за три хвилини ходу у північно-західньому напрямі від церкви, на полі "за горою", займало колись простір коло двох моргів, бо так широко подибуються там сьогодні порозтягані плугом сиві черепки, звірячі кістки та випалені вогнем куски колишньої глиняної обмазки

---

[9]) Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Кранів 1900, IV, 101 - 113.

[10]) Я Пастернак, Коротка археологія, 1932, 18.

[11]) Липицьку культуру ранньої римської доби (I - II ст.) приписували у нас дако-гетам М. Смішко(Kultury wczesnego okresu epoki cesarstwa rzymskiego w Małopolsce wschodniej. Львів 1932, 173) та Я. Пастернак (Коротка археологія, 1932, 42).

стін. На жаль власники поля нищать поволі це селище, бо перед кількома роками відкрили на ньому у глибині одного метра верству твердого лімоніту, добувають його та продають за добрі гроші на мощення дороги.

На вид цих ям у лімоніті зродилося у нас тоді мимохіть питання, чи знали колись ґети про цю залізну руду під своїми ногами та чи користалися якнебудь нею. Після докладного оглянення селища прийшли ми до висновку, що на перше питання можна відповісти рішуче позитивно, бо верства лімоніту не виступає всюди однаково глибоко під верхом, так що копаючи трохи глибше, особливо на хил горба, ґети певно не раз натрапляли на неї. Зате на друге питання відповідь покищо непевна. На перший погляд під час розкопів взяли ми за жужелицю з гутничої печі кілька більших брил твердого брунатного зверху матеріялу, одначе при ближчому їх розсліді гірничим інженером у Музею НТШ виявилося, що це тільки травертин, закрашений зверху лімонітом.

Після вступного оглянення цілого селища взялися ми за пробні розкопи при самому березі великої ями, звідки вже вибраний був лімоніт, і у глибині 30 см. під нинішнім тереном відкрили ще більшу частину круглого рівного місця, з проміром півтора метра, грубо вимазаною жовтою глиною, яка була сильно випалена до глибини 10 — 15 см. та від жару помітно потріскала. У тій жовтій глині було повставлюване та зверху глиною замазане грубе череп'я з побитих горшків,[12]) яке теж на скрізь перепалилося і після цілковитого спалення органічних складників стало дуже легке та дірковате, мов губка.

Було це без сумніву дно великої круглої печі, подібної до тієї, що її знайшли Л. Козловський, Р. Гачінсон і Й. Престон у Незвиських.[13]) На її верхню конструкцію вказують великі сильно випалені куски дуже грубої глиняної обмазки, на якій є відтиски грубого круглого галуззя. Загостреними грубшими кінцями було воно повбиване досить глибоко в землю кругом випаленого місця, як це наглядно показав перекрій одної такої ямки від застромленої в землю галузі на самому березі ями в лімоніті, а верхи галузів були згорнені разом. Через те утворилася півкулиста буда, яку згодом вимастили з обох боків грубою верствою глини.

Призначення цієї пам'ятки невідоме. Могла це бути ганчарська піч, за чим промовляла б та обставина, що такого губчастого перепаленого череп'я, яке стрічається переважно на ганчарських оселях, є

---

[12]) Це місце хибно зрозумів М. Смішко у моєму першому звідомленні з розкопів у Залісцях ("Ґоти чи Ґети", "Діло" ІІ. XII. 1933, ч. 327) та подав за ним опісля, що "у щілинах сильно попуканого палениська знайдено багато перепалених фраґментів керамічних" (Prace Lwowskiego Towarzystwa Prehistorycznego, I, 1934, 12).

[13]) "Archeology and Anthropology", XVII, 22.

повно по залісецькому селищі — або також добра кухонна піч.[14]) Цю другу можливість підтверджувало б те, що в це випалене дно печі був укопаний цілий 38 см. зависокий горщок, ліплений вільноруч з нечищеної глини, з чотирома наліпленими ґудзами кругом черевця, щоб краще держати посудину в руках.[15])

У віддалі двох метрів від печі була півтора метра завширшки і 85 см. завглибшки яма-землянка з різним заходженим дном, на якому лежало кілька грубих черепків та кілька грудок випаленої глини з обмазки стін.

Крім того, назбирали ми по селищі багато череп'я двох родів кераміки, типових для липицької культури: точеної із чищеної сивої глини на ганчарському колі, переважно з пластичним перстенем на дні і деколи з примітивним геометричним орнаментом, виконаним технікою гладження і другої ліпленої вільноруч з нечищеної глини, часом із скісно карбованим кінцем. На однім черепку із вільноруч ліпленої посудини є галузка смерічки глибоко рита якимсь гострим грубим предметом. Багато є череп'я перепаленого вогнем, сильно повикручуваного та зовсім губчастого. Часто подибуються також звірячі кістки як останки їжі дако-ґетських колишніх поселенців.

Найважнішим здобутком вступних розкопів у Залісцях було те, що тут перший раз від початку дослідів над липицькою культурою знайшли ми попри селище також і погребище до нього приналежне. Було воно у віддалі пів кілометра у північному напрямі від селища, на полі "Камінь". Колись давніше знайшов був на ньому власник поля гріб з посудиною, яка затратилася, а тепер знайшли ми вже ушкоджений алябастровим каменоломом тілопальний гріб, у якому була типова ясносива, точена на ганчарському колі кераміка: мисочка на високій пустій ніжці, мала двовуха посудина з пластичним перстенем на дні плитка миска з таким самим дном.[16])

Перша з цих посудин є формою, яка зродилась у карпатській кітловині ще у молоду кам'яну добу та вказує тепер понад усякий сумнів на південне походження липицької нашої культури, зате остання форма (миска) була досі в цій культурі на галицькому терені, мабуть ще не знана і є тим цікавіша.

У віддалі трьох метрів від гробу з мисочкою на ніжці знайшли ми на глибині 2 см. під верхом нинішнього терену приблизно овальне, 85 см. завдовжки місце, вимощене круглими ріняками середньої величини з невідомим ближче призначенням. Ані під ним, ані біля нього ми не знайшли нічого замітного.

Залісецьке селище, а з ним і погребище датоване одною мищинкою, яка знайшлася там пізніше і є сподом прикрашена трьома

---

[14]) До цієї думки прихиляється М. Смішко (l. c.).

[15]) Музей НТШ, ч. інв. 24118.

[16]) Музей НТШ, ч. інв. 24086-88.

групами по три пружки орнаменту, складені з трьох рівнобіжних мілких жолобків.[17]) Подібна мищина знайшлася давніше на тілопальному вандальському погребищі коло Переворська,[18] тільки орнамент на ній трохи інашке розміщений. На думку шлеського дослідника К. Такенберґа такі посудини стрічаються головно з 1 ст. по Хр. як імітація провінціяльно-римських скляних виробів.[19]) Тим самим можна й залісецьку оселю віднести до того самого часу.

Четверта екскурсія слухачів Б. А. була спрямована на терен Перемишлянщини. Спершу вдалися ми до Осталович, де, за інформаціями одного із співробітників Музею НТШ мали бути на полі доісторичні могили. Та на місці виявилося, що інформації перестарілі, бо знайшлося лиш поле "Могили", на якому не було вже ні сліду з могил, і на приходстві ніхто собі не пригадував, чи колинебудь вони там були.

Зате місцевий о. парох показав нам одно місце на полі "за кузнею" (на мапі "між дорогами"), на південь від села, де плуг зачіпає за великі кам'яні плити. Скоро далося ствердити, що це підплитове погребище, подібне до деліївського, тільки більше розкинене. З нього відкрили ми на початок чотири нагробні плити. Вони обтесані у досить правильні форми, навпаки як деліївські, що були лиш виломані із скелі.

Перша плита у виді майже правильного, легко вгнутого прямокутника, 230 см. довга, 80 см. завширшки і 20 см. завгрубшки, лежала 60 літ тому на полі Михайла Смаля, сина Луки, але як у хаті стали вмирати, він переніс її на поле Івана Кобилецького, при самій дорозі. Тепер вона зовсім наверху.

Друга плита лежала у борозні ("на розплузі") між полями Гринька Нагірного й Ониська Кирея. Перший з них її розбив та забрав до хати на поріг.

Третя плита лежить на полі Ониська Кирея при ниві Василя Іващишина. Вона 250 см. довга, але вже не має форми правильного прямокутника (ширина із західнього кінця 70 см., посередині 80 см., із східнього кінця 50 см.), роги неправильні, позакруглені. Грубість лише 10 — 15 см.

Четверта плита лежить на полі Андруха Стасюка, у віддалі 6 метрів на схід від дороги на глибині 10 см. під верхом терену. Її форма неправильно прямокутна, в ногах трохи звужена, роги закруглені. Розміри: довжина 220 см. ширина у головах (захід) 85 см., у ногах 64 см., грубінь 10 — 15 см.

---

[17]) Музей НТШ, ч. інв. 24169.

[18]) K. Hadaczek, Album cmentarzyska ciałopalnego koło Przeworska, 1909, табл. U., ч. 56.

[19]) K. Tackenberg, Die Wandalen in Niederschlesien. Берлін 1925, 84-85. Пор. також М. Смішко, I, с., 13.

Під першою плитою зайво було копати, бо вона не лежала, як вже сказано, на своєму місці й гробу під нею не було.

По усуненню з місця другої плити найшли ми на глибині 85 см. під нею випрямлений 160 сантиметровий скелет головою до заходу сильно зітлілий, так що ні одна кість не підходила для антропологічних помірів. Голова лежала нормально лицем угору, але долішня щелепа відсунулася на ліве рамено, руки були складені долонями на клубах. Ніяких прикрас, ні дарів небіжчик при собі не мав, лиш у землі під плитою знайшлося кілька дрібних черепків, мабуть з XV ст., а на всякий випадок старших від XVI ст.

Під третьою плитою лежав на глибині 86 см. випрямлений, 180 сантиметровий скелет головою також до заходу, з трохи краще збереженими кістьми. Спідня щелепа зсунулася на праве рамено, руки лежали долонями на клубах. При ньому зовсім нічого не знайшлося.

З огляду на обмежений час четвертий гріб лишився нерозкопаний.

Ще того самого дня ввечорі переїхала екскурсія до Янчина, де на фільварку п. Володимира Луцького "Яблонів", як нам було сказано, має находитися стара могила. І справді знайшлася на вивищеному полі "Могилки" сильно розорана могила проміром 26 метрів, ледве помітна вже на обрії.

Вже у глибині 16 см., майже по самій середині могили (трохи на захід від середини), натрапили ми на два випрямлені скелети, уложені у певній віддалі один від одного, але майже рівнобіжно: голови були віддалені від себе взаємно на 160 см., кінці ніг на 210 см.

Лівий скелет (дивлячися від сторони ніг) був краще збережений і належав до мужчини, тільки плуг відорав йому кінці ніг від половини підстегна та ціле лице, залишаючи рівночасно лиш кусок із спідньої щелепи. Права рука, зігнена в лікті під прямим кутом, лежала долонею на долішній партії лівих ребер, ліва спочивала долонею на сороміцьких костях.

У небіжчика в ногах, на прямому продовженні осі тіла, на віддалі 120 см. від долішнього кінця ніг, стояв глиняний півкулистий черпак із стоячим вінцем та довгим вистаючим понад нього вухом, осадженим внизу на вичеревку. Долішня частина черпака на вичеревку прикрашена кругом шістдесятьма 3-сантиметровими і приблизно 1 мм. глибокими жолобками (канелюрою), які спадають трохи скоса в низ. Дно гладке, зовсім не зазначене. Циліндрична, у горі легко звужена шийка є кругом прикрашена в цілу ширину, за винятком самого вінчика, шістьома рівнобіжними мілкими жолобками, що мають кінці з обох боків вуха опущені трохи вниз. По протилежному від вуха боці є черпак трохи закопчений від вогню; служив, мабуть, перше до кухонного вжитку. Зроблений він вільноруч з нечищеної глини, має брудножовтий колір з сірим відтінком та не виказує жад-

них слідів гладження поверхні. Його розміри: висота з вухом 95 мм., без нього 76 мм., промір вінця 80 мм., вичеревка 100 мм. (Музей Б. А., ч. інв. 608).

Другий (правий) скелет був далеко ніжнішої будови, певно жіночий, та тому й значно гірше збережений; з нього остався лиш череп без лиця, яке також відоране плугом, та слабий слід грубих костей правої ноги. Був він теж випрямлений.

Біля самої його голови стояла з лівого боку глиняна безвуха ваза у виді глибокої мищини з високою вгорі звуженою шийкою, яка у половині висоти виразно заломлюється до середини. Вінець шийки легко розхилений, не згрубілий, дно рівне. Посудина ніяк не орнаментована, колір її такий самий як черпака. Розміри: висота 125 мм., промір вінця 85 мм., вичеревка 125 мм., дна 67 мм. (Музей Б. А., ч. інв. 607).

Обидва скелети не лежали прямо на рослому терені, лиш на 40 сантиментровій верстві підсипу із темного гумусу. По середині могили була її підошва (цілення) у глибині 24 см. під нинішнім поземом терену.

Для хронологічного означення яблонівської могили міродатною є найдена у ній кераміка.

Форма черпака, головно його понад вінець вистаюче вухо, є типова для гальштатської (старшої залізної) доби, що тривала на наших землях приблизно від 800 — 300 рр. до Хр. Найближчі аналогії до нього находимо на південь від Карпат і їх мав я змогу простудіювати особисто завдяки уділеній мені Ректоратом Б. А. у 1934 р. субвенції на двотижневі студії по австрійських музеях у Відні та на провінції.

Найбільше найближчих аналогій до яблонівського черпака найшов я в Археологічному Інституті Віденського Університету із тілопального раннє-гальштатського погребища у Stillfried, пов. Gänsendorf (Дол. Австрія). Є це передусім черпак ч. 8629 з такою самою канелюрою (жолобкуванням) на вичеревку та таким самим високим вухом, крім того ще ч. 8674,8625 (лиш не канельований) та інші. До поземої канелюри на шийці яблонівського черпака є із того самого погребища тільки одна аналогія на досить великім горшку тої самої форми з високим стрічковим вухом (ч. 4835).

З того самого погребища найшов я у міському музею у самому Stillfried-і подібну до яблонівського черпака, але вдвоє більшу посудину (ч. 466), також з канелюрою на черевці, та іншу, трохи меншу (ч. 1024).

Добрі аналогії походять з раннє-гальштатського погребища у самому Hallstatt-і.[1])

Вірна канельована аналогія до яблонівського черпака знайшлася також на раннє-гальштатському тілопальному погребищі у Haders-

[1]) Naturhistorisches Museum у Відні (прим. гріб 118).

dorf, пов. Krems (Дол. Австрія,[2]), але звідти походить також і один неорнаментований, дуже подібний кухлик.[3])

Із такого самого погребища у Statzendorfi (Дол. Австрія) є приблизно подібний до нього великий горщок (високе вухо й канелюра) та менший канельований, але безвухий кухлик.[4])

Цей тип був поширений також далеко на півдні. У південно-західній Угорщині знайшовся на тілопальному ранне-гальштатському погребищі у Kis-Köszeg (комітат Baranya) подібний до яблонівського черпак, так само орнаментований, але з низьким вухом, а попри нього такий самий другий, лиш не жолобкований, зате з високим як у Яблонові вухом.[5]) Також у Югославії подибується він досить часто на гальштатському селищі на полях у долині Сави біля Donja Dolina.[6]) Зате територіяльно найближчі аналогії, хоч не канельовані, з того самого часу є на нашім Закарпатті. Знайшов їх у більшому числі у тілопальних могилах V — IV ст. до Хр. Ярослав Бем перед кількома роками у Куштановицях, пов. Мукачів.[7])

До безвухої вази яблонівської найближчі аналогії знайшлися також на погребищі у Stillfried; це передусім посудина ч. 4848, яка одначе має ще три мілкі рівчики кругом насади виразно відзначеної шиї, відтак кілька інших подібних, але з двома маленькими вушками при насаді шийки.[8])

На згаданому вже погребищі у Hadersdorf є добра аналогія до яблонівської вази із гробу ч. 41[9]) та друга, що зберігається в у Цісарському Музею.[10]) Приблизні аналогії знайшлися у кількох гробах на тілопальному погребищі у самому Hallstatt-i (Дол. Австрія).[11])

На сусідній Угорщині є подібні до яблонівської вази посудини, відомі з Borsod-Harsany (комітат Borsod)[12], Solt-Palé (біля Сегерину)[13] та Kis-Köszeg (комітат Baranya)[14]) — всі вони з ранне-гальштатської доби. Своєю профіляцією нагадує наша ваза також великі гальштатські попільниці із Ödenburg-y).[15])

---

[2]) Там же, ч. інв. 14736.

[3]) Археологічний Кабінет Віденського Університету (з гробу ч. 38).

[4]) Naturhistorisches Museum у Відні, із гробу ч. 9.

[5]) Naturhistorisches Museum у Відні, ч. інв. 33717 і 37746.

[6]) Truhelka, Pfahlbau im Savebette bei Donja Dolina. Відень 1904, том II. табл.

[7]) Першу згадку про ці розкопи подав він в Ілюстрованім тижневику "Pestry Tyden". Прага, 20. VIII. 1932.

[8] [9]) Археол. Кабінет віденського університету.

[10]) Naturhistorisches Museum, ч. інв. 14802.

[11]) Naturhistorisches Museum (археол. відділ).

[12]) J. Elsner, Slovensko v pravéku, 1933, tabl. XLIX, 2.

[13]) Dolgozatok, XI, 1935, tabl. XXX.

[14]) Naturhistorisches Museum, ч. інв. 37749 (з малим вушком при насаді шийки).

[15]) Там же.

З уваги на вищі численні подібності, раннє-гальштатське походження (800 — 600) могили у Яблонові не підпадає вже під жаден сумнів. Не відповідав би цьому хіба лиш похоронний обряд — у Яблонові могила скелетова, на заході тілопальні гроби — але цю різницю треба взяти, мабуть, на рахунок відмінної етнічної приналежности: всі згадані вище тілопальні погребища відносять австрійські археологи (E. Beninger, R. Pittioni) до іллірійців, за те у яблонівській могилі похована була, мабуть, пара трацьких колоністів. Про трацькі скелетові гроби раннє-гальштатського часу на галицькім Поділлі згадує напр. проф. В. Антонєвич (Раківкут, Глубічок).[16]) На трацьку приналежність яблонівської могили вказувала б також насипана могила, як у Куштановицях, а не плоский гріб, а на додаток та характеристична подробиця, що в Яблонові, так само, як і в Куштановицях),[17]) тлінні останки мерців не лежали прямо на землі, лиш на земляному підсипі. Ця на око маловажна риса похоронного обряду має також своє значення при означуванню національности померлих, коли зважимо, які консервативні при різних похоронних обрядах є майже всі народи світа.

Коли вже мова про похоронний обряд траків, то слід передусім звернути увагу на те, що у яблонівській могилі знайшли ми чоловіка з жінкою. Це знов підкреслює їхню трацьку етнічну приналежність, бо від Геродота знаємо, що якраз у цього народу був звичай убивати жінку після смерти чоловіка й хоронити їх разом. Про цей звичай оповідає він ((V, 5) таке:

"Якщо умре у них чоловік, то його жінки справді сперечаються між собою, котру з них він найбільше любив. Ту, яка врешті перемогла в цьому спорі, убивають найближчі її свояки над трупом чоловіка серед окликів на її честь і хоронять разом з ним. Інші жінки виявляють велике пригноблення, що їх стрінула така ганьба".

Коли питання про дорогу, якою ці трацькі колоністи дісталися із Закарпаття (мабуть з околиць Мукачева) до нас, то слід брати до уваги головно Верецьке міжгір'я у лісистих Карпатах, і далі знаний у доісторичні часи шлях долиною Опору і Стрия на північ у доріччя Дністра).[18])

Менше щастя мала чергова екскурсія дня 30 травня 1934 у Дусанові, пов. Перемишляни. На полі "Курган" (ч. катаст. 925/9) показали над дві сильно зарослі кущами могили проміром 15 метрів. Обидві мали вже посередині невеликі ями, були значить уже розкопувані, але тому, що ніхто із селян не пригадував собі цього факту, виходить, що сталося це дуже давно, коли ще не розкопували, як

---

[16]) Archeologja Polski, 1928, 121.

[17]) J. Bohm, Vyznamny archeologicky nalez mohylového pohrebiště u Kuštanovic na Podkarpatské Rusi ("Pestry Tyden", 20. VIII. 1932).

[18]) J. Pasternak, Ruské Karpaty v archeoligii. Прага 1928, 49-50.

тепер, цілих могил, тільки копали одну яму посередині аж до споду могили. При такім копанню могла не одна річ, а то й цілий гріб остатися з боку, тому вирішили ми розкопати на пробу одну могилу (західню). Одначе, дійшовши до підошви, ми переконалися, що вона була давніше так старанно перекопана, що не лишилось у ній ні черепочка для означення культурової її приналежности. На щастя знайшовся ще один більший фрагмент бурштинового кружочка з намиста, який сповнив зовсім добре ролю культурового показника (Музей Б. А., ч. інв. 655). У східній частині Галичини бурштинові прикраси подибуються лиш у тих могилах, де ховав своїх небіжчиків нарід з так зв. шнуровою керамікою.[19]) З такого небіжчика звичайно й сліду нема в могилі, бо вспіли його вже зовсім роз'їсти гумусові кваси, і це спостереження годиться вповні з фактом, що в Дусанові не знайшли ми в могилі ані кусочка цілої чи перепаленої кістки. Нестійний був би при цьому заміт, що їх могли вибрати з могили під час першого копання, бо з практики знаю, що ніколи не дасться так докладно визбирати всіх кісток із скелетового чи тілопального гробу. Значить, могила в Дусанові належить до культури шнурової кераміки, якої нарід жив у східній частині Галичини під кінець кам'яної та на самому початку бронзової доби, себто на початку II тисячліття до Хр.[20])

Шоста археологічна екскурсія Б. А. обрала собі для дослідів городище у Глинську біля Жовкви, яке згадується вже у актах з XIV ст.[21]) Воно знаходиться на значній віддалі на південний захід від села, на горбуватій віднозі львівсько-томашівського Розточчя й займає коло двох моргів простору. Від легше доступної східньої сторони відмежоване воно глибоким валом і ровом. Цей вал оточував первісно ціле городище також від сторони стрімкого природного схилу гори, але тепер він з північної сторони сильно пошкоджений давнім, тепер уже залишеним каменоломом. Цілий простір між валами заріс зрідка досить старою деревиною, але видно й сліди управи рілі, так що колись там мусіло бути парохіяльне поле, тепер запущене на ліс.

На самім початку розкопів натрапили ми у північній частині городища, у віддалі 60 метрів на захід від головного рова й валу і 12 метрів від північного, ушкодженого каменоломом краю городища, останки хати з княжої доби.

Отож, після усунення з цього місця темної верстви гумусу, перемішаного з черепками, вугликами та грудками випаленої глини показалася на споді верства жовтого лесу, а у ній темні круглі плями у промірі кількох сантиментрів. При ближчому розсліді виявилося, що це ямки, пересічно 10 см. завглибшки, виповнені чорною верхньою

---

[19]) Я. Пастернак. Коротка археологія, 20.

[20]) Я. Пастернак, Перша бронзова доба в Галичині (Записки НТШ, том 152, 1933. 100 — 101).

[21]) Akta Grodzkie i Ziemskie, XIV, 294, 321, 433.

землею та розміщенні великим прямокутником, якого три боки (східній, північний та західній) становлять майже прямі лінії, а четвертий, південний, трохи здеформований, має дві округляві нижі по обох кінцях. Були це очевидно, сліди вбитих в землю колів чи стовпців, кругом яких обплетений хворост становив стіни цієї убогої однокімнатної ліплянки, якої довжина виносила 280 см., а ширина по середині ледве 190 см.

У північній стіні цієї ліплянки були в куті колись два грубі стовпи (промір 20 см.) на віддалі 65 см. один від одного; вони служили певно за одвірки, для дверей; ями з них були тепер 40 см. завглибшки.

Вздовж західньої стіни ліплянки були на віддалі півметра від неї всередині рядком три ямки від коликів, які підтримували може, вузькі лежанки самітного мешкання цієї хатини.

Її підлога, зовсім рівна, легко нахилена до півночі, була на глибині 40 см. під нинішнім рівнем терену. На ній знайшлося багато дрібних вугликів з попелом, досить багато черепків із глиняного посуду XIII — XIV ст., грудок випаленої глини (обмазки стін), а під колишнім ліжком лежала залізна сокирка типу "Франціска" та кусок чорного браслету із крученого скла.

У північно-західньому куті городища знайшлася на глибині 30 см. уздовж внутрішньої сторони валу доріжка, вимощена дрібними кусками батятицького каменю. Її довжина 20 метрів, а ширина 20 — 70 см. Цілої ширини доріжки ніде нема, бо ця частина валу знищена каменоломом. У західній частині городища була таким дрібним камінням обкладена, здається, зрідка також поверхня валу від сторони городища, очевидно для її скріплення.

Після викопання 20 зонд у різних місцях цілого городища виявилося, що на ньому видніють сліди перебування людини тільки у північній стороні, звідки був гарний далекий вид на широку рівнину (видно аж Добрусин на віддалі 10 кілометрів повітряної лінії). Городище, очевидно не було постійно замешкане, тільки на випадок небезпеки служило довколишньому населенню за сховище. Здається у його північній стороні була постійна варта, що стежила за ворогом, а знайдена нами ліплянка могла бути в такім разі вартівнею.

В такому випадку приналежне селище мусіло бути десь недалеко. І справді близько, на північний схід від городища в сторону села Глинська є високо на горбі парохіяльне поле "цвинтар", обведене також валом і ровом. Воно займає трохи більшу поверхню, ніж городище. За народнім переказом, було на ньому колись місто Тисьменица. На найвищому місці серед цього "цвинтаря" ростуть колесом у промірі біля 50 кроків старі буки, і там колись нібито стояла церква, а кругом неї був цвинтар. На доказ цього тепер під час оранки поди-

бується неглибоко під землею великі кам'яні плити, під якими певно є старі гроби.

На "цвинтарі" годі було нам копати, бо на ньому посіяли озимину; ми могли тільки назбирати зверху досить багато череп'я з XV — XIV ст., а може й пізнішого, бо деякі черепки мали вже на собі сліди зеленої поливи з середини.

На південний захід від "городища" є заросле кущами поле "Щекотин", на якому добувають тепер кам'яне брунатне вугілля. Про нього згадаю тому, що з ним в'яжеться справа льокації в терені літописного городу Щекотина, на що звернув, мабуть, перший увагу уродженець Глинська і його парох у рр. 1834 — 1839, о. Роман Ковшевич.[1]) Він був, мабуть, також одним з перших священиків, що звернули у нас увагу на велику вартість топографічних назв для дослідів над старою історією батьківщини.[2])

Від своїх парохіян о. Ковшевич записав був тоді старий переказ, що на місці "цвинтаря" колись було місто, яке знищив татарський ватакож "солодивий Боняк". Після того міська церква стояла ще довго на "цвинтарі", але як, людям, що перенеслися жити на місце нинішнього Глинська, затяжко стало ходити до неї нагору, вони побудували нову церкву у себе в селі, а стару продали до Старої Скваряви.[3])

На його ж думку нинішнє поле "Щекотин" у Глинську — це безсумніву город Щекотини Галицько-волинського літопису, куди втік князь Ростислав Михайлович з Галича перед Данилом у 1241 р.[4]) Залишаючи історикам теоретичні міркування про це, думаємо, що найпростішою дорогою до осягнення заспокоюючої відповіді буде перевести на "Щекотині" археологічні розкопи та пошукати там слід поселення в XIII ст. Оскільки їх там не буде, тоді доведеться хіба нинішний "цвинтар" назвати цим іменем, і то тим більше, що сам о. Р. Ковшевич заявив був,[5]) що про назву "Тисьмениця" говорив йому у Глинську лише один чоловік, він мусить відкликати своє попереднє твердження.[6])

Що стара народна топографічна назва "Щекотин" мусить більше промовляти до переконання, ніж невідомо на чому заснований переказ про "Тисьменицю", цього на нашу думку, не треба зокрема доказувати.[7])

---

[1]) "Слово", Львів 1864, ч. 80; Науковый Сборникъ Галицко-русской Матицы. Львів 1865, 161 - 170.

[2]) Науковый Сборникъ 1865, 161-162.

[3]) Там же 164-165.

[4]) А. Петрушевич, Волынско-галицкая Лѣтопись. Львів 1871, 65.

[5]) Науковый Сборникъ 1865, 169.

[6]) "Слово", Львів 1864, ч. 80.

[7]) Екскурсію до Глинська описав один з її учасників — Данило Микитюк у "Меті" (Львів 1935, ч. 6 з 10. II.).

Остання досі археологічна екскурсія під фірмою Б. А. у половині червня 1935 мала на меті провірити на місці твердження д-ра М. Драґана, що він їздив свого часу з рамени Національного Музею до Побережна біля Єзуполя на запрошення тамошнього свідомого громадянина Гриня Лещишина та знайшов там на полі "Мурованка" сліди кам'яної будівлі з княжої доби у виді фрагментів різьб у романському стилі.

Вже першого дня копання я встановив, що глибоко в землі криються незвичайно грубі (350 см.) фундаменти якоїсь кам'яної будівлі. Після того оглянув їх д-р Михайло Драґан і розкриваючи їх разом далі, ствердили ми, що це останки ротунди, дуже рідкої у нас будівлі, мабуть, з XIII ст.[8]) На жаль через неприхильне відношення до справи з боку одного з власників "Мурованки" ми не могли відразу закінчити розкопів. Залишилася ще до прослідження пресвітеріяльна частина ротунди і тому повний опис незвичайно цінного висліду цієї останньої досі археологічної екскурсії з рамени Богословської Академії у Львові залишаємо до наступного разу.

г. Про свої враження з поїздки до Глинська, де проф. Я. Пастернак переводив археологічні розкопи писав богослов Данило Микитюк на сторінках "Мети" (10. II. 1936. Ч. 6, Львів) п. з.

"ПІД ПОПЕЛОМ СТОЛІТЬ"

(Враження з поїздки на археологічні розкопки.)

Стояв соняшний осінній ранок, як ми, три студенти V-го року Богословської Академії у Львові, всіли на Головному Двірці до поїзду, що йшов на Жовкву. Їдемо до Глинська, жовківського повіту, розкопувати городище. Наш професор, д-р Пастернак, поїхав туди попереднього дня.

Після короткої їзди ми на місці. Польовою дорогою йдемо до села і по дорозі зустрічаємо хлопця, висланого нам назустріч. Переходимо біля фабрики керамічних виробів, за церквою повертаємо ліворуч, входимо в ліс і вдираємося під стрімкий горб. По кільканадцятьох хвилинах виходимо на верх і спускаємося у глибокий рів. Це рів, що йшов колись довкола городища. Виходимо знову на гору, себто на саме городище, і зустрічаємо свого професора. Він показує нам кілька черепків, що їх успів уже випорпати з кротовиння на північній стороні городища. Всі вони походять напевно з XIV століття. Робітники не приходять — тож оглядаємо наше городище. Розташоване воно високо на горі й оточене ровом. З східньої сторони він багато глибший чим із західньої тому, що з заходу є крутий природний спад і не було потреби його так дуже укріплювати. Вал зберігся ще тільки по східній стороні, а поза тим немає з нього ні сліду. Тут були

[8]) Цінне археологічне відкриття з княжих часів ("Діло", 29. VI. 1935, стор. 1).

колись каменоломи і через них вал знищився. Селяни добували тут вапняк, з якого в Глинську побудовано багато домів. Ціле городище й сусідні горби поросли бучиною і грабиною. Жінки гребуть листя й цікаво приглядаються до нас, що ходимо по лісі і "шпортаємо" в кротовинні. Надходить якийсь малий хлопець і починає з нами розмову. Розказує, що бачив у лісі, десь недалечко, якісь кості, мабуть людські. У професора будиться жилка археолога, і як стій хлопець мусить нас туди провадити. Збігаємо вниз і над малим рівчаком справді бачимо білі кості. Та показується, на перевеликий наш жаль, що це звичайнісінькі кості якоїсь тварини, мабуть пса. Вертаємося. На горі застаємо вже 4-х робітників, що прийшли з лопатами й мотиками та зараз таки стають до роботи. За вказівками професора починають копати відразу в двох місцях. З увагою слідкуємо за їхньою роботою і слухаємо фахових пояснень проф. Пастернака, який каже нам приглянутися ближче до викопаної чорної глини. Приглядаємося — та що ж? Глина — як глина. Гарна, сипка, не знаходимо в ній нічого гідного уваги. Та професор показує нам малесенькі чорні й червоні цяточки, які показуються за кожним стругом лопати, і каже, що це маленькі вуглики та грудочки перепаленої глини — отже знак, що тут колись жила людина. Час від часу знаходимо черепки й ховаємо їх у мішечок. Ця верхня чорна верства землі, в якій натрапляємо на вуглики, перепалену глину і черепки — це т. зв. "культурна верства" (в ній находяться сліди людської культури). Саме в такій верстві можна подибати деколи цінні давні предмети. У глибині 50 — 60 см. чорна глина нараз кінчається й показується тверда і жовта, в якій вже нема ні чорних ні червоних цяточок. Глибше копати немає потреби, далі вже не знайдемо зовсім певно нічого — "культурна" верства закінчилася! Коли робітники зістругали зовсім верхню чорну верству, професор показує нам на жовтій глині кругле місце з чорної глини, проміром 20 — 25 см. Малою лопаткою вибирає чорну землю, аж поки не вигорнув усієї чорної глини. Так постала лійкувата яма. Довідуємося, що тут колись був укопаний стовп, що або згорів, або зогнив, і те місце, де він стояв, залишилося чорне, хоч уся глина кругом жовта. Виходить, що ми на добрій дорозі! Якщо тут був стовп, то певно мусіла тут теж стояти колись хата, або принаймні була якась огорожа. Копаємо з нетерпеливістю далі. Одну яму, в якій, крім черепків, не знайдено нічого, загортаємо. Показуються знову чорні коліщата, але вже значно менші, ніж перша ямка. Це сліди з коликів. Біжать вони досить нерівно в одному напрямі, потім завертають під прямим кутом убік, декуди й по два побіч себе. Це їхнє розміщення наводить нас на думку, що тут стояла якась мала ліплянка. Стіни були плетені з хворосту й обмазані глиною. Подібні хати ставлять і тепер подекуди на Покутті. Копаємо далі, щоб відкрити цілість, і оце надибуємо в одному місці найціннішу нашу сьогоднішню знахідку: залізну

бойову сокирку з XIV ст. Вістря з одного боку ширше, а з другого вужче. Дірка на топорище досить вузька, значить — топорище було тонке і, можливо, було навіть залізне (щось у роді галабарди). Сокирка ціла переїджена сильно ржею. Наші труди вже оплатилися, але цікавість підганяє далі. У малій віддалі від першої ями знаходимо другу, майже тої самої величини. Стає зовсім ясно, що ми відкопали місце, де стояла мала ліплянка завдовжки в яких 3.50 м., а завширшки 2.50 м. з дуже вузьким входом. Дві більші ями — це правдоподібно сліди з одвірків. В одному куті нашої "вартівні" (так ми назвали нашу знахідку, яка могла придатися хіба щонайвище для одної людини, нпр., для сторожа городища), стояло щось у роді лежанки або лавки. Видно виразні сліди тільки двох ніжок, і там саме лежала вищезгадана сокирка. Сміємося, що вдалося нам "знайти сокирку під лавкою".

Крім черепків, яких ми назбирали й повикопували впродовж двох днів три малі мішечки, знайшли ще одну цікаву річ, а саме — кусок жіночого браслета з чорного крученого скла. У княжу добу такі браслети були дуже "модні" і їх привозили з Візантії через Київ аж до Львова й далі. Очевидно, в тодішні часи то були речі дорогі, на які не кожний міг собі дозволити. Виходить, що наш пращур, який заселював це городище, був людиною заможнішою, коли міг прибирати свою жінку того роду цяцьками. При розкопуванні городища у Звенигороді біля Бібрки професор Пастернак знайшов коло сотки подібних кусків різнокольорових браслет. Тоді вдалося йому знайти теж одну цілу, що збереглася в небіжчика на руці. Мимоходом кажучи, наш товариш, що цю нашу браслету знайшов, мало що не викинув її геть, думаючи, що це кусок звичайного скла.

Сонце заходить — роботи на сьогодні досить. Всі ми вдоволені своїми цілоденними розшуками, бо відкопали "вартівню", найшли бойову сокирку, кусок браслети й цілий мішечок черепків. Сходимо трохи втомлені в село й зустрічаємо інженера Б., зайнятого при місцевій копальні вугля. Він дуже зрадів нашими знахідками, мовляв "і наше Глинсько теж щось варте"! Показує нам у лісі ями, густо розкидані одну біля другої і каже, що це все позасипувані вуглеві шахти, з яких колись добували вугля.

ДОДАТОК Ч. 15.

XV. Голоси преси про Богословське Наукове Товариство у Львові

1. Українське Наукове Богосл. Товариство[1])

З'їзд професорів богослов'я всіх трьох дієцезій галицької провінції і основання "Наукового Богословського Товариства". Щоби зорганізувати наше богосл. наукове життя уладжено у Львові дня 29 вересня 1922 р., старанням о. д-ра Т. Галущинського, ректора львів. гр.-кат. Духов. Семінарії, з'їзд ОО. професорів богослов'я. В наміренню з'їзду відправив Всесв. і Впр. о. митрат А. Бачинський, ген. вік. гр.-кат. архд. львів., о год. 9. Службу Божу, а відтак отворив наради короткою промовою, бажаючи якнайкращих успіхів і передав цілий провід о. ректор. Галущинському. Учасниками з'їзду були:

Зі Львова: ОО. Професори: Ректор д-р Галущинський, директор Дзерович, д-р Дорожинський, д-р Кархут, Кисіль, д-р Костельник, д-р Лаба, д-р Бучко, д-р Левицький, Лужницький, д-р Маркевич, Садовський, д-р Сліпий. З Перемишля: ОО. Професори: Ректор д-р Лакота, д-р Решетило. Зі Станиславова: ОО. Професори: Д-р Лятишевський, Стек.

О. д-р Галущинський пояснив програму з'їзду, а іменно предметом нарад означено 3 справи: а) Зорганізування наукового богословського Товариства згл. Академії. б) Введення у всіх трьох епархіях однакового пляну богословських студій. в) Справа видавання богословського часопиту.

До президії з'їзду вибрано на предложення о. ректора Галущинського: Предсівником о. д-ра Лакоту, містопредсідником о. д-ра Лятишевського, секретарем о. д-ра Бучка.

До кожної з тих справ вибрано осібну комісію: І так а) до комісії організаційної для опрацьовання статута Наукового Богословського Товариства вибрано: о. д-ра Галущинського, о. Лужницького, о Садовського, о. Стека.

б) До педагогічної комісії для опрацьовання одноцільного пляну богословських наук вибрано: ОО. д-ра Дорожинського, Дзеровича, д-ра Кархута, Кисіля, д-ра Костельника, д-ра Лабу, д-ра Лакоту, д-ра Маркевича, д-ра Решетила, д-ра Сліпого.

в) До видавничої комісії в справі богословського часопису вибрано: ОО. д-ра Костельника, д-ра Левицького, д-ра Лятишевського, д-ра Маркевича, д-ра Сліпого, д-ра Бучка.

Комісії зачали працю негайно. Дня 30 вересня по передискутованню резолюцій поодиноких комісії ухвалено:

---

[1]) "Богословія". Том І. Рік 1923. Кн. 1-4, стор. 91-93.

1. Оснувати Наукове Богословське Товариство під покровом св. Григорія Богослова. В тім Товаристві маємо дати доказ, що ми спосібні до наукової праці, а відтак за позволенням Апостольського Престола мало б воно бути перетворене на Богословську Академію.

Внесення о. д-ра Сліпого, щоб Товариство носило назву св. Дамаскина, перепало.

Ціль цього Товариства потрійна: а) плекання і розвій богословських наук, б) видавання богословських книжок, в) видавання періодичних письм.

Орудниками до цієї ціли є: а) творення секцій для поодиноких галузей богословських наук, б) основання бібліотеки, в) організація редакційного комітету, г) організація видавничої комісії, д) нав'язування зносин з іншими науковими заведеннями.

Проєкт статута Наукового Товариства поручено до того вибраній комісії, яка складається з о. д-ра Галущинського, о. Дзеровича, о. д-ра Костельника, о. д-ра Дорожинського і о. д-ра Бучка, з правом кооптації. Цей проєкт має комісія виконати чимскорше так, щоб вже в часі лат. Різдвяних свят у грудні с. р. можна було відбути Загальні Збори Товариства, а перше число часопису щоб повялось в I кварталі 1923 р. (Із-за незалежних причин ще не можна було скликати конституючих Зборів.).

2. Редакцію і видавання наукового бог. часопису поручено комітетові, в якого тісніший склад входять: ОО. д-ри Ів. Бучко, Яр. Левицький і Й. Сліпий.

На внесення о. д-ра Галущинського поручено видавничій Комісії порозумітися з поодинокими ОО. Професорами в справі приладнання до друку відносних підручників богословських згл. приготовляти також добрі переклади.

В справі бібліотеки на внесення о. Садовського Збори постановили собі за обов'язок поагітувати всюди за дарованням книжок на цю ціль, а також поручено видавничій Комісії віднестися до поодиноких священиків в тій справі.

3. Що до одноцільного пляну богословських наук у всіх трьох Епархіях, рішено одноголосно звернутися з просьбою до Преосвященних Ординаріятів, щоб — з огляду на потребу поглиблення богословської освіти, що стверджує також сучасне право канонічне — студії богословські продовжити з 4 на 5 літ і то по можливості від р. шк. 1922/23. Число годин на кожнім році виносило б тижнево около 20.

Предмети викладів у всіх трьох Семінаріях мають бути:

1. Історія біблійна Стар. Зав. з Археологією 2 півр. по 5 год. 2. Екзегеза Ст. Зав. 2 півр. по 3 год. 3. Єврейська мова 2 півр. по 2 год. 4. Історія біблійна Нового Завіту 2 півр. по 3 год. 5. Герменевтика 1 півр. по 2 год. 6. Екзегеза Нового Завіту 2 півр. по 3 год. 7. Історія Церкви (з патрологією) 4 півр. по 4 год. 8. Догматика основна 2 півр.

по 6 год. 9. Догматика спеціяльна 4 півр. по 6 год. 10. Богослов'я моральне (4 плюс 1 год. "казуси") 4 півр. по 5 год. 11. Право церковне (з узгл. права східн.) 4 півр. по 4 год. 12. Гомілетика 2 півр. по 2 год. 13. Педагогіка 2 півр. по 2 год. 14. Катехитика 2 півр. по 2 год. 15. Пасторальна 2 півр. по 2 год. 16. Філософія 4 півр. по 7 год. 17. Екзегеза вища Старого Завіту 1 півр. по 3 год. 18. Екзегеза вища Нового Завіту 1 півр. по 3 год. 19. Орієнтальні мови 2 півр. по 2 год. 20. Аскетика 4 півр. по 1 год. 21. Соціологія 2 півр. по 2 год. 22. Церковнослав'янська мова 6 півр. по 2 год. 23. Обряди з літургікою і співом 8 півр. по 2 год.

Надзвичайні предмети:

1. Орієнтальна догматика 2 півр. по 2 год. 2. Церковна штука 2 півр. по 1 год. 3. Історія догм 2 півр. по 1 год.

Розклад предметів на поодинокі роки:

Рік I: 1) Історія біблійна Старого Завіту 5 годин, 2) Єврейська мова 2 год. 3) Філософія 8 год. 4) Старослов'янська мова 2 год. 5) Герменевтика I піврік) 2 год. 6) Обряди 2 год. Разом 21 год.

Рік II: 1) Догматика основна 6 год. 2) Екзегеза Старого Завіту 3 год. 3) Історія біблійна Нового Завіту 3 год. 4) Філософія 6 год. 5) Старослав'янська мова 2 год. 6) Обряди 2 год. Разом 22 години.

Рік III: 1) Догматика спеціяльна 6 год. 1) Історія Церкви 4 год. 3) Екзегеза Нового Завіту 3 год. 4) Гомілетика 2 год. 5) Катехитика 2 год. 6) Старослав'янська мова 2 год. 7) Обряди 2 год. Разом 21 год.

Рік IV: 1) Догматика спеціяльна 6 год. 2) Моральна 5 год. 3) Історія Церкви 4 год. 4) Право церковне 4 год. 5) Педагогіка 2 год. Разом 21 год.

Рік V: 1) Моральна 5 год. 2) Церковне право 4 години. 3) Пасторальна 2 год. 4) Суспільне питання 2 год. 5) Обряди 2 год. Разом 15 год. Крім сего надобов'язкові предмети.

В справі викладової мови ухвалено викладати Догматику і Моральну в мові латинській. Інші предмети викладатимуться в мові українській з тим, щоб у філософії і в праві церковнім уживано термінології латинської, як також, щоб подавано дефініції у мові латинській.

Щодо іспитів рішено відбувати іспити річні, а щодо кольоквій полишено свободу поодиноким ОО. Професорам. Загальним бажанням було, щоб кожний предмет мав свій семінар, в першій мірі, щоб функціонував семінар біб.-патр. істор.-правничий.

Бібліотека Укр. Наук. Богосл. Товариства.

При У. Н. Б. Товаристві основано вже бібліотеку, якій почин дав Всесв. і Впр. о. Митрат А. Бачинський, даруючи для неї 46 цінних томів. Дав би Бог, щоб цей початок став добрим завдатком на будуче: Наше духовенство передовсім повинно тямити, що багато

книжок остає без ужитку в приватних руках. Їх відступленням або і проданням для У. Н. Б. Товариства воно причиниться у великій мірі до двигнення богосл. науки у нас.

2. Десятиліття Богословського Наукового Товариства.

Душею Богословського Наукового Товариства був о. Ректор Й. Сліпий. Він досконало розумів, що Духовна Семінарія не зможе самими викладами заповнити прогалини в нашій богословській науці й не зможе зацікавити науковців обох Церков нашим питанням. Помостом до цього може бути лише Богословське Наукове Товариство з богословсько-науковим журналом, де вчені обох Церков, Західньої і Східньої, зможуть висловлювати свої погляди на наболілі актуальні питання нашої Церкви. Тому таку велику вагу клав на організацію і працю БНТ й зараз на початку його існування зорганізував видавання богословського журналу "Богословія" та наукових праць. Вже із звіту про десятилітнє існування БНТ бачимо, що мету, яку поставили собі організатори, вповні осягнено без уваги на тяжкі матеріяльні й політичні обставини, в яких опинилися Галичина й Церква. У "Відозві Богословського Наукового Товариства" ("Нива", ч. 4. 1933, стор. 163-164) читаємо:

"16 грудня 1933 минає 10 літ від заснування Богословського Наукового Товариства, одинокого українського товариства, що займається перш усього богословською наукою.

За час свого існування Товариство гідно сповняло і сповнило своє завдання: "гуртувати в українськім народі наукові богословські сили, плекати: богословську науку, дбати про вищу богословську освіту духовенства" 2 а, б, в Статуту). Доказом нехай послужить факт, що в Товаристві вже згуртовано 31 дійсних членів з обов'язком і науковою роботою причинятися до розвитку Товариства і поява 10 томів наукового журналу "Богословія", з яких кожний том має пересічно 300 ст.; в цих томах поміщено коло 85 наукових розвідок і статтей, з яких коло 50 було присвячених темам з нашої історії або опрацьованню питань, які безпосередньо торкаються нашої Церкви; доказом є також 13 томів із серії "Видання Богословії" та 5 томів із серії "Праці Богословського Наукового Товариства", а вкінці й бібліотека Товариства, яка нині має понад 10,000 томів. Осяги Товариства, як уже з цих кількох дат видно, без уваги на дуже скупі фонди і матеріяльну скруту, значні. Тому й не диво, що нині Богословське Наукове Товариство і його видання тішаться доброю славою у наукових кругах у нас і за кордоном.

Своєю дотеперішньою діяльністю та високими завданнями, які собі Товариство поставило та гідно сповняє, Богословське Наукове Товариство заслуговує вповні на моральну і матеріяльну підтримку не тільки українського духовенства, але й цілої нашої суспільности. З нагоди десятиліття існування й успішної діяльности Товариства по-

винно збільшитися число його членів; крім того, десятиліття успішної діяльности Товариства повинно бути нагодою до створення фонду Богословського Наукового Товариства, щоб недостаток матеріяльних засобів не спиняв видавничого розмаху Товариства".

3. Докладніше про працю та осяги Богословського Товариства протягом перших десяти літ свого існування читаємо в "Богословії", т. X, кн. 1, 1932, стор. 1-6, в статті під заголовком: **"Наше десятиліття"**:

"Заснування українського богословського наукового видання, яке б стало огнищем української католицької богословської науки, було конечною потребою вже віддавна; бо, очевидно, що без такого видання не може розвиватися греко-католицька богословська наука. Вже перед війною були в нас проби заснування богословського журналу ("Церковний Вістник", "Церковний Восток"), та ці спроби, на жаль, не вдалися. В повоєнні роки потреба розвитку української науки, а в зв'язку з цим і потреба заснування українського богословського наукового органу, стала особливо пекучою.

Ми опинилися на роздоріжжі двох світів, католицького й атеїстичного чи точніше, підбитого атеїстами — ворогами Бога, гнобителями Церкви й усякої релігії. Вже давніше зляїцизована наука підкопувала в нас, як і в інших країнах, авторитет Церкви й віру в Бога. Тепер, з огляду на сусідство поневоленого атеїстами краю та з огляду на їх деструктивну агітацію, небезпека від зляїцизованої, арелігійної, а часто антирелігійної науки й псевдо-науки ставала тим більше грізною. В боротьбі із зісвітченою, арелігійною наукою, яка, замість підіймати вгору, затемнювала й забурювала людський ум та несла розклад і декаденцію в маси, католицький Захід почав інтенсивну працю над відродженням науки — християнської, католицької. Знаючи добре звичайний хід культури, провідні духовні круги католицького Заходу добре зрозуміти, що загал з правила йде за провідниками й що для охорони мас від згубних впливів зляїцизованої, атеїстичної науки треба відродити науку християнську, якої осередки будуть впливати й на загал. А що душею й вінцем християнської науки є богослов'я — наука про Бога і Його творіння, про первопричину всіх речей і про останню ціль людини, — то й в осередку відродження католицької науки стало католицьке богослов'я. Це відродження виявилося останніми роками в заснуванні й розширенні цілого ряду нових католицьких богословських та інших високих шкіл, богословських наукових установ, католицьких наукових видавництв і т. д., з яких деякі до того ж спеціяльно призначені для студій над Сходом, його церковною історією, його церковними справами, його богослов'ям і под.

Християнський Схід, з'єднаний і нез'єднаний, звернув в останні роки на себе особливу увагу Апостольської Столиці й усієї Католицької Церкви. Глибока й тяжка криза східньої Европи й розбиття нез'єднаної російської (чи точніше сх.-слов'янської) Православної Цер-

кви на цілий ряд національно-автокефальних Церков і сект, з яких деякі існують по кілька в тих самих краях і завзято ворогують між собою та виявляють часом сильні ухили в бік протестантизму й т. зв. релігійного модернізму (напр. т. зв. "самосвятство" або "липківщина"), разом з атеїстичною пропаґандою крайніх націоналістів та переслідуваннями Церкви й релігії в підбитих большевицькою Москвою краях, стала жахливою загрозою для цілого нез'єднаного християнського Сходу. Апостольська Столиця у своїй батьківській дбайливості про долю всього християнського світу, закликала наукові установи, монаші чини та взагалі вірних до праці над підготуванням до виведення нез'єднаного християн. Сходу з теперішньої кризи й розбиття та до з'єднання його з Католицькою Церквою. Очевидно, що в цій підготовній праці чільне місце мусіли зайняти богословські, церковно-історичні й под. студії над Сходом, на які Св. Отець багато разів звертав увагу католицького світу і які особливо поручив у своїй енцикліці "Rerum Orientalium" з 8. IX. 1938 р. Ідучи за закликом Св. Отця, західні католицькі учені, новозасновані й давніші наукові установи та наукові видання взялися до досить пильних студій над богослов'ям, церковною історією й церковними справами Сходу.

Самозрозуміло, ми не могли й не мали права лишитися на боці від новітнього богословсько-наукового відродження та від широко розпочатих спеціяльних богословських студій над Сходом. Бо ж нам може найбільше загрожують: розкладова атеїстична пропаґанда сусідньої Радянщини, отруйні впливи зляїцизованої арелігійної науки й заразливі приклади протестантизації, націоналізації та "модернізації", які бачимо на Сході, зокрема у наших нез'єднаних братів. А з другого боку кому ж, як не нам, у першу чергу належить також прикласти всіх наших сил і старань до боротьби з розкладовими течіями, кому ж, як не нам слід передусім почати також працю і в напрямі визволення наших нез'єднаних братів з атеїстичного, модерністичного й сектярсько-протестантського туману і в напрямі наближення їх до Католицької Церкви?! Може ми найпліпше й найбільше можемо розуміти нез'єднаний християнський світ, передусім нез'єднану православну Україну і взагалі східню Слов'янщину. Ми зберегли східній обряд, східні традиції, ми зв'язані з усім християнським Сходом тисячами ниток культурної, релігійної, ідеологічної, звичаєвої й т. п. традиції, ми пов'язані близьким кровним спорідненням з найбільшими народами нез'єднаного Сходу.

Отже, нашим обов'язком було звернути якнайбільшу увагу на відродження у нас католицької науки, на створення української католицької богословської науки зі спеціяльною увагою до богословських питань, зв'язаних зі Сходом. Отже, конечною потребою стало створення українських католицьких богословських наукових осередків і зокрема католицького богословського наукового органу. Такими орга-

нами нашої богословської науки й зробилися "Богословія" та "Праці Греко-католицької Богословської Академії". В цих виданнях, а передусім у "Богословії", відбулася досить повно розпочата нами праця на полі нашої богословської науки, що стояло облогом більше півстоліття. Тепер, вступаючи в десятий рік видання "Богословії", треба зробити підсумки цієї нашої праці.

У виданих до цієї пори десяти річниках "Богословії" (1923 — 1931), що мають коло 3000 сторінок друку, поміщено більш восьмидесяти більших і менших наукових праць з обсягу різних ділянок богословської науки, католицької філософії, історії філософії, канонічного права, церковної історії та інших споріднених з богослов'ям наук, також понад 60 менших нарисів про різні важливі богословські питання, некрологів, більш як 150 наукових рецензій на наукові праці богословські, філософічні та інші, головно західньо-европейські, і багато дрібних нотаток.

Найпередовіше місце серед праць, поміщених у "Богословії", займають, як і повинно бути, праці з обсягу догматики, а передусім богословсько-наукові розвідки, в яких з'ясовуються догматичні питання, якими відрізняється католицька догматика від догматики нез'єднаних православних. На ці праці звернули свою увагу авторитетні західньоевропейські наукові видання. Рівночасно в "Богословії" поміщено низку праць з історії догм та взагалі з історії богослов'я, зокрема праці про загальні напрямні в розвитку богослов'я на Сході, про взаємовідносини та зв'язки між богослов'ям західньокатолицьким й східнім (зосібна українським), про впливи найбільших західніх богословів на розвиток богослов'я на Сході і т. д.

Поруч з розвідками з догматики та історії догм, досить численні у виданих досі річниках "Богословії" праці з обсягу філософії, головно з логіки й філософії природи. Певне місце займає також на сторінках "Богословії" історія філософії, західньокатолицької й української. На окрему увагу заслуговують праці про філософію св. Томи з Аквіну, з огляду на її велике історичне значення для України.

Низку статтей принесла "Богословія" і з области канонічного права (їх з прихильністю віднотував один з найповажніших історично-правничих журналів "Zeitschrift der Savigny — Stiftung für Rechtsgeschichte" Bd. XLVI, Kanon. Abt. XV, S. 550 ff.) Тут передусім треба згадати низку статтей на дуже важливу й актуальну нині тему — про кодифікацію східьнокатолицького права. Звернено теж у "Богословії" увагу на історію найдавнішого східнього канонічного права, далі на історію українського канонічного права, на історію новітнього російського катол. канонічного права і т. д. Зроблено теж спробу загальноісторичного огляду української каноністики від найдавніших часів.

Велику увагу звернула "Богословія" й на історію Церкви, передусім на історію церковних взаємовідносин Руси-України з Апостольською Столицею та на історію унійних течій і змагань на Україні від найдавніших часів. Зокрема низку церковно-історичних праць, що освітлюють з різних сторін особу, життя й діяльність св. свщмуч. Йосафата, містить перший річник "Болословії" (всі ці праці разом з деякими іншими були потім перевидані в І-ім томі "Праць Богословського Наукового Товариства" в 1925 р. й викликали прихильну оцінку української й чужої преси).

Далі треба зазначити низку надрукованих у "Богословії" праць і дослідів про містику й аскетику, про східню літургію, про українське й великоруське церковне малярство, про українські переклади св. Письма, про деякі секти (з виясненням їх блудів) і т. д. — ці ділянки богословської науки, якими "Богословія" займалася розмірно менше, були зате обговорені широко в "Працях Богословського Наукового Товариства", перетворених з заснуванням Богословської Академії в "Праці Греко-католицької Богословської Академії".

На окрему увагу заслуговують 1—2 книжка IV-го тому "Богословії" (за 1926 рік), видана з приводу 25-ліття праці Ексцеленції Митрополита Андрія на Галицькім Митрополичім Престолі п. з.: "Чверть століття на Митрополичому Престолі", де освітлена з різних боків всестороння, велична діяльність нашого Владики, й 2—3 книжка V-го тому "Богословії" (за 1927 рік), присвячена споминам та оцінці діяльности бл. пам. єпископа луцького Йосифа Боцяна.

Брала й бере до уваги "Богословія" в певній мірі й науки світські, так чи інакше зв'язані з богослов'ям, передусім філософією, історію (зокрема історію льокальну — галицьку), археологію і т. д., головно у відділі рецензій, де поруч з оцінкою багатьох богословських, каноністичних, церковно-історичних і т. п. праць, подано й чимало оцінок творів філософічних, історичних, соціологічних і т. д. Таким чином "Богословія" разом з "Працями Богословського Наукового Товариства" і "Працями Гр.-катол. Богословської Академії" старалася охопити майже всі галузі богословії, а також до певної міри і споріднені з нею науки.

Об'єктивним покажчиком певних досягнень "Богословії" можуть бути досить численні прихильні голоси наукової критики, зокрема в західньоевропейських наукових виданнях, як спеціяльно богословських так і світських (деякі з цих голосів подамо пізніше окремо). Та самозрозуміло, що віч-на-віч тих великих завдань, які стоять перед нашою богословською наукою, наші здобутки покищо розмірно скромні. Протягом дев'яти років не можна було обробити як слід наукового поля, що стояло облогом більш як століття. Але в кожнім разі створення "Богословського Наукового Товариства", "Богословії" та інших наших богословських видань, вкінці заснування греко-католицької Богослов-

ської Академії — ми маємо право це сказати — поклали вже не тільки початки, але й тривкі підвалини розвитку української греко-католицької богословської науки, із спеціяльною увагою до місцевих потреб і з збереженням традиційних українських східньохристиянських (візантійсько-слов'янських) форм. Нині вже існують у нас не лише окремі богословські праці та окремі учені-богослови, але існує й розвивається українська католицька богословська наука, кермуючись провідними ідеями Св. Отця, вказаними ним для праці на християнському Сході, й переводячи в життя засновану на цих провідних ідеях програму відродження католицького Сходу нашого Впреосв. Митрополита.

З огляду на несприятливі зовнішні обставини, світська наукова діяльність в повоєнні роки у нас сильно звузилася й, можна сказати, навіть переживає тяжку кризу. Нині не маємо ні одного світського наукового періодичного видання. Тим більшого значення, очевидно, набуває "Богословія", що є нині взагалі єдиним українським науковим журналом, який притягає до себе заінтересування й сили і світських учених. Разом із цим зростають, самозрозуміло, й завдання, відповідальність та обов'язки редакції і співробітників нашого журналу.

Пам'ятаючи про великі та різносторонні завдання нашого журнала, вступаємо в 10-ий рік його видання і маємо надію нашою скромною працею на полі богословської науки причинитися до добра нашої Церкви й нашого народу".

ДОДАТОК Ч. 16.

XVI. Голоси преси про Духовну Семінарію на чужині.

Про працю Духовної Семінарії після війни, на чужині, писали її ректор о. проф. д-р Василь Лаба п. з. "Українська Греко-католицька Духовна Семінарія на чужині", о. Марія Бутринський під з. "Українська Католицька Духовна Семінарія в Кулемборґу 1848 - 50 рр.", проф. д-р Мирослав Антонович про музичне життя в Духовній Семінарії п. з. "Праця з хором в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Кулемборґу, Голляндія".

1. О. проф. д-р Василь Лаба: **Українська Греко-католицька Духовна Семінарія на чужині.**[1])

"Після закінчення останньої війни найшлася на еміґрації в Німеччині більша кількість студентів-богословів, що не довели до кінця своїх студій, розпочатих в Богословській Академії у Львові або в Епар-

[1]) Греко-католицька Духовна Семінарія на чужині: о. Василь Лаба. "Сьогочасне й Минуле". Вісник Українознавства НТШ, 1948. Рік III, Мюнхен-Нью-Йорк. Часть II, недрукована стаття.

хіяльних Богословських Ліцеях в Перемишлі чи в Станиславові. Деякі з тих студентів-богословів, у малих гуртках по кілька осіб, примістилися в німецьких Духовних Семінаріях Падернборнської і Бамберзької архидієцезій та в Богословському конвікті в Іннсбруку — більшість жила розкинена по таборах без якоїнебудь можливости продовжування студій. Німецькі Духовні Семінарії щойно організувалися, їхні будинки були або знищені або зайняті на воєнні цілі, приміщуватися в них не було легко. Восени 1945 р. о. Апостольський Візитатор зарядив реєстрацію студентів-богословів. У висліді реєстрації показалося, що є їх усіх коло вісімдесят. При тій нагоді зголосилися теж зовсім нові кандидати на богословські студії. З уваги на те о. Апостольський Візитатор доручив одинокому професорові Богословії, що находився на еміграції, о. д-рові Василеві Лабі, зорганізувати окрему Українську греко-католицьку Духовну Семінарію, у якій всі українські студенти-богослови могли б бути згуртовані, виховуватися в дусі свого обряду та студіювати. У виконанні цього важливого завдання був назначений до помочі о. д-рові Лабі меткий і захоплений для справи о. Михайло Левенець, кол. настоятель і професор Хлоп'ячої Семінарії у Львові.

В ході негайно підійнятих старань, в першу чергу за приміщення для Духовної Семінарії, а далі за зорганізування вчительської колегії, добуття хатнього й літургічного виряду та бібліотеки, дещо показалося не таким трудним, як воно початково виглядало, а в дечому знову з'явилися непередбачувані труднощі.

Розмірно скоро й легко вдалося добути те, що Дирекція УНРРА в Мурнав згодилася перебрати Духовну Семінарію в свою опіку і віддала для її приміщення окремий вигідний, навіть вибагливий замок Гіршберґ коло Вайльгайму. Замок віддано Духовній Семінарії з повним устаткуванням у довір'ї, що воно буде шановане.

Дуже приємливу пропозицію зробив теж від себе через о. Петерса, ігумена Бр. Студитів, Падернборнський Архиєпископ, а саме, погоджувався прийняти, примістити в Місійному домі св. Франца Ксавера в Бад Дрібурґ коло Падернборну й удержувати шістдесятку наших студентів-богословів. Цю великодушну пропозицію німецького Владики зроблено було запізно, як уже з УНРРА переговорено в подробицях справу перебрання Духовної Семінарії в її опіку. Годі було завертатися. Великодушному Владиці зложено подяку за його ввічливість і вияснено, чому з предложення не користається.

Дня 8-го лютого 1946 р. ректорат перебрав призначений для Духовної Семінарії об'єкт. Хоч кандидатам вислані були вчас заклики з подібними інструкціями, вони напливали до Духовної Семінарії дуже поволі. Ректорат був у немилому положенні, бо дирекція УНРРА раз-у-раз запитувала, де ті кандидати, яких зголошено вісімдесятку. Заходила обава, що УНРРА відкличе свою згоду на опіку Духовною

Семінарією, бо нема ким опікуватися. Щойно десь після місяця зібралася прилична кількість кандидатів. Подібно малася теж справа складення вчительського збору. В пляні заснування Духовної Семінарії було брано до уваги те, що на еміграції в Німеччинні і в Австрії жило коло десятка ОО. Василіян, поміж ними чимало таких, що в час війни закінчили студії в Відні і в Празі й осягнули там академічні ступені, та що ті Отці дадуться упросити на настоятелів і професорів до Духовної Семінарії. Тим часом усі ОО. Василіяни поголовно відказалися від співпраці в Духовній Семінарії, виправдуючи себе тим, що вони наставлені на виїзд за океан, кудою зрештою вони дійсно незабаром виїхали. З часом і з трудом зліплено вчительський збір на кількість 15-ьох викладачів.

З початком березня 1946-го р. розпочато правильну працю Духовної Семінарії, хоч не було ні книжок, ні літургічного виряду, ні канцелярійного матеріялу — ні фондів, щоб за ці необхідні засоби праці постаратися.

Одначе це були тільки початкові труднощі, так сказати б, дитячі недуги новоосно̀ваної Духовної Семінарії. Постійним недомаганням, хронічною недугою Духовної Семінарії стало те, що опіка УНРРА над нею показалася невистачальною. Пішли нарікання, що Духовна Семінарія голодує. Може бути, що Духовна Семінарія була правильно засоблювана, але табір був зложений з самих дорослих осіб і тому молодим працюючим студентам харчі не вистачали. В атмосфері невдоволення і нарікання пройшов цілий період оставання Духовної Семінарії під опікою УНРРА. Для ректорату цей період був одним ланцюгом прикростей: вислухування скарг студентів, що постійно ниділи й виїздили за харчами або й покидали з приводу недоживлення Духовну Семінарію, інтервенцій і конференцій, що не відносили ніякого успіху.

В тому періоді пройшов перший академічний шкільний рік 1946 А-Б, в двох курсах, філософічному і богословському, при шістдесятці студентів, з всього двома тижнями літніх інтерсеместральних ферій. При мало сприятливих умовинах навчання йшло правильно, призбирано малу бібліотеку, наряджено зовсім нормальну квестуру, пристарано літургічний виряд, устроєно в обрядовому стилі домашню каплицю, зложено гарний хор богословів, відбуто торжественну інавґурацію та кілька домашніх церковних і народніх свят.

На початку грудня 1946-го р. прийшла реорганізація УНРРА в голові і в членах, себто і дирекцій, і таборів. Дирекція в Мурнав, що до Духовної Семінарії ставилася зичливо, передусім її директор голляндець Топп, була замінена новими людьми, що не зраджували зичливости для Духовної Семінарії. Табори зачато комасувати. Дня 4-го грудня 1946 р. заряджено перенесення малого табору Гіршберґ до масового табору в Міттенвальді. Нова дирекція не хотіла ані чути,

ані говорити про Духовну Семінарію. Вона признавала тільки табір Гіршберґ і продовж десятьох годин перевезла його до збірного табору в Міттенвальді, не приймаючи до уваги прохань та пояснень, що перенесення в такому темпі — то руїна нарядженої інституції.

В праці Духовної Семінарії наступила тримісячна павза. Цей протяг часу студенти просиділи в касарні у Міттенвальді. Завдяки ввічливості управи табору вони мали добрі умовини прожитку, але ніяких умовин дальшої хоч би півнормальної праці. Ректорат, в тому часі ректором виховання і адміністрації був вже о. Апостольський Адміністратор Олександер Малиновський, залишився в економічних будинках замку й робив старання, щоб в дорозі винайму наново добути для Духовної Семінарії замок Гіршберґ, який УНРРА здала, але ніхто інший не перебирав його. О. Апостольський Візитатор з питомим йому завзяттям зайнявся справою винайму замку Гіршберґ для Духовної Семінарії й осягнув те, що замок віддано на приміщення для Духовної Семінарії за контрактом винайму, який зладжено на півтора року за річним чиншом в квоті 24,000 нім. марок.

Після направи пошкоджень, завізвано студентів, щоб вони явилися в Духовній Семінарії, і з початком березня 1947-го р. розпочато новий академічний шкільний рік, а заразом новий період ведення Духовної Семінарії у власному господарському заряді. Студенти, завішені в правах переміщених осіб, мусіли переставити себе на німецькі харчові картки. Умовини прожитку вийшли кращими, ніж у попередньому році, головно від часу, як при замку обладнано власну малу економію, а Католицьке Товариство допомоги для Близького Сходу в Нью-Йорку почало студентам посилати дуже видатну поміч коробками КАРЕ.

Другий академічний шкільний рік пройшов у трьох курсах, філософічному і двох богословських, при п'ятдесятьох двох студентах, і знову з всього двома тижнями літніх міжсеместральних ферій. При зовнішній незалежності праця в Духовній Семінарії пішла вже зовсім нормальним ходом.

В половині листопада 1947-го р. розпочато третій академічний шкільний рік, теж у трьох курсах, філософічному і двох богословських, при шістнадцятьох професорах і п'ятдесятьох студентах. Ділянка виховання і адміністрації перебували в руках чотирьох настоятелів: ректора, віцеректора, духовника й економа.

Вже в найближчому часі Духовна Семінарія на зарядження Св. Конґреґації для східньої Церкви має бути перенесена до Голляндії, до місцевости Куленборґ коло Утрехту. Опіку над Духовною Семінарією перебирає голляндський Апостолят Унії. З досі відібраних, щиро запрошуючих і сердечних письм о. Президента Апостоляту Унії Смідта і о. Апостольського Делеґата на Бельґію і Голляндію Ван де Мале, маємо повну підставу надіятися, що в гостинній Голляндії Духовна

Семінарія могтиме продовжувати свою працю в беззастережно корисних умовинах.

Можливість і успіх дотеперішньої праці завдячує Духовна Семінарія цілому рядові прихильників і добродіїв, між якими слід поіменно назвати: Його Еміненцію Кардинала Євгена Тіссерана, секретаря Св. Конґреґації для східньої Церкви, о. Апостольського Візитатора Николая Вояковського та Український Центральний Допомоговий Комітет, що щедро підпомагали грошем ректорат Духовної Семінарії, а КоДУС, що так само щедро підпомагав стипендіями студентів Духовної Семінарії; Католицьке Допомогове Товариство для Близького Сходу в Нью-Йорку, що підпомагало дуже відчутно Духовну Семінарію правильними посилками харчових коробок КАРЕ, та Преосвященого Альойзія Мюнха, американського зв'язкового Владику з німецькими Ординаріятами, й професора д-ра Миколу Чубатого, що нам цю допомогу виклопотали; Ректорат Колегії Берхманса Т-ва Ісуса в Пуллях та оо. д-ра Володимира Маланчука й декана Германа Беттера, що Духовну Семінарію зарятовували книжками. В церковних колах заокеанської еміґрації, від яких Духовна Семінарія обіцювала собі найбільше помочі, дістала її найменше. Одинокий о. Ігумен Порфірій Боднар ЧСВВ з Канади дуже щиро і щедро зарятовував Духовну Семінарію літуґічними книжками. Всім названим і неназваним прихильникам і добродіям: Сердечне Спасибіг!"

2. О. Маріян Бутринський: **Українська Католицька Духовна Семінарія в Кулемборґу, Голляндія 1948-50.**

Слуга Божий, Митрополит Андрей Шептицький, у своїх широко закроєних плянах для розвитку Української Церкви шукав по цілому світі прихильників, що у відповідний момент могли б прийти їй із допомогою. Під час відвідин Голляндії 1921 року вдалося було йому заснувати там товариство "Апостолят З'єднання з метою збирати фонди на допомогу Українській Церкві. Голляндські католики, відомі зі свого дуже позитивного наставлення до місійних справ, численно вписувалися до того товариства і своїми річними внесками наскладали чималу суму гроша. І зовсім логічно, що Українська Католицька Семінарія на еміґрації, шукаючи за дальшими засобами існування, поспішила за допомогою саме до голляндського "Апостоляту З'єднання".

Старанням Апостольського Візитатора Українців у Західній Европі, Преосв. Владики Івана Бучка, та його генеральних вікаріїв, о митрата Якова Перрідона (Франція) та о. Маврикія Ван де Мале (Бенелюкс), обидвох голляндців, президент "Апостоляту" о. Антін Смит погодився перебрати опіку над семінарією, і 24 квітня 1948 року Українська Духовна Семінарія переїхала, як установа, до свого нового осідку в Голляндії та примістилася в містечку Кулемборґ, недалеко Утрехту.

Нова українська колонія в Голляндії в кількості 50 осіб (42 питомці, 7 професорів і 1 господар) примістилась у просторому манастирі ОО. Августинців, які для Духовної Семінарії відпустили ціле крило своєї будівлі. На партері була простора їдальня, зараз біля монастирської кухні, де монахи приготовляли для студентів їжу. В їдальні відбувалися теж проби хору під проводом проф. Мирослава Антоновича.

На першому поверсі самі студенти приладнали відповідно до нашого обряду каплицю з іконостасом Коритка, до якого додаткові ікони намалював студент брат Філотей, Студит. Усю обстанову каплиці, включно із запрестольною іконою Зшестя Святого Духа — Едварда Козака, кивотом у стилі дерев'яної церкви, іконами, ризами та вишиваними обрусами й рушниками перевезено з Семінарії в Гіршберґу.

На першому поверсі були теж кімнати для отців професорів.

Приміщення для студентів улаштовано на другому поверсі, що був властиво своєрідним горищем, але висока стеля дозволила переробити його для можливого вжитку. Великий простір другого поверху поділено на три частини: перша — спальня, яку переділено дерев'яними стінками й завісами на поодинокі камери з ліжками, та велика спільна умивальня; друга — простора заля із столами для приватного навчання та рекреації, і третя — приватні кімнати для професорів та новоєреїв.

Господарі манастиря, ОО. Августинці, займалися позаочними катехитичними студіями і для тієї цілі побудували теж окреме нове крило з викладовими залями, просторою каплицею та авлею. Цими приміщеннями користувалася і Духовна Семінарія, вживаючи викладові залі, а каплицю та авлю при особливих нагодах, як Архиєрейські Служби Божі і рукоположення, великі празники чи врочистості й концерти для ширшої публіки.

Навчальний день виглядав звичайно так: ранішні молитви та розважання, соборна Свята Літургія, сніданок, виклади (5 годин), перед обідом у каплиці іспит совісти, що закінчувався співом "Під Твою милість", обід, під час якого відбувалося духовне читання, пообідне дозвілля, духовне читання в каплиці, вечеря, дозвілля, врешті конференція духовника, вечірні молитви і спочинок.

Суботами і в навечер'я празників служилася Вечірня, а в неділі і празники — Утреня та врочиста Свята Літургія.

У річній програмі Духовної Семінарії значне місце займали теж виїзди автобусом:

1. Упродовж багатьох неділь у році семінарський хор під управою проф. Мирослава Антоновича виїздив до поодиноких більших місцевостей, де напередодні виступу хтось із професорів (звичайно о. д-р Богдан Липський або о. митрат Василь Лаба) чи студентів давав виклад про українську Церкву і її обряди, а в неділю вранці в місцевій

церкві служилася Свята Літургія, а по полудні у репрезентативній залі міста відбувався концерт. За час свого перебування семінарський хор переїхав майже всю Голляндію, всюди його тепло й щиро приймали та всюди залишив він добру згадку про українців. І якщо тепер у Голляндії вміють розрізнити Україну від Росії, то це в більшості заслуга нашої Семінарії.

2. Кожного року семінаристи виїздили на тижневі реколекції до реколекційного дому в Амерсфорті.

3. Вліті Семінарія виїздила на вакації до манастиря Шкільних Братів у Овденбош, або до якогось із манастирів ОО. Редемптористів, де господарі справді щиро опікувалися студентами.

4. Також регулярно кожного року у травні відбувалася поїздка до Роттердаму на могилу св. п. Євгена Коновальця, де відправляли врочисто Панахиду за спокій душі Покійного, і тоді теж звичайно служилася Свята Літургія в манастирі ОО. Редемптористів.

Настоятелі й професори

Ще в Духовній Семінарії в Гіршберґу провід перебрали о. митрат д-р Василь Лаба як ректор студій та о. митрат Олександер Малиновський як ректор дисципліни й адміністрації. Ці функції сповняли обидва і по приїзді до Кулемберґу.

Префектом був спочатку о. Антін Рижак, а опісля о. д-р Михайло Василик.

Функції духовника сповняв спершу о. д-р Володимир Маланчук, ЧНІ, опісля тимчасово о. ректор Малиновський, а вкінці о. д-р Людовик Міня, ЧНІ.

У студійній програмі, яку очолював о. д-р В. Лаба, деканом богословського факультету був сам о. Ректор, а деканом філософічного — о. д-р В. Маланчук.

Професорський склад виглядав так:

О. митрат д-р Василь Лаба — Св. Письмо (Історія Старого і Нового Завітів, Введення до Нового Завіту, біблійна герменевтика, егзегеза притч), життя Христа, патрологія, катехитика, церковне право, ведення парафіяльної канцелярії.

О. митрат Олександер Малиновський — гомілетика.

О. д-р Володимир Маланчук — філософічні предмети й церковнослов'янська мова.

О. д-р Богдан Липський — моральне богослов'я, літургіка, церковний спів.

О. д-р Людовик Міня — церковне право і аскетика.

О. д-р Михайло Василик — догматичне богослов'я, східня богослов'я, єврейська мова.

О. д-р Михайло Сопуляк — догматичне богослов'я.

О. Петро Лейнгоуверс — англійська мова.

Д-р Богдан Казимира — історія Церкви, французька мова.

Мирослав Антонович — літургійний спів.

Побіч викладів із вищеназваними професорами й викладачами, студенти користувалися також Позаочним Інститутом Навчання УВУ з Мюнхену, який висилав кожному студентові скрипти з предметів українознавства.

Студійна програма

Від самого початку Ректорат прийняв програму Української Богословської Академії у Львові та по можності користувався скриптами, які вдалося з неї зберегти. Іншими посібниками навчання були здебільша скрипти, що їх студенти списували із викладів або заздалегідь приготовляли поодинокі викладачі.

Увесь студентський збір був поділений на два факультети — філософічний і богословський. Під час студій у Кулемборґу виклади відбувались у такому порядку, як це записане в індексах Семінарії:

Філософічний факультет

Літній семестр 1947/48
декан: о. д-р Володимир Маланчук

о. д-р Володимир Маланчук — Логіка (3 години тижнево)
о. д-р Володимир Маланчук — Психологія (3)
о. д-р Володимир Маланчук — Історія філософії (2)
о. д-р Василь Лаба — Церковне право (джерела, загальні норми) (2)
о. д-р Василь Лаба — Загальне введення до книг Старого Завіту (3)
о. д-р Богдан Липський — Моральна філософія (3)
о .д-р Богдан Липський — Літургіка (церковне правило) (2)
о. д-р Богдан Липський — Вибрані літургійні питання
о. Франц ван Леувен — Голляндська мова (4)
Мирослав Антонович — Теорія вокальної музики (2)
Юрій Сполітакевич — Літургійний спів (1)

Зимовий семестр 1948/49
декан: о. д-р Володимир Маланчук, ЧНІ

о. д-р Володимир Маланчук — Критика (3)
о. д-р Володимир Маланчук — Психологія (3)
о. д-р Володимир Маланчук — Історія філософії (1)
о. д-р Володимир Маланчук — Літургічна церковнослов'янська мова (2)
о. д-р Василь Лаба — Життя ГНІХриста (2)
о. д-р Василь Лаба — Введення й екзегеза до євангельських притч (2)
о. д-р Василь Лаба — Патрологія (2)
о. д-р Василь Лаба — Біблійна герменевтика (1)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (церковний рік і типік((2)

о. д-р Людовик Міня — Аскетика (1)
о. д-р Михайло Василик — Єврейська мова (2)
Юрій Сполітакевич — Літургійний спів (1)

Літній семестр 1948/49

декан: о. д-р Володимир Маланчук

о. д-р Володимир Маланчук — Онтологія (5)
о. д-р Володимир Маланчук — Історія філософії (1)
о. д-р Володимир Маланчук — Літургійна церковнослов'янська мова (2)
о. д-р Василь Лаба — Життя ГНІХриста (2)
о. д-р Василь Лаба — Введення й екзегеза до євангельських притч (2)
о. д-р Василь Лаба — Патрологія (2)
о. д-р Василь Лаба — Катехитика (теорія і практичні вправи) (2)
о. Олександер Малиновський — Гомілетика (1)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (церковний рік і типік) (2)
о. д-р Богдан Липський — Літургійний спів (1)
о. д-р Людовик Міня — Аскетика (1)
о. д-р Михайло Василик — Введення до студій богословії (1)
о. П. Лейнгоуверс — Англійська мова (2)
д-р Богдан Казимира — Історія Церкви (3)
д-р Богдан Казимира — Французька мова (2)

Богословський факультет

Літній семестр 1947/48

декан: о. д-р Василь Лаба

о. д-р Василь Лаба — Церковне право (Джерела, загальні норми, 3 год. тижн.)
о. д-р Василь Лаба — Особисте введення до Св. Письма Нового Завіту (3)
о. д-р Богдан Липський — Моральна богословія (3)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (церковне правило) (2)
о. д-р Богдан Липський — Вибрані літургійні питання (1)
о. д-р Михайло Сопуляк — Догматичне основне богословія (4)
о. Франц ван Леувен — Голляндська мова (4)
Мирослав Антонович — Теорія вокальної музики (2)
Юрій Сполітакевич — Літургійний спів (1)

Зимовий семестр 1948/49

декан: о. д-р Василь Лаба

о. д-р Василь Лаба — Життя ГНІХриста (2)
о. д-р Василь Лаба — Введення й екзегеза до євангельських притч (2)
о. д-р Василь Лаба — Біблійна герменевтика (1)

о. д-р Василь Лаба —Церковне право (Про речі) (2)
о. д-р Богдан Липський — Моральне особисте богослов'я (Богословські чесноти й релігія) (6)
о. д-р Богдан Липський — Моральне богослов'я (проблеми совісти) (1)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (церковний рік і типік) (2)
о. д-р Михайло Сопуляк — Догматичне богослов'я (Про Бога Сотворителя і Вседержителя) (4)
о. д-р Михайло Сопуляк — Догматичне богослов'я (Про Бога-єдиного і в Тройці) (3)
о. д-р Михайло Сопуляк — Догматичне богослов'я (Про останні речі) (1)
о. д-р Людовик Міня — Церковне право (подружжя) (3)
о. д-р Людовик Міня — Аскетика (1)
о. д-р Михайло Василик — Догматичне богослов'я (Вибрані питання) (1)

Літній семестр, 1948/49
декан: о. д-р Василь Лаба

о. д-р Василь Лаба — Життя ГНІХриста (2)
о. д-р Василь Лаба — Введення й екзегеза до євангельських притч (2)
о. Олександер Малиновський — Гомілетика (1)
о. д-р Богдан Липський — Моральне богослов'я (моральні чесноти, Декалог 4-10, крім 6) (5)
о. д-р Богдан Липський — Моральні й пасторальні проблеми (1)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (Церковний рік і типік) (2)
о. д-р Богдан Липський — Літургійний спів (1)
о. д-р Людовик Міня — Церковне право (Подружжя) (3)
о. д-р Людовик Міня — Аскетика (1)
о. д-р Михайло Василик — Догматичне богослов'я (Св. Тайни) (6)
о. Петро Лейнгоуверс — Англійська мова (2)
д-р Богдан Казимира — Французька мова (2)

Зимовий семестр 1949/50
декан: о. д-р Василь Лаба

о. д-р Василь Лаба — Історія Старого Завіту (3)
о. Олександер Малиновський — Гомілетика (1)
о. д-р Богдан Липський — Моральне богослов'я (Св. Тайни Хрищення, Миропомазання й Євхаристія) (4)
о. д-р Богдан Липський — Моральне богослов'я (Про чистоту й подружнє життя) (2)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (літургічні приписи із "Требника" про Св. Тайни) (1)

о. д-р Богдан Липський — Літургіка (Вибрані питання) (1)
о. д-р Людовик Міня — Церковне право (Про процеси) (3)
о. д-р Людовик Міня — Аскетика (1)
о. д-р Михайло Василик — Догматичне богослов'я (Про Воплочене Слово й Маріологія) (5)
о. Петро Лейнгоуверс — Англійська мова (2)
Мирослав Антонович — Літургійний спів (1)

Літній семестр 1949/50
декан: о. д-р Василь Лаба

о. д-р Василь Лаба — Історія Старого Завіту (3)
о. д-р Василь Лаба — Загальне введення до книг Нового Завіту (2)
о. д-р Василь Лаба — Парафіяльна канцелярія (1)
о. д-р Богдан Липський — Моральне богослов'я (Св. Тайни Покаяння, Священства й Оливопомазання) (5)
о. д-р Богдан Липський — Питання совісти (1)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (Требник) (1)
о. д-р Богдан Липський — Літургіка (Вибрані питання) (1)
о. д-р Людовик Міня — Церковне право (Про провини й кари) (2)
о. д-р Людовик Міня — Церковне право (Про речі) (1)
о. д-р Людовик Міня — Аскетика (1)
о. д-р Михайло Василик — Догматичне богослов'я (Про ласку) (3)
о. д-р Михайло Василик — Східнє богослов'я (2)
о. Петро Лейнгоуверс — Англійська мова (2)
Мирослав Антонович — Літургійний спів (1)

Студенти

Кількість студентів, що з 42 збільшилася до 50, після візитації владики Кир Івана Бучка у кінці 1948 р., зменшилася майже до половини. Преосв. Іван, прибувши до семінарії, вимагав від кожного студента заяви, що висвятиться в безженному стані. Деякі студенти, що їхали до Голляндії з запевненням від ректорату, що проблеми целібату не будуть висувати, зустрілися з рішучою поставою владики, який доручив їм того самого дня залишити мури семінарії. Сталася велика шкода, бо за два роки перебування в семінарії міг ще дехто передумати справу і стати священиком у безженному стані чи закінчити студії і опісля висвятитися у жонатому стані (як це сталося з деякими), чи врешті з закінченими богословськими студіями включитися у громадську працю.

З усіх кулеборзьких питомців священиками стали 24, а дияконами — 2. Преосв. Іван Бучко висвятив у Кулеборгу 7 священиків і 3 дияконів, а інші студенти, закінчивши студії в латинських семінаріях, були рукоположені владиками Европи, Канади і ЗСА, деякі навіть у жонатому стані.

У семінарії в Кулемборґу були висвячені на священиків: Роман Музичка і Юрій Сполітакевич (7 січня 1949), Франко Купранець, Петро Лісовський і Ігор Чайковський (4 вересня 1949), Ярослав Міляничч (25 червня 1950) і Василь Прийма (8 грудня 1950); на дияконів: Теодор Прийма, Данило Дзвоник і Юліян Рійот.

У нижчеподаному списку є прізвища всіх студентів, що перебували в кулемборзькій семінарії, з зазначенням, хто одержав рукоположення, з їхнім місцем перебування та відзначеннями по кінець 1976 року:

о. Баб'як Павло (др, чікаґська епархія)
о. Білик Маркіян (едмонтонська еп.)
Бойко Володимир
Бурак Павло
о. Бутринський Маріян (митрат, чік. еп.)
о. Відов Божидар (студит)
Глуховецький Емануїл
Ґалоншка Дмитро
Ґошуляк Осип (диякон, торонт. еп.)
Двірник Осип
о. Дзвоник Данило (мґр., монсіньйор, генер. вікарій — Бельгія)
Канафоцький Степан
Кладко Осип
о. Ковальський Юрій (крилошанин, торонт. еп.)
о. Когут Павло (крилошанин, Франція)
Когутяк Микола
Костів Микола
Костко Микола
Коць Філотей (студент, диякон)
Кошик Микола
Круль Петро
о. Купранець Франко (Орест) (д-р, василіянин, Канада)
Лабінський Павло
Лабунька Мирослав
о. Лісовський Петро (темфордська еп.)
о. Ліщинський Андрій (вінніпеґська еп.)
о. Литвин Петро (д-р, едмонтонська еп.)
Луців Євген
о. Мартиник Василь (крилошанин, едмонт. еп.)
Матвіїв Василь
о. Міляничч Ярослав (студит, торонт. еп.)
о. Мойсюк Петро (едмонт. еп.)
о. Музичка Роман (саскат. еп.)
Порохівник Григорій
о. Прийма Василь (Франція)

о. Прийма Теодор (крилошанин, торонт. еп.)
о. Проскурницький Мирослав (Німеччина)
о. Ріот Юлій (мґр., торонт. еп.)
Розумний Ярослав
Рущак Степан
Савка Авґустин
Сокальський Антін
о. Сполітакевич Юрій (вінніп. аеп.)
о. Турковид Василь (монсіньйор, Німеччина)
о. Федик Ярослав (філядельф. аеп.)
Феденко Степан
Фрищин Теодор
о. Чайковський Ігор (чікаґська еп.)
о. Шараневич Володимир (торонт. еп.)

Доповненням праць кол. студентів богословів про Духовну Семінарію в Кулемборґу, є цінна праця кол. дириґента хору Духовної Семінарії на скитальщині про музичне життя в ній проф. д-ра Мирослава Антоновича.

3. Д-р Мирослав Антонович: **Праця з хором в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Кулемборґу, Голляндія.**

В українських школах уже з найдавніших часів присвячували співові й музиці багато уваги, а шкільні, академічні й семінарські хори досягали часто високого рівня й сповняли важну культурну місію в житті української громади. Вже за української княжої держави у школах дбайливо плекали спів і музику. У добу козаччини (XVI-XVIII) славились хори різних братських шкіл, де старанно плекали хорову поліфонічну (партесну) музику, а українських співаків-школярів з уваги на їхні вийнятково гарні голоси і незвичайну музикальність запрошували, а то й силою забирали до дворів польських та російських маґнатів, королів і царів. Особливо вславився в Україні хор Київської Академії, яким проводили такі майстри української музики, як Артим Ведель, Олександер Кошиць, Пилип Козицький та багато інших визначних українських музик.

Хорове мистецтво плекається всюди, де живуть українці, й де є можливості плекати хоровий спів.

Велику увагу присвячували хоровому співові в духовних семінаріях України з різних причин: 1) спів має дуже велике значення в українських богослуженнях, 2) спів і музика, на думку багатьох виховників, філософів та ін., ушляхетнює людину, 3) спів і музика з найдавніших часів займає дуже важне місце в житті української людини, є її нерозлучним другом у радості й горю, у щасті й недолі.

Після ісходу на чужину до них приєдналася ще одна причина, що спонукувала дбати про якмога вищий рівень співочого мистецтва

в Українській Духовній Семінарії в Німеччині, а згодом у Голляндії. Українська Дух. Семінарія в силу обставин була обов'язана репрезентувати українську Церкву та українську культуру перед чужинецьким світом, а той чужинецький світ здебільша не знав нічого, а то й не хотів знати про українську націю, її Церкву, її культуру, її відвічні прямування до державного, культурного, церковного самовияву. В такій ситуації треба було зацікавити чужинецький світ, спонукати його прислухатись і приглядатись до українців, призадуматись над українською проблематикою та з'єднати прихильність до української справи. Осягнути це можна передусім успіхами в ділянці духовного життя, мистецтва й науки, організації, економії і под., бо це більше впливає на чужинців, ніж найбільш вимовні переконування словами.

Розумів це провід Української Духовнії Семінарії в Кулемборзі та з особливою дбайливістю ставився до хору питомців і до музичного життя семінарії. До того Ректор семінарії о. митрат О. Малиновський колись сам співав у хорах, мав гарний голос (тенор) і дуже любив спів, особливо хоровий. В Українській Духовній Семінарії в Кулемборзі була для хору дуже сприятлива атмосфера, але були й великі труднощі. Питомців було небагато (20-30 осіб), до того між ними були такі, що не мали ні виробленого музичного слуху, ні голосу. Не було в чім вибирати. Правда, були там і дуже добрі голоси, як бас Й. Гошуляк, тенор Рущак та ще кілька питомців з добрими голосовими та музичними "завдатками", але для створення доброго, репрезентаційного хору можливості були все таки дуже обмежені. Треба було до хору брати малощо не всіх питомців, навіть тих зі слабшими та невиробленими голосами й нерозвинутим музичним слухом, а це викликало також деякі ускладнення: музично й голосово більш виробленим питомцям нелегко було співати й вивчати репертуар разом з тими, що, головно на початках праці хору, і повільніше вивчали репертуар і, бувало, допускались інтонаційних та інших неточностей.

До цих вокально-музичних труднощів, з якими доводилось зустрічатися в хорі питомців Української Духовної Семінарії в Кулемборзі, приєднувалися ще труднощі з підбором репертуару.

РЕПЕРТУАР українських хорів узагалі, а зокрема на еміграції, належав до найслабших їхніх сторінок. Цей репертуар був (і є) в багатьох хорах випадковий, без плянування на довшу мету, а до того не раз ще й музично невибагливий. Підбір репертуару залежав у більшості від потреб даного часу (виступ на тому чи іншому святі, такій чи іншій "академії"), від нотного матеріялу, яким диспонував диригент, врешті від музично-вокальних спроможностей хору. У всьому відчувався звичайно імпровізаційний підхід до справи. Все це в тій чи іншій мірі віддзеркалювалось і в репертуарі хору питомців УДСемінарії в Кулемборзі, особливо на початках перебування в Кулемборзі. Музична бібліотека хору УДСемінарії була невеличка й обмежу-

валась кількома десятками переписаних партитур. Це були переважно твори Д. Бортнянського, М. Вербицького, значна кількість літургічних композицій другорядних російських композиторів, що їх колись спопуляризували в українській греко-католицькій Церкві галицькі москвофіли, а далі літургічні твори чеха Нанке з його "Єлици", що є перерібкою популярної латинської колядки, та ще дещо. Більшість питомців знала ці твори ще здавна, "з краю", і хор питомців на початках своєї діяльности співав їх також під час богослужень та на концертах... Багато цих творів, як ось згадане "Єлици" Нанке, "Да Исполнятся" Д. Січинського, деякі твори М. Вербицького і под. справляли на чужинців негатичне враження наслідуванням західньоевропейських зразків (і то не найвищої якости) та своїм нелітургічним характером. Один критик так написав про репертуар хору: "Сама музика — це мішанина народної мелодики, але, на жаль, в більшості опрацьована романтично на західній лад і то з романтикою міщанського стилю. З деяких пісень віяло духом чужого екзотичного настрою України та її сусідів. І так, здається нам, на будуче вони мусять поширювати своє музичне знання, якщо в найближчому майбутньому хочуть домогтися мистецького зацікавлення". 9. II. 1949.

Хоч ці думки не нові, то наведено їх тут тому, що вони актуальні й до сьогодні, і то чи не для всіх наших хорів. Це стара істина, яку збагнули були М. Лисенко, О. Кошиць та інші музики, що повернулись до національної сутности в українській музиці. Західній світ не можна зацікавити наслідуванням західніх музичних зразків та переконуванням, що "ми також европейці". Культурні чужинці шукають передусім нового, оригінального, собі незнаного і під мистецьким оглядом вартісного. Ясно, що хор питомців УДСемінарії в Кулемборзі, щоб зацікавити чуже оточення, мусів звернутися до українських музичних традицій, вивчати старовинні українські літургічні та народні пісні.

Та переставитися на новий репертуар хорові не було легко. По-перше, тому що не було під рукою потрібних нот, а подруге тому що в багатьох членів хору не було відповідної підготови до того, щоб могти скоро вивчити незнані їм твори.

Все ж таки йшла наполеглива праця над обновленням репертуару. Деякі київські літургічні співи вдалося роздобути тут на Заході, де вони були знані як твори російської музики; деякі літургічні співи й пісні записав з пам'яті, а деякі старовинні літургічні мелодії доводилося мені самому опрацьовувати для хору і то опрацьовувати так, щоб вони і нав'язували до традиційних українських літургічних співів і щоб ці обробки були якнайпростіші, так щоб їх скоро вивчили навіть найменше заавансовані члени хору. Деякі з цих обробок, як ось "О Тебі Радується", стихири з Воскресної Утрені й інші перейшли згодом і в репертуар "Візантійського хору" з Утрехту і були записа-

ні на грамофонних платівках, випродукуваних фірмою Арка в Нью-Йорку та Дуреко в Амстердамі. Переставляючись поволі на новий для хору репертуар, я всю свою увагу зосередив на вокальній сторінці хору і намагався максимально розвинути голосові й музичні дані кожного члена хору, даючи хористам індивідуальні лекції співу.

Так, отже, співові присвячували ми в Українській Духовній Семінарії багато часу й уваги. Кожного вівтірка і п'ятниці від години 17.30 до 19.30 відбувалися проби хору, а кожного іншого дня, за винятком суботи й неділі, відбувалися в тому ж часі індивідуальні лекції співу. Бували лекції співу й перед пробами хору.

Гуртові й індивідуальні зайняття з питомцями проводилися в просторому рефектарі семінарії, приміщеному на партері монастирської будівлі, тож відлуння цих співів котилось і по коридорах Августинського монастиря, і по подвір'ю, де часто бавились діти й не раз перекликалися з питомцями, наслідуючи на свій лад їх вокальні вправи. Працюючи індивідуально з питомцями, я стосував з різними питомцями різні вправи, бо переконався, що на початках науки співу ті самі вправи в одних дають багато кращі висліди, ніж у других.

По довгій праці з членами хору питомців, вишукуючи для кожного індивідуально найбільш вигідні голосні й приголосні та найдогіднішу висоту для вправ, усуваючи поволі голосові хиби й нерівності, інтонаційні недомагання, розбудовуючи силу й повноту голосів, їхню динамічну гнучкість та кольоритність. Невеликий хор питомців (18-25 осіб) домігся скоро поновного й досить вирівняного звучання й викликав у слухачів та й у критиків признання й замітки, що "так співати вміють тільки слов'яни"....

Виступи хору питомців

Уже незабаром після перенесення Української Духовної Семінарії до Голляндії трапилась нагода виступити хорові питомців перед тамошньою авдиторією. Було це під час святкувань на честь голляндського кардинала Де Йонга. Цей великий голляндець визначився під час німецької окупації своєю відвагою і незламністю. І ось тепер, після визволення країни, голляндці виявляли кардиналові свою пошану й вдячність. На великій площі дефілювали перед цим церковним достойником тисячі народу, а між ними теж група професорів і питомців Української Духовної Семінарії з Кулемберґу, при чому хор питомців заспівав голляндському кардиналові грімке Многая Літа. Це вперше на голляндській землі пролунала українська пісня. І хоч звуки цеї пісні скоро розвіялись на просторій площі, заповненій тисячами народу, то все таки — як пізніше виявилось — не один з присутніх запам'ятав собі той виступ групи незнаних їм біженців, що називали себе незнаним їм ім'ям: українці.

Між цим епізодом і першим справжнім виступом хору питомців під час офіційного відкриття-інавґурації Української Духовної Се-

мінарії, що відбулося 4-го липня 1948 р., проминуло ще немало приготувань і наполегливої праці.

Ранком того дня хор питомців відспівав у переповненій каплиці Августинців Службу Божу, а опівдні в авлі монастиря відбулось офіційне відкриття семінарії з промовами та виступами хору. Реакція учасників свята на виступи хору була дуже позитивна. У місцевій газеті "Сінт Барбара Кльок" був поміщений обширний звіт з інавгураційних урочистостей, де, між іншим, було написано: "Поміж промовами виступав хор українських теологів. Ми були особливо вражені тими співами. З великим талантом провадить диригент свій хор. Він грається з ним і виводить найделікатніші нюанси. Виконання опановане, при чому голоси звучать в чудовій взаєморівновазі". (21. VI. 1948).

Після цього інавгураційного виступу зацікавлення хором питомців зростало дуже скоро. Мешканці міста Кулемборґу та околиць хотіли ближче познайомитись із своїми новими співпожильцями, хотіли почути їхній спів. Та й семінарія потребувала фондів, щоб задовольнити різні свої потреби. Для цього зорганізовано в авлі монастиря о. Августинців два прилюдні концерти — в четвер, 15-го, та в п'ятницю 16-го липня 1948 року. Протягом обох вечорів заля була переповнена публікою. Щоб програму вечора зробити більше різноманітною, довелося мені виступати ще з сольоспівами. Програма концерту виглядала так:

1. Псалом 20 (21) — Д. Бортнянський
2. Через поле — Д. Котко
3. Да исполнятся — Д. Січинський
4. Отче наш — А. Новохатський
5. Закувала... — П. Ніщинський
6. В'язанка стрілецьких пісень — М. Гайворонський
7. Степ — Я. Степовий
8. Ой, Дніпре — М. Лисенко
9. Гетьмани — М. Лисенко
10. Безмежнее поле — М. Лисенко

(До 7, 8, 9 та 10 сольо співав М. Антонович)

11. Ой пущу я кониченька — М. Лисенко
12. Гуляли... — О. Нижанківський
13. Ой Морозе... — С. Людкевич
14. Засяло сонце... — І. Недільський.

Відгуки слухачів та рецензентів на ці виступи хору були позитивні, і довелося повторити концерт ще 29 липня 1948. Заля й цим разом була виповнена вщерть. "Утрехтський Католицький Щоденник" (У. К. Д.) помістив обширну замітку, де, між іншим, було писано: "Сотні кулемборжців, що в четвер у вечері виповнили прекрасну авлю монастиря о. Августинців, щоб послухати співу українських студентів

Семінарії, мали повну насолоду. На сцені група здорових чоловіків з маркантними обличчями й опанованими рухами й поглядами; в їхніх очах горів запал і сила волі. Те саме відбивалося в їхньому співі й виразі. Це було щось особливе! Вони виконували свої пісні з (таким) опануванням голосу й співочої техніки, що межувало з неймовірністю. Тихо й м'яко в їхньому піяно, сильно й милозвучно в їхньому форте вони становили ансамбль, який рідко коли можна стрінути. Диригента проф. Мирослава Антоновича при його виступах зустрінуто сердечними оплесками. Короткий удар на фортепіяні — і тоді плив спів спочатку тихо, але наростаючи до могутнього звучання, а тоді знову майже таємничим способом завмираючи в тихому піяніссімо, що його присутні (на залі) вислухували з запертим віддихом".

Місцева кулемборзька газета "Сінт Барбара" 16. VII. 1948 помістила обширну рецензію під заголовком: **"Співочий виступ українських студентів — вечір, повний музичної насолоди".**

Добра слава про Українську Духовну Семінарію в Кулемборзі та про її хор поширювалась по Голляндії дуже скоро. Зростало зацікавлення українською Церквою, українськими богослуженнями й Україною. З різних сторін країни почали приїздити до Кулемборґу люди, щоб побувати на українських богослуженнях і послухати співу питомців. Крім того, до семінарії почали напливати з різних місцевостей запрошення, щоб там відправити українську Літургію чи дати концерт хору теологів (часто одне й друге). Спочатку українські Літургії та концерти хору питомців відбувалися закрито в каплицях та авлях голляндських духовних семінарій, манастирів, різних манастирських і неманастирських шкіл та інтернатів, на зібраннях різних місійних та харитативних інституцій, але скоро пішли й прилюдні виступи: Літургії в парафіяльних та катедральних церквах і концерти в концертових залях та інших публічних приміщеннях. До того слід додати теж виступи в голляндському радіо.

Все це збільшувало популярність хору й кількість запрошень на виступи. Вже на початку 1949 р. отже, приблизно через пів року від приїзду семінарії до Голляндії, кількість виступів хору зросла дуже сильно. 12 січня 1949 відбувся великий концерт для міщан (середньої кляси) міста Кулемберґу. Реакція публіки й критики знов були дуже позитивні. За кілька днів, 17 січня 1949 хор питомців виступив з концертом у прикордонному місті Венльо, яке здавна славилось добрими хорами, знаними далеко поза границями країни. Після концерту появилася в газеті "Дагблят ван Н. Лімбурґ" рецензія, де було написано: "...Рідко чули ми басів з таким багатим і теплим тембром. Диригент провадить хор спокійно і без погоні за ефектами".

Черговий концерт хору відбувся в місті Рурмонді, єпископській столиці Лімбургії. У газеті з 24 січня 1949 була поміщена рецензія під заголовком: **"Співочі українці — чоловічий спів найвищої якости".**

Важний для хору був виступ у старовинному місті Неймеґен, що відбувся 9 лютого 1949 і був зорганізоавний для місійних цілей. Вступне слово на цьому концерті виголосив посадник міста Х. Нюстінке. У місцевій газеті появилася фахова рецензія під назвою: "**Успішний виступ українських теологів**". Рецензент поставився, правда, критично до репертуару хору, але відмітив позитивні сторони хору і те, що "після кожної точки публіка захоплена оплескувала, а при кінці програми хор оплескувано довгі мінути"...

Якраз на той час сколихнула світом вістка про події в Угорщині, про долю кардинала Міндсенті. Всюди організувалис яакції протесту та свята на честь примаса угорської Церкви. Величаву імпрезу-протест на пошану кард. Міндсенті влаштовано 14 лютого 1949 в найбільшій концертовій залі Амстердаму (й цілої Голляндії). Велика заля була заповнена вщерть учасниками, а на просторій сцені, де звичайно виступають найславніші оркестри світу, засіли цим разом різні церковні достойники: всі голляндські єпископи й кардинал де Йонг, багато визначних представників громадянства, а в центрі сцени, зараз за голляндським єпископом сиділи представники Української Духовної Семінарії з Кулемборґу і хор питомців, який відспівав у ході програми кілька українських пісень. Великі знімки й обширні звідомлення з цеї імпозантної маніфестації появились у всіх голляндських часописах. Навіть бельгійська "Газет ван Антверпен" з 15 лютого 1949 принесла довгі звідомлення про ці врочистості в Амстердамі та велику статтю про українську Церкву, знімки всіх ув'язнених українських католицьких владик та обширні інформації про УДСемінарію в Кулемборзі. Про хор питомців і диригента було написано: "Сильно збудований привітний українець, світський учитель музики Антонович, зумів зібрати тут у Кулемборзі групу 22 співаків, які в різних місцях Нідерляндів, а між тим в Ейнговен, Ден Бос, Неймеґен, Венльо, Гільверзум (радіо) придбали вже багато друзів".

Виступи хору чергувалися скоро. 7 квітня 1949 відбувся конверт в Ден Бос. Місцева газета писала: "Хор, що складається з 25 теологів, виконав цілий ряд пісень. Проф. Антонович викликає захоплення своїм докраю здисциплінованим ансамблем і це гідне подиву тим більше, що він з обмеженої кількости сил зумів розвинути добре хорове звучання. Крім того, хор зробив несподіванку типово східнім кольоритом голосів, що надавали всім пісням металевого блиску".

18 квітня того ж року хор питомців дав концерт для учасників "Студійних днів", зорганізованих музичним товариством св. Григорія. Там було багато визначних голляндських музикологів, знавців та диригентів григоріянських співів та хорової музики. Виступ питомців сприйнято дуже прихильно. У квітні 1949 хор питомців мав ще кілька важних виступів, а в цьому дві радіопередачі. 14 квітня 1949 хор співав до радія українські літургічні пісні Великого Тижня. Ця передача викликала живий відгомін у голляндських радіослухачів, а українська

літургічна музика зробила велике враження, як це можна догадуватись із листів та завважень різних радіослухачів, писаних чи то до управи радія, чи до Ректорату Семінарії та диригента хору. Небувалою подією і в житті української семінарії і голляндського радіо була радіопередача цілої Воскресної Утрені, відправленої 24-го квітня 1949 професорами та хором питомців Семінарії. Відправа почалась о годині пів на дванадцяту ночі у переповненій парафіяльній церкві Кулемборгу й тривала кілька годин. Тільки ті, що були свідками цього величавого богослуження на чужині, могли повністю відчути той настрій, що тоді огорнув усіх присутніх у церкві — українців і голляндців, тих що підправляли богослуження і багато інших, що прийшли може тільки з цікавости.

Голляндська католицька газета "Де Тейд" помістила 25 квітня 1949 обширний допис про це українське богослуження. Між іншим, було написано: "Могутніми хвилями вдаряє об склепіння будівлі радісний спів хору українських біженців, то наростаючи, то знову стихаючи... в непослабленому кадансі темних слов'янських мелодій. У невимовному зворушенні лунає безперервно сповнене радости "Христос Воскрес".

Також українські часописи помістили замітки про діяльність Української Духовної Семінарії в Кулемборзі та її хору. Обширний допис помістила "Українська Трибуна" з 10 лютого 1948, де, між іншим, було написано: "За вісім місяців побуту в Голляндії Семінарія стала відомим українським осередком церковного і національного життя... Численні відвідувачі стверджують під час богослужень в Духовній Семінарії, що українці — не... росіяни, як вони досі думали, а богослужбові книжечки голляндського видання з російською вимовою ніяк не годяться з вимовою тих священиків і хору. Власне, часті концерти того хору під орудою М. Антоновича причинилися до розпропаґування Духовної Семінарії як української установи, а українське богослуження, пісня і коляда відкривають для неї не лише двері численних католицьких манастирів, але й несуть її ім'я та працю до маси слухачів голляндського радіо".

Священики й діякони, об'єднані в хорі, освітленому безчисленною кількістю свічок, обіймають один одного і кличуть "Воістину воскрес", направду воскрес. Там надворі, у старому містечку Кулемборзі, розташованому над рікою, панує ще ясна холодна ніч, але тут, в середині, біженці зі сходу, далеко від своєї батьківщини, мученої України, святкують з усією величавістю візантійського обряду свій Великдень. Ці біженці, що може ніколи вже не побачать своєї батьківщини, співають радісно свою пісню: "Скажімо, браття, і до тих, що ненавидять, що Христос воскрес".

Українські біженці, питомці семінарії, співали радісно й радо, й до них прислухалось щораз більше людей. Хор питомців ставав

атракцією, що притягала людей до церкви й концертових заль, на богослуження й зібрання, присвячені різним благородним цілям.

Великий успіх мав хор семінарії в місті Зутфен, виступаючи 15 травня на вечорі, зорганізованому з нагоди "соціяльного тижня". 16 травня 1949 писав часопис "Зутфенс Дагбляд": "Великою атракцією вечірньої програми був виступ українських співаків під проводом диригента проф. Мирослава Антоновича. Цих 18 вокалістів у священичих одягах викликало своїми піснями у присутніх подив. Вони всі мають не тільки знаменитий голосовий матеріял, але й їхню зіспіваність можна назвати досконалою. Диригент зумів спонукати їх співати крешендо й дімінуендо дуже ефектовно, а слухачі не раз мали враження, що чули звуки органів.

Значення виступів хору перед голляндською публікою для української справи підсилювалося ще й тим, що ці виступи давали добру нагоду інформувати зацікавлених про українську Церкву, українську культуру та загальні українські проблеми. З цього погляду незвичайних успіхів домігся о. митрат проф. д-р В. Лаба, ректор студіорум, який у своїх промовах, нав'язуючи до щораз інших місцевих обставин, умів непомітно й захоплююче вплести цілу лекцію з історії української Церкви й українського народу. Але ця жвава діяльність Української Духовної Семінарії та її хору не тривала довго. Сталися зміни, що докорінно змінили ситуацію. Ось кілька заміток з тодішнього мого записника, що зілюструють тодішнє положення й настрої.

4. IX. 1949. Сьогодні свячення кількох питомців на єреїв. Єпископ Іван, не зважаючи на всі делеґації та просьми зі сторони наших отців і студентів, зі сторони голляндців (пріора монастиря, а також о. Сміда, президента Апостоляту, що удержував українську Семінарію в Кулемборзі) не дозволив співати хором Служби Божої. Групка питомців мусіла співати "самоїлкою" у просторій каплиці, виповненій вщерть голляндцями. Я помагав співати, почасти співами керуючи — як сміялись — "з підпілля". По закінчені Літургії на "Многая літа" я виступив перед хор і задиригував. Багато людей, включно з деякими єреями (що стояли при престолі) мимоволі оглянулись: звідкіля взялась нараз ця сила й певність. "Що могло спонукати єпископа заборонити співати хором і то співати речі, що від віків співаються церковними хорами? Дивна суть діла твоя, Господи".

8. IX. 1949. Я маю вчити тільки ірмологійного співу і самоїлку на два голоси. Якщо немає нот, я повинен сам зробити. (Це записки з того часу).

Та життя мало свої вимоги. Українська Духовна Семінарія мала свої зобов'язання щодо Апостоляту і голляндців, так що по деякім часі хор почав знов виступати, але вже більш припадково. У своєму записнику з 21. X. 1949 я відмітив: "...Неприємна ситуація... Дійсно не знаю ні дня ні години, коли випаде який виступ хору... Вже чотири рази прийшлось виступати з хором зовсім несподівано".

Після висвячення молодих священиків кількість семінаристів у Кулемборзі, а тим самим і кількість співаків у хорі, почала поволі зменшуватись. Та не зменшувались запрошення на виступи, не зменшувалась потреба інтенсивної праці з залишками хору. 17. 1. 1950 я відмітив у записнику: "Остатки хору підтягнув до того ступня, що 15 січня 1950 співали до радіо Вечірню, а 26 лютого 1950 маємо співати до радіо Службу Божу... Ідуть приготування хору до виступів у Маастрихті та Вармонті 20 і 22 січня 1950".

Хоч хор був уже неповний, то відгуки на радіопередачі були дуже численні та прихильні. Особливе враження на слухачів зробила Вечірня. Один голляндець (некатолик) так передав мені свої враження про радіопередачу української Вечірні: "Я припадком включив радіо й почув спів. Я не знав хто співає, ані що співає, бо я не розумів тексту. Я тільки відчував, що це щира, глибока молитва... Щойно після передачі я довідався, що це була українська Вечірня".

Хор питомців, хоч і послаблений, сповняв далі свою релігійну і культурну місію, хоч безвиглядність щораз виразніше зарисовувалась на горизонті семінарії та її хору. Останнім справді помітним виступом хору була Служба Божа в Ден Бос, в однім з найбільших і найкращих катедральних храмів Нідерляндів та й не тільки Нідерляндів. 27 квітня я занотував у своєму записнику: "Сьогодні відспівав наш хор у катедральній церкві Гертогенбос свою лебедину пісню... Ще один виступ, але вже надщербленого хору, має відбутися в половині травня, а потім праця наново і, що найгірше, праця без вигляду на поважніший успіх". І все таки хор ще жив і дав 27 липня 1950 концерт у Кулемборзі на запрошення місцевої організації "Аврора", прощаючись назавжди із старовинним містечком та його прихильними до Української Духовної Семінарії мешканцями.

Тим часом доля семінарії була припечатана. Прийшла ліквідація. 27 листопада 1950 я відмітив у своєму записнику: "Всі роз'їжджаютьсж, всі до одного із стриху, із цілої Семінарії. Навіть ті, що ще декілька днів повинні остатися до свого виїзду за океан, виїхали, щоб поладнати свої справи, попрощатися із знайомими. Центральне огрівання з цілого крила, де була Семінарія, вилучили. Холод і самотність... і сьогодні чи не вперше відчув я цілу глибину Шевченкових слів "сидиш один в холодній хаті", слів глибоких як туга, болючих, як поневільна самотність"...

Хоч усі, професори й студенти, роз'їхались з Кулемборґу на всі сторони світу, до різних европейських країн, Америки та Австралії, то слід за ними не пропав на голляндській землі. У Голляндії залишилися гарні спомини про співуче українське духовенство, про Українську Духовну Семінарію з Кулемборґу та її хор. Проробленa праця не була даремно, а розбуджене зацікавлення українськими богослуженнями та українськими піснями не зникло враз із Семінарією....

Вже в лютому 1951 створено в Утрехті так зв. "Візантійський хор", складений виключно з голляндців, що взявся продовжувати працю хору питомців Української Духовної Семінарії з Кулемборґу, співаючи в голляндських церквах і поза кордонами Голляндії українські богослуження та даючи концерти української пісні для своїх і чужих так, як це робив хор українських питомців з Кулемборґу.

4. Скількість богословів на студіях Богословської Академії.[1])

Про місце походження слухачів і абсольвентів Богословської Академії та про зростання їх кількости з кожним роком свідчать зіставлення Ректорату, поміщені в звітах першого, другого і третього триліття від року 1928/29 до 1936/37. Докладних зіставлень четвертого і п'ятого триліття на зразок цих трьох, на жаль, не маємо опублікованих, бо вибух другої світової війни й окупація Галичини большевиками не дали змоги видрукувати таких звітів.

За перше триліття вписалося до Богословської Академії:

Вписалося	1928/29				1929/30				1930/31				Разом	
	в семестрі												звичайних	надзвичайних
	зим.		літн.		зим.		літн.		зим.		літн.			
	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.		
	слухачів													
Львівської Архиепархії	158	4	156	4	155	1	146	1	188	3	174	3	977	16
Перемиської Епархії	5	—	5	—	5	—	5	—	2	—	2	—	24	—
Крижівської „	3	—	4	—	4	—	4	—	6	—	6	—	27	—
Пряшівської „	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	4	—
Мукачівської „	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	—	4	—
Вілєнської	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	4	—
Американської „ для вірних Зах. Закарпаття	—	—	—	—	-	—	—	—	—	—	1	—	1	—
Монахів Студит. Уставу	—	1	—	1	—	3	—	3	—	4	—	4	—	16
Разом:	167	5	165	5	165	4	155	4	201	7	188	7	1041	32
Покінчили студії:	—	—	44	—	—	—	28	1	—	—	42	1	114	2

[1]) о. д-р Йосиф Сліпий: Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-1934), Львів 1935, стор. 98.

За друге триліття вписалося до Академії:[2])

Вписалося	1931/32				1932/33				1933/34				Разом	
	в семестрі												звичайних	надзвичайних
	зим.		літн.		зим.		літн.		зим.		літн.			
	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	надзв.		
	слухачів													
Львівської Архиепархії	175	—	164	—	218	2	212	—	240	—	241	—	1250	2
Перемиської Епархії	1	1	1	1	1	1	1	—	4	—	4	—	12	3
Станиславів.	35	—	31	—	51	—	51	—	57	—	54	—	279	—
Крижівської	6	—	5	—	8	—	8	—	8	—	8	—	43	—
Київ (Еміграція)	5	—	3	—	2	—	2	—	5	—	5	—	22	—
Віленської	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	1	—	6	—
Монахів Студит. Уставу	—	4	—	4	—	1	—	2	—	3	—	2	—	16
Ужгородської Епархії	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—
Луцької	2	1	2	1	2	1	2	—	5	—	4	—	17	3
Пряшівської	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Болгарія	—	—	—	—	—	1	—	1	—	1	—	1	—	4
Разом:	228	6	209	6	283	6	277	3	320	4	317	3	1634	28
Закінчили студії:	—	—	—	—	—	—	36	3	—	—	27	—	63	3

[2]) о. д-р Йосиф Сліпий: Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-1934), Львів 1935, стор. 98.

[3]) о. Володимир Кучабський: Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохліттю свого існування (1934-1937). Львів 1941, стор. 8, 13, 16, 102.

[4]) о. Ректор Йосиф Сліпий: Десять літ праці Богословської Академії. "Нива", листопад 1938, ч. 11, стор. 389.

[5]) Занінчили студії в рр. 1928/29 — 1939; 1941/42 — 1943-44, 538 богословів.

За третє триліття (1934/35 — 1936/37) вписалося до Богословської Академії:[3]), [4])

Вписалося	1934/35				1935/36		1936/37		Разом	
	В семестрі									
	зим.		літ.		зим.	літ.	зим.	літ.		
	звич.	надзв.	звич.	надзв.	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.	надзв.
	Слухачів									
Філософ. виділ	183		176		156	145	124	119	903	
Богослов. виділ	148	3	140	3	209	212	214	212	1135	6
Разом	331	3	316	3	365	357	338	331	2038	6
Закінчили			50			58		64	172	

За четверте і п'яте триліття (1937/38 — 1944) вписалося до Богословської Академії:

Вписалося	1937/38		1938/39		1941/42		1942/43		1943/44		Разом	
	В семестрі										звичайні	надзвичайні
	зим.	літ.	зим.	літ.	зим.	літ.	зим.	літ.	зим.	літ.		
	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.	звич.		
	Слухачів											
Філософічний виділ	127	120	125	125	24	24	32	32	40	40	689	
Богословський виділ	160	160	160	160	51	51	42	42	50	50	926	
Разом	287	280	285	285	75	75	74	74	90	90	1615	
Закінчили студії	61			64		27		20		14	186	

ДОДАТОК Ч. 17.

XVII. Голоси преси про ув'язнення Митрополита Йосифа.

а. Акт обвинувачення проти українських католицьких єпископів.[1])

Ватиканський орган "Ль Оссерваторе Романо" в ч. 241 з 14-15. X. 1946 р. помістив статтю під наголовком "Акт обвинувачення української державної прокуратури проти католицьких єпископів". Там читаємо:

У перших днях березня (1946 р.) в Києві, столиці Української Радянської Соціялістичної Республіки (УРСР), акт обвинувачення, сформульований державною прокуратурою проти католицьких єпископів Галичини (Західньої України), який дійшов до нас щойно недавно. Він має такий зміст:

Від прокуратора УРСР:

За активну зрадницьку діяльність на користь німецьких окупантів слідчими органами арештований Слєпой І. А., митрополит греко-католицької (уніятської) церкви; Чарнецький Н. А., Будка Н. М., Хомишин Г. Л., Лятишевський І. Ю., єпископи уніятської церкви. При арешті названих осіб знайдено документи, які викривають їх у злочинних зв'язках з німецько-фашистськими окупантами, зокрема з гештапом та іншими німецькими каральними й розвідувальними органами. На попередньому слідстві арештовані визнали себе винними у проведенні ворожої діяльности проти СССР.

За завданням німецьких розвідувальних органів обвинувачені, після воз'єднання західних областей України з УРСР, розгорнули активну антирадянську агітацію з закликом до духовенства і віруючих уніятської церкви чинити опір радянській владі. Після приходу німецьких фашистських загарбників на Україну, Слєпой, Чарнецький, Будка, Хомишин та Лятишевський цілком віддали себе в розпорядження німецьких окупаційних властей. Обвинувачені на слідстві розповіли, що, використовуючи своє керівне становище у греко-кат. церкві, вони активно допомагали німецько-фашистським окупантам виганяти на німецьку каторгу українське населення і сприяти виконанню грабіжницьких повинностей, установлених німецькими окупаційними властями.

З цією метою Слєпой, Будка, Чарнецький, Хомишин та Лятишевський, починаючи з липня 1941 року, за вказівками гештапо, неодноразово у своїх зверненнях і посланнях закликали духовенство і віруючих уніятської церкви допомагати німцям у створенні місцевих окупаційних органів влади, брати активну участь у постачанні сільсько-господарських органів влади, брати активну участь у постачан-

---

[1]) Степан Баран: Митрополит Андрей Шептицький. Мюнхен 1947, стор. 139-141.

ні сільсько-господарських продуктів для німецької армії і також сприяли збройній боротьбі німецьких загарбників проти Червоної Армії. Активна ворожа діяльність обвинувачених особливо яскраво виявилася в їх участі в формуванні дивізії "СС Галичина" для боротьби з партизанським рухом і Червоною Армією.

Документальними даними та свідченнями всіх обвинувачених, у тому числі Слєпого, встановлено, що він у квітні 1943 року уклав угоду з німецьким ставлеником — губернатором Галичини д-ром Вехтером про утворення спеціяльного комітету по формуванню дивізії "СС Галичина", згідно з якою до складу названого комітету був введений представник греко-католицької церкви. Виконуючи цю зрадницьку угоду з німцями, обвинувачені Слєпой, Будка та інші дали вказівку всім уніятських священикам брати безпосередньо участь у формуванні дивізії "СС Галичина" і направили до складу останньої 11 священиків як капелянів.

Злочинна активна діяльність обвинувачених на користь німецько-фашистських окупантів підтверджена численними показаннями свідків і документальними даними.

Справа по обвинуваченні Слєпого І. А., Чарнецького Н. А., Будки Н. М., Хомишина Г. Л. та Лятишевського І. Ю. в злочинах, передбачених ст. ст. 54—Іа і 54—II УК. УРСР, слідством закінчена і направлена на розгляд Військового Трибуналу.

"Ль Оссерваторе Романо", навівши повищий текст акту обвинувачення, дав до нього свій коментар, в якому виказує фактичну нестійкість цього акту обвинувачення. Як завжди буває в совєтських політичних процесах, всі обвинувачені признаються до всіх злочинів, що їх їм закидають, злочинів, яких вони ніколи не поповнили, ані не могли поповнити. Така вже спеціяльність совєтського "правосуддя", де нема ніякої свобідної оборони з явною доказовою процедурою, а навіть найчастіше і явної розправи, або й узагалі ніякої розправи. Обвинувачений перед совєтськими судами є цілковито безпомічний, бо совєтське судівництво, зокрема в політичних справах, є, як це загально в світі відомо, одним глумом над справедливістю, якої там, зрештою, ніколи не було і нема.

Явної показової розправи над єпископами не було. Кажуть тільки, що митрополита д-ра Йосифа Сліпого засудили на 8 літ ув'язнення, а всі інші дістали по 6 літ. Що сталося з арештованими єпископами Йосафатом Коциловським і д-ром Григорієм Лакотою та апостольським адміністратором о. д-ром Петром Вергуном, теж не відомо. Так на українських землях в СССР не діє нині ні один греко-кат. єпископ, як не діє зрештою і українська греко-кат. Церква, бо її насильно зліквідовано.

Юліян Бескид

ЯВИЛСЯ ЄСИ ДНЕСЬ ВСЕЛЕННІЙ

"Величай душе моя, іже во Йордані крестившагося Господа".

Дрижали губи в святця, канули сльози з його очей та замерзали на срібних пасмах вусів.

Кусав мороз і лютився, як сибірська скажена вовчиця, а те біле сонце, що здіймалося з глибокого просоння над чорною тайгою, було зовсім подібне до того золотого підноса, що на ньому в крові купалася відрубана голова св. Івана Хрестителя. Над чорною тайгою запалилося багрою небо й кругле сибірське сонце оповите було пурпуровою багряницею.

В лахміття вдягнений, стояв той святець — новітний апостол, і хоч кусав доживого мороз та замерзали живі слова на устах, він зніс догори свої білі руки й спокійним, м'яким, — мов найдобротливіша мати до своєї дитини, — голосом мовив і молився, з пам'яті служив Божу Хвалу. Наче з розкішно видрукованого богослужебника читав святець, вигнанець-каторжник Митрополит Йосиф єктенію за єктенією, прохання і славословіє, дивлячись синіми своїми очима в далечінь неба.

— Мов учора ще діялося те все перед престолом Усевишнього в храмі Юрської святині... В золоті купається небозвід, мигтять самоцвітами свічники, у сяйві сонця ікона Богородиці, райдугою відблискується ікона Богочоловіка й Бог Отець на золотомережаному троні...

Мовив з пам'яті торжественні слова Митрополит Кир Йосиф і до Господа Бога молився, навіть хреста не мав у своїх білих руках. А той золотий митрополичний хрест вирвали йому з рук ще тоді, в палатах св. Юра, коли прийшли його арештувати; митру та жезл у скрині запакували, всі богослужебні книги по долівці розсували чоботами. І коли доходили до воріт Сибіру та перечислювали каторжників, здерли з шиї Митрополита й цю маленьку золоту медалю з Пречистою, що мати її передала своєму синові Йосифові, коли він одягнувся в ризи Христового воїна.

Вихопили теж, наче найспритніший злодюга, з-за пазухи того мученика-святця в ірховій оправі молитвослов.

Дрижали губи в Митрополита Кир Йосифа, і він стояв як найбільший полководець на чолі своїх хоробрих лицарів, — високо до неба знісши свої білі руки, стояв той Христовий апостол серед найбільш на світі покривджених, найбільш споневірених і найбільш упокорених синів своєї недолі.

Стояв Кир Йосиф між найбільш хоробрими лицарями, бо між воїнами самого Христа Богочоловіка.

— Явился єси днесь вселенній і світ Твій Господи знаменася на нас, во розумі поющих Тя.

Замерзала щохвилини полонка, пробовтували каторжники костуром лід у полонці, бо кусав мороз лютою вовчицею; в далекій сибірській тайзі родився перший ранок.

А ці білі люди в лахмітті й в чорних онучах поставили сторожів на крайчиках тундри, щоб оберегтися від прокльонів вартових,

— Пришел єси і явился єси світ неприступний, — тричі в полонці занурив свої білі руки той Архипастир Кир Йосиф, як святим хрестом на Йорданській ріці.

— Всяческая днесь радости ісполнишася, Христос крестися во Йордані, — склавши три перші пальці правої руки в знам'я Христа, благословив Митрополит вірних, і, наче найдорожчі самоцвіти по його лиці котилися рясні сльози та замерзали на срібних пасмугах його вусів.

— Помолімся, браття, за нарід наш. Помолімся за всіх тих, що на волі, щоб вони ніколи не зазнали пут неволі. Помолімся за всіх блаженних плачучих, бо вони будуть потішені. Помолімся за блаженних чистих серцем, бо вони Бога узрять. Помолімся за блаженних гонених за правду, бо їх є царство небесне.

Свої білі руки зі знам'ям Христа держав догори святець Митрополит Кир Йосиф.

Пили повними пригорщами свячену воду з полонки вигнанці, зачерпали в черепки й ховали за пазуху; мили свої лиця свяченою водою — й очі свої нею протирали.

Запалилося багрою біле сонце над чорною сибірською тайгою.

Рік 1960

ВІН НІКОЛИ НЕ ВІДРЕЧЕТЬСЯ ХРИСТА

Попробуйте перечислити ці всі незчисленні зорі на високому небі, або ж це не те саме, що мільйони розсіяних по свім морозом скованім, далечезнім Сибірі — могил синів і дітей найкращої в світі матері, чудородної України.

Ліку й переліку нема такого, або врешті вони з розмислом і на те продумали й відкрили на карті землі, — щоб кривавилася без кінця українська душа, — скована в льодах і тайгах Сибіру.

Наруччя хворосту принесли каторжники; замерзла дощенту грубка й пара з віддиху кришкою льоду паде до чорної землі; людські скелети затулювались веретами й скулювались у круглі тоболи,

бо зуб скакав на зуба й кусав мороз гострими зубилами та жер крізь виснажені м'язи білі кості.

— Сирота, він завжди думав, говорив і надіявся, — лебедів у кутку сам до себе Прокіп і крізь сльози далі мовив, — вернеться додому, хату відбудує й сусідів привітає... Але необачна смерека прилягла його та поломила всі ребра. Умирав і прощався з лісорубами нещасний Прокіп і Бога благав за себе й за всіх. А той наш опікун білу руку поклав на гаряче чоло конаючого й притишено мовив: — Унаслідиш Царство Небесне й душа твоя чиста й біла, як пелена. — Господь з тобою й вічний тобі спокій.

Але дунуло густим морозом крізь відхилені ворота й вітряниця повіяла по скублених тоболах; з бурею мішалася лайка: — Канєчно, чьорт, сатана!...

І вихор бубонів по дряницях, бо сердився караул, — морозиця давила в горлі, — в таку пору мусів він іти та викликувати... — Бунтовщики! кашлянув гостро й від дверей викликав: — Слуш, поп батюшка, в каманду, сбірайсь! Палучіш... — недоговорив і грюкнув воротами.

Не збоявся, ані не злякався того визову старик з довгою сивою бородою, а всі каторжники звали його й кликали: — Владико Йосифе, наш опікуне, лікарю, потішителю, наш заступнику.

Схиливши низько своє біле чоло, прислонив обома руками свої очі Владика й тихо шептав молитовне прохання: — Боже, милостив будь мені грішному; Христе Чоловіколюбче, змилосердися надімною; Господи, помилуй мене слугу Твого.

Кололо в очі ярке світло й від тепла в кімнаті танули сльози та цюрком скапували соплі льоду на бровах і сивій бороді.

Лесливо заколивався в своєму кріслі й насилу зм'якшуючи свій голос, начальник табору засланців процідив крізь зуби: — Садітесь, ґражданін батюшка. Відпочиньте.

Він порпав своїми м'язистими руками в стосі паперів, перекидав листок за листком і наче радіючи, схопився з крісла та швиденько підбіг до прикликаного й тицьнув йому під очі: — От і бумагі і путьовка...

А потім, якби ніколи ніщо не було й не сталося, мов у деякому найкращому та найкультурнішому центрі, знову приблизився до свого в'язня та затаюючи свою призирливість, почав м'яко захвалювати: — Ми всі знаємо — обернув уже українською мовою, — що ви невинно сюди попали. Ми вам хочемо дати дорогу повороту й звільнення, — підсуваючи листок паперу, натякнув, — ось де покладіть свій підпис і коли ваше бажання, ми передамо вас до любої амбасади, або зможете виїхати додому, — в його тремтів голос і він далі настоював, — закордон найкраще вам виїхати...

— Звільнення, амбасада, закордон — на ввесь свій зріст підвівся в'язень — Митрополит Кир Йосиф і твердо мовив далі: — Як довго мій нарід у неволі, моя свята Католицька Церква загнана в катакомби, так довго моє місце з моїми вірними.

— До жодної амбасади не піду, — поклав Митрополит свою праву руку на грудях, як до найсуворішої присяги, — моя одинока амбасада — моє Христове стадо.

Прискочив до стола й обома руками вхопив швидко пістолю розюшений тими словами наставник над в'язнями, але ще на часок спам'ятався: — Життя вам немиле? — він закричав.

— Важливіші є речі від життя, з повною рівновагою й рівним голосом мовив Митрополит в'язень і Покірний Слуга Божий, Кир Йосиф. — Правда Божа й Христова свята наука є понад усі сили світу.

— На досмертну каторгу заженуть тебе! — вдаючи милосердного, лепетав далі насторожений наставник.

— Христос мій Утішитель, Господь моя поміч, — спокійно продовжував Святець Кир Йосиф і повторював: — Царство Боже є вічне й жодні адові врата не одоліють Його. Наше земське життя є короткотривале, за те в небі є рай і вічна радість. Христос жив, проповідував і помер, розп'ятий на хресті, не за дочасне, але за життя вічне всіх праведних людей.

— Я слуга Христовий! — наблизився до стола Кир Йосиф і ще сказав: — Каменуйте мене, голодом виснажуйте моє нужденне тіло, гарячим залізом припікайте мої душевні й тілесні рани, — те буду тільки робити, що велить мені свята Божа воля.

Вернувшися до чорної колиби, не будив нікого Праведник Божий, Святець Йосиф і не світив світла.

М'якою рядниною, бо мороз кусав у ноги, затулився Богоугодник і навколішках молився, щоб нерозкаяний світ розкаявся:

— І Твоє святе благорозуміння зішли Господи;

— Вічну Твою правду посій назавжди, Христе Царю;

— Святими Твоїми руками докінчи Твоє святе діло;

— І Духом Твоїм Святим осіти весь рід людський;

— На Твою вічну, превічну Славу й Честь, Боже Всемогучий, Христе, Сину Божий і Святий Духу, від Отця і Сина ісходящий;

— Да будеть Один Пастир і одне Стадо, Амінь.

***

Серед учасників II. Ватиканського Вселенського Собору в Святій Столиці всіх християн католиків світу в Римі нема нашого Високопреосвященнішого Львівського Митрополита, Святця Кир Йосифа; вже другий десяток літ ув'язнений Москвою, на далекому засланні в Караганді. — Молімся всі щиро за здоров'я й силу цього Великого Христового Воїна!

Торонто, 1962 Б. Р. **Юліян Бескид**

б. Свідчення очевидців.

1. О. Петро Леоні:**"Ватиканський шпигун".**[1])

"Більш гідним довір'я джерелом інформації про Митрополита були друковані спогади колишніх совєтських в'язнів, що мали щастя після свого звільнення опинитися в країнах Західньої Европи. Якщо їхня одіссея по совєтських каторгах перехрещувалася на певному, коротшому чи довшому, етапі з Митрополичою страсною мандрівкою, вони відмічали це в своїх статтях чи книгах. На жаль, такого матеріялу було небагато.

Згадаймо на першому місці книгу італійського священика-єзуїта п. з. "Ватиканський шпигун". Її автор, о. П'єтро Леоні, був під час другої світової війни військовим капеляном італійського армійського корпусу, що під командою фельдмаршала Мессе боровся на південному відтинку протисовєтського фронту, себто на Україні. Після війни о. Леоні залишився як душпастир в Одесі при тамошній католицькій церкві, з наміром провадити місіонерську діяльність між населенням. Підготовлявся до неї пляново вже здавна: вивчив українську й російську мови, знав літургію і спірітуалітет Східньої Церкви. Після кількох місяців місіонерства отця Леоні арештували й присудили до каторжних робіт на 25 років. Обвинуватили його в "шпигунстві на користь Ватикану", — звідсіля іронічний заголовок його спогадів. В 1955 р. о. Леоні був репатрійований і, повернувшись в Італію, написав згадану книгу, що вийшла друком 1959 р. В ній автор, крізь призму особистих переживань, змальовує ґенезу католицьких священиків та взагалі віруючих людей в Совєтському Союзі.

Шляхи Митрополита й отця Леоні збіглися докупи тільки на короткий часок. Було це в етапній тюрмі в Кірові, на північний схід від Москви, в Російській Совєтській Республіці. У згаданій тюрмі збирали з усіх частин Совєтського Союзу засуджених на каторжні роботи і звідтіля відправляли їх групами до концтаборів Північного Полярного Кола. Дати зустрічі автор книги не подає, але з контексту виходить, що було це в перших днях вересня або в перших днях жовтня 1947 року. Варто навести кілька речень, якими о. Леоні змальовує житлові відносини в кіровській тюрмі.

"З побуту в етапній в'язниці в Кірові залишилися в мене сумні спогади. Це була найбрудніша тюрма, яку мені довелося бачити. Блощиці розмножилися мільйонами і вночі було неможливо оборонитися перед ними, бо в камері було зовсім темно. Тільки тоді, коли розподіляли вечерю, приносили мізерну нафтову лямпу, яку зараз же забирали, залишаючи нас на поталу паразитам, що в темноті стають ненажерливими й аґресивнішими. Три ночі, що я провів у цій

[1]) Мілена Рудницька: Невидимі Стигмати. Рим-Мюнхен-Філядельфія 1971. Стор. 91 - 93.

в'язниці, були справжньою мукою. А втім, ще більших мук я зазнав від людських паразитів, від злодіїв".

В дальшому о. Леоні описує прикру пригоду з кримінальними злочинцями, які його брутально побили й обікрали.

Свою зустріч з Митрополитом о. Леоні так змальовує:

"Я зайняв місце на горішніх нарах. Почало смеркатися. Чую, що якийсь незнайомий мені голос кличе мене по імені. Старша людина з бородою стояла перед моїм ложем. Подав мені руку і сказав: "Йосиф Сліпий". Я ніколи досі його не стрічав, але я знав добре, хто він. Я навіть контактувався з ним з Одеси в 1944 р., коли він був найменований на львівського архиєпископа й митрополита. Це була для мене велика радість, але водночас і великий біль опинитися тут разом з моїм Митрополитом, що став каторжником прикованим до галери Ісуса Христа".

В Кірові о. Леоні зустрівся також з єпископом М. Чарнецьким, з яким він був знайомий уже давніше, та з кількома католицькими священиками.

"Пополудні дали нам харчів на чотири дні подорожі й ми рушили до залізничої станції. В нашій групі, що нараховувала приблизно 40 осіб, було нас трьох католицьких священиків і двох владик. Це не погано: буде кому піклуватися про жертви комунізму... В Печорі обидвом єпископам і старому українському священикові казали висісти... Мене та інших відвезли до Воркути".

Зустріч отця Леоні з Митрополитом — це тільки короткий епізод, але який він характерний! Крім інформацій про перебування Митрополита восени 1947 в етапній в'язниці в Кірові та про те, що з Кірова відправили його до одного з концтаборів над горішньою Печорою, цей епізод каже нам дещо й про характери осіб дії. Коли Митрополит дізнався, що до тюрми привезли італійського священика, він сам підходить до новоприбулого і знайомиться з ним. Скільки в цьому жесті тактовности й християнської скромности, скільки доброзичливости до священика-співв'язня! А що можна сказати про отця Леоні? Він називає українського Архиєрея "своїм Митрополитом", "il mio Metropolita"! Отець Леоні працював до свого ув'язнення душпастирем в Україні, отже Первоієрарха Української Церкви він вважає за свого зверхника. І говорить про нього з великою пошаною і любов'ю: він радіє з цієї ненадійної нагоди побачити свого Митрополита, але водночас болію душею, що зустрівся з ним у такій трагічній ситуації.

Варто ще звернути увагу, що о. Леоні називає Митрополита "Galeotto di Gesu Cristo". Не можна, на жаль, віддати вірно одним українським словом цієї назви. "Galeotto" значить: раб прикований до галери. Назви "раб" о. Леоні вживає очевидно в тому самому значенні, в якому апостол Павло говорить про себе як про невільника

й слугу Ісуса Христа. Рабом на Христовій галері називає о. Леоні Митрополита, бо Господь вибрав його, покликав на Свою службу і прикував до Своєї галери... І пійманий раб віддав себе всеціло в Господні руки".

2. Дещо докладніше про заслання Митрополита Йосифа згадує Станиславський в своїх споминах п. з.:

"МИТРОПОЛИТ У НЕВОЛІ"[1])

(З недавнього минулого)

Був гарний погідний день серпня 1948 року. Табір праці Н. 23 (пізніше 385/10) Темняковського району Мордовської Автономної Республіки стояв у напруженні, очікуючи заповідженого нового транспорту "полонених з України". Чекали на нього всі 2000 арештованих об'ємистого табору; заодно, ті що виїмково найшлись у його середині, чи ті, що були на праці поза частоколом. Одні ждали земляків, другі можливих знайомих, треті взагалі товаришів недолі, а всі разом жажділи новин, новин з-поза табору з тієї зглядної свободи. Бо за нічим жертва тюрми чи табору так не тужить, як за клаптиком синяви неба там і за наміснем учорашньої волі тут. А був це час повного відокремлення без зв'язку з рідними і Рідною Землею, а тимсамим і без помочі будьякої. Згодом і тут стало легше — допущені були посилки, письма-листи (щоправда раз у місяць і то тільки для колишніх громадян Союзу), появились газети, книжки аж до фатаморґани абстрактної свободи. Час ані в Росії, ані в російських тюрмах не стояв, а діяв, ревізіонізмом діяв. Кому судилось повних десять літ перебути і перетерпіти в російсько-большевицьких тюрмах, той зможе розказати їх повільний розвиток, вимушений випадками і змінами назовні. Все тут було від загрози безпосередньої смерти через її демонстраційне завішення аж до амнестованої свободи, чи іншими словами все від товарного чи т. зв. тсолипінського вагону (1945) до відправи додому "прямим ектерним" поїздом зі спальнями і реставраційними вагонами (1955).

Нарешті діждались! Транспорт яких 50 чоловік стояв на воротах табору. Їх провіряла служба надзору — викликуючи імена і т. зв. націонале, справджували тотожність новоприбулих і по одному пропускали в браму. Тут здалека їх стрічали десятки пар оживлених і зацікавлених очей, розпізнавали. Всі вони несли їм не тільки своє особисте зацікавлення, але надто того згори даровану симпатію й нетаєну радість. Всежтаки громада поневольних збільшалася й особисте горе розділялося на десятки нових. Спільне горе легше особистого. Нещастя з'єднує чужих між собою в одну цілість, одно тіло і волю, завидне щастя їх наново різнить і ділить.

[1]) Календар "Світла" на 1961 р., стор. 89-101. Видавн. ОО Василіян, Торонто 1961.

Особисте зближення стало можливе щойно після скінчення процедури перебрання й розподілу на поодинокі секції. Тут виявилося, що транспорт прибув не з України, а через Україну з таборів Горішньої Печори. Прибули самі українці, більшість із Заходу. Здебільша люди інтеліґентні, на місцях походження широко знані і загально шановані. Митрополита Йосифа деякі зараз пізнали, інші Кир Николая, апостольського вікарія на Волині, а там наших музик-композиторів, Василя Барвінського, Бориса Кудрика, ще інші редактора д-ра Івана Гладиловича зі Львова і других. Для мене було і тих доволі. Живучи постійно закордоном, я особисто не знав нікого з них, але може тим інтенсивніше переймався їх долею. Бо хто нпр. не знав би митрополита Львова, коли не з виду, то напевно зі слова?!

Кир Йосифа я пізнав особисто в стаціонарі — це свого роду таборовий шпиталь — сам хворий вітав нового хворого. При обов'язкових лікарських оглядинах під час перебрання він легко гарячкував. Як опісля виявилося, в нього був сталий, так мовити хронічний фіброз легенів. На вигляд однак він був заздрісно здоровий і статурою імпозантне явління. Його фізіс була гідна долота визначного скульптора-мистця. Високе вдумчиве чоло, ясні проникливі очі здавалось добротою говорили, глибоко поважний вираз обличчя і мойсеєва борода так і предестинували його на кабінетного науки-жреця або високого єрарха Церкви Христа. Постаттю такий був подібний до свого попередника на митрополичому престолі Львова, що їх образи можна було легко замінити.

Глядіти було на Кир Йосифа поза постіллю недуги — його, так мовити звичайна, буденна, його природна постать наводила мимоволі самохарактеристику Ґете, коли він говорив про дідичні прикмети свого явління від родичів своїх. Суть життя і вага стремління здавалось стояли написані на його чолі. Ота його імпозантна постава і вираз строго мовчазного обличчя симпатій йому не єднали, а навпаки, викликали почуття незайманости, а там і несмілости, деякого недовір'я, остраху, а може навіть і відрухової ворожнечі. Співв'язні його не любили, але, сторонячись, у пошані йому не відказували.

Начальство в тюрмі — це поліція від гори до долу і навпаки від офіцера караючої руки до простого салдата надзору. Це людиодиниці, які — на місце обов'язку людяности й основ справедливости — поставили злобу. Вона одна жене їх життя і поведення супроти "заключоннаво" в тюрмі й у таборі. Відчуття духової вищости відданого в їх руки степенує ще в них ту злобу до інстинкту (нерідко анімального інстинкту) самооборони і жене до сліпої ненависти до "ворога революції, Росії і її режиму". Бажання докучити, вжалити, знущатись, бажання помсти — не рідкі в таких випадках, включно до звиродніння й садизму. Незчисленні каліцтва на умі й тілі, доконані в тюремних казематах того режиму, це живі свідки цього пе-

кельного явища. Немає людини в районах НКВД чи МВД (різниця в номенклятурі, не в ділі): хто переступив їх пороги, той і чоловіка лишив за собою, а став одним об'єктом наказаної ненависти і злоби та жертвою неописаного, мало не абсолютного зла.

Стаціонар у режимному таборі це одиноке місце, яке до деякої міри користується зглядною неторкальністю. Туди не сягає рука злорадного надзору, тут володіє єдино лікар, залежний тільки від Санітарної Частини табору. Тут можна на хвилинку забутись. Тут пригадка, ремінісценція, що в'язень був колись чоловіком, — можлива. Впорядкований на взір справдешнього шпиталю, нехай і в скромних, примітивних формах, дає змогу, викликає приємне враження — тут можна відпочити. Заля простора, замість задухи робочого бараку — повно повітря, знесена тіснота, зникли поверхові ліжка і світло дня впало до простору. Нормальна лікарська опіка, задовільна санітарна служба, розмірна чистота (підлога мита щотижня або на приказ і щодня), ліпша якісно їжа і 200 грамів білого хліба (при 400 гр. чорного) — обов'язково привертали хворим віру в себе і надію на майбутню волю. Туди при перегляді назначила Кир Йосифа лікарка і начальниця стаціонару названого вище лягерного пункту. Сама ще дуже молода, але вирозуміла і душею вразлива. Вона була вольна і воєнну службу мала за собою. Тим назначенням вона піддержала Митрополита значно на здоров'ю, а там забрала з виду злісних і злорадних очей, що важило немало.

Осінню того року прийшлось нам залишити цей перший "очищений" табор. До того часу всі попередні мали загальний характер, мішаний. Тут уперше виділено й відправлено злочинний елемент, осталися самі "політичні". Період постійного терору внутрі табору скінчився. Нас перенесли в табор Н. 24 (пізніше 385/8) того самого району. Це великий табор, якого розмірно ще нові бараки давали тісне приміщення 2000 до 2500 в'язням. Положений, як усі в гущі лісу, але сам без тіні. Тут я перебув із мирополитом Кир Йосифом дальші роки (1949-1953) з довшими або коротшими перервами в міжчасі. Цей період належить релятивно до найтяжчих, але заразом і до найприємніших днів мого заслання. Це звучить може мало ймовірно, парадоксально — тюрма-заслання і приємний спомин. А все ж таки це факт. Це період моїх історичних стріч і грань між буттям і небуттям. Нас радує зів'яла вже рослина, яку з неба послана роса підняла до дальшого життя...

Арешт, заслання, тюрма — що це таке? — Хіба ніщо інше, як матеріяльно до мінімум обмежена особиста свобода. Для думки однак і відчування, для духовости взагалі немає і не може бути ніякого обмеження навіть у тюрмі. — "Не скує душі живої", в кайдани не положить... І тим, дозволю собі сказати, живе свідомий себе в'язень навіть серед найтрудніших обставин, живе довгими роками. Думки,

думки — коли б не вони?! Особливо коли його роєм облетять думки закованого слова.

— Я три роки в "одиночці" перебув, — сказав мені раз В., студент Кам'янець-Подільського Університету, — не сам щоправда, але з творами Достоєвського. Я їх у цілості перестудіював, не раз і не два рази. Він і другі з ним не тільки були розрадою моїй душі, але й об'єктивно помогли мені перетерпіти ті страхітливі дні.

Бібліотеки по російських тюрмах багаті, як багата російська література, оригінальна і перекладна. У дореволюційні дні ті книгозбірні були куди більші — за посередництвом управи даної тюрми, правда, у виїмкових випадках, в'язням предоставлялись спеціяльні закордонні видання. Так, оповідають, Троцький, будучи в царській тюрмі, довший час користувався книгами Лондонської Королівської Бібліотеки. Взагалі, в тюрмах (старого режиму) народжувалися і на світ виходили цілі політичні трактати пізніших лідерів революції і "нового режиму". Теперішні большевицькі тюрми менше ліберальні. Тут у тюрмі клаптика паперу не вільно мати і заборонене всяке письмо. В таборах праці преса і книжки появилися щойно в 50-ті роки, але писаного не вільно було нічого держати — до останнього дня, до волі.

Книгозбірні по таборах росли достаточно скоро. У 1954 році угорі наведеному таборі було вже понад 2000 томів. Була клясична і іншого роду література. Були газети на мовах в'язнів, журнали, періодичні видання, були "Известия" і "Советская Украина", "Правда" і "Радянська Україна", було радіо, в таборах діяли освітні кружки, давались концерти і вряди-годи заїздило переносне кіно. Все це в роках 1953/54. Для нас із Заходу незвичайно цінним набутком в обговорюваному таборі була наявність клясиків російської літератури з усім науковим апаратом про основи, ідеї й напрямні її розвою. Була і модерна своя література і чужа; національна, в перекладах очевидно. Здається ні одна чужоземна кижка не появлялася без обов'язкового перекладу на московську мову. Оригінальної української літератури, за малими виїмками не було. Але от та перекладна література давала нам можність, нехай і неповним образом, слідкувати за розвитком національних культур, особливо ж українського слова. Зокрема паралеля росту духовости обидвох сусідських слов'янських народів, українського і московського, напувала нас нетаємною гордістю й радістю на вид буйного розквіту першої і непогамованого стремління до вершин. Російська клясика в її досконалих формах була ідеальним предметом наслідування, взивала до культури слова, виразу, ідейного образу і закликала до порівняння. Будучи незримим глядачем і німим учасником того бенкету прискаючих з підземелля нових культур, малося враження, що ми на провесні відродження досі незнаних або замовчаних народів Нової Росії в їх напевно світлій і променистій майбутності й густим серпанком закритій долі країни. Був отже для

ободрюючої думки необмежений простір і широке поле зацікавлення не без того, щоб у мелянхолійний задум попадати і отрій-думі віддаватись. Читаючи й пізнаючи, ми з нашими думками і їх чужим корелятом зживались і жили — вони наш ідеальний світ творили, який щоправда так різко різнився від нашого матеріяльного буття.

Коли в попереднім таборі я з митрополитом Сліпим познайомився більш конвенціонально, то тут, у новім і кінцевім, я його пізнав у всій висоті й глибині його незвичайної особовости. В частих стрічах, розмовах, принагідних діялогах я навчився його любити як друга і глибоко шанувати. Трохи не повних чотири роки лучив нас один простір табору, а то й один дах над головою. То були зверхні умовини, які, на жаль, нерідко переривались: то він фіброзно хворий лежав у стаціонарі, то мене туди клали. Бували й довші проміжжя, коли його в другий табор переводили, то кудись у незнане возили. За кожний раз однак повертали у вихідний табір. Так літом 1952 р. він довгими місяцями перебував на 7-мім ляґернім пункті, де стрінув більше число в'язнів із Заходу, між ними таких, що займали експоновані місця як довірені надзору. Його враження з того табору були більш як мінорні. Весною 1953 року його возили в Київ на додаткові допити, пробу й спокусу. Встояв, не заломився, навіть не вгнувся. — Мабуть усі проби за мною — і був повний душевного спокою. Він детайлів не розказував, за звичкою говорив, але слухаючи і дивлячись на нього, малося враження, що він там не за себе говорив, не як "в'язень Сліпий", а як "Митрополит Львова Кир Йосиф" за Церкву свою і за Народ свій! Ішов як в'язень, вернувся як М у ч е н и к!

У митрополитові Сліпому я пізнав не тільки високого єрарха нашої Церкви, але разом із тим людину незвичайно високої культури, глибокого ума, широкого світогляду і глибокого знання. Він володів усіми мовами більших народів Европи і був поліглотом у найкращому значінні цього слова. Не для практичних буденних цілей він їх студіював і постійно плекав, а в першій мірі як помічні науки для студій Церкви, релігії й культури даних народів. Клясичні мови — старогрецька, латинська і єврейська — конечні для студій християнства в його основі, були йому такі ж легкі, як і модерні. Об'єм його мовних амбіцій і стремлінь до знань не мав границь. У тім глузді він належав до фавстівських натур і подобав більше на вченого, як на смирного християнина й пастиря; громадив знання без стриму і кінця.

Наука в таборі не була легка. Вчитись мови нпр. можна було тільки у когось, з уст до уст, і то, так мовити, крадькома — були труднощі внутрішнього режиму, особливо тоді, коли "вчитель" і "учень" жили не під одним дахом, а нарізно. Заходити в чужий барак заборонялося під загрозою карцеру. Підручників ані друкованих, ані писаних не було та й паперу не бачив ніхто. Писалося на т. зв. дранках, себто тонких пластинках, зрізаних відповідним ножем-стругом

із пня дерева. Їх стругалось і чистилось битим шклом. На них писали всі рапорти в Санчасть і до Надзору, звичайний графіт заступав місце олівця. Такими самими дранками, але не шліфованими, покривали також дахи будинків табору.

Коли опісля (1948/49) були допущені посилки, то з ними появився папір у таборі. Це були шкільні зошити в ціні 12 коп. за штуку. Тут у таборі вони платились пайкою хліба в 600 гр. або її рівновартником — 10 карбованців. Тепер можна було писати (олівцем натурально, чорнило було недозволене), однак зі строгою забороною написане держати. Органи надзору забирали безоглядно кожний клаптик паперу записаний рукою. З посилками усталилася зчасом ще одна надрядна валютарна одиниця в таборі — "сало", а хлібові припала в такому випадку лише роля "розмінної" монети. На жаль, колишні посилки могли діставати лише громадяни Союзу, інакше автохтони, тоді коли чужинці стояли взагалі поза всяким законом.

Наука в таких умовах була часто-густо недосяжною мрією і рівночасно деякого роду геройством, бо відбувалася коштом власного здоров'я. Кожний кусок із посилки, виданий на ту ціль, минався з наміром і призначенням жертводавця. Але митрополит ділився своїм добром тим радніше, коли "вчитель" був одним із "чужих". Будучи в тюрмі чи в таборі Кир Йосиф не тішився особливішими ласками ні в домі, ні в людей. Ближчої рідні в нього, здається, не було, а другі, мабуть злякавшись, забули. Він належав до тих єрархів і духовних осіб у таборі, що гостили в себе дари серця — посилки дуже рідко. Мимо того він ділився кожною посилкою, яка до нього заблудила, ділився не тільки з близькими земляками, але постійно з усіми принагідними співжителями спільного бараку. При тому яскраво кидалась у вічі просто неймовірна різниця жертв-дарів, які йому "свої" приносили, і тими, якими вірні своїх православних владик дарили...

Поза наукою, читанням, студіями — йшли медитація, розважання, тихі, нескінчені монологи і принагідні діялоги. Вони всі містились у трикутнику "Релігія — Церква — Україна". Це були питання, які його постійно займали і постійно журили, ранили. Адже не про абстрактні поняття йому йшлося, з ними не було ніяких розходжень, ніяких знаків питання, а про реальні величини, дієві конечності, про життя і майбутність народу. Того останнього він не міг собі подумати поза межами цього потрійного питання. — Або ми народ, що в націю цілить, у велике Завтра вірить, або... — він не кінчив, нагло замовкав, неначе сам лякався зловіщого антиподного "або". Думками все літав на Захід, робив перегляд своєї митрополії, не минав і підчинених дієцезій і все вертався сумніший і більш зажурений, як був передтим. Усміху на його устах чи в очах здається мені не бачив ніхто в неволі. Він тяжко болів над долею нашої Церкви, страшно тяжко переживав її горе на верхах і на долах. А коли в мелан-

холію, у зневіру не попадав, то тільки тому, що вірив, глибоко вірив у чоловіка-людину і в сили Неба.

Католицька Церква — мовив — у час свого тисячелітнього існування переходила різні періоди росту й розвою, більш і менш світлі, періоди радісного підйому, але і хвилі кошмарних гонень, переслідувань, внутрішніх сварів і роздорів. Але все виходила з них оборонною, переможною рукою. Вона у Бога! Кривавилась, терпіла, терпіла в ім'я Основника свого і ждала. А ждучи, святістю жевріла, кожен промінь сонця ловила, слово-ідею Христа-Бога голосила і творила. Вся велич европейської культури — це її діло! Коли ми нині ретроспективно поглянемо на ті дії, нам моторошно стає на душі з остраху самого, що зло могло одоліти Її, що могла не видержати смертельної загрози і проби; нас опускають сили, але тут же яка радість наші серця підіймає, яка сильна віра огортає, проникає, що вона непереможна. Ми гордо і в покорі згадуємо слова заповіту Христа — "і врата адові не одоліют її" — слова, що їй долю і призначення проголосили. Вічна Церква — ЕТЕРНА ЕККЛЄЗІЯ!..

Митрополит Йосиф не був красномовцем-ретором (принаймне я його таким не знаю, не мав нагоди пізнати), за ефектами не шукав ніколи, не говорив "до народу", а навчальні його мови тут, у неволі, були здебільша на-пів голосні розважання, свого роду монологи, змістом глибокі, філософічні формою. Він говорив сам із собою, говорив до себе без огляду на те, чи хто прислухувався йому. Він належав до людей контемпляції, які звикли пізнавати речі і явища від кореня, до гетівських матерій добивався, в стилістичних формах не любувався. Він давав нам, що були з ним і кругом нього, зразок мужа науки на митрополичому святоюрському троні. В кожнім явищі шукав аналогій у давнині, чи недалекій минувшині, схиляючись до погляду, що суть завжди одна, змінна лише її форма. Інтерпретуючи історію Католицької Церкви взагалі, він шукав і находив паралелі розвою і в нашій Церкві.

— Має Західня Церква свою мартирологію — говорив — має її і наша. Невеличка вона, в порівнянні до Західньої, мініятурна, але долями — яка одна одній подібна! Більшість нашого народу ісповідує православ'я, лише мала його частина осталася вірна вірі прадідів і Католицькій Церкві. Колись, у недалекій давнині, наша католицька громада була куди більша і числом вірних і поширеним простором. Стан, як знаємо, змінився зі зміною політичного режиму. Коли на місце католицької Польщі східніми землями православна Росія заволоділа, наші церкви були перші, що впали жертвою тої зміни. За наказом згори всі вони були переіменовані й обернені на православні церкви. На полі штучно визваної війни православних проти українських католиків наші землі останнім лишили двох святих — Йосафата Кунцевича й Андрія Боболю. Вони, як мученики за свою й пра-

дідів віру, зложили свої голови під смертельними ударами роз'яреної товпи. Дальший похід царського режиму Николая I проти українських католицьких церков України не відбувався за середньовічною рецептою "чий край того і віра", як дехто думав, а був чисто політичної натури. Увесь імпет і головне вістря того напору були направлені більш на прикметник "український" чим "католицький". Римо-католики нпр. або інші не ортодоксійні віроісповідання не підлягали круціяті православного походу. Так як терміни "православ'я" і "російський" покривалися, то православ'я в Україні мало дати Росії Романових зміст і форму національної російської держави. Воно дальше мало бути тим коректором, що повинен був направляти всі слов'янські ріки в одно російське море!"

Що православ'я в Україні, крім релігійної форми мало ще інший, політичний характер, те наглядно доказують наші дні. На місце самодержавної Росії поневолених народів постав Радянський Союз "свобідних" народів. І на Західній Україні покотилися події, точний праобраз, фотокопія таких же подій з-перед сотні років. Нова, соціялістична Росія, наслідуючи напрямні політики старого режиму супроти України, вступила в сліди царя Николая I і пішла походом проти Української Церкви в Галичині. Не тому, щоб, будучи вірним антирелігійній тезі, знищити Церкву в корені, як у Східній Україні і взагалі в Росії, а на те, щоб переназвати і перетворити її в православну! Постав певний куріоз в історії Сходу і розвою комуно-большевицької ідеології. Два протилежні й діяметрально різні режими — абсолютномонархічний і йому антиподний комуністичний — найшлися на одній політичній лінії в розв'язці кардинального питання: України. Новий виразно протирелігійний режим став не тільки оборонцем релігії, але її ревним пропаґатором, ба навіть основником її ортодоксійної православної форми в Західній Україні.

Галичина, мала частина Великої України, що по розборі Польщі припала Австрії, користуючись її ліберальними законами, сповнила примірно і з честю свій національний обов'язок супроти цілости України. Вона виповнила цей обов'язок не навостанне і завдяки своїй Церкві. Коли, як ми вище бачили, в Росії, поняття православний і російський покривалися, то тут у Східній Галичині (нині Західній Україні) такими синонімами були терміни "католицький" і "український". Католицька Церква в Галичині була наскрізь українська національна Церква. Це був її зміст, її основа і проти тої основи, проти інвольвуючої в ній сили виступила в минулому столітті царська Росія і в біжучому сторіччі комуністична Росія.

Тепер немає католицької Церкви в Західній Україні, але є там католицький народ. Хто сумнівається, хто може сумніватись, що він український? — Він ним був, є і буде, бо інакшим він бути не може. Його вірність народові основана на вірності його Церкві. А ця в ка-

такомбах. Тут мимоволі насувається питання — що сильніше — традиція чи режим?! Воно важне, зловіще заодно для нас і для режиму...

Митрополит Йосиф Сліпий був засуджений енкаведівським судом на вісім (8) літ примусових робіт. За які провини? — За провини його Церкви! Коли за царського режиму православ'я мало маніфестувати національну єдність Росії, то тут, у новій національній Росії згл. державі національностей, православ'ю залишали одно завдання — бути лучником гетероґенних народів, зокрема слов'янських, в одну імперію — комуністичну в основі, російську у формі. За провину проти цього були заарештовані і вислані капітули всіх трьох галицьких дієцезій. За малими виїмками всі єрархи зложили там свої голови. Жертва, як видно, цілопальна. За єрархами пішла мала, мінімальна частина низового духовенства, несучи свій і Церкви хрест у праліси й тайґи необмеженої Росії, вона там і лишилась. Більшість, рятуючи себе і свої родини, воліла взяти на себе добровільний і все-таки вигідніший екзиль, а тим, що свої ризи змінили і Церкви перехрестили, хіба числа ність... Українська католицька Церква в Західній Україні смутком сповилась і чорною киреєю прикрилась. Митрополит над тим пресумним явищем і станом своєї Церкви невимовно тяжко терпів. І в тім своїм жалю і болю був неотулимий. — Судилось, видно, — вирвалось раз його глибоке зітхання — нести самому Хрест нашої Церкви до переможного кінця або зложити його у Господа трону!...

Був місяць травень, 15-ий день 1953 року. Митрополита Кир Йосифа в таборі вже від тижнів не стало. Його освободили, себто вивели за браму, як того домагався паперовий закон режиму. Хто йому вірив? — І нам переконання і певности бракувало. Хоч за звільненням говорили здогади, душа тому протирічила. Ми міркували: коли це правда, як говорять, то в нашім випадку жаліти треба, бо, за поговорами, в митрополита немає дому, себто — є Святий Юр у Львові, а там тепер його ворог! Наші стурбовані думки ніяк не находили собі спокою, але й пізнати ми не могли, куди, в які сторони Митрополита повезли. Логіка положення нам суґерувала, впевняла, що не до дому...

Нагло в названий день прибула "велика комісія" до табору. Самі офіцери, штабові, досі невидані в таборі. Пішли виклики, допити в'язнів. Викликали багатьох, чужих і наших, українців. До останніх належав м. і. композитор Б. Держали не довго, мабуть спішилися. Покликали і мене. У малій кімнаті дижурного офіцера я опинився перед обличчям сімох штабних офіцерів, у більшості полковників. Посипались питання, яких осередком була виключно особа митрополита Сліпого. Зразу чисто формальні справи, про особисте знайомство, його давнину і тривалість, а там усе ширше, глибше, інтимніше. Хотіли в нарисі бачити Митрополита (вони ж чужі) у його зовнішніх взаєминах зі світом і людьми. Хотіли й його характер пізнати, пізнати

прикмети його ума й душі. Соціяльна сторінка його появи їх зокрема інтересувала. Вони цікавилися не тільки його відношенням до свого народу, вірних митрополії, наставленням до чужих і їх гомоном, але й поза тим вони жадно хотіли впізнати, так мовити, сторінки його наскрізь приватної, суб'єктивної думки чи поведінки. Питали наприклад чи одержує посилки, як часто і чи ділиться ними зі співв'язнями спільного бараку.

Після такого введення прийшла черга на запити загального характеру, запити, що мали розкрити тези світогляду Митрополита, спосіб його думання на проблеми спеціяльного значення. Форма допиту скінчилася. На його місце наступила на-пів свобідна розмова на тему відношення Митрополита до православ'я взагалі і православної Церкви зокрема, як також про його наставлення до Риму, згл. Папи й Ватикану. Питання було поставлене, але позитивна відповідь на нього їх не здивувала. Вони її, виділось, очікували, а всетаки поставили додаткове питання, яким зверталось увагу на факт, що в Україні велика більшість православних. — Годі було не відмітити, що наявність одного віроісповідання не тільки не виключає важности і значення другого, а навпаки його кличе і викликає. Евентуальна заміна одного другим, для ока лоскітлива, для держави і народу все шкідлива.

Розмова де дальше набирала змісту й форми теоретичного розважання. Наближалась до основного питання, що вже висіло над головами. Різниця між питаним і питаючими закривалась. Ось воно:

— Чи митрополит Сліпий знає, що зайшло в час його неприявности у його митрополії і взагалі в Західній Україні? І як ставиться він до цеї події?

— Знає і жаліє, дуже жаліє.

— Чому? Невже ж православ'я гірше католицизму?

— Видно його хочуть зробити гіршим. Тут на Сході мабуть не знають, яких друзів мало православ'я у нас на Заході, на католицькому Заході! Ми його у многім подивляли, в дечім любили, а загально шанували. І те, що сподіялось на Західній Україні, сталося не волею православ'я. Узброєна рука держави, наслідуючи Николая царя, обернула сідоглаві католицькі Церкви на православні. Того віроісповідання червенські городи Галичини не знали, православ'я там не було ніколи!

Над тим болїє Митрополит Йосиф, іронія історії його грудь давить і серце стискає факт, що соціялістична Росія, яка свободу голосила, пішла слідами деспотів царів і його Церкву, майбутній світоч Країни, неймовірною насилою задавила.

Досі ввесь діялог вівся московською мовою, офіціяльною табору. Тут у тій хвилині один із учасників комісії встав і заговорив по-українському. За десять років мого заслання був це перший випадок, що я на далекій півночі почув з офіціяльних уст свою рідну мову.

— Ви — мовив — представили нам положення в Західній Україні так, що можна подумати, воно не відповідає ні інтересам краю, ні народові. Чи могли б ви нам сказати, що належало б зробити, щоб воно було більш відповідне?

— Якщо не помиляюся, то конституція Союзу забезпечує громадянам свободу віроісповідання. Це основний закон, який потребує тільки відповідного едикту, щоб надати йому життєву силу. Будь він даний перед нефортунним походом на Галичину, на її Церкву національну, то добровільно не найшлась би там ані одна душа православна. Віра не одяг, що з сезоном міняється, а ґрунт, основа, на якій кожна сильна держава спочиває...

На бажання комісії мені прийшлося повторити заміти до другої частини дивного діялогу на письмі. — Можете писати по-українському — дозволяв-прохав офіцер "без паґонів" — гарною українською мовою, — тільки прошу поспішити, щоб до провірки (таборове числення) було готове. — Так і сталося. Ще одна маленька перешкода: коротке про-меморія, написане "карандашем", треба було ще раз переписати, вже на місці, чорнилом.

Так скінчилася "велика комісія" у справі митрополита Кир Йосифа у пропам'ятний день 1953 року. В мене зродилося чомусь переконання, що комісія була з Києва. (Мене між іншим питали, чи мені відомо, що його, Митрополита, возили у свій час до Києва?). За всіми познаками була це незвичайна комісія зі спеціяльним дорученням центральної влади. Її мовно-мішаний склад не вспів захитати моєї супозиції про її національний "український" характер.

Наступного дня раннім ранком несподіванка в таборі — на воротах деякі з в'язнів зазріли силюету митрополита Йосифа. Його саме пропускали до табору. Служба надзору вже заходилась провірити зміст його баґажу, коли від дижурного вийшов наказ, залишити це. Ще хвилина нерішучости і безділля, а там — задушевне тихе вітання замінилося болючим прощанням — Митрополита знову вивели за браму.

В обговорюваному таборі (385/8) находився від недавного часу відділ для "вольних". Частина бараку на 40 до 50 місць і невеличке подвір'я перед ним, обведене колючим дротом, творили свого роду 'резерват", призначений для вчорашніх в'язнів, які покінчили свій "срок" і чекали на повне освободження й волю. Остання, видно, етапами давалась... Тут між іншими находився православний єпископ Антоній, в'язнений від 13-ти літ, тепер нарешті "вольний". Сюди був назначений і наш Митрополит. Усе було в резерваті для нього готове і адміністрація табору ждала щомінутно його прибуття. Так було щоправда до комісії; остання однак дала йому інше призначення. Митрополита в момент його появи забрали назад і він на довший час зник із наших очей, але ніколи з нашої уяви.

Пройшли довгі місяці, як по Митрополитові слід загинув. Шукали його в Галичині — не найшли. І адміністрація табору мовчала, не зрадила місця його перебування. Аж маленький епізод, незначний формою, але знаменний і проймаючий по змісті своїм, навів нас знову на тропу його нової тернистої дороги. У Навечір'я Рождества 1953 року, пишучий оцей спомин одержав першу посилку в неволі — 100 карбованців! Даток зразу анонімний розкрився щойно згодом, коли адміністрація табору рішила подати ім'я й адресу жертводавця. Був ним Й. Е. Митрополит Йосиф Сліпий із Красноярського Краю, станція Маклаково!

Наступаюча кореспонденція розкрила дальші деталі його нової, неожиданої дороги. Для в'язнів, що виповнили свій присуд, а були хворі, немічні, фізичні каліки, комплетні інваліди (все це наслідки тюрми) або не мали дому (довгі роки неволі до кореня змінили його родинні відносини, а соціяльна структура країни знак запитання поставила над ним), для тих щераз покараних долею з уряду плянувались "інвалідні доми". Плянувались — але від пляну до його реалізації проходять у Росії роки. До того за сталінського режиму ледве хто на верхах турбувався в'язнями війни — з кінцем життя автоматично кінчиться і тюрма!... Тепер, після знаменної дати 5-го березня 1953 року інший вітер на верхах повіяв — Зефір весни (так його на Заході охрестили). Задумали ліквідувати табори, а з тим виникли думки про інвалідні доми. У Темніковській області під ту хвилю таких ще не було і от нашого Митрополита повезли в Центральний Сибір, у Красноярський Край!

Насувається злощасне питання — чому? — Чому взагалі Інвалідний Дім, а Красноярський Край зокрема? — Адже ж Митрополит був вольний, вольний за всіми писаними й практикованими законами! Чому по відбуттю "кари" відпускали домів других, усіх, чому не відпустили його одного? — Не будем твердити, що в Красноярському Краю Митрополит був такий самий в'язень, як над Горішньою Печорою або в Мордовській республіці. Ми можемо навіть на віру приняти факт, що він там індивідуально свобідний і в пошані; але чому задержаний? — По своїй волі, чи по збірній, згл. обосторонній?

Із листів писаних іще до табору слідно, що Маклаково — місце його перебування — положене в глуші сибірських лісів недалеко дально-східньої залізної трансверзалі, але далеко від людей. Почував він там себе самітним, але не бездільним. Управа Дому виєднала йому дозвіл, користуватись об'ємистою бібліотекою краю. Найшлось товариство — знову, як у таборі, книги, студії, принагідні "Пастирські листи" і з пралісом інтимні розговори. Він полюбив тишу дівичих лісів, "де навіть пташина мовчала і лише де-не-де лисиця зашелестіла, як стежку йому перебігала". Він його думу думав, у його душі читав, перериваний, то тут то там, письмом-листом із рідних сторін

від вірних, відданих, чутливих людей своїх. Він їм до зворушення, до сліз радів...

Щоб відповісти на поставлені вгорі питання, треба повернути до згаданого вже епізоду з 15-го травня 1953 року. Комісія, що приїздила в табір, була там ради Митрополита самого. Цей факт говорить, що в тій хвилі в'язень Йосиф Сліпий перестав ним бути і вона справлялась не за нього, а за українського (католицького) митрополита Львова Кир Йосифа. Це різниця і в тоні і в змісті! Вона говорила про нього його мовою, розбирала положення в його (бувшій) митрополії, кладучи наголос на його відношення до православ'я, другого України віроісповідання! Тенор ведених діялогів каже дальше супонувати, що комісія була українська, себто провідними кругами Києва делеґована й дириґована. Нехай своєчасний, крайнє нефортунний похід на Українську Католицьку Церкву Галичини лежав в інтересі православної Москви, нехай його диктувала істерика війни, він не лежав і не міг лежати в інтересі Києва. Відповідаючи на запити комісії, і вслухаючись у їх дискусійний тон, я виніс враження, що нагальний напад на Українську Західню Церкву не вирішив ані її т. зв. питання, ані її існування. Вона не проблема, не теорія, а факт свише даний, природою закріплений. Вона дійсність, яку евентуально можна на час замовчати, але стерти, виелімінувати не можна. Католицький Львів не тільки конечний для Києва, він на дальшу мету необхідний і для Москви. Є багато доріг — каже одна народня приповідка — але всі вони вливаються в одну, що веде до Риму. Найде її і Київ, як найшов за княжих часів!...

Від того дня і хвилини, коли митрополит Йосиф Сліпий мав повітати волю, пройшло повних п'ять літ із гаком. Із в'язнених єрархів галицької митрополії не стало вже ніодного. Лиш одному з них (Преосв. Лятишевський) була виявлена ласка неба перенести терпіння, але спочити на Рідній Землі. Других приняла сибірська земля, не довелось виждати переможного кінця. Остався лиш один, Кир Йосиф, митрополит Галицької Землі, що свободу Церкви своєї поставив вище особистої волі. Немов старозавітній Єремія, оплакуючи Її руїну і недолю, взяв радше Сибір і моральні терпіння чим проблематичну вигоду на оскверненій землі. "Або вольний із Нею, або нехай Господь прийме жертву мою!" — це його девіз іще з днів фізичної неволі. Пророк і Мученик за Церкву свою і народ свій! А Галичина мовчить, де вона не була б, мовчить і Україна. Ні слова, ні гомону!...

Писано 21 вересня 1958 року.

3. Д-р Антін Княжинський: **Мої спогади про українських католицьких єрархів на засланні.**[1])

В "Шляху" передруковано спогад італійця, о. Леоні, і в ньому один фрагмент з його зустрічі з Преосв. Николаєм Чарнецьким. Це

[1]) "Голос Спасителя". Січень 1960 р., стор. 31-32.

відсвіжило мені в пам'яті цю шляхетну особистість і ці спогади хочу почати від нього. Преосв. Николай належав до тих ісповідників, що любов до Спасителя і до Його науки були готові засвідчити своєю мученичою смертю.

Було це в першому лагері моєї страдницької дороги, коли я перебув тюрми, що їх до цього часу нарахував шість, у системі "Сіблагу", побіч городка Маріїнськ, Кемеровської области, що мав назву від цього ж городка. В тому лагері пребув я одну з перших тяжких своїх недуг і як інвалід не ходив тоді на зону до роботи. До мене прийшов один з довголітніх лагерників, викликав мене з бараку й повів до "бані" (купальні), де починали оформлення нового "етапу", купаючи етапників-арештантів і встановлюючи їх ступінь працездатности, т. зв. "категорію Труда". Йдучи в "баню", довідався я від поводиря, що в етапі є наші українські католицькі єпископи.

В купальню впустив нас обох сторож, поляк, що був нам прихильний. Ми задержалися в одягальні, яка була порожня, бо етапники тоді саме купалися. Вийшли етапники, переважно старі люди, між ними два чи три з бородами — отже священики. Один з тих, що мали бороди, був худенький, як скелет. Їх оформили у пари і зразу ж, там же у "бані", спрямували до лагерного лікаря, що ним був жид — Самуїл Ісаакович Тарновський. Начальника "Сан-часті" (санітарної частини), офіцера, там тоді не було. Більш-менш за годину етапники вийшли й одягнулися. Я став з ними знайомитися. Був там Митроп. Йосиф Сліпий, Єпископ Николай Чарнецький і о. Митрат Петро Вергун. Мій поводир, старий лагерник, пішов до Самуїла Ісааковича довідатися, які "категорії труда" одержали ці три етапники. Цей лікар обіцяв запропонувати для Владики Н. Чарнецького категорію інваліда, для о. Митрата П. Вергуна — таку саму категорію, а для Митрополита — категорію "легкого труда". Це мав затвердити начальник "Сан-часті".

Категорії, як бачимо, були легші. Коли б це осягнути, їх можна було оформити в "прядільці", де пряли бавовну, вовну і в'язали рукавиці та скарпетки. Для Єпископа Чарнецького можна було постаратися про повне звільнення з роботи. Це взяв на себе мій поводир. Йому це вдалося. Робота в лагері була лише в зоні, бо Маріївський лагер не мав т. зв. "підсобного хазяйства" за зоною. Єпископ Н. Чарнецький оставався в лагері, в бараку, й міг відпочивати. А відпочинок був йому дуже потрібний, бо дотогочасна арештантська дорога коштувала його багато здоров'я і сили.

В Маріїнському лагері був тоді голод. Тому ми, ті, що довше вже в ньому сиділи, влаштували таємну акцію докормлювання за збірні фонди, купуючи в "ларку" все те, що туди привозили. Так і вдержалися ті, що їм загрожувала смерть із вичерпання сил.

Відпочивши трохи, Єпископ Н. Чарнецький не сидів у бараку. Він вештався по зоні і шукав найбільш нещасних. Кожний день він приходив до мене, вдивлявся в моє обличчя і знаходив слова потіхи для мене, як лише вмів. Бувало, сяде біля мене, питає про мій стан здоров'я, про мої настрої, про інше, що для нас було найважніше, і бувало каже:

"Буде ліпше, напевно буде ліпше. Бог цього не стерпить. Вірити треба, бо віра може чуда творити!" Тут він з глибокою впевненістю цитував слова зо Святого Письма і впевняв кожного, що "так мусить бути!"

До нього линули нечисленні тоді в Маріїнському лагері волиняки. Вони знали його з місійної праці на Волині чи Поліссі, і знали його з найкращої сторони.

"Не бачили Батька сьогодні?" — питали бувало мене, коли його даного дня не вспіли побачити. "Чи буває не хворий?"

Він був такою вартісною людиною, без якої було важко жити. Він кожного знав по імені й дорожив ним. Це для нього був великий дар, даний йому Богом. Не диво, що Єпископа Н. Чарнецького завжди облягали всі нещасні, бо тільки в нього знаходили слова розради й потіхи.

Мене й багатьох інших, між ними й вичислених Єрархів, перенесли незабаром до іншого лагера, що мав гарну назву: Орлово Розово. Назва не виправдувала якости лагера. Життя в ньому було важче, як у Маріїнську, й тут Єпископ Н. Чарнецький знайшов більше нещасних, що потребували його доброго слова. Тут частіше бачив я його серед людей, і вже не з порожніми руками. Хтось з рідного краю слав йому час-до-часу малі посилки, які він розділював поміж нещасних. Бувало, прийде й до мене й тиче мені в руку хоч дві кістки цукру, або головку часнику, кажучи :"Чим хата багата...".

Незабаром прийшла нова нагінка на католицьке Духовенство. Всіх католицьких священиків зібрали в етап і зааранжували їх перенесення. Однак, щоб при цьому "заробити", всіх тих, що щось могли мати, примістили в бандитському бараку і вночі ограбили їх. Тоді щойно їх відправляли.

Ми, арештанти, думали, що Єпископ Н. Чарнецький не буде довго жити, але йому треба було ще випити чашу мученика до дна.

4. Д-р Франц Ґробауер: Зустріч з Архиєпископом Сліпим в одному з таборів рабської праці північної тундри. Звіт очевидця, що повернувся недавно з полону.[1])

"Наведені голоси преси спираються на інформаціях отриманих в Римі з других рук. Тільки непоказний віденський щоденник "Neues

[1]) Мілена Рудницька: Невидимі Стигмати. Рим-Мюнхен-Філядельфія 1971, стор. 103 - 108.

Osterreich" від 23. II. 1963, стор. 3, приніс статтю з-під пера людини, що була свідком недолі Митрополита на певному етапі його вигнання. Стаття появилася під заголовком:

ЗУСТРІЧ З АРХИЄПИСКОПОМ СЛІПИМ В ОДНОМУ З ТАБОРІВ РАБСЬКОЇ ПРАЦІ ПІВНІЧНОЇ ТУНДРИ — ЗВІТ ОЧЕВИДЦЯ, ЩО ПОВЕРНУВСЯ НЕДАВНО З ПОЛОНУ.

Редакція дала до статті таке вступне зауваження:

Австралійський громадянин, професор д-р Франц Ґробауер (Grobauer), що довгі роки був у совєтському полоні, зустрів під час своєї мандрівки по каральних таборах північного Сибіру українського Митрополита й Архиєпископа Львова, Кир Сліпого. Вони жили кілька місяців у тому самому бараці й навіть ділили один з одним ліжко. З нагоди звільнення Митрополита, що викликало в усьому світі таку велику сенсацію, д-р Ґробауер написав для наших читачів нижченаведений спогад.

Оце текст статті д-ра Ґробауера:

Вагоном сильно шарпнуло і поїзд поволі зупинився. Знадвору чути було роздратовані переклики й поспішні кроки. Хтось вигукував накази. Засуви важких дверей нашого вагона — до речі, був це вагон для транспорту худоби — відсунулися. Зграя політ-солдатів втиснулася до середини й, з пістолетами в руках, почали виганяти нас в зимову, холодну як лід, ніч.

Перед нами лежало поле, вкрите глибоким снігом. Пройти крізь снігові замети було надзвичайно тяжко. Раз-у-раз хтось падав і, здавалося, що загрузне в снігу назавжди. І зо мною була подібна справа. Довга подорож у ці Богом забуті підполярні сторони, а перед дорогою тюрма в одиничній келії протягом двох з половиною років виснажили мої сили. На ногах в мене були личаки, і в такому обув'ю я розпачливо продирався вперед.

Аж от поблизу від мене якийсь в'язень звалився з ніг. Негайно прискочив до нього конвоїр і почав "підкріпляти" його рушничним прикладом. Мій сусід з трудом підвівся на ноги, зробив два кроки і знову повалився. Я перебрів снігом до знесиленого, вхопив його мовчки під руку, а другою рукою тягнув його речі. І так ми вдвох ішли.

Перед барачним будинком нам казали зупинитися. Тут мала бути лікарська перевірка: кого призначать негайно до табору праці, а кого тимчасово до відділу для хворих.

Нічний спочинок у три зміни.

Хоч лікарський огляд був дуже поверховий, проте процедура довго тяглася. Тоді як ми чекали на свою чергу, я познайомився ближче з моїм товаришем недолі. Досі я знав лише його прізвище: Сліпий. Я здогадувався, що він — священик; на це вказувала його зовнішність: достойна постать, повна гідности поведінка, посивіла борода. І

справді, я не помилявся. Після деякого вагання в'язень відкрив карти: передо мною стояв львівський архиєпископ. Дуже тяжка подорож постаріла його передчасно. Він сидів утомлений на своєму наплечнику й чекав, як усі інші, що з нами зроблять. Аж тут несподівано відчинилися двері, до кімнати впали два зухвалі парубки. Очима розглядалися по присутніх, немов би когось шукали. Їх погляд зупинився на Митрополиті. В одну мить прискочили до нього й знову щезли, скоріше ніж можна було очуняти. Разом з ними щез також багаж владики. Князь Церкви лежав на підлозі, з його уст і з носа сочилася кров.

Коли Архиєпископ підвівся, закликали його до лікарського огляду, і рівночасно також мене. Ми обидва мали щастя: ми попали до барака для хворих. Хоч це був щойно початок листопада, надворі було вже 40 градусів морозу. В таку пору року жити в нужденно побудованих лагерах було справжнім мучеництвом.

Коли ми згодом відчинили двері лазарета, ми побачили кошмарну картину, від виду якої станули як вкопані. Через довгастий будинок волочилися зовсім голі сухорляві люди, шкіра та кістки. Ще ми не опритомніли від цього незвичайного виду, як до Архиєпископа підійшов похилий старший чоловік, загорнений в коц, і обійняв його. Митрополит познайомив мене з ним: ще один церковний достойник з Галичини, єпископ уніятської Церкви, Микола Олексевич Чарнецький.

Від нього ми довідалися, що значить ця дефіляда нудистів у шпитальному бараці. Це була п'ятниця, а в п'ятницю забирали від хворих білизну до прання і віддавали її наступного дня, до речі ще напів вогку. Другої пари білизни на зміну не було. Лазарет був переповнений і в ньому недоставало всього необхідного, особливо ліжок білизни. Нічний спочинок відбувався у три зміни: тоді як одні лежали на нарах, інші куняли по кутках або вешталися довкола барака. Білизна складалася з коротких підштанців і підсорочки-безрукавки. Так одягали на далекій Півночі — ми знаходилися в таборі Інта — безкровних і висохлих до костей хворих.

Христос Воскрес!

Лікар був українець; він примістив Митрополита в ліжку, що його досі займав Єпископ, і на просьбу Митрополита примістив там і мене. Довгі місяці ми спали утрьох на цьому ложі: я посередині, Митрополит по моїй лівиці, Єпископ по правиці. Роками я був наймолодший, але з нас трьох я дістав найвищу кару, а саме десять років каторжних робіт. Сліпого присудили на вісім, а Чарнецького на шість років. Обох їх обвинувачували в "агітації проти совєтського режиму", на основі ославленого параграфу 54/1б, пункт 10. Пізніше я зустрів на моєму шляху, у совєтських в'язницях і лагерях каторжних робіт, багато священиків, і всіх їх засудили під тим самим позірним закидом.

Один з українських панотців врізався мені в пам'ять особливо глибоко. Це був звичайний сільський парох з Карпатської України. В одному сибірському мовчазному таборі у вільну від праці неділю в'язні зібралися на подвір'ї до щоденної ранішньої переклички. Несподівано цей священик виступив з ряду, став по середині чотирокутника, вийняв захований під плащем дерев'яний хрест, що його він сам зробив, і міцним голосом закликав на весь майдан: "Христос воскрес, воістину воскрес!" Крім його одного ніхто з в'язнів не пам'ятав, що це був Великдень. Та тільки пролунало це Воскресне привітання, як розлючені таборові кати кинулись на слабку постать мужнього душпастиря і серед побоїв та копняків затягли його в карцер.

Наше тріо провадило дуже інтересні розмови. Архиєпископ — бистрий мислитель. Деколи він розказував про свої студії в Іннсбруці, згадуючи при тому з вдячністю своїх професорів і висловлюючись тепло про Австрію. Та він ніколи навіть на хвилину не відмовлявся від своєї приналежности до української батьківщини й її жителів, про яких говорив завжди з любов'ю. Страждання українського народу пригнітали князя Церкви важким тягарем. Його думки без упину кружляли довкола питання, як облегшити горе земляків, хоч йому самому доводилося переживати багато гіркого. Ці теми Митрополит обмірковував живо з своїм Єпископом. Також Єпископ був людиною високої духової культури. Перед першою світовою війною він студіював у Римі, часто бував у Відні й щиро любив Австрію.

Шпигуни та інші хулігани.

За ті ідеї, що стали актуальні на теперішньому Соборі, Архиєпископ Сліпий заступався вже тому більш як 15 років. Вже тоді він вважав за річ необхідну, щоб християнські Церкви діяли солідарно. Цю солідарність він уявляв собі інакше як один німець, інженер з околиць Рейну, що висловився раз злобно: "Три чинники скоріше чи пізніше, зроблять порядок в Росії: німецький жандарм, американський купець і католицький священик". З цього часу Архиєпископ Сліпий уникав цього необачного балакуна. Така обережність не була безпідставною. Совєти боялися Митрополита навіть тоді, коли він був їх в'язнем, і стежили за кожним його кроком та підслухували кожне його слово.

А шпигунів і всіляких кримінальних типів було в лікарні доволі. Вони були добре відгодовані, тепло одягнені й цілком здорові. З їх облич можна було вичитати всі злочини, через які ці кримінальники попали в конфлікт з законом. ГПУ нацьковувало їх проти деяких в'язнів: вони мали вивідувати їх справжню настанову та підслухувати їх розмови. Коли до нас наближався шпигун, ми переходили в розмові на латинську мову. Обидва владики володіли нею добре, і я також знав латину.

Деякі бандити удавали побожних, щоб таким чином добути довір'я церковних достойників. Єпископ Чарнецький був дуже добродушний і легковірний, він благословив цих негідників, посвячував їхні вервиці, і не спостерігав, що в той час вони його обкрадали. Одного разу один з бандитів підглянув, що Архиєпископ носить під сорочкою золотий хрест. Незабаром ці типи зручно заінсценізували напад і хрест пропав. Скарги не дали жодного результату. Управа лічниці й сторожа підтримували своїх шпигунів. Через них вони довідувалися також, коли який в'язень отримував пакет. Ледве адресат підтвердив його одержання, з пакета не було вже ні сліду.

Потайки відправлена Служба Божа.

Галицькі владики отримували інколи "посилки", себто пакети з харчовими продуктами. Адміністрація не зважувалася красти їх відверто, але здебільшого вони щезали зі сховища. Одного разу Архиєпископ просив мене здати на схов пакет, що для нього надійшов. Бо треба знати, що в нього постійно була підвищена температура, а саме цього дня він почував себе дуже ослабленим. На коридорі хтось несподівано накинув мені на голову мішок і вирвав мені з рук пакунок. Кілька годин пізніше ми знайшли на снігу перед бараком малий полотняний мішок. В ньому був ще тільки товстий папір, розсипані зерна вівсяних і гречаних круп і на самому споді мала паперова торбина. Злодій мабуть її недобачив. В ній були сушені виноградні грона. Митрополит узяв їх у руки немов цінний скарб. Кілька овочів він дав до склянки з водою і поставив її обережно, щоб ніхто не бачив, під ліжко. Наступного дня вийняв склянку з-під ліжка. Таким чином Митрополит прийшов у посідання літургічного вина для Служби Божої, яку він потайки відправляв.

Коли в країні полярного сонця почала уступати темна ніч і з каторжних таборів над Печорою почали виганяти в'язнів до праці, вибила для мене година прощання. Архиєпископ і Єпископ супроводили мене аж до огорожі, що відділювала лазарет від пустинної тундри. Обидва владики потиснули мою руку, обійняли мене, і я розстався з ними. Мені судилося мандрувати ще довгі роки долиною горя, з одного каторжного табору до другого, з однієї тюрми до другої, але на моєму шляху я не зустрів уже ні Митрополита, ні Єпископа.

У статті д-ра Ґробауера нема, на жаль, жодної дати. Невідомо, чи спогад відноситься до того самого перебування Митрополита над Печорою, що про нього згадує о. Леоні, чи до іншого періоду. Багато часописів передрукували це цікаве свідчення очевидця, інші переказали його зміст. Хто його прочитав, той зрозумів, що совєтська каторга — не те саме, що в'язниця в західніх державах або табір інтернованих".

ДОДАТОК Ч. 18.

XVIII. Лист і послання Митрополита Кир Йосифа до вірних з заслання.

1. Лист Первоієрарха, писаний в Маклакові 14 березня 1956 р. до о. Михайла Лади у Відні.

2. Пастирський лист Митрополита Йосифа Сліпого із сибірського заслання 1947 року.

БОГ З НАМИ[1])

Усім віруючим Церкви Христової, живущим в царстві червоного антихриста і поза ним.

В ім'я Отця, і Сина і Святого Духа!

Дорогі Браття і Сестри!

Ми, Митрополит і всі Єпископи, Пастирі Ваші, арештовані, мучені і вивезені на Сибір за святу віру Христову нашу, і за церкви наші, і за народ многострадальний наш, шлемо до Вас, із сибірських снігів і тюремних мурів Благословенство Боже на недалеке Різдво Христове.

Бог є з нами і тут далеко на Сибірі, і в тюремних казематах. Бог є і буде всюди з Вами, Дорогі Браття і Сестри. Бог є у Ваших хатах, в містах і селах. Бог є з Вами на важкій колгоспній панщині. Бог є з Вами у Ваших землянках, і підпільних сховищах, Бог є з Вами в тюрмах і засланнях. Бог є з Вами, Дорогі Браття і Сестри, в час Ваших мук, тортур і розстрілів. Бог є і з нашими стрільцями-повстанцями. Бог є і буде все і всюди з цілим нашим многострадальним народом у час його найбільших страждань і мук. Він благословить Вашу боротьбу проти антихриста та винагородить щедро всі Ваші муки і кривди.

Віруйте Йому Одному, тримайтеся своєї віри батьківської, своєї рідної батьківської землі, своїх Церков і своїх хат, своєї мови і Божої Правди, не бійтеся гонення, труду, і жертв і мук, бо все те для народу нашого і для Христа Бога Отця нашого.

Прийде недалекий день і царство червоного сатани-антихриста розвалиться та пропаде й щезне слід по ньому, а Церква і віра Христова житимуть вічно, а з ними буде жити вічно слава і пам'ять святих мучеників народу нашого, які сьогодні борються і терплять за Неї.

Як родився Христос — так зродиться нове вільне життя на землі!

Як воскрес Христос — так воскресне з гробу неволі наша мати Україна і відродиться наша свята Церква!

Благословенні хай будуть усі, які послухають голосу цього, не покинуть своїх рідних хат і свого народу, і допоможуть у боротьбі проти антихриста.

А прокляті будуть по віки вічні всі юди-зрадники.

А хто перепише десять разів оце Посланіє Пастирів своїх і дасть ближнім своїм, той буде мати 300 днів відпусту.

І прийде час і стане Правда на замученій землі і згине царство сатани і буде Воля Божа, і хай так станеться. Амінь.

Дано року Божого 1947, в день Св. Димитрія великомученика.

За пастирські листи Митрополит-Ісповідник був засуджений кілька разів на додаткове заслання.

"Первоєрарх терпів у першу чергу за вірність Ватиканові. Московські правителі обіцювали Йому уряд православного Патріярха. Він відказався, кажучи — прийму цей наказ, якщо він буде від Папи. За ці слова посипалися на Нього ще жахливіші знущання, майже рівнорядні з повільною смертю. Подала тоді римська преса вістку, що після своєї відмови, Ісповідник Кир Йосиф був призначений як об'єкт атомових діянь на острові "Нова Земля", де випробовують вибухи атомових бомб.

Але, Боже Провидіння далі чувало над своїм Праведником. Коли він чекав у далекій пристані на корабель, який мав Його завести на острів смерти — прийшло з неба зіслане звільнення".

1. ВЕРХОВНИЙ АРХИЄПИСКОП — НОВІТНІЙ МОЙСЕЙ

Слово Преосвященного Кир Ізидора на Ювілейній Академії у 80-ліття Блаженнішого Верховного Архиєпископа Йосифа Сліпого, що відбувся 27 лютого 1972 р. в Торонті, Канада. (виїмок). ("Наша Мета" — Субота, 4 березня 1972).

ДОДАТОК Ч. 19.

XIX. Лист Папи Пія XII і Пастирське послання єпископів Української Католицької Церкви.

1. Лист Папи Пія XII до Митрополита-Ісповідника з нагоди 40-ліття священства.

Документ ч. 1.

Фотокопія відручного листа Папи Пія XII до Митрополита-Ісповідника (в той час на засланні) з нагоди 40-ліття священства (30. IX. 1917 р.). Український переклад листа у посланні Високопреосвященніших Владик, а німецький переклад у промові о. кан. В. Ґамбера.[1])

Переклад листа Папи Пія XII до митрополита Йосифа на німецьку мову в промові о. кан. В. Ґамбера.[2])

DEM VEREHRUNGSWÜRDIGEN BRUDER
JOSEF SLIPYJ
METROPOLITEN VON HALYČ, ERZBISCHOF VON LVIV (LEMBERG),
BISCHOF VON KAMENEZ,
PIUS XII. PAPST
DEM VEREHRUNGSWÜRDIGEN BRUDER
GRUSS UND APOSTOLISCHEN SEGEN!

Das kürzlich vollendete 40. Jahr seit Deiner Priesterweihe bietet Uns willkommenen Anlass, Dir Unsere Liebe und Anerkennung kundzugeben und Dich in den zahlreichen Leiden Deiner Verbannung zu trösten. Denn es ist uns bekannt, wie Du, nachdem Du die Fülle des Priestertums vor 18 Jahren erlangtest, eifrig Deine Hitenpflicht erfülltest in der Eparchie von Lemberg, zumächst als Weihbischof-Koadjutor mit dem Recht der Nachfolge, später als residierender Erzbischof. Aber wegen Deiner treuen Anhänglichkeit an diesen Apostolischen Stuhl wurdest Du zur Zwangsarbeit verurteilt und warst gezwungen, Deine treue Herde zu verlassen. Alsdann warst Du in verschiedenen Gefängnissen, zum Schluss wurdest Du nach Mittelsibirien verchleppt und verweilst nun in einer fernen Ortschaft Maklakovo, als Wächter und Diener in einem Krankenhaus. Indem Wir Dir also, verehrungswűrdiger Bruder, Unsere Dankbarkeit von ganzem Herzen aussprechen für die eifrige Aussübung Deiner heiligen Hirtentätigkeit in der Zeit, als Du noch nicht Deine Freiheit verloren hattest, wie auch dafür, dass es Dich freute "für den Namen Christi Schmach zu erdulden," bitten Wir innig das Neu-

[1]) Володимир Янів: Наукові Записки УВУ 1967-68. Ч. 9-10, Мюнхен 1969 стор. 301 - 302.

[2]) Володимир Янів: Наукові Записки 1967-68. Ч. 9-10, УВУ, Мюнхен 1969, ст. 351.

geborene Jesuskind, es möge Dir mitten in so vielen Unannehmlichkeiten Freude und Stärke verleihen. Für jetzt senden Wir Dir, als Unterpfand der unvergänglichen Fürsoge des Himmels, und als Zusicherung unserer besonderen Liebe, von ganzem Herzen, im Herrn, Unseren Apostolischen Segen.

"Gegeben zu Rom, bei St. Peter, am 25. Dezember, am Geburtsfest Unsere. Herrn Jesus Christus, im Jahre 1957, des XIX. aber unsereres oekumenischen Pontifikats."

Pius XII. Papst.

2. Пастирське послання.

СПІЛЬНЕ ПАСТИРСЬКЕ ПОСЛАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЄРАРХІЇ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ З НАГОДИ 70-ЛІТТЯ ПЕРВОЄРАРХА УКРАЇНСЬКОЇ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ ВИСОКОПРЕОСВЯЩЕННОГО КИР ЙОСИФА СЛІПОГО АРХИЄП. ЛЬВІВСЬКОГО І МИТРОПОЛИТА ГАЛИЦЬКОГО

† МАКСИМ ГЕРМАНЮК

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Архиепископ-Митрополит Вінніпеґський Українців всієї Канади

† АМВРОЗІЙ СЕНИШИН

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Архиєпископ-Митрополит Філядельфійський Українців ЗДА

† ІВАН БУЧКО

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Архиєпископ Левкадійський, Апостольський Візитатор Українців у Західній Европі

† НІЛЬ САВАРИН

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Єпископ Едмонтонський

† ІЗИДОР БОРЕЦЬКИЙ

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Єпископ Торонтонський

† АНДРІЙ РОБОРЕЦЬКИЙ

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Єпископ Саскатунський

† ЙОСИФ ШМОНДЮК

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Єпископ Стемфордський

† ЯРОСЛАВ ҐАБРО

Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу Єпископ Шикаґський

† ІВАН ПРАШКО
Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу
Єпископ Зігрітанський, Апостольський Екзарх Українців в Австралії
† ПЛАТОН КОРНИЛЯК
Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу
Єпископ Кастрамартійський, Апостольський Екзарх Українців
в Німеччині
† ВОЛОДИМИР МАЛАНЧУК
Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу
Єпископ Епіфанський, Апостольський Екзарх Українців у Франції
† ЙОСИФ МАРТИНЕЦЬ
Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу
Єпископ Судацький, Помічник Ординаріяту для Українців у Бразілії
† АНДРІЙ САПЕЛЯК
Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу
Єпископ Севастопільський в Тракії, Апостольський Візитатор
для Українців в Аргентіні
† АВГУСТИН ГОРНЯК
Божою Милістю і Благословенням Апостольського Престолу
Єпископ Гермонтитанський, Помічник Апостольського Екзарха
для Українців в Англії

Високопреподобному і Всечесному Духовенству й вірним,
Мир у Господі й Архиєрейське Благословення

"Я — пастир добрий: пастир добрий душу свою кладе за вівці".
(Ів. 10, 11)

Високопреподобні і Всечесні Отці,

Дорогі в Христі Браття й Сестри в Україні й у вільному світі сущі!

Одна дуже важна річниця в житті нашої Церкви є оцією нагодою, що лягла в основу нашого спільного послання до Вас, Дорогі в Христі Браття і Сестри. В дні 17 лютого ц. р. сповняється сімдесят літ життя нашому Первоєрархові, Голові Української Католицької Церкви в Україні, Високопреосвященному Митрополитові Кир Йосифові Сліпому. Але цей Ювілей наш Митрополит-Страдник не буде обходити у своїй престольній Церкві на Святоюрській горі, не на волі — тільки на засланні в холодній сибірській тюрмі. Серце з болю крається, коли вглибитись в цю велику трагедію, яку переживає наш Український Нарід, його Церква та її найвищий Єрарх, Митрополит Йосиф. Кожну українську душу мусить до глибини порушити й особиста трагедія Митрополита Йосифа, як людини, яку безбожна влада позбавила безправно Митрополичого Престола і свободи, цього фундаментального права людини, що належиться кожній людській істоті, яка не поповнила ніякого проступку, противного карному законові.

Митрополит Йосиф Сліпий терпить тільки тому, що залишився вірним Богові, своїй Українській Католицькій Церкві і її Голові, Наслідникові св. Петра, Святішому Отцеві Папі Римському, та вкінці за безмежну любов до свойого Українського Народу. Саме ця вірність Богові, Апостольському Престолові та Українській Церкві й Народові і ця жертва, що її приносить своєю особою Митрополит Йосиф Господеві, є нашою святою гордістю, що нашу Церкву очолює Божий Муж, який не скорився силі зла, але остався при Божій помочі вірним цим святим ідеалам, для яких він посвятив себе від молодости та за які приносить себе в жертву кожного дня для Христа. Митрополит Йосиф може повторити за св. Павлом в листі до Галатів: "Я розпятий з Христом, а живу уже не я, а живе в мені Христос. А що живу тепер у тілі, то живу вірою в Сина Божого, що полюбив мене і видав себе за мене" (Гал. 2:20).

1) ПОСВЯТА ДЛЯ БОГА, ЦЕРКВИ І НАРОДУ

Сьогоднішний Галицький Митрополит Йосиф, син заможних батьків нашого Золотого Поділля, від самої молодости відзначався великими спосібностями, працьовитістю, та набожністю. Маючи змогу студіювати якийнебудь світський фах, молодий юнак, після закінчення з відзначенням гімназійних студій в Тернополі в 1911 році, вступає на теологічні студії у Духовній Семінарії у Львові, щоб служити Господеві. Помітивши багаті прикмети душі й ума в молодого питомця, тодішній Митрополит Андрей Шептицький висилає його на студії до Іннсбруку, які він завершує в 1918 році докторатом теології. На тому ж самому університеті габілітується, написавши працю в німецькій мові під наголовком: "Навчання візантійського патріярха Фотія про Пресвяту Трійцю" (1923).* Крім стисло теологічних наук, уже як священик (висвячений Митрополитом Шептицьким в 1917 році), о. д-р Йосиф Сліпий студіював на філософічному факультеті стислу філософію, філософію та мистецтво. Від 1920 року студіював на Університетах Ґреґоріянум, Анджелікум і в Орієнтальному Інституті в Римі. Після написання праці в латинській мові про Пресвяту Трійцю одержав на Ґреґоріянському університеті ступінь "магістер агреґатус" (прив. доцент). В часі студій теперішний Митрополит Йосиф удосконалив знання клясичних мов та вивчив крім німецької, французьку, італійську, російську, а відтак й англійську мову. Всі ці студії, що він їх так солідно відбував, мали на меті якнайкраще приготовити себе до праці у Христовому Винограднику і то в таких ділянках, які Церкві найбільше були потрібні, а саме — виховання якнайбільш освічених кандидатів на священиків та розвинення богословських наук, особливо тих галузей, які є важними для кращого взаємозрозуміння і зближення Сходу і Заходу.

*) Дата появи книжки подана помилково. Книжка вийшла 1921 р.

2) МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ — УЧЕНИЙ БОГОСЛОВ І НЕВТОМНИЙ ОРГАНІЗАТОР БОГОСЛОВСЬКОЇ НАУКИ В ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ

Після так солідної підготови, молодий вчений повертається до своєї Архиепархії, де одержує від Митрополита Шептицького номінацію на професора догматики на Богословському Виділі при Духовній Семінарії у Львові (1922). Вже в наступному році о. д-р Йосиф Сліпий стає одним із основопожників "Богословського Наукового Товариства" та основує науковий квартальник, присвячений теології, "**Богословія**", та стає його головним редактором аж до зліквідування його большевиками. Організація "Богословського Наукового Товариства", редагування "Богословії" та наукова праця, як професора в Духовній Семінарії, стали головними зайняттями о. д-ра Йосифа Сліпого й у великій мірі причинились до розвою богословської науки серед нашого духовенства і дали вклад у загальну богословську науку Католицької Церкви.

В році 1926 Митрополит Шептицький номінує вченого богослова та знаменитого організатора о. д-ра Йосифа Сліпого ректором Духовної Семінарії, а "Богословське Наукове Товариство" вибрало його своїм головою. На одному і другому пості він виявив себе справжнім мужем науки та невтомним працівником для добра своєї Церкви і Народу. За визначні наукові заслуги найстарша українська наукова установа, "Наукове Товариство ім. Шевченка", вибрало о. ректора Сліпого 1930 року своїм дійсним членом. В році 1928 Митрополит Шептицький доручає о. д-рові Сліпому організувати на зразок західних католицьких університетів Богословську Академію, номінуючи його першим ректором, на якому то пості ще більше заблистів його величезний науковий та організаторський талант. Вже перед обняттям посту Ректора Богословської Академії та в часі виконування тієї функції, теперішній Митрополит Йосиф відбував часті поїздки по західніх краях Европи, відвідував наукові установи та всі їх добрі сторони старався присвоїти своїй духовій дитині — Богословській Академії. Остання його наукова подорож — це подорож до Англії 1935 року. Під редакцією о. д-ра Йосифа Сліпого виходили крім квартальника "Богословія" ще й праці Богословського Наукового Товариства, Богословської Академії, видання Богословії, Аскетична Бібліотека гр. кат. Духовної Семінарії. Від 1929 року був він теж співробітником "Ниви", місячника, призначеного для духовенства. О. ректор Сліпий був теж співробітником Велеградських Актів та інших своїх і чужих видань, де порушував богословські та унійні теми. Єдність св. Церкви була все предметом великого заінтересування теперішнього Митрополита Йосифа, як і його Великого Попередника, Митрополита Андрея Шептицького. О. д-р Сліпий постійно брав участь в різних унійних з'їздах, як у Велеграді, Празі, Пинську, де виголошував свої глибоко наукові доповіді, а також зорганізував і проводив таким З'їздом у Львові.

За прикладом Слуги Божого Митрополита Андрея підтримував приязні зв'язки з нашими православними Братами, що також цікавились справою привернення церковної єдности й шукали правди причин церковного роздору. Окремою ділянкою його зацікавлень були старинні пам'ятки нашого церковного мистецтва й друку, що нераз зберігались без належного доцінювання по наших церквах і парохіяльних домах нашої Церковної Галицької Провінції. Ті пам'ятки він запопадливо набував, збирав і зберігав у своєму цінному Музею Духовної Семінарії у Львові, що його сам створив і доглядав.

В розгарі праці і при великих плянах над розбудовою Богословської Академії в повний католицький університет застала о. Ректора Богословської Академії, друга світова війна.

3) ІСПОВІДНИЦЬКЕ АРХИЄРЕЙСТВО МИТРОПОЛИТА КИР ЙОСИФА

а) Помічник Великого Митрополита Слуги Божого Андрея.

Недомагаючий здоров'ям та старший віком Митрополит Шептицький, в час большевицької окупації 1939 року, просив Апостольську Столицю дати йому єпископа помічника, що був би рівночасно його наслідником і на цей пост запропонував найкращого кандидата, о. Ректора Йосифа Сліпого. Митрополит Шептицький високо цінив свого близького співробітника за його глибоку побожність, працьовитість, організаційний талант, широку освіту. Апостольська Столиця вже 25 листопада 1939 р. номінувала о. ректора Сліпого архиєпископом з правом наслідства на Галицькому Митрополичому престолі.

Самі архиєрейські свячення відбулись секретно у митрополичій каплиці в день Празника Непорочного Зачаття, 22 грудня 1939 р., а консекраторами були Митрополит Шептицький, єп. Никита Будка та єп. Николай Чарнецький. Обставини свячень вказували на великий хрест Божий, який з тими свяченнями вкладало Боже Провидіння на рамена Архиєпископа Йосифа й він сам був того свідомий. Дорога на Голготу Архиєпископа Йосифа почалась вже за першої займанщини Галичини і мало що не закінчилась вже під час відвороту большевиків в час німецько-совєтської війни. Тільки чудом Архиєпископ Йосиф врятувався від розстрілу. "Енкавидисти роздерли теж мені рясу. Ми збудили в собі жаль і очікували смерти" — пише сам Архиєпископ Йосиф. Господь одначе приготовив для нього повну чашу і вона ще не завершилась до нинішнього дня.

б) Наслідник Слуги Божого Митрополита Андрея.

Після смерти Митрополита Андрея Шептицького, 1 листопада 1944 р., Архиєпископ Йосиф з волі Апостольського Престолу перейняв Галицький Митрополичий Престол. Кілька місяців тривав час вичікування, але скоро безбожна влада почала наступ на Українську Като-

лицьку Церкву, — з хвилиною появи ганебної брошури, спрямованої проти святої пам'яти Митрополита Андрея Шептицького, про якого покійний Великий Папа Пій XII 1952 року сказав: "Його ім'я стане-ться на завжди благословенне в Христовій Церкві, що збереже згадку про його гарячу ревність за спасення душ і про його постійну відвагу в обороні свого народу" (А. А. С. т. XLIV, 1952, стор. 877).

Вкоротці після появи цеї ганебної брошури (6 квітня 1945) большевики ув'язнили 1945 р. Митрополита Йосифа та всіх інших Єпископів Галицької Провінції: Преосв. Григорія Хомишина, Преосв. Івана Лятишевського, Преосв. Йосафата Коциловського, Преосв. Григорія Лакоту, Преосв. Николая Чарнецького, ЧНІ, Преосв. Никиту Будку. Щодо інших Єпископів на Закарпатті, то 1947 р. комуністи вбили Преосв. Теодора Ромжу, Ужгородського Єпископа, 1950 року комуністична влада ув'язнила Преосв. Павла Ґойдича, ЧСВВ, Пряшівського Єпископа і його помічника Єпископа Преосв. Василя Гопка. 1951 року Преосв. Ґойдича засуджено на каторжні роботи, на доживоття. Єпископ Гопко є в концентраційному таборі. До цього часу вже майже всі принесли в жертві своє життя за Христову віру.

За що ув'язнено Українську Католицьку Єрархію? Відповідь на це питання дає сам Вселенський Архиєрей, Покійний Папа Пій XII у своїй енцикліці "Східні Церкви", де пише: "Тепер на ще один народ, вельми нам дорогий, звертаємо зі смутком Нашу увагу, а саме Український Нарід. Немалою частиною цього народу є вірні, які з повним віданням і гарячою любов'ю ставляться до Риму і шанують Апостольську Столицю, як центр християнства з волі Ісуса Христа (Мт. 16, 18-19, Ів. 21, 15-17, Лк. 22, 32), непохибну Вчительку християнської істини. Однак із великим болем довідались Ми, що і вони зазнають не менших переслідувань і знаходяться в не менш гіркому положенні, ніж інші народи".

"Особливішим способом хочемо згадати про тих Єпископів східнього обряду, які — одні з перших — за віру зазнали горя, скорбот і неваг. Після перевезення їх до міста Києва вчинено над ними процес і засуджено на різні кари — до того Києва, звідки колись на всі ті землі засяло світло християнства. Деякі з тих Єпископів уже загинули славною смертю, і можна мати надію, що вони з висот небесних, де втішаються вічним блаженством, із любов'ю споглядають на своїх духових дітей і співтоваришів миротворчого змагу та випрошують у Бога могутньої помочі для них".

"Однак серед стільки важких нещасть, що болем сповняють серце Нам і вам, Високодостойні Брати, одержані Нами вістки приносять теж потіху. Ясно з них виходить, що ті нещасні, в сумних і важких умовах, безстрашно й витривало стоять у вірі. І Ми, і всі добрі люди подивляють їхню стійкість. Тож нехай дійде до них усіх Наша батьківська похвала, збільшаючи і ще більше зміцняючи їх витрива-

лість. Нехай вони будуть цілковито певні в тому, що Ми, як спільний Батько, який має "журбу за всі Церкви" (2 Кор. 11, 28) і якого "наглить любов Христа" (там же 5, 14) щодня ревно молимось Богу, щоб якнайшвидше скрізь переможно запанувало Царство Христа, яке дає мир душам, мир народам, мир людству".

в) Голгота Митрополита Йосифа.

Не знаємо докладно усіх тих страхіть, що їх пережив Митрополит Йосиф від дня засуду 1946 року на 8 років каторги і примусової праці по різних таборах на холодному Сибірі. Довгі роки взагалі не було ніякої вістки від нього ні про нього. Яких 10 років тому назад зачала кружляти у вільному світі вістка, пущена правдоподібно самим большевицьким режимом, що він вже не живе. Та за деякий час показалось, що та вістка фальшива, бо надійшла достовірна і певна вістка, що він живий, а навіть у найтяжчих умовинах неволі бодриться духом і підтримує на дусі своїх нещасних співв'язнів. Його геройська постава проти безбожної большевицької влади принесла також особливу потіху і підтримку вірним українцям, що як сирота без доброго батька остались у рідному краю на поталу жорстокої влади, що намагалась затерти всякий слід по знищеній на зовні Українській Католицькій Церкві. Час-до-часу він знайшов спосіб передати своїм вірним батьківське слово потіхи й заохоти до витримання в доброму.

Здавалось, що 1954 року, по відбуттю присуджених 8 років каторги його звільнять від каторжних робіт і він зможе зажити в якихось можливих людяних умовинах. Та ворог не знає пощади. Митрополита Йосифа знову поставили перед безбожницький суд, зразу в Москві, а опісля в Києві, щоб його знову засудити за так званий злочин спротиву московсько-большевицькій владі, що зажадала безумовного і наявного зірвання з Святим Апостольським Престолом в Римі й переходу на московське православ'я. При тій нагоді большевицька влада намагалася зломити спротив Митрополита Йосифа хитрими, підступними обіцянками. Як колись диявол кусив Христа, обіцяючи йому різні блага цього світу, так і Митрополитові Йосифові обіцяли різні високі становища, лише, щоб відрікся своєї Церкви. Коли ж ані хитрощі, ані муки й тортури не зламали його, процес закінчився новим присудом на каторжні роботи в часі дальших 7 (сімох) років. Вже проминуло 16 років як Митрополит Йосиф Сліпий карається в большевицькій неволі на засланні.

Під час відбування каторжних робіт на Сибірі, а саме 1957 року, припадало 40-річчя його священства, також мила й радісна річниця, але на жаль у таких же самих сумних умовинах. Наші вірні українці у вільному світі, з боязни, щоб не погіршити його й так уже тяжкої долі, обмежились до тихих молитов на його святі наміреня й помножили свої благання за кращу долю нашої Церкви.

Але Святіший Отець Папа Пій XII схотів дати вислів своєї особливої батьківської любови й пошани до нашого Митрополита-Страдника й на сам празник Різдва Христового, 25 грудня 1957 р., вислав з того приводу довіреними засобами прегарне відручне Апостольське Письмо з привітом, побажаннями й Апостольським благословенням. Наведемо тут в цілости цей черговий документ особливої уваги й прихильности для нашої Церкви. Ось воно (дивись Урядовий Вісник Апост. Візитатури 1959, ч. 1-3, стор. 38-40).*)

ВИСОКОДОСТОЙНОМУ БРАТОВІ — ЙОСИФОВІ СЛІПОМУ, МИТРОПОЛИТОВІ ГАЛИЦЬКОМУ, АРХИЄПИСКОПОВІ ЛЬВІВСЬКОМУ, ЄПИСКОПОВІ КАМЯНЕЦЬКОМУ ПАПА ПІЙ XII

Високодостойний Брате, Привіт і Апостольське Благословення!

Недавно завершений сороковий рік Твого священства дає Нам добру нагоду виявити Тобі Нашу любов і пошану нашу та й у затривоженні потішити Тебе серед стільки скорбот Твого вигнання. Бо ж знаємо, як то Ти, по одержанні перед 18-ти роками повного священства, ревно виконував Твою пастирську службу у Львівській Епархії, спершу як Помічник-Коадютор з правами наслідництва, а згодом як Архиєпископ-Ординарій. Але за Твій вірний зв'язок з оцим Апостольським Престолом Тебе засуджено на каторгу і Ти мусів залишити Твоє вірне стадо. Опісля Тебе в'язнили по різних тюрмах, а вкінці запроторено Тебе у Середущий Сибір і перебуваєш тепер у далекій місцевині Маклаково, як сторож-служачий в домі для немічних. Тож висловлюючи Тобі, Високодостойний Брате, Нашу, з цілого серця, вдячність за ревне виконування Твого священного пастирського уряду перед утратою свободи і за те, що Ти сподобився "за ім'я Ісусове понести ганьбу", благаємо усердно Божу Дитинку Ісуса, щоб ласкаво зволив потішити й скріпити Твого духа серед стільки життєвих невигод і прикрощів. А тимчасом на знак певної небесної опіки і на завдаток Нашої особливої любови уділяємо Тобі, Високодостойний Брате, цілим серцем у Господі Наше Апостольське Благословення.

Дано в Римі при святому Петрі, дня 25 місяця грудня, на Різдво Господа Нашого Ісуса Христа, року 1957-го, Нашого ж Вселенського Архиєрейства девятнадцятого.

ПАПА ПІЙ XII-ий.

На жаль не маємо зворотної посвідки від Найдостойнішого Адресата про отримання Папського Письма, хоч і догадуємося, що воно дійшло до його рук, а тоді було для нього найкращою потіхою в його сумному положенні.

*) Фотокопію відручного листа (у латинській мові) публікуємо, як документ ч. 1 нашого Збірника.

4) МИТРОПИЛИТ ЙОСИФ СЛІПИЙ — ДОБРИЙ ПАСТИР

Велика є мужність і стійкість у св. Вірі Митрополита Йосифа, що як "Добрий Пастир дає душу за вівці свої" (Ів. 10, 11). Не скорився він перед безбожною владою, не відрікся своєї Церкви святої, не зрадив своїх овець, не побоявся мук. Він свідомий того, що на нього звернені очі нещасних вірних дітей, що остались в Україні і також страдають переслідування за св. віру. Та й не тільки вірні українці глядять на нього, як на свого Первоєрарха-Страдника, але й ті, що їх він бажав би приєднати для Христа й церковної єдности. Тому радо несе тяжкі кайдани неволі, а ті кайдани, за словами Святішого Отця Папи Пія XII, напевно промовляють і до вірних і до невірних голосніше, як живе слово (Енцикліка "Східні Церкви").

Хоч слабосилий тілом, але як завжди бодрий духом, він задивлений у Христа Розп'ятого і захоплений правдою про безконечну Любов Божу до нас, він черпає щораз нові сили для витривалости й відпорности на всі невигоди та фізичні і моральні терпіння. Терпеливо, з повним відданям на Божу волю зносить усе так, що може повторяти за св. Павлом (2 Кор. 4, 11): "У всьому нас тиснуть, та ми не нарікаємо, тривожимося, але не тратимо надії, переслідують нас, але ми не опущені, ми повалені, але не погублені, нас живих постійно видають на смерть за Ісуса, щоб життя Ісусове об'явилось в нашім смертнім тілі".

Христос, наш Божественний Первосвященик, напевно щедро спомагає свого вірного слугу, щоб він вийшов побідно з тих тяжких змагань і міг колись повторити за словами св. Павла з другого листа до Тимотея (4, 7-8): "Я змагався добрим змагом, свій біг закінчив, віру зберіг. На остаток зберігається мені вінець праведности, що його мені дасть того дня Господь Праведний Суддя".

***

І ми всі, Дорогі в Христі Браття й Сестри, вітаючи найкращими побажаннями нашого Найдостойнішого Ювілята з його 70-річчям, об'єднаймося з ним у тих сердечних почуваннях і дякуймо Милосердному Богові за те, що дав нам такого світлого Первоєрарха. Дякуймо за ті всі ласки, що ними Милосердний Бог обдарував його в час його життя дотепер, і просім, щоб зберігав його для нас й обдаровував найбагатшими скарбами Своєї безконечної Любови ще на многі літа, аж до остаточного тріюмфу Христового Царства на наших рідних українських землях і в цілому світі.

У світлий день уродин нашого Первоєрарха-Страдника помножім, Браття і Сестри, наші покірні благання, щоб якнайскоріше здійснились ті високі, святі Христові ідеали, що за них він страдає і віддає себе на цілопальну жертву. Хай щоскорше сповниться те його найгарячіше бажання — побачити цілий наш український нарід об'єд-

наний в одній, святій, соборній й апостольській Церкві, під непомильним проводом Вселенського Найвищого Пастиря Папи Римського.

Звеличуючи геройські подвиги нашого Митрополита Ісповідника перед Богом і перед світом, повторяймо, Браття і Сестри, наш могутній молитовний похід, щоб виблагати в Бога кращої долі для нашої святої Церкви й для нашого українського народу. Звернімо увагу й інших народів на ту кривду, що діють нашому народові на Рідних Землях, та й запросім їх до участи в нашому молитовному поході за Божі й людські права для нашої Церкви й нашого народу. Нехай почують наш голос і могутні цього світу, що так часто й так багато говорять про права людини і про свободу народів, а ледве хто має відвагу стати в обороні тих прав нашого народу. Нехай почують наш голос ті, що наложили на наш нарід страшне безбожницьке ярмо, нехай опам'ятаються і привернуть волю Українській Католицькій Церкві і нашому народові, щоб вільними устами міг наш Первоєрарх Йосиф прославляти Бога та своїми, звільненими від кайдан, руками принести Безкровну Жертву подяки, що його терпіння ласкавий Господь прийняв і винагородив.

Благодать Господа нашого Ісуса Христа, і любов Бого й Отця, і причастя Святого Духа, нехай буде зо всіма вами (2 Кор. 13, 13).

Дано у Вінніпегу, Філядельфії, Римі, Едмонтоні, Торонті, Саскатуні, Стемфорді, Шікаго, Мельборні, Мюнхені, Парижі, Куритибі, Буенос Айрес, Лондоні, дня 17 лютого 1962 року.

† *МАКСИМ, АЄпп., Митрополит*
† *АМВРОЗІЙ, АЄпп., Митрополит*
† *ІВАН, АЄпп.*
† *НІЛЬ, Єпп.*
† *ІЗИДОР, Єпп.*
† *АНДРЕЙ, Єпп.*
† *ЙОСИФ, Єпп.*
† *ЯРОСЛАВ, Єпп.*
† *ІВАН, Єпп.*
† *ПЛАТОН, Єпп.*
† *ВОЛОДИМИР, Єпп.*
† *ЙОСИФ, Єпп.*
† *АНДРЕЙ, Єпп.*
† *АВГУСТИН, Єпп.*

Доручається Впр. і Всч. Отцям у день уродин Митрополита Йосифа відслужити на його святі намірення св. Літургію, прочитати прилюдно наше Спільне Послання та й закликати вірних до діл покути, до молитви й приймання Святих Тайн у цьому наміренні.

ПРОПОВІДЬ АРХИЄПИСКОПА БОСТОНУ КАРДИНАЛА РІЧАРДА КУШІНҐА (RICHARD JAMES CARDINAL CUSHING)[1])

(З нагоди 70-ліття
Високопреосвященнішого Митрополита Йосифа Сліпого)
Сказана у Місійній церкві — 6. V. 1962 р.[2])

Рідна земля українців міститься в південно-східній Европі. В минулих століттях була це могутня держава, багата в історичні традиції, числила бл. п'ятдесят мільйонів населення. Неустанні агресивні війни чужинецьких ворогів ослабили державу, але ніколи не змогли завдати смертного удару духові патріотизму, що оживляв народ.

Ще перед 1000 роком українці прийняли християнство у Візантійському обряді. Роздоріжжя одинадцятого віку, що розділили Схід від Заходу, відокремили Церкву від Апостольської Столиці. П'ятсот літ опісля, 1595 року, деякі українські єпископи, священики і велика група вірних повернули до єдності із Св. Столицею. Задержуючи свою Літургію і релігійні звичаї, вони стали твердинею віри своїх предків і одним із найдорогоцінніших скарбів Соборної Церкви.

Віра народу процвітала. Народ згодом став самостійним, однак, цю свободу втратив два роки опісля, 1920 року. Продовж двадцяти років Церква цієї держави зазнала релігійного переслідування із закривавлених рук Совєтської влади. Вже до 1945 року заарештовано всіх єпископів і священиків, їх перевезено до Москви та піддано переслідуванню, доки бл. сім мільйонів українців-католиків не були змушені перейти на православ'я Російської Церкви, та не були ужиті як знаряддя для перемоги комунізму. Хоч і приречена на смерть, проте не судилось Українській Церкві загинути.

Навіть в нинішньому дні, за тінню Залізної Занавіси священики тайком служать своїму народові, що серед неустанних загроз переслідування і смерти дорожить вірою своїх батьків і всіми силами змагає її заховати. Священиків висвячується і єпископам уділяється архиєрейських свячень. Цим способом Українська Церква досі жиє, хоч є вона "Церквою Мовчазною", що вижидає дня, коли упаде Залізна Занавіса і свобода слова, сходин і релігії знов стане дійсністю, — коли засяє після ночі день, а скорше чи пізніше він засяє,

[1]) Подібно, як у Мюнхені виступив з нагоди 70-ліття один з найвищих достойників Церкви в Німеччині, кард. Ю. Депфнер, так у Бостоні проповідував з тієї самої нагоди американський кардинал. Початок проповіді дає загальні інформації, необхідні для американців мало ознайомлених з українським питанням, і в спосіб, який відповідає їх ментальності. Для затримання документарного характеру з тексту нічого не міняємо. Редакція.

[2]) Володимир Янів: Наукові Записки УВУ 1967-68, ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 354 - 357.

бо несправедливість і невільництво, переслідування і підступ тривати можуть тільки хвилево і лиш на якийсь час, а на кінці правда, справедливість та Бог переможуть. Тоді сотні тисяч католиків українського походження, що тепер об'єднані при майже 2000 церков, в трьох дієцезіях в США, в злуці з около 300 священиками, простягнуть помічну руку своїм переслідуваним браттям і Католицька Церква України встане із могили та втішатиметься тріюмфальним воскресінням.

Символом Страстей і Розп'яття Церкви в його батьківщині це Живий Мученик Української Католицької Церкви, Митрополит Йосиф Сліпий, що його сімдесятліття уродин сьогодні відзначаємо.

Яким же Церковним Мужем є цей чоловік Божий? Це вчений великої слави. Він один із великих ісповідників за Віру в нинішніх часах. Родом з порівняльно багатих батьків, відзначався, як семінарист і священик, своїм бистрим знанням і побожністю. Мовознавець (лінгвіст), богослов, редактор, ректор семінарії, доцент, авторитет на полі мистецтва і літератури, став гордістю і радістю свойого народу. Не дивно отже, що Митрополит Шептицький, будучи в похилому віці, при слабкому здоров'ї, прохав дозволу у Св. Столиці, щоб назначити о. Сліпого єпископом-помічником із правом наслідства. Дня 25 листопала 1939 став він архиєпископом і пізніше унаслідив престол свойого Митрополита. Невдовзі опісля, його довга "хресна дорога" розпочалась. У війні між Німеччиною і Росією відчув передсмак того, що мало згодом наступити. Приречений на смерть, яку виглядав із терпеливістю, зносив одно упокорення за другим. Однак чаша його терпінь мала переповнитись ще більшим і строгішим переслідуванням. 1944 року в празник Всіх Святих помер Митрополит Шептицький, і його вірний помічник — Архиєпископ унаслідив його престол. Слідували кілька місяців миру, але згодом більшовицькі сили розпочали ліквідувати Українську Католицьку Церкву. Насамперед брошурою накинулися на пам'ять покійного Митрополита. Однак покійний Папа Пій XII в пізніших літах виказав її брехливий характер, пишучи: "Пам'ять Митрополита Шептицького є завжди благословенна для Католицької Церкви. Церква збереже в пошані його ревну посвяту для душ і його неустанну відвагу в обороні свойого краю".

Вкоротці по цім богохульнім нападі на покійного Митрополита, 1945 р. Совєти арештували Архиєпископа Сліпого і многих інших Українських Єпископів. Таким чином розпочались жорстокі страсті його життя ,які тривають по нинішній день. Заслання на каторжні роботи у Сибірській в'язниці, один присуд за другим проголошувано проти Нього за фальшивими обвинуваченнями, але Митрополит раз-у-раз відмовлявся зірвати зносини із Св. Столицею і підкорити українців католиків підлеглості Совєтської держави.

1957 р., бувши безпорадним, виснаженим в'язнем, Кир Йосиф відсвяткував сорокліття своїх єрейських свячень. Цю подію вшано-

вано у світі, почавши від Папи до найнижчого члена його стада. Цю річницю святковано однак без зовнішніх виявів, щоб Архиєпископа вже в похилому віці не наразити на ще більші терпіння. Майже двадцять з цих сорок років священства перебуті були у в'язниці.

В довгій історії Церкви є мало, або і зовсім нема Ісповідників і Мучеників за Віру, що могли б перевершити це терпіння. В початках Церкви, християн кидали на жир левам, їх мучили, морили голодом, розпинали і палили на костирі. Але ці тортури тривали коротко, в порівнянні із продовженим ув'язненням та тортурами ума і тіла, яким піддано Архиєпископа Сліпого майже впродовж третини його сорока літ священичого життя.

В наших часах можемо пригадати собі Кардинала Степінаца в Югославії і Ка́рдинала Міндсенті в Мадярщині враз із іншими священиками, церковними достойниками і світськими католиками, що терпіли жорстокі тортури під комунізмом. Однак таких є мало, якщо вони є, що витривали б довше в ув'язненні від Архиєпископа Сліпого.

Степінаца звільнено із в'язниці незабаром перед його смертю, і він помер вільним чоловіком. Міндсенті тепер знаходиться в безпечній схованці Американського Консуляту в Будапешті. Але незламний Архиєпископ українців залишається в'язнем комуністичного режиму, що від 1945 року тримає Українську Католицьку Церкву у жалюгідному стані "Церкви Катакомбів". Понад 2000 дієцезальних священиків і духовних осіб заарештовано і вивезено на заслання до невільничих таборів каторжних робіт, тому що вони відмовились признати Патріярха Російської Православної Церкви за свойого найвищого голову замість Намісника Христа, Єпископа Риму, Найвищого Первосвященика Соборної Церкви. Колишні процвітаючі дієцезії Української Католицької Церкви зліквідовані. Майже п'ять тисяч церков і каплиць і двісті монаших домів зневажено. Єпископів, які колись поривали, повчали і провадили католиків, заслано або ув'язнено. Лиш один залишився, як живий символ української частини Містичного Тіла Христового, що засуджена комунізмом на смерть, а однак не судилося їй загинути.

Ось Чоловік Божий! Другий Христос! Досі прямий! Досі триваючий у своїому божому покликанні. Він досі продовжує життєвий шлях, не зважаючи на виснаження і винищення в сімдесяти роках, а з цих сімнадцять у в'язниці. Покріпляючись невистачальним харчем, зносячи всякі зневаги, Він молиться і лучить свої терпіння з муками Христа, і це все, щоб не виректися віри своїх батьків, своїх священиків і народу, не зректися їх вірности Апостольській Столиці.

Хоч як пригноблені ми жалюгідною долею цього духовного велетня, ми змушені пробудитись з нашого самовдоволення і байдужности цим надзвичайним його прикладом і кликати до всіх, які стежать за комуністичним напрямом або думають, що зможемо ми йти в парі із атеїстичними змовами: — Ось Українці, що їх символом є

Архиєпископ Сліпий, ось Мадярщина, Латвія, Литва, Польща, Китай, Росія сама! Намчімся врешті-решт, що не зможемо покладати надії на режим, що його коріння виростають з атеїзму, — на режим, який поширює фальшивий економічний, суспільний, політичний лад, щоб тільки опанувати світ. Якщо, і як довго, українському народові та їх Пастиреві, Архиєпископові Сліпому не буде дозволено ужити Богом даного права величати Бога в правді і любові, і якщо всі народи поза залізною занавісою не зможуть відзискати свободу так само робити, так довго — комунізм залишиться тим, чим завжди був: істотним лихом, що його треба молитвою, жертвами, і посвятою на службі надприродному ладові стерти з лиця землі. Тимчасом молимось нині за Архиєпископа Сліпого, одного з наймогутніших ісповідників віри від початків Християнства, і за всіх прочих, що придавлені тиранією комунізму, для яких символом є Архиєпископ Сліпий!

4. о. д-р Іван Гриньох:

ІЄРАРХ НЕЗБАГНЕННОГО БОЖОГО ПРОВИДІННЯ*)

"Ти ж злостраждай, як добрий воїн Ісуса Христа... Пам'ятай на Господа Ісуса Христа, що встав з мертвих... в Ньому ж я страждаю, неначе злочинець: Та слова Божого не скувати". (II, Тим. 2, 3-9).

Саме тиждень тому українські католицькі Ієрархи у вільному світі оприлюднили своє Пастирське послання, яке перейде в аннали новішої історії не тільки християнства в Україні і на европейському Сході, але в аннали історії Вселенської Христової Церкви в цілому, як небуденний документ.

В ньому ж розкривається перед очима кожної справжньої людини страшна картина цьогочасного людства якраз на постаті однієї Людини — первоієрарха Христової Церкви в Україні Митрополита-Архиєпископа Йосифа Сліпого. Сімдесятиліття з дня народження цього Первоієрарха стало безпосереднім поштовхом написання й оприлюднення цього Послання. Та істота справи не є в сімдесятилітті. За цим сімдесятиліттям скривається увесь трагізм українського народу, його багатовікової культури, його духовости, його буття в духовному й біологічному розумінні, а дальше увесь трагізм християнства й Христової Церкви в Україні і на цілому европейському Сході, може навіть увесь трагізм людської релігійної думки. Бо оце ж словами Послання віддається поклін і пошану великій Людині духу, яка ставши на службу Богові, найвищій Істині, і своїм вірним, шукачам Істини, після п'ятьох місяців праці на становищі Пастиря своїх вірних мусіла прийняти від ворожих сил в'язнення, безправні присуди, заслання, знущання,

*) "Наша Церква". Р. XIII. Ч. 2. 1965, стор. 17-22.

приниження, 17 років життя в неволі, серед моральних і фізичних тортур, винайдених і майстерно застосованих новими, неперевершеними в винахідчивості злого і в застосуванні цього зла "майстрами" московської кремлівської кузні...

У спільному Посланні українських Владик так всебічно, наглядно й чітко змальована постать Митрополита Йосифа Сліпого й ввесь його життєвий шлях, що важко приходиться в статті будь що до цього додати чи доповнити. Залишається хіба рефлектувати над тим чи тим деталем, що в'яжеться з постаттю Первоієрарха Христової Церкви в Україні.

***

Уже від багатьох століть нероздільно сплітається образ і поняття Святоюрської Гори у західньо-українському столичному городі Львові з історичною долею українського народу.

Святоюрська Гора сповита незвичайними таємницями. Там родилися задуми не для підбоїв чужих народів, не для нищення духової культури інших племен чи народів, не для закріпощення в нужду широких шарів народу. Там родилися задуми для збереження народу в цілому, для його відродження культурного, національного, релігійного, господарського. З цієї Гори завжди неслись мужні слова оборони людських прав цього народу. І ці слова не вмовкали і в часах найбільшої всенародньої скорби, в часі руїни і в часі, коли чужі північні полчища ставили на цій Горі придавлюючий чобіт загарбника.

В дні 22-го грудня 1939 р. на Святоюрській Горі, в домашній молитовниці Найвищого Пастиря Христової Церкви в Україні Слуги Божого Андрея, відбулась нова таємнича подія. В стислій таємниці перед непокликаними очима й вухами московського НКВД, в найближчому гурті кількох Владик і священиків відбулось посвячення і поставлення в архиєреї о. Ректора й Митрата д-ра Йосифа Сліпого. В тому часі, коли північний московський Кремль, якому перший раз в 1914 р. не пощастило знищити Святоюрської Гори і стерти її з лиця землі української, вже вдруге в цьому столітті здавлював своїм фізичним гнітом західню українську волость, останню, що залишилась була на якийсь час поза його довгорукими грабіжними обіймами, в тому самому часі Божественною Благодаттю і положенням рук архиєрейських брав на себе добровільно, слухняний єдино Божій волі, тяжкий обов'язок архипастирської служби своїй стаду о. Йосиф Сліпий.

В грудні 1939 р. новопоставлений Архиєрей Йосиф Сліпий був повністю свідомий того, що з тим днем архипастирська митра буде для нього важким давлючим терновим вінком і архипастирський жезл буде йому мандрівною палицею на страдницькому шляху в'язнення, гонення й скитання по всіх багатолюдних таборах неісходимої московської імперії. В дні 22-го грудня 1939 р., в празник Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці, на Святоюрській Горі поставлявся на но-

ву службу теперішній Митрополит Ісповідник, щоб в цьому віковому змагу на просторах Східньої Европи засвідчити перед світом незламність духа при зударі з грубою неотесаною матеріяльною силою. Чи люди обох сьогодні розірваних світів, віруючі і невіруючі по обох сторонах барикад не бачать в постаті Архиєпископа Йосифа, який сімнадцять років, хоч загнаний в московські темряви, все ж таки залишився "світильником, що світить, стоячи на верху гори", нерозгаданого феномену віри, довір'я до Божеської істоти, феномену існування проблеми духа, якого так модний діялектичний матеріялізм чи псевдоліберальна зухвалість не спроможні розгадати? Значення постаті Митрополита Йосифа в тому, що і сьогодні і в майбутні віки на йому будуть спотикатися й розбиватися всі новітні псевдонаукові теорії. Це ж бо віру в Бога засвідчує повним самовідреченням не якась неграмотна, мало освічена, примітивна людина, але високоосвічена, як рідко хто на цілому европейському Сході, в багатьох знаннях — і не тільки філософських і богословських, але в гуманістичних і природничих науках — людина, знавець археології, мистецтва і багатьох мов, подорожник, що в свойому житті бачив більше світу і розмовляв з багато більше людьми різних національностей, різних переконань, з людьми справді наукового формату, що їх годі й порівнювати із реклямними кремлівськими божищами... І в ім'я чого ця всебічно освічена людина, Митрополит Йосиф, засвідчує свою віру? Тільки і єдино з метою служити Істині і своїм злиденним життям в'язня вказати на те, що поза матерією і її брутальною силою, якою користуються звироднілі люди, існує також незнищимий Дух. Він невмируший наперекір усім теоретикам, що його стараються заперечити, і наперекір усім екзекуторам-практикам, які намагаються його вбити... Бо "слова Божого не скувати"!

***

На постать Митрополита Йосифа можна глядіти із різних кутів зору. Для свідомого українця Митрополит Йосиф, — це нова жертва в безперервній черзі мільйонових жертв, що їх записала книга битія українського народу, тих незліченних жертв російського наступу й постійного походу для все міцнішого закріпачення політичного, національного, культурного, економічного і т. д. українськго народу, закріпачення, яке вже перетворилось в насильницьке нищення біологічне і духовне.

Для віруючої української людини Митрополит Йосиф — це нова жертва цієї ненависти, так характеристичної для російського народу, бодай у його кожночасній керівній та панівній клясі, впродовж довгих віків відношення цього народу до української землі і до Христової Церкви на ній. Чи ж спільними договореннями і спільною змовою та спільними заходами кожночасних світських і т. зв. християнських керівних чинників не знищено всього християнства в Укра-

їні?.. Митрополит Йосиф — це така сама жертва московської кремлівської верхівки, як і багато попередніх подібних жертв московської ненависти і брутальної сили, що знищили в останніх десятиліттях українську Католицьку Церкву в західніх областях України.

Є ще є загальнохристиянський аспект, незаперечний в постаті Митрополита Йосифа: Він свідок й ісповідник повноти християнської істини, величі Христової благовісти в обличчі голошеного з півночі, викривленого й у своїй істоті сфальшованого християнства. Цей псевдохристиянський московський патос, який виступає сьогодні, зокрема в зустрічі з вільним світом, в дивній християнській масці вже один раз в історії, а саме в революційних 17-18 рр. спричинився до наростання антирелігійних комплексів серед широких мас народу. В російському православ'ї бачили ці розколихані революційною стихією маси огидне і ненависне цареславіє. На диво, історія знову повторюється: Кремлівська російська Церква спричинює сьогодні нечуване релігійне спустошення в душах широких народніх мас. У ній мали б бачити ці широкі маси, особливо маси неросійських народів, вияв віри, вияв релігійности, вияв християнства. І замість цього вони бачать облуду, забріханість, імперіяльну ненаситність, тісну пов'язаність і вислужництво режимові...

Дійсного, справжнього християнства, у його глибокій духовній культурі, у його службі кожному ближньому і людській спільноті сьогоднішний совєтський підданий не має можливости бачити. Українська Церква, як репрезентант цього християнства, стерта з лиця землі.

Є ще й другий трагізм з точки зору бачення загальнохристиянського: А саме в тому, що існування псевдохристиянської й режимом і системою втримуваної церковної організації, яку реклямується всім туристам, створюється в цілому світі ілюзію релігійної свободи в совєтській імперії. Оббріхується в цей спосіб ввесь вільний світ і жертвами цієї брехні, яку ще й пильно голосять, де тільки можна, у вільному світі сучасні керівники цієї псевдоцерковної організації, падуть тисячі незрячих, наївних, легковірних. Падуть жертвою на велику скалю задуманого й пущеного у світ обману. — І саме тут жива постать в'язня Московського Кремля і московської кремлівської псевдохристиянської організації, постать Ісповідника Митрополита Йосифа Сліпого, який вже близько двох десятків років гонений і переслідуваний московськими можновладцями, розоблачує оте псевдохристиянство і викриває рафінований, Кремлем задуманий, обман цілого світу. Митрополит Йосиф у своїй постаті, в своєму страдальному житті дає свідоцтво справжнього християнства, яке знову, як вже в багатьох попередніх віках, зударилося з псевдохристиянством півночі.

Трагізм оцього псевдохристиянства ще й у тому, що ніхто — дослівно ніхто — з інтеліґентів росіян, віруючих і невіруючих, ніхто

з тих росіян, які звуть себе архипастирями і священослужителями Христа, ніхто з них, ні в себе вдома ні поза межами своєї країни в часі своїх численних поїздок, не сказав одного слова в обороні цього Ісповідника Христової віри. Навіть слова співчуття братові свому Митрополит Ісповідник Йосиф від цих т. зв. служителів не почув. Ми не хочемо вірити, щоб Господній голос "Каїне, де брат твій" вже не зворушував їхнього сумління...

Та й у вселюдському аспекті — постать Митрополита Йосифа Сліпого, впродовж 17 років в'язненого совєтськими органами влади має своє вимовне значення. Він же ж один з небагатьох ще живих в'язнів, жертв хрущовського комісарювання з ласки учителя Сталіна в Україні. Парадоксальне те в цілому комплексі, що Митрополит Йосиф Сліпий був і вченим богословом і добрим організатором науки й виховання. Одним він ніколи не був: Не був людиною політичних заінтересувань. Єдиною "політикою" Митрополита Сліпого — була служба своїй Христовій Церкві і служба науці. Засудили Митрополита за мнимі політичні проступки. І тут виявляється огидна забріханість, просто якась перверсія, цілої кремлівської системи. За науку, за службу Богові, якого чейже, як кажуть марксо-ленінці не має, отже логічно не повинно скриватися в цій службі якоїсь небезпеки, за те все мабуть в Совєтському Союзі не карають. Політика, чуже поняття й чужа ділянка для Митрополита. Виявляється на постаті Митрополита Йосифа ціла отже звироднілість московсько-большевицької системи і її носіїв. Митрополит Йосиф — жертва цього огидного звиродніння кремлівських можновладців, що ходять по світі в людському виді, у тому вселюдському маштабі являється оборонцем, свідком і перестерігачем для всіх людей доброї волі у цілому світі перед звиродніlою системою і її пропаґаторами. Постать Митрополита-страдника важлива й цінна так для широких здорових в своєму нутрі народніх мас в цілому совєтському просторі, як і для часто охлялого, збайдужілого т. зв. західнього світу. Бо й західній світ поволі, впоюючись напитками, сервованими кремлівськими можновладцями, починає байдужніти й бути нечутким на людське, особисте і збірне, горе, на насильство, на поневолення.

***

Та всі ці міркування в 70-тиліття Первоієрарха Христової Церкви в Україні якоюсь мірою носять земський характер, тому вони сповнюють душу болем. часто гіркістю. І тому на хвилинку забудьмо те все й погляньмо на Митрополита Йосифа з надприродної точки зору, крізь світло нашої віри. Бо тільки такий спосіб рефлексії дасть нам відчути всю глибінь і зрозуміти взагалі появу й існування в Христовій Церкві — її мучеників, ісповідників, святих і Божих угодників і т. д. і т. д. Христова Церква, — це таїнственне життя Христа-

Богочоловіка в людському роді аж до кінця земського історичного буття людини. В Церкві Христос і дальше проводить діло відкуплення і спасення подібним шляхом, як Він це робив, бувши тут на землі, між людьми... На цьому шляху не сміє бракувати терпінь, хрестів і жертв. Коли б Христова Церква виявлялася в своєму вже двотисячному бутті так, як виявляються в бутті суспільні організації наскрізь земського типу, тобто в погоні за владою, земським матеріяльним добробутом, в постійному крикливому галасі, її недоставало б одної з істотних характерних прикмет — уподібнення до Христа-Богочоловіка в несенні терпіння зневаги, в терпеливому мовчанні на заподіяні безправства і кривди; коли б не було в ній, в Церкві, у тому таїнственному організмі Христа, вірних і пастирів, які терплять, страждають, мучаться в кайданах і вмирають, недоставало б їй Божого надприродного елементу. Христова Церква має сьогодні своїх мучеників і ісповідників, які свідчать про істину післанництва Церкви. Одним із таких ісповідників наших днів є і Митрополит Йосиф. Первоієрарх Христової Церкви в Україні. Він є одним із свідків тієї живучости, непереможности й божественности Христової Церкви. І тому, хоч як важко нам, придавленим життейськими печалями, радіти в 70-тиліття Первоієрарха, знаючи, які терпіння мусить він переносити, то все таки, пройняті до глибини вірою нашою святою ми кличемо: "Сей день єгоже сотвори Господь, возрадуємся і возвеселімся в онь"; клонимо свої голови у глибокій пошані перед своїм Владикою і просимо Бога, щоб навістив Дорогого нам усім Митрополита Йосифа своєю благодаттю, своєю радістю з небес та дав силу і дальше нести важке ярмо на прославу Бога, у святій Тройці Єдиного: Тієї Пресвятої Тройці, що Їй, як незглибимій таємниці, присвятив Митрополит Йосиф стільки наукових своїх праць і стільки думок, мислей й тихих роздумувань.

5. У 35 роковини архиєрейського рукоположення і в 30-ті роковини вступлення на митрополичий престол Блаженнішого Отця Йосифа.

ВЛАДИКА НЕСКОРЕНИХ*)

Його Блаженству Патріярхові Йосифові.

Хто був той, що у ніч горобину відчаю-розпуки
Вийшов бурі назустріч на зрошені кров'ю поля,
Мужнє серце руками стиснув, щоб не тріснло від муки,
І до Господа мовив: "Хай станеться воля Твоя!"?

Хто був той, що поніс у сипкі сніговії Сибіру
Непокору борця і загибелі жах переміг,
Що в незламності духа, обкутого панцером віри,
Літ сімнадцять ступав по безмежжі замерзлих доріг?

*) Церковний Вісник, 22 грудня 1974, ч. 23 (151), Рік VII.

І хоч лютий буран, незагнузданий брат хуртовини,
Засипав мертву тундру заметами білих снігів,
То в душі мерехтіли вишневі сади України
І міражем зринав сімсотлітній незраджений Львів.

І він бачив підняті угору знедолені руки —
Мільйони залізними ланцями спутаних рук,
І він чув молитви, що з безодні терпіння й розпуки
Його рідний народ виливав серед туги і мук.

"О, мій краю-герою, напоєний ядом терпіння,
Земле рідна, вдовице, розп'ята живцем на хресті!
Не поставить ваш кат у покорі мене на коліна,
Ні не купить мене він за митри свої золоті.

Я не знаю, що доля лукава мені присудила,
Чи в досмертну тюрму, чи в могилу мене заведе,
Та любови до вас, ані вірности враже насилля
З мого серця живого не вирве ніколи й ніде!"

І десниця Творця його вирвала з рук ненаситних
І на торг світовий повела, на змагання і бій,
Щоб у змові мовчання відважно представ перед світом
І як свідок Господній дав свідчення правді німій.

Із хрестом на зігнутих тяжкою неволею плечах,
Із рубцями від ран на неволею битих руках,
Але з серцем борця, загартованим серед хуртечі,
Полум'яне він слово підняв, мов розгорнений стяг.

"Я не можу, не буду мовчати, як ріками крови
Обмиває мій нарід тернисті до волі пуні,
Коли горами трупів платив супостатам Христовим
За любов і за вірність Тому, хто умер на хресті!

Підійми, мій народе, чоло, перерите журбою,
Духом випростайсь, стань; серцем будь, як сталевий обух!
Лиш молись і борись — в вирішальну годину з тобою
Буде Бог, всіх сміливих борців Охоронець і Друг".

Вчора був він тюремник-ізгой у тенетах ворожих,
Нині воїн Христовий, гартований в кузні терпінь,
Завтра Справа його перешкоди усі переможе,
Це бо справа не людська, а Божа! Амінь!

Роман Завадович

ДОДАТОК Ч. 20.

XX. Праця Митрополита Кир Йосифа після звільнення з заслання.

Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи в Римі.

Як заснування Богословської Академії у Львові Митрополитом Андреєм по першій світовій війні було, без сумніву, історичною подією в житті нашої Церкви й цілого народу не лише в Галичині, але також і поза її межами, так історичне значення мало теж і заснування Українського Католицького Університету Митрополитом-Ісповідником Кир Йосифом після другої війни, цим разом поза межами нашої батьківщини в Римі. І нині переживаємо часи й обставини, подібні до тих, що були в 1928 р., коли Митрополит Андрей говорив на врочистім відкритті Богословської Академії: "Тоді положення було ще таке, що представники природничих наук з великою смілістю приписували собі майже монополь науки й безоглядну певність, тим своїм твердженням, що переходили всякий досвід, а входили в обсяг метафізичної спекуляції. Їх матеріялістичний погляд на світ, що уважав правдою лише те, що могло бути стверджене свідоцтвом змислів, що око виділо через мікроскоп і що дотикає скальпель дослідника, а поза тими правдами ніякої не позволяв узнавати, так сильно суґестіонував навіть учених не-природників, що в науковім світі ставала майже загальною теза, що богослов'я стислою наукою (Wissenschaft, scientia) не є. Під впливом сеї суґестії, ліберальна молодь... рада була навіть і в нас вичеркнути богослов'я з ряду наук та голосувати за знесенням богословських факультетів".[1])

Чи ж не подібні обставини запанували тепер, в часи "атому", коли лунають кличі "Бог умер"? Чи ж не подібні є положення і завдання Українського Католицького Університету в часи "екуменізму", які були в час заснування Богословської Академії, коли Митрополит Андрей говорив: "Се положення накладає на нас ролю якогось посередника поміж Сходом і Заходом. Нам треба дати Сходові можливість пізнати богослов'я Західньої Церкви, Заходові — Східньої".[2])

Напевно Митрополит Андрей у своїх поглядах про "екуменізм" на 50 років випередив погляди теперішніх богословів. "З цікавістю зачинають і нас обсервувати, бо коли цілий Схід такий інтересний, то

---

[1]) Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в першім трьохліттю свого існування (1928-31), Львів 1932, стор. 11.

[2]) Там же, стор. 12.

ясно, що в першу чергу треба католицькому богословові знати ті католицькі східні Церкви, між якими наша Церква найчисленніша... Питають про обряди, історію, казуси з моральної, церковне право, про аскетичні книжки, які читають і т. п. Такі питання ставлять собі люди науки й люди, що мають рішаючу участь в адміністрації Церкви. Завданням богословів Унії є відповісти на ті питання й оборонити систему, з якою від трьох соток літ працюємо над тим ділом загального значення в Церкві. Ми мусимо те діло передусім до дна пізнати".[3]) Чи ж не подібні завдання нинішнього Українського Католицького Університету, який є продовженням діяльности Богословської Академії, одначе в відмінних обставинах? Митрополит Кир Йосиф писав у "Вступнім Слові" до "Конституції Українського Католицького Університету ім. св. Климентія Папи" і в "Грамоті основання".[4])

"Перші думки і почини для постання і творення Українського Католицького Університету припадають на дуже важні повоєнні часи 1926-1927 рр. Здавалося, що непроходимі гори перепон і труднощів стоять перед кожним, хто леліяв думки про високу католицьку школу; а з другого боку, відчувалося тим більшу конечність для її створення і переводження задуму в життя, щоб рятувати і Церкву, і науку в українському народі, а може й сам нарід. Оця піднята знову ідея не являється в нас чимсь новим, але є продовженням неперервних змагань за добро науки і моралі та піднесення інтелектуального рівня українського народу, навіть у самій боротьбі за його існування. Нове здійснення давніх шкіл, що поставали в нас під різними назвами впродовж тисячі літ, знайшло тоді свій вияв під назвою Богословської Академії. Нинішній Університет є її дальшим етапом.

Конституція Університету узгляднює, як сказано, і нашу давню традицію та сучасні університетські закони, в рамках яких має діяти і наш Університет. Конкретно кажучи, Конституція зберігає посередню дорогу між европейською і американською практикою, залишаючи якнайширшу конечну автономію у самоурядуванні для плекання науки і виховання студентів. Очевидно, вона вимагає відповідного приготування і від професорів, і від студентів.

Правда, труднощі не зменшилися, але конечність внашій недолі стала ще більшою. І тому нам не остається нічого іншого, як ломити дальші криги ледів і разом з іншими нашими науковими академічними й університетськими установами нести стяг науки і плекати університетську традицію серед нашого народу".

---

[3]) о. проф. д-р Йосиф Сліпий: Гр. Кат. Богосл. Академія у Львові в першім трьохліттю свого існування (1928-31), Львів 1932, стор. 13 - 14.

[4]) "Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи і його правна основа". Видання УКУ. Том І., стор. 6.

1. Грамота основання Українського Католицького Університету.[1])

В ім'я Боже, за благословенням Апостольського Престолу основуємо нашу найвищу наукову установу, Український Католицький Університет імени св. Климентія Папи Римського, якого завданням є розвивати українську науку, зосереджувати наукову творчість, підготовляти молодь до наукової й народньої праці та водночас творити для неї і моральну основу голошену Католицькою Церквою.

Перед нами вже довгий, тисячлітній шлях, пройдений Українською Католицькою Церквою і нашими батьками на полі науки й шкільництва, шлях промощуваний нераз надлюдськими зусиллями вдержувати Україну на висоті всесвітнього кожночасного стану науки. Гідно сповнювала наша Церква це своє післанництво в народі, пам'ятаючи на заповіт Христа: "Досліджуйте писання, вони свідчать про мене" (Ів. 5, 39), бо тільки "в Твойому світлі зобачимо (пізнаємо" світло" (Пс. 32, 10) науки. Пізнання Бога — це найвище завдання людини зглядом Бога Отця і Його Сина Ісуса Христа, бо "в Ньому всі скарби премудрости й пізнання" (Кол. 2, 3). З них має людина видобути всі Божі тайни, закриті перед нею, усіми силами й засобами, на які може спромогтися людський розум при найвищому свому напруженні. А до пізнання Бога може людина доходити тільки надприродним об'явленням і природним пізнанням видимого світу і при помочі його дійти до свого Сотворителя. Бо інакше наразиться вона на закид Св. Павла, що "гнів Божий з'являється з неба на всяку безбожність і неправду людей, що правду здержують неправдою... "бо Його невидиме через сотворення світу сталось видимим через пізнання" (Рим. 1, 18-20). Цим є обнятий зміст усьої науки, як здобутку людського розуму.

Зокрема завданням Університету є пізнавати минуле українського народу, його християнський світогляд і світогляд цілого Сходу, до якого він належить, зібрати й закріпити це знання в книгах, як у вияві наукової творчости і невміруще свідоцтво українського генія науки надхнене Святим Духом, пам'ятаючи слова Нестора, нашого найбільшого літописця: "велика користь є з книжнього вчення; книги нам розказують і нас повчають, як ступати дорогою покаяння; всю мудрість і повздержливість знайдемо в книжних словах. Бо вони ріки, що наводнюють світ, вони скарб мудрости. Книги се несхопна глибина, ними потішаємось в смутку і зберігаємось в повздержливости" (Повість временних літ. Текст 1036-1043 г.).

А вже дуже високим завданням Українського Католицького Університету є виховувати молоде покоління, перейняти його католицькими засадами і вчинити готовим з запалом посвятитися науці

---

[1]) Митрополит Йосиф: Грамота основання Українського Католицького Університету. "Благовісник". Р. II. Кн. I. 1966, стор. 37 - 38.

і примінювати своє знання в житті. При цьому праці Українського Католицького Університету повинен характеризувати олімпійський спокій наукового підходу і з'ясування речі, про який говорив слуга Божий Митрополит Андрей Шептицький на святі основання Богословської Академії.

Український Католицький Університет становлять Богословська Академія з її факультетами і отворені нові відділи в міру можливостей і підготови нових професорських сил. Бо Український Католицький Університет має завдання згуртувати розсіяних і розбитих українських католицьких науковців по цілому світі і з'єднити їх наукову творчість у виданнях Університету.

З оцими неботичними думками й плянами, нехай іде Український Католицький Університет в мандрівку століть, прибравши ім'я св. Климентія Папи Римського, що зложив свої святі кості на Україні, скріплений та опертий в наукових дослідах об скалу Апостольського Престолу як завдаток кращого завтра українського народу. Нехай Дух Святий осяює уми професорів і студентів у всіх їх працях на добро і велич України, щоби тим "Царю віків, єдиному, нетлінному, премудрому Богу була честь і слава на віки віків" (1 Тим. 1, 17).

Дано у Вічному Місті Римі, при храмі Святої Софії в день празника св. Климентія Папи 25 листопада н. ст. або 8 грудня ст. ст. року Божого 1963. ЙОСИФ — см. митрополит

2. Український Католицький Університет, його концепція та дійсність.*)

Микола Чубатий

Коли в лютому 1963 р. Його Блаженство Верховний Архиєпископ Українсько-Католицької Церкви Кардинал Йосиф Сліпий відзискав свободу та прибув до Риму на II Ватиканський Вселенський Собор, свою появу на волі ще того самого року відзначив він двома актами історичного значення: внесенням на Соборі піднести Київсько-Галицьку Митрополію з осідком у Львові до гідности Патріярхії, та виданням грамоти оснування в Римі Українського Католицького Університету імени св. Климентія Папи. Цими двома актами Митрополит-Ісповідник поставив перед цілим християнським світом програму природного розвитку та ідеалів християнства українського народу.

Обидва ці акти програми тісно пов'язані між собою. Вони мають на меті усамостійнення Українсько-Католицької Церкви в системі патріярхального устрою, ухваленого Вселенським Собором, та заснування в столиці християнського світу академічної наукової установи,

*) Ювілейна книга з нагоди ювілейного концерту в Чікаґо, 21 травня 1967 р. на пошану Його Блаженства Верховного Архиєпископа Кардинала Кир Йосифа Сліпого". Стор. 24 - 32.

веденої самими таки східніми християнами в дусі традицій Київського Християнства. Коли Українсько-Католицька Церква має почати нову епоху свого життя, то вона мусить брати духовий корм з рідної християнської минувшини, відгребаний зі забуття науковими дослідами в Університеті. Він має стати осередком для виховання місіонерів, здібних вести апостольську працю над відбудовою християнського життя України по атеїстичній тучі, по зруйнуванню скелету Українсько-Католицької Церкви в Західній Україні.

Щоб відгребати найкращі життєдайні традиції Українсько-Католицької Церкви на українській землі та по широких просторах примусового розселення українських християн по всьому світі основник не міг вибрати кращого Патрона для Університету, як це він зробив, а саме особу першого історичного мученика за віру Христову на українській землі, Папу Климента I, четвертого наслідника св. Петра на Римському Престолі, Голову Вселенської Христової Церкви. Св. Климент засланий над Чорне Море римською поганською владою там дальше апостолував і за це поніс мученичу смерть. Його мощі відкрив слов'янський апостол св. Кирило в час своєї дипломатичної виправи до хозарів. Він привіз їх до Риму, де вони й досі зберігаються.

Коли понад сто літ пізніше до Риму дійшла вістка про навернення на Христову віру Володимира Святославича, володаря могутньої Київсько-Руської Імперії та про охрищення у східнім християнстві великої нації на сході Европи, тодішній Папа Іван XV, посилаючи християнський привіт Володимирові, вибрав для нього та його новонавернёного на християнство народу подарунок — частину мощів св. Климентія, так тісно пов'язаного з країною Володимира.

Характер українського християнства

Церква Київської Русі як інтегральна частина Східньої Церкви не увійшла в церковну залежність від римського Папи, тоді патріярха заходу, але й не увійшла також в залежність від візантійського патріярха. Вона появилася серед східніх помісних Церков як самостійна частина Вселенської Христової Церкви, як одна із Церков Сходу під вчительською владою наслідника св. Петра та наслідника св. Климента.

Святі та високо почитані мощі св. Климента спочили в першій катедрі Києва, в Десятинній Церкві, як запорука християнського універсалізму Русі-України. Вони стали на більш ніж два століття запорукою, що Київська Церква стояла здалека від трагічних подій церковного розколу 1054 р. Ще в половині 12 ст. по недовгім часі розкольницької праці греків у Києві, веденої висланниками візантійського патріярха, пам'ять про св. Климента рятує захитаний на недовгий час універсалізм Християнської Церкви на Русі-Україні.

В 1147 р. Собор Єпископів з усієї України зібраний в Києві на місце прогнаного митрополита візантійця вибирає митрополитом Русина, побожного вченого монаха Смолятича, який приймає ім'я Кли-

мента. Що більше, цього митрополита Климента саджають єпископи України-Русі на київському престолі, благословляючи новопоставленого Первоієрарха України мощами св. Климента. По думці голови Собору, найстаршого Єпископа по митрополиті, владики Чернігова Онуфрія, таке благословення дає канонічну владу новопоставленому. Не слід забувати, що було це вже біля півтора століття по церковнім розколі з 1054 р. Культ св. Климента в Києві рятував понад двісті літ універсалізм Христової Церкви Русі. Та він рятував не тільки вселенськість Київського Християнства, але також церковну самоуправу під владою київського Первоієрарха. Вона тоді не була загрожена з Риму, бо Київська Церква належала до круга східніх Церков та находилася поза межами західнього патріярхату, але вона була постійно загрожена з боку Візантії. На Русі-Україні якісь факти постійно підкреслюють християнський універсалізм Київської Церкви.

По думці дослідників літератури Київської Русі, твір невідомого автора "Життя Святих Папів" з 12 ст. слід приписати митрополитові Климові Смолятичеві. Про нього Київський Літопис записав, "що він був вченим, якого перед тим на Русі не було". Знов біля 1220 р. єпископ Симон, бувший монах Києво-Печерського манастиря у своїм листі до манастирського співбрата Полікарпа, автора перших Житій Святих печерських, Києво-Печерського Патерика, писав таке: "Ось що розумій, брате Полікарпе: Верховний Апостол Петро сам був Церквою Бога Живого".[1])

Про тогочасну юрисдикційну самостійність Київської Церкви говорить нам дуже інтересна записка збережена в листі західнього сусіда України, краківського єпископа Матвія, сучасника київського Клима Смолятича. Єп. Матвій був завзятим ворогом слов'янської богослужебної мови та слов'янського обряду, тоді ще практикованого в Польщі, хоч латинська мова його постійно випирала з церков Польщі.

В листі до тогочасного, у Західній Европі широко відомого місіонеря Бернарда з Клєрво, той польський владика записав про Церкву Русі-України таке: "Русь не хоче достосуватися (включитися) ані до латинської, ані до грецької Церкви, але окремо відділена від обох... Русь є немов окремий світ".[2])

Життя Київської Церкви справді плило тоді своїм власним руслом осторонь від церковної боротьби між сходом та заходом. Воно

---

[1]) Абрамович, Д. Києво-Печерський Патерик. — Посланіє Симеона. Київ 1931. Видання Всеукраїнської Академії Наук. Докладнішу аналізу подано в нашій праці: М. Чубатий, Історія Християнства на Русі-Україні, т. І, Рим - Нью-Йорк, 1965, Вид. Українського Католицького Університету в Римі, стор. 766.

[2]) Ruthenia (Rus')... neque enim vel latinae vel graecae vult esse conformis ecclesiae, sed seorsim ab utraque divisa... Ruthenia... quae quasi est alter orbis. "Monumenta Poloniae Historica", Vol. II, pp. 15-16. Див. також Чубатий, Історія... стор. 133.

стояло також осторонь від тогочасних змагань державної влади панувати над церковною владою і навпаки. На території Русі-України панувала тоді рідка у світі гармонія поміж духовною та світською владою у взаємній пошані. Мірилом справедливости в Київській Русі-Україні вважалася єдино християнська мораль черпана із святих євангелій. Духовна влада на Русі, особливо тоді могутній моральним впливом Києво-Печерський манастир стоїть в обороні соціяльної справедливости мас. В печерському ігумені св. Теодосія Русь-Україна мала також свого Амброзія медіолянського. Це визнають дослідники християнського життя Київської Русі-України.

Недавно померлий російський історіософ Ю. Федотов писав таке про ці справи: "В драматичній, а навіть трагічній історії відношення поміж християнською церквою та християнською державою **Київська практика, якою короткою і нестійкою вона не була б, все ж може бути визнавана за одне з найкращих християнських досягнень**... Доктрина національного покликання Русі (до служби Христової) є дуже правовірною, бо вона є більше християнською, ніж пізніший московський месіянізм".[3])

В цім першім християнськім періоді Київського Християнства зокрема сильно шириться на Русі-Україні почитання Богоматері. Вже в 12 ст. ми стрічаємося з святом місцевого походження Покрова Матері Божої. Перша церква в Києві — Десятинна посвячена Матері Божій. Прекрасна катедра Печерської Лаври, найбільшого святилища нації, теж присвячена Матері Божій. В половині 12 ст. на Русі існує віра у Внебовзяття Матері Божої до неба з тілом; догма про небовзяття в Католицькій Церкві проголошена цілком недавно Папою Піем XII. Ця віра до нині існує в цілій православній Церкві, але в половині 19 ст. була заперечена на однім синоді московської Церкви.[4])

З таких християнських коренів та на такій християнській прастарій почві виростало християнство українського народу продовж наступних століть. Витворився окремий погляд на святкування, на пощення, на відносини в родині, громадськім житті. Сформувалася глибока пошана Пресвятої Евхаристії. Український релігійний світо-

---

[3]) George Fedotov, The Russian Religious Mind. Kievan Christianity. Harvard University Press, 1956. "In dramatic and even tragic history of the relationship between the Christian Church and the Christian State the Kievan experience, short and unstable as it was, can be considered as one of the best Christian achievements', p. 400. "A doctrine of calling of Russia which is much more orthodox, because it is more Christian than later Muscovite messianism". Ibid. p. 405. (Федотов перекладає на англійську мову середньовічну слов'янську назву "Русь" як "Russia". Согодні навіть російські совєтські історики залишають назву "Русь" в англійському перекладі, напр., Kievan Rus').

[4]) И. Срезневский, Свидения и заметни о малоизвестных и неизвестных памятках. Петербург 1867, стор. 61-67. Чубатий, Історія..., стор. 735.

гляд інший не тільки від релігійного світогляду найближчих сусідів (росіян, поляків), але ще більше різниться від далеких західніх християн.

Одначе ця окремішня релігійність українця, незіпсута чужими впливами, вміщається в загальну науку Вселенської Церкви. Нині вона зокрема важлива для українських християн поза Україною, що мають Богом призначений обов'язок подумати про організацію християнських місій для поновного навертання в дусі українського християнства частини українців, опоганщених комуністичним атеїзмом.

Завдання Українського Католицького Університету

Та хто поза Україною нині знає це правдиве українське християнство? І оце перше завдання Українського Католицького Університету в Римі: організувати та повести основні досліди над характером українського християнства, починаючи від коренів Київського Християнства перших століть.

Український письменник Микола Зеров, представник українського культурного відродження, згодом зліквідований російськими большевиками, закликав українське громадянство відреставровувати російською культурою звихнену українську духовість, повертаючися "до джерел". Це був геніяльний помисл, потрібний також при відбудові українського християнського життя. Студії української церковної історії, обряду, мистецтва, музики, щоденного християнського побуту, церковних обходів тощо, це перше завдання Українського Католицького Університету. Треба зачинати від джерел.

Одначе, побіч церковно-релігійного життя, існують широкі ділянки світського життя народу з його різноманітними виявами — літературою, мистецтвом, музикою. Існує історія народу, етнографія, соціологія, право, політика тощо. Всі ці ділянки так само важливі для відродження української християнської нації. Тому Український Католицький Університет, плянуючи виховувати духовних місіонерів для повної відбудови української нації, потребує також великої армії вчителів, політиків, журналістів, економістів, інженерів, лікарів, відповідно підготованих в християнському світогляді.

Коли нині християнський світ — католики, протестанти чи православні — висилають організовані місії, то побіч священиків і сестер монахинь, висилають також світських помічників у їх праці. Посовєтська Україна очевидно буде країною економічно поступовою, одначе на полі духової культури сильно покаліченою. Лікувати ці духові рани має не тільки український місіонер, місіонерки, але також світські люди усіх занять, озброєні не тільки в зброю християнства, але також в зброю здорової української національної культури. Підготувати ці кадри ставить собі за завдання Український Католицький Університет в Римі.

Де мала б бути база університету?

Український Католицький Університет в Римі мусить мати поза Римом свою базу опертя. Для існування Українського Католицького Університету, заснованого в найкраще вибраному місці в Римі, потрібна в першу чергу матеріяльна база. Ніяка праця наукова, культурна чи місійна нині неможлива без гроша. Немає хіба сумніву, що цю матеріяльну базу Українського Католицького Університету мусить дати в першу чергу українсько-католицька збірнота в Америці та Канаді. Ця база мусить бути зорганізована не спорадично, від випадку до випадку, але постійно.

До правильної праці Університету потрібний людський матеріял — студенти та професори. Студентів, річ природна, у власному інтересі повинні та можуть дати всі країни українсько-католицького поселення. Молодь кожного народу завжди має амбіцію бути потрібною для громадянства, прямувати до великих осягів в житті.

Ми щасливі, що ми маємо змогу показати нашій молоді великі приклади посвяти для Бога та для країни їх батьків, України. Такими прикладами є мучеництво та християнський ідеалізм західних українців, що героїчно вмирали за віру своїх батьків та ще й тепер в катакомбах славлять Господа мимо червоного терору. Це заохотить молодь до вищих студій в Українському Католицькому Університеті в Римі, щоб там виховати себе на вартісних людей і для країни свого поселення, і для відродження українського народу.

Матеріяльну та студентську базу для університету можна буде легко розв'язати, коли буде заведена патріярхальна система під проводом Верховного Архиепископа чи в майбутньому Патріярха. Така структура нашої Церкви об'єднаної по цілім світі з усією певністю може запевнити потрібну для Університету матеріяльну базу та постійний доплив студіюючої молоді.

Залишається, вкінці, ще проблема третьої бази, без якої університет не може існувати. Це доплив відповідно науково приготованих професорів. При згідній співпраці, ми можемо мати на еміґрації потрібні наукові професорські сили. Поважна кількість є в самім Римі — світських священиків та монахів всіх наших чинів.

Багато відповідних професорських сил ми можемо найти по всіх країнах нашого поселення з різних ділянок знання. Одинокою більшою перешкодою є справа матеріяльного забезпечення професорів, часто з родинами в Римі. На це потрібно великих фондів. Основник Університету Блаженніший Кир Йосиф находить розв'язку і для такої нелегкої проблеми.

Інститути університету поза Римом

Основник Університету плянує розв'язати цю проблему таким чином, що не всі університетські варстати наукової та виховної праці мусять бути в осідку Університету в Римі. Нині й багатші універ-

ситети мають поодинокі інститути в різних місцевостях країни, а навіть поза межами тієї країни, де існує сам Університет. Такі інститути наукового досліду та навчання міг би організувати Український Католицький Університет по різних країнах поселення українців, для прикладу, в Злучених Державах Америки, в Канаді чи інших країнах. Місце та потребу засновування інститутів поза Римом вирішували б два чинники: наявність на місці студентів та навчального персоналу. Професори могли б працювати додатково на іншій праці. Студенти теж могли б найти легший спосіб утримання в країні свого поселення. Річ природна, що й інститути не могли б існувати цілком без матеріяльної піддержки з боку університетської централі, одначе ці видатки були б значно менші.

Перша проба творення інститутів поза Римом вже зроблена. В столиці Аргентіни в Буенос Айрес проф. Б. Галайчук зорганізував Південно-Американський Інститут нашого Університету для дослідів соціяльних та економічних відносин в країнах Латинської Америки, зокремо поселених там українців.

Устрій університету

Конституція Українського Католицького Університету вже проголошена в пресовім органі Верховного Архиєпископа "Благовіснику" за рік 1967, випуск 1-2. Університет збудований радше на зразок европейських університетів. Університет є власністю Українсько-Католицької Церкви та остає під начальною зверхністю Синоду Українсько-Католицької Церкви з Верховним Архиєпископом у проводі. В імені Синоду Єпископів Церкви найвищу владу над Університетом виконує Верховний Архиєпископ, який іменує ректора Університету на три роки та адміністраційний персонал. Вони відповідальні перед Верховним Архиєпископом.

Університет складається засадничо з п'ятьох факультетів: Богословського, Філософічно-Гуманістичного, Права та Суспільних Наук, Математично-Природничих Наук та, вкінці, Медично-Фармацевтичного Факультету. Це є плян, так сказати б, на ріст в майбутньому. Деякі факультети будуть основуватися може по кількох роках, а може й більше років потрібно буде для їх урухомлення.

Поодинокими Факультетами керують декани, яких вибирають Професорські Збори поодиноких Факультетів. Поза одиноким ректором іменованим на три роки з-поміж звичайних професорів, інші уряди факультетів вибираються професорськими зборами на один рік.

Вступом до професорської кар'єри є габілітаційний іспит, якому мусить піддатися кожен кандидат на професора з ступенем доктора. Доцент стає професором спершу надзвичайним, а згодом звичайним тоді, коли опорожнюється катедра його наукової спеціяльности.

Поза тим, залишено Університетові доволі широку автономію у цілій праці, а навіть при промоції професорів на вищі становища. Студенти можуть бути звичайні та надзвичайні. Тільки перші, як у всіх університетах, можуть відбувати правильні іспити та осягати академічні ступені.

Український Католицький Університет в Римі має нині вже вповні викінчене комфортне приміщення в будинку здвигненому з жертв заокеанських українців та інших добродіїв. Тепер саме відбувається анґажування професорських сил факультетів Богословського та Філософічно-Гуманістичного. Виклади вже ведуться в скромних ще розмірах. Річ природня, що вакаційний період стане періодом поважнішої розбудови та організації професорів і студентів для поширеної праці по феріях.

З волі Всевишнього Первоієрарх Українсько-Католицької Церкви в своїм ювілейнім році положив основи під установу, що має стати розумом та серцем українського християнства. Католицька вітка українського народу дістала у свої руки євангельський талант, який можна розмножити або змарнувати. Молім Господа, щоб Богом даний нам талант зростав многократно.

3. Звіт Блаженнішого Верховного Архиєпископа Кардинала Кир Йосифа про працю УКУ за акад. рік 1973/74.*)

Протягом існування Богословської Академії, о. Ректор Йосиф Сліпий щороку звітував про наукові осяги на врочистих інавґураціях акад, років так і тепер вже дванадцятий рік від заснування УКУ звітував про розвиток і наукові осяги тої високої школи на чужині. Докладніше про працю й наукові осяги, див. "Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи в першому п'ятиліттю свого постання і діяльности 1963-1968", Рим 1969, стор. 290 і "УКУ в другому п'ятиліттю свого існування і діяльности 1968-1973", Рим. 1974.

Інавґурація дванадцятого академічного року УКУ в Римі, 6 жовтня 1974 р.

"Інавґурація нового академічного року в Українському Католицькому Університеті ім. св. Климентія Папи в Римі розпочалася архиєрейською св. Літургією у храмі Святої Софії. Літургію відправив Блаж. Патріярх Йосиф у сослуженні професорів університету. Після Євангелії Блаженнніший виголосив проповідь...

Треба розпочати цей звіт від кінцевих слів проповіді про дванадцятий академічний рік Українського Католицького Університету. Слава Богу, одинадцять літ проминуло успішно, хоч скромно, бо в

*) Інавґурація XII Академічного року на Українському Катол. Університеті ім. св. Климентія Папи в Римі, дня 6 жовтня 1974 р. "Вісті з Риму". Рік 12. Ч. 14-16, 15 листопада 1974, стор. 20-23.

найважчих умовинах. За перше п'ятиліття надрукована книжка, а за друге вже кінчається друк. Приходить нам згадати одинадцятий рік.

1. З огляду на всесвітню подорож і відвідини наших поселень, минула інавґурація могла відбутися щойно 4 листопада 1973 р., хоч виклади почалися правильно 3 жовтня.

Найперше треба згадати наших усопших, за яких душі ми молилися на Службі Божій, і висловити вдячність за їх працю до кінця життя: звичайний професор права, д-р Богдан ГАЛАЙЧУК, був ініціятором і душею філії УКУ в Буенос Айрес, Аргентіна, піддержував її всіма стараннями; звичайний професор літургіки, о. Юлій ТИЦЯК, задля зміщення родини працював як парох у Кольонській епархії і розвинув дуже широку наукову працю, передусім видаванням творів про східні літургії, зокрема про нашу Службу Божу; звичайний професор української літератури, д-р Константин КИСІЛЕВСЬКИЙ, крім друку праць, ще працював над складанням українського словника. Їхні життєписи поміщені в некрологах при кінці цього випуску "Вістей". Вічна їм пам'ять!

2. Чинні були три факультети: богословський (декан — звич. проф. о. д-р Іван Хома), філософічно-гуманістичний (декан — звич. проф. д-р Василь Лев, про-декан — звич. проф. д-р Богдан Лончина) та природничо-математичний (провід мав надзв. проф. д-р Петро Зелений). Правничо-соціологічний факультет (декан — звич. проф. д-р Микола Чубатий) був нечинний через брак достаточного числа слухачів.

У професорському складі переведено ось такі нові іменування: звичайними професорами стали К. Біда й Б. Лончина; надзвичайними — Р. Жук, о. О. Баран, П. Зелений, М. Дудра, Р. Завадович, М. Кушнір, С. Чорній, В. Ісаїв, Ю. Шульмінський, В. Лазорко, о. д-р Іван Тилявський; доцентом — Л. Рудницький.

3. Виклади відбувалися на трьох факультетах упродовж трьох семестрів: зимового, літнього й вакаційного. Слухачів вписаних було 81 з Европи, Канади й Америки; звичайних 18, решта надзвичайних. Упродовж року викладало 14 професорів, а на вакаційнім курсі — 15.

4. V Академічний Літній Курс. Розпочався 13 червня, закінчився 13 липня 1974 р. Він розпочався і закінчився архиєрейською св. Літургією, яку відправив Блаж. Патріярх Йосиф, Ректор УКУ в сослуженні Преосв. Владики Володимира та інших отців.

У курсі взяло участь 38 осіб, з того 23 з Канади й ЗСА, 1 із Англії та 14 сестер і питомців з Риму. (Обширніше про цей курс подано у "Вістях з Риму" ч. 11, 20 липня 1974 р.).

5. Бібліотека. Працювали в ній д-р Анна Бойцун та студентки університету Дарія Мудрак і Оля Юрків. Бібліотека має приблизно 50.000 томів. Зареєстрованих є 20.800, під одним числом занотовано

не раз 10 томів. Багато ще жде вписання і скаталогізування. Бібліотека зростала обмінами, дарами й закупівлею. За рік можна зареєструвати 2.500 чисел.

Праці в музею УКУ.

УКУ має два музеї природничий і мистецький. Мистецький приміщений у Патріярхальному домі при вулиці Мадонна дей Монті 3 у 53 кімнатах і має коло 10.000 експонатів, вписаних під 3.207 числами. В ньому працювали п. інж. Стефанія Пушкар, п. през. Ірина Павликовська, пані Мазур та д-р і пані Кобилянські.

Природничий музей приміщений в університетському будинку. Між експонатами музею є дуже рідкісні предмети з Австралії.

Про початки музею УКУ Блаженніший Верховний Архиєпископ Кардинал Кир Йосиф звітував 8 грудня 1971 р. з нагоди інавґурації акад. року 1971-72 ("Вісті з Риму", грудень 1971, стор. 15-18):

"Після набуття Блаженнішим Верховним Архиєпископом церкви св. Сергія і Вакха та приналежного великого будинку туди перенесено Музей Українського Католицького Університету, який раніше містився в будинку університету при вул. Боччея. Ще до посвячення храму Жировицької Богородиці в жовтні 1972 р. тимчасово впорядковано і приміщено музейні експонати і колекції в новому приміщенні. Багато праці в це вклала пані Софія Янів з Сарселю, Франція. Однак цінні музейні збірки не були ще в такому стані, щоб їх можна відкрити для постійного оглядання. Треба було вкласти більше праці, поширити музейні приміщення та краще впорядкувати колекції.

Від кінця травня працюють у Римі наші пані з Філядельфії, Стефанія Пушкар та Марія Мазур, над впорядкуванням музею. Перша наша заслужена діячка є добрим знавцем народного мистецтва, а також музейної справи, а друга пані є спеціялісткою від народних писанок (сама вона також підготовляє свою власну колекцію 36 писанок з різних областей України). З ними прибув також з Філядельфії студент мистецтва Андрій Мадай. Вони разом з кількома студентками УКУ взялися за основне впорядкування музею, поширення окремих збірок та відповідне розміщення експонатів. Сьогодні вже можна подати прелімінарні висліди їх праці, яка буде продовжуватись і в липні, коли приїде до Риму для праці в музеї пані Ірина Павликовська з Канади.

Музей сьогодні приміщений на третьому і четвертому поверхах; документаційно-виставкові матеріяли про стан релігії під комунізмом перенесено до нового крила будинку, який саме здано до вжитку. Український Музей тепер складається з таких відділів: історичний, зокрема об'єкти церковного вжитку (владичі і священичі облечення, антимінси, плащаниці, хрести, богослужбові книги тощо); відділ старих ікон, відділ народної різьби, відділ народної вишивки з України та окремо народного мистецтва з країн українських поселень.

Окремо влаштовано велику кімнату скульптур та кілька кімнат образотворчого мистецтва, в тому одну велику залю, яка має вигляд справжньої ґалерії. Вже понад 50 українських малярів мають свої картини в Музею. Годі згадувати тут усіх мистців (це буде подано пізніше в каталозі), які вже передали свої твори для музею. Але варто згадати тих, чиї збірки вже займають окремі невеликі музейні кімнати: пок. М. Осінчука, Я. Гніздовського, Ю. Колесара, Л. Онишкевича. Цінною є збірка медальйонів пок. скульптура В. Масютина. Є також кімнати графіки та новішої ікони.

Слід окремо згадати кімнату з експонатами з життя та діяльности Блаженнішого Верховного Архиєпископа, фундатора і опікуна Музею. Тут є різні фотографії, портрети, дипломи, різні грамоти і зокрема різні особисті дари, які наш Блаженніший одержав від своїх і чужих осіб та установ. Про це можна б спеціяльно і багато написати. В окремій кімнаті виставлено експонати неукраїнського мистецтва з країн українських поселень. Але й вони цінні саме тим, що це дарунки для Верховного Архиєпископа з країн, які він відвідував.

Упорядкування, опис, а подекуди й реставрація деяких експонатів вимагають великого вкладу праці, і це наші пані та добровільні працівники-студенти роблять з великою відданістю й винахідливістю.

Музей сьогодні має характер історично-етнографічний і, як такий, напевно згодом буде збагаченням Риму, який має вже різні національні музеї, академії та інститути. Для цього напевно причиниться і його центральне положення в старій частині Риму. Вже тепер зарезервовані години для відвідувачів.

Приклад Українського Музею в Римі є дуже повчальний з того погляду, як у великої людини зродився плян-концепція цього музейного осередку, як послідовно ця людина перевела цей плян у життя; як ідейна спільнота, а часто й безіменні меценати допомогли придбати приміщення та мінімально забезпечити нову установу без усяких сторонніх дотацій, як сотні людей жертвують експонати та речі музейної вартости з думкою, щоб все це збереглося, та як ще інші ідейні одиниці жертвують безінтересовно свою працю, час і кошти, щоб попрацювати для Музею".

В дальшім своїм звіті з нагоди XII інавґурації академічного року Блаженніший Кир Йосиф звітував про працю Філій УКУ і видавничу діяльність самого університету.[1])

7. "Діяльними були й філії УКУ. Філія в Буенос Айрес в Аргентіні перевидала поетичну антологію Олекси Коваленка п. н. "Українська муза".

---

[1]) Там же, сторінка 22-23.

У філії УКУ в Чікаго в цьому році викладалися три курси з українознавства й суспільних наук: 1. Журналістичний семінар вів проф. В. Маркусь у першому семестрі (22 год.); 2. Синтакса укр. мови — проф. Р. Завадович, у другому семестрі (32 год.); 3. Історія укр. суспільно-політичної думки — проф. В. Маркусь, у другому сем. (34 год.). Із курсів церковного співу й обряду відбувалися такі виклади: 1. Літургіка, церковний спів — о. крил. М. Бутринський; 2. Церковний устав, основи музики — о. І. Кротець (кожний предмет по 17 годин). Ці курси відбувалися для двох груп — для однієї вдень у суботу, для другої — два рази на тиждень увечері. Були вписані в першому семестрі 4 студенти, а в другому на всі курси разом — 22 студенти, з чого 5 надзвичайних.

Крім нормальних викладів, у першому семестрі відбулася серія академічних доповідей з циклу "Українська Церква в минулому й сучасному" (12 викладів), а в другому чотири публічні доповіді з циклу історії української суспільно-політичної думки. Запрошені викладачі, звичайно, давали семінарі після публічних доповідей.

Так само на протязі академічного року відбулися такі врочисті академічні сесії або інші імпрези у Філії: 9 грудня 1973 — урочистість посвячення будинку Філії і академічна сесія, присвячена 10-літтю УКУ; 28 грудня 1973 — Зустріч у Філії з українськими учасниками славістичного конґресу в Чікаго; 17 лютого 1974 — ювілейна академія на пошану 82-их уродин Блаж. Патріярха Йосифа, Ректора УКУ; 15 березня 1974 — ювілейна сесія, присвячена сторіччю народин о. д-ра Авґустина Волошина; 24-25 березня — фестин молоді на потреби Філії; 24 березня — відвідини Філії групою професорів американських католицьких університетів; 15 червня — формальне закінчення академічного року. При цій нагоді викладачі й студенти прийняли з вдоволенням іменування до Філії о. проф. д-ра Івана Тилявського як надзвичайного професора.

8. Видання Укр. Катол. Університету. За останній рік появилося друком коло 10 томів праць: "Monumenta Ucrainae Historica", Т. XI, зібрав Митр. Андрей Шептицький; т. XIII, зібрав о. д-р О. Баран; проф. д-р К. Кисілевський, "Українське мовознавство в останній добі"; д-р Павло Сениця, "Світильник істини", джерела до історії Укр. Катол. Богословської Академії у Львові; о. проф. д-р Микола Конрад, "Нарис історії стародавньої філософії"; Roger Hallu s.m., "Anne de Kiev Reine de France"; проф. д-р Олексан. Горбач, "Рукописна церковнослов'янська риторика з 2-ої половини 18 в. манастирської бібліотеки в Нямц у Румунії", о. д-р Юрій Федорів, "Замойський Синод 1720 року"; о. д-р Іван Хома, "Нарис історії храму Жировицької Богоматері і св. мучеників Сергія і Вакха в Римі" та інші.

9. Накінець велика дяка всім прихильникам і жертводавцям, завдяки яким вдержується УКУ".

4. Видання Українського Католицького Університету ім. св. Климентія Папи в Римі.[1])

1. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol. I. Romae 1964, p. XXIV+350.

2 MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol. II. Romae 1965, p. XX+360.

3. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol III. Romae 1966, p. XVI+400.

4. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol. IV. Romae 1967, p. XIX+380.

5. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol V. Romae 1968, p. XX+434.

6. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol. VI. Romae 1968, p. XVI+392.

7. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol. VII. Romae 1969, p. XVI+388.

8. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol VIII. Romae 1970, p. XV+284.

9. MONUMENTA UCRAINAE HISTORICA, collegit Metropolita Andreas Šeptyckyj, vol. IX-X, Romae, 1971, p. XX+1000.

10. Wasyl Lencyk, The Eastern Catholic Church and Czar Nicholas I. Rome-New York 1965, p. XII-+148.

11. О. д-р Ісидор Нагаєвський, Історія Римських Вселенських Архиєреїв, частина І. (Historia Romanorum Catholicorum Pontificum, pars I). Мюнхен 1964, стор. 363.

12. Проф. Микола Чубатий, Історія християнства на Руси-Україні, том. І. (De historia christianitatis in antiqua Rus-Ucraina, vol. I). Рим-Ню Йорк 1965, стор. XI+816.

13. О. Михайло Кравчук, Книга Псалмів. (Liber Psalmorum). Рим 1966, стор. 240.

14. Проф. д-р Олекса Горбач, Три Церковнослов'янські Літургічні рукописні Тексти Ватиканської Бібліотеки. (Tres Textus Liturgici Linguae Ecclesiasticae (Paleo) - Slavicae in Manuscriptis Vaticanis). Рим 1966, стор. 160.

15. О. д-р Мирослав Марусин, Чини Святительських Служб в Київському Евхологіоні з початку XVI ст. (Ordinum Pontificalium in Euchologio Kioviensi saec. XVI. expositio). Рим 1966, стор. XVIII+210.

---

[1]) Див. "Світильник Істини". Ч. І., стор. 717-718.

16. Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи і його правна основа. (De Universitate Catholica Ucrainorum a S. Clemente Papa eiusque fundamento iuridico). Рим 1967, стор. 32.

17. "Обнова" Організація Української Католицької Університетської молоді, Академічних товариств і її статути. (De organizatione ucrainicae catholicae iuventutis universitariae, academicarum societatum eorumque statutis expositione). Рим 1967, стор. 35.

18. Проф. д-р Олекса Горбач, Перший рукописний українсько-латинський словник Арсенія (Корсенія) Корецького-Сатановського та Епіфанія Славинецького. (De manuscripto primi ucraino-latini vocabularii Arsenii Korec'kyj-Satanovs'kyj et Epiphanii Slavynec'kyj typis nunc mandato). Рим 1968, стор. 335.

19. О. проф. д-р Ісидор Нагаєвський, Історія Римських Вселенських Архиєреїв, частина II. (Historia Romanorum Catholicorum Pontificum, pars II). Рим 1967, стор. 600.

20. Кард Йосиф, Твори, зібрали о. проф. д-р Іван Хома і о. Іван Яцків, том I. (Card. Josephus, Opera omnia, collegerunt Johannes Choma et Johannes Jackiw, vol. I). Рим 1968, стор. 423.

21. Кард. Йосиф, Твори, зібрали о. проф. д-р Іван Хома і о. Іван Яцків, том. II. (Card. Josephus, Opera omnia, collegerunt Johannes Choma et Johannes Jackiw, vol II). Рим 1969, стор. 316.

22. Кард. Йосиф, Твори, зібрали о. проф. д-р Іван Хома і о. д-р Юрій Федорів, том III-IV. (Card. Josephus, Opera omnia, collegerunt Johannes Choma et Georgius Fedoriw, vol. III-IV). Рим 1970, стор. 950.

23. Кард. Йосиф, Твори, зібрали о. проф. д-р Іван Хома і о. д-р Юрій Федорів, том V. (Card. Josephus, Opera omnia, collegerunt Johannes Choma et Georgius Fedoriw, vol. V). Рим 1971, стор. 416.

24. Dr. Eugenius Kaminskyj, De potestate Metropolitarum Kioviensium-Haliciensium, (a. 1596-1805), Romae 1969, p. 180.

25. Julius Kubinyi, S.T. D. The History of Prjašiv Eparchy, Rome, 1970, p. 216

26. Проф. д-р Михайло Соневицький, Історія грецької літератури, том I. (Litterarum graecarum historia, vol I). Рим 1970, стор. XIV +679.

27. Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в першому п'ятиліттю свого постання і діяльности 1963-1968. (De Ucrainorum catholica Universitate S. Clementis Papae primo quinquennio peracto suae originis et activitatis enarratio). Рим 1969, стор. 290.

28. Д-р Павло Сениця, Світильник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові (1928-1944). Частина перша. Торонто-Чікаго 1971, стор. 720.

ДЖЕРЕЛЬНІ МАТЕРІЯЛИ

про Богословську Академію в українських і чужомовних часописах і журналах.[1])

Поазбучний список українських і чужомовних часописів та журналів, виданих перед другою світовою війною і після неї, в яких були друковані джерельні матеріяли до історії Української Католицької Богословської Академії:

Америка. Філядельфія. 1962:109; 1970:163, 164, 165.

Богословія. Львів. Матеріяли про Богословську Академію були друковані майже в всіх книгах "Богословії", тому дивись "Література".

Вісті з Риму. УПБ. Рим. 1967; 1970:17-18, 19-20; 1971:14-21; 1974: 14-16.

Голос Спасителя. Йорктон, Саск. 1936:14; 1959, VIII; 1960.

Двадцятьп'ятьліття Т-ва "Учительська Громада". Львів. 1935, стор. 90, 180.

Дзвони. Львів. 1931:6; 1932:2, 3, 10; 1934:6-7; 1935:1, 2-3, 6-7, 10; 1936: 8-9, 10. 12.

Діло. Львів. 1929:224; 1933:V, VII, XII; 1934:269, 270, 304, 319, IX; 1935:15, 25, 44, 65, 114, 115, 117, 123, 128, 153, 158, 159, 169, 181, 244, 252, 270, 274, 275, 279, 282, 285, 286, 294, VII; 1936: 72, 132, 163, 224, 250, 255, 264, 265, 277, 283, 288, 290, 306, 336; 1937:6, 13, 17, 47, 56, 59, 60, 63, 64, 69, 134, 203, 215, 247, 252, 281, III.

Добрий Пастир. Станиславів. 1934:4; 1937:2-3.

Життя і Слово. 1-2.

Католицька Акція. Львів. 1935:3.

Життя і Знання. Львів. 1932:14.

Краківські Вісті. Краків-Відень. 1944:275.

Літопис Національного Музею. Львів. 1934:1.

Логос. Йорктон. Саск. 1950:1; 1952:3; 1955:2 4; 1956:1; 1958:1, 2, 3; 1959:2; 1961:3; 1968:2, 3; 1969:1.

Мета. Львів. 1931:3, 28, 31, 37, 40; 1932:X, XI; 1933:X, 23, 33, 36, 38, 44; 1934: 3, 21, 25, 34, 40, 44, 45 (світлина), 47; 1935:1, 6, 7, 8, 11, 15, 16, 17, 18, 23, 24, 25, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 49, 50; 1936:6, 10, 13, 15-16, 17, 20, 23, 25, 28, 30, 31, 32, 37, 38, 41, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52; 1937:1, 2, 3, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 26, 39, 44, 45, 46, 47, 49; 1938:V, 21, 23, 40, 47, 48, 49.

Назустріч. Львів. 1936:17.

Наш Клич. Львів. 1933:V.

Наш Прапор. Львів. 1935:83; 1937:3.

Наша Культура. Варшава. 1935: 4; 1937:10.

---

[1]) о. Володимир Кучабський: Греко-католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохліттю свойого існування (1934-1937). Львів 1941, стор. 190-192.

Наша Мета. Торонто, Онт. 1957:71; 1958:16-17, 30; 1972:8, 9, 10.
Наша Церква. 1965:2.
Неділя. Львів. 1934:40; 1935:18, 25.
Нива. Львів. 1929:7-8, 10, 11, 12; 1930:1-2, 12; 1931:7-8; 1932:5, 9, 10; 1933:3, 4, 6-7, 9; 1934:1, 5-7, 10, 11; 1935:1, 2, 4-5, 10; 1936:1, 3, 5, 7-8, 9, 10, 12; 1937:1, 2, 3, 4, 7-8, 9-10, 11; 1938:11; 1939:1, 2, 3, 7-8.
Нова Зоря. Львів. 1934:77, 87, 91; 1935:33, 35, 79, 81, 84, 85; 1936:86, 87, 96, 100; 1937:10, 20, 21, 25, 46, 50, 71, 72, 97.
Нова Зоря. Чікаго. 1935:17-31.
Новий Час. Львів. 1929:117; 1932:X; 1933:V; 1934:16-22, 226, 265, 272; 1935:97, 109, 128, 133, 245, 246; 1936:225, 226, 252, 264, 281, 290, 292, 294; 1937:3, 12, 57, 63, 64, 87, 209, 210, 211, 212, 218, 221.
Новий Шлях. Вінніпег. Саск. 1940:VII, 21.
Правда. Львів. 1935:48; 1937:5.
Праця. Прудентополіс. 1935:23, 31.
Рідна Школа. Львів. 1935:18.
Світло. Торонто, Онт. 1972:2, 1974:IX-X.
Свобода. Джерзі Сіті і Ню Йорк. 1958:IX; 1965:227-233.
Слово Доброго Пастиря. 1962.
Тризуб. Париж. 1936:12.
Українська Музика. Львів. 1938:9-10.
Українське Слово. 1946:9.
Український Бескид. Перемишль. 1936:25, 30, 33.
Українські Вісті. Львів. 1936:285; 1937:3, 297.
Українські Вісті. Едмонтон. Альб. 1963:10; 1966:20.
Хліборобський Шлях. Львів. 1935:15, 17.
Християнський Голос. Мюнхен. 1957:34; 1964:22, 50; 1966:12; 1967:8.
Христос Наша Сила. Львів. 1934:23; 1935:9, 12, 19, 20; 1936:3, 16, 18, 24, 31, 34, 38, 39, 40, 41, 44, 45; 1937:1, 3, 5, 12, 13, 14, 15, 16, 45.
Шашкевичіяна. ч. 6-7.
Шлях. Філядельфія. 1957:47; 1967:19.
Церковний Вісник. Чікаго. 1974:23.
Analecta OSBM. Roma. 1952; 1953.
Apoštolat sv. Cyrilla a Metoda. Olomouc. 1934; Nr. 12; 1935, Nr. 11; 1936, 9-10, 11, 12; 1937, 1, 3, 10.
Ateneum Kaplańskie. Wroclawek. 1933, Nr. 5; 1935, Nr. 5; 1937, Nr. 1,
Augsburger Postzeitung. 1933.
Biuletyn Polsko-Ukrainski. Warszawa. 1933, VII; 1934:14, 40; 1935:42; 1936:42; 1937:2, 4, 6, 34, 35.
Bluszcz. 1934, Nr. 8.
Bogoslowa Smotra. Zagreb. 1931:3; 1936:4.
Byzantinische Zeitschrift. Leipzig-Berlin. 1935. Bd. 35.
Catholic Herald. 1935, Nr. 2582.

Die Christliche Kunst. Muenchen. 1935/36. N. 10.
Духовна Стража. Сомбор. 1934:4, 7.
Echos d'Orient. Paris. 1936:183.
Elpis. Warszawa. 1934:8.
Express Wieczorny. Lwów. 1935:1535.
Gazeta Koscielna. Lwów. 1936:19, 51; 1939:43.
Homo Dei. Tuchów. 1936:1-2.
Il Bolletino. Roma. 1934:12; 1937:8.
Irénikon. D'Amey-Sur-Meuse. 1933; 1934:1-2; 1935:10; 1936:7-8.
Къ Соединенію. 1933:5.
Kat. Agencja Prasowa. 1933:122; 1934:261; 1935:249, 272.
Katolički List. Zagreb. 1936:30.
Katholische Kirchenzeitung. Salzburg. 1937:6.
Католическій Вестник. Харбин. 1936:11.
Kurjer Poranny. 1934, Nr. 16.
La Croix. 1930, Nr. 4504.
L'Osservatore Romano. Roma. 1929:227; 1934:263, 266, 277; 1935:266; 1937:22, 213.
L'Unité de l'Eglise. Paris. 1935:7-8.
Našinec. Olomouc. 1936:160, 161, 162, 163.
Neues Wiener Abendblatt. 1934:57.
Nouvelle Revue Théologique. Louvain. 1930:VI; 1933:X; 1935:10; 1936:10; 1937:10, 12.
Obzor. Zagreb. 1934: 275; 1936:91.
Oriens. Warszawa. 1934:II-I; 1935:3-4, 5, 9-10; 1936:6; 1937:9-10.
Orientalia Christiana Periodica. Roma. 1934:1; 1937:1-2.
Pax. Prinknash. 1935:10; 1937:7.
Przegląd Katolicki. Warszawa. 1935:43; 1937:40.
Przegląd Wilenski. Wilno. 1934:16-17.
Reichpost. Wien. 1934:328; 1937:1, 36.
Revue des Sciences Philosophiqueset Théologiques. Paris. 1930, XIX; 1932, V; 1936, 4.
Roczniki Katolickie. 1933. T. XII.
Руски Новини. 1932. X.
Русскій Голос. Львовъ. 1935:27.
Schoenere Zukunft. Wien. 1934:9, 13-14; 1935:10, 43; 1936:9, 23, 42; 1937:18.
Slovansky Prehled. 1932. XI.
Swiat. 1934:9.
The Universe London. 1935:243.
Theologische Revue. 1930:5; 1931:4.
Warszawski Dziennik Narodowy. Warszawa. 1936:145.
Wiadomosci Ukrainskie. Warszawa. 1935:2153, 2161.
Zeitschrift fuer kath. Theologie. Innsbruck. 1933:219; 1936:S.609.

ПІСЛЯСЛОВО ВПОРЯДНИКА

Завданням упорядника цієї публікації було зібрати всі доступні джерельні матеріяли про Богословську Академію, надруковані в книжках, журналах, часописах, спомини кол. студентів-абсольвентів, світлини та ін., їх опрацювати й видати друком. Завдання, яке доручив авторові цих рядків Блаженніший Верховний Архиєпископ Кир Йосиф, не було легко здійснити, бо в роках 1965-67 в бібліотеках Північної Америки не було джерельних матеріялів ні про Богословську Академію, ні про її організатора, Ректора о. д-ра Йосифа Сліпого. У повоєнних виданнях, часописах і журналах були лише принагідні спомини, дописи здебільшого про положення нашої Церкви під большевицьким окупантом та про долю Слуги Божого Митрополита Андрея і переємця його наслідця Митрополита Кир Йосифа, та єпископів, засланих на далекий Сибір.

По довших стараннях частинно вдалося впорядникові дістати з архівів европейських університетів, а передусім з Риму, відбитки книжок і статтей, друкованих по різних виданнях. Колишні вихованці Богословської Академії доповнили прогалини своїми споминами й світлинами.

Впорядник помістив у подиноких розділах надіслані матеріяли без правописних змін, виправлені були лише друкарські й деякі стилістичні помилки. Не всі світлини, що безпосередньо чи посередньо стосуються праці й життя семінаристів-богословів, були придатні до друку, бо здебільша були зроблені принагідно нефаховими світливцями, а в додаток полинялі й пожовклі так, що треба було їх копіювати й поправляти. Через поменшення і друк на невідповідному папері та через пропущення їх пояснювальних текстів не вийшли вони на сторінках книжки такими, якими певно хотів би бачити їх читач.

Зібрані матеріяли, світлини та бібліографія мали бути поміщені в однім томі. Автор поділив працю на 23 розділи так, щоб вони порядком черги віддзеркалювали наукові здобутки Богословської Академії, життєписи й наукові праці її професорів, праці студентів у семінарах, їх приватне життя, а також голоси української та чужомовної преси про цю єдину нашу високу школу, майбутній український католицький університет, що мав стати дійсністю в 1939 р.

В розділах I-XXII були поміщені джерельні матеріяли про Богословську Академію від часу її заснування в 1928/29 рр. до 1939 р. і по дворічній перерві від 1941/42 до 44 рр. (Богословська Академія проіснувала до 10 квітня 1945 р., тобто до часу арештування її ректора Митрополита Йосифа, її професорів та студентів, яких включено в ряди червоної армії).

Щоб не збільшувати обсягу праці і коштів друку, впорядник не вміщував бібліографії під текстом на окремих сторінках, лише зазначував її числами (напр. 1, стор. 10), які відсилали читача до окре-

мого списка бібліографії у кінці праці, де він міг легко знайти під числом 1 автора, заголовок його праці і матеріял на стор. 10 його праці. В тексті автор подав також числами відсилачі на текст, уже поміщений в інших розділах, щоб не повторятися. Ця метода вживається в найновішій медичній літературі. На жаль, ці відсилачі в багатьох місцях пропущені так, що треба було їх тепер помістити в списку помічених помилок.

У кінці праці мав бути розділ світлин на блискучім папері, бібліографія і докладний зміст праці.

В 1968 р. автор відіслав манускрипт зі світлинами Блаженнішому Кардиналові Йосифовові до перегляду. По схваленні текстів Владика передав скрипт о. В. Жолкевичеві з дорученням зібрати фонди й підшукати редакторів, які мали зібраний матеріял приготовити до друку і провести коректу. Редактор Юліян Бескид, а коли він захворів, то мґр. Ярослав Чумак, кол. бібліотекар Богословської Академії, взяли на себе нелегке діло друку праці, тим більше, що виникли ускладнення, які і їм утруднювали нагляд за друком і коректою. Згодом появилися окремі численні публікації про Богословську Академію і про її кол. Ректора, Кардинала Йосифа так, що впорядник мусів деякі розділи побільшити або змінити.

По таких змінах обсяг праці переступив розмір одного тому, тому редактори вирішили розділити його на дві частини. У першім томі мали бути поміщені розділи I-XXII з частиною світлин і бібліографія, а в другій частині — розділ XXIII, "Голоси преси про Богословську Академію" разом із світлинами, бібліографією і змістом. На жаль, без відома впорядника цей порядок змінено.

Першу частину закінчено на розділі XIX, пропускаючи бібліографію і докладний зміст, додаючи частину світлин, на жаль, на звичайнім папері, деякі світлини поменшені і не всі з підписами. Примірники були вже оправлені так, що впорядник не міг по провірці вставити пропущених текстів, помічених помилок, бібліографії і докладного змісту, за що вибачається перед читачами. Список усіх цих недоробків поміщений наприкінці другого тому.

Впорядник

ЛІТЕРАТУРА

О. проф. д-р Йосиф Сліпий:

1. Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в першім трьохліттю свойого існування (1928-1931), Львів 1932.

О. проф. д-р Йосиф Сліпий:

2. Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в другому трьохліттю свого існування (1931-1934), Львів 1935.

3. Греко-Католицька Богословська Академія у Львові в третьому трьохліттю свого існування (1934-1937). Львів 1941. Матеріяли зредаґував о. Володимир Кучабський.

4. Греко-Католицька Богословська Академія і її статути: о. проф. д-р Йосиф Сліпий. (Друге доповнене видання), Львів 1933.

5. Програма Викладів Гр.-Кат. Богословської Академії 1928/29 — 1936/37. Львів.

6. Велетень зо Святоюрської Гори, Причинки до біографії Слуги Божого Андрея Шептицького на підставі чужомовних джерел. Д-р Осип Кравченюк, Йорктон, Саск. 1963.

7. Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні: О. д-р Мирослав Марусин, Богословія, р. 1943-1963, т. XXI, кн. 1-4, ст. 40, Рим 1963.

8. Митрополит Йосиф — Ректор Греко-Католицької Богословської Академії: о. Я. Федуник, Богословія, р. 1943-1963, т. XXI-XXIV, кн. 1-4, ст. 106, Рим 1963.

9. Греко-Католицька Богословська Академія і її статути: о. проф. д-р Йосиф Сліпий, Львів 1930.

10. Особистий лист проф. д-ра Я. Пастернака, 1966.

11. Погасле вогнище науки: о. Іван Яцків, "Християнський Голос", 25 серпня 1957, ч. 34 (449).

12. Кардинал Йосиф Сліпий, Організатор і Ректор Богословської Академії. (З нагоди 35-ліття Богословської Академії у Львові): Д-р Павло Сениця, "Нова Зоря", ч. 17-31, квітень-липень 1965, Чікаго.

13. 35-річчя Богословської Академії у Львові: о. д-р Мирослав Марусин, "Християнський Голос", грудень 1964, ч. 50-52, Мюнхен.

14. Митрополит Андрей Шептицький: Степан Баран, Мюнхен 1947.

15. Великий Чернець й Народолюбець: І. Б. Прудентополіс, Бразилія.

16. Археологія в терені: Д-р Ярослав Пастернак, "Мета", 1937, I, ч. 2.

17. Під попелом століть: Данило Микитюк, "Мета", Львів, 10. 11. 1936, ч. 6.

18. З приводу смерти о. проф. д-ра Льва Глинки: Д-р Богдан Казимира, "Свобода", 13 серпня 1960.

19. Новий чинник в українській археології: Д-р Ярослав Пастернак, "Діло", 30 вересня 1934, Львів.

20. Приватний лист проф. д-ра М. Чубатого, 1966.

21. Ikonensammlung an der Griechisch-Katholischen Theologischen Akademie in Lemberg: W. R. Zaloziecky, Wien, Byzantinische Zeitschrift, Bd. 35, 1935.

22. Der neue Freskenschmuck in der Kapelle des Griechish-Katholischen Seminars in Lemberg: von Wladimir Zaloziecky, Christliche Kunst, Muenchen 1935/36.

23. Свято нашої науки: "Дзвони", ч. 10 (19), жовтень 1932, ст. 679-680.

24. Десять літ праці Богословської Академії: о. Ректор Йосиф Сліпий, "Нива", листопад 1938, ч. 11, ст. 387.

25. Богословська Академія у Львові: "Нива", листопад 1938, ч. 11, ст. 385.

26. Ростемо: "Нива", ч. 10, 1932, ст. 347.

27. Великий день Богословської Академії: "Нива", ч. 10, 1932, ст. 368.

28. Православні Українці на студіях у Львівській Богословській Академії: о. Н. Павлосюк, "Нива", ч. 5, 1932, ст. 193.

29. Каплиця Духовної Семінарії у Львові: о. Петро Хомин, "Нива", ч. 7-8, Р. XXIV, 1929, ч. 1-2, 1930. Р. XXV.

30. Петро Холодний: Арт.-мал. Юрій Магаловський, "Мета", 17. III. 1931.

31. Крипта під церквою св. Духа гр.-катол. Богословської Академії у Львові: Д-р Я. Пастернак, "Богословія", 1938, ст. 158-160.

32. Професорська Колегія Гр.-Катол. Богословської Академії у Львові: о. проф. д-р Василь Лаба. (манускрипт).

33. Митрополит Андрей Шептицький його життя і заслуги: о. проф. д-р Василь Лаба, УКУ, Рим 1965.

34. Тридцять років тому: о. Володимир Тарнавський, "Українські Вісті", 19 травня, 1966, ч. 20, Едмонтон.

35. о. Евген Дмитрук: Приватний лист 1967.

36. О. Леонід Лужницький: "Енциклопедія Українознавства", НТШ. Т. 4. Париж — Ню-Йорк, 1962, стор. 1383.

37. Перший Шематизм Торонтської Української Католицької Єпархії 1948-1963. Торонто 1963. Вид. Торонтської Єпархії.

38. Проф. д-р Олександер Надрага: Проф. д-р Микола Чубатий, "Америка", 9. 6. 1962, ч. 109, ст. 2.

39. Д-р Василь Ленцик: Богословська Академія у Львові. "Логос", Т. IX. Кн. 1. Січень-Березень 1958, стор. 9-17; Т. IX. Кн. 2. Квітень-Червень 1958, стор. 93-98; Т. IX. Кн. 3. Липень-Вересень 1958, стор. 170-178.

40. Приватний лист п. Степана Конрада.

41. Видання Богословії. "Богословія", Т. XXV-XXVIII, 1964, Кн. 1-4, ст. 190-91.

42. О. Митрат Олександер Малиновський. "Богословія", XXIX, Кн. 1965, ст. 238.

43. Французький голос про Гр. Кат. Богословську Академію у Львові. "Нива", ч. 7-8, Липень-Серпень 1931, ст. 309-310.

44. Читальня Українських Студентів-Богословів ім. М. Шашкевича, її діяльність у роках 1926-1935: Ярослав Ніжникевич. "Альманах Українських Богословів", ст. 87-101, Львів 1934.

45. Кооператива "Визволення": Р. Салагуб. "Альманах Українських Богословів", ст. 102-110, Львів 1934.

46. Ідеї, що були спонукою до відновлення читальні богословів: о. д-р Лев Глинка. "Альманах Українських Богословів", ст. 111-118, Львів 1934.

47. Погляд на історію читальні богословів: Олександер Буць. "Альманах Українських Богословів", ст. 119-127, Львів 1934.

48. Братство Входа в Храм Пречистої Діви Марії: Петро Цап. "Альманах Українських Богословів", ст. 128-135. "Альманах Українських Богословів", Львів 1934.

49. Читальня Українських Богословів у Львові ім. М. Шашкевича: о. Дамаскин Попович ЧСВВ. "Шашкевичіяна", ч. 6-7. Р. IV, Листопад 1966, Вінніпег.

50. О. Маркіян Шашкевич та Галицьке Відродження: Степан Шах, Париж — Мюнхен 1961.

51. Огляд наукової творчости о. Митрата Василя Лаби, ювілята: о. д-р Петро Качур, "Логос", Т. IX, кн. 2. Квітень-Червень 1958, ст. 137.

52. По дволітній перерві: Йосиф, архиєп. "Богословія". Т. XVII-XX, кн. 2-4. 1939-42, Львів 1943, ст. 91-93.

53. Д-р Роман Осташевський: Приватний лист.

54. Архипастир скитальців Преосвященний Кир Іван Бучко. Рим — Париж.

55. Приватний лист проф. д-ра Григорія Лужницького.

56. Підготовка до виставки українського мистецтва. Великі Вчителі та їх визначні учні. "Українське Слово", 22. IX. 1946, стор. 4.

57. Д-р Б. Кудрик: Проф. д-р Р. Кухар: недрукована стаття.

58. Приватний лист Богдана Й. Величковського.

59. Роман Ковшевич. О. д-р Й. Сліпий: (Некролог), "Богословія", Т. X, 1932 р., ст. 91-92.

60. Приватний лист проф. д-ра Ю. Полянського.

61. Кардинал Йосиф Сліпий: Релігія в житті українського народу. Володимир Янів. Записки НТШ, Том 181. Мюнхен, Рим, Париж 1966.

62. О. Йосафат Скрутень. "Analecta OSBM", 1952. p. 498-501.

63. О. д-р Треодосій Галущинський ЧСВВ. Наукові твори. "Analecta OSBM", 1953, стор. 494-496.

64. Іван Крипякевич: НТШ Енциклопедія Українознавства, ч. 3, стор. 1189, Париж — Ню-Йорк 1959.

65. Іван Крип'якевич: "Новий Шлях". Україн. тижневик, ч. 21/27. V. 1967, Вінніпег.

66. Духовна Семінарія — це символ Церкви: Митрополит Андрей. "Нива", Листопад 1933, ч. 11, Рік XXVIII, стор. 402-406.

67. Зі стоп'ятдесятлітної перспективи: о. д-р Йосиф Сліпий. "Нива", Листопад 1933, ч. 11, Рік XXVIII, стор. 406-412.

68. Нашим духовним Старшинам з львівської Духовної Семінарії: Д-р Олександер Надраґа. "Нива", Листопад 1933, ч. 11, Рік XXVIII, стор. 421-414.

69. Ювілейні торжества львівської Духовної Семінарії. "Нива", Листопад 1933, ч. 11, Рік XXVIII, стор. 414-427.

70. Д-р Роман Ковшевич. "Дзвони", ч. 3 (12), Березень 1932. Посмертна згадка.

71. Ювілей святині богословської науки. Богословська Академія 1928-1958. "Наша Мета", 12 квітня 1958, ч. 16-17 (391-392), Рік X.

72. Спогад про бібліотеку Богословської Академії: Мгр. Я. Чума. Недрукована стаття.

73. Іларіон Свєнціцький. Українська Радянська Енциклопедія, Т. 12, стор. 559, Київ 1963.

74. О. д-р Лев Глинка. "Богословія", Т. XXIX, 1965, кн. 1-4, стор. 239.

75. О. д-р Теодосій Тит Галущинський ЧСВВ. Посмертна згадка. "Богословія", Т. XXI-XXIV, 1943-1963, кн. 1-4, стор. 146.

76. Festschrift W. Sas-Zaloziecky. Zum 60. Geburtstag. Akademische Druk u. Verlagsanstalt, Gratz 1965. S. 239.

77. Справа українського університету у Львові. О. митр. Тит Войнаровський. Спогади з мого життя. Історичні постаті Галичини XIX-XX ст. НТШ у Філядельфії, Ню-Йорк, Париж, Сідней, Торонто 1961, стор. 70-74.

78. Приватний лист о. д-ра Івана Гриньоха.

79. Проповідь в храмі св. Духа з нагоди 150-літнього ювілею львівської Духовної Семінарії: о. Омелян Ґорчинський. Проповіді — додаток до "Ниви", ч. 6-7, 1934.

80. 150 літ у службі Церкві і народови. "Нива". Червень-Липень 1933, ч. 6-7, Рік XXVIII.

81. Богословське Наукове Товариство у Львові в першім десятиліттю свого існування (1923-1933): о. д-р Лев Глинка; д-р Константин Чехович, Львів, 1934. Накл. БНТ.

82. О. Тит Мишковиський; посмертна згадка. "Нива", Лютий 1939, Ч. 2, Рік XXXIV.

83. О. д-р Тит Мишковський; посмертна згадка. "Богословія", Т. XVII, Кн. 1, стор. 77-78, Рік 1939.

84. О. д-р Діонісій Дорожинський; посмертна згадка. "Богословія", Т. VII, Рік 1930, Кн. 3-4, стор. 271-272.

85. О. д-р Спирідон Кархут; посмертна згадка. "Богословія", Рік 1931, стор. 400-401.

86. О. д-р Спирідон Кархут; посмертна згадка. "Нива", Березень 1931, Ч. 3, Рік XXVI, стор. 112-113.

87. О. д-р Спирідон Кархут: БНТ у Львові в першім десятиліттю свого існування.

88. Інавґурація Академічних Вечорів в 1934 р. "Богословія", Т. XII, Кн. 1-4, 1934, стор. 315.

89. Інавґурація Академічних Вечорів в 1935 р. "Богословія", Т. XII, Кн. 1-4, 1935, стор. 184.

90. Академічні Вечорі. "Богословія", Т. XIV, Кн. 1, 1936, стор. 76-78.

91. Академічні Вечорі. "Богословія". Т. XV, Кн. 1, 1937, стор. 76-77.

92. Академічні Вечорі. "Богословія", Т. XV, Кн. 4, 1937, стор. 288.

93. Унійні З'їзди. "Богословія", Т. X, 1932, Кн. 3, стор. 267-268.

94. Унійний Конґрес на Велеграді. "Нива", Липень-Серпень 1932, Ч. 7-8, Рік XXVII, стор. 284-288.

95. III. Унійна конференція в Пинську. О. Петро Хомин. "Нива", Ч. 9, стор. 324-331.

96. IV. Унійна конференція в Пинську. "Богословія", Т. XI, 1933, Кн. 3-4, стор. 258-262.

97. IV. Унійна конференція в Пинську. О. д-р Лев Глинка. "Нива", Ч. 9, 1933, стор. 332-338.

98. VI. Унійна конференція у Пинську. "Богословія", Т. XV, 1937, Кн. 2-3, стор. 198-199.

99. Унійний тиждень в Мюнхені. "Богословія", Т. XVII, Кн. 1, стор. 75-76, 1939.

100. І Унійний З'їзд у Львові. В. Кучабський. "Богословія", Т. XV, 1937, Кн. 1, стор. 35-44.

101. Унійний З'їзд у Львові. О. П. Хомин. "Нива", Січень 1937, Ч. 1, Рік XXXII, стор. 27-33; Ч. 2, 1937, стор. 45-57.

102. Академічні Вечорі 1936/37. "Богословія", Т. XIV, Кн. 4, 1936, стор. 274-75.

103. Після унійних з'їздів. "Нива", Вересень 1932, Ч. 9, Рік XXVII, стор. 305-9.

104. Митрополит Андрей Шептицький в англомовних публікаціях: д-р Осип Кравченюк. "Логос", Т. XII, Ч. 3, Липень-Вересень 1961, стор. 161-183.

105. Велеградський конґрес. "Богословія", Т. II, Кн. 1-4, 1924, стор. 342-346.

106. V Уніостичний конґрес на Велеграді. О. П. Хомин. "Богословія", Т. V, Кн. 1-4, 1927, стор. 265-267.

107. Наукові виклади. "Богословія", Т. XV, 1937, Кн. 2-3, ст. 199.

108. Апостольський Візитатор в Богословській Академії. "Богословія", Т. XII, 1934, Кн. 1-4, стор. 311.

109. Жертви: о. Володимир Кучабський. "Богословія", Т. XVII-XX, 1939-42, Кн. 2-4, стор. 94-99.

110. О. д-р Іван Фіґоль. Слово о. ректора д-ра Й. Сліпого над могилою. "Богословія", Т. XI, 1933, Кн. 1-4, стор. 288-289.

111. О. Василь Лаба: Пам'яті о. Степана Рудя. Посмертна згадка. "Українські Вісті", Ч. 10/7. III. 1963. Едмонтон.

112. О. д-р Іван Гриньох. Приватний лист, згадка про життя о. Степана Рудя.

113. О. Богдан Ганушевський. Список абсольвентів. Приватний лист.

114. Святкування "Русалки Дністрової", "Нива", Травень 1937, Рік XXXII, стор. 195.

115. Митр. Йосиф Сліпий: "Твердне криця душ наших". Календар 1961. "Українських Вістей", Едмонтон, стор. 35-42.

116. Храмовий празник св. Духа Духовної Семінарії у Львові. "Нива", Червень 1938, Рік XXXIII, стор. 236-237.

117. Літературний вечір студентів Богословської Академії. "Нива", Лютий 1935, Рік XXX, стор. 76-77.

118. Авторський вечір у Львівській Духовній Семінарії. "Нива", Березень 1937, Рік XXXI, стор. 118-119.

119. Альманах Українських Католицьких Богословів. "Дзвони", Ч. 1, Січень 1935.

120. Греко-католицька Духовна Семінарія на чужині. О. Василь Лаба. "Сьогочасне й Минуле", Вісник Українознавства НТШ, 1948, Рік III, Мюнхен — Ню-Йорк. Часть II, недрукована стаття.

121. Перші археологічні розкопи. Проф. д-р Ярослав Пастернак. "Богословія", Т. XIV, Кн. 2-3, 1938, стор. 165-179.

122. Д-р Б. Кудрик: д-р Осип Залеський. Особистий лист.

123. Д-р Б. Кудрик: д-р Василь Витвицький. Особистий лист.

124. "Світильник горяй і світяй" (о. проф. д-р Василь Лаба, 70-ліття уродин). "Наша Мета", Ч. 30 (405), 19. VII. 1958, Рік X.

125. До джерел української музики. Борис Кудрик: Д-р Павло Маценко. "Новий Шлях", 29 Серпня 1940. Вінніпеґ.

126. II Унійна Конференція в Пинську. "Мета", 20. IX. 1931, Ч. 28, стор. 3.

127. IV Унійна Конференція. "Мета", Ч. 37, 17. IX. 1933, стор. 1.

128. V Унійна Конференція в Пинську. "Мета", Ч. 36 (230), 15. IX. 1935.

129. Гр. Кат. Богословська Академія у Львові. Звіт з діяльности виголошений Ректором о. д-ром Й. Сліпим на святочній інавґурації акад. року 1931/32, дня 4 жовтня 1931. "Мета", Ч. 31, 11. X. 1931.

130. Гр. Кат. Богословська Академія у Львові. "Мета", Ч. 40, 13. XII. 1931.

131. Започаткування ювілейного року в Духовній Семінарії у Львові з нагоди її 150-ліття. "Мета", Ч. 23 (115), 11. IV. 1933.

132. У 150-літню річницю оснування Гр. Кат. Духовної Семінарії. "Мета", 5. XI. 1933, Ч. 44 (136), стор. 2.

133 Високодостойний гість у мурах Гр. Кат. Богословської Академії у Львові. "Мета", Ч. 44/1878, 11. XI. 1934.

134. Свято Богословської Академії. "Мета", Ч. 21 (164), 3. VI. 1934.

135. Концерти студентів Б. А. зі Львова в краю. "Мета", 11. VII. 1935, Ч. 31 (225), Рік V.

136. Шашкевичівські концерти Богословського хору. "Мета", ч. 32 (226), 18. VIII. 1935.

137. З діяльности українських богословів. "Мета", ч. 33 (125), 20. VIII. 1933.

138. Виступ хору львівських студентів богословів. "Мета", ч. 34 (126), 27. VIII. 1933, стор. 5.

139. На закінчення концертового турне студентів богословів. "Мета", ч. 36 (128), 10. IX. 1933, стор. 5.

140. Ще про IV Унійну конференцію. о. проф. Л. Глинка. "Мета", ч. 38 (130), 24. IX. 1933.

141. Академічні вечорі. "Мета", 21. 1. 1934, ч. 3 (146), Рік IV.

142. Докладніше про V. Унійну Конференцію. "Мета", ч. 37, 22. IX. 1935 і ч. 38, 29. IX. 1935, стор. 4-5.

143. Інавґураційна промова о. митрата Ректора д-ра Й. Сліпого на святочному відкриттю акад. року 1935/36 в Гр. Кат. Богословській Академії у Львові. "Мета", 20. X. 1935.

144. Відкриття нового циклю Академічних Вечорів. Виклад о. митрата д-р Й. Сліпого. "Мета", 27. V. 1935, Рік V, ч. 42 (236).

145. II. Академічний Вечір. "Мета", ч. 43 (233), ч. XI, 1935.

146. V. Академічний Вечір. За нову медицину. "Мета", ч. 47 (241), 1. XII. 1935.

147. Мистецтво ікони. VII-ий Акад. Вечір. "Мета", ч. 49 (243), 15. XII. 1935.

148. VIII-ий Акад. Вечір. Проблема жінки в літературі на радян. Україні. "Мета", ч. 50, 22. XII. 1935.

149. Новий цикл Академічних Вечорів у Львові. "Мета", 8. XI. 1936, ч. 45 (290), ст. 1.

150. Інавґурація V. серії Академічних Вечорів. "Мета", 21. XI. 1937, ч. 45 (342), Рік VII.

151. Сучасний унійний рух на Заході. I. Академічний Вечір 1936/37. (Зміст викладу о. Ректора д-ра Йосифа Сліпого). "Мета", 15. XI. 1936, ч. 46 (291), ст. 2.

152. Ісус Христос у світлі ліберальної й соціялістичної критики. Зміст викладу о. крил. д-ра В. Лаби виголошеного в рамах Академічних Вечорів дня 11 листопада 1937. ("Мета", 21. XI. 1937, ч. 45 (342), стор. 3.

153. Релігійне життя у Вселенській Церкві перед поширенням християнства на Україні. I. Академічний Вечір. "Мета", 4. XII. 1938, ч. 47 (394).

154. Християнство в Україні до і за часів Володимира Великого. II. Академічний Вечір. "Мета", 11. XII. 1938, ч. 48 (395), стор. 2.

155. Київ і Рим у часах хрищення Руси-України. III. Академічний Вечір. "Мета", 18. XII. 1938, ч. 49 (396), стор. 2.

156. Етика й політика. II. Академічний Вечір у Львові. "Мета", 28. XI. 1937, ч. 46 (343).

157. Новий Альманах Богословів. "Мета", 6. 1. 1935, ч. 1 (195), стор. 17.

158. Інавгурація Академічних Вечорів у Львові. "Мета", 15. XI. 1936, ч. 46 (291).

159. Поклін Найдостойнішому Соленізантові. "Мета", 19. XII. 1937, ч. 49 (346).

160. Греко-кат. Богословська Академія у Львові в акад. р. 1935/36. "Мета", 11. X. 1936, ч. 41 (286), ст. 3.

161. Святочна Академія в честь св. Свящм. Йосафата. "Мета", 6. XII. 1936, ч. 49 (294), ст. 4.

162. Духовний концерт хору студентів богословів: Д-р М. Волошин. "Мета", 15. V. 1938, ст. 3.

163. Святочна інавгурація IX. академічного року в гр. катол. Богословській Академії у Львові. "Мета", 11. X. 1936, ч. 41 (296), Рік VI, ст. 1.

164. Греко-катол. Богословська Академія у Львові в академічному році 1936/37. Звіт о. Ректора митрата д-ра Йосифа Сліпого, виголошений на Святочній Інавгурації дня 3 жовтня: 1937. "Мета", 10. X. 1937, ч. 39 (336), ст. 1-2.

165. Святочна інавгурація X. академічного року в Гр.-Кат. Богословській Академії у Львові. "Мета", 10. X. 1937, ч. 39 (336), ст. 1.

166. Десять літ праці Духовної Академії. Промова о. Ректора мітрата д-ра Йосифа Сліпого, виголошена на інавгурації академічного року 9 жовтня 1938. "Мета", 16. X. 1938, ч. 40 (387), ст. 2.

167. Відручне письмо ВПреосв. Митрополита Андрея з нагоди 10-ліття Гр.-Катол. Духовної Академії у Львові. "Мета", 16. X. 1938, ч. 40 (387), Рік VII.

168. 10-ліття одинокої української високої школи. Святочна інавгурація 11-го академічного року в Гр.-Катол. Духовній Академії у Львові. "Мета", 16. X. 1938, ч. 40 (387), Рік VIII, ст. 1.

169. Огляд новіших педагогічних систем. (Зміст викладу о. крил. Юліяна Дзеровича виголошений підчас інавгурації акад. року 4. X. 1936, "Мета", 18. X. 1936, ч. 42 (287).

170. Платон про безсмертність душі. IV Академічний Вечір у Львові. "Мета", ч. 49, грудень 1936.

171. Осередок української богословської науки. "Мета", 29. III. 1936, ч. 13 (258).

172. VI. Науковий Збір дійсних членів Богословського Наукового Товариства у Львові. "Мета", 5. VI. 1938, ч. 21 (368), ст. 1.

173. Діяльність Богословського Наукового Товариства в рр. 1936-1937. (Промова о. д-ра Йосифа Сліпого, голови БНТ, виголошена на VI. Науковому Зборі у Львові дня 29. V. 1938). "Мета", 19. VI. 1938, ч. 23 (330), ст. 3-4.

174. Католицькі університети в Римі. "Богословія", Т. XI, 1933, кн. 1-4, стор. 81-82.

175. З Гр. Катол. Богословської Академії. "Богословія", Т. X, 1932, кн. 4, стор. 332.

176. Апостольський Візитатор в Богословській Академії. "Богословія", Т. XII, кн. 1-4, стор. 311.

177. В обороні одинокої Української Високої Школи в краю — Богословської Академії. "Дзвони", ч. 2, лютий 1932, стор. 148-149.

178. Реформа богословських студій. о. д-р Йосиф Сліпий, "Богословія", Т. X., 1932, кн. 1-4, стор. 97-100.

179. Значіння і устрій Гр.-Кат. Богословської Академії. о. д-р Йосиф Сліпий. (Доклад виголошений на святочнім відкриттю Академії дня 5. X. 1929). "Нива", ч. 11, 1929, стор. 426-433.

180. Митрополит-Ювілят і Духовна Семінарія у Львові. "Нива", ч. 12, стор. 452-455, 1930, Рік XXV.

181. Святочне відкриття пам'ятника вдячности Меценатові Науки. "Дзвони", ч. 10, жовтень 1932, стор. 681-683.

182. Ґабор Костельник бачвансько-руський поет і головний діяч бачвансько-руського літературного відродження. Вяч. Миропільський. "Дзвони", ч. 6. Вересень 1931.

183. Свято відкриття Богословської Академії у Львові. о. Петро Хомин, "Богословія", Т. VIII, кн. 3-4, 1930, стор. 197-218.

184. О. д-р Й. Боцян як ректор Духовної Семінарії: о. прелат Л. Куницький. "Богословія", Т. V, кн. 1-4, 1927.

185. Десятиліття Богословського Наукового Товариства у Львові: о. д-р Лев Глинка. "Нива", ч. 6-7, стор. 219-227.

186. Відозва Богословського Наукового Товариства. "Нива", ч. 4, 1933, стор. 163-164.

187. Сорок літ на владичому троні. (Думки з нагоди ювілею Митрополита Шептицького). "Нива", ч. 7-8, липень-серпень 1939, стор. 241-246.

188. Митрополит Шептицький у літах 1939-40: Ярослав Нагурський. "Життя і Слово", ч. 1 і 2, стор. 24-28 і 161-167.

189. Національний Музей у Львові. Тридцятиліття: 1905-1935: Мгр. Є. Ю. Пеленський. "Наша Культура", науково літер. місячник 1935, Липень, Кн. 4, Варшава, стор. 243-247.

190. Кардинал і Верховний Архиєпископ Йосиф Сліпий Ісповідник Віри: Проф. П. Вільгельм Де Вріс. "Християнський Голос", ч. 12, 20. III. 1966.

191. Ювілейний день. (З приводу 75-ліття з дня народження Блаженнішого Верховного Архиєпископа Кардинала Кир Йосифа Сліпого). "Християнський Голос", 19. II. 1967, ч. 8 (944), стор. 2.

192. Первоєрарх України. (З нагоди 75-ліття і 50-ліття священства Верховного Архиєпископа Кардинала Кир Йосифа). "Шлях", ч. 9, 26. II. 1967.

193. Приватний лист о. проф. д-ра Василя Лаби.

194. Наше десятиліття (БНТ). "Богословія", Т. X, кн. 1, 1932, стор. 1-6.

195. Митрополит Сліпий як науковець і науковий організатор: о. проф. д-р Василь Лаба. "Логос", Т. VII, кн. 1. Січень-Березень 1956, стор. 7-12.

196. Заслуги Митрополита Андрея перед укр. Богословською наукою: о. проф. д-р Василь Лаба. "Логос", Т. VI, кн. 2. Квітень-Червень 1955, стор. 151-158.

197. О. д-р Т. Галущинський ЧСВВ: о. д-р І. Назарко ЧСВВ. "Логос", Т. III, кн. 3. Липень-Вересень 1952, стор. 168-174.

198. Діяльність Митрополита Кир Андрея під нім. окупацією: Мгр. М. Хом'як. "Логос", Т. VI, кн. 3. Липень-Вересень 1955, стор. 214-223 і Т. VII, кн. 4. Жовтень-Грудень 1955, стор. 292-295.

199. Митрополит Шептицький — Ідеолог та учитель народу: о. Петро Хомин. "Логос", Т. VI, кн. 4. Жовтень-Грудень 1955, стор. 265-272.

200. Митрополит Андрей Шептицький і Львівське шкільництво: Д-р В. Лев. "Логос", Т. VI, кн. 2. Квітень-Червень 1955, стор. 159-164.

201. Праці Гр.-Кат. Богословської Академії. "Богословія", Т. XVII-XX, кн. 2-4, стор. 239-242.

202. Греко-Католицька Богословська Академія у Львові: проф. Микола Чубатий. Пропам'ятна книга Укр. Катол. Каледжа в Філядельфії 1941.

203. Всячина. "Богословія", Т. XVII-XX, кн. 2-4, стор. 224 і 228. (Початок акад. року БА 3. IX. 1941 і відновлення діяльности БНТ-ва).

204. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Богословія". Т. 1. 1923, ст. 91-93.

205. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Богословія". Т. I. 1923, ст. 184.

206. Українське Наукове Богосл. Товариство. (статути). "Богословія", Т. I, кн. 1-4, стор. 340. Р. 1923.

207. Українське Наукове Богосл. Товариство. (Збори). "Богословія". Т. II, кн. 1-4, 1924, стор. 81, 255 і 347.

208. Українське Наукове Богосл. Товариство. (Заг. збори. 3. II. 1925). "Богословія", Т. III, кн. 1-4, 1925, стор. 170 і 266 і 350.

209-210. Українське Наукове Богосл. Товариство. Заг. збори. 10. V. 1926. Т. IV, кн. 3, 1926, стор. 323 і 341-42.

211. Українське Наукове Богосл. Товариство. (Письмо Ап. Престола), З. збори, 11. XI. 1927, Т. V. 1927, кн. 1-4, стор. 195-196 і 257, 270.

212. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Заг. збори", 6. III. 1928, Т. VI, кн. 4, 1928, стор. 118.

213. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Заг. збори", 11. XII. 1929, Т. VII, кн. 1, стор. 57 і 261-264. 1929.

214. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Заг. збори", 25. XII. 1931, Т. X, кн. 1, стор. 90-92, 1932.

215. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Заг. збори", 30. XI. 1932, Т. XI, кн. 1, стор. 83-84. Р. 1933 і ст. 166.

216. Українське Наукове Богосл. Товариство. "Заг. збори", 26. XII. 1933, Т. XII, кн. 1-4, 1934, стор. 85-86.

217. Загальні збори БНТ (2. II. 1939), "Нива". Лютий 1939, ч. 2, стор. 78.

218. Альманах Українських Богословів (виданий з нагоди 150-ліття Гр.-Кат. Духовної Семінарії у Львові і 85-ліття існування Читальні Богословів 1783-1849-1933. Зібрав Буць, Львів 1934.

219. Греко-Католицька Духовна Семінарія у Львові. Том I-II: о. проф. д-р Йосиф Сліпий, Львів 1935.

220. Давня топографія Гр. Кат. Духовної Семінарії у Львові: Іван Крип'якевич.

221. Правна доля реальности Гр. Кат. Духовної Семінарії у Львові: Д-р Олександер Надрага.

222. Приватний лист о. Івана Яцкова.

223. Приватний лист о. Василя Стебельського.

224. Празник Святого Климентія на Університеті в Римі: "Вісті з Риму". Укр. Пресове Бюро, Рік 5. Ч. 17 (101), 20. XII. 1967.

225. Правила для питомців Греко-Католицької Духовної Семінарії у Львові: о. Ректор. д-р Йосиф Сліпий. Вид. третє 1929.

226. Святий Йосафат Кунцевич його життя і доба: о. М. М. Соловій і о. А. Г. Великий ЧСВВ, Торонто 1967.

227. Приватний лист проф. д-ра Михайла Соневицького.

228. Унійний Конгрес на Велиграді: "Нива", ч. 1, 1936, стор. 39.

229. VII Унійний Конгрес на Велеграді: "Нива", ч. 5, 1936, стор. 198.

230. Приватний лист о. дек. Ярослава Федуника.

231. Великі ювілейні торжества на Велеграді: "Нива", ч. 3, 1936, стор. 119.

232. Унійна конференція в Пинську: о. Петро Хомин. "Нива", 1930, стор. 183-190.

233. VI. Унійна конференція в Пинську: "Нива", ч. 9-10, 1937, стор. 340-345.

234. Пінська Унійна Конференція на сторінках преси: "Нива", ч. 1, стор. 397-403.

235. Всесв. і Високопреп. о. Прелат Олександер Малиновський: "Наша Мета". 30. XI. 1957.

236. Отець митрат Олександер Малиновський: "Шлях", ч. 47, 4. XII. 1957.

237. Мартирологія українського духовенства під пануванням большевиків: о. Юліян Дзерович. Розділ II, стор. 136.

Західня Україна під большевиками: (IX. 1939 — VI. 1941). Збірник за редакцією Мілени Рудницької. НТШ в Америці, Нью Йорк 1958.

238. Твори Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького (Пастирські листи) 2. VIII. 1899 р. — 7. IX. 1901 р. Том I. Д-р А. Базилевич. Торонто 1965.

239. Львівська духовна Семінарія в часах Маркіяна Шашкевича (1829 — 1843). Д-р Кирило Студинський. Збірник Філологічної Секції НТШ, Львів 1916, Т. XVII і XVIII.

240. Шематизм Гр. Кат. Духовенства Львівської Архиєпархії на рік 1932/33. Річник. Накл. Митрополичої Консисторії. Львів 1932.

241. Сучасний Львів; в 700-річчя заснування міста Львова: Д-р Олена Степанів. Накл. укр. книг. "Говерля", Ню Йорк, 1953.

242. Митрополит-Ісповідник Йосиф Сліпий. О. д-р М. М. Соловій ЧСВВ. Накл. Слово Доброго Пастиря, кн. 12, січень-лютий 1962.

243. Програма викладів Гр. кат. Богословської Академії на академічний рік 1936/37. Львів 1936. Накладом Богословської Академії.

244. Ювілейні торжества львівської Духовної Семінарії (закінчення). "Нива", ч. 12, стор. 454-469.

245. Святочна інавґурація нового акад. року. "Нива", ч. 9-10, 1937, стор. 258.

246. З греко-католицької Богословської Академії у Львові. "Богословія", Т. XI, 1933, кн. 1-4, стор. 81-82.

247. Приватний лист мгр-а Михайла Хом'яка. (Редактора "Краківських вістей").

248. Приватний лист о. Івана Леськовича.

249. Приватний лист о. Богдана Смика.

250. Наші видання. "Богословія", 1967, Т. XXXI, кн. 1-4, стор. 223-225.

251. Приватний лист о. проф. Петра Хомина.

252. Всенародній поклін поляглим. "Мета", ч. 21 (164), 3. VI. 1934 р.

253. Твори Кард. Йосифа Верховного Архиєпископа. Зібрали: о. проф. д-р Іван Хома і о. Іван Яцків. УКУ. Рим 1968. Т. 1.

254. Історія Церкви в Україні: о. д-р Юрій Федорів, Торонто 1967.

255. Українська Церква між Сходом і Заходом: д-р Григор Лужницький. Філаделфія, 1954.

256. Рід Шептицьких: о. д-р Стефан Семчук. "Логос", Т. XIX, ч. 2, квітень і червень 1968.

257. З приводу відвідин Блаженнішого Верховного Архиєпископа і Кардинала Йосифа Сліпого. "Логос", Т. XIX, ч. 3, липень-вересень 1968.

258. Царський В'язень, Львів 1918. Вид. Комітету "Живий Пам'ятник".

259. Митрополит Андрей Шептицький на тлі сучасних йому подій: Д-р С. Шевчук. "Логос", Т. VI, кн. 2, квітень-червень 1955.

260. Митрополит Андрей та православний світ: Проф. д-р Микола Чубатий. "Логос", Т. VI, кн. 2, квітень-червень 1955.

261. Д-р Богдан Казимира: Приватний лист.

262. Амвросій Авреліян Наленч-Андрохович: Богословське Наукове Товариство, Львів 1934, стор. 60-61.

263. Проф. о. Йосиф Осташевський: Роман Осташевський. "Богословія". Т. XXXI. Р. 1968, стор. 267-269.

264. Преосв. Кир Николай Чарнецький ЧНІ. Єпископський Візитатор. Ювілейна книга ОО. Редемптористів Східнього обряду. 1906-1956, Йорктон, Саск. Канада, 1955.

265. Д-р Володимир Максимець: Архів Канізіянум. Персоналія ч. 2479.

266. О. д-р Іван Чорняк: Архів Канізіянум. Персоналія ч. 2669.

267. О. д-р Володимир Стецюк: Архів Канізіянум. Персоналія ч. 3394.

267. О. д-р Володимир Фіголь: Архів Канізіянум. Персоналія ч. 3444.

268. О. Степан Бахталовський ЧНІ: Преосв. Кир Николай Чарнецький ЧНІ, скрипт.

269. О. Роман Хом'як: Преосв. Николай Чарнецький. "Голос Спасителя". Липень-серпень 1959, ст. 1-3.

270. Д-р Антін Княжинський: Мої спогади про українських католицьких єрархів на засланні. "Голос Спасителя". Січень 1960, ст. 31-32.

271. О. П.: В річницю смерти Кир Николая Чарнецького ЧНІ. "Голос Спасителя". Травень 1960, ст. 20.

272. О. С. С. Шавель: Письменницька праця Східньої Вітки Отців Редемптористів. Ювілейна Книга ОО. Редемптористів Східнього Обряду 1906-1956, Йорктон 1956, ст. 250-259.

273. Андрохович Амброзій. Енциклопедія Українознавства. Т. 1, стор. 46.

274. Василь Ленцик: Митрополит Йосиф Сліпий, як Ректор Духовної Семінарії і Богословської Академії у Львові. Наукові Записки УВУ, 1967-68, ч. 9-10, Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 226-248.

275. Звіт Українського Католицького Університету ім. св. Климента в Римі в першім п'ятиліттю свого повстання і діяльности. Вісті з Риму, Рік 9, ч. 14-21. X. 1971, стор. 23-24. Рим.

276. Звіт Ректорату Українського Католицького Університету Блаженнішого Верховного Архиєпископа Кардинала Кир Йосифа за

акад. рік 1970-71. З нагоди інавгурації акад. року 1971-72 в грудні 1971, стор. 15-18.

277. О. М. Соловій ЧСВВ: Митрополит Йосиф Сліпий, як науковець-богослов. Наукові Записки УВУ, 1967-68, ч. 9-10, Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 285-298.

278. Б. Казимира: Митрополит Йосиф (Мої спогади із воєнних років, 1939-41). Наукові Записки УВУ, 1967-68, ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 249-66.

279. Артикули для започаткування процесу й Канонізації Слуги Божого Андрея Шептицького. Накладом Постуляції М. А. Рим 1958.

280. Д-р Петро Ісаїв: Історія Перемиського єпископства східнього обряду. Вид. "Америка", Філядельфія 1970.

281. О. Петро Хомин: Ідея єдности Церкви в праці та змаганнях Кир Йосифа, як вченого і владики. Наукові Записки УВУ, 1967-68, ч. 9-10. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 267-284.

282. О. Мирослав Марусин: Кардинал Йосиф Сліпий (короткий біографічний нарис). Ювіл. концерт у пошану його блаж. Верховного Архиєпископа Кир Сліпого в Торонті 1967.

283. Д-р Павло Сениця: Блаженніший Митрополит Йосиф Сліпий Верховний Архиєпископ Українців Католиків. "Апостол правди і науки". Церк. вісник 68.

284. Славне і Богом благословенне 80-ліття. Наша Мета, ч. 8/2. 19. 1972, Торонто.

285. Архиєпископ Йосиф Сліпий: Загальна наука про св. Тайни. Бібліотека "Логосу", Том II, Йорктон 1953. Передмова, стор. 8-9.

286. Архиєпископ Йосиф Сліпий: Догматика Вселенської Церкви. Вступ: Протоігумен о. д-р М. Германюк: Theologia Dogmatica Ecclesiae Catholicae. Vol. III, стор. 5-6. Бібліотека "Логос", Т. I, кн. 1, січень-березень 1950.

287. Богдан Казимира: Кілька слів до видання твору Їх Ексц. Впреосв. Кир Йосифа Сліпого, Митроп. Галицького. Догматика Вселенської Церкви, Архиєп. Йосиф Сліпий. Т. III, ч. I. Бібліотека "Логос", Т. I. Кн. 1. Січень-березень 1960, стор. 6-8.

288. Митрополит Йосиф: Обрядова однообразність. "Богословія", Т. XVII-XX, 1939-42, кн. 2-4, стор. 100-110, Львів 1943.

289. УКУ. Рим 1970. Наші видання.

290. А. Драган: Маємо Кардинала. Накладом Українського Народного Союзу. 1966.

291. Мілена Рудницька: Невидимі стигмати. Рим-Мюнхен-Філядельфія 1971.

292. Спільне Пастирське Послання Української Католицької Єрархії у вільному світі з нагоди 70-ліття Первоєрарха Української Католицької Церкви в Україні Високопреосвященного Кир Йосифа Сліпого. Наукові Записки УВУ 1967-68. Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 318-328.

293. Спис Гр. Кат. Духовенства Львівської Архиєпархії. (Стан з дня 1 січня 1944). Львів 1944. Накл. Гр. Кат. Митрополичого Ординаріяту.

294. О. М. Соловій ЧСВВ: Верховний Ісповідник Архиєпископ Христа Ради. Світло. Рік XXXV, ч. 2, лютий 1972.

295. Преосв. Кир Ізидор: Верховний Архиєпископ — Новітній Мойсей. Слово Преосв. Кир Ізидора на академії 80-ліття. Наша Мета, ч. 10/4 березня 1972, стор. 1-5.

296. Преосв. Кир Николай Чарнецький. Логос, квітень-червень 1969. Т. X. Кн. 2, стор. 82-83.

297. Храм Святої Софії "Собирає в розсіяні сущих". Вісті з Риму, УПБ, Рік 9, ч. 1-2, Рим. 5 січня 1971.

298. 500-літній ювілей чудотворної ікони Божої Матері Жировицької. Вісті з Риму, УПБ, Рік 8, ч. 19-20. Рим. 20 грудня 1970, стор. 9-13.

299. Створення української парохії при церкві Святих Сергія і Вакха в Римі. Вісті з Риму УПБ, Рік 8, ч. 17-18, Рим. 25 листопада 1970.

300. Слово Блаженнішого Верховного Архиєпископа Кир Йосифа Сліпого на відкритті Синоду. Вісті з Риму УПБ. Рік 9, ч. 20-21, Рим. 18 грудня 1971.

301. О. д-р І. Нагаєвський: Українська наука і католицький університет. Ювілейний концерт у пошану його Блаженства Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа Сліпого. 10. XII. 1967, Торонто.

302. Пропам'ятна Книга Отців Василіян у Канаді. 50 літ на службі Богові й народові (1902-1952). Видав. ОО. Василіян у Торонті 1953.

303. Станіславський: Митрополит у неволі (З недавнього минулого). Календар "Світла" на 1961 р. Торонто 1961, стор. 89-101.

304. УВУ Наукові записки 1967-68, ч. 9-10. На пошану Блаженнішого Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа Сліпого у 30-ліття Єпископських Свячень та 25-ліття вступлення на Митрополичий Престол. За редакцією Володимира Янева. Мюнхен-Рим-Париж 1969.

305. О. д-р Йосиф Сліпий: Петроградський Синод 1917 р. "Богословія". Том IX, 1931. Книга 4. Стор. 289-297.

306. Dr. P. Werhun; Leben und Wirken des Metropoliten Andreas Graf Scheptyckyj von Lemberg. Druck von Buchdruckerei C Altman, Glogau.

307. Володимир Дорошенко: Відношення Митрополита Андрея Шептицького до православ'я і православних. "Свобода", 1 листопада 1968.

308. Мгр. Ярослав Чумак. Приватний лист. Життєпис.

309. Д-р Іван Копач: В честь Митрополита Андрея (В сімдесятьліття єго життя). Львів 1935. Накл. "Діла".

310. Інж. Мирослав Раковський: Життєпис проф. д-ра Івана Раковського.

311. Proceedings Н. Т. Ш. Матем.-прир.-лікарська Секція. Т. V (XXXIII), Ню Йорк 1959-1961. Biography of Prof. Dr. Iwan Rakowsky. (стор. 5-11).

312. Д-р Богдан Казимира: Успіхи і труднощі у великому замірі. (Два пляни митр. А. Шептицького в справі українського поселення в Канаді та оснування Студитів). "Богословія". Том XXXIII, Рим 1969.

313. Нарис історії Українського Богословського Наукового Товариства. Володимир Янів. Наукові Записки УВУ, 1967-68, Мюнхен-Рим-Париж 1969, стор. 139-225.

314. О. Василь Лициняк: Товариство "Захист ім. митроп. Андрея гр. Шептицького для сиріт" у Львові. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 78-84.

315. О. Юліян Дзерович: Митрополит-Меценат. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 66-77.

316. О. Йосиф Схрейверс ЧСІ: Основання Чина ОО. Редепмтористів схід. обряду. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 51-65.

317. О. д-р Йосиф Сліпий: Молодечий вік нашого Митрополита. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 6-26.

318. О. Адам Солодух: Митрополит Андрей Шептицький і уніоністичні змагання на Білій Руси. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 88-93.

319. О. д-р Климентій Шептицький, ігумен Студитів: Митрополит Андрей і обновлення східньої чернечої традиції. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 150-169.

320. Бр. Й. Г. Відвідини Америки митр. Андрієм Шептицьким в 1910 році (Спомини). "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 170-197.

321. О. П. Хомин: Митрополит Андрій Шептицький, як Апостольський Візитатор для Українців в Полудневій Америці. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 206-215.

322. О. Іван Рудович: Вступлення Митрополита Андрія Шептицького на митрополичий престол у Львові. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 216-30.

323. О. д-р І. Лятишевський: Митрополит Андрій Шептицький, як Єпископ Станиславівський від 24 вересня 1899 — 13 січня 1901. "Богословія", т. IV, 1926, кн. 1-4, стор. 231-235.

324. Єпис. Йосиф Боцян: Пастирські листи Митрополита Андрея (Літературний огляд). "Богословія", т. IV, кн. 1-4, стор. 94-149.

325. Твори Кир Йосифа Верховного Архиєпископа і Кардинала. Зібрали о. проф. д-р Іван Хома і о. д-р Юрій Федорів. Том III-IV. УКУ. Рим 1970.

326. О. д-р Михайло Гринчишин ЧСІ: Письма-послання Митрополита Андрея Шептицького ЧСВВ з часів німецької окупації. Бібліотека Лолосу, Том XXX, Йорктон, Саск. Канада, 1969.

327. Володимир Дорошенко: Великий Митрополит (Пам'яті Митрополита Андрея Шептицького). Бібліотека Логосу. Том XVII, Йорктон, Саск. 1958.

328. О. Іриней Готра ЧСВВ: Поворот Митрополита Андрея Шептицького із заслання (1917 р.). (Спогад його особистого секретаря). "Свобода", грудень 1965, чч. 227-233.

329. О. д-р Василь Лаба: Меморіял в справі основання грекокат. єпископства в Канаді. "Богословія". Т. IV. Книга 1-2. 1926, стор. 236-238.

330. Володимир Янів: Нарис історії Українського Наукового Богословського Товариства. (В 45-ліття заснування). Наукові записки УВУ 1967-68, ч. 9-10, стор. 139-225. Мюнхен-Рим-Париж 1969.

331. Українське Наукове Богословське Товариство. Том XXI-XXIV, 1943-1963. Книга 1-4, стор. 149-151.

332. Звернення Українського Богословського Наукового Товариства. "Вісті з Риму" УПБ. Рік 8. Ч. 11-12. Рим. 20. V. 1970, стор. 2-5 і "Богословія". Том XXXIV. 1970, стор. 272-279.

333. Загальні Збори Українського Богословського Наукового Товариства (29-30 вересня 1969 р. "Слово Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа".). "Богословія". Том XXXIII. Книга 1-4, 1969, стор. 5-10.

334. Українське Богословське Наукове Товариство (Загальні збори 29-30 вересня 1969 р.) "Богословія". Том XXXIII. Книга 1-4, стор. 253-256.

335. О. Йосиф Схрейверс ЧСІ: З подорожі митроп. Андрея Шептицького по Бельгії і Голяндії при кінці 1920 і з початком 1921 рр. "Богословія". Т. IV. Книга 1-2. 1926, стор. 238-240.

336. Спомин білоруських священиків про побут Митрополита Андрея Шептицького в Петрограді 1917 р. "Богослоія". Т. IV. Книга 1-2. 1926, стор. 252-253.

337. Михайло Галущинський: Промова на ювіл. святі 17. 1926 р. "Богословія". Т. IV. Книга 1-2. 1926, стор. 250-252.

338. Д-р Василь Ленцик: Богословська Академія у Львові. (Передрук з "Логосу". 1958 р.).

339. Д-р Василь Ленцик: Великий Ювілей (З нагоди 50-ліття священства Блаженнішого Йосифа Кардинала Сліпого, Верховного Архиепископа Митрополита Львівського). "Ювілейна книга" у світлий ювілей 75-річчя. Чікаго 1967, стор. 10-17.

340. Кирило Студинський: Спомин. "Богословія". Том IV. 1926. Книга 1-2, стор. 246-248.

341. Вячеслав Липинський: Лист до Редакції "Богословії". "Богословія". Том IV, 1926. Книга 1-2, стор. 248-250.

342. Д-р Іван Німчук: Митрополит Йосиф Сліпий. Календар Української Родини. 1950, стор. 99-102.

343. Артем Цегельський: Музичне життя в Духовній Семінарії у Львові. "Українська Музика", місячник. Рік II, ч. 9-10. Вересень-жовтень 1938, стор. 170, 171 і 172.

344. Концерт у честь М. Шашкевича (Винники). "Діло", 9 серпня 1935.

345. Концерт у пам'ять М. Шашкевича (Рава Руська). "Діло", 9 серпня 1935.

346. Концерт студентів Богословської Академії у Львові (Перемишль). "Діло", серпень 1935. Д-р М. Рибак.

347. Шашкевичівський концерт богословського хору. (Ярослав). "Діло", 15 серпня 1935.

348. О. Михайло Гірняк: Шашкевичівський концерт богословського хору. (Любачів). "Діло", 16 серпня 1935.

349. Гостина хору студентів Богословської Академії у Львові (Коломия). Проф. Роман Шипайло. "Діло", 3 вересня 1935.

350. І. Н.: В 300-ліття смерти Митрополита Рутського. "Діло", 23 березня 1937.

351. Р. С.: На Маркіяновій Горі. Свято з нагоди 100-ліття появи "Русалки Дністрової".

352. О. М. Бобовник: Перша українська семінарська оркестра. Альманах Українських богословів. 1934. Вид. Товариство "Читальня Українських Студентів Богословії ім. М. Шашкевича" у Львові, стор. 73.

353. А. Шекерик-Доників: Гурток поетів-богословів. Альманах Українських Богословів. 1934. Вид. Товариство "Читальня Українських Студентів Богослов'я ім. М. Шашкевича" у Львові, стор. 11.

354. О. Сильвестер Саламон: Хор Богословської Академії у Львові 1931-1935 років (спомин).

355. Софія з Фредрів Шептицька: Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Вид. Дмитро Микитюк. Вінніпеґ — 1965 — Торонто, Канада.

356. Приватний лист д-ра Зиновія Гординського.

357. О. Євген Бобовник: Хор і оркестра Богословської Академії у Львові в рр. 1928-29.

358. Французький часопис про Митрополита Шептицького. "Нива", березень 1939.

359. Святкування ювілею Митрополита Шептицького. "Нива". Рік XXXIV, липень-серпень 1939, ч. 7-8, стор. 273-282.

360. Митрополит Йосиф: Грамота основання Українського Католицького Університету. Благовісник. Р. II. Кн. 1, 1966, стор. 37-38.

361. Микола Чубатий: Український Католицький Університет, його концепція та дійсність. Ювілейна книга з нагоди Ювілейного концерту в Чікаго 21 травня 1967 р. на пошану Його Блаженства Верховного Архиепископа Кардинала Кир Йосифа Сліпого, стор. 24-32.

362. О. д-р Іван Гриньох: Ієрарх незбагненного Божого Провидіння. "Наша Церква". Р. XIII. Ч. 2, 1965, стор. 17-22.

363. Слово подяки Кардинала Кир Йосифа. "Наша Церква". Р. XIII. Ч. 2, 1965, стор. 4-6.

364. Приватний лист о. д-ра Павла Івахова.

365. Мирослав Д. Німців інж. архіт.: Перемишль-Львів. (Спомин про Євгена Нагірного). "Америка", 26 вересня 1970, ч. 163-165.

366. Перенесення Духовної Семінарії на скитальщині до Голляндії. о. О. Купранець ЧСВВ. "Світло", ч. 9, вересень 1974, стор. 311-314 і жовтень 1974, стор. 351-353.

367. Інавґурація XII Академічного року на Українському Католицькім Університеті ім. св. Климентія Папи в Римі, дня 6 жовтня 1974 р. "Вісті з Риму". Українське Пресове Бюро. Рік 12. Ч. 14-16. Рим. 15. XI. 1974, стор. 20-22.

368. Український Католицький Університет ім. св. Климентія Папи і його правна основа. Видання УКУ. Том 1. Рим 1967, стор. 5-8.

369. Проф. Роман Завадович: Владика Нескорених. "Церковний Вісник". 22. XII. 1974. Рік VII. Ч. 23.

370. Роман Завадович: Великий заповіт. "Краківські Вісті", 3. XII. 1944. Рік 5, ч. 275 (1308).

371. Телеграми й привіти з нагоди Унійного З'їзду у Львові 1936 р. О. Володимир Кучабський: Унійний З'їзд у Львові. Львів 1938, стор. 23-38.

372. Богдан Лепкий: В храмі Святого Юра. (З "Вістника Союза Визволення України". 1915; о. Й. Чаплинський: В честь 50-тих роковин і на пам'ятку трилітної московської неволі Митрополита Андрея Шептицького. Видав Св. Ап. Павла. Філядельфія 1917. Стор. 18-21.

373. Преосв. Кир Никита: Ювілей 50-літнього священства Митрополита Андрея. Письма-послання Митрополита Андрея Шептицького, ЧСВВ, з часів німецької окупації. Друга частина. Йорктон, Саск. Канада. 1969, стор. 118-122.

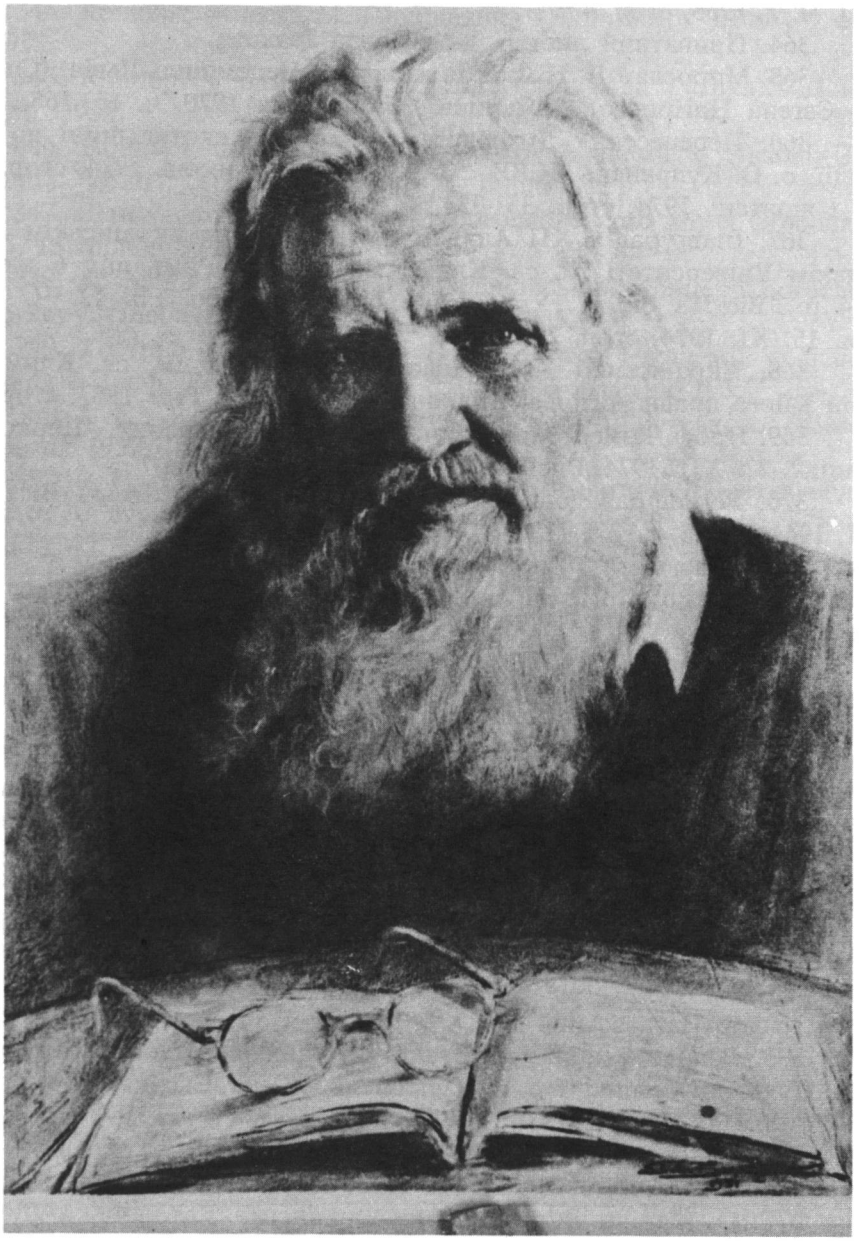
374. "Бог з нами". Пастирський лист Митрополита Йосифа Сліпого із сибірського заслання 1947 р. (Запрошення з нагоди святкового концерту в Пітсбурзі, Па., в Карнегі Гол. 1966 р. Доповідь виголосив о. д.р Ісидор Нагаєвський).

375. Голляндський "Апостолят З'єднинення, добродій Української Духовної Семінарії. о. О. Купранець ЧСВВ. "Світло", ч. 4, квітень 1975, стор. 149-151.

376. Зовнішні виступи Духовної Семінарії на скитальщині, о. О. Купранець. "Світло", ч. 5, травень 1975, стор. 191-194.

377. О. Маріян Бутринський: Українська Католицька Духовна Семінарія в Кулемборґу, Голляндія, 1948-1950.

378. Д-р Мирослав Антонович: Праця з хором в Українській Духовній Семінарії в Кулемборґу, Голляндія.

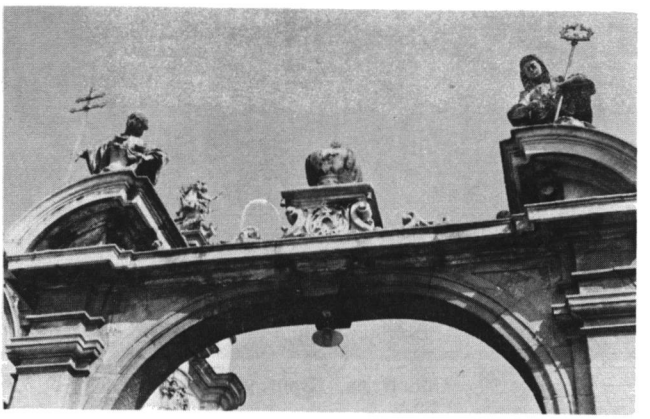
Слуга Божий — Митрополит Андрей Шептицький у 1930-тих роках

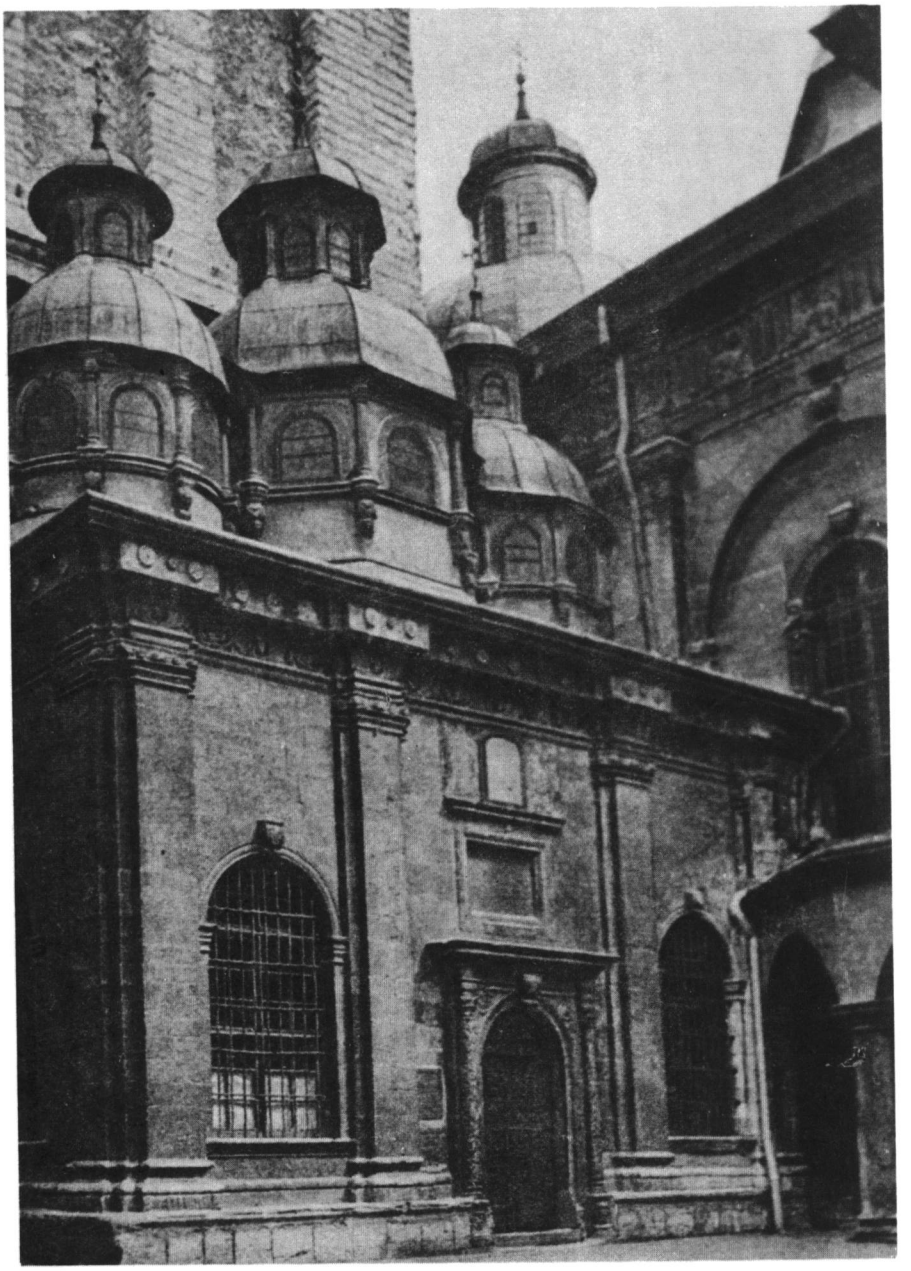
Собор св. Юрія у Львові

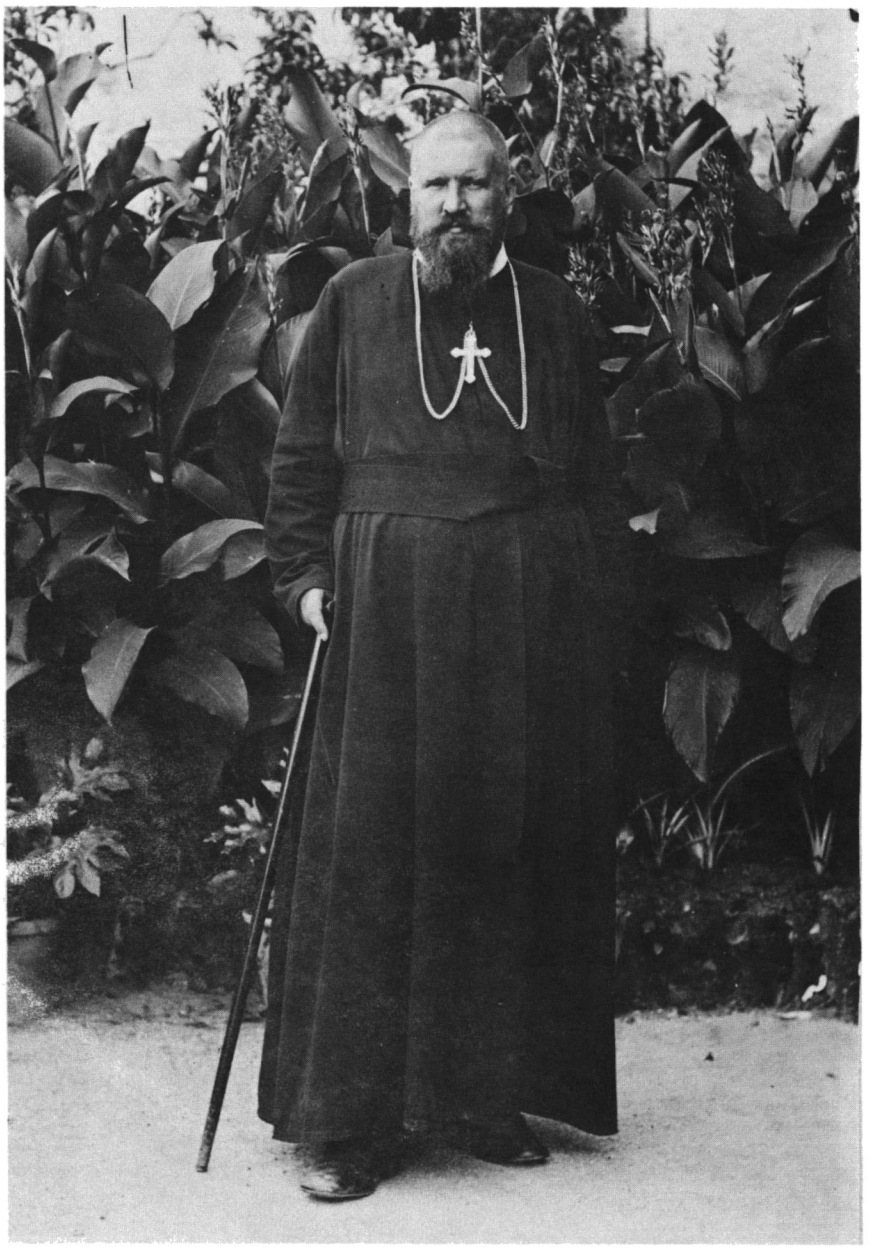
Успенська церква при Руській вулиці у Львові, де Митрополит Андрей виголосив проповідь 6. IX. 1914 р., що була безпосередньою причиною його ув'язнення 19. IX. 1914 р. москалями і засланням на далеку Сибір.

Лук головної брами при вході на подвіря храму св. Юрія

Каплиця Трьох Святителів з XVI ст. Архіт. Петро Красовський (різьба на камені)

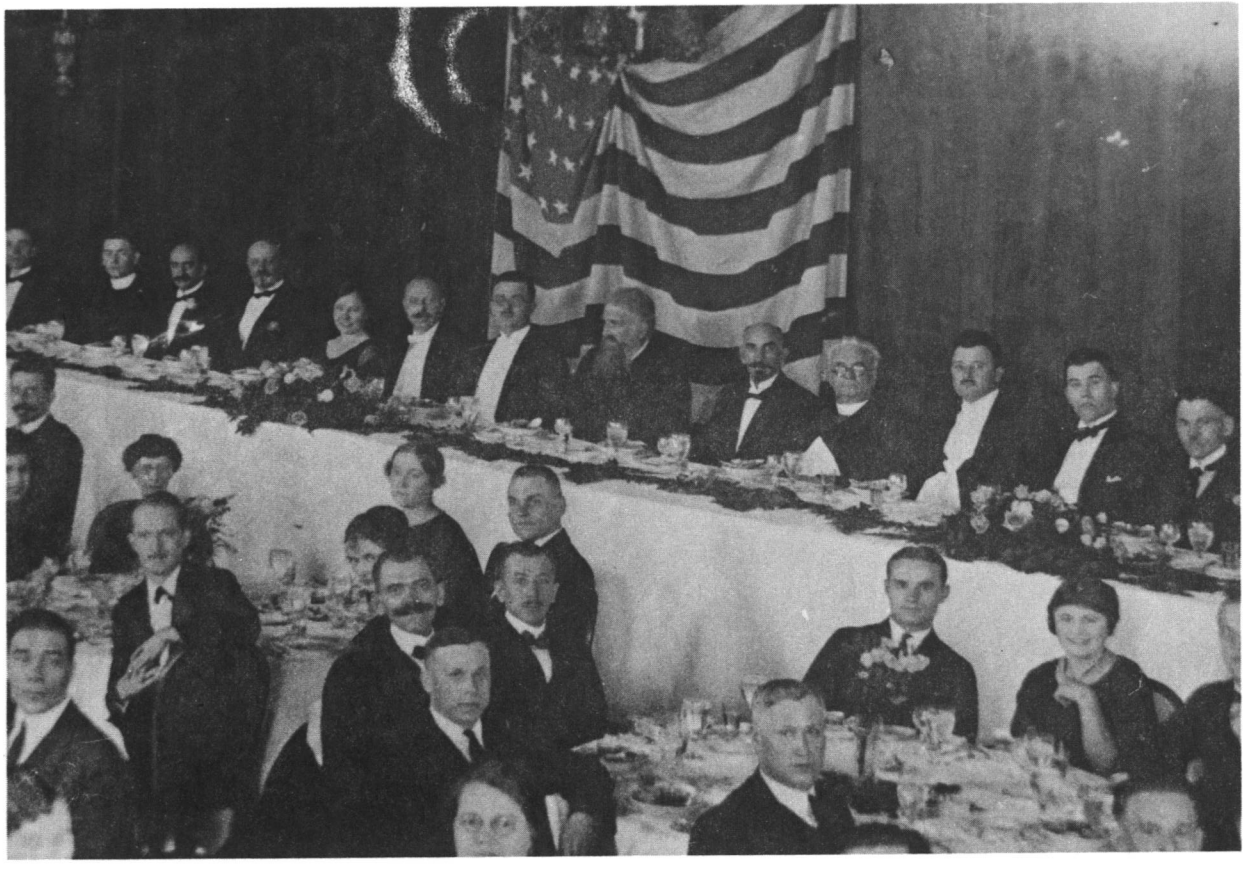
Митрополит Андрей у Канаді в 1910 р.

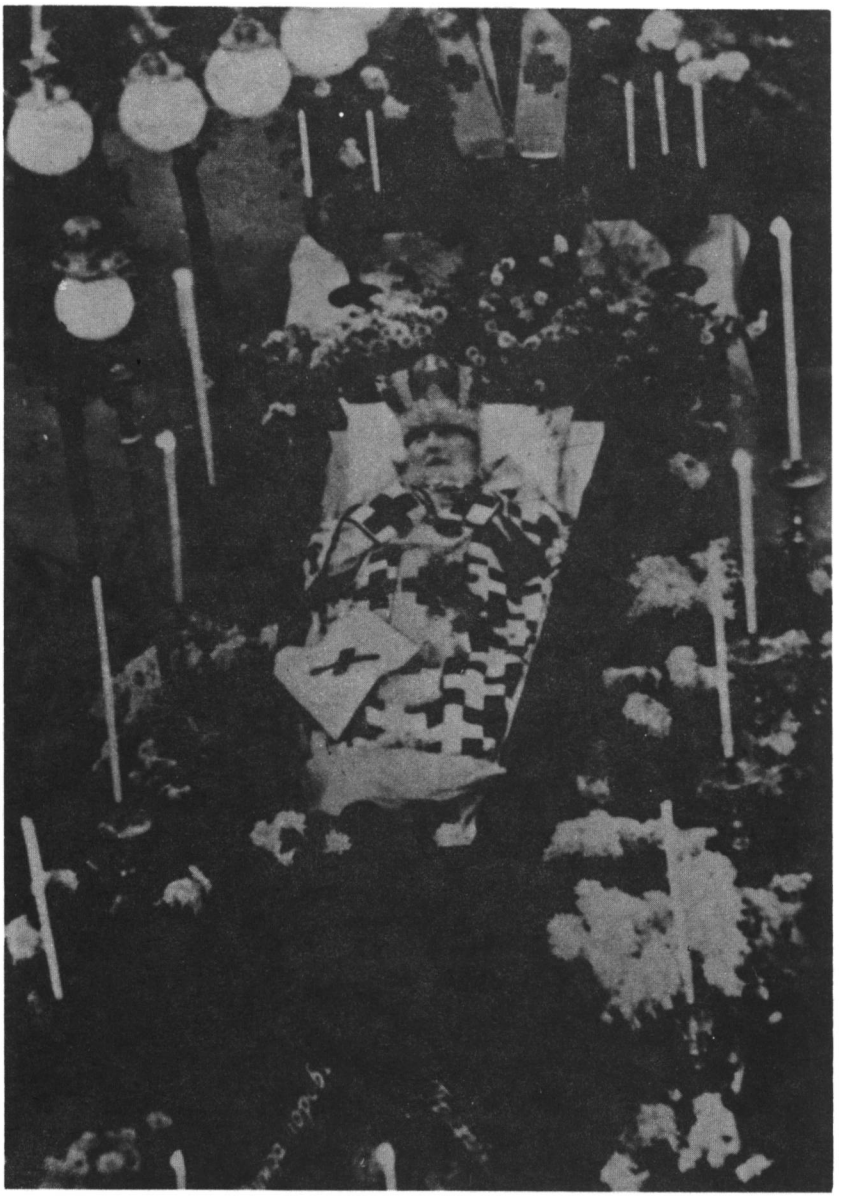
Митрополит Андрей у Москві в 1917 р. Стоять зліва: о. д-р Квятковський і о. Павшта (литовець); сидять зліва о. Зелінський (польський лат. парох у Москві), брат Іриней Готра, ЧСВВ, Митрополит Андрей, о. Герасимович (білорусин).

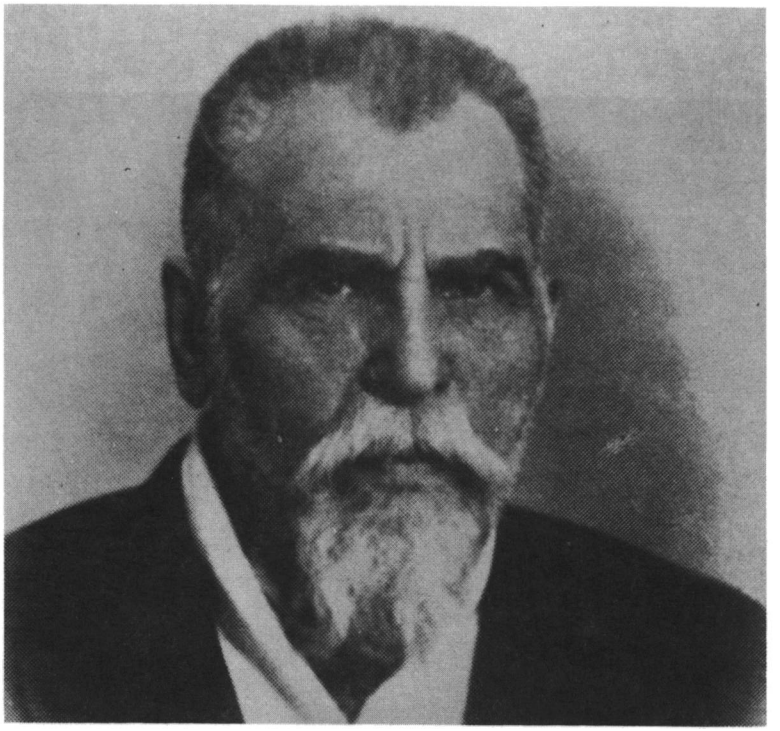
Митрополит Андрей Шептицький в Підлютому 1936 року. Сидять зліва: о. д-р Василь Лаба, Преосв. Ніяраді, Митроп. Андрей, Пресв. Никита Будна, о. проф. Юліян Дзерович.

Митрополит Андрей в Чікаґо. Другий справа сидить дириґент хору Олександер Кошиць. Приняття 30 жовтня 1922 р. в Конрад Ґілтон готелі.

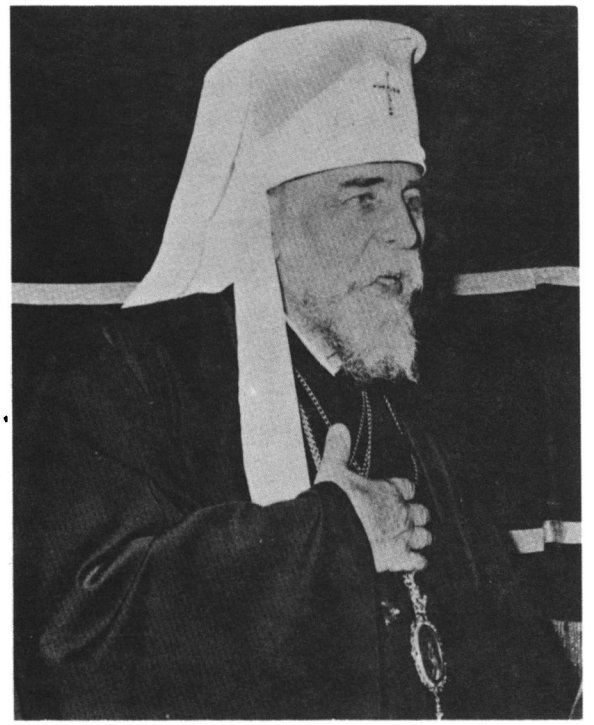
Понійний Митрополит Андрей Шептицький у домовині. Помер 1 листопада 1944 р. Тіло було виставлене 2. XI. 1944 р.

Митрополит Йосиф після звільнення з московського концтабору. Світлина до пашпорту зроблена в Москві в лютому 1963 р.

Митрополит-Ісповідник на авдієнції у Папи Івана XXIII після прибуття до Риму в 1963 р. Спільна молитва-подяка Богові.

Ісповідник Віри Митрополит Йосиф уперше промовляє на II Ватиканському Соборі 10. X. 1963 р.

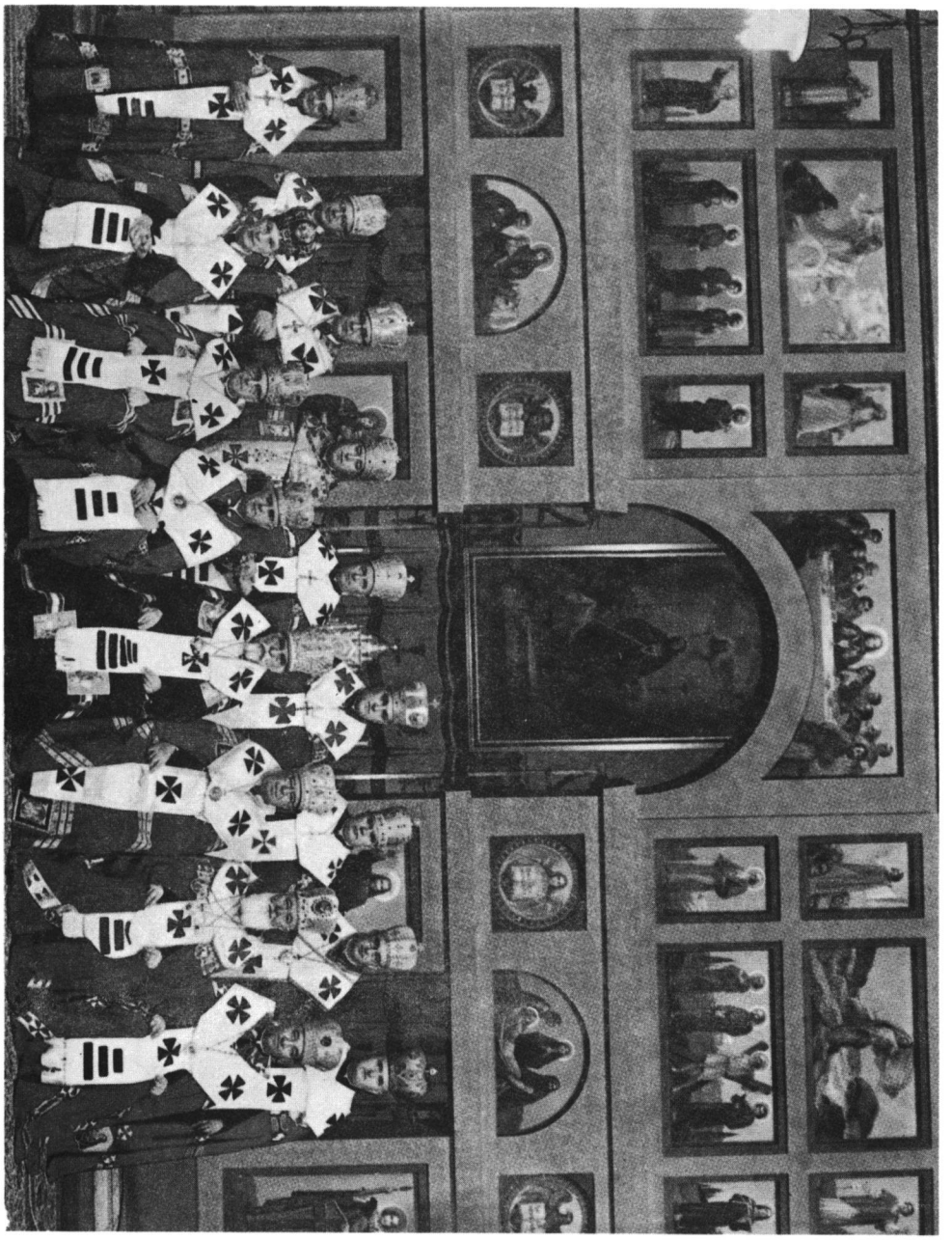
Зустріч Папи Павла VI з Верховним Архиєпископом Кир Йосифом у Бомбаї під час Євхаристійного Конґресу в грудні 1964 р.

Дарунки Папи Павла VI для музею Українського Католицького Університету в Римі, під час посвячення Собору Святої Софії, 27-28. IX. 1969.

Відвідини українських паломників у Святішого Отця Папи Павла VI з нагоди Студійних днів НТШ, УВУ, УБНТ і УВАН 18. X. 1963 р.

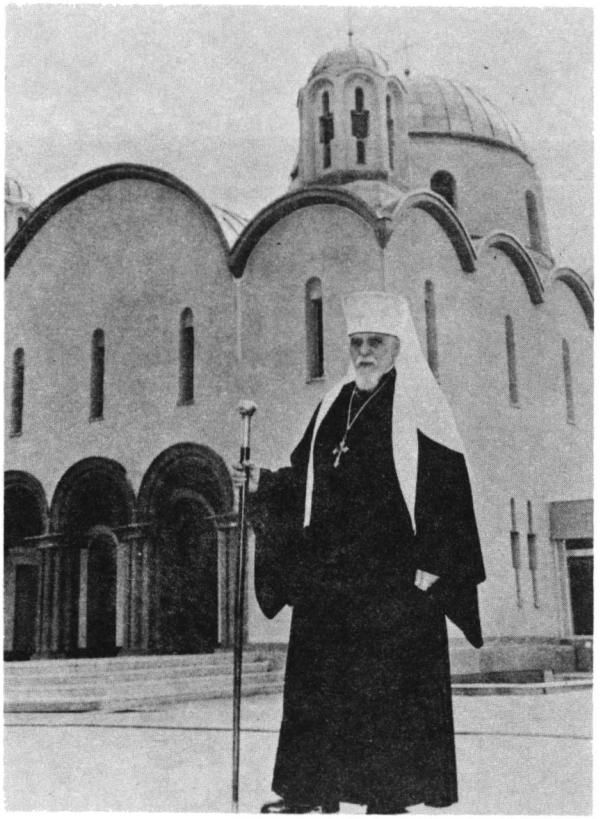
11 — X — 1962 ДРУГИЙ ВАТИКАНСЬКИЙ ВСЕЛЕНСЬКИЙ СОБОР 8 — XII — 1965
Кир Йосиф, Кир Володимир, Кир Августин, Кир Платон, Кир Андрій, Кир Йосиф, Кир Іван, Кир Андрій, Кир Йоаним, Кир Ніль, Кир Іван, Митр. Кир. Максим, Блаж. Кар. Кир Йосиф, Митр. Кир. Амброз, Кир. Гавриїл, Кир Ізидор.

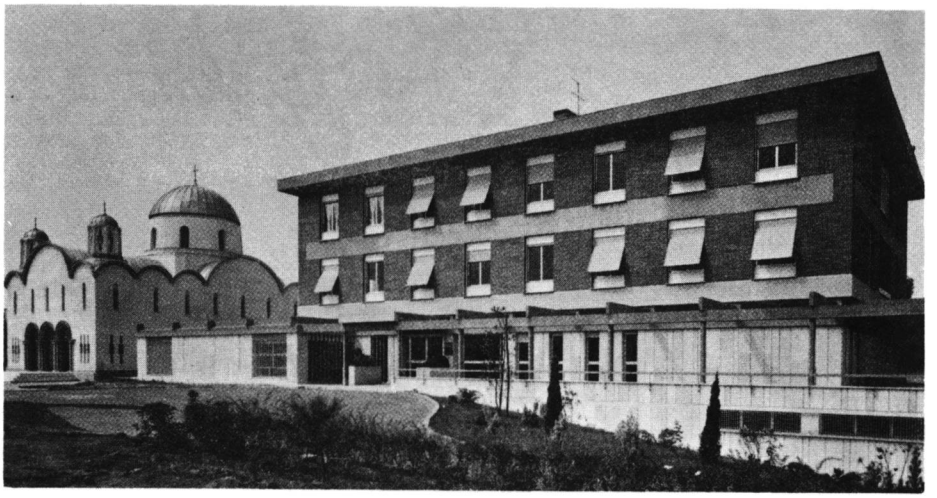
Обряд Посвячення Св. Софії в Римі — 28 вересня 1969 р.

Богомольці-учасники посвячення храму Святої Софії. В центрі хоругва парафії св. Володимира і Ольги в Чікаґо.

Верховний Архиєпископ Кардинал Йосиф перед Собором Святої Софії в Римі.

Собор Святої Софії і будинок Українського Католицького Університету в Римі.

Блаженніший Отець Йосиф одержує почесний докторат Українського Вільного Університету у Мюнхені (вересень 1969).

Момент із привітання Блаженнішого Верховного Архиєпископа Йосифа після його приїзду до Аргентини 7. IX. 1968 р.

Буенос Айрес, 7. IX. 1968 (перед катедрою).

Блаженніший Верховний Архиєпископ Йосиф в оточенні ієрархів УКЦ перед св. Літургією підходить до вівтаря в Уніон да Вікторія (Бразилія) у вересні 1968 р.

Студенти II-го року Богословської Академії у Львові — 1938 р.

Абсольвенти Богословської Академії з 1943 р.

Студенти V-го року Богословської Академії у Львові — 1943 р. Сидять зліва: В. Романів, М. Стефанів, Т. Панасюк, І. Кубай.

З'їзд абсольвентів Богословської Академії в Мюнхені — 1947 року. Сидять зліва: о. д-р Б. Липський, о. д-р митрат В. Лаба, о. М. Вояковський, о. митрат О. Маліновський, о. М. Левенець. І-ий зправа: д-р В. Ленцик.

Учасники хору, що відбув поїздку по Галичині з другим концертом на честь о. Маркіяна Шашкевича в серпні 1935 р. Зліва направо сидять в першім ряді: Іван Олексюк, Зенон Нарожняк, Петро Романишин, Володимир Жолкевич (диригент), Евген Левицький, Ярослав Ніжникевич, Євген Дмитрук. Зліва направо стоять в другому ряді: Мґр. Євген Дачишин, Микола Паснак, Артемій Цегельський, Іван Гаврилюк, Онуфрій Кузьменко, Василь Якуб'як, Дмитро Базюк, Іван Задорожний. Зліва направо стоять у третім ряді: Іван Мочульський, Ярослав Островський, Василь Бринявський, Роман Дурбак, Іван Гринчишин, Василь Матіяш, Володимир Тарнавський.

Хор студентів Української Богословської Академії у Львові — Великдень 1936 р.
Диригент — Василь Якуб'як.

Управа Читальні ім. Маркіяна Шашкевича Студентів Духовної Семинарії у Львові в рр. 1938/39. Сидять зліва до права: Володимир Підсаднюк, Іван Демус, секретар, Василь Ленцик — голова Конт. Комісії, Петро Олійник — голова Т-ва, Д. Карпа — заступник голови, Михайло Демчишин, Іван Давидович. Стоять від ліва: Гуменюк, Василь Кармазин, Йосиф Труш, Павло Лошній, Теодор Сахман, Іван Задорожний, Лев Заставний, Штайн, Йосиф Гаврилюк, Юрій Ґерич, Михайло Сень — провідники секцій і члени управи.

Єпископи Української Католицької Церкви, учасники II-го Ватиканського Собору, після підписання спільного пастирського послання з нагоди 70-ліття Ісповідника Віри Митрополита Йосифа, Каторжнина в далекому Сибірі. Зліва на право сидять в першому ряді: Андрій Роборецький, Гавриїл Букатко, Амвросій Сенишин, Максим Германюк, Іван Бучко, Ніль Саварин, Ізидор Борецький. Зліва на право стоять: Августин Горняк, Ярослав Ґабро, Плятон Корниляк, Йосиф Шмондюк, Іван Прашко, Володимир Маланчук, Андрій Сапеляк, о. Павло Миськів, ЧСВВ.

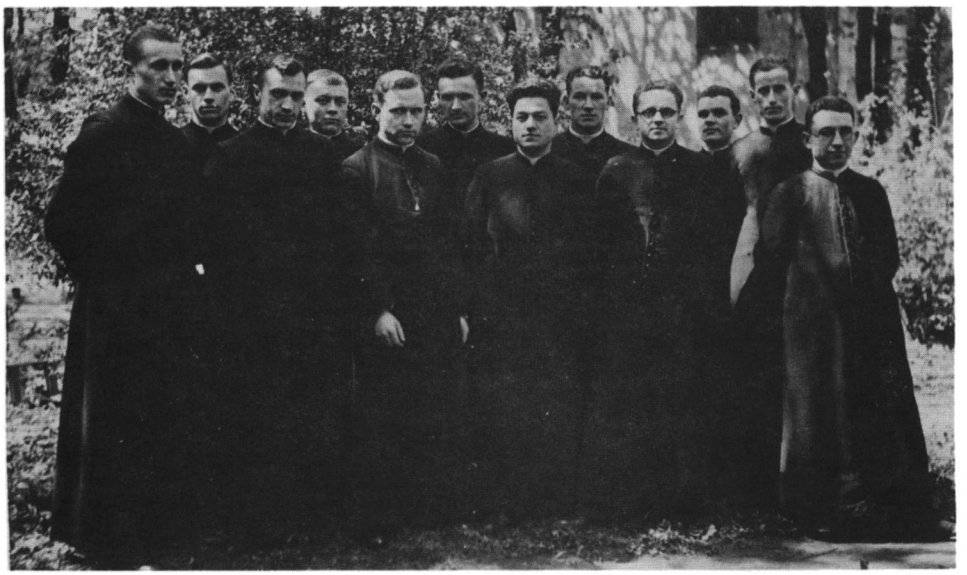

АБСОЛЬВЕНТИ БОГОСЛОВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ У ЛЬВОВІ 1935

о. Л. Лужницький, о. д-р І. Фіґоль, о. д-р Т. Мишковський, Митроп. Кир Андрей, о. Ректор Йосиф Сліпий, о. С. Кархут, о. Ю. Дзерович; о. д-р Б. Липський, о. С. Рудь, о. д-р Я. Левицький, о. д-р В. Лаба, о. д-р М. Конрад, о. д-р А. Іщак, о. В. Максимець; о. д-р. І. Чорняк, о. митр. О. Малиновський, о. д-р С. Сампара, о. д-р Л. Глинка. д-р В. Залозецький, проф. М. Чубатий, д-р К. Чехович, д-р Вахнянин, д-р Я. Пастернак, д-р Ю. Полянський, д-р О. Надраґа, д-р Б. Кудрин, о. Козіцький, о. Мармаш, проф. Зимак. І-ий ряд: Вовчок Віктор — студит, Бариляк Тома, Романишин Петро, Ґрат Станислав, Стецюк Володимир, Харина Мирослав, Івахів Павло, Оришкевич Олександер. ІІ-ий ряд: Стрехін Володимир, Павлюк Роман, Панасюк Осип, Ніжникевич Ярослав, Головацький Михайло, Будний Юрій, Буць Олексій, Боднарчук Михайло. ІІІ-ій ряд: Безручка Володимир, Болехівський Евген, Балук Іван, Жолкевич Володимир, Цап Петро (Даревич), Дмитрук Евген, Ванджала Теофіль, Білоскірка Лев. ІV-ий ряд: Думка Володимир, Кизимишин Ілля, Іжак Мирон, Геврич Богдан, Любінець Теодор, Ліщинський Степан, Грицай Семен, Борис Олекса. V-ий ряд: Коломиєць Степан, Колтун Юліян, Лабенцький Маріян, Мацієвич Микола, Матусевич Михайло, Микитюк Данило, Лученко Михайло, Романишин Богдан. VІ-ий ряд: Потопник Мирон, Олексюк Іван, Нарожняк Зиновій, Мельник Роман, Ромах Володимир, Станимир Василь, Совяк Ярослав, Щирба Леонід. VІІ-ий ряд: Цибран Степан, Тіменик Іван, Толопка Ярослав, Пилипчук Мирон, Яцикевич Мирон, Яцикевич Лев, Цап Николай, Штурмай Петро, Яримович Кость.

Абсольвенти Української Богословської Академії у Львові — 1934 р.

Студенти Богословської Академії у Львові зі Збаражчини 1934. І-ий ряд зліва до права: В. Мороз, А. Макух, М. Колодій, В. Стебельський, В. Процишин, А. Заяць. ІІ-ий ряд: П. Олійник, В. Козяр, Т. Кардаш, М. Хома, І. Прашко, П. Коваль.

Студенти Богословської Академії у Львові зі Збаражського повіту в часі єрейських свячень о. Миколи Дядя 1935. Сидять зліва: С. Котик, В. Пастушенко, о. М. Дядьо, В. Процишин, Я. Хома. Стоять зліва: Іванчук, А. Будзан, М. Колодій, В. Адамович, Т. Кардаш, І. Прашко, А. Макух, П. Олійник, В. Мороз, П. Коваль, І. Купина, В. Стебельський, А. Заяць.

Студенти і професори Духовної Семинарії в Кулємборґу — відвідини Впреосв. Кир Івана Бучна — 25. V. 1950.

Хор студентів Духовної Семинарії в Кулємборґу — 1950 р.
Дириґент — проф. д-р Мирослав Антонович.

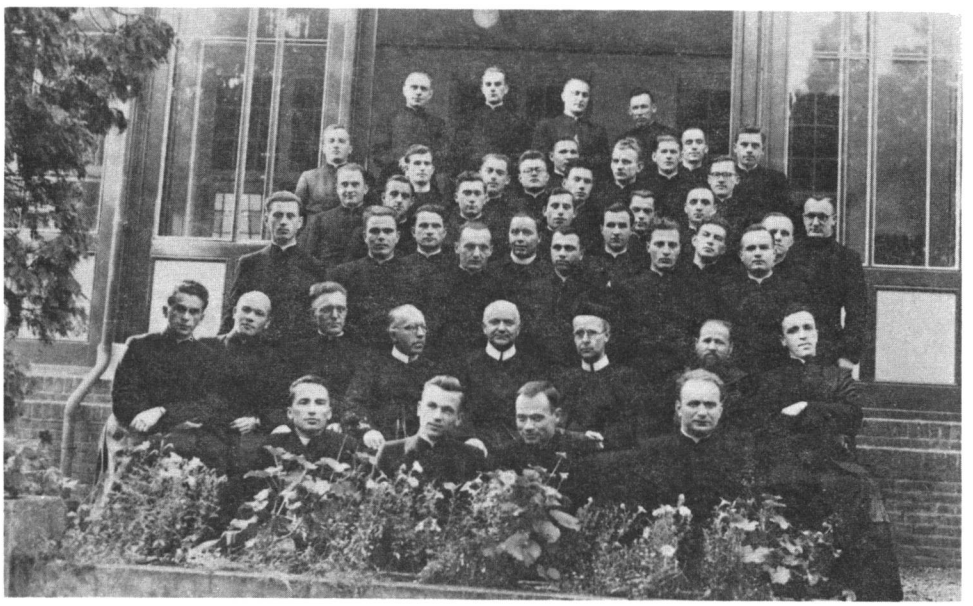
В день 24. IV. 1948 р. приїзду студентів Духовної Семинарії до Кулємборґу (Голляндія). Знятон зроблений у городі Отців Августинів.

Каплиця Духовної Семинарії в Кулємборґу.

В каплиці Духовної Семинарії в Кулємборґу. Св. Літургію служить Апостольський Адміністратор о. митрат Олександер Малиновський.

Реколекції богословів Духовної Семинарії в Кулємборґу 21-27. І. 1948 р.

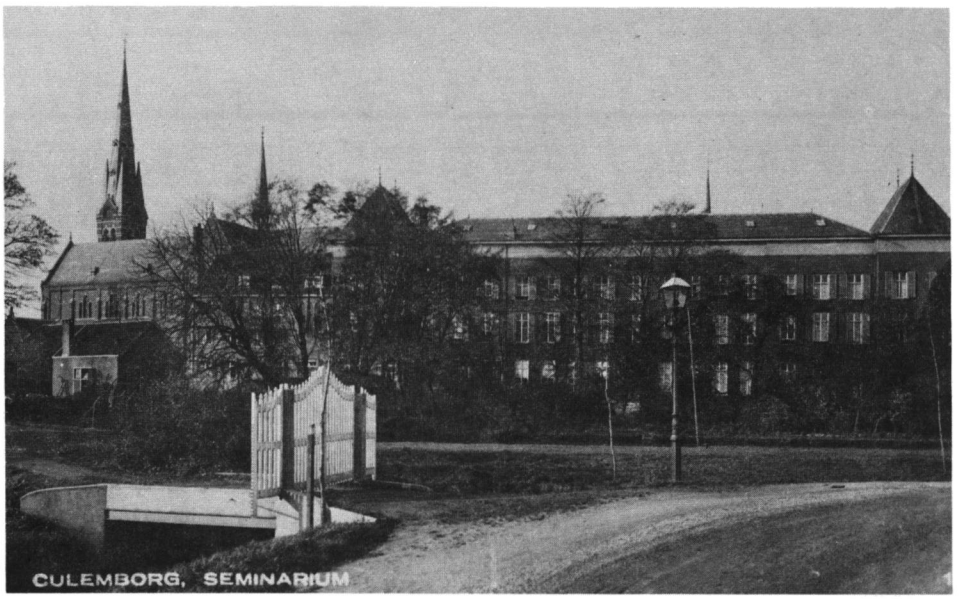
Богослови Духовної Семинарії в Гіршберґу. (Баварія).

Студенти V-го року Богословської Академії у Львові. Академічний рік 1935/36.
V-ий Великдень в Духовній Семинарії у Львові 1936.
І-ий ряд зліва: В. Пастушенко, Б. Смик, В. Тарнавський, В. Галій, І. Збаращук, В. Бринявський. II-ий ряд: Г. Тиктор, Р. Литвин, В. Коржинський, Р. Ґеник-Березовський, Б. Лозинський, Р. Дурбак, А. Волощак, Б. Корпало, Ф. Угорчак, М. Пронюк. III-ий ряд: Р. Бялецький, С. Василик, О. Зарицький, А. Поточняк, В. Андрушко, І. Нехай, С. Кулак, К. Штанґрет. IV-ий ряд: Ю. Карпінський, В. Семотюк, П. Сенатович, Я. Водонос, Я. Федуник, Б. Бачинський, Я. Сірко, Д. Базюк, І. Гаврилюк, М. Люкас, В. Вербовецький, А. Хащевський, Я. Островський, В. Лемцьо. V-ий ряд: М. Козяр, Л. Горошко, С. Котик, М. Колянківський, О. Кузьменко, П. Кручок, О. Адамчук, Е. Алискевич, В. Слободян, В. Пелех, О. Ґалиш, В. Семен, В. Теленько, І. Любович. зліва стоять: Я. Васильків, І. Гринчишин, А. Косар, М. Кіндибалюк.

Студенти і професори Папської Східної Семинарії в Дубні 1935. І-ий ряд зліва: М. Плецан, Н. Гетіш, С. Гладун. Сидять зліва: о. д-р Лєщинський, о. А. Домбровський (ректор), Преосвящений Кир Василій Ладика (з Вінніпеґу), о. Морілльо, о. І. Герматюк. Стоять зліва: І. Лабунський, третій. Ю. Габрусевич, шостий: С. Ковч, десятий: Т. Коцаба; ІІ-ий: П. Собин, 12-ий: Гр. Теплий, 3-ий від права: І. Легкий.

Будинок у Кулємборґу (Голляндія), де була приміщена Духовна Семинарія.

З М І С Т

Частина перша

Слово від автора 13

Передмова: о. проф. Василь Лаба 17

РОЗДІЛ І.

А) Вступ 17

Б) Становище Української Церкви і народу перед і по першій світовій війні 19

1) Становище Української Церкви і виховання українського духовенства в Україні 20

а) Уніятські духовні школи 21

б) Православні духовні школи 21

2) Становище Української Церкви в Галичині 23

а) Виховання духовенства у Львівській епархії 24

б) Виховання духовенства в Перемиській епархії 25

3) Становище Української Церкви на Закарпатті 25

4) Барбареум 27

5) Заснування "Ґенеральної Духовнії Семінарії" у Львові 28

6) Митрополит Андрій — провідник Української Церкви й народу 31

7) Справа українського університету 34

8) Інші Духовні Семінарії в XIX і XX ст. 36

а) Духовна Семінарія в Перемишлі 36

б) Духовна Семінарія в Станиславові 37

в) Духовні Семінарії на Закарпатті 37

г) Духовна Семінарія в Крижевацькій епархії 37

ґ) Духовні Семінарії Отців Василіян і Редемптористів 37

д) Духовні Семінарії в Римі 37

РОЗДІЛ ІІ.

Заснування Богословської Академії 41

РОЗДІЛ ІІІ.

Святочне відкриття Богословської Академії 44

а) Промова Основника Митрополита Андрія на святочнім відкритті Богословської Академії 46

б) Промова о. Ректора Йосифа Сліпого на святочнім відкритті Богословської Академії п. з. "Значення й устрій Греко-католицької Богословської Академії" 49

РОЗДІЛ IV.
Статути Богословської Академії 59

РОЗДІЛ V.
Виклади 91

РОЗДІЛ VI.
Організація професорської колеґії 136

РОЗДІЛ VII.
Професорська колеґія 163

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ
А) Життя Романа Шептицького 163
1) Студії і подорожі Романа Шептицького 164
2) Служба Богові: Перебування Ієромонаха Андрея ЧСВВ в манастирі 165
Б) Ієромонах Андрей Станиславівський Єпископ 165
В) Преосвящений Кир Андрей Галицький Митрополит 166
Г) Діяльність Митрополита Андрея 168
Ґ) Унійна праця Митрополита Андрея 173
Верховний Архиєпископ Митрополит і Кардинал Йосиф Сліпий-Коберницький-Дичковський, ректор Богословської Академії у Львові
О. проф. д-р Йосиф Сліпий, ректор Богословської Академії 181
Життя Йосифа Сліпого 181
О. проф. д-р Йосиф Сліпий, професор Духовної Семінарії 183
О. проф. д-р Йосиф Сліпий, ректор Богословської Академії 185
О. ректор Йосиф Сліпий, богослов-науковець 185
Догматично-богословські праці о. проф. д-ра Йосифа Сліпого 186
Праці о. проф. д-ра Йосифа Сліпого про "Тому з Аквіну" і його вплив на східню богословію 189
Обрядово-літургічні проблеми у творах о. проф. Йосифа Сліпого 189
Праці о. проф. Йосифа Сліпого про церковне з'єднання 190
Видання "Аскетичної бібліотеки" 192
Подорожі о. Ректора Сліпого 193
Історичні нариси 193
Відзначення о. Ректора Сліпого і привіт Митрополита Андрея з нагоди 10-ліття існування Богословської Академії 194

Друга світова війна 196
Руїна церкви Святого Духа та бібліотеки 196
Перша окупація Галичини москалями 197
О. Ректор Йосиф Сліпий Єпископ-Помічник Митрополита Андрея 198
Окупація Галичини німецькими військами і віднова праці в Богословській Академії 199
Преосвящений Кир Йосиф Сліпий — Митрополит Галицький 200
Друга окупація Галичини большевиками 201
Ув'язнення, засуд і заслання на Сибір Митрополита Йосифа 202
У пошані й обороні Митрополита-Ісповідника 203
Митрополи-Ісповідник на волі 204
Праця Митрополита Йосифа на волі 205
Участь Митрополита Йосифа в нарадах II Ватиканського Собору 205
Іменування Митрополита Йосифа Кардиналом 206
Будова і посвячення церкви св. Софії 206
IV і V-тий Синоди 207
Верховний Архиєпископ Йосиф відвідує українських поселенців за океаном і в Европі 208
80-ліття та 55-ліття священства Верховного Архиєпископа 209
Наукові праці 209
О. д-р Іван Бучко 215
Преосв. о. д-р Николай Чарнецький 286
Амвросій Наленч-Андрухович 275
О. д-р Теодосій Тит Галущинський ЧСВВ 217
О. д-р Лев Глинка 221
Д-р Богдан Зиновій Гординський 278
О. д-р Іван Гриньох 222
О. Юліян Корнило Дзерович 224
О. д-р Діонисій Дорожинський 225
Д-р Сас Залозецький 227
О. д-р Андрій Іщак 233
Д-р Богдан Казимира 283
О. проф. д-р Спиридон Кархут 235
Д-р Роман Ковшевич 236
О. д-р Микола Конрад 237
О. д-р Гавриїл Костельник 239
Д-р Іван Крипякевич 240
Д-р Борис Кудрик 242
О. д-р Василь Лаба 243
О. д-р Ярослав Юрій Левицький 244
О. д-р Богдан Липський 247

О. Леонід Лужницький 248
О. д-р Володимир Максимець 249
О. д-р Тит Мишковський 249
Д-р Олександер Надраґа 251
О. Йосиф Осташевський 280
Д-р Ярослав Пастернак 252
Д-р Юрій Полянський 255
Д-р Іван Раковський 291
О. Степан Рудь 258
О. д-р Степан Сампара 259
Д-р Іларіон Свєнціцький 260
О. д-р Йосафат Скрутень ЧСВВ 261
Д-р Михайло Соневицький 263
О. д-р Володимир Стецюк 272
Д-р Константин Чехович 264
О. д-р Іван Чорняк 267
Д-р Микола Чубатий 268
Мґр. Ярослав Чума-Чумак 290
О. д-р Іван Фіґоль 270
О. д-р Володимир Степан Фіґоль 271
Інші професори, про яких брак ближчих даних (про їх життя і їх праці) 271
Іван Бабій
Д-р Михайло Вахнянин
Д-р Михайло Драґан
Іван Ілєчко
Д-р Іван Кравчук
Д-р Іван Старчук
Протоєрей о. Петро Табінський
Павло Зимак
О. Митрат Олександер Малиновський ректор Духовної Семінарії (адміністратор) 272
О. Петро Хомин секретар Богословської Академії 273

РОЗДІЛ VIII.

Звіт о. Ректора Й. Сліпого з організаційної праці та осягів Богословської Академії 296

РОЗДІЛ IX.

Наукові семінарі 325

РОЗДІЛ X.

Наукові праці й видання Богословської Академії протягом свого існування 1928/29-39 і 41-44 — 38/39 і 1941/42 — 1943/44 358

РОЗДІЛ XI.
Академія з нагоди 150-літнього ювілею Львівської Духовної Семінарії 379
а) Ювілейні торжества 383
б) Митрополит Андрій: "Духовна Семінарія — це символ Церкви". Слово в день 150-літнього ювілею Духовної Семінарії 388
в) О. д-р Йосиф Сліпий: "Із стоп'ядесятилітньої перспективи". Промова виголошена на академії з нагоди 150-літнього ювілею Духовної семінарії 393

РОЗДІЛ XII.
Бібліотека Богословської Академії 400

РОЗДІЛ XIII.
Пам'ятник вдячности Меценатові Науки й Основникові Богословської Академії Великому Митрополитові 407

РОЗДІЛ XIV.
Музей 411

РОЗДІЛ XV.
Реальність і забудування Богословської Академії 420
а) Духовна семінарія 421
б) Церква Святого Духа 422
(Крипта під церквою Святого Духа)
в) Каплиця Богословської Академії 427

РОЗДІЛ XVI.
Студенти, їх студії і побут у Богословській Академії 460
(Правила для питомців Духовної Семінарії)

РОЗДІЛ XVII.
Організації студентів-богословів Богословської Академії 501
I. Читальня Українських Студентів-Богословів ім. о. Маркіяна Шашкевича 501
А. Літературна Секція 504
а) Літературно-музичні вечори 508
Б. Музична Секція 510
(Музичне життя в Богословській Академії)
а) Виклади 512
б) Хор богословів 513
(хроніка музичного життя в Богословській Академії)
в) Оркестра (квартет, бандуристи, самоосвітна і організаційна Музичної Секції) 524
II. Кооператива "Визволення" 533
а) Організаційна праця Кооперативи 533

б) Видавнича праця Кооперативи 534
в) Щаднича каса 534
III. "Братство Входу в Храм Пречистої Діви Марії" 535
IV. Пласт 536

РОЗДІЛ XVIII.
Адміністративні справи Богословскої Академії 537

РОЗДІЛ XIX.
Поза наукова діяльність Богословської Академії 543
1. Ювілей основника Богословської Академії Митрополита Андрея 543
2. Участь Богословської Академії у святі "Українська Молодь Христові" 546
3. Велиградські конґреси 548
4. Унійні конференції в Пинську 555
5. Унійний з'їзд у Львові 574
6. Відвідини Богословської Академії папським візитатором Ексц. о. д-ром Іваном Гудечком 592
7. Унійний тиждень в Мюнхені 595
8. 13-ліття понтифікату Свят. Отця Папи Пія XI 595
9. Інсталяція ректора Богословської Академії о. д-ра Йосифа Сліпого на Архидиякона 596
10. Третій з'їзд українських музеологів у Львові 596
11. Перший український педагогічний конґрес у Львові 596
12. П'ятий міжнародній конґрес Візантійських студій у Римі 597
13. Відвідини Апост. Нунція о. прелат. Альфреда Пачіні 597
14. Світова вистава католицької преси у Ватикані 597
15. Наукові виклали Австрійської Академії 597
16. Участь Богословської Академії в інших імпрезах 597
а) Храмові празники Святого Духа в Духовній Семінарії 598
б. Виступи Богословської Академії на Йорданськім Водосвятті 600
в. Академія на честь св. Йосафата 600
г. Свято Товариства УСК "Обнова" 601
ґ. Тридцятиліття Національного Музею 601
д. П'ятдесятиліття священства о. Володимира Громницького 601
е. Десятиліття смерти єпископа Й. Боцяна 601
є. Ювілей проф. д-ра Олександра Колеси 601
17. Археологічні розкопи заходами Богословської Академії 602

I

РЕЗЮМЕ

Д-р Павло Сениця, впорядник **"Світильника Істини"** й ентузіяст його появи друком, **довівши справу видання книги до щасливого кінця,** може з полегшенням сказати: «Feci, quid potui, faciunt meliora potentes.» Кажемо: з полегшенням, бо в наших умовинах видати друком книгу на 1300 сторінок великого формату — це не абиякий труд і праця та і немалі кошти. Але у висліді українська громада одержала два солідні томи документальних матеріялів, що залишаться назавжди **великим культурним досягненням.** Ці матеріяли стосуються передусім до виховання й освіти студентів-богословів упродовж останніх п'ятнадцять років перед наїздом новітніх варварів на галицьку землю. Церква й українські священики займали в Галичині передове місце в громадському житті, отже й виховні інституції, такі, як Духовна Семінарія та її переємниця, Богословська Академія, з'єднали собі високий авторитет і пошану. Яка ж щаслива думка: зберегти для майбутности **історичну пам'ять** про ці високі школи! Яка заслуга цю пам'ять передати в книгах і таким чином запевнити їй тривке існування, згідно з мудрістю scripta manent!

Зведені у книгах матеріяли не обмежуються виключно виховно-освітньою працею Богословської Академії, але стосуються також до **загальної релігійної культури**, насамперед до унійної проблематики. До rara avis треба зарахувати текст петроградського Синоду з 1917, живого свідка унійних змагань Слуги Божого Митр. Андрея Шептицького, вірного виконавця заповіту папи Урбана VIII: per vos, mei Rutheni, orientem convertere spero. Є тут також прецікаві документи про унійні з'їзди в Пинську і у Львові, про тернистий шлях обидвох галицьких митрополитів, Кир Андрея Шептицького і Кир Йосифа Сліпого, та про їх послання, першого — з часів II-ої світ. війни, другого — із заслання на Сибірі.

Кажучи загально, книга "Світильник Істини" є **свідченням про українську християнську культуру** в Галичині, про **українську вірність Христовій Церкві** і про ціну, яку вона заплатила та й досі платить за цю вірність — ціну переслідування і страждання у новітніх катакомбах аж до краю людської видержливости.

Д-р. П. Сениця і його співробітники запишуться золотими літерами в книзі нашого буття, зокрема в історичній Книзі Галичини за подані тут свідчення про славне минуле світильника істини —

Львівської Духовної Семінарії, перетвореної в Богословську Академію. За віддану працю для збереження нашої історичної пам'яті належиться їм подяка передусім від земляків-сучасників. Як її проявити, нехай їм підкажуть їх розум і серце.

II

RESUMÉ

Svitylnyk Istyny (Light Bearer) gives a complete documented picture of theological education in Western Ukraine between the years 1928-1944. Although theological education is the central concern of the book, the main religious events and ideas of the day are also included. The Synod of 1917, the ecumenical assemblies in Pinsk are only few of the topics covered. Svitylnyk, generally speaking, deals with a renaissance of Ukranian Catholic culture in Western Ukraine.

The format, two large tomes and 1300 pages is impressive, and is the result of many years of research and perserverance. The man responsible for the preparation and publication is Dr. Paul Senycia. Thanks to his endless efforts, Ukrainians now have a permanent historical record which will remain an excellent source for scholars. Such a book, because of its contents, could never be published in Ukraine, and therefore Dr. Senycia's accomplishment is invaluable.

Works such as *Svitylnyk Istyny* are important for all Christians, and Ukranian Christians especially. Ukrainian Catholics must possess the missionary zeal and ecumenical spirit of Shepticky if they are to realize their mission as stated by Pope Urban VIII „Per vos mei Ruthenі orientem convertere spero."

III

RESUMÉ

Svitylnyk Istyny donne un tableau complet et detaillé de la formation théologique en Ukraine de l'ouest durant les aneés 1928 à 1944. Bien que la formation théologique constitue le sujet principal de ce livre, les grands événements religieux et les idées en ces jours — là y sont aussi insérés. Le Synod de 1917, les assembleés oecumeniques à Lvov, les apostolats de Sheptitsky et Slipyj ne sont que quelques sujects présentés dans ce livre. En général, S. I. traite sur la renaissance de la culture catholique Ukrainienne en Galicie.

Le format, 2 grands volumes de 1300 pages — est impressionant et est le résultat de nombreuses d'années de recherche et de persévérance. La personne responsable de la préparation et de la publication de cet oeuvre est Dr. P. Senycia. Grâce à ces efforts continuels, les Ukrainiens ont maintenant un document historique permanent qui restera une source excellente pour les étudiants. Un tel livre, à cause de son contenu religieux vi aurait jamais pu être publié en Ukraine sovietique et par conséquant la réalisation est inestimable.

Des oeuvres, tels que S. I. sont importantes pour tous les chrétiens et particulièrement pour les chrétiens Ukrainiens. Les Catholiques Ukrainiens doivent posséder le zèle missionnaire et l'oecumenisme de Sheptitsky s'ils veuleut réaliser leur mission exprimeé par le Pape Urbain VIII:

„Per vos mei Rutheni orientem convertere spero."

IV

RESUMÉ

Svitylnyk Istyny (Lumen veritatis) da una completa visione documentale dell' educazione teologica dell' ovest dell' Ukraina fra gli anni che vanno dal 1928 al 1944. Sebbene l'educazione teologica é il pulcro sul quale si concerne il libro, i maggiori eventi religiosi e l'idee di allora sono anche incluse. Il Sinodo del 1917, il concilio ecumenico nella Pinsk e Lviv, gli apostolati di Sheptycky e Slipy sono soltanto alcuni degli argomenti trattati. "Svitylnyk Istyny" generalmente parlando si tratta di un risorgimento dell a cultura cattolico-ukraina in Galicia.

Svitylnyk formato di due grandi volumi di 1300 pagine é impressionante; questo é il resultato di diversi anni di ricerche e perseveranze. L'uomo responsabile per la preparazione e publicazione é il Dr. Paulus Senycia. Grazie ai suoi molteplici sforzi gli Ukraini ora hanno un ricordo storico permanente che rimane una fonte eccelente per gli studiosi. Questo libro per il suo contenuto non poteva mai essere publicato nell' Ukraina Sovietica (o Comunista) e allora la dote del Dr. Senycia diventa inestimabile.

Opere come lo sono le Svitylnyk Istyny, sono importanti per tutti i christiani particolarmente per quelli Ukraini. I Cattolici Ukraini devono possedere la forza missionaria e lo spirito ecumenico del Sheptycky se loro vogliano realizzare la loro missione come é stata detta da Papa Urbano VIII: „Per vos, mei Rutheni, orientem convertere spero."

V

ZUSAMMENFASSUNG (Resümee)

Dr. Paul Senycia, der organisateur des Svitylnyk Istyny (Leuchter der Wahrheit), der dessen Erscheinen begeistert begrüsste, kann nun nach dem er die Veröfffentlichung dieses Buches erfolgreich durchgeführt hatte, aufatmen und feststellen: Feci, quid potui, faciunt meliora potentes.

Wir sagen "aufatmen" denn in unseren Umständen ein umfangreiches Werk von 1300 Seiten grossen Formats zu veröffentlichen, bedarf es vieler Arbeit, Anstrengung und bedeutender Kosten. Das Endresultat sind zwei umfangsreiche Bände von Dokumenten, die immer einen hohen kulturellen Wert besitzen werden. Ihr Inhalt behandelt hauptsächlich die Erziehung und Ausbildug der Studenten der Theologie während der letzen 15 Jahre von dem Angriff der modernen Barbaren, die das ukrainishe Galizien überfluteten.

Die Kirche und die ukrainishen Geistlichen spielten im sozialen Leben Galiziens eine führende Rolle. Die höheren Lehranstalten, wie das geistliche Seminar und dessen Nachfolgerin, die Theologische Akademie,besassen deswegen eine grosse Autorität und wurden sehr geachtet. Es war daher ein sehr guter Gedanke und zugleich auch ein grosses Verdienst, die Geschichte dieser Hochschuler in einem Buche für die Nachkommenschaft festzuhalten gemäss dem weisen Ausspruch: scripta manent und auf diese Weise nicht in Vergessenheit geraten zu lassen.

Das Material des Buches bezieht sich nicht nur auf die Erziehung und Lehrtätigkeit der Akademie, sondern auch auf die allgemeine und religiöse Kultur und speziell auf die Problematik der uniatishen Kirche. eines lebendigen Zeugen der uniatishen Bestrebungen des Gottesdieners und Metropoliten Andrij Scheptyzkyj, der ein truer Befolger der Losung Urbans VIII war: per vos, mei Rutheni, orientem convertere spero. Das Buch enthielt auch höst interessante Dokumente über die uniatichen Versammlungen in Pynsk und Lviv (Lemberg), über die Leidenswege der beiden galizieschen Metropoliten, Andrij Scheptyzkyj und Josyf Slipyj, über deren Hirtenbriefe — des ersteren aus der Zeit des zweiten Weltkrieges und des zweiten aus dem Exil in Sibirien.

Im allgemeinen ist das Buch — Svitylnyk Istyny — ein zeugender Beweis der ukrainishen christlichen Kultur in Galizien, der Treue der Ukrainer der Kirche Christi gegenüber und des hohen Preises der bezahlt worden ist und den sie immer noch zahlen muss für ihre Treue: der Verfolgung und der Leiden in der Modernen Katakomben bis zur Grenze des Menshenmöglichen.

Dr. Paul Senycia und seine Mitarbeiter werden in goldener Schrift des ukrainishen Lebensbuches eingeschrieben sein und insbesondere in geschichtlichen Buche Galiziens für das abgelegte Zeugnis über die glorreiche Vergangenheit des Leuchters der Wahrheit: des Lemberger geistlichen Seminars und seiner Nachfolgerin, der Theologischen Akademie. Für diese aufopfernde Arbeit, um ukrainishe geschichtliche Vergangenheit anfzubewahren, gebührt Ihnen ein Dank der Zeitgenossen. Ihr Verstand und Ihr Herz mögen ihnen eingeben, wie sie ihn zum Ausdruck bringen.

ІНДЕКС

А

Абрамович Д. 558
Абрікосов В., о. 146, 159
Авдинович, о. 329
Айзенгут Ґ. 351
Айкен Р. 36
Алексій, Єп. 203
Ананевич О., о. 94
Андрохович А. А. Н. 39, 51, 383, 386, 587
Ангелович, о. 326
Антонєвич В. 463
Антоній, Митр. 205
Антонович М. 89, 159, 241, 485, 486, 488, 490, 496, 498, 593
Арата А., о. 208
Архангельський А. 416

Б

Бабій Н. 275, 330, 336
Бабій Ю. 389
Баб'як П., о. 489
Бажанський 399
Базилевич А. 55, 586
Базюк Д. 429
Базюк О., о. 172, 309, 315, 418
Балабан О. 455
Баран О., о. 58, 357, 376, 400, 564, 567
Баран Ст. 503, 575
Баранюк С., о. 16
Барановіч К. 427
Барвінський В. 357, 400, 411, 419, 429, 512
Барвінський О. 324
Бариляк О. 356, 450
Бариляк Т. 100
Бартман 72
Бахталовський С., о. 587
Бачинський О., о. 14, 17, 18, 20, 22, 65, 213, 326, 395, 470
Бачинська О. 302
Бах 401
Белкот, о. 413
Бем Я. 462
Бенінґер Е. 463
Березовський Л., о. 311
Бернард з Клерво 558
Бескид Ю. 2, 3, 30
Беттер Г., о. 482
Бжозовський 158
Біда К. 564
Біджі Ф. 251
Бідерляк, о. 395
Біленький С., о. 16
Білецький А., о. 22 — 306
Білик М., о. 489
Біликовський І. 414
Білинський А. 400
Біне 352
Блонський 352
Бобовник Е., о. 395, 398, 592
Бобовник М. 592
Бобринський Ю. 202, 205
Богачевський К., Єп. 51

Боднар П., о. 482
Боднар Ю. о. 446
Бодріяр С. Ґ., о. 116, 121
Бодянський 22
Божидар 221
Божікович В., Єп. 386
Бойко В. 489
Бойцун А. 564
Бойчук 91
Бом Й. 463
Боняк 466
Борецький І., Єп. 429, 533, 542, 589
Бородайкевич Т., о. 22
Бортнянський Д. 104, 107, 411, 414, 415, 416, 417, 419, 429, 492, 499
Боттічелі А. 251
Бохенський, о. 316
Боцян Й., Єп. 17, 18, 21, 22, 24, 27, 28, 65, 77, 80, 147, 159, 161, 162, 202, 205, 212, 224, 248, 395, 583, 590.
Брамс 400
Бращайко Ю. 100, 108
Брездень Г. 429
Брессан, о. 201
Брик І. 30, 308
Бринявський В. 429
Брінктріне І., о. 51, 129
Бріян А. 206
Будзан А. 83, 417
Будка М., Єп. 50, 68, 80, 104, 106, 107, 111, 172, 173, 197, 210, 244, 270, 272, 273, 274, 284, 299, 314, 327, 328, 329, 332, 333, 334, 339, 340, 41, 346, 349, 353, 354, 356, 402, 405, 411, 412, 503, 504, 537, 538, 593
Бурак П. 489
Бурачинський Т. 356
Бурашевський Й. 318
Бутринський М., о. 478, 482, 489, 567, 593
Бучацький О., о. 303
Буць О. 399, 392, 398, 577, 585
Бучко І., Єп. 14, 15, 18, 19, 39, 45, 56, 87, 88, 89, 104, 106, 107, 172, 173, 174, 179, 301, 411, 418, 430, 431, 470, 417, 482, 488, 498, 533, 577

В

Валерія С. 305
Ваґнер 429
Вайнґарт М. 319
Ван де Мале, о. 88, 320, 444, 481, 482
Ван Леувен Ф., о. 485
Василевич 401
Василик В., о. 19
Василик М., о. 161, 484, 486, 487, 488
Василіяни ОО. 15, 18, 28
Ваньо Т. 413
Вахнянин А. 429
Ведель А. 407, 408, 429, 490
Векна Й. 145
Великий А., о. 40, 42, 44, 45, 46, 51, 585
Величковський Б. Й. 577
Венедикт XV. 161, 162, 165, 203, 204, 205, 206, 208, 212, 286, 366, 367
Вербицький М. 399, 418, 429, 492
Вергун П., о. 94, 317, 504, 524, 589
Вериківський 401
Верді 415
Вероніка С. 305
Весаріон 291
Верховський Г., о. 146, 161
Вехтер 504
Винекин 352
Височанський Р., о. 305
Витвицький В. 580
Вівчарук С., о. 42
Відов Б., о. 489
Вільгельм (Вишиваний) 161, 162, 204
Віталія С. 305
Віттінґ 379
Возняк М. 59
Войнаровський Т., о. 578
Войновський М. 78
Волошин А., о. 567
Волошин М. 414, 582
Воробкевич І. 410
Вояковський М., о. 482
Вуйтс А. 384, 387

Г

Гаврик І., о. 325
Гадачек К. 459
Гайворонський М. 494
Гайдн 414
Гайдук Р. 448
Галайчук Б. 564
Галісон Р. 457
Галущинський Т., о. 14, 15, 17, 18, 19, 20,

26, 27, 28, 48, 49, 50, 55, 121, 295, 311, 396, 470, 471, 577, 578, 584, 591
Гальна, о. 224
Ганушевський Б., о. 580
Гарасевич 389
Гарматій 236
Геґель 340
Гендель 401
Гербіні, Єп. 313
Германюк М., Митр. 44, 79, 215, 216, 218, 533, 588
Герматюк, о. 438
Геродот 463
Гірняк М., о. 409, 592
Гірняк Ю., о. 50, 314
Гітлер А. 209
Гладилович І. 512
Гладовський В., о. 436
Глинка Л., о. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 32, 33, 34, 50, 55, 57, 69, 75, 82, 268, 269, 272, 273, 330, 344, 347, 398, 575, 577, 578, 579, 581, 583
Глібовицький М., о. 321
Глуховецький Е. 489
Ґмитрасевич, о. 171
Гнатишин С., о. 217
Гнатів І., о. 16
Гніздовський Я. 565
Годований Ст. 455
Ґолинський М. 411, 418
Голинський П., о. 42
Головеський О. 385
Гопко В., Єп. 87, 538
Горбач О. 58, 567, 568, 569
Горбачевський А. 235, 306, 356, 400, 417
Горбачевський Б. 401
Ґорбовий В. 237
Гординський Б. 68, 83
Гординський З. 592
Ґординський С. 58
Гординський Я. 27, 50, 65
Горникевич М., о. 94
Горникевич Т., о. 446
Горошко М., о. 445
Готра І., о. 156, 591
Гофман Т., о. 212
Гошовський М., о. 325
Градюк В., о. 93, 172, 341, 356
Градюк Р. 346
Григор XIII 287
Гринчишин І. 429
Гринчишин М., о. 43, 45, 46, 79, 210, 590
Гриньох І., о. 40, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 51, 52, 54, 351, 418, 546, 578, 580, 593
Грицеляк М., о. 171
Грищенко А. 255
Громницький В., о. 22
Громницький І. 356
Гудечек І., о. 430, 431, 441, 442
Гула А. 449

ґ

Ґабро Я., Єп. 533, 542
Ґавліч В., о. 42
Ґадзеґа В., о. 312
Ґалоншка Д. 489
Ґалянт М., о. 19, 38, 68, 172
Ґамбер В., о. 532
Ґаспарі П., о. 33, 61, 90, 105, 111, 125, 204
Ґеник-Березовський Ю. 325
Ґертих Е. 437
Ґижа І. 323
Ґойдич П., Єп. 538
Ґорчинський О., о. 50, 172, 518
Ґошуляк О. 489
Ґрабар І. 254
Ґріґ Е. 341, 343, 345, 400
Ґробауер Ф. 525, 526
Ґродський, ґр. 159
Ґуліта 352

д

Давидович І., о. 413, 419
Давід 352
Дядьо 401
Данило, кор. 85
Дачишин Е. 419
Двірник О. 489
Дворжак 400
Дженонкі І., о. 206
Дзвонин Д., о. 489
Дзерович Ю., о. 14, 15, 16, 17, 21, 30, 68, 84, 92, 268, 269, 303, 329, 349, 353, 354, 362, 363, 381, 382, 391, 446, 448, 470, 471, 582, 586, 590
Де Вохт Й., о. 172, 356, 444
Де Вріс В. 583
Дейґнер І., о. 146, 159, 161, 200

Де Йонґ, о. 493, 496
Дель Аква А., о. 213
Д'Ербіні М., о. 90, 212
Де Рій Л. 271, 284
Деметрикевич В. 456
Демчук П., о. 313
Деніфл Р. 115, 120
Депфнер Ю., о. 543
Децикевич В. 98
Джобе Ф. 59, 60
Диминіс, о. 157
Дичковські І. і А. 212
Дідуник М., о. 237
Дідурик 401
Діонісій, Митр. 92, 93, 141, 209, 438
Діонісій (Няраді), Єп. 299
Дмитрук Е., о. 576
Дольницький І., о. 17, 22, 49, 65, 326
Дорожинський Д., о. 14, 15, 16, 17, 18, 21, 268, 470, 471, 578
Дороцький М., о. 50
Дорошенко В. 589, 591
Дорошенко Д. 101
Досталь Л., о. 318
Драґан М. 30, 246, 251, 253, 256, 329, 330, 331, 339, 345, 355, 467
Дубовий 326
Дубовський І., Єп. 158
Дуброуський А., о. 318
Дудра М. 564
Дурбак Р. 397, 398, 401, 407, 408, 410, 431
Дюї 352
Дядинюк В. 247, 251
Дянів, о. 172

Е

Евлогій, Єп. 202, 205
Елснер Й. 462
Ерделі С. 304
Еренберґ П. 96

Є

Євсєєв Й. 375
Ємелка Ф., о. 318
Єлюшек 72

Ж

Жарченко 67, 190
Ждан І., о. 446
Жидята Л. 361, 374, 375
Жміґродський, о. 156
Жолкевич В., о. 2, 3, 218, 273, 275, 328, 329, 334, 344, 400, 401, 402, 406, 407, 409, 410, 414, 427, 428, 429, 431
Жоховський К., Митр. 223
Жук Р. 564
Жюжі 72

З

Завадович Р. 198, 564, 567, 593
Задворняк П., о. 50
Задорожний І. 401, 402
Залеський М., о. 356, 580
Залозецький В. 27, 83, 244, 252, 262, 268, 270, 271, 272, 274, 275, 284, 330, 351, 378, 380, 381, 388, 575, 578
Застирець Й., о. 398
Зелений П. 564
Зеров М. 560
Зєлінський, о. 159
Зєрчанін О., о. 200, 201
Зєрчанінов О., о. 146, 161
Зимак 330
Зілинський Ів. 321
Зленко К., о. 93
Зубаль, о. 413
Зубик Р. 303
Зубрицький, Митр. 91
Іван XXIII 213
Іванець І. 73, 245, 257
Іваницький 96, 236, 306, 307
Іванюк, о. 417
Івахів П., о. 493
Іващишин В. 459
Іларіон, Митр. 361, 374
Ілечко І. 69, 83
Ільницький В. 455
Ісаїв В. 564
Ісаїв П. 28, 29, 58, 588
Ісидор, Митр. 372
Іщак А., о. 17, 27, 50, 66, 67, 68, 82, 269, 272, 273, 274, 275, 330, 347, 351, 352, 355, 433, 436, 438
Йосиф II 288
Йосиф, Патр. 145

К

Каблак, о. 395, 398
Казенс 213
Казимира Б. 58, 67, 68, 71, 78, 83, 86, 216, 484, 486, 487, 575, 587, 588, 590

Казновський А., о. 56
Каленюк Р., о. 325
Камінський Е. 569
Канфоцький Ст. 489
Каратницький М. 349, 356, 447
Кармазин-Каковський В. 58
Карл, ціс. 162
Картачев 203
Кархут С., о. 14, 16, 17, 18, 20, 24, 27, 30, 54, 55, 111, 112, 113, 116, 121, 128, 470, 578
Катенбуш 72
Качала, о. 315
Качковський 395
Качур П., о. 577
Каштанюк, о. 406
Кей Е. 352
Кейван І. 58
Керулярій 27, 286
Керенський О. 158
Кершенштайнер 352
Кирей, о. 459
Кисілевський К. 564, 567
Кисіль П., о. 14, 16, 312
Кишка Л., Митр. 288
Кладко О. 489
Кладочний Й. 210
Климент VIII 221
Климентій XI 222
Княжинський А. 523, 587
Кобилецький І. 459
Кобилянський Л. 321, 564
Коваленко О. 566
Ковальський В. 395
Ковальський Ю. 489
Коверко А. 66, 81, 238, 239, 240, 242, 261, 272, 278, 284
Ковжун П. 76, 234, 238, 245, 246, 247, 250, 270, 274, 343
Козицький П., о. 83, 401, 490
Козловський Л. 457
Когут П., о. 489
Когутяк М. 489
Ковшевич Р. 269, 273, 275, 466, 577, 578
Конорудз І. 99
Колесса М. 400, 407, 410, 417, 429
Колесса Ф. 356
Колесар Ю. 565
Колпінський Д., о. 146, 159, 161
Колтун Я. 356
Колтунюк М. 323, 324
Кондаков 255, 257
Коновалець, о. 91
Коновалець Е. 89, 484
Коновалець М. 99, 309
Конрад М., о. 19, 20, 38, 56, 57, 65, 67, 68, 73, 78, 82, 268, 329, 330, 340, 341, 342, 344, 345, 349, 351, 353, 356, 357, 377, 391, 567, 576
Копач І. 589
Копистянський З. 27
Кордуба 298
Кореллі-Леонард А. 411
Коренець Д. 356
Корецький-Сатановський А. 569
Коритко М., о. 325
Корнеляк П., Єп. 45, 534, 542
Корслевський К. 51, 55
Кортесі, о. 437
Кос В. 391
Косач 410
Костельник Г., о. 14, 15, 17, 20, 26, 27, 30, 55, 385, 391, 427, 470, 471, 583
Костів М. 489
Костко М. 489
Коструба Т., о. 390
Котик М. 489
Котів І., о. 188, 210, 418
Котко Д. 79, 417, 494
Кох Г. 318
Коциловський Й., Єп. 171, 172, 173, 504, 538
Коць Ф. 489
Кошиць О. 490, 492
Кравченюк О. 575, 579
Кравчук Е., о. 68, 83
Кравчук М., о. 568
Кривуцький П. 356
Крип'якевич Ів. 384, 386, 389, 577, 585
Кричевський В. 58
Криштальський 418
Кротець І., о. 567
Круль П. 489
Крупская Н. 352
Кубіний Ю. 569
Кудрик Б. 328, 329, 330, 332, 333, 334, 399,

411, 417, 418, 419, 429, 512, 577
Кудрик Т., о. 50
Кузич, о. 445
Кузьма, о. 316
Кузьма Л. 279
Кузьмович В. 356
Куїловський Ю., Митр. 163
Кулак, о. 432, 433
Куленій Л., о. 69
Кульчицька О. 73, 251
Куницький Л., о. 15, 314, 349, 418, 583
Купранець О., о. 489, 593
Купчинський Р. 406, 407, 410
Куртеф К., Єп. 310
Кухар Р. 577
Кучабський В., о. 38, 51, 54, 83, 328, 363, 417, 439, 501, 570, 579, 593
Кушінґ Р., кард. 543
Кушнір М. 564

Л

Лаба В., о. 15, 68, 82, 83, 85, 88, 113, 116, 227, 268, 272, 274, 275, 301, 329, 330, 331, 332, 333, 348, 349, 353, 363, 376, 377, 388, 417, 470, 478, 479, 484, 485, 486, 487, 488, 498, 576, 577, 580, 581, 584
Лабінський П. 489
Лабунька М. 489
Лаврівський Ю., о. 112, 326, 395, 399, 417
Лада М., о. 16, 19, 38, 95, 303, 446, 530
Лазорко М. 450
Лазорко В. 564
Лакота Г., Єп. 15, 17, 90, 104, 108, 111, 112, 171, 1872, 442, 470, 504, 538
Ласовський В. 240
Лев XIII 130, 164, 166, 199, 289
Лев В. 85, 564, 584
Левенець М., о. 479
Левицький В., о. 28, 308, 323
Левицький Вен., о. 326
Левицький Д. 99, 102, 328, 334
Левицький Е. 429
Левицький К. 84, 161
Левицький М., Митр. 82, 171
Левицький Я., о. 15, 17, 68, 82, 83, 269, 272, 274, 275, 322, 339, 341, 350, 354, 361, 362, 363, 374, 375, 413, 470, 471
Ледуховська 160
Ледуховський М., кард. 199
Леґінь 400, 417
Лейгоуверс П., о. 484, 487, 488
Ленцик В. 83, 568, 576, 587, 591
Леоні П., о. 509, 510, 523
Леонтія С. 305
Леонтович 401
Лепкий Б. 135, 235, 321, 593
Лепкий М., о. 321
Лепкий С., о. 321
Лесьнович І., о. 586
Лещишин Г. 467
Лещій 356
Липинський В. 108, 591
Липський Б., о. 268, 269, 272, 275, 329, 484, 486, 487, 488
Лисенко М. 394, 401, 492, 494
Лисько Р. 397, 413
Литвин П., о. 489
Лициняк В., о. 18, 20, 312, 349, 356, 590
Лідух Й. 221
Лідух С. 221
Ліковський, о. 395
Лірин 270, 273, 278, 340, 344, 349, 351, 354, 402
Лісовський І, Єп. 223
Лісовський П., о. 489
Ліхачев 257
Ліщинський А., о. 489
Ліщинський Н., о. 305, 313, 321
Лозінський Ж., Єп. 203, 433
Лозінський, о. 147
Лончина Б. 564
Лопатинський Д., о. 50
Лужницький Г. 577, 586
Лужницький Л., о. 15, 16, 17, 21, 38, 50, 68, 83, 84, 87, 92, 208, 303, 329, 470, 576
Луців Е. 489
Луцький М. 449
Луцький О. 356
Людкевич С. 410, 417, 418, 429, 494
Люкман Ф. К. 97
Ляннер Ф. 362
Лянґбен 352
Ляндґраф А. 26, 51, 55, 57, 85, 284
Лянґе 352
Лятишевський І., Єп. 15, 17, 50, 91, 470, 503, 504, 538, 590

Львов 158
М
Магалевський Ю. 247, 260, 262, 576
Мадай А. 565
Мадей Ж. 55
Мазур М. 564, 565
Макарій, Єп. 375
Макарушка Л. 99, 324
Максимець В., о. 83, 268, 330, 587
Маланчук В., Єп. 45, 482, 484, 485, 486, 534, 542, 564
Малиновський О., о. 19, 50, 88, 246, 432, 484, 486, 487, 576, 585, 586
Малицький О., о. 316
Маліоне Л., кард. 208
Мандонне П. 115, 120
Марія Тереса 288
Маркевич Й., о. 15, 470
Маркусь В. 567
Мармаджі, нунц. 274, 275
Марусин М., Єп. 58, 568, 575, 588
Мартинець Й. 534, 542
Мартиник В., о. 489
Мартинків, о. 305
Мартинюк 401
Масцюк В., о. 17, 21, 27, 45, 316, 395, 396, 398
Масютин В. 565
Матвій, Єп. 558
Матвіїв В. 489
Матіяш В. 401, 402, 419, 429
Маценко П. 580
Матюк 399, 401, 413, 415
Мейман 352
Меліче І., о. 59, 60
Мельник А. 356
Мельник О. 330
Мендельсон 415
Менцінський М. 160
Мессе 509
Метелля С., о. 389
Микита 401
Микитюк Д. 398, 466, 467
Микитюк, о. 413
Миронюк І., о. 68, 83
Миропільський В. 583
Мистковський, о. 437
Михайлищук Д., о. 57, 85
Мишковський Т., о. 16, 17, 18, 20, 50, 116, 121, 224, 247, 268, 272, 273, 275, 295, 330, 578
Мікельанджело 180
Мілюков 158
Міляник Я. 489
Міндсенті, кард. 545, 596
Міня А., о. 484, 486, 487, 488
Мірчук П. 307
Міссона 455
Могила П., Митр. 102, 221, 227, 360
Мойолі Д., Архєп. 87
Мойсюк П., о. 489
Монтессорі М. 352
Моравський 241
Морілло С., о. 318
Морозов 255
Москва Ю., о. 208
Мосора М., о. 325
Моцарт 400, 415, 419
Мудрак Д. 564
Мудрий В. 98, 356
Музика М. 97
Музична Р., о. 489
Мучій 412
Мюнх А., о. 482
М'ягний 91
Н
Нагаєвський І., о. 42, 45, 569, 589, 593
Нагірний Г. 459
Нагірний Е. 593
Нагурський Я. 67, 181, 583
Надраґа О. 82, 384, 386, 576, 577, 585
Назарко І., о. 80, 302, 356, 584
Нанке 492
Наполеон Б. 385
Нарожняк З., о. 407, 408, 410, 428, 431
Наторп 352
Наумович І. 224
Недільський І. 494
Нерон 187
Нєманцевич А., о. 208
Нєміра К. 319
Нєхай 437
Нижанківський А. 411
Нижанківський, о. 399, 410, 415, 494
Ніжникевич Я. 398, 576
Нікон, патр. 221

Нідерле Л. 453, 454
Німчук І. 75, 77, 78, 86, 591
Німців М. 593
Нітше Ф. 378
Ніщинський П. 494
Новаківський О. 73, 245, 247, 250, 340, 341, 343, 349, 351, 353
Новицький Д., о. 322, 438
Новохатський А. 494
Нюстінке Х. 496
Няраді Д., Єп. 108, 111, 112, 427, 428. 442
О
Огієнко І., Митр. 142, 381
Огоновський О. 240
Олексій, Архєп. 205
Олесь О. 411
Олійник П. 75
Онишкевич Л. 565
Оношко, о. 438
Онуфрик В. 302
Онуфрій, Єп. 558
Оришкевич 413
Осінчук М. 249, 565
Осташевський Й., о. 68, 83, 212, 325, 395, 398, 446, 447, 587
Осташевський Р. 577, 587
Остроухов 254
Островерха М. 250
Острозький К. 276
Отто 417
Охримович І. 401, 411
П
Павликовський Ю. 30, 100, 325, 356, 391, 564, 565
Павло VI 44, 62, 211, 213, 287
Павлосюк Н., о. 576
Палій А. 356
Памфіловий Е. 376
Панейко Ю. 102
Панчишин М. 316
Паньківич І. 324
Пастернак Я. 57, 83, 84, 243, 272, 273, 275, 309, 330, 348, 351, 361, 450, 452, 454, 455, 456, 575, 576, 580
Пат Р., о. 114
Патрило Т., о. 42
Пачеллі, кард. 299, 439
Пачіні ,нунц. 440
Пашембел Й. 414
Пеленський Е. Ю. 57, 583
Пелеш Ю., Єп. 193, 389
Періддон Я., о. 482
Перфецький 247
Петерс, о. 479
Перхач А., о. 97, 325
Петрушевич А., о. 240, 466
Пеца Т. 79
Пещанський В. 245, 246, 247
Пинило О., о. 93, 171, 172, 315
Пирогов 382
Підгайський О. 455
Пій X 146. 148, 152, 161, 200, 202, 205, 208
Пій XI 18, 33, 59, 60, 112, 130, 165, 206, 207, 208, 293, 294, 334, 340, 357
Пій XII 39, 170, 173, 208, 209, 210, 212, 532, 538, 540, 541, 544, 559
Пілсудський Й. 140
Пітіоні Р. 463
Пйонткевич В., о. 433
Планідас Е. 257
Плешкевич 429
Плятон 582
Побігущий Б. 390
Поважук 413
Полікарп 558
Полоцький 221
Полянський Ю. 330, 577
Потейко 352
Попович Д., о. 577
Потій І., Єп. 221, 372, 390
Порохівник Г. 489
Праксітель 176
Прашко І., Єп. 45, 534
Прийма В., о. 489
Прийма М., о. 325
Прийма Т., о. 489, 490
Престон Й. 457
Пристай М., о. 69
Прокопович 429
Прокопчук Г. 86
Проскурницький М., о. 490
Процюк Ю. 397, 398
Пушкар С. 564, 565
Пуаннаре Р. 206

Пулюй Ів. 276
Пшеничка П. 357, 401, 418
Пшивий А. 591
Пясецький, о. 349
Р
Радзикевич В. 418
Раковський І. 30, 68, 83, 356, 448, 589, 590
Раковський М. 589
Раніні Дж. 414
Раскин 352
Ратич І., о. 323
Ратушинський М., о. 69
Редемптористи ОО. 15, 28
Рембрант 180
Речут Р. 391
Решетило Р. 15, 16, 18, 91
Решетило С., о. 301, 328, 329, 470
Рибак М. 408, 592
Рижак А., о. 69, 484
Рійот Ю., о. 489
Ріпецький М., о. 58
Ровід 352
Роборецький А., Єп. 533, 542
Роземан Ф., о. 318
Розумний Я. 490
Романишин П. 429
Романчук 162
Ромжа Т., Єп. 538
Ропп Е., Єп. 147, 161, 203
Россіні 417
Рубенс П. 245, 251
Рудович І., о. 16
Рудницький А. 429
Рудницький Л. 564
Рудницький М. 509, 525, 586
Рудницька Міл. 68, 588
Рудь С., о. 68, 75, 83, 172, 268, 269, 590
Рутський Й., Митр. 28, 165, 221, 287, 325, 372, 400, 411, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 592
Руфіні 130
Рущак С. 490
С
Сабат М. 101
Саварин Н., Єп. 45, 85. 533, 542
Савицький Й., о. 305, 313
Савицький Р. 418
Савка А. 490
Садовський В. Д., о. 15, 16, 18, 21, 470, 471
Саєвич 448
Салагуб Р. 398, 576
Саламон С., о. 397, 398, 427, 592
Самофал В. 397
Сампара С., о. 57, 69, 75, 82, 116, 268, 330, 357
Самчук Г. 79
Саноцький П. 86
Сапеляк А., Єп. 534, 542
Свєнціцький І. 98, 243, 246, 254, 255, 256, 257, 307, 576
Святопелк А., о. 318
Сеґеді Й., Єп. 45
Сембратович Й., кард. 224, 248, 396
Семеґен 357, 400
Сємашко Й. 223
Семчук С., о. 586
Сємацький Т., о. 146, 157
Сениця П. 1, 2, 3, 5, 12, 567, 569, 575, 588
Сенишин, А., Митр. 533
Симон, Єп. 588
Сімович М., о. 300, 327, 443
Сімон 352
Сірополко С. 385
Січинський В. 25, 54, 57, 57, 492, 494
Скжинський В. 206
Скородинський, о. 423
Скоропис 96
Скоропадський П. 98, 104, 108
Скрутень Й., о. 16, 18, 19, 27, 577
Слезюк, о. 91
Сліпий-Дичковський-Коберницький, парт. 5, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 28, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 43, 44, 46, 48, 49, 52, 53, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 107, 110, 112, 113, 114, 116, 118, 121, 123, 125, 27, 128, 129, 130, 145, 163, 172, 208, 210, 211, 213, 215, 216, 217, 218, 219, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 236, 237, 238, 238, 243, 244, 246, 249, 252, 260, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 274, 275, 277, 278, 284, 289, 292, 293, 295, 297, 299, 300,

301, 303, 304, 323, 327, 328, 329, 332, 333, 333, 334, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 345, 346, 349, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 360, 362, 364, 366, 369, 374, 379, 380, 383, 384, 385, 386, 387, 389, 391, 396, 397, 402, 404, 411, 416, 417, 418, 427, 429, 430, 431, 433, 436, 438, 440, 443, 444, 446, 450, 470, 471, 473, 500, 501, 504,506, 510, 511, 512, 515, 519, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 530, 531, 532, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 555, 556, 561, 563, 564, 567, 569, 573, 574, 575, 576, 577, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 588, 589, 590, 591, 592, 593
Слободян В. 305
Слободян І. 304
Смаль М. 459
Смаль-Стоцький С. 388
Смик Б., о. 586
Смит А., о. 88
Смідт, о. 481, 498
Смішко М. 456, 457, 458
Смолятич Кл. 361, 374, 558
Смотрицький М., архєп. 347, 389
Сокальський А. 490
Сокіл М. 429
Соловій М., о. 585, 586, 588, 589
Соловйов В. 241
Солодух А., о. 590
Солунський С. 221
Соневицький М. 83, 569, 585
Сопуляк М., о. 20, 38, 325, 484, 486, 487
Сполітаневич Ю., о. 485, 486, 489, 490
Срезневський І. 559
Станиславський 511, 589
Старук І. 380
Старчук І. 83
Стасюк А., о. 38, 459
Стебельський В. 585
Стек Д., о. 15, 16, 50, 91, 470
Степан, ігум. 235
Степанів О. 76, 586
Степінац А., кард. 545
Степовий Я. 494
Стефанополіс С. 225
Стефанович, о. 320
Стецюк В. 325, 413, 587
Стойко А., Єп. 310
Стоян, Єп. 168
Струтинська М. 35
Студинський К. 586, 591
Студити ОО. 15, 28
Сулімірський Т. 453
Сумик 413
Сусальов Е., о. 146
Сухий В., о. 235, 325
Схрейверс Й., о. 17, 21, 50, 55, 117, 122, 314, 444, 590, 591

Т

Табінський П., о. 82
Такенберґ К. 459
Таранько М. 308
Тарнавський В., о. 429, 576
Тарнавський М. 84
Тарнавський С. 524
Теліховський, о. 326
Терлецький І. 223
Тершаковець М. 19
Тилявський І., о. 42, 564, 567
Тицян Ю., о. 564
Тишкевич М. 162
Тіссеран Е., кард. 170, 174, 440, 482
Ткачук І. 64, 65, 75, 76, 77
Ткачук Д., о. 300
Толочко В., о. 91, 318, 444
Толстой Л. 352
Тот Т. 352
Турівський К. 361
Туркевич І., о. 16
Турковид В., о. 490
Трещаківський, о. 320
Трубецькой 253
Тругельна 462
Трохимчук 91
Троцький Л. 514
Труш П., о. 69, 73, 83
Тшецяк, о. 147, 161
Танячкевич Д., о. 310, 315

У

Урбан VIII 167, 191, 298, 313, 366, 367, 437, 438
Уссас Р. Д. 146
Устіянович М., о. 320, 395

Ф
Федак С. 100
Федeнко С. 490
Федишин І, о. 390, 413
Федик Я., о. 490
Федорів Ю., о. 55, 59, 567, 569, 586, 590
Федорович-Малицька І. 239, 248
Федотов Ю. 559
Федуник Я., о. 575, 585
Федькович Ю. 395
Фереро, Єп. 193
Ферстер Ф. В. 352
Филипович І. 248
Филипович К. 83
Фідій 176
Фіґоль В., о. 58, 82, 85, 325, 578, 587
Фіґоль І., о. 268, 269, 330
Філяс П., о. 16
Фйодоров Л., о. 146, 147, 155, 161, 203, 205
Фотій 27, 286
Франко І., 11, 66, 159
Фрищин Т. 490
Х
Хавлюк М., о. 418
Хировський С., о. 305
Хмільовський М., о. 302
Холодний П. 66, 80, 101, 104, 234, 238, 245, 247, 250, 251, 260, 261, 262, 263, 381, 429, 576
Хома І., о. 32, 40, 42, 45, 51, 52, 59, 564, 567, 569, 586, 590
Хомин П., о. 19, 28, 36, 37, 85, 92, 103, 104, 274, 275, 316, 355, 576, 579, 583, 584, 585, 586, 588, 590
Хомишин Г., Єп. 503, 504, 538
Хом'як М. 584, 586
Хом'як Р. 587
Храпливий Е. 449
Хрущов М. 67, 213
Ц
Цап П. 399, 577
Цегельський А. 357, 399, 400, 401, 408, 410, 411, 417, 419, 428, 431, 592
Цегельський Г., о. 325
Цегельський І., о. 16, 18, 315
Цегельський М., о. 158, 172, 205
Цегельський Р. 97, 308
Цельнер Г. 419
Цєпляк, Єп. 147, 161, 203
Цєшинський Н. Л., о. 295
Цибульський 147, 159
Ціґлер А. 319
Цуприк М. 419
Цурковський М., о. 325
Цьорох С. 54
Ч
Чайковський І., о. 489, 490
Чайковський П. 400, 419
Чаплинський Й., о. 135, 593
Чарнецький М., Єп. 12, 17, 50, 68, 80, 83, 84, 95, 308, 210, 266, 310, 435, 437, 439, 503, 504, 512, 523, 524, 527, 537, 538, 587, 589
Чачковський Л. 455
Чехович К. 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 32, 268, 269, 272, 273, 275, 330, 351, 352, 355, 356, 388, 389, 390, 578
Чіконяні А. Жж., о. 62
Чоловський А. 455
Чорний С. 564
Чорняк І., о. 20, 69, 75, 82, 534, 542, 587
Чубатий М. 42, 82, 268, 269, 275, 330, 344, 347, 390, 482, 556, 559, 564, 568, 575, 576, 584, 587, 592
Чума-Чуман Я. 2, 3, 20, 38, 54, 68, 83, 355, 578, 589
Ш
Шавель С. С., о. 587
Шараневич В., о. 490
Шафранський, о. 156, 158
Шах С. 577
Шахматов А. 158
Шашкевич М., о. 64, 99, 195, 279, 305, 315, 317, 320, 323, 326, 393, 397, 401, 403, 404, 405, 409, 410, 418, 419, 420, 422, 577, 586, 592
Швайґль Й., о. 318
Швайнфурт П. 257
Шевченко Т. 13, 35, 272, 284, 394, 395, 418
Шевчук С. 587
Шекерик-Доників А. 397, 398, 592
Шептицький А., Митр. 5, 7, 11, 12, 13, 14, 18, 22, 23, 24, 25, 28, 33, 36, 39, 50, 51, 54, 56, 57, 58, 60, 67, 68, 72, 73, 75, 79, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 99, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 111,

112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 122, 125, 128, 133, 135, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 152, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 217, 219, 220, 24, 227, 228, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 247, 270, 275, 277, 279, 283, 284, 288, 292, 293, 295, 296, 297, 313, 315, 317, 323, 327, 331, 334, 337, 338, 340, 341, 344, 345, 347, 348, 349, 351, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 362, 363, 364, 367, 386, 386, 387, 390, 396, 401, 402, 411, 419, 427, 439, 440, 441, 478, 482, 503, 535, 536, 537, 544, 547, 553, 554, 567, 568, 575, 576, 579, 582, 583, 584, 586, 587, 591, 592, 593

Шептицький К., о. 200, 208, 210

Шептицький К., о. 16, 50, 172, 340, 341, 346, 353, 590

Шептицький О. 158

Шептицький С. 592

Шимковський К. 375

Шипайло Р. 410, 592

Шімран І. 128

Шмавс Т. 51, 57

Шмідт Ф. 319

Шмондюк Й., Єп. 533, 542

Шпитковський І. 51, 58, 325

Штерн 352

Шубер 417

Шуберт 400

Шульмінський Ю. 564

Щ

Щавницький, о. 326

Щепанюк, о. 158

Щурат В. 304

Ю

Юрик Ст., о. 313

Юрків О. 564

Юрків Ю. 398

Я

Якуб'як В. 340, 341, 343, 346, 349, 351, 356, 357, 389, 399, 400, 401, 417, 418, 419

Янів В. 14, 19, 26, 29, 31, 39, 40, 43, 52, 532, 543, 577, 589, 590

Янів С. 565

Янович М. 302, 304

Янушевський 401

Яцків І., о. 569, 575, 585, 586

Яремко Т., о. 161

Яримович О., о. 325

Ярославенко 413

Ясіч І. 380

Яхимович, о. 326

Яцковський, о. 161

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

на Видавничий Фонд і передплатників "Світильник Істини".

1.	Їх Блаженство Блаженніший Патріярх Йосиф	$ 4,950.00
2.	Високопреосвященний Кир Іван Бучко	50.00
3.	Високопреосвящений Митрополит Кир Максим Германюк	50.00
4.	Преосвящений Кир Ніль Саварин	100.00
5.	Преосвящений Кир Ізидор Борецький	120.00
6.	Преосвящений Кир Іван Прашко	155.00
7.	Преосвящений Кир Димитрій Ґрещук	25.00
8.	о. Андрушків Володимир	35.00
9.	д-р Баран Остап	30.00
10.	о. Бариляк Тома	25.00
11.	д-р Базилевич Анатоль	25.00
12.	о. Бабій Александер	25.00
13.	о. д-р Бабяк Павло	22.00
14.	о. Балук Іван	50.00
15.	д-р Барановський Роман	25.00
16.	Басюк Еміліян	5.00
17.	о. Бачинський Богдан	25.00
18.	д-р Бариляк Ігор	15.00
19.	о. Бобовник Евген	25.00
20.	о. Бойко Григорій	15.00
21.	Бойко Михайло	30.00
22.	д-р Богонович Володимир	25.00
23.	о. Борса Антін	50.00
24.	о. Борис Стефан	25.00
25.	Болехівський Іван	20.00
26.	о. Брездень Григорій	15.00
27.	о. Бринявський Василь	150.00
28.	о. Білецький Роман	15.00
29.	д-р Білецький Володимир	15.00
30.	о. Брида Ришард	15.00
31.	Брух Василь	12.00
32.	о. Біляк Олександер	15.00
33.	Березовська Іванна	15.00
34.	Бібліотека Рідної Школи ім. Ю. Липи	15.00
35.	о. Берко Матвій	15.00
36.	о. Байрак Мирослав	15.00
37.	Ваврик Софія	15.00

38. д-р Ващук Корнель 15.00
39. о. д-р Волошин Богдан 25.00
40. д-р Волянський Олег 15.00
41. д-р Волощук Андрій 50.00
42. д-р Ворончук Наталія 10.00
43. Величковський Йосиф 15.00
44. о. Ващук Іван 15.00
45. Вертипорох Ірина 15.00
46. о. Гаврилюк Іван 125.00
47. о. Ганушевський Богдан 30.00
48. о. Гайманович Ярослав 100.00
49. мґр. Городецький Ілля 180.00
50. о. Габрусевич Юліян 60.00
51. д-р Гнатчук Микола 100.00
52. о. Ганас Роман 20.00
53. о. Головінський Мирон 5.00
54. д-р Головатий Михайло 30.00
55. д-р Городиловський Юрій 50.00
56. Головатий Микола 25.00
57. о. д-р Гриньох Іван 30.00
58. о. д-р Гриньох Степан 20.00
59. д-р Гординський Богдан 175.00
60. о. Грабець Володимир 30.00
61. Годованець Софія 15.00
62. д-р Гладишевський М. 15.00
63. о. Грицина Казимир 25.00
64. Гординський Роман 150.00
65. о. Гробельський Роман 15.00
66. о. Ганкевич Роман 15.00
67. о. Головайчук Ігнатій 15.00
68. Головатий Григорій 30.00
69. д-р Ґамула Степан 25.00
70. о. Ґаук Степан 15.00
71. Ґелета Я. Н. 10.00
72. Ґеник Березовський Роман 15.00
73. д-р Ґерич Юрій 15.00
74. д-р Гіль Зенон 15.00
75. о. Ґураль Михайло 30.00
76. Дацко Йосиф 15.00
77. д-р Дідюк Іван 15.00
78. Данилюк Евген 25.00
79. д-р Даревич Юрій 35.00
80. о. Дикий Роман 55.00
81. о. Дмитрук Евген 55.00

82. о. Джулинський Павло 25.00
83. Джулинський Орест 30.00
84. о. Джиджора Василь 30.00
85. д-р Джуль Павло 30.00
86. Доскоч Меланія 50.00
87. д-р Дробоцький Василь 10.00
88. о. Дубицький Юрій 175.00
89. о. Дурбак Тарас 15.00
90. Дурбак Іван 15.00
91. о. Дядьо Микола 15.00
92. о. Добрянський Роман 25.00
93. Древницька Дарія 25.00
94. Інж. Дурбак Борис 30.00
95. Ерденберґер Володимир 15.00
96. о. Елиїв Ярослав 15.00
97. о. Жолкевич Володимир 226.00
98. Жолкевич Богдан 20.00
99. д-р Зарицький Мирон 25.00
100. о. Заяць Андрій 25.00
101. о. Захаріясевич Олекса 15.00
102. Інж. Зубаль Ярослав 15.00
103. Іванків Евген 25.00
104. о. Івашко Володимир 30.00
105. о. д-р Івахів Павло 25.00
106. Івахів Петро 15.00
107. д-р Ільків Осип 120.00
108. д-р Ісаїв Петро 15.00
109. о. Їжак Богдан 30.00
110. д-р Казимира Богдан 25.00
111. Козак Андрій 65.00
112. о. Колодій Мирослав 30.00
113. о. Кармазин Володимир 10.00
114. Качанівський Ярослав 25.00
115. Колтун Юліян 10.00
116. Кондра Богдан 15.00
117. д-р Курило Петро 15.00
118. д-р Кривяк Ярослав 30.00
119. Інж. Кекіш Юрій 10.00
120. мґр. Кузів Іван 15.00
121. о. Карпінський Юрій 15.00
122. о. Кузьма Стефан 5.00
123. о. Кулак Степан 30.00
124. Коверко Маріян 44.00
125. Кардинал Лев 35.00

126. Клюфас А. 15.00
127. о. Куссий Лютослав 15.00
128. мґр. Копачівський Павло 15.00
129. Ковальська Олександра 15.00
130. д-р Кухаришин Микола 20.00
131. д-р Кіцай Роман 15.00
132. д-р Кознарська Марія 30.00
133. Коропецький Іван С. 15.00
134. Келебай К. І. 50.00
135. о. Каричек Богдан 20.00
136. о. д-р Комар Микола 130.00
137. Клюфас Микола 35.00
138. д-р Кривовяза Ярослав 20.00
139. Коваль Іван 20.00
140. Кіналь Мирослав 20.00
141. Котис Мирослав 20.00
142. Кузич Нестор 15.00
143. д-р Куницький Теофан 15.00
144. о. Катрій Юліян 15.00
145. д-р Кіналь Василь 30.00
146. о. Клепарчук Степан 15.00
147. д-р Кліщ В. 20.00
148. д-р Кокорудз Володимир 15.00
149. Карпишин Павло 15.00
150. Кобзяр Володимир 15.00
151. Козак Едвард 15.00
152. д-р Кос Роман 30.00
153. Кравців Богдан 15.00
154. Крупник Петро 15.00
155. о. Кисілевський Роман 60.00
156. о. Ковальський Юрій 15.00
157. Ковалюк Маркіян 15.00
158. Комаринська Марія 30.00
159. д-р Коленський 15.00
160. мґр. Костюк Іван 15.00
161. Кузик Дмитро 15.00
162. Крамарчук Ірина 15.00
163. Кришталович Ярослав 15.00
164. Кавка Микола 25.00
165. Інж. Когут Ярослав 25.00
166. о. д-р Лаба Василь 100.00
167. о. Левицький Ярослав 15.00
168. Лещишин Іван 30.00
169. о. Луговий Всеволод 15.00

170. д-р Лозинський Григорій 15.00
171. о. Лукашевич Йосиф 25.00
172. о. Левенець Михайло 50.00
173. о. Леськович Іван 31.00
174. о. Лозинський Богдан 40.00
175. Ломага Роман 15.00
176. о. Лучків Володимир 15.00
177. Лапчак Іван 15.00
178. Лесів Михайло 20.00
179. Лінинський Микола 20.00
180. о. Ліщинський Лев 15.00
181. мгр. Ліщинський Мирослав 50.00
182. д-р Ленцик Василь 15.00
183. Лівчак Богдан 15.00
184. о. Любинський Лев 45.00
185. о. Лозинський Тарас 20.00
186. о. Малий Юрій 45.00
187. о. Мартинків Мирон 60.00
188. ред. Мох Александер 100.00
189. Матіяш Василь 50.00
190. д-р Маркусь Василь 15.00
191. Мартинюк Микола 25.00
192. Мандрика Роман 15.00
193. д-р Мурський Лев 30.00
194. д-р Мельник Клеменс 15.00
195. Микитишин Степан 20.00
196. Макух Василь 100.00
197. Маланюк Мирон 15.00
198. о. Мудрий Любомир 200.00
199. о. Мак Іван 15.00
200. о. Мищишин Мирослав 15.00
201. о. Марків Максим ЧСВВ. 30.00
202. о. Мартиник Василь 15.00
203. д-р Мичковський Мирослав 15.00
204. д-р Марунчак Михайло 15.00
205. о. Мизь Роман 15.00
206. о. д-р Нагаєвський Ісидор 25.00
207. Інж. Німців М. 20.00
208. о. Назаревич Андрій 25.00
209. о. Набережний Роман 115.00
210. д-р Небелюк М. 25.00
211. д-р Наконечна Ірина 15.00
212. Назаревич Тетяна 15.00
213. о. Ничка Методій ЧСВВ 20.00

214. о. Остапович Богдан 100.00
215. Об'єднання Українських Ветер. Лікарів — Чікаго 25.00
216. о. Онуфрів Григорій 25.00
217. о. Олексюк Іван 25.00
218. о. Огірко Петро 15.00
219. Осташевський Роман 15.00
220. Олексишак Дамян 25.00
221. д-р Олійник — Рахманний Роман 25.00
222. о. Оришкевич Іван 15.00
223. о. Осташ Василь 50.00
224. о. Пилипчук Мирон 40.00
225. Почемсаний Ярослав 79.00
226. д-р Панчук Ярослав 40.00
227. Потопник Мирон 15.00
228. д-р Попович Петро 25.00
229. Пилявка Теодор 40.00
230. о. Прокопович Іван 25.00
231. д-р Петрина Василь 50.00
232. Пісецький Данило 15.00
233. д-р Процик Нестор 15.00
234. о. Павлович Зиновій 15.00
235. Павлів Микола 30.00
236. д-р Пшик Петро 500.00
237. д-р Пушкар Володимир 15.00
238. о. Павлишин Микола 15.00
239. о. Прийма Теодор 15.00
240. о. Панчишин Володимир 15.00
241. д-р Пагута Зенон 20.00
242. д-р Розгін Іван 25.00
243. о. Романишин Петро 65.00
244. Ракочий Теодор 15.00
245. Рижий Адам 15.00
246. Ромах Анатоль 15.00
247. Рудик Марта 15.00
248. о. Стефанів Маркіян 25.00
249. о. Столярчук Степан 15.00
2550. о. Смаль Павло 25.00
251. Слабий Антін 5.00
252. д-р Сениця Павло 130.00
253. д-р Скаб Микола 50.00
254. Стефанів Петро 15.00
255. о. Стебельський Василь 125.00
256. Скасків Богдан 30.00
257. д-р Соханівський Володимир 25.00

258. Сусла Володимир 30.00
259. д-р Слиж - Фішер Марія 100.00
260. д-р Смик Роман 200.00
261. о. Сивенький Любомир 50.00
262. о. Сиротинський Іван 25.00
263. о. Середович Василь 50.00
264. о. Смик Богдан 75.00
265. Салманів Олекса і Марія 30.00
266. д-р Сілецький Яків 20.00
267. о. д-р Сопуляк Михайло 100.00
268. д-р Сайкевич Віктор 50.00
269. д-р Самотулка Теодозій 25.00
270. Снятинський Степан 20.00
271. Скоцень Володимир 30.00
272. о. Старух Микола 15.00
273. Стояловський Володимир 25.00
274. д-р Стрільбицький Олександер 15.00
275. о. Смик Стефан 15.00
276. о. Стек Марко 15.00
277. о. Саламон Сильвестер 20.00
278. Сисак Михайло 15.00
279. Інж. Сидір Ярослав 25.00
280. Сохоцький Юліян 31.00
281. д-р Слиж Антін 15.00
282. о. Танчак Василь 15.00
283. о. Тарнавський Володимир 180.00
284. д-р Турчин Андрій 50.00
285. Турчин Андрій 15.00
286. Ткачук Теодор 10.00
287. Ткачук Богдан 15.00
288. Танчак Марія 15.00
289. о. Татарин Іван 15.00
290. о. Тимко Онуфрій 15.00
291. Тимцюрак Софія 15.00
292. Українська Кредитова Коопер. "Дністер" Австралія 200.00
293. Українська Кредитова Спілка М.Б.Н.П. 200.00
294. Українська Кредитова Спілка св. Миколая 125.00
295. Українська Кредитова Спілка УНО 100.00
296. Українська Кредитова Спілка "Будучність" 50.00
296 А. Українська Кредитова Спілка св. Йосафата 50.00
297. Українська Щадничо-Позичкова Спілка "Певність", Чікаго 150.00
298. Федеральна Кредитова Кооператива "Самопоміч", Чікаго 150.00
299. Університет Індіяна 15.00
300. Університет Сиракузи 16.00

301. Університет Реджайна 15.00
302. Університет Торонто 15.00
303. Ванчицький Тарас 25.00
304. о. Бучко Микола 20.00
305. о. Галадза Роман 15.00
306. Інж. Куземський І. 15.00
307. о. Федуник Ярослав 20.00
308. Фалендиш Ярослав 15.00
309. о. д-р Федорів Юрій 15.00
310. Федорчук Евдокія 120.00
311. о. митр. Філевич Василь 30.00
312. д-р Филипович Корнило 30.00
313. Филипович Евген 30.00
314. о. Харина Мирослав 50.00
315. о. митр. Хомин Петро 15.00
316. Хоман Дмитро 40.00
317. д-р Харкава Анна 15.00
318. д-р Цебрівський 15.00
319. Цюпка Зиновія 15.00
320. мгр. Чумак Ярослав 30.00
321. о. Чопей Василь 15.00
322. о. Черкавський Іван 15.00
324. о. Шуст Ярослав 15.00
325. Шарко Богдан 16.00
326. о. Шевців Іван 105.00
327. о. Шараневич Омелян 30.00
328. о. Шараневич Володимир 15.00
329. о. Шпитковський Ігор 30.00
330. о. Шевчук Михайло 25.00
331. о. Штангрет Константин 15.00
332. диякон Шевчук Антін 15.00
333. Хміляк Олена 25.00
334. мгр. Хомяк Михайло 25.00
335. Хомяк Іван 15.00
336. о. Яцикевич Лев 25.00
337. д-р Ящун Василь 36.00
338. д-р Яцух Михайло 30.00
339. д-р Яхторович Орест 50.00
340. Якимечко Григорій 60.00
341. о. Ярема Едвард 15.00
342. Яріш Василь 15.00

З М І С Т

Частина друга

Присвята ..... стор. 5
Вступне слово 11

РОЗДІЛ XX.

I. Діяльність БНТ в Галичині від 1923 р. до ув'язнення Митрополита Йосифа 11 квітня 1945 р. (50-ліття БНТ).

А. Організаційна діяльність БНТ 13
1. Потреба БНТ 13
2. Ціль БНТ 16
3. Члени БНТ 19
4. Секції БНТ 20
5. Рада БНТ 21
6. Члени ради БНТ (1923-1939) 22
7. Бібліотека БНТ 23
8. Здійснення завдань БНТ 24
Б. Наукова діяльність Богословського Наукового Товариства 26
1. Відчитова діяльність 26
2. Академічні вечори 29
В. Видавнича діяльність БНТ 30
Г. Десятиліття Богословського Наукового Товариства 37
Ґ. Останні Загальні Збори перед вибухом другої світової війни 1939 р. 37
II. Відновлення діяльности Українського Богословського Наукового Товариства на чужині 39
А. Наукова діяльність УБНТ 43
1. Відчитова діяльність 43
2. Загальні Збори Українського Богословського Наукового Товариства (29-30 вересня 1969 р.) 44
3. Звіт Верховного Архиєпископа Кардинала Йосифа про початок і діяльність БНТ у Львові аж до його ув'язнення 11 квітня 1945 р. 48
4. Видання і праці УБНТ 52
5. Видання "Богословії" 55
6. Додаток ч. 1, 2 і 3 59-63

РОЗДІЛ XXI.

Богословська Академія в роках 1939-1941/42-44 64

РОЗДІЛ XXII.

Богословська Академія під час і після другої світової війни 71

а) Богословська Академія під час другої світової війни: Д-р Богдан Казимира: Митрополит Йосиф (Сліпий, Коберницький-Дичковський). (Мої спогади з воєнних років 1939-44) 71
б) Продовження діяльности Богословської Академії після війни. (Духовна Семінарія на чужині) 87

РОЗДІЛ XXIII.

Голоси преси про Богословську Академію 90
Телеґрами, письмові привіти й голоси преси про культурно-мистецькі і наукові здобутки Богословської Академії протягом її існування.
А) Голоси преси про перше триліття Богословської Академії 1928/29-1931
Додаток ч. 1.
І) Телеграми, письмові привіти і голоси преси з нагоди заснування і святочного відкриття Богословської Академії 90
1. Телеграми; 2. Письмові привіти.
а. Від Святішого Отця, Єпископів і духовенства 90, 91
б. Від університетів, наукових інститутів і товариств 96
в. Від культурних, політичних і економічних установ та від культурних і політичних діячів 97
Додаток ч. 2.
ІІ) Голоси преси з нагоди заснування і святочного відкриття Богословської Академії 102
Додаток ч. 3.
ІІІ) Статути Богословської Академії 130
Додаток ч. 4.
IV) а) проповідь, б) послання Митрополита Андрея і в) голоси преси про Нього.
а. Проповідь Митрополита Андрея в Волоській церкві 133
Богдан Лепкий: В храмі Святого Духа 135
б. Послання Митрополита Андрея 139
1. Послання в справі Холмщини 139
2. Лист Митрополита Андрея до архиєпископа Іларіона (21 жовтня 1941 р.) 142
3. Послання Митрополита Кир Андрея до всіх Високопреосвящених і Преосвящених Православних Архиєреїв в Україні і на українських землях (Львів, 30 грудня 1941 р.) 143
4. Послання Митрополита Андрея до української віруючої православної інтеліґенції 144
в. Голоси преси про Нього 146
1. О. д-р Йосиф Сліпий: Петроградський Синод в 1917 р. 146
2. О. Іриней Гетра ЧСВВ: Поворот Митрополита Андрея Шептицького із заслання (1917 р.). Спогад його особистого секретаря 156

3. О. д-р Йосиф Сліпий: Митрополит-Ювілят і Духовна Семінарія у Львові 163
4. Сорок літ на владичому троні; Святкування ювілею Митрополита Андрея 166
5. Французький часопис про Митрополита Шептицького 180
6. Ярослав Нагурський: Митрополит Шептицький у літах 1939-1940
6. Ярослав Нагурський: Митрополит Шептицький у літах 1939-1940 181
7. Преосв. Кир Никита: Ювілей 50-літнього священства Митрополита Андрея 193
8. Роман Завадович: Великий заповіт 198
9. Артикули для започаткування процесу беатифікації й канонізації Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького канонізації Слуги Божого Митрополита Андрея Шептицького 199

Додаток ч. 5.

V) 1. Проголошення Преосв. Кир Йосифа Львівським Єпископом Помічником 210
2. Блаженніший Архиєпископ Кардинал Йосиф про себе 211

Додаток ч. 6.

VI) Архиєпископ Кир Йосиф Сліпий про свої наукові праці й голоси про них.

1. Передмова Архиєпископа Кир Йосифа до праці: "Догматика Вселенської Церкви", т. III 213
2. О. д-р Максим Германюк: Theologia Dogmatica Ecclesiae Catholicae 215
3. Б. Казимира: Кілька слів до видання твору Їх Ексц. Впреосв. Кир Йосифа Сліпого, Митрополита Галицького 216
4. Йосиф, архиєп. Обрядова однообразність 219
5. о. проф. д-р Василь Лаба: Митрополит Йосиф Сліпий як науковець і науковий організатор 227

Б) Голоси преси про друге триліття Богословської Академії 1931/32-1933/34 234

Додаток ч. 7.

VII) Телеграми, письмові привіти й голоси преси з нагоди святкування першого триліття 234

1. Телеграми, привіти і голоси преси з нагоди інавґурації і відкриття пам'ятника Основникові Богословської Академії Митрополитові Андрієві 235
   а. Телеграми 235
   б. Привіти 235
2. Голоси преси з нагоди відкриття пам'ятника Основникові Богословської Академії 238
3. Привіти і голоси преси з нагоди відкриття музею

Богословської Академії 243
а. Привіти 243
б. Голоси преси 244
4. Голоси преси з нагоди відкриття каплиці Богословської Академії 260
а. Юрій Могалевський: Петро Холодний 260
б. Д-р В. Залозецький: Про Каплицю Богословської Академії. (Німецькою мовою) 262
Додаток ч. 8.
VIII) Голоси преси про культурно-мистецькі і наукові здобутки Богословської Академії в першім і другім трилітті, інавґурації акад. років 267
Додаток ч. 9.
IX) Письмові привіти і голоси преси з нагоди 150-літнього ювілею Львівської Духовної Семінарії 299
а. Письмові привіти 299
б. Голоси преси 325
Додаток ч. 10.
X) В) Голоси преси про Богословську Академію в третім трилітті 1934/35-1037/38 328
Додаток ч. 11.
XI) Г) Голоси преси про Богословську Академію в четвертім трилітті 1938/39; 1941/42-1943/44 358
а) Голоси преси про десятиліття Богословської Академії 358
Додаток ч. 12.
XII) Голоси преси про наукові праці Богословської Академії 360
1. Голоси преси про наукові видання Богословські Академії в першім і другім трилітті 360
2. Голоси преси про наукові праці Богословської Академії в третім трилітті 363
3. Голоси преси про наукову діяльність Богословської Академії в четвертім трилітті 1938/39; 1941/42-1943/44 391
Додаток ч. 13.
XIII) Голоси преси про організації студентів-богословів Богословської Академії 392
а. Літературна Секція 392
1. Альманах українських богословів 392
б. Музична Секція. (Артем Цегельський: Музичне життя в Духовній Семінарії у Львові) 399
1. 150-ліття Духовної Семінарії у Львові 402
2. Перша поїздка хору з шашкевичівськими концертами 404
3. Участь хору в богослужбах по поляглих героях 405
4. Друга поїздка хору з шашкевичівськими концертами 406
5. В 300-ліття смерти Митрополита Рутського 411
6. На Маркіяновій горі 412

7. Духовний концерт (Програма) 414
8. Святочна Академія на честь св. свящ. Йосафата 416
9. Ювілей "Русалки Дністрової" 418
10. Поклін Найдостойнішому Соленізантові 418
11. Проповідь Преосв. Кир Йосифа Сліпого на могилі о. Маркіяна Шашкевича, 2. VI. 1943 р. "Твердне криця душ наших" 419
12. о. Сильвестер Саламон: Хор Богословської Академії у Львові 1931-1935 (спомин) 427
Додаток ч. 14.
XIV) Голоси преси про позанаукову працю Богословської Академії 430
1. Голоси преси про перебування Апостольського Візитатора Івана Гудечка в Богословській Академії 430
2. Голоси преси про Унійні Конференції в Пинську 432
3. Телеграми й привіти з нагоди Унійного З'їзду у Львові 1936 р.
4. Голоси преси про археологічні розкопи з рамени Богословської Академії 450
а. Проф. д-р Ярослав Пастернак: Археологія в терені 450
б. Проф. д-р рослав Пастернак: Перші археологічні розкопи з рамени гр. кат. Богословської Академії 452
в. Проф. д-р Ярослав Пастернак: Крипта під церквою Святого Духа 459
г. Данило Микитюк: Під попелом століть 467
Додаток ч. 15.
XV) Голоси преси про Богословське Наукове Товариство 470
1. Українське Богословське Наукове Товариство 470
2. Десятиліття Богословського Наукового Товариства 473
3. "Наше десятиліття" 474
Додаток ч. 16.
XVI) Голоси преси про Духовну Семінарію на чужині 478
1. О. проф. д-р Василь Лаба: Продовження діяльности Богословської Академії після війни 478
2. О. митрат Маріян Бутринський: Українська Католицька Духовна Семінарія в Кулемборґу, Голляндія 1948-1950 482
3. Проф. д-р Мирослав Антонович: Праця з хором в Українській Католицькій Духовній Семінарії в Кулемборґу (Голляндія) 490
4. Скількість богословів на студіях в Богословській Академії .. 500
Додаток ч. 17.
XVII) Голоси преси про а) ув'язнення, б) заслання Митрополита Кир Йосифа.
а. Акт обвинувачення проти українських католицьких єпископів 503
б. Юліян Бескид: Явился єси днесь вселенній 505
Юліян Бескид: Він ніколи не відречеться Христа 506

1. О. Петро Леоні: "Ватиканський шпигун" 509
2. Станиславський: Митрополит у неволі (З недавнього минулого) 511
3. Д-р Антін Княжинський: Мої спогади про українських католицьких єрархів на засланні 523
4. Д-р Франц Ґробауер: Зустріч з Архиєпископом Сліпим в одному з таборів північної тундри 526

Додаток ч. 18.

XVIII) Лист і послання Митрополита Кир Йосифа до вірних з заслання.
1. Лист Первоієрарха, писаний в Маклакові 14 березня 1956 р. до о. Михайла Лади у Відні 530
2. Послання Митрополита Кир Йосифа до вірних з тюрми 530

Додаток ч. 19.

XIX) Лист Папи Пія XII і Пастирське послання єпископів Української Католицької Церкви з нагоди 70-ліття Ієрарха незбагненого Божого провидіння.
1. Лист Папи Пія XII до Митрополита-Ісповідника з нагоди 40ліття священства 532
2. Спільне пастирське послання Українських Католицьких Єпископів у вільному світі з нагоди 70-ліття Митрополита Кир Йосифа 533
3. Проповідь Архиєпископа Бостону Кардинала Річарда Кушінґа 543
4. О. д-р І. Гриньох: Ієрарх незбагненного Божого Провидіння 546
5. Роман Завадович: "Владика нескорених" 551

Додаток ч. 20.

XX) Праця Митрополита Кир Йосифа після звільнення з заслання 553
1. Грамота оснування Українського Католицького Університету 555
2. Український Католицький Університет, його концепція і дійсність: проф. д-р Микола Чубатий 556
3. Звіт Блаженнішого Верховного Архиєпископа Кардинала Кир Йосифа про працю УКУ за акад. рік. 1973/74 563
4. Видання УКУ в Римі 568

Бібліографічні дані, що появилися про Богословську Академію в українській і чужій літературі 570
Післяслово впорядника 573
Література 574
Ілюстрації 594
Зміст першої частини 625
Резюме 631
Індекс 635
Жертводавці 647
Зміст другої частини 655
Видання Українського Католицького Університету ім. св. Климента Папи. Праці Богословського факультету 661

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. СВ. КЛИМЕНТА ПАПИ

EDITIONES UNIVERSITATIS CATHOLICAE UCRAINORUM S. CLEMENTIS PAPAE

I. DOCUMENTA

Monumenta Ucraine Historica, vol. I-XIV. (1075-1856)

II. ПРАЦІ БОГОСЛОВСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТУ OPERA FACULTATIS THEOLOGICAE

A) Opera Gr. Cath. Academiae Leopoli

т. I-II. *Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові. Загальний погляд попереджуючі установи* (Historia gr.-cath. Seminarii clericalis Leopoli), ст. 243. Львів 1928.

т, III. *Історія гр.-кат. Духовної Семинарії у Львові від 1783-1810 р.* (Historia gr.-cath. Seminarii clericalis Leopoli 1783-1810). Львів 1928.

т. IV-V. *Аскетичні твори св. Отця нашого Василія Вел.* (Opera Ascetica S. Basilii Magni). Пер. з грецького митр. Андрей Шептицький, ст. XIV+490. Львів 1929.

т. VI. о. Д-р Василь Лаба, *Біблійна герменевника* (Hermeneutica biblica), ст. 148. Львів 1929.

т. VII. о. Юліян Дзерович, *Катихитика* (Catechetica), ст. 178. Львів 1930.

т. VIII. о. Д-р Ярослав Левицький, *Перші українські проповідники і їх твори* (De exordiis praedicationis Ucrainorum), ст. 196. Львів 1930.

т. IX. о. Д-р Василь Лаба, *Патрологія г. I. Початкова. Донікейська доба* (Patrologia p. I), ст. 164. Львів 1931.

т. X. о. Д-р Василь Лаба, *Патрологія г. II. Розцвітна доба* (Patrologia p. II), ст. 217. Львів 1932.

т. XI. о. Д-р Ярослав Левицький, *Теорія церковної вимови* (De arte praedicandi), ст. 137. Львів 1932.

т. XII. о. Д-р Василь Лаба, *Патрологія г. III. Кінцева доба* (Patrologia p. III), ст. 147. Львів 1934.

т. XIII. Д-р Володивимир Залозецький, *Огляд історії старо-христіянського мистецтва* (Conspectus historiae artis christianae antiquae), ст. 122+XLII. Львів 1934.

т. XIV. Твори Митр. Андрея Шептицького, *Пастирські послання до духовенства й вірних станиславіської епархії* (Opera Metropolitae Andreae Szeptyckyj: Litterae pastorales ad clerum et fideles dioeceseos Stanislaopolitanae [1899-1904]), ст. 157. Львів 1935.

т. XV-XV. Д-р Андрій Іцак, *Догматика нез'єдиненого Сходу* (Theologia dogmatica Orientis separati, p. I), ст. 280. Львів 1936.

т. XVII-XVII. о. Ю. Дзерович, *Педагогіка* (Paedagogica), ст. 240+VII. Львів 1937.

т. XIX. Д-р Борис Кудрик, *Огляд історії української церковної музики* (Conspectus historiae municae ecclesiasticae ucrainorum), ст. 142. Львів 1938.

т. XX. о. Ю. Дзерович, *Катихизи* (Catecheses), ст. 228. Львів 1938.

B) Opera Universitatis Catholicae Ucrainorum

т. XXI. о. Михайло Кравчук, *Книга Псальмів* (Sac. Michael Krawčuk, Liber Psalmorum), Рим 1966, стор. 240, $5.

т. XXII-XXIII. о. д-р Ісидор Нагаєвський, *Історія Римських Вселенських Архиєреїв,* частина I. (Dr. Isidorus Nahayewsky, Historia Romanorum Catholicorum Pontificum, pars I). Мюнхен 1964, стор. 363, $8.

т. XXIV-XXVI. Проф. Микола Чубатий, *Історія християнства на Русі-Україні,* I том. (Prof. Nicolaus Čubaty, De historia christianitatis in antiqua Rus-Ucraina, vol. I). Рим—Ню Йорк 1965, стор. XI+816. $ 15.

т. XXVII. о. д-р Мирослав Марусин, *Чини Святительських Служб в Київському Евхологіоні з початку XVI ст.* (Prof. Myroslav Marusyn, Ordinum Pontificalium in Euchologio Kioviensi saec. XVI expositio). Рим 1966, стор. XVIII+210. $ 6.

т. XXVIII-XXX. о. проф. д-р Ісидор Нагаєвський, *Історія Римських Вселенських Архиэреїв,* частина II. (Prof. Isidorus Nahayewsky, Historia Romanorum Catholicorum Pontificum, pars II), Рим 1967, стор. 600. $ 10.

т. XXXI. Dr. Eugenius Kaminskyj, *De potestate Metropolitarum Kioviensium-Haliciensium* (a. 1596-1805), Romae 1969, p. 180. $ 6.

т. XXXII. Julius Kubinyi, S.T.D., *The History of Prjasiv Eparchy,* Romae 1970, p. 216. $ 5.

т. XXXIII. *Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в першому п'ятиліттю свого постання і діяльности 1963-1968.* (De Ucrainorum catholica Universitate S. Clementis Papae primo quinquennio peracto suae originis et activitatis enarratio). Рим 1969, стор. 290. $ 10.

т. XXXIV. Д-р Павло Сениця, *Світильник істини.* Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові. (Dr. Pawlo Senycia, *Svitylnyk istyny.* The Light-bearer. The historical sources of the Ukrainian Catholical Theological Academy of Lviv). Торонто-Чікаґо 1973, ст. 719. $ 15.

т. XXXV. *Перші українські проповідники і їх твори* (De exordiis praedicationis Ucrainorum). Видання II Editio. Рим 1973, стор. 185. $ 6.

т. XXXVI. о. проф. д-р Василь Лаба, *Патрологія.* Видання II (Patrologia II Editio). Рим 1974, ст. 553.

т. XXXVII-XXXIX. Проф. д-р Константин Біда, *Іоаннікій Галятовський і його «Ключ Разумінія»*. (Prof. Constantinus Bida, *De Joannitio Galatovskyj eiusque "Clavi Cognitionis"*). Рим 1975, стор. CIV+524. $ 15.

т. XL. Проф. д-р Петро Ісаїв, *Причини упадку Української Держави в княжі і козацькі часи.* (Prof. Dr. Petro Isaiv, *The Causes of the Fall of the Ukrainian State in Princely and Cossack Times*). Рим 1975, стор. 210. $ 8.

т. XLI-XLII. *Український Католицький Університет ім. св. Климента Папи в другому п'ятиліттю своєї діяльности 1968-1973.* (De Ucrianorum catholica Universitate S. Clementis Papae secundo quinquennio peracto suae activitatis enarratio). Рим 1974, ст. 366. $ 10.

т. XLIII. Проф. д-р Микола Чубатий, *Історія християнства на Русі-Україні том II. Частина I: Українське християнство між латинопольським молотом та московським ковадлом.* (Prof. Nicolaus Čubatyj, De historia Christianitatis in Rus-Ucraina a. 1353-1458). Рим 1975.

т. XLIV. Д-р Павло Сениця, *Світильник істини,* Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові. Том II. (Dr. Pawlo Senycia, Svitylnyk Istyny. The Light-bearer. The historical sources of the Ukrainian Catholical Theological Academy of Lviv). Торонто-Чікаґо 1976. $ 15.
